Secolul 20

PREZENTAREA ARTISTICĂ
GETA BRĂTESCU

Coperta

GHEORGHE APOSTU
«Tată și fiu»

https://biblioteca-digitala.ro

Secolul 20

Revistă de literatură universală

editată de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Comitetul de redacţie:

ACAD. AL. PHILIPPIDE, ION BRAD, OV. S. CROHMĂLNICEANU, ZOE DUMITRESCU-BUŞULENGA, MIHNEA GHEORGHIU, DAN HĂULICĂ REDACTOR ŞEF, ŞTEFAN AUG. DOINAŞ REDACTOR-ŞEF ADJUNCT, GEORGETA HORODINCĂ, TATIANA NICOLESCU, FLORIAN POTRA, ALEXANDRU BACIU, SECRETAR GENERAL DE REDACŢIE

10-11-12
[141-142-143]
1972

SUMAR

ANIVERSAREA REPUBLICII

Editorial: Triumful unei idei • 6

SPECULUM REI PUBLICAE

Texte din ESCHIL, CALLISTRATOS, ISOCRATE, CICERO, GROTIUS, MILTON, (cu un eseu de V. Nemoianu) ALFIERI, JEFFERSON, PAINE şi LAMARTINE • 9
REPUBLICA MÎNTUITOARE: Fragmente din Proclamaţia de la 1848, Cezar Bolliac, Nicolae Bălcescu, I. Eliade Rădulescu şi C. A. Rosetti. • 25

ISTORIE ŞI MITOLOGIE REPUBLICANĂ

WILHELM TELL

SCHILLER: Despre spiritul republican • 29
ALFONSO SASTRE: *Wilhelm Tell are ochii trişti*, piesă de teatru, în româneşte de Cristina Isbăşescu-Hăulică • 30
ANDREI IONESCU: Sastre şi dialectica tragediei • 69

https://biblioteca-digitala.ro

MASANIELLO

EDUARDO DE FILIPPO: *Tomaso d'Amalfi*, piesă, în românește cu o prezentare de Florian Potra • 74

DESMOULINS, ROBESPIERRE, SAINT-JUST

Fișe de temperatură civică, texte din Revoluția Franceză, în românește de Alina Ledeanu și Tașcu Gheorghiu • 158

BOLÍVAR

JOSÉ MARTI: *Simòn Bolívar*, în românește de Andrei Ionescu • 176
SIMÒN BOLÍVAR: Discursul în fața Congresului de la Angostura, în românește de Irina Runcan • 181
ARTURO USLAR PIETRI: *Lăncile însîngerate*, roman, fragmente, în românește de Antoaneta Ștefănescu • 188
ANDREI IONESCU: *Bolívar, eroul legendar al independenței* • 199
PABLO NERUDA: *Miranda moare în ceață*, *Guayaquil*, *Martí*, versuri, în românește de Andrei Ionescu • 207
JOSÉ MARTI: *America noastră*, în românește de Oana Gavrilescu • 211
ANDREI IONESCU: *José Marti, omul cel mai pur al Americii* • 217

DECEMBRIȘTII

Documente și proiecții utopice

MIHAIL BESTUJEV: *Din însemnări*, fragmente; A. D. ULÎBIȘEV: *Un vis*, în românește de Igor Block, cu o prezentare de Tatiana Nicolescu • 219

Ecouri în posteritate

D. MEREJKOVSKI: *Alexandru I și Decembriștii*, în românește de Tatiana Nicolescu • 231
IURI TÎNIANOV: *14 Decembrie*, piesă, în românește, cu o notă, de Igor Block • 237
B. OKUDJAVA: *Bietul Avrosimov*, roman, fragmente, în românește de Madeleine Fortunescu, precedat de o notă *Către cititorul român* • 253

https://biblioteca-digitala.ro

O ANIVERSARE REPUBLICANĂ

CENTENAR MAZZINI

MAZZINI: *Apărarea și căderea Romei; Manifestul Comitetului Național către italieni; Manifestul Comitetului Democratic European către români; Despre iubirea de patrie a lui Dante; Scrisoare către Daniel Stern; Scrisoare către Victor Hugo* • 271
ȘTEFAN DELUREANU: *Mazzini și patrioții români din generația Unirii* • 287
GEORGE SAND: *Despre Mazzini* • 293
MAZZINI: *Către un tînăr poet* • 295
DIEGO VALERI: *Poezie și luptă* • 295
Colocviu Mazzini • 300
Grupaj alcătuit și tradus de Ștefan Delureanu

O REPUBLICĂ PE BARICADE ÎN VEACUL XX

ERNEST HEMINGWAY: *Pămîntul Spaniei*, scenariu de film • 305
ALAIN RESNAIS: *Guernica*, scenariu de film, în românește de Eduard Constantinescu • 311

REPUBLICA NOASTRĂ
25 DE TREPTE SPRE VIITOR

Extrase din presa politică și literară • 317

•

LAURENȚIU SILVIAN: *Literatura nu se scrie cu cerneală*, interviu cu Ernesto Sábato: • 329
ERNESTO SÁBATO: *Dragonul și prințesa*, roman, fragmente, în românește de Laurențiu Silvian • 339

ZAHARIA STANCU LA 70 DE ANI

POEZII

Si tu llevaras tu ser, La infancia, Vida, La estrella que tenemos, în spaniolă de Pablo Neruda • 373

https://biblioteca-digitala.ro

Canzone, *La terra ci porta sull'omero*, în italiană de Mario De Micheli și Dragoş Vrânceanu • 375
Chanson I, *Chanson III*, *Chant de la fin*, în franceză de Alain Bosquet • 377
Brief von der Wiese, *Lied*, *Das goldene Zeitalter*, în germană de Zoltan Franyó • 379

PROZĂ

Il Lillà, fragment de roman, în italiană de Raffaella Lotteri • 381

•

DUMITRU MICU: Zaharia Stancu la 70 de ani • 391
IOAN COMŞA: Darie pe cinci continente • 398

CRONICA TRADUCERILOR

L. VOITA: G. Bacovia: « *Gedichte* », versiune germană de Wolf Aichelburg • 403

•

THE TIMES: Un portret al României • 407

•

MĂGURA — TRADIȚIE ȘI ARTĂ

Tabăra de sculptură de la Măgura; articole pe planșe de: DAN HĂULICĂ, C. JOJA, V. DRĂGUȚ, THEODOR ENESCU, OCTAVIAN BARBOSA, PAUL PETRESCU, ANCA ARGHIR, GHEORGHE COMAN; fotografii de profesor Iulian Blaga, Gh. Coman, Niculae Săndulescu și profesor Corneliu Ștefan

https://biblioteca-digitala.ro

ANIVERSAREA REPUBLICII

Abolirea monarhiei și proclamarea republicii au fost impuse, ca o necesitate obiectivă, de evoluția luptei revoluționare, de transformarea democratică a societății românești. Toate aceste transformări au fost rodul luptei eroice a maselor populare, al activității politice a forțelor sociale revoluționare, democratice, patriotice, în cadrul cărora rolul principal l-a avut Partidul Comunist Român.

NICOLAE CEAUȘESCU

DIN CUVÎNTAREA ROSTITĂ LA ȘEDINȚA JUBILIARĂ A MARII ADUNĂRI NAȚIONALE CONSACRATĂ CELEI DE-A XXV-A ANIVERSĂRI A PROCLAMĂRII REPUBLICII

https://biblioteca-digitala.ro

TRIUMFUL UNEI IDEI

Sărbătoare esențială a poporului nostru, întîmpinată cu obștească bucurie, cu bilanțuri retrospective și proiecții asupra zilelor ce vin, aniversarea Republicii confirmă încă o dată forța unui adevăr: capacitatea neamului nostru de a-și făuri istoria cu propriile mîini, adevărul ideologiei clasei muncitoare. Prin abolirea monarhiei, act de pregnantă maturitate politică, inițiat de Partid și realizat de întregul popor, ca un vis care a mistuit generații de-a rîndul conștiințele cele mai luminate, țara noastră a inaugurat era unor transformări profunde: mutații structurale social-politice, culturale și morale, tenace operă de edificare a unei noi societăți. Ca într-o confluență rară și fericită, o formă de guvernămînt s-a suprapus celor mai vitale interese ale întregii națiuni: identitate de formă și conținut, sincronizare salutară a marilor mișcări sociale și morale prin care omul, cetățeanul de rînd ca și creatorul de valori pur spirituale, acced la o nouă demnitate. Aspirația spre libertate și fericire, ideal de dragul căruia s-au jertfit cei mai buni fii ai poporului nostru, cristalizează în instituțiile republicane ca-ntr-o materie unică, privilegiată, singura capabilă să confere structură și să continue o dinamică a Istoriei. Chemarea întregului popor la conducerea treburilor de stat nu este numai o formă politică oarecare, alături de altele, ci forma prin excelență în care triumfă un ideal de umanitate, în care politicul e chemat să întîlnească eroicul, în care eroismul muncii devine principala valoare cetățenească, iar responsabilitatea socială un dat permanent al conștiinței individuale. Asemenea unui « program » biologic înscris în materia unui ființe vii, în organismele republicane se află înscrisă garanția unui progres pe toate planurile, condiția unei dezvoltări multilaterale, șansele reale ale zilelor de mîine, puse la îndemîna tuturor cetățenilor, depinzînd de efortul lor patriotic de fiecare zi. Astăzi, la noi, națiunea se dezvoltă și se afirmă, tocmai pentru că dezvoltă și afirmă însăși personalitatea umană, — bunul cel mai de preț, după expresia lui Goethe, la care rîvnim. Cu fața întoarsă spre viitor, cetățenii Republicii noastre au senti-

https://biblioteca-digitala.ro

mentul perspectivei care-i angajează, al unui orizont ce se lărgeşte treptat graţie unei activităţi elaborate ştiinţific, mobilizării tuturor energiilor creatoare de care dispune poporul.

Aniversarea unui sfert de veac de la proclamarea Republicii e un bun prilej de a pune în lumină o anumită zestre a trecutului umanităţii: modul în care ideea de republică, în variatele ei forme — de la aspiraţia vagă spre libertate şi bunăstare, pînă la expresia utopică, de la gîndirea socială a unui filozof, pînă la actul politic concret — a dinamizat conştiinţa omenirii; de a sublinia semnificaţiile adînci ale acestei idei, adică modalităţile în care, cuprinzînd massele, a devenit o forţă; cu alte cuvinte: felul în care, de-a lungul vremurilor, a participat la istorie. Din negurile sale, trecutul ne transmite un fel de model, perfectibil, şi mereu adaptat la concretul social, pe care noile generaţii l-au preluat şi îmbunătăţit, l-au hrănit cu entuziasmul şi sîngele lor, l-au transformat — din vis în realitate.

Este concepţia ce stă la baza acestui număr festiv al revistei noastre. Din formele de gîndire politică, exprimate cîndva de filozofi, savanţi sau luptători pentru dreptate socială, se desprinde pregnant ideea unei organizări sociale, politice şi morale în care să dispară tirania şi exploatarea, în care germenii progresului şi ai dezvoltării umaniste să fie ocrotiţi şi încurajaţi. Cum e şi firesc, o seamă din aceste forme de orînduire nouă sunt de-a dreptul utopice: năzuinţa spre fericire cristalizează uneori în structuri hibride, fără temei real, imposibil de realizat în condiţiile concrete ale istoriei. Alteori, cele mai nobile aspiraţii plătesc tribut concepţiilor filozofice ale vremii, unei metafizici implicite, care nu permite visului social să străpungă limitele înguste, false şi oprimante, ale unei gîndiri aservite. Dar şansele acestei idei sporesc considerabil, în momentul în care îşi descoperă înrudirea de substanţă cu Raţiunea. Prin refuzul şi denunţarea obscurantismului medieval, prin încrederea în triumful « luminilor » interioare ale spiritului uman, prin revalorificarea raţională a omenescului, Iluminismul pregăteşte terenul pentru marile elanuri revoluţionare ale Romantismului. Cînd flacăra acestora descinde din piepturile unor nobili cu idei generoase în inima burgheziei în plină trezire a conştiinţei sale, ideea republicană e preluată de noua celulă activă a societăţii, de către cetăţean. O perioadă, oricît de scurtă ar fi ea, cum a fost Revoluţia Franceză, ne permite să vedem în actele şi textele promotorilor ei adevărate modele ale unor «fişe de temperatură civică»: ele ne dau măsura unui idealism revoluţionar, patetic, violent, în care gîndirea politică atinge sublimul, în care legiuitorul devine adesea profet social, litera legii se împărtăşeşte din aura poeziei, comandamentele zilei sună ca nişte oracole.

Triumfătoare sau înăbuşite în germen, aceste forme ale spiritului revoluţionar republican au nu numai istoria lor, ci şi mitologia lor. Am ţinut să le prezentăm, fragmentar, atît în documente scrise, cît şi în forme de artă literară menite să sporească, prin prestigiul inanalizabil al plăsmuirilor înalt semni-

https://biblioteca-digitala.ro

ficative, eficienţa ideii în conştiinţa popoarelor. Personaje reale, ele au intrat în Legendă, au devenit ipostaze eterne ale umanului, voci care tulbură încă omenirea, ca o adevărată orgă a Istoriei.

Dintre acestea, nu puteau, fără îndoială, să lipsească glasurile revoluţionarilor noştri, oamenii care prin fapta şi cuvîntul lor au zguduit conştiinţele româneşti în zorii deşteptării noastre naţionale. În ei se întruchipează virtuţile cele mai de seamă ale poporului nostru, mesajul lor de înflăcărat patriotism este lecţia civică şi morală pe care regimul nostru de azi o inculcă zi de zi cetăţenilor săi. În felul acesta, Republica noastră îşi priveşte cu emoţie rădăcinile istorice, se împărtăşeşte din candoarea copilăriei sale, ca dintr-un izvor răcoros. O permanenţă, o continuitate de simţire şi gîndire se fac astfel manifeste, înscriu efortul nostru de astăzi într-o serie care suie, eroic, din rîpile neguroase şi umede de sînge ale Istoriei; şi care va continua, dincolo de noi, spre visul de aur al omenirii.

În perspectiva istoriei, un sfert de secol este, desigur, destul de puţin. Dar cînd acest sfert de veac a realizat pentru poporul nostru ceea ce secole întregi n-au izbutit; cînd aceşti douăzecişicinci de ani înscriu triumful unei idei politice şi sociale în continuarea unei linii majore de gîndire socială şi politică a întregii umanităţi; cînd această perioadă scurtă a dus nu numai la crearea unor instituţii care garantează progresul şi-l întreţin zi de zi, ci şi la formarea pe dinlăuntru a unei noi concepţii despre lume şi viaţă, la edificarea unui nou tip de om, — atunci sărbătoarea noastră capătă caracterul, simplu şi constructiv, al unei confirmări istorice: România socialistă se află, alături de cele mai avansate state ale lumii, pe drumul major al evoluţiei politice şi sociale, culturale şi morale, contribuie efectiv la mersul înainte al societăţii, îşi impune — în configuraţia internaţională a zilelor noastre — prezenţa sa creatoare, proprie, inconfundibilă.

« Secolul 20 »

https://biblioteca-digitala.ro

SPECULUM REI PUBLICAE

ESCHIL

Prezicerile lui Prometeu

Chiar Zeus, cu toată firea lui semeaţă,
Va fi smerit cîndva: prin însăşi nunta
Ce-o plănuieşte, va cădea zdrobit
Din tronu-i de tiran, spre-a împlini
Blestemul părintesc rostit de Cronos
Cînd el a fost zvîrlit din tron străvechi.
Cum va scăpa de-acest necaz — nu-i poate
Vădi alt zeu, afară doar de mine.
Eu ştiu ce cale-l mîntuie. Dar azi
Domnească-ncrezător, umplînd de larmă cerul
Cu lancea lui de foc, mult scuturată-n mîini.
Nimic nu-l va feri să se prăvale,
Răbdînd ruşinea crîncenei căderi!
Un dîrz vrăjmaş îşi pregăteşte sieşi —
Nebiruit gigant, făuritorul
Văpăii care-nfrînge orice fulger,
Vacarmului ce-ntrece orice tunet.
El va zdrobi tridentul lui Poseidon,
Urgia mării, zguduind pămîntul.
Lovit de-aşa năpastă, Zeus afla-va
Ce-abis se cască între regi şi sclavi . . .

Văzut-am doi tirani[1] *căzînd din slavă,*
Pe-al treilea, cel de-acum, îl voi vedea

[1] Uranus şi Cronos

https://biblioteca-digitala.ro

Gonit mai grabnic și mai trist. De zeii noi
Cum să mă tem și-n fața lor să tremur? ...

Cred că-i mai bine să fiu robu-acestei stînci
Decît s-ajung sol credincios lui Zeus ...
Se cade să-i sfidezi pe regii sfidători ...

Pîrjolitoare flăcări să mă ardă,
Cu alb vîrtej de nea și vuiet de cutremur
Zeus năpădească și clintească glia,
Nimic n-o să mă facă să-l numesc
Pe cel numit să-i curme tirania!

PROMETEU ÎNLĂNȚUIT: 907—927; 957—960;
968—970; 991—996;

CALLISTRATOS

Eroilor democrației ateniene

Sub crengi de mirt îmi voi ascunde spada,
Precum Harmódios și Aristigitón
Care-mpreună au răpus tiranul —
Trai liber, drepte legi redînd Atenei lor.

O, scump Harmódios, desigur, n-ai murit
Trăiești într-un ostrov preafericit — spun toți —
Alături de vijeliosu-Ahile
Și Diomede, fiul lui Tydeu.

Sub crengi de mirt îmi voi ascunde spada
Precum Harmódios și Aristogidón
Ce la procesiunea din Atena
Ucis-au pe Hipparc, bărbatu-asupritor. [1]

A voastră faimă-n veci va crește pe pămînt
Preascumpi Harmódios și Aristogitón,
Căci împreună ați răpus tiranul —
Trai liber, drepte legi Atenei le-ați redat!

În românește de ION ACSAN

---

[1] Tiranul Hipparhos, continuatorul dictaturii instaurate de tatăl său Pisistrate asupra Atenei; a fost asasinat de tinerii Harmodiós și Aristogitón în anul 514 î.e.n.

https://biblioteca-digitala.ro

ISOCRATE

«Calea cea mai dreaptă pentru a face cunoscută Republica... »

Calea cea mai dreaptă pentru a face cunoscută Republica, aducîndu-i cele mai nimerite laude, este aceea de a nu ne mulţumi să o privim în sine doar, ci, — aşa cum cumpănim între ele felurite brocarturi şi mătăsuri scumpe, din fir de aur sau purpură — să judecăm binefacerile aşezămîntului prin comparaţie, cîntărind între ele forme de ocîrmuire asemănătoare.

...Începînd cu forma însăşi a ocîrmuirii noastre, să ţinem seama că n-am împrumutat de nicăieri tiparul acestei orînduiri, ci altora le-am dat prin ea, pildă de urmat. Acestei ocîrmuiri îi dăm numele de populară pentru că poporul, şi nu o anumită pătură de cetăţeni, ţine în mîini cîrmele puterii.

MARCUS TULIUS CICERO

Visul lui Scipio Aemilianus

Cînd am sosit în Africa, precum ştiţi, ca tribun militar al legiunii a patra de sub comanda consulului Manius Manlius, grija mea cea dintîi a fost să mă întîlnesc cu regele numidian Masinissa, foarte bun prieten al familiei noastre din motive întemeiate. Cum am ajuns la dînsul, bătrînul cu ochii în lacrimi m-a îmbrăţişat şi, ceva mai tîrziu, înălţîndu-şi privirile spre cer, a zis:

« Mulţumescu-ţi ţie, mărite Soare, şi vouă, celorlalţi zei, că, înainte de a părăsi pentru totdeauna viaţa, văd în regatul meu şi chiar sub acest acoperămînt pe Publius Cornelius Scipio, care, prin însuşi numele său mă întinereşte, pînă într-atît memoria bărbatului minunat şi nebiruit nu s-a putut şterge nici o clipă din sufletul meu! »

Mai apoi eu l-am întrebat pe el despre regatul său, iar el m-a întrebat pe mine despre republica noastră, şi ziua întreagă ne-am petrecut-o schimbînd între noi nenumărate vorbe, ba despre una, ba despre alta.

După această primire regească, am discutat pînă noaptea tîrziu, timp în care bătrînul n-a vorbit decît despre Scipio Africanus, pomenindu-i nu numai toate faptele, ci chiar şi cuvintele rostite de el în diferite ocazii. Cînd ne-am dus în sfîrşit la culcare, resimţind oboseala drumului şi a faptului că rămăsesem treaz o bună parte a nopţii, am căzut pradă unui somn mai adînc decît cel obişnuit. Atunci — cred că tocmai din pricina că vorbisem atît despre dînsul ... — mi s-a arătat în vis (bunicul meu adoptiv poreclit) Africanus sub înfăţişarea care-mi devenise familiară mai degrabă datorită statuii, decît chipului său adevărat. Îndată ce l-am văzut, m-am înspăimîntat de-a binelea, dar el mi-a zis:

« Dezmeticeşte-te, Scipio, lasă de-o parte frica şi întipăreşte-ţi în minte cuvintele mele!

Vezi oare acea vestită cetate care, constrînsă cîndva de mine să se supună poporului roman, stîrneşte iarăşi războaiele de odinioară, neputînd să stea liniştită?»

Între timp, dintr-un loc înalt, plin de stele şi năpădit de lumină, îmi arată Cartagina.

https://biblioteca-digitala.ro

« Tu vii s-o asediezi acum aproape ca simplu soldat. Peste doi ani însă, devenind consul, vei dărîma orașul pînă în temelie și vei dobîndi prin meritele tale supranumele pe care îl ai de la mine deocamdată ca moștenire. După ce vei fi ras Cartagina de pe fața pămîntului și vei fi fost purtat în triumf, după ce vei fi fost censor și te vei fi dus să guvernezi Egiptul, Siria, Asia și Grecia, vei fi ales în lipsă consul pentru a doua oară și vei pune capăt unui mare război, nimicind cetatea hispanică Numanția. Dar cînd vei fi iarăși purtat spre Capitoliu în carul de triumf, vei afla republica tulburată de planurile unui nepot de-al meu. [1]

Atunci va trebui, Africane, să arăți patriei lumina sufletului, a firii și a minții tale. Dar prevăd că soarta ta va colinda în acel timp pe căi îndoielnice. Cînd vei fi la vîrsta de șapte ori opt rotiri ale soarelui printre zodii [2], *și cînd cele două numere, socotite perfecte în felul lor,* [3] *fiecare însă pentru altă pricină, vor fi întregit în firescul lor ocol suma hărăzită ție de ursită, spre tine și spre numele pe care-l porți se va îndrepta întreaga Romă, asupra ta se vor aținti privirile Senatului, ale celor mai buni cetățeni, ale aliaților și latinilor: tu vei fi singurul om de care va depinde salvarea cetății și, pe scurt, numit dictator, va trebui să întărești republica, dacă vei scăpa de nelegiuitele mîini ale rudelor tale.* [4]

Dar spre a fi și mai zelos întru apărarea intereselor republicii, o, Africane, ține minte acest lucru: pentru toți cei care au mîntuit, ajutat sau sporit patria lor se află în cer un loc aparte, unde ei se pot bucura de o viață veșnică. Fiindcă pe zeul suprem, care cîrmuiește lumea întreagă, nici un lucru de pe pămînt nu-l încîntă mai mult decît acele adunări și întruniri ale oamenilor deveniți tovarăși prin legi în ceea ce poartă numele de cetăți, iar conducătorii și apărătorii republicilor pleacă de la acest zeu și se reîntorc tot la dînsul! »

Auzind cuvintele lui Scipio Africanus, deși eram înspăimîntat nu atît de moarte cît mai ales de cursele întinse de rudele mele, l-am întrebat dacă mai trăiește el însuși, tatăl meu Paulus Aemilius și ceilalți despre care bănuiam că se stinseseră din viață.

« Oare nu vezi cum vine spre tine, Paulus Aemilius, tatăl tău? » îmi spuse bunicul meu adoptiv.

De cum mi-am zărit părintele, m-au podidit lacrimile, dar el m-a împiedicat să plîng prin îmbrățișările și dezmierdările lui.

Abia înăbușindu-mi suspinele, de îndată ce am putut cuvînta iarăși, i-am zis:

« Preabunul și preamăritul meu părinte [...] de ce n-aș veni mai degrabă la voi? »

« Asta nu se poate, îmi răspunse el! [...]. Căci oamenii s-au născut cu menirea de a veghea asupra globului acela pe care-l vezi în mijlocul universului, numele său fiind Pămîntul. Sufletul care li s-a dat este din substanța veșnicelor focuri, așa-zisele astre și stele, rotunde sfere mînate de cugetul divin și care se învîrtesc pe orbita lor cu o iuțeală uluitoare. Iată de ce atît tu, Publius, cît și oamenii virtuoși trebuie să vă păstrați sufletul în paza trupului și să nu părăsiți viața pămîntească fără porunca celui care v-a dăruit-o, căci altfel s-ar părea că vreți să scăpați de omeneasca datorie

---

[1] Aluzie la Tiberius Gracchus, tribun al poporului în anul 133 î.e.n. autorul unui proiect de reformă agrară care a întîmpinat rezistența dîrză a aristocraților latifundiari romani.

[2] Adică mișcarea de revoluție a soarelui în jurul pămîntului, pe care anticii îl socoteau centrul universului.

[3] Conform unor speculații ale filozofilor pitagorici, șapte și opt erau socotite numere perfecte.

[4] Se crede că la vîrsta de 56 de ani Scipio Aemilianus a pierit asasinat de soția sa, Sempronia.

https://biblioteca-digitala.ro

impusă vouă de zeul suprem. Așadar, Publius, ca și bunicul tău adoptiv, ca și mine, tatăl tău, fii drept și arată-ți devotamentul care, dacă față de părinți și rude se cade să fie mare, față de patrie el trebuie să fie mai presus decît orice. Doar o astfel de viață îți va deschide calea spre cer și spre ceata celor care ne-am săvîrșit din viață și, scăpați de povara trupului, trăim în lăcașul aflat înaintea ochilor tăi.

Lăcașul acesta este cercul orbitor de alb, scînteind printre focurile astrale și căruia voi, aidoma grecilor, îi spuneți Calea Laptelui!»

De aici, toate cîte se înfățișau privirilor mele, păreau strălucitoare și negrăite minuni. Erau într-adevăr stele pe care nu le zărim niciodată de pe pămînt și toate se dovedeau mult mai mari decît ni le închipuim noi. Cel mai mic dintre corpurile cerești, situat la marginea cerului și în imediata apropiere a pămîntului, revărsa o lumină împrumutată. Globurile stelelor depășeau cu ușurință pămîntul prin mărimea lor. Pămîntul însuși mi s-a părut atît de mic încît mi-a fost milă chiar și de împărăția romană, un biet punct de pe suprafața lui ...

REPUBLICA, fragmente din cartea a VI-ea

În românește de ION ACSAN

HUGO GROTIUS

Dreptul de a înlătura monarhul

Deci, în primul rînd cîrmuitorii, care depind de popor — datorită faptului că încă de la început au primit puterea în aceste condiții, sau că, mai tîrziu, s-a ajuns la o astfel de înțelegere, ca în Sparta, de pildă — dacă săvîrșesc ceva împotriva legii sau împotriva țării, nu numai că pot fi înlăturați prin violență, dar la nevoie, în caz de necesitate, ei pot fi chiar pedepsiți cu moartea. Este ceea ce s-a întîmplat lui Pausanias, regele lacedemonienilor. În aceleași condiții se aflau și străvechiile regalități ale Italiei, ceea ce face să nu ne mai mirăm că Virgiliu, după ce înfățișează cruzimile lui Mezentius, adaugă:

Dar și Etruria toată, în ură pe drept, se ridică
Și-amenințînd cu război, pentru cazně îl cer pe rege.

În al doilea rînd, dacă un rege sau oricare alt cap al statului a părăsit scaunul domniei, ori dacă reiese neîndoielnic că a renunțat la putere, din clipa în care a făcut aceasta, este îngăduit să se acționeze împotriva lui întocmai ca și împotriva unui particular. Nu trebuie însă să se confunde ușurința în îndeplinirea atribuțiilor de cîrmuire cu abandonarea reală.

În al treilea rînd, dacă un rege își înstrăinează regatul ori îl trece sub dependența altuia, el îl pierde.... Căci — după cum am spus — una este puterea suverană și alta este modul ei de a o deține, la a cărei schimbare poporul se poate împotrivi, deoarece într-adevăr, puterea de a aduce o astfel de schimbare nu este cuprinsă în dreptul suveranității. Se potrivesc aici și spusele lui Seneca, privitoare la o chestiune asemănătoare: « dacă tatăl trebuie să fie ascultat în toate privințele, nu se cuvine să fie ascultat cînd dă o astfel de poruncă, încît prin aceasta încetează de a mai fi tată ».

https://biblioteca-digitala.ro

În al patrulea rînd. . . un rege își pierde coroana, dacă el se înfățișează vădit ca un vrăjmaș al întregului popor, punînd la cale pieirea lui.

Cu aceasta sînt de acord, deoarece voința de a cîrmui un popor și voința de a-l da pierzării sînt două lucruri cu totul de neîmpăcat. De aceea, regele care se arată pe față vrăjmaș al întregului său popor renunță prin aceasta la putere.

În al cincilea rînd, dacă regatul ajunge în starea de a fi pierdut, fie ca urmare a unui act de viclenie a regelui, săvîrșit față de cel al cărui feud constituie acel regat, fie în puterea unei clauze cuprinse în însuși actul prin care i se încredințează puterea, clauză care arată că săvîrșirea unei anumite acțiuni de către rege va elibera pe supușii săi de orice îndatorire de ascultare, într-un asemenea caz regele ajunge din nou în situația unei persoane private.

Cartea I, cap. IV: Despre războiul supușilor împotriva căpeteniilor «De jure belli ac pacis»

În românește de GEORGE DUMITRU, Ed. Științifică, Buc. 1968

https://biblioteca-digitala.ro

Calea sigură și dreaptă spre întemeierea unei republice libere, și superioritatea acesteia față de neajunsurile și primejdiile legate de o reînscăunare a monarhiei în Anglia

Deși, de la scrierea acestui tratat, fața lucrurilor a suferit o oarecare schimbare, ordonanțele pentru noi alegeri au fost revocate și membrii aleși la început au fost revalidați după ce fuseseră excluși ; totuși nu puțină îmi este bucuria să aud rostită în public hotărîrea acelora ce țin puterea, hotărîre ce duce la fundarea unei republice libere și la îndepărtarea, de va fi cu putință, a acestei vătămătoare înclinări către reîntoarcerea la sclavagiu, înfiltrată de curînd în mulțime de către unii amăgitori și care se nutrește din rele principii și false interpretări la prea mulți din obște ; am chibzuit, dar, că mai bine este să nu suprim ceea ce scrisesem în speranța că, în momentul de față, ar putea fi de mult mai mare folos și interes așa cum este, acuma, în mijlocul alegerilor pentru un parlament liber sau a sesiilor lui de dezbatere liberă asupra formei de guvernare ; căci se cuvine să li se înfățișeze toate lucrurile ce pot să le îndrepteze judecata în această privință ; fiindcă eu n-am citit niciodată ca vreun stat — arareori, poate, vreun tiran — să fie atît de cu neputință de vindecat, încît să refuze sfat de la oricine în timpul unei dezbateri publice ; cu atît mai puțin, încă, să se simtă ofensat. Dacă rezoluțiunea lor absolută ar fi să ne înrobească, înaintea unui așa de lung Post, postul servituții, ar putea ei să ne îngăduie un scurt răgaz de spovedanie mai întîi, răgaz în care să vorbim sincer și să ne luăm rămas bun de la libertate.

...Și ne putem lesne întreba cum de o nație ce se pretinde liberă este în stare să permită unui oarecine să-și afirme drepturi ereditare asupră-le, ca domn al lor ; atunci cînd, prin recunoașterea acestor drepturi, ei se hotărăsc pe sineși servi și vasali ai acestuia, renunțînd astfel la propria lor libertate. Și nu este numai ciudat și neașteptat, ci jalnic să te gîndești cum de poate să renunțe un popor și mai ales capii săi, care s-au bătut așa de vitejește pentru libertate ; cum de pot ei să-și prefacă nobila slovă și faptele care altădată se potriveau atît de bine maiestății unui popor liber, într-o josnică nevoie de lingușeli și prosternări de curte. Ca un popor să fie așa de brav și curajos și să-și cîștige libertatea pe cîmpul de bătălie și, după ce a cucerit-o, să fie așa de fără inimă și nechibzuit în sfaturile pe care le

* Fragmente

https://biblioteca-digitala.ro

ține, încît să nu știe cum să o folosească, să o aprecieze și ce să facă cu ea sau cu ei înșiși ; ci, după zece sau doisprezece ani de război și de dispută favorabilă cu tirania, să-și bage iarăși, cu josnicie și nimicnicie gîturile în jugurile pe care le sfărîmaseră și să răstoarne toate roadele biruinței lor la picioarele învinșilor lor pentru o nimica toată ; zic, înseamnă — pe lîngă pierderea gloriei noastre — un exemplu cu care să se laude regii și tiranii, cum n-au mai avut ei vreodată la îndemână ; și infamie va fi de ni se va întîmpla nouă ceea ce nu s-a întîmplat încă vreunei nații stăpînă pe libertatea ei ; și cu adevărat demni de a fi pentru totdeauna sclavi aceia, oricine ar fi ei ; nu însă și acea parte a poporului care nu este de acord cu aceștia, cum însumi mă conving de un mare număr de oameni, care se învrednicesc de mult mai mult decît să fie reduși, prin mijloacele celor dintîi, la același sclavagiu.

Totuși, ca să nu se considere ceea ce afirm numai o părere a mea, voi adăugi suficiente dovezi. Regalitatea ea însăși este socotită, deci, mai sigură și mai durabilă decît republica, fiindcă regele nu este schimbat cît trăiește și, la fel, majoritatea consiliului său. Însă republica se consideră a fi nemuritoare și în această privință mai stabilă, mai sigură, deasupra destinului, în comparație cu regalitatea ; fiindcă adeseori moartea unui rege aduce cu sine multe schimbări primejdioase; pe cînd moartea unora dintre senatori nu este resimțită, căci în republicile cele mai mari și mai nobile cea mai mare parte a Senatului își continuă neîntrerupt activitatea ca și cum acesta ar fi etern. Așadar, la evrei, Consiliul suprem al celor șaptezeci, denumit Sanhedrin, pe care l-a întemeiat Moise, la Atena adunarea Areopagului, în Sparta cea a Bătrînilor și la Roma, Senatul, erau alcătuite din membri aleși pe viață; și într-acest chip s-au transmis de la generație la generație ca și cum ar fi fost mereu aceleași. Drept este că la Veneția vreun anume consiliu de stat, cum ar fi sfatul celor șase sau cutare altul, se schimbă la intervale mai mici de un an ; Senatul adevărat, însă, cel pe care se razimă guvernarea, este aristocrația neschimbată și statornică. Tot astfel în Provinciile Unite, Statele Generale, care, la drept vorbind, sînt doar un consiliu de stat împuternicit de întreaga uniune, nu înseamnă de obicei aceleași persoane decît timp de trei sau șase ani și nu mai mult ; dar statele tuturor cetăților care își au suveranitatea delegată din vremuri imemoriale, constituie senate permanente, fără succesiune și sînt considerate din acest punct de vedere sprijinul principal al libertății lor. Și de ce trebuie să fie astfel într-o republică bine orînduită ne spun cei care scriu despre politică: a face senatul succesiv slăbește nu numai demnitatea și strălucirea Senatului, ci și întreaga republică, expunînd-o la pericole evidente ; în acest chip secretele de stat sînt divulgate adesea și probleme de cea mai mare însemnătate

https://biblioteca-digitala.ro

se încredințează unor sfetnici nepricepuți și începători, incapabili de o cercetare desăvîrșită, în deplină și adîncă cunoaștere a treburilor statului.

Așadar, nu știu ce ar fi specific pentru Anglia, alcătuirea unor parlamente succesive considerate aici mai mult decît la alte nații ca fiind mai sigure și mai nimerite, dacă nu cumva aceasta este nestatornicia care ni se atribuie întrucît sîntem insulari. Dar o bună educație și înțelepciunea dobîndită ar trebui să îndrepte greșeala fluctuării, determinată de situația noastră maritimă, dacă o asemenea greșeală într-adevăr există. Se va obiecta că acolo unde se țin senate permanente au existat de asemenea îndreptări din partea poporului pentru a le împiedica să devină prea dictatoriale: un alt senat de patru sau cinci sute, pe lîngă Areopag, la Atena; Eforii în Sparta; tribunii poporului la Roma.

Aristotel, principalul nostru instructor din universități, de teamă să nu se considere sectaristă această doctrină, așa cum ar vrea să o considere partida regalistă, ne spune în secțiunea a treia a Politicii sale că, la început, în cetăți și teritorii mici, anumiți oameni au fost încoronați de către popor pentru perfecțiunea fără pereche a virtuții lor, mult deasupra virtuții celorlalți, sau pentru vreun mare beneficiu public pe care ei l-au adus și cînd alții asemenea lor nu se prea găseau; dar că atunci cînd aceștia au abuzat de puterea lor și cînd guvernele s-au lărgit și numărul oamenilor prudenți a crescut, poporul, depunîndu-și de grabă tiranii, i-a schimbat,—în locurile cele mai civilizate,—pe forma unei republice libere. Și de ce să discredităm și să judecăm dinainte nația noastră pînă într-atît încît să ne temem că ar duce lipsă de oameni capabili și de valoare care, reuniți în consiliu, să ne guverneze, cînd ne-ar trebui doar hărnicie și nepărtinire pentru a-i descoperi și a-i alege mai degrabă decît să ne supunem unui singur ins adversarul natural și asupritorul libertății; care, deși bun, este totuși cu mult mai ușor de corupt prin excesul puterii și al exaltării lui singulare, sau, în cel mai bun caz, este comparativ insuficient pentru povara guvernării și nu la fel de binevoitor a ne face fericiți sub domnia lui prin posedarea libertății?

Dar să admitem că monarhia s-ar potrivi de la sine anumitor nații; totuși pentru noi care am alungat-o, acceptată din nou, aceasta n-ar putea să se dovedească decît primejdioasă. Pentru că regii ce vor veni, dacă nu vor uita niciodată izgonirea lor, vor lua măsuri ca să se întărească și să se înarmeze îndeajuns pe viitor împotriva tuturor încercărilor de acest fel din partea poporului; care va fi atunci atît de strîns supravegheat și ținut în așa umilință, încît ei nu vor mai fi în stare niciodată să recîștige ceea ce au dobîndit și țin în stăpînire acum, sau să se elibereze de sub orice jug măcar să și voiască și chiar plătind același preț de sînge și de avuție. Dar nici de cutezat nu vor mai cuteza ei să înceapă; descurajați pe

viitor cu totul, dacă aceste tentative cruciale ale lor se dovedesc fără succes ; ceea ce va însemna de aici înainte triumful tuturor tiranilor asupra oricărui popor ce se va împotrivi asupririi ; iar cîntecul lor va fi atunci pentru alții. « Cum le-a mers englezilor rebeli ? » și pentru posteritatea noastră, « Cum le-a mers rebelilor, părinții voștri ? »

Nu atît pentru a-i convinge pe aceștia, ceea ce prea puțin nădăjduiesc cît pentru a le da îmbărbătare celor care nu cedează, eu răspund, că această parte din ei, cea mai numeroasă, a pierdut dreptul la alegere atît în plan ideal cît și în încercarea dreptei bătălii, indiferent cum va fi guvernarea. Iar dintre cei care nu au pierdut acest drept, cine poate stabili în deplină siguranță dacă cei mai numeroși sînt pentru regalitate ? Să presupunem că așa ar fi, și totuși din libertate se împărtășesc toți la fel, ceea ce constituie unul din țelurile principale ale guvernării; lucru pe care, dacă partea mai numeroasă nu-l prețuiește ci îl va trece cu vederea în mod smintit, drept este oare sau rezonabil ca majoritatea sufragiilor îndreptate împotriva guvernării să îi înrobească pe cei care sînt în număr mai mic și care vor să fie liberi ? Fără îndoială, mai drept este, dacă se ajunge la forță, ca un număr mai mic de oameni să silească un număr mai mare să-și păstreze libertatea lor, ceea ce n-ar putea fi nicicum o pagubă pentru ei, decît ca un număr mai mare de oameni, pentru satisfacerea josniciei lor, să silească, păgubitor, un număr mai mic, să le fie tovarăși întru sclavie. Aceia care nu caută nimic alta decît libertatea cuvenită lor au întotdeauna dreptul să o cîștige și să și-o păstreze ori de cîte ori au puterea să o facă și oricît de numeroase ar fi vocile care se împotrivesc. Și este zadarnic să repet cît sîntem noi, mai presus decît alții, interesați să o apărăm de regalitate și de cei care, pentru realizarea acesteia, ne-ar trăda pe noi și pe ei înșiși în chip păgubitor, dîndu-ne pe mîna celei mai sigure mizerii și înrobiri.

În românește de HORIA FLORIAN POPESCU

https://biblioteca-digitala.ro

VIRGIL NEMOIANU

MILTON ŞI RADICALII SĂI

Imaginea pe care-o sugerează Anglia istorică, imagine devenită clişeu, este cea a gazoanelor bine tunse, a frontoanelor roşietice pe care se caţără pitoresc iedera, a unei monarhii decorative, a perucilor judecătoreşti şi, cel mult, a unor mustăcioşi ofiţeri din armata colonială. Nu am susţine că o astfel de Anglie subsistă numai în lumea imaginaţiei, alături de Puck şi Oberon; oricît de dulceagă şi de hibridă ar fi, ea exprimă totuşi o realitate istorică — Anglia stabilă şi civilizată, ferită de grozăviile războiului pe propriul teritoriu şi aptă istoric de a rezolva prin integrări şi concesii, cel puţin unele din problemele sociale ale epocii moderne. O Anglie dominată de criteriile armoniei şi pragmatismului nu putea să reacţioneze altfel. Monarhia, apendice conservat istoric, nu putea fi pusă serios sub semnul întrebării, pentru că nu era în fond luată în serios.

Dar această Anglie fusese precedată de alta, de o Anglie a convenţiei şi a neliniştii, de o Anglie a şocului şi dezbinării, o Anglie care, cu anumite intermitenţe a cuprins aproape două secole. Această Anglie a Renaşterii şi Barocului este mult mai pasionată şi mai periculoasă, viaţa are un gust mai iute, în ea contrastele sînt mai marcate, dulceaţa melodiilor şi gustul amar al violenţei coexistă. Este important să notăm acest fundal comun al secolelor XVI şi XVIII, pentru că altminteri ele diferă considerabil. Între absolutismul monarhic aproape divin al Tudorilor şi revoluţia regicidă cu o jumătate de secol mai tîrziu se deschide abisul. Cum ar fi putut fi traversat acest abis, dacă nu pe luntrea celei mai puternice forţe ideologice a vremii, a viziunii religioase care întrunea în ea o concepţie despre organizarea lumii, un proiect al viitorului şi o logică a trecutului? Conflictul religios este numitorul comun al tuturor celorlalte conflicte, spune regula convenţională a epocii. Sigur, sub lumina sa se prezentau încă de sute de ani, în Anglia şi aiurea, doctrinele radicale şi chiar mişcările revoluţionare. N-am vrea să reluăm lucruri tratate atît de admirabil de Morton în *The English Utopia* (tradusă şi la noi), de Norman Cohn în *The Pursuit of the Millenium* (Căutarea paradisului pămîntesc) de Melvin Lasky în *The Sweet Dream* (Dulcele vis) sau de alţi autori care au cercetat proliferarea utopismului în secolul respectiv, rădăcinile sale şi efectele sale asupra gîndirii şi acţiunii în perioade mai tîrzii. Dar simpla rememorare a unor lucruri, de altfel poate cunoscute, ne va arăta cum un Cromwell, un Milton nu pot fi înţeleşi în afara textului vremii.

Cu atît mai mult cu cît, în interiorul forţelor revoluţionare cel puţin, Cromwell nu era considerat altceva decît un pragmatic, un centrist, iar consecvenţii nu se sfiau să vadă în el un trădător. Prezbiterian, iar nu congregaţionist, aristocrat burghez, excepţional conducător militar şi politic, Cromwell rămînea, ideologic

https://biblioteca-digitala.ro

mai ales, un extraordinar *mînuitor* al verbului și ideilor. Republicanismul său era mai apropiat, spuneau oponenții lui, de *Leviathan-ul* lui Hobbes, cu absolutismul său materialist și eficient, decît de cei care strigau « de ce să nu avem raiul și în cer și pe pămînt »? Mai sincer, ca gînditor cel puțin, era James Harrington, apropiat de Cromwell, care în *Oceana* (1656) cere un sistem de tranziție între republică și monarhie, limitarea proprietății și constituirea unui egalitarism pe bazele proprietății agricole mijlocii. Legile le va face un senat al acestor producători mijlocii ajutat de o adunare populară asigurînd o rotație a puterii. Efectele lui Harrington se vor vedea mai tîrziu, în Sieyès și în democrația jeffersoniană. Grupuri mult mai radicale agitau spiritele pentru moment, baptiștii și quackerii, sau secte ca « familia iubirii » care se auto-proclamau o reprezentanță a legiunilor de morți reînviați.

Pe plan politic, figura cea mai nesupusă era neîndoios Jonn Lillburne (« Free-born Jack », Jack cel slobod-născut) care tuna împotiva oligarhiei în « England's New Chains » (Noile lanțuri ale Angliei) și care se alegea el însuși cu noi lanțuri, în Turnul Londrei. Richard Overton reprezenta « nivelatorii » (Levellers) care cereau vot universal, parlamente alese, anuale, înlăturarea Camerei Lorzilor, completă libertate religioasă și egalitate juridică. «Adevărații nivelatori » sau cum mai erau numiți, « săpătorii » (« Diggers ») reprezintă un comunism primitiv și furia împotriva lor ia formele cele mai violente, cînd experimentează posesiunea comună și munca în comun a solului, fermierii din vecinătate le distrug recoltele. Gerard Winstanley este purtătorul lor de cuvînt; cere comunizarea averilor, abolirea comerțului, și înlocuirea predicilor prin conferințe despre constituție și științele naturale. De altfel și pentru Overton comerțul este păcatul fundamental — omul își pierde inocența atunci cînd începe să vîndă și să cumpere.

Cu totul excentrici, dar nu lipsiți de paralele moderne, ne apar azi « declamatorii » (The Ranters) care se văd și ei condamnați de parlament în 1650. Ei sînt mînați de frenezie și de o sete blasfematorie prin care vor să indice simultan negarea și acceptarea lumii. Promiscuitatea sexuală devenea necesară, căci, așa cum spune un reprezentant al mișcării la 1660 « nimeni nu poate fi liber de păcat, pînă ce nu îl înfăptuiește cu puritate, ca și cum nu ar fi un păcat ». Același principiu al practicării păcatului se aplică minciunii, furtului, înșelăciunii. (Winstanley condamna acest libertinism moral ca pe o «fiară devorantă »).

Milton se profilează pe acest fundal multicolor și pitoresc, atît prin radicalismul cît și prin moderația lui. Nu cred că acum ar mai putea fi îndoieli cu privire la sinceritatea sa revoluționară. Sigur, Cromwell își dovedea încă odată geniul politic, știința de a pune omul potrivit la locul potrivit. Ca «secretar latin » Milton era un fel de ministru al propagandei externe, un post de o nemaipomenită importanță în anii cînd împotriva republicii insulare toate tronurile Europei făceau cauză comună. Dar el știa la fel de bine că prin canalizarea vervei energice, a erudiției, a verbului tăios al lui Milton înspre exterior, el neutraliza forța intelectuală cea mai periculoasă de agitațiile interne care ar fi putut oricînd arunca în aer acest prețios material exploziv. Milton era mai periculos pentru că nu avea în el nici urmă de teribilism. Radicalismul său sta în substanță, nu în formă. Mai curînd am putea spune că în pamflete el caută să apere, să justifice. Chiar și regicidul trebuie să fie făcut să apară cititorilor vremii ca ceva compatibil cu majoritatea noțiunilor și valorilor acceptate. În pamfletele lui Milton vîrful de lance revoluționar, scopul demonstrației, are totdeauna îndărătul său o bază conceptuală sistematică, lucrată atent, pînă în cele mai mici amănunte (și totdeauna interesantă la lectură).

Stilul său pamfletar a fost adesea criticat — dacă îl comparăm cu proza lui Browne, a lui Jeremy Taylor vom vedea că lipsește un anume estetism al jocului

https://biblioteca-digitala.ro

cochet cu erudiția și arhaismele. Milton este în aceasta privință (dar numai în aceasta) comparabil cu Saint-Just — în patosul etic care îi dirijază fraza. Altminteri, ar putea părea bombastic, în orice caz patetic. Stilul său este cel al aglomerării — un Cicero care și-a pierdut din vedere țărmul. Nu trebuie pierdut însă din vedere scopul lui Milton: vroia să amestece scrisul cu vorbitul. Ni se pare că scria de parcă ar fi vorbit în dictafon și ar fi fost transcris ulterior; lucrurile stau tocmai invers; el scria întîi și ar fi vrut să fie vorbit, citit cu glas mare, convingător. Entuziasmul și mînia lui vin în valuri.

Din nou însă — nu ne vom lăsa înșelați. Există în Milton revoluționarul, (el pare să fie unul din primii care a folosit cuvîntul « revoluție » în engleză în accepțiunea sa modernă, social-politică) o componentă de moderație, sau în orice caz de constructivism. Distrugerea gratuită și extremismul de dragul extremismului nu-i sînt proprii. Radicalismul său e substanțial, deschis spre viitor; cultura sa latină îi dă fermitate. Un profesor american, George Sensabaugh, a publicat în 1952 un întreg volum, *That Grand Whig, Milton* (Milton, acest mare liberal), în care caută să demonstreze că ideile compromisului reformist de la 1688 și a liberalismului din secolul XVIII descind în linie dreapt din *Areopagitica* și *Pro populo Anglicano Defensio*. Argumentarea sa nu ne-a convins; nu credem că Locke și Milton pot deveni în realitate unități comparabile. Rămîne însă faptul că, cel puțin formal, principiile sale au putut juca un rol în amalgamarea ideologică de la sfîrșitul Restaurației, că ele erau destul de răspîndite ca să influențeze mersul lucrurilor, destul de respectate pentru ca recursul la ele să dea o anume sancționare doctrinelor mai flexibile și mai conformiste din secolul următor. Rămîne faptul că un constructivism sincer și competent este totdeauna cumva utilizabil. Dar adevărata moștenire a lui Milton este cealaltă: mesajul său patetic, republican, sinteza efervescențelor multiple ale unei epoci de avînt teoretic și de pasiune revoluționară.

VITTORIO ALFIERI

Dacă e adevărat că literele trebuie să prospere mai mult în Principat decît în Republică

În stima mea ocupă pe drept, cel dintîi loc, categoria poeților pentru că gîndesc că ei trebuie să fie, prin arta lor, și profunzi filosofi; și de asemenea, oratori calzi și convingători. Dar mai presus de toate, poeți; lor le revine (atunci cînd sînt cu adevărat poeți) primatul între literați, așa cum filosofiei i se cuvine primatul literelor. Dînd exemple de poeți, aș descoperi, enumerîndu-i și luînd mărturie viața lor, că, dacă nu s-au născut liberi, cei mai mulți dintre ei, și cei mai mari, au fost însă cu totul independenți ca spirit, apreciind ca atare libertatea politică, și detestînd în inima lor însăși tirania care adesea îi proteja sau îi hrănea . . .

Așadar, mie îmi pare că principatul îngăduie, hrănește, înțelege și gustă pe semipoeți; adică pe cei care descriu, povestesc și imită mult, dar produc puțin și nu gîndesc nimic; poeți întregi însă (așa cum au existat sau pot exista) n-a avut și nu va avea niciodată decît republica.

(*Del Principe e delle lettre*, Parigi, Anno VIII, — 1800)

https://biblioteca-digitala.ro

THOMAS JEFFERSON

Declarația de independență din Congresul de la 4 iulie 1776

Istoria actualului rege al Marii Britanii este o istorie de nedreptăți și împilări repetate, urmărind toate în mod direct instituirea unei tiranii absolute asupra Statelor noastre. Pentru a dovedi acest lucru, să supunem faptele judecății unei lumi nepărtinitoare. — Regele a refuzat să-și dea consimțămîntul pentru adoptarea unor legi din cele mai folositoare și necesare binelui obștesc. Nu a permis guvernatorilor săi să adopte legi de însemnătate imediată și arzătoare, decît cu condiția ca intrarea în vigoare a acestor legi să rămînă în suspensie pînă la obținerea consimțămîntului său; și cînd ele au fost ținute astfel în suspensie, le-a desconsiderat cu desăvîrșire. — Regele a refuzat să aprobe alte legi pentru așezarea populației de pe întinse meleaguri, în afară de cazul cînd acești oameni ar fi renunțat la dreptul de a fi reprezentați în corpul legislativ, un drept de neprețuit pentru ei și înspăimîntător numai pentru tirani. — A întrunit corpurile legislative în locuri neobișnuite, incomode și îndepărtate de arhivele lor cu actele publice, în unicul scop de a le înfrînge rezistența și a le determina să se conformeze măsurilor sale. — A dizolvat în repetate rînduri Camerele Reprezentanților, pentru faptul de a se fi opus cu bărbătească hotărîre actelor sale de violare a drepturilor poporului. După asemenea măsuri de dizolvare, a refuzat multă vreme să îngăduie alegerea altor Camere; și atunci, puterile legislative, care nu pot fi distruse, s-au reîntors la popor în totalitatea lui, pentru a fi exercitate de către acesta, statul rămînînd între timp expus tuturor pericolelor de invazie din afară, și de convulsii în interior. — El s-a străduit să împiedice popularea acestor state; în acest scop, a blocat legile privind naturalizarea străinilor; a refuzat să aprobe alte legi pentru încurajarea imigrației, și a înăsprit condițiile pentru noi împroprietăriri. — A împiedicat împărțirea dreptății refuzînd să-și dea consimțămîntul pentru legile cu privire la stabilirea împuternicirilor judiciare. — Regele i-a făcut pe judecători dependenți exclusiv de voința lui, în ce privește menținerea funcțiilor lor, nivelul și plata salariilor lor. El a creat o mulțime de noi oficii, de unde a trimis cete de funcționari care să hărțuiască poporul nostru și să-i stoarcă vlaga. — Fără consimțămîntul forurilor noastre legislative, a menținut în rîndul nostru armate permanente în timp de pace. — A acționat pentru a-i face pe militari independenți de puterea civilă și superiori acesteia. — S-a unit cu alții spre a ne supune unei jurisdicții străine de constituția noastră și nerecunoscută de legile noastre, dîndu-și consimțămîntul pentru actele lor, pretins legislative: pentru a încartirui printre noi numeroase trupe înarmate; pentru a le absolvi de pedeapsă, prin simulacre de procese, oricare ar fi fost crimele comise împotriva locuitorilor acestor State; pentru a întrerupe comerțul nostru cu toate regiunile lumii; pentru a percepe de la noi impozite fără asentimentul nostru; pentru a ne priva de numeroase cazuri de avantajele judecății bazată pe Curtea cu juri; pentru a ne transporta peste mări, în vederea judecării noastre pentru pretinse delicte; pentru a desființa într-o provincie învecinată, sistemul liber al legilor engleze, instituind în această provincie un guvern arbitrar și extinzînd fruntariile ei, în scopul de a o transforma într-un exemplu și totodată într-un instrument adecvat pentru introducerea aceleiași dominații absolute în coloniile noastre; pentru a ne lipsi de Cartele noastre, desființîndu-ne legile cele mai prețioase și modificînd în mod fundamental formele noastre de guvernămînt; — pentru a suspenda propriile noastre corpuri legislative și a se declara investit cu împuternicirea de a legifera pentru noi în absolut toate cazurile. — Declarîndu-ne scoși de sub protecția sa și purtînd război

https://biblioteca-digitala.ro

împotriva noastră, ei a renunțat la dreptul de a ne guverna. Regele ne-a jefuit mările, ne-a pustiit coastele, ne-a ars orașele și a distrus viața oamenilor noștri. — În prezent, el transportă mari armate de mercenari străini pentru a desăvîrși opera morții, devastării și tiraniei, începută deja în condiții de cruzime și perfidie care își găsesc cu greu un precedent în epocile cele mai barbare și care sînt cu totul nedemne de șeful unei națiuni civilizate. — El i-a silit pe concetățenii noștri luați prizonieri în largul mărilor să-și îndrepte armele împotriva țării lor, să devină călăii prietenilor și fraților lor, altminteri căzînd ei înșiși victime. — El a provocat în rîndurile noastre insurecții interne și a căutat să ridice împotriva locuitorilor de la frontierele noastre pe necruțătorii sălbatici indieni, a căror practică războinică cunoscută este distrugerea fără deosebire a oamenilor de orice vîrstă, sex și condiție socială. — În fiecare etapă a acestor asupriri, noi am cerut în termenii cei mai smeriți îndreptarea lucrurilor: cererilor noastre repetate li s-a răspuns doar prin injurii repetate. Un monarh al cărui caracter poartă astfel pecetea tuturor acțiunilor care definesc un tiran, nu este vrednic să fie conducătorul unui popor liber. Pe de altă parte, noi nu am fost lipsiți de atenție față de frații nostri britanici. Noi i-am avertizat din cînd în cînd împotriva încercărilor legislaturii lor de a extinde asupra noastră o jurisdicție nejustificabilă. Le-am amintit de împrejurările emigrării și așezării noastre aici. Am făcut apel la spiritul lor înnăscut de dreptate și mărinimie și i-am conjurat, în virtutea legăturilor noastre comune de sînge, să dezavueze aceste violări, care vor întrerupe în mod inevitabil relațiile și afinitățile dintre noi. Dar ei s-au arătat surzi la glasul dreptății și legăturii de sînge. Noi trebuie, de aceea, să acceptăm necesitatea de a proclama separarea noastră de ei și să-i considerăm, așa cum considerăm restul omenirii, dușmani în timp de război, prieteni în timp de pace.

(Declarația unanimă a celor 13 State Unite ale Americii)

În românește de GINA SEBASTIAN

THOMAS PAINE

În apărarea Republicii

Ceea ce numim republică *nu poate fi o formă oarecare de guvernămînt. Trăsăturile ei depind pe de-antregul de puterea de cuprindere, de materia sau de țelul pentru care cîrmuirea este înființată, și pornind de unde trebuie folosită:* res-publica, *deci treburile obștești sau binele obștii, ori, în tălmăcire literară,* lucrul obștii.

Cuvîntul republică *se trage din tulpină bună, el desemnează ceea ce se cuvine a fi înțeles drept caracterul și țelul însuși al ocîrmuirii; și, în această privință, el se împotrivește în chip firesc termenului de* monarhie, *al cărui înțeles este, de fapt, înjositor. El desemnează puterea aflată la cheremul unui singur ins, în exercitarea căreia el, nu* res-publica *devine țelul dintîi.*

Orice formă de guvernămînt care nu se cîrmuiește după principiul republicii, *cu alte cuvinte care nu face din* res-publica *primul și singurul său țel, nu are cum să*

https://biblioteca-digitala.ro

fie un guvernămînt bun. Ocîrmuirea republicană nu e decît acea cîrmuire întemeiată și condusă, în vederea binelui obștii, atît din punct de vedere individual cît și colectiv. Ea nu este neapărat de pus în legătură cu vreo anume formă, dar, în chip cît se poate de firesc, se potrivește cel mai bine cu forma reprezentativă, cea mai prielnică dintre căile de asigurare a țelurilor pentru care un popor înțelege să-și sprijine cîrmuirea.

Ar trebui să închidem ochii și să ne orbim rațiunea, ar trebui să ne înjosim cumplit înțelegerea ca să nu vedem nebunia formei de ocîrmuire cunoscută sub numele de monarhie. Natura se dovedește bine rînduită în toate lucrările ei; monarhia e o cale de ocîrmuire potrivnică firii. Prin ea bunul mers al însușirilor omenești este întors pe dos. Supușii ajung să fie uneori cîrmuiți de către prunci, înțelepciunea primește porunci de la nebunie. Dimpotrivă, sistemul reprezentativ merge pururi mînă în mînă cu nestrămutata rînduială a legilor firii, desăvîrșit îmbinată, pînă la ultimul amănunt, cu luminile minții omenești.

« The Rights of Man »: « Din Drepturile Omului », lucrare polemică dedicată lui Lafayette, publicată la Londra în 1972.

LAMARTINE

Din circulara către agenții diplomatici ai Republicii franceze

Revoluția franceză intră astfel în faza sa definitivă. Franța este Republică; Republica Franceză nu are nevoie să fie recunoscută pentru a exista. Ea este de drept natural, ea este de drept național .Ea este voința unui mare popor care nu-și cere titlul său decît de la el însuși.

Proclamarea Republicii Franceze nu e un act de agresiune împotriva niciunei forme de guvernămînt din lume. Formele de guvernămînt au deosebiri la fel de legitime ca și deosebirile de caracter, de situație geografică și de dezvoltare intelectuală, morală și materială a popoarelor. Națiunile au, ca și indivizii, vîrste diferite. . . ele cer mai multă libertate pe măsură ce se simt în stare să suporte mai multă; ele cer mai multă egalitate și democrație pe măsură ce sînt inspirate de mai multă justiție și dragoste pentru popor.

Republica. . . *Ea nu va lăsa mîna nimănui să se insinueze între radierea pașnică a libertății sale și privirea popoarelor. Ea se proclamă aliată intelectuală și cordială a tuturor drepturilor, a tuturor progreselor, a tuturor dezvoltărilor legitime de instituții, ale națiunilor care vor să trăiască potrivit aceluiași principiu. Ea nu va face propagandă surdă sau incendiară la vecinii săi. Ea știe că nu sînt libertăți durabile decît acelea care se nasc din ele-însele, pe propriul lor pămînt. . .*

LAMARTINE

Membru al Guvernului provizoriu al Republicii și ministru al afacerilor străine. Paris, 2 martie 1848

https://biblioteca-digitala.ro

Fragmente din Proclamația de la 1848

Timpul mîntuirii noastre a venit; poporul român se deșteaptă la glasul trîmbiței îngerului mîntuirii și își cunoaște dreptul său de suveran.

Domnia nu e drept de moștenire a nici unei familii, domnia este a patriei. Ea o dă celui ce va socoti de cuviință dintre fiii săi . . .

Puterea suverană în toată țara se află undeva. În țara română este în poporul român, ce are dreptul de a numi pe capul cel mai înalt al patriei. Prin urmare poporul, avînd dreptul suveran poate reînvesti cu dînsul pe oricine va socoti de cuviință și pe cîți ani i se va părea că este mai de folos.

PROCLAMAȚIA DE LA 1848

Puneți urechea și ascultați departe toaca deșteptării ce înconjoară lumea . . . 14 milioane de români . . . vor trăi într-o singură Republică democratică, solidară cu toate republicile națiilor Europei.

CEZAR BOLLIAC
(*în* Republica Română)

Vrem să fim o nație, una puternică și liberă prin dreptul și datoria noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci voim fericirea noastră și avem o misie a împlini în omenire.

NICOLAE BĂLCESCU
(Mersul revoluției în istoria românilor)

https://biblioteca-digitala.ro

(NICOLAE BĂLCESCU, Mersul revoluţiei în istoria românilor)

Revoluţia de la 11 a fost cea mai frumoasă ce s-a întîmplat vreodată la un popor.

NICOLAE BĂLCESCU
(Scrisoare către Ion Ghica, 16 iunie 1848)

Tiranii nu acordă niciodată drepturi, dacă Popoarele nu le smulg.

Poporul trebuie să ia pretutindeni iniţiativa fraternităţii; pentru că numai el o simte şi o înţelege.

ION HELIADE RĂDULESCU
(Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine, Paris, 1851)

Hotărîsem să nu mor pînă ce voi vedea Republica Universală.

C.A. ROSETTI
(Scrisoare către Ion Ghica, 20 aprilie 1849)

Republica Română va exalta capetele şi inimile; şi eu unul sînt sigur că lumea întreagă, ce turbează în lanţurile ei, le va rupe în acel moment.

C.A. ROSETTI
(Scrisoare către Ion Ghica, 16 octombrie 1849.)

https://biblioteca-digitala.ro

ISTORIE
ŞI
MITOLOGIE
REPUBLICANĂ

WILHELM TELL
MASANIELLO
DESMOULINS • ROBESPIERRE • SAINT-JUST
BOLIVAR
DECEMBRIŞTII

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

SCHILLER despre spiritul republican

Obiecţiile care se fac acestui personaj din epoca în care îl aduc pe scenă, mi se par să vorbească mai degrabă pentru decît contra lui. După exemplul tuturor oamenilor mari, el apare între întuneric și lumină, constituie o apariţie izolată, proeminentă. Momentul cînd se formează este unul de generală fermentare a capetelor, de război între prejudecăţi şi raţiune, de anarhie a opiniilor, de apariţie a zorilor adevărului — ceasul cînd se nasc oamenii extraordinari.

Ideile de libertate şi de nobleţe umană pe care o întîmplare fericită, poate o educaţie favorabilă, le-a sădit în inima aceasta curată, receptivă, o seduc prin noutatea lor şi operează cu toată puterea ineditului şi surprizei asupra ei. Poate şi modul confidenţial în care probabil i s-au comunicat, să fi amplificat intensitatea impresiei. Folosirea lor îndelungată nu le transformase încă, prin uzură, în locuri comune, care le tocesc astăzi aspectul. Marea lor pecete nu fusese încă uzată de trăncăneala şcolilor şi nici de ironiile oamenilor de lume. Sufletul său se simte în aceste idei ca într-o regiune nouă şi fermecată, care se răsfrînge asupra lui cu toată lumina ei orbitoare şi îl desfată ca într-un vis din cele mai plăcute.

Mizeria opusă, a sclaviei şi a superstiţiei, îl atrage din ce în ce mai mult şi mai puternic spre această lume fermecată. Nu se visează oare cele mai frumoase visuri de libertate în închisoare? Spune tu însuţi — prietene — unde ar fi putut veni mai bine şi mai firesc pe lume îndemnul cel mai îndrăzneţ al unei republici *a oamenilor, al unei toleranţe generale şi al unei libertăţi de conştiinţă decît în apropierea lui Filip al doilea şi al Inchiziţiei?*

Toate principiile şi sentimentele de dragoste ale marchizului de Posa se învîrtesc în jurul virtuţii republicane. *Pînă şi sacrificiul pentru prietenul său confirmă acest lucru, căci puterea de a te jertfi e cuprinsă în însăşi noţiunea oricărei virtuţi republicane.*

Comentarii la « Don Carlos »
— Din portretul marchizului de Posa —

https://biblioteca-digitala.ro

ALFONSO SASTRE

WILHELM TELL ARE OCHII TRIȘTI

Personajele dramei

CERȘETORUL CIUNG ● VĂTAFUL ● TREI ZIDARI ● CERȘETORUL OLOG ● ORBUL ● COPILUL ● SERGENTUL ● DOI GUARZI ● WILHELM TELL ● CÎRCIUMARUL ● O FEMEIE BĂTRÎNĂ ● WALTER FÜRST ● CINCI OAMENI DIN URI ● STAUFFACHER ● DOI OAMENI DIN SCHWYZ ● MELCHTAL ● TREI OAMENI DIN UNTERWALDEN ● PRISTAVUL ● TOBOȘARUL ● HEDWIG, soția lui Tell ● WALTY, fiul lui Tell ● OAMENI CU TORȚE ● GESSLER, guvernatorul ● TREI SECRETARI AI GUVERNATORULUI unul dintre ei nu vorbește ● OAMENI DIN ESCORTA GUVERNATORULUI

NOTĂ PENTRU REGIZOR ȘI SCENOGRAF:

Autorul e de părere ca, în montarea piesei « WILHELM TELL ARE OCHII TRIȘTI », să se evite orice reproducere — chiar și stilizată — a arhitecturii și costumelor epocii. Acest « WILHELM TELL » poate fi reprezentat în costume și uniforme actuale, pe scene abstracte. Sau, fără a recurge la această soluție extremă, se pot realiza costume convenționale, fără nici o referință temporală, și o arhitectură simplă și funcțională, în serviciul mecanicii pe care o cere textul.

ALTĂ NOTĂ, PENTRU CITITOR

Se va observa că oamenii Poliției și cei din Escorta Guvernatorului sînt înarmați cu arme de foc. Poporul răspunde acestor arme cu săgeți și sulițe. Contrastul este deliberat.

https://biblioteca-digitala.ro

Piaţa din Altdorf, în cantonul Uri. În fundul pieţii se construieşte o clădire greoaie şi întunecată, ale cărei schele se pierd în înaltul scenei. Zidarii lucrează sus, pe schele. Într-un ritm febril, un şir de muncitori transportă cărămizi spre interiorul schelelor, sub privirea sticloasă a unui vătaf care supraveghează lucrările de pe o mică înălţime.

În depărtare se aude un cîntec monoton, acompaniat la ghitară.

(În planul întîi, CERŞETORUL CIUNG întinde zadarnic singurul său braţ. Nu trece nimeni. Din depărtare se aude cîntecul. Apare un CERŞETOR, care, aşezat pe jos, cu picioarele inutile întinse înainte, abia reuşeşte să se tîrască.)

CERŞETORUL OLOG *(Cînd ajunge lîngă celălalt)*: Bună ziua.

CERŞETORUL CIUNG: Bună ziua.

CERŞETORUL OLOG: Mă laşi să stau şi eu niţel lîngă tine?

CERŞETORUL CIUNG: Stai.

CERŞETORUL OLOG: Dacă pică ceva, al tău e; se înţelege de la sine.

CERŞETORUL CIUNG: Bine.

(CERŞETORUL OLOG şovăie puţin şi apoi se hotărăşte să spună):

CERŞETORUL OLOG: Chiar dacă-i pentru mine?

CERŞETORUL CIUNG: Dacă-i pentru tine, facem pe din două.

CERŞETORUL OLOG: În regulă. *(Se aciuiază lîngă zid)*: Cînd exisă o fărîmă de prietenie şi oamenii se înţeleg între ei, e mai mare fericirea. Cînd vezi că ai lîngă tine un prieten, că nu eşti azvîrlit la o parte de unde te opriseşi, că nu eşti izbit cu piciorul, sau că nici măcar nu eşti privit cu scîrbă, atunci îţi vine să spui: « Merită să trăieştl. »

CERŞETORUL CIUNG: Aşa e. *(Tăcere)* Dar ce s-a întîmplat azi cu locul tău? De ce-ai venit aici?

CERŞETORUL OLOG: Era tare frig şi, mai cu seamă, începuseră să roiască poliţiştii *(Tăcere)*

CERŞETORUL CIUNG *(Pe gînduri)*: Era un loc bun acolo. . . pe vremuri.

(CERŞETORUL OLOG dă din cap în semn de încuviinţare. Tăcere).

CERŞETORUL OLOG: Pe vremuri toate erau altfel. Nu ştiu dacă tu mai ţii minte. . .

CERŞETORUL CIUNG *(Visător)*: Dacă mai ţin minte. . .

CERŞETORUL OLOG: Cînd am început, un om din breasla noastră se bucura de o mare consideraţie socială.

CERŞETORUL CIUNG: Da, era altceva.

CERŞETORUL OLOG: Era mai multă omenie.

CERŞETORUL CIUNG *(Dă din cap)*: Erau vremuri mai bune.

CERŞETORUL OLOG: Acuma parcă te-ar dispreţui. Şi dacă-ţi dau ceva, îţi dau fără să se uite la tine.

CERŞETORUL CIUNG: Şi nici măcar nu-ţi dau în mînă. . . Îţi azvîrl de departe, de parcă ai fi ciumat.

CERŞETORUL OLOG: La picioarele mele se uită cu silă. Cînd mă văd, copiii încep să şuşotească între ei. Nu ştiu ce şi-or fi spunînd.

CERŞETORUL CIUNG: Te simţi de prisos. Cred că mulţi din ei se înfurie că n-am murit încă. Le e greaţă că existăm.

CERŞETORUL OLOG: Eu eram călăuză în munţi. Se spunea « Cea mai bună călăuză din Alpi »; aşa se spunea. Toată lumea ţinea la mine.

CERŞETORUL CIUNG: Eu eram fierar, dar aproape am uitat.

CERŞETORUL OLOG: Cînd mi-au paralizat picioarele, oamenii din Unterwalden, de unde sînt eu, şi-au dat seama că n-o să mă mai pot întoarce niciodată în munţi ca să-mi cîştig zilele, dar că am totuşi dreptul să trăiesc. Aşa că mi-au

https://biblioteca-digitala.ro

spus: « Ţi-ai pierdut picioarele muncind pentru noi, şi noi trebuie să-ţi purtăm de grijă de-acum înainte. Vino la oricare din noi să ceri cele de trebuinţă şi nimic n-o să-ţi lipsească vreodată. » Aşa am ajuns cerşetor. Închipuie-ţi cît de deznădăjduit eram cînd m-a lovit paralizia. Am vrut să-mi iau viaţa. Nu-ţi poţi da seama ce înseamnă pentru un om de munte pedeapsa de a se vedea aşa. . . fără să fi făcut nimic care să merite una ca asta. Simţeam că mă înăbuş. Dar oamenii au fost atît de buni cu mine, încît m-au făcut să accept viaţa şi să-l iert pe Acela care mă pedepsise atît de crud şi de nedrept.

CERŞETORUL CIUNG: Taci; vorbeşti cu păcat. Lăudat fie Domnul.

CERŞETORUL OLOG: Pe vremea aceea mai erai încă preţuit. Puteai să-ţi pierzi încrederea în Dumnezeu, fiindcă tot îţi rămîneau prietenii. Dar apoi, nu ştiu cum s-au înrăutăţit lucrurile pînă într-atît. . . Acuma poţi să mori în drum, ca un cîine, că nimănui nu-i pasă de tine. . .

CERŞETORUL CIUNG: Cînd am rămas ciung, pentru că un piron mi-a străpuns mîna, stăpînul fierăriei m-a luat în grija lui şi niciodată nu mi-a lipsit nimic. Dar cînd a murit stăpînul, băieţii lui, cu care mă jucasem cînd eram copil, m-au azvîrlit în stradă. Numai că pe vremea aceea se putea trăi din mila oamenilor. Acum e moarte curată. Oamenii trec pe partea cealaltă şi întorc privirile ca să nu ne vadă.

CERŞETORUL OLOG *(Cu o bruscă mişcare de mînie)*: Dar sîntem aici! Chiar dacă întorc privirea în altă parte, noi sîntem aici!

CERŞETORUL CIUNG: Nu te amărî, prietene.

CERŞETORUL OLOG: Nu mă amărăsc, Numai că. . .
(Rămîne tăcut.)

CERŞETORUL CIUNG *(Încet)*: Slavă Domnului că Guvernatorul nu şi-a mai adus aminte de noi.

CERŞETORUL CIUNG: Adu-ţi aminte de zilele de groază, în iarna aceea, cînd a trebuit să fugim în munţi şi ne vînau ca pe fiare. Cîţi dintr-ai noştri or fi murit atunci de frig, în afară de cei ucişi la colţuri de stradă şi sub cerul liber la marginea oraşului?

CERŞETORUL OLOG: Au fost zile cumplite. Nici nu vreau să-mi mai aduc aminte.

CERŞETORUL CIUNG: Şi în afară de ei, toţi cei care au fost prinşi şi spînzuraţi de Guvernator.

CERŞETORUL OLOG: Cîţi a spînzurat? Nu-mi mai aduc bine aminte.

CERŞETORUL CIUNG: Doisprezece. Trupurile lor au fost atîrnate chiar în piaţă asta. Erau şi trei femei.

CERŞETORUL OLOG: Vezi, nu-mi mai aduceam aminte. Doisprezece. Da.

CERŞETORUL CIUNG: Dacă mă gîndesc bine, eu mi-i amintesc pe toţi. Închid ochii şi-i văd aievea, cu bărbile lor nerase, cu rîia, şi cu plăgile, şi cu hainele lor rupte şi murdare, şi cu mutilările lor. Sîntem o umanitate jalnică, nu-i aşa, prietene? Lumea noastră e o lume în care lipsesc ochi, picioare, braţe, sau sînt înţepenite, sau sîntem scuturaţi de un tremur ciudat şi ne lovesc tot felul de atacuri şi parcă am fi gata să ne dăm sufletul, şi zvîrlim spumă din gură, sau ochii ne lăcrămează şi ni-i ştergem într-una cu o zdreanţă murdară, şi nopţile ne lasă cu urdori la ochi şi gura rău mirositoare, sau aveam dinţii putrezi, sau nu ne putem mişca braţele, sau gîngăvim şi nu ne dăm seama de ceea ce se petrece în jurul nostru şi ni se prelinge un fir de salivă din colţul gurii. . . Eu înţeleg că le e silă de noi prietene.

CERŞETORUL OLOG: Bine. Dar noi n-avem nici o vină că existăm. Eu aveam o soră. Scuipa sînge şi avea o tumoare malignă în piept. Ea nu avea nici o vină. *(Clatină cu tristeţe din cap.)*

https://biblioteca-digitala.ro

CERȘETORUL CIUNG: Vrei o bucată de pîine?
CERȘETORUL OLOG: Vreau.
CERȘETORUL CIUNG: Scoate-o din traistă și rupe-o tu în două.
CERȘETORUL OLOG: Bine. *(Face întocmai. Mănîncă amîndoi)* E bună.
CERȘETORUL CIUNG: Da. *(Continuă să mănînce. Tăcere.)* Cel puțin acuma sîntem lăsați în pace.
CERȘETORUL OLOG: Numai de-ar ține...
CERȘETORUL CIUNG: Sigur că o să țină. Nu facem nici un rău nimănui.
CERȘETORUL OLOG: Și ce-i cu asta?
CERȘETORUL CIUNG: Și asta-i adevărat.
CERȘETORUL OLOG: Guvernatorului i se poate cășuna iar pe noi, și atunci...
CERȘETORUL CIUNG: Așa e.
CERȘETORUL OLOG: Poate porunci altă căsăpire.
CERȘETORUL CIUNG: Sigur că poate...
CERȘETORUL OLOG: Și dacă o face, o să fim hăituiți și nimeni n-o să se împotrivească.
CERȘETORUL CIUNG: Asta nu se știe.
CERȘETORUL OLOG: S-a împotrivit cineva data trecută? Nu. Au lăsat să fim uciși ca niște cîini.
CERȘETORUL CIUNG: Ba s-a împotrivit cineva.
CERȘETORUL OLOG: Wilhelm Tell, care s-a mîniat ca și alte dăți. Și ce-a izbutit cu asta? Puțin a lipsit să nu-l omoare și pe el.
CERȘETORUL CIUNG: Wilhelm Tell e un viteaz.
CERȘETORUL OLOG: Dar nu poate face nimic. Guvernatorul e cu ochii pe el. Poliția îl păzește zi și noapte. Nu-l lasă să facă nici o mișcare. E acuzat că face parte din Rezistență, că e patriot. Și nu numai el. *(Tăcere)*
CERȘETORUL OLOG: Mă uit cum lucrează băieții ăștia. Zidarii.
CERȘETORUL CIUNG *(Îi privește și el. Tăcere)*: Trebuie să fie ora mesei nu-i așa?
CERȘETORUL OLOG: Cînd o da vătaful semnalul, atunci e ora mesei pentru ei.
CERȘETORUL CIUNG: Știu.
CERȘETORUL OLOG: Uneori mă întreb care e munca acestui vătaf. Stă aici fără să facă nimic, privind. Aproape că nu face nici o mișcare. Pare una cu piatra.
CERȘETORUL CIUNG: Stă aici ca să înspăimînte. Lucrezi mai bine cînd ți-e frică. De asta l-au pus aici. E o slujbă bună și e plătit bine.
CERȘETORUL OLOG: Mie mi se pare o slujbă murdară, dar eu nu mă pricep. *(Tăcere)*
CERȘETORUL CIUNG *(Privind schelele)*: O să fie foarte frumoasă închisoarea, nu-i așa?
CERȘETORUL OLOG *(Întunecat)*: O să fie foarte mare. Să încapă în ea toată țara. Și, de fapt, o zidim cu toții, chiar dacă nu punem noi pietrele. Știi cum? Cu tăcerea.
CERȘETORUL CIUNG: Mie mi se pare că tu te gîndești foarte mult, prietene... *(Pauză. Cîntecul monoton se aude acum mai aproape)*. Și asta ce mai e?
CERȘETORUL OLOG: Cîntă cineva. Un orb. Nu se știe de unde vine. El spune că din Schwyz. Se vede că i s-a urît cu viața. Și-a ales calea asta de a muri. Cîntă balade contra Guvernatorului. Poate că e nebun.
(VĂTAFUL sună dintr-un clopot. Zidarii își încetează lucrul și încep să coboare de pe schele. Șirul cărămizilor se întrerupe. Zidarii se împart în grupuri și își deschid traistele cu mîncare. Mănîncă lacom, așezați pe jos sau pe blocuri de piatră, în planuri diferite. Intră în scenă ORBUL și COPILUL. Acesta din urmă

poartă în mînă o ghitară. Cel dintîi, o traistă și, în mînă, un mănunchi de foi mici de hîrtie. Se opresc în mijlocul pieții. COPILUL cîntă la ghitară. ORBUL începe să declame.)

ORBUL *(cu glas monoton)*: Ascultați crimele și grozăviile din cantoane, nedreptățile și chinurile pe care le îndură țara, fărădelegile tiraniei străine. . . Orbul vă aduce glasul poporului, glasul eroicilor patrioți. Moarte stăpînirii străine ! Ascultați cîntecele unui popor care luptă pentru libertate !

(Lumea s-a strîns în jurul lui. ORBUL începe cu o voce gravă și monotonă, acompaniat de ghitara COPILULUI):

Oameni buni, femei, copii,
ascultați cu luare-aminte
ce voiește-a povesti
un bătrîn puțin la minte.
Cîntec despre-un om viteaz
care se împotrivi
să dea tot ce-agonisise
domnului Guvernator,
Cel ce se numește Gessler
și-i bețiv și trădător.
Se făcea că într-o seară,
omul de care vorbim,
își mîna alene boii,
cîmpu-n tihnă și-l ara,
cînd sosi gonind trimisul
domnului Guvernator,
cel ce se numește Gessler
și-i bețiv și trădător.
« Ordin am să iau cu mine
boii acești, la număr doi,
plată fie pentru birul
ce rămas-a neplătit ;
și de-acuma înainte
singur tu vei trage plugul,
și nu boii ce sînt doi. »
Fioros era trimisul,
și de boi se-apropie,
dară omul, viteaz foarte,
cu o bîtă că izbi
drept în degetele-acestui
ce răcni înspăimîntat
și acoperit de sînge ;
ba și-un deget îi ciunti.
Iar omul, cu mare spaimă,
înspre codru că fugi,
fugi ziulica-ntreagă
și să scape izbuti.
Și se făcea că-ntr-o seară
cînd în tihnă se-odihnea,
sosi-n goană sol de taină
drept din sătulețul lui.

https://biblioteca-digitala.ro

« Veste am de mare groază,
veşti de sînge ţi-am adus. »
« Spune, spune, nu te teme,
spune-mi tot, pe ce-ai mai sfînt. »
Omul era alb ca varul,
inima îi tropotea.
« Pe bătrînul tău luat-au
chiar îndată ce-ai plecat.
Luatu-l-au cu sila zbirii
domnului Guvernator,
cel ce se numeşte Gessler
şi-i beţiv şi trădător.
Au înfipt jos în ţărînă
două capete de suliţi.
L-au trîntit jos pe bătrînul
care-amarnic se zbătea,
silindu-l să-nfigă ochii
drept în ascuţişul lor.
Oh, ce groază fost-a atuncea,
ce groază, ce chin cumplit.
Sîngele din ochii aceia
pînă departe ţîşni,
iar urletul lui şi plînsul
satul tot le auzi.
Veşti negre sînt toate-acestea
veşti de sînge ţi-am adus.
Domnul sfînt să se îndure
De bătrînu-acela orb. »
Bietul om care-ascultase
negru-n faţa lui văzu
şi jură să se răzbune,
amarul spre-a-şi potoli.
Oameni buni, femei, copii,
care toate-aţi ascultat,
asta fost-a fărdelegea
domnului Guvernator,
cel ce se numeşte Gessler
şi-i beţiv şi trădător.

(Ghitara încetează. Se face o tăcere adîncă. Unii, înspăimîntaţi, se uită în jurul lor, temîndu-se parcă să nu se întîmple ceva. VĂTAFUL se apropie de ORB.)

VĂTAFUL: Şterge-o de aici. Şi fii mulţumit că te las să pleci.

ORBUL: Aici sînt oameni care vor să mă asculte, domnule.

VĂTAFUL: Sau o ştergi sau chem pe loc Poliţia. *(Glasuri)* Sau o ştergi sau te denunţ.

(Mai multe glasuri.)

UN ZIDAR *(Dintr-un grup)*: De ce să-l denunţe? Orbul nu face nimănui nic un rău.

ALT ZIDAR: Să mai zică un cîntec.

ALTUL: Da, să mai zică unul.

ORBUL *(Repetă)*: Aici sînt oameni care vor să mă asculte, domnule.

https://biblioteca-digitala.ro

VĂTAFUL: Sau o ştegi sau. . . ! *(Ridică pumnul într-un gest de amenințare. Rumoare. Huiduieli. Fluierături. VĂTAFUL privește în jur.)* Imbecili ! Ce faceți de nu mă ajutați să-l scot de aici? *(Nimeni nu se mișcă.)* O să ne înfunde pe toți cu istoriile astea ale lui. Dacă vine poliția, ce ne facem? Ne vîră pe toți la închisoare fiindcă am îngăduit să se întîmple una ca asta. Ne compromite pe toți. *(Către ORB)* Pleacă odată !

ORBUL: Nu.

VĂTAFUL: Fir-ar să fie ! O să te scot de aici în brînci.

ORBUL: Mă aflu aici ca să vă compromit, domnule. Ca să-i compromit pe toți aceia care, ca tine, au trecut alături de ei. Pe colaboraționiștii murdari ca tine, domnule. Hai, băiete. Altă poveste. Zi din ghitară. Ascultați cu toții crimele și grozăviile din cantoane, nedreptățile și chinurile pe care le îndură țara, fără-delegile tiraniei străine. . . Orbul vă aduce glasul poporului, glasul eroicilor patrioți. Moarte stăpînirii străine ! Ascultați cîntecele unui popor care luptă pentru libertate !

(VĂTAFUL îl apucă de gît.)

VĂTAFUL: Taci ! O să te audă !

ORBUL *(Izbutește să se elibereze. Cîntă):*

Oameni buni, femei, copii
ascultați cu luare-aminte
ce voiește-a povesti
un biet orb puțin la minte

VĂTAFUL: Taci, blestematule ! Crăpa-re-ai ! Lua-te-ar dracu' !

ORBUL: Dacă vrei să tac, e simplu. Omoară-mă. Eu nu doresc să trăiesc. Sparge-mi capul cu o piatră. Hai. Crapă-mi capul.

VĂTAFUL: Atunci nu taci?

ORBUL: Nu.

VĂTAFUL: Nici sub amenințarea morții?

ORBUL: Tot timpul mă aflu sub amenințarea morții. Și rîd, pentru că ceea ce vreau este să mor.

VĂTAFUL: Cine ești tu?

ORBUL *(Glasul i se stinge, devine tremurător):* Asta n-are nici o importanță. Casa mi-a fost arsă de un pluton al Poliției Militare. Copiii mi-au fost omorîți lîngă un gard, la ieșirea din sat. Pe mine m-au lăsat să zac între niște pietre, socotindu-mă mort.

VĂTAFUL: Prietene, văd că nu vrei să te duci de aici la amenințările mele. Iartă-mă că am fost brutal și nepoliticos. Dar dacă eu te rog, dacă te rog frumos, prietene, să te duci în altă piață și să-ți continui acolo frumoasele tale cîntece, dacă te rog frumos, tot n-o să-mi faci hatîrul ăsta? Prietene, dacă vine poliția și ne găsește aici, ascultîndu-te, ne omoară pe toți. Am nevastă, prietene, am copii. Te duci? Pentru tine e tot una, aici ori acolo, și dacă te duci, nouă ne faci un mare bine.

ORBUL: Ești un laş. Ești un egoist. Oricine ar putea să te scuipe în obraz. Eu i-aş da mîna şi i-aş spune: « Bine-ai făcut. »

VĂTAFUL: Am nevastă, am copii.

ORBUL: Construiești o închisoare pentru copiii tăi.

VĂTAFUL: E o casă. Asta mi-e meseria. Eu nu ştiu dacă e închisoare. Mie mi-e tot una dacă o să slujească drept școală, drept casă de nebuni, sau drept închisoare. Asta mi-e meseria. Să construiesc case. Eu nu sînt decît un meseriaș, înțelegi?

ORBUL: Eu nu înțeleg decît că asta e o închisoare. Eu nu sînt un meseriaș.

https://biblioteca-digitala.ro

VĂTAFUL: Cîștig și eu un ban și o pîine pentru copiii mei, și am cu ce-i îmbrăca iarna.

ORBUL: Îi chinuiești pe toți oamenii aceștia. Te porți cu ei fără pic de milă. Ajuți să propășească tirania.

VĂTAFUL: Am nevastă, am copii.

ORBUL: Să-ți moară și nevasta și copiii! Închisoarea asta nu trebuie construită! Toți cei care construiesc închisoarea asta sînt niște criminali!

VĂTAFUL: Dacă n-aș face-o eu, ar face-o altul. Sînt atîția care așteaptă. Închisoarea tot s-ar construi.

ORBUL: Ce părere ai despre domnul Guvernator?

VĂTAFUL *(Coboară glasul)*: Ți-o spun între noi: o canalie, un bețiv, un nemernic fără pic de suflet, nenorocirea țării acesteia.

ORBUL: Atunci, moarte Guvernatorului! Prieteni, la grevă, la grevă! Moarte Guvernatorului!

VĂTAFUL *(îngrozit)*: Taci! Taci! Ești nebun! Taci!

ORBUL: Cînt crimele Guvernului, eroismul Rezistenței, nedreptățile și fărădelegile comise de un guvern infam!

(COPILUL începe să cînte la ghitară. VĂTAFUL o ia la fugă, strigînd):

VĂTAFUL: Poliția! Să vină poliția!

ORBUL: Oameni buni, femei, copii

ascultați cu luare-aminte
ce voiește-a povesti
un biet orb puțin la minte!
Un biet om din aste locuri,
cunoscut de voi, de toți,
într-o seară de decembre
de la țarină venea.
« Iată-mă-s aci, nevastă,
Unde ești că nu m-aștepți? »
Dar femeia nu răspunde.
Omul nostru, ocol dete
nimeni nu i se-arătă.
« Unde te-ai ascuns femeie?
Unde ești că nu m-aștepți? »
Dară nimeni nu-i răspunde.
Pînă ce vine-un vecin
care-i spuse, printre lacrimi,
Că femeia i-a fost luată
și tîrîtă de soldați
La palat cu ei o luară
și-o batjocoriră toți.
Mai întîi Guvernatorul,
iar apoi soldații toți.
Inima-ți plîngea văzînd-o,
moartă cum zăcea pe jos.
Omul o porni bezmetic
pînă ce din sat ieși.
Nici nu vede, nici n-aude.
Geme doar din cînd în cînd,
și-și dă drumu-n hăul negru
pîntre pietre și-ntre stînci.

https://biblioteca-digitala.ro

Asta este, dar, povestea
fărdelegilor — zeci, mii —
făcute de-un nemernic
Guvernator de la noi.
Arme luați, bărbați, cu toții
sulițe și tot ce-aveți
securi, bîte, arbalete
și cuțite, ciomege, pietre.
Jos cu ticălosul Gessler !
Ceasul morții i-a sunat.

(Apare SERGENTUL și doi guarzi, înarmați cu puști mitraliere și intovărășiți de VĂTAF. Zidarii se retrag inspăimîntați. În mijloc rămîn, singuri, ORBUL și COPILUL): Ce se întîmplă? Ce s-a întîmplat?

COPILUL: A venit un sergent cu doi guarzi, bunicule.

ORBUL: Domnule sergent.

SERGENTUL: Da, aici sînt, lîngă tine.

ORBUL: Domnule sergent, cînt înfricoșătoarele crime ale Guvernatorului ! Cînt întîmplările sîngeroase, cînt fărădelegile ! Am istorii de foame, de frig, de nedreptăți ! Nu le vînd ! Le dăruiesc oamenilor ! Cîte vrei, domnule sergent? Am întîmplări sîngeroase, am întîmplări sfîșietoare, am de toate !

SERGENTUL: Însoțește-ne.

ORBUL: Nu vreau să vă însoțesc.

(În fundul scenei, pe o înălțime, a apărut WILHELM TELL. E un om de vreo patruzeci și cinci de ani. Chipul îi e brăzdat de ani. Trupul lui e încă zvelt. Părul începe să-i încărunțească la tîmple. Privește scena.)

SERGENTUL: Am ordin să te ucid dacă te împotrivești.

ORBUL: Ucide-mă. Ce mai aștepți?

VĂTAFUL: L-a atacat pe Guvernator ! Eu l-am denunțat ! Trăiască Guvernatorul !

ORBUL *(Fără să se întoarcă spre VĂTAF, îi spune):* Îți este atît de frică, încît îmi faci greață. *(Fără să se întoarcă spre SERGENT, strigă):* Ce mai așteptați ca să trageți? Cîteva pete de sînge în plus nici nu s-ar mai cunoaște pe mîinile voastre ! Trageți ! Moarte lui Gessler ! Trageți ! Moarte Guvernatorului ! Mi-e cu neputință să mai rabd ! Mă înăbuș în aerul acesta pestilent ! Din morminte se ridică duhoarea cadavrelor ! Văd totul ! Dumnezeu nu mi-a dat orbirea aceea care să mă cruțe de deznădejde ! Văd totul ! Mă izbesc în frunte cizmele celor spînzurați de ramurile copacilor ! Îmi străpung auzul urletele de foame ale copiilor ! Tălpile mi se lovesc de trupuri goale și sfîrtecate ! Simt în nări suflarea de bețiv a Guvernatorului ! Sughițul lui îmi întoarce stomacul pe dos ! Duhoarea asta vine din măruntaiele lui ! Își varsă lăturile peste capetele copiilor noștri ! *(Strigă frenetic, cuprins parcă de un fel de halucinație).* Moarte Guvernatorului ! Moarte Guvern. . .

(La un gest al SERGENTULUI, guarzii trag asupra ORBULUI care șovăie. . . cade. . . COPILUL se aruncă peste trupul lui.)

COPILUL: Bunicule ! Bunicule !

SERGENTUL *(Îl dă pe COPIL la o parte, împingîndu-l brutal cu piciorul)* La o parte! *(Deodată în piață se iscă rumoare. Toată lumea se întoarce spre cineva care se apropie. Este WILHELM TELL, care coboară de pe înălțimea de unde dominase scena. Guarzii privesc și ei, fără să înțeleagă așteptarea mulțimii)* Cine este?

UN GUARD: Nu știu, domnule sergent.

(TELL ajunge lîngă ei. Se oprește în fața SERGENTULUI și îl țintuiește cu privirea).

https://biblioteca-digitala.ro

SERGENTUL: Cine eşti tu? *(TELL este acum sub ameninţarea guarzilor, care-l ţin în bătaia puştilor)* Spune, cine eşti?
TELL: Mă numesc Wilhelm Tell.
SERGENTUL: Wilhelm Tell!
TELL: Da, eu sînt!
SERGENTUL *(Îl priveşte bănuitor)*: Tu eşti... cu adevărat Wilhelm Tell?
TELL: Da.

(SERGENTUL se uită împrejur. Toţi stau nemişcaţi. Privesc. SERGENTUL înghite în sec. Se simte încolţit.)

SERGENTUL: Şi ce vrei?
TELL: Să te privesc... Să-ţi învăţ bine chipul...
SERGENTUL *(Stingherit)*: Să-mi înveţi chipul! Pentru ce?
TELL: Pentru că într-o zi... într-o zi mi-ar plăcea să te întîlnesc, sergente. În ziua aceea... tu nu vei fi de serviciu... Vei umbla pe stradă, îmbrăcat civil... şi cei care te însoţesc acum vor fi departe... cu alt sergent... sau la ei acasă... odihnindu-se după slujba asta grea... O zi liberă o petreci de obicei cu nevasta şi copiii, nu-i aşa? *(S-a întors spre cei doi guarzi, aceştia lasă capetele în jos. TELL continuă)*: Te ocupi de grădină... Fumezi o pipă... Citeşti ziarul... *(Acum se întoarce din nou spre SERGENT)* În sfîrşit, tu vei fi singur... Poate că o să ne întîlnim într-o cîrciumă... O să te poftesc la un pahar... Şi o să-ţi spun că n-am nimic împotriva ta... dar că eşti de la Poliţie... şi că noi urîm uniforma asta pe care o porţi... În ziua aceea ... în ziua aceea cînd ne vom întîlni, vom avea la îndemînă două cuţite, unul pentru tine şi altul pentru mine... şi în ziua aceea te voi omorî... Îţi jur că te voi omorî! *(Îl apucă pe SERGENT de gît. SERGENTUL s-a făcut galben. TELL strigă:)* Ţi-o jur!
SERGENTUL: Nu! Nu! *(Urlă înnebunit)* Foc! Omorîţi-l! A ameninţat autoritatea! Foc!

(Guarzii trag, dar în clipa în care au răsunat împuşcăturile, TELL s-a acoperit cu trupul SERGENTULUI. S-a făcut tăcere. TELL continuă să ţină în braţe trupul SERGENTULUI. Îi dă drumul. Acesta cade greu la pămînt. Guarzii îl privesc îngroziţi. Unul dintre ei strigă:)

UN GUARD: L-a omorît Wilhelm Tell!
CELĂLALT GUARD: L-a omorît Wilhelm Tell!

(Se aruncă asupra lui TELL şi îl imobilizează. Îl iau cu ei. Tăcere. VĂTAFUL e primul care îşi vine în fire. Se adresează lucrătorilor, care stau împietriţi.)

VĂTAFUL: Acoperiţi-l cu nişte saci pînă or veni să-l ridice. Şi la lucru! E timpul...

(Doi zidari acoperă cadavrele cu saci. Ceilalţi, fără să rostească o vorbă, se urcă încet pe schele. Şirul cărămizilor se formează din nou. COPILUL plînge în tăcere peste trupul bunicului său.)

CERŞETORUL CIUNG *(Comentînd)*: Îţi spuneam eu.
CERŞETORUL OLOG: Ce?
CERŞETORUL CIUNG: Că Wilhelm Tell e un viteaz...
CERŞETORUL OLOG: Oare o să-l ucidă?
CERŞETORUL CIUNG *(Strînge din umeri)*: Cine poate să ştie?
CERŞETORUL OLOG: Dacă-l omoară pe el, se ridică toată ţara.
CERŞETORUL CIUNG: S-ar putea să nu-l omoare. În sfîrşit, o să vedem. *(Tăcere. E scuturat de un fior şi încearcă să-şi strîngă mai bine hainele pe trup.)* E frig. Bineînţeles, sîntem în noiembrie şi frigul începe deja să-şi arate colţii. E şi firesc.
CERŞETORUL OLOG: Dacă-l omoară pe Tell.

(Rămîne pe gînduri.)

CERŞETORUL CIUNG: În alţi ani era şi mai frig la vremea asta. Brr, mult mai frig.
CERŞETORUL OLOG: Dacă-l omoară, nu ştiu... Ar fi...
CERŞETORUL CIUNG *(Cu o privire visătoare)*: Îmi amintesc de iarna lui 1290... acum şaisprezece ani... Ce mai iarnă a fost atunci... O mulţime de oameni au murit de frig.
CERŞETORUL OLOG: Se prea poate să-l omoare. Se prea poate să-l fi omorît deja pe drum şi să-l fi azvîrlit în vreun şanţ... cum au făcut cu atîţia alţii...
CERŞETORUL CIUNG *(Pe un ton de placidă conversaţie)*: N-a mai fost altă iarnă ca cea din 1290. Nu s-a mai pomenit ceva asemănător.
CERŞETORUL OLOG: Ar trebui să facem ceva ca să nu-l omoare. Dacă n-aş fi neputincios!
CERŞETORUL CIUNG: Straşnică a fost şi cea din 1300, la începutul veacului... Nu ştiu dacă-ţi mai aduci aminte...
CERŞETORUL OLOG: Poate că a început în ţară ceva însemnat! Poate că a început revoluţia!
CERŞETORUL CIUNG *(Urmîndu-şi firul)*: Dar ca în 1290 niciuna... niciuna...
(Pe nesimţite s-a făcut întuneric.)

TABLOUL AL DOILEA

Interiorul unei cîrciumi, în Altdorf.

(CERŞETORUL OLOG bea un pahar cu vin, aşezat la o masă în prim plan. Picioarele îi atîrnă inerte. CÎRCIUMARUL curăţă tejgheaua. Tăcere. Apoi CÎRCIUMARUL ridică privirea de pe tejghea.)

CÎRCIUMARUL: E mult timp de cînd n-ai mai fost pe aici, nu-i aşa?
CERŞETORUL OLOG: Multişor.
CÎRCIUMARUL: Aştepţi pe cineva?
CERŞETORUL OLOG: Da.
CÎRCIUMARUL: Eşti foarte misterios.
CERŞETORUL OLOG: Mde...
(Tăcere)
CÎRCIUMARUL: Unde locuieşti acum?
CERŞETORUL OLOG: Într-o mahala de la marginea oraşului. În partea dinspre nord.
CÎRCIUMARUL: Ai casă? *(CERŞETORUL OLOG începe să rîdă)* De ce rîzi?
CERŞETORUL OLOG: E o întrebare idioată.
CÎRCIUMARUL: Undeva tot trebuie să înnoptezi.
CERŞETORUL OLOG: Bineînţeles.
CÎRCIUMARUL: Ce-i cu tine? Pari prost dispus.
CERŞETORUL OLOG *(Vrînd parcă să se explice)*: Mă întrebi dacă am casă...
CÎRCIUMARUL: Nu voiam să te supăr.
CERŞETORUL OLOG: N-am casă. N-o să am niciodată.
CÎRCIUMARUL: Eşti pesimist.
CERŞETORUL OLOG: N-au case nici oamenii folositori, nici cei care au mîini şi picioare bune de muncă, şi o să am eu! *(Întunecat.)* Stau în mahalaua gunoaielor, lîngă haznale. Acolo mă tăvălesc ca un porc. Acuma ştii.
CÎRCIUMARUL: Iartă-mă.
CERŞETORUL OLOG: Ştii unde vine mahalaua mea?
CÎRCIUMARUL: Acuma, pe loc, nu-mi dau seama.
CERŞETORUL OLOG: Cum ieşi din Altdorf pe şosea, îndărătul zidului.

https://biblioteca-digitala.ro

CÎRCIUMARUL: Îndărătul zidului mai sînt oameni?
CERŞETORUL OLOG: Dacă nu, de ce credeai că s-a mai construit zidul?
CÎRCIUMARUL: Nu ştiu.
CERŞETORUL OLOG: Tu nu ştii nimic. Numai să torni vin în pahare, să mănînci sandvişuri şi să bei rachiu.
CÎRCIUMARUL: Sînt şi aşa destule necazuri. Spui că dincolo de zid sînt. . .
CERŞETORUL OLOG: Da, sîntem noi. Îţi aduci aminte, acum doi ani, cînd a venit Împăratul cantoanelor?
CÎRCIUMARUL: Da. A fost un an bun.
CERŞETORUL OLOG: Ei bine, atunci s-a construit zidul. Ca să nu ne vadă cînd intra în Altdorf. Arătam urît.
CÎRCIUMARUL: N-am ştiut. . .
CERŞETORUL OLOG: Un prieten al meu a început atunci să facă socoteli.
CÎRCIUMARUL: Ce fel de socoteli?
CERŞETORUL OLOG: Zicea că din cărămizile cu care ridicaseră zidul ar fi putut construi case pentru o mulţime dintre noi. A făcut o mulţime de calcule şi de socoteli. . . şi a ajuns la părerea asta. . . Nu ştiu. . .
(Tăcere)
CÎRCIUMARUL: Mai vrei un pahar de vin?
CERŞETORUL OLOG: Tu pe toate le rezolvi în felul ăsta. Bine, mai dă-mi unul. *(CÎRCIUMARUL îi mai toarnă un pahar. CERŞETORUL OLOG îl bea pe nerăsuflate. Soseşte o FEMEIE BĂTRÎNĂ. Se aşează la masa CERŞETORULUI OLOG.)*
BĂTRÎNA: Ziua bună.
CERŞETORUL OLOG: Bună să fie. Ce mai e? S-a aflat ceva?
BĂTRÎNA: Sînt ruptă de oboseală. Nouă ceasuri am frecat duşumele. Nouă ceasuri în care să speli scuipatul şefilor şi să aduni mucurile lor de ţigară, e peste puterile omeneşti ! Spune să-mi aducă un pahar !
CERŞETORUL OLOG *(Strigă)*: Ei, încă un pahar.
(CÎRCIUMARUL i-l aduce. BĂTRÎNA îl bea şi abia după aceea răspunde întrebării cu care o întîmpinase CERŞETORUL OLOG.)
BĂTRÎNA: Da.
CERŞETORUL OLOG: S-a aflat ceva?
BĂTRÎNA: Da. I-au dat drumul astă seară.
CERŞETORUL OLOG: L-ai văzut?
BĂTRÎNA: Da.
CERŞETORUL OLOG: Cum arăta?
BĂTRÎNA: Palid din cale-afară.
CERŞETORUL OLOG: L-or fi bătut. Bestiile astea îi bat întotdeauna.
BĂTRÎNA: Pe faţă n-avea nici o urmă.
CERŞETORUL OLOG: De obicei îi lovesc peste trup.
BĂTRÎNA: Ştiu prea bine.
CERŞETORUL OLOG: Bietul Tell. L-or fi zdrobit în bătăi.
BĂTRÎNA: E drept că era foarte palid. Să-mi mai toarne un pahar de vin. Mi-e sete. Nouă ceasuri. . .
CERŞETORUL OLOG: Încă un pahar. *(CÎRCIUMARUL i-l toarnă. BĂTRÎNA bea.)* Aşa că i-au dat drumul.
BĂTRÎNA: Înainte de înserat.
CÎRCIUMARUL *(Care a auzit)*: I-au dat drumul lui Wilhelm Tell?
CERŞETORUL OLOG: Da.
BĂTRÎNA: Da, după şapte zile. . .
CERŞETORUL OLOG: Le e frică.

https://biblioteca-digitala.ro

BĂTRÎNA: Crezi?
CERŞETORUL OLOG: Da, le e frică.
(Intră WALTER FÜRST. E destul de bătrîn.)
FÜRST *(cîrciumarului)*: Bună seara.
CÎRCIUMARUL: Bună seara, domnule Fürst.
FÜRST: N-a venit ginerele meu?
CÎRCIUMARUL: Nu, domnule. Trebuie să vină?
FÜRST: Am întîlnire cu el aici.
CÎRCIUMARUL: E adevărat, aşadar, că a ieşit din închisoare.
FÜRST: Azi după amiază, da.
CÎRCIUMARUL: E o cinste pentru mine să vină aici Wilhelm Tell. Sper că nu va fi urmărit...
FÜRST: N-a fugit de la închisoare. I s-a dat drumul.
CÎRCIUMARUL: Aşa, aşa. Ştiţi, cum nu-mi place ca în casa mea să fie scandal...
FÜRST *(îl priveşte ţintă)*: Nu-ţi face griji.
CÎRCIUMARUL: E o cinste, ştiţi prea bine. Dar buclucuri, nu. În casa mea...
CERŞETORUL OLOG: Eşti un nemernic.
CÎRCIUMARUL: Ce spui?
CERŞETORUL OLOG: Că eşti un nemernic!
CÎRCIUMARUL: Nu vreau să dau de belea, asta-i tot! Am nevastă şi copii. Dumneavoastră ştiţi, domnule Fürst...
CERŞETORUL OLOG: Acum cîteva zile am auzit de la un orb, care apoi a fost ucis, nişte vorbe care mi-au rămas în minte: « Mai bine ţi-ar muri nevasta şi copiii ». Se pare că, în vremurile astea, a avea nevastă şi copii a devenit scuza tuturor nelegiuirilor. Un laş! Asta eşti!
FÜRST: Liniştiţi-vă, domnilor.
CERŞETORUL OLOG: Luaţi puţin vin la masa mea, domnule Fürst.
FÜRST: Cu mare plăcere.
(Se aşează. CÎRCIUMARUL continuă să-şi cureţe tejgheaua.)
CERŞETORUL OLOG: Sau preferaţi bere? Noi, săracii, n-avem bani, dar puţinul pe care reuşim să-l strîngem îl cheltuim cu voie bună.
FÜRST: În clipa asta, nu. O să beau ceva mai pe urmă, mulţumesc.
CERŞETORUL OLOG: Am citit ultimul dumneavoastră articol, domnule Fürst. Cel care a apărut în *Lupta*, în *Foaia Rezistenţei* ... Mi-a plăcut.
FÜRST: Ştiai că e al meu?
CERŞETORUL OLOG: Da.
FÜRST: Mă bucur că ţi-a plăcut.
CERŞETORUL OLOG: Descrieţi foarte bine castelul domnului Guvernator. « Întunecat », cum spuneaţi?, « întunecat şi înconjurat de şanţuri şi de închisori subterane, sus, pe creştetul stîncilor, se înalţă castelul Celuilalt » ... Al « Celuilalt » spuneaţi, nu-i aşa? Asta n-am înţeles eu bine. Ce vreţi să spuneţi prin « Celălalt »?
FÜRST: Vreau să spun că Gessler nu are nimic de a face cu poporul acesta, că este tot atît de deosebit de oamenii de prin partea locului cum ar fi un şarpe, un gîndac sau un scorpion.
CERŞETORUL OLOG *(Foarte atent)*: Sau o viperă. Acum înţeleg.
FÜRST: Se află acolo, sus. E inaccesibil. Îi vorbim şi nu ne aude. Nu ne poate auzi pentru că el este « Celălalt » şi nu are auz ca noi toţi, nici sînge roşu şi cald, şi nici inimă.
CERŞETORUL OLOG: Are sîngele rece ca al şerpilor. Sau verde ca o buruiană otrăvitoare. Acum înţeleg.

https://biblioteca-digitala.ro

FÜRST: Nu se poate ajunge pînă la el. Trăieşte în altă lume. Ne ignoră. Sîntem pentru el un fel de furnici. Aşa cum noi strivim cu piciorul o furnică, el poate omorî orice om din ţara asta.
CERŞETORUL OLOG *(A rămas pe gînduri)*: Ştiţi la ce mă gîndesc, domnule Fürst?
FÜRST: Ce anume?
CERŞETORUL: Că parcă nici n-ar fi om.
FÜRST: Aşa e.
CERŞETORUL OLOG: E ca şi cum ar fi . . . un soi de păianjen.
FÜRST: Da.
CERŞETORUL OLOG: Şi că-l poţi omorî ca pe un păianjen. Fără ca apoi să ai vreo remuşcare.
FÜRST: Aşa e. Întocmai cum ne omoară el pe noi.
CERŞETORUL OLOG: E bine de ştiut.
FÜRST: De ce?
CERŞETORUL: Cine ştie, poate s-ar ivi vreodată prilejul. Cred că acum, cînd ştiu toate acestea, eu unul n-aş şovăi o clipă. L-aş zdrobi capul şi apoi m-aş duce într-o cîrciumă să beau un pahar cu vin şi să mai schimb o vorbă cu prietenii. Şi mîna nu mi-ar tremura de fel. Poate că mi-ar fi doar un pic de greaţă. Dumneavoastră nu l-aţi omorî?
FÜRST: Eu?
CERŞETORUL OLOG *(Dă afirmativ din cap)*: Dacă vi l-ar pune cineva în faţă şi dumneavoastră aţi avea în mînă o armă, l-aţi omorî?
(Tăcere.)
FÜRST *(În cele din urmă)*: Nu. Rostul meu . . . este să gîndesc pentru voi, prietene. Al vostru . . . să înfăptuiţi pentru mine. Eu gîndesc pentru ca ceea ce săvîrşiţi voi să nu fie crimă. Voi veţi acţiona pentru ca ceea ce gîndesc eu să nu fie pură filozofie. Înţelegi?
CERŞETORUL OLOG *(Îl priveşte ţintă pe FÜRST şi apoi spune cu gravitate)*: Ceea ce înţeleg este că noi vom fi cei care îşi vor mînji mîinile cu sînge, domnule Fürst.
(Se privesc ca şi cum între ei s-ar fi căscat brusc o prăpastie şi ar încerca zadarnic să se mai apropie).
FÜRST: Nu-mi spune « domnule ». Spune-mi prietene.
CERŞETORUL OLOG *(În glasul lui nu mai e nici un strop de convingere cînd rosteşte, privindu-l în ochi)*: Prietene . . .
(Se deschide uşa. De afară se aude şuierul unui vînt aspru care s-a ridicat brusc. În pragul uşii apare WILHELM TELL. Îi vedem chipul. Vîntul se aude în continuare. Cei de faţă sînt scuturaţi de un fior. Fulgeră. TELL închide uşa şi face cîţiva paşi. FÜRST s-a ridicat în picioare.)
TELL: E furtuna. O să se dezlănţuie în curînd.
FÜRST: Bună seara, Tell.
TELL: Bună seara. Bună seara tuturor.
CERŞETORUL OLOG şi BĂTRÎNA: Bună seara.
CÎRCIUMARUL: Bună . . . bună seara, domnule Tell. E frig, nu-i aşa? S-a făcut frig afară. Se simte pînă aici. Mă duc să mai pun cîteva lemne pe foc şi o să vă simţiţi mai bine.
FÜRST: Aşează-te.
TELL: Mulţumesc, domnule Fürst.
(Se aşează)
FÜRST: Un pahar de rachiu? Tu nu bei niciodată, ştiu. E foarte important ca mîna să nu-ţi tremure, Tell. Băutura tulbură privirea, face mîinile să şovăie . . .

https://biblioteca-digitala.ro

Un vînător nu-şi poate îngădui micile noastre păcate. Dar în seara asta trebuie să sărbătorim . . .

TELL: Da, un pahar de rachiu. Mulţumesc.

FÜRST *(cîrciumarului)*: Rachiu pentru toată lumea. *(CÎRCIUMARUL îi servește. Beau cu toţii în tăcere.)* Cum a fost, Tell? A fost greu tare?

TELL *(Îşi trage o mînă peste ochi)*; Nu puteţi să vă daţi seama . . .

FÜRST: Ce-i cu tine?

(Tăcere. TELL ridică privirea către FÜRST. Are ochii umezi.)

TELL: Sînt aici cu voi toţi. Beau un pahar de rachiu şi totul îmi pare din cale-afară de ciudat . . . Acolo e iadul. Credeam că am pierdut lumea aceasta pentru totdeauna. Nici nu mai puteam să mi-o închipui. Cineva care îţi spune: « Bună seara » . . . Altul care îşi scoate pălăria şi zîmbeşte . . . Vorbeşti despre vreme . . . Bei un pahar cu vin . . . Nici nu mai puteam să-mi închipui.

FÜRST: Atît de cumplit a fost?

TELL: La început mă gîndeam la Hedwig şi la băiat, dar după aceea, nici măcar atît. Nu puteam să mai gîndesc.

FÜRST: Te-au bătut?

TELL *(Cu o frîntură de voce)*: Da.

FÜRST: Fata mea îşi închipuia cum te bat şi se chinuia îngrozitor. A suferit tare mult zilele astea. Biata Hedwig . . . Nu ştiam ce să mai fac ca să-i aduc puţină alinare . . .

TELL *(Cu glasul răguşit)*: Cînd am văzut-o, m-am speriat. Mi s-a părut mai bătrînă. Da, a suferit mult. Întotdeauna suferă pentru mine. Aţi fi putut să vă daţi fiica după un om care să n-o facă să sufere atîta.

FÜRST: Taci, taci. Ce mai năzdrăvănii spui.

TELL: Nu m-a dojenit de fel. Niciodată nu mă dojeneşte, orice aş face.

FÜRST: N-are pentru ce să te dojenească.

TELL: Cine mă pune să mă vîr în toate? Dar mă cuprinsese tristeţea văzînd cele ce se petreceau . . .

FÜRST: Ţi s-a mai întîmplat şi alte dăţi, Tell . . .

TELL: Da, mi se întîmplă uneori.

(Bea o duşcă. Tăcere.)

FÜRST: Spuneai că te-au bătut.

TELL: Da, dar nu asta era cel mai rău. Te durea şi atîta tot. Cel mai rău era să le vezi feţele. Să le auzi chicotele. Să simţi mirosul de rachiu pe care îl revărsau gurile lor putrede. Duhoarea picioarelor. Asta era cel mai rău.

FÜRST: Te-au bătut tare?

TELL: Am spinarea zdrobită. M-au lovit cu cizmele în pîntece. M-au ţinut într-o baie de apă îngheţată. Au petrecut de minune pe socoteala mea. Feciorii de căţea au petrecut de minune.

FÜRST: Bietul Tell.

TELL *(Liniştit)*: E ciudat. Spun « feciori de căţea », dar nu mai sînt mînios. Sînt liniştit.

FÜRST: Eu nu sînt liniştit de loc.

TELL: Mă simt îngheţat, fără pic de mînie. Nu ştiu ce-i cu mine.

FÜRST: Uneori doare mai mult durerea altora. Dacă cineva ţi-ar fi povestit în seara asta: « M-au lovit cu cizmele în pîntece », ai fi clocotit de mînie. Azi nu e rîndul tău, Tell, e rîndul nostru să ne mîniem.

TELL: Poate.

FÜRST: O să fac un articol pentru *Foaia Rezistenţei*. Voi convoca toţi şefii Rezistenţei din cantoane. Trebuie să facem o campanie de propagandă şi agitaţie.

https://biblioteca-digitala.ro

TELL: Domnia voastră sînteţi ca un profesor, domnule Fürst. Scrieţi cît se poate de bine. Ceilalţi şefi sînt şi ei oameni foarte inteligenţi; cum să spun? « intelectuali », sau cam aşa ceva. Dar dacă se întrunesc, vor face o şezătoare literară, nu o revoluţie.
FÜRST: Ai o proastă idee despre noi. Vei vedea . . .
TELL *(Dă din umeri)*:. Eu nu mă mai amestec în nimic, domnule Fürst. Sînt sătul. Îmi ajunge. Vreau să mă întorc la mine acasă, la munca mea. Vreau să fiu liniştit.
FÜRST: Nu. Nu poţi să te dai în lături. Contăm pe tine. Tu eşti unul din cei care au suferit cel mai mult. Ai devenit un fel de mit pentru popor. De ce crezi că nu te-au omorît acum? Pentru că le e frică să te omoare. Pentru că ştiu că s-ar ridica toate cantoanele. Tell, nu ne lăsa singuri.
(Se aude un tunet îndepărtat.)
TELL: E furtună. Auziţi? În noaptea asta în munţi va stăpîni groaza. Ce bine o să dorm înfăşurat în pături, la căldura focului . . . Îmi place să dorm . . . Să nu mă gîndesc la nimic. *(Răsuflă adînc)* Mă simt bine.
FÜRST: Tell, Tell, nu ne părăsi!
TELL: Mă duc la mine acasă. Noapte bună.
(S-a ridicat)
FÜRST: Voi convoca o reuniune. Ai să vii?
TELL: Nu.
(Se face întuneric.)

TABLOUL AL TREILEA

(Un subsol încăpător în casa lui WALTER FÜRST. Lumină slabă, aproape întuneric. E locul indicat pentru conjuraţie.)

(FÜRST şi cinci oameni din Uri se află în jurul unei mese mari. Tăcere.)
PRIMUL: Întîrzie.
AL DOILEA: Da.
PRIMUL: Să-i fi prins?
AL TREILEA: Nu cred.
AL PATRULEA: Acum au mărit paza pe timpul nopţii.
AL CINCILEA: Paza nu face altceva decît să vîneze îndrăgostiţi. Nici unul din soldaţi nu se aşteaptă la una ca asta.
PRIMUL: Nu ştiu.
AL TREILEA *(Zîmbeşte)*: Sînt guarzii din Brigada a Patra. Dacă nu văd băieţi cu fete la braţ, sînt pe deplin liniştiţi.
AL DOILEA: Brigada întîia şi a doua au întotdeauna două Companii de rezervă. Pentru orice eventualitate.
AL CINCILEA: Nu fac altceva decît să bea şi să joace cărţi la cazarmă. Au armele ruginite.
AL TREILEA: Cînd primesc ordin să omoare pe cineva, omoară. Dar sînt demoralizaţi. Le lipseşte organizarea.
PRIMUL: Fişierele poliţiei continuă să funcţioneze.
AL TREILEA: Pînă să se ducă să le consulte pot să se întîmple o mulţime de lucruri.
AL DOILEA: Trebuie totuşi să fim atenţi cu Poliţia. Nu poţi să ştii niciodată.
AL CINCILEA: Sînt rău plătiţi. Trebuie să profităm de asta.
PRIMUL: Întîrzie mult.
AL CINCILEA: E ora?
PRIMUL: Da.

https://biblioteca-digitala.ro

AL DOILEA: Mă surprinde că n-au sosit încă cei din Schwyz. Stauffacher e foarte punctual.
AL TREILEA: Melchtal a spus că s-ar putea că cei din Unterealden să întîrzie puțin.
AL PATRULEA: Tăceți !
AL DOILEA: Ce s-a întîmplat?
AL PATRULEA: N-ați auzit?
(Ascultă)
PRIMUL: Sînt pașii patrulei. Cadența cizmelor pe asfalt.
AL PATRULEA *(Ascultă)*: Da.
PRIMUL *(Ascultă)*: Se îndepărtează.
AL DOILEA: N-am auzit nimic.
AL PATRULEA: Da, era patrula. *(Tăcere)*. Domnule Fürst.
FÜRST *(Care părea să dormiteze)*: Ce este?
AL PATRULEA: Păreți dus pe gînduri.
FÜRST: Așa e.
AL CINCILEA: Acum nu mai putem da înapoi.
FÜRST: În nici un caz. *(Bătăi în ușă, special ritmate. FÜRST se ridică.)* Cei din Schwyz. *(Se duce să deschidă ușa. Deschide. Intră STAUFFACHER și doi oameni din Schwyz.)* Bun venit.
(FÜRST și STAUFFACHER se îmbrățișează.)
STAUFFACHER: Bună seara tuturor.
(Toți îi răspund.)
FÜRST: Luați loc. *(Se așează cu toții.)*: V-a fost ușor să ajungeți?
STAUFFACHER: Tocmai trecea o patrulă. Ne-am ascuns ca s-o lăsăm să treacă. Era preferabil să nu dăm explicații.
FÜRST: Ați făcut bine. Care-i situația în Schwyz?
STAUFFACHER *(Întunecat)*: Ne iau casele și pămînturile. Dau foc cîmpurilor de fiecare dată cînd cineva se împotrivește vreunui capriciu de-al Guvernatorului. Nu putem face nimic. Singuri, sîntem pierduți.
FÜRST: Nu veți fi singuri. Nici unul din voi nu va fi singur.
STAUFFACHER: Melchtal vine?
FÜRST: Da. Îl așteptăm.
STAUFFACHER: Am auzit că în Unterwalden ar fi fost o cumplită expediție de pedeapsă.
FÜRST: Din ce pricină?
STAUFFACHER: Nu se știe.
FÜRST: O să ne povestească Melchtal. *(Tăcere)*. Cum au fost desemnați reprezentanții Schwyz-ului în Comitetul Revoluționar?
PRIMUL DIN SCHWYZ: Prin alegere.
AL DOILEA DIN SCHWYZ: A avut loc un vot secret în tot cantonul. Am fost aleși noi.
PRIMUL DIN URI: Și la noi s-a procedat în același fel. Prin vot secret.
STAUFFACHER: Au votat toți care aveau dreptul?
AL DOILEA DIN URI: Nouăzeci la sută.
STAUFFACHER: Asta înseamnă că în Uri sînt foarte puțini colaboraționiști. Numai zece procente ... E minunat.
FÜRST: Acești zece la sută n-au fost consultați. Ne-ar fi denunțat la Prefectura de Poliție a Guvernatorului. Dar în Schwyz?
PRIMUL DIN SCHWYZ: Noi stăm mai prost. Numai șaptezeci la sută sînt cu noi.
FÜRST: E suficient. *(Se aud în ușă aceleași bătăi ritmate. Fürst se duce să vadă. Înainte de a deschide)*: *Melchtal ?*

https://biblioteca-digitala.ro

MELCHTAL *(de afară)*: Da, deschideţi !

(FÜRST deschide.)

FÜRST: Fiţi bine veniţi. *(MELCHTAL şi trei oameni din Unterwalden se năpustesc înăuntru.)*: Ce s-a întîmplat?

MELCHTAL: Mi se pare că am fost urmăriţi. Am încercat să-i facem să ne piardă urma, dar nu ştiu . . .

(Ascultă cu toţii.)

FÜRST: Nu se aude nimic.

MELCHTAL: Am intrat prin pădurice.

PRIMUL DIN UNTERWALDEN: Se pare că paznicii îşi dădeau semnalul.

AL DOILEA DIN UNTERWALDEN: S-a auzit un şuierat şi am văzut mişcîndu-se nişte umbre.

AL TREILEA DIN UNTERWALDEN: Ne-am oprit şi totul a încetat.

AL DOILEA DIN UNTERWALDEN: Da, dar cînd am început să ne mişcăm din nou, au reînceput şuieratul şi mişcarea umbrelor.

FÜRST: Nu vine nimeni.

MELCHTAL: Putem începe cînd doriţi, domnilor.

STAUFFACHER: Cînd spuneţi domniile voastre.

MELCHTAL *(Îi priveşte pe cei din Uri)*: Wilhelm Tell n-a venit?

FÜRST *(Bîiguie)*: E . . . e posibil ca astăzi să nu poată veni.

MELCHTAL: Din ce pricină?

FÜRST: E păzit zi şi noapte. Ar fi primejdios să vină.

PRIMUL DIN URI: Dacă ar veni, Poliţia n-ar avea decît să pornească pe urmele lui şi totul s-ar isprăvi în noaptea asta.

MELCHTAL: Dar presupun că putem conta pe el.

FÜRST: Bine înţeles.

MELCHTAL: În Unterwalden se spune că l-au schingiuit îngrozitor în închisoare.

FÜRST: Au încercat să smulgă de la el numele şefilor Rezistenţei. I-au aplicat gradul al treilea. N-au izbutit nimic.

MELCHTAL: E un viteaz.

(S-au aşezat cu toţii.)

FÜRST: Ce s-a întîmplat la Unterwalden?

MELCHTAL: O expediţie de pedeapsă, organizată aici, la Uri, de Guvernatorul însuşi.

FÜRST: Pedeapsă, pentru care pricină?

MELCHTAL: Pentru greva de la fabrica de arme şi muniţii de război.

FÜRST: Nu ştiam . . .

MELCHTAL: Vroiam să se solidarizeze şi zidarii care construiesc închisoarea de aici, dar n-am mai avut timp.

FÜRST: Noi, la Altdorf, nu ştiam nimic . . .

MELCHTAL: Am trimis un mesager, dar a fost ucis. I-am găsit trupul, gol şi mutilat, între nişte pietre.

STAUFFACHER *(Cu un tremur de mînie)*: Propun să începem imediat deliberările Comitetului Revoluţionar.

FÜRST: De acord. *(Toţi stau nemişcaţi. Tăcere.)* Să procedăm în ordine. Trebuie să numim un şef al Comitetului.

MELCHTAL: Propun să fiţi chiar domnia voastră. Şi să trecem mai departe. Trebuie să acţionăm. Tiranul se îmbuibă în timp ce noi ne pierdem vremea cu vorbării. Fiţi dumneavoastră, domnule Fürst.

FÜRST: Ar fi o mare cinste pentru mine, dar mi se pare că cel mai înţelept lucru ar fi să trecem la vot.

https://biblioteca-digitala.ro

PRIMUL DIN URI: Da, este cel mai bun lucru.
MELCHTAL: Întrucît cei mai numeroşi reprezentanţi în Comitet sînt cei din Uri, îmi repet propunerea ca domnul Walter Fürst să fie numit şef.
AL TREILEA DIN URI: Este posibil ca unii reprezentanţi din Uri să voteze pentru domnul Melchtal. Cred că trebuie să procedăm la o votare.
FÜRST: Dumneavoastră, de exemplu, l-aţi vota pe domnul Melchtal, nu-i aşa?
AL TREILEA DIN URI: Da, domnule.
FÜRST *(Către ceilalţi)*: Domnilor?
MELCHTAL: Foarte bine. Să votăm. Dar repede.
FÜRST: Fiecare să noteze pe o bucată de hîrtie numele candidatului său.
(Toţi scriu. Cineva bate la uşă. FÜRST se duce să deschidă. Deschide. Intră WILHELM TELL. Are un aer absent şi preocupat.) Tell!
TELL: Bună seara.
(Se salută.)
FÜRST: Aşadar ai venit.
TELL *(Strînge din umeri)*: Da.
FÜRST: Ai fost cu băgare de seamă?
TELL: Băgare de seamă? Pentru ce?
FÜRST: Puteau să te urmărească.
TELL: Nu ... Eu mi-am încasat partea mea. Acum mă lasă în pace.
FÜRST: Tell, sîntem bucuroşi că eşti aici, dar trebuia să fii cu luare aminte.
TELL: Am ieşit să fac o plimbare. Nu socoteam să vin.
FÜRST: Nu socoteai?
TELL: Nu, nu socoteam. *(Tăcere.)* Aşadar, sînteţi cu toţii aici. Aveţi un aer foarte serios. Ce s-a întîmplat?
FÜRST: Tell, cum poţi glumi? Ştii doar ...
TELL: Aţi ajuns la vreo hotărîre?
FÜRST: Abia am început.
TELL: Atunci am sosit la vreme.
MELCHTAL: Da, Tell. Bun venit.
TELL: Bun venit domniilor voastre, aici la Uri. *(Către FÜRST)*. Aşadar, tocmai începuserăţi.
FÜRST: Da. S-a pus problema alegerii unui şef al Comitetului.
TELL: A, da.
FÜRST: Şi vroiam tocmai să votăm.
TELL: Să votaţi ... Foarte bine ...
FÜRST: Nu ţi se pare potrivit? Ce-i cu tine?
TELL: Nimic ... Aşa se începe ...
FÜRST: Eşti de acord că trebuie procedat în ordine?
TELL: Desigur ...
FÜRST: Vrei să votezi şi tu?
TELL: Nu. Eu nu. Am venit numai să ascult. *(Se aşează.)* Continuaţi, vă rog. Nu vreau să vă întrerup.
FÜRST: Cum vrei ...
(Ridică din umeri către ceilalţi, în semn că TELL e un om puţin ciudat.)
MELCHTAL: Te-au bătut tare, nu-i aşa, Tell?
TELL: Destul ... Dar acum a trecut.
MELCHTAL: Tell, mă bucur mult că ne-am întîlnit.
TELL: Şi eu ... Ştii că povestea tatălui dumitale apare în cîntecele orbilor? Eu am auzit-o.

https://biblioteca-digitala.ro

MELCHTAL: Da . . . Cîntecul se cîntă, dar nimeni nu ştie că e vorba despre mine. Îl ascult pe orb, văd oamenii plîngînd în jurul meu, iar apoi toţi se duc la treburile lor înghiontindu-mă cu nepăsare.

TELL: Nu de mult, unul din ei a fost ucis aici, la Altdorf, pentru că-l cîntase.

MELCHTAL: Am aflat. Aş vrea să mă duc să mă rog la mormîntul lui.

TELL: Nu se ştie unde se află. *(Îl cercetează pe MELCHTAL.)* Cum de nu l-ai ucis în ziua aceea pe Guvernator?

MELCHTAL: Eram nebun de durere şi de furie, dar n-am avut îndrăzneala. Vedeam ochii însîngeraţi ai tatălui meu şi nu eram în stare decît să plîng şi să-mi frîng mîinile. Apoi durerea a devenit mocnită. Însă ura e aici în mine, la fel ca în prima zi, în ciuda timpului care s-a scurs. Sînt zece ani de atunci!

TELL *(Repetă)*: Zece ani . . .

MELCHTAL: Nu voi fi liniştit decît în ziua cînd vor muri toţi cei care l-au torturat pe tatăl meu. Numai în ziua aceea.

TELL: Eu n-aş fi putut să aştept atîta vreme. *(Se întoarce spre ceilalţi.)* Dar nu continuaţi? Vă rog . . .

FÜRST: Ba da, Tell. Nu trebuie să pierdem timpul. *(Continuă.)* A votat toată lumea? *(Numără bucăţile de hîrtie.)* Da . . . E curios . . . Sîntem treisprezece . . . Se spune că aduce nenoroc . . .

TELL: Sînt patrusprezece cu mine, domnule Fürst.

FÜRST: E adevărat. *(Numără din nou.)* Să vedem. Şase voturi, patru, trei. Vă mulţumesc, domnilor, pentru încrederea pe care mi-o acordaţi.

TELL: Să fie într-un ceas bun, domnule Fürst.

FÜRST *(Către toţi cei de faţă)*: Vă propun o ordine de zi.

MELCHTAL: Vă ascultăm, domnule Fürst.

FÜRST: Sînt cîteva puncte importante de care trebuie să ne ocupăm. Numirea unui secretar al Comitetului. Stabilirea de subcomitete şi numirea şefilor şi a secretarilor respectivi. Studierea specială a misiunii pe care o va avea subcomitetul de agitaţie şi propagandă, şi pornind de aici va trebui să procedăm la redactarea unui program politico- social. Este vorba despre elaborarea unui studiu cu privire la structura noului Stat ce va trebui să fie creat, de redactarea unui Cod Penal de urgenţă, bazat pe normele imuabile ale Dreptului Natural, pentru a-i judeca pe toţi trădătorii care se află acum în slujba puterii străine . . . Vă daţi seama de problema penală care se ridică aici. Să te ocupi de organizarea naţională a creşterii vitelor sau a agriculturii nu constituie un delict. Să te ocupi însă de această organizare în slujba lui Gessler, asta constituie un delict. De ce? Aici este problema.

STAUFFACHER: Într-adevăr.

MELCHTAL: Vă cer iertare. Eu nu văd care este problema. Mi se pare un delict de trădare foarte evident.

FÜRST: Trădare, faţă de ce?

MELCHTAL: Faţă de Patrie, faţă de Justiţie.

FÜRST: Faţă de Patrie . . . Este posibil . . . Dar va trebui să stabilim ce considerăm a fi o Patrie. Iar cît priveşte Justiţia, trebuie să arătăm că unii dintre funcţionarii care colaborează în momentul de faţă cu imperiul, încearcă să facă acest lucru cît mai bine cu putinţă, în conformitate cu normele de echitate, şi fac tot ceea ce le stă în puteri, pentru a restabili, în cadrul unei stări de lucruri evident anormale, Dreptul şi Justiţia. Fără ei, lucrurile ar merge cu mult mai rău.

MELCHTAL: Colaborează cu Imperiul. Acesta este delictul lor.

FÜRST *(Repetă)*: Fără ei, lucrurile ar merge cu mult mai rău.

MELCHTAL: Fără ei, atotputernicia imperiului în cantoane s-ar fi nărui de mult.

4—

https://biblioteca-digitala.ro

STAUFFACHER *(Dă din cap)*: Nu ştiu.

MELCHTAL: Dacă toţi funcţionarii ar fi fost străini, ţara s-ar fi răzvrătit de mult. Dacă Gessler ar fi fost străin, acum ar fi deja mort. Dar realitatea este că ei se prezintă ca adevăraţii patrioţi. Noi sîntem « teroriştii ». În felul acesta reuşesc să înşele atîta lume. Spun că ei sînt singurii care îşi dau cu adevărat seama ce înseamnă ţara şi ce i se potriveşte mai bine în momentul de faţă. Pe noi ne numesc bandiţi, terorişti, sabotori, gangsteri: sabotorii unui plan naţional.

PRIMUL DIN URI: Aşa este. Să moară toţi.

FÜRST: Calm. Calm, domnilor. Noi trebuie să demonstrăm că nu sîntem asasini. Înainte de a trece la fapte trebuie să cumpănim bine lucrurile.

MELCHTAL: Dacă ne pierdem vremea cumpănind, nu vom mai trece niciodată la fapte!

FÜRST: Vă cer calm, domnilor . . . Vă cer cumpătare . . . *(Tell se ridică de pe scaun, cu aerul că vrea să plece.)* Tell, te duci?

TELL: Da.

FÜRST: Nu poţi pleca acum. Ceea ce discutăm aici te interesează şi pe tine.

TELL: O să-mi povestiţi după aceea . . . rezultatul. Eu . . . eu nu sînt bun pentru asemenea lucruri.

FÜRST *(Cu oarecare asprime)*: Credeam că putem conta pe tine.

TELL: Contaţi pe mine . . . dar pe alt teren. Unde să am ceva de făcut.

FÜRST: Aici. Rămîi.

(Tăcere)

TELL: Adevărul e . . . că mi-e băiatul bolnav, domnule Fürst. De asta plec.

FÜRST: Walty e bolnav?

TELL: Da.

FÜRST: Tell, rămîi. Nu poate fi nimic grav cu Walty. Şi pe mine mă îngrijorează, acum că mi-ai spus, boala nepotului meu. Dar trebuie să rămînem.

TELL: Are ceva febră . . . Geme, se chinuie . . . De asta am plecat de acasă . . . Vroiam să fac cîţiva paşi. Să nu-l mai aud . . . M-am plimbat puţin ca să-mi răcoresc creierul . . . Am băut un pahar la cîrciumă . . . Acum mă simt mai bine . . .

FÜRST: Dar ce are?

TELL: Nu ştiu . . . Cu siguranţă că nu e nimic grav . . . dar mă duc acasă . . . să văd cum îi mai este.

FÜRST: Nu ştiam nimic. Iartă-mă. Cînd s-a îmbolnăvit?

TELL: Azi-noapte. Dar nu plec numai din pricina asta . . . Nu . . . Adevărul este că . . . vă ascult şi mă simt nepăsător. Vă ascult şi totul mi se pare străin: ca şi cum n-ar exista nedreptate şi mizerie în ţară. Ca şi cum totul ar fi minciună. Ca şi cum tot ce se spune aici ar fi numai poveşti. Ca şi cum aţi pune pe roate o afacere oarecare. Ca şi cum aici ar fi o catedră universitară. Nu. Eu mă duc. N-am ce căuta între domniile voastre. Îndărătul cuvintelor pe care le rostiţi eu nu văd copiii cerînd pîine. Cînd cineva face un copil să sufere, îl voi ucide cu mîna mea. Dar pînă atunci stau la mine acasă. Iertaţi-mă că v-am întrerupt. Noapte bună.

(Iese. Tăcere.)

FÜRST *(Explică)*: E un om dintr-o bucată. Are simţul Dreptăţii. Dar e un anarhist şi din pricina asta e greu să stai de vorbă cu el . . . Bun. N-are nici o importanţă faptul că a plecat. Nu poate suporta disciplina, metoda, birocraţia. Dar contăm pe el. În ceasul primejdiei va sări de oriunde ar fi şi va apărea printre noi. Şi dacă va fi nevoie, va ucide. Va da foc la case. Va face tot ceea ce va trebui să

https://biblioteca-digitala.ro

fie făcut. Va părea că-şi caută singur moartea. Va fi în frunte, în prima linie, forţa de şoc. Îi va reveni misiunea cea mai primejdioasă şi o va îndeplini cu bucurie. Şi dacă va fi nevoie, va săvîrşi ceva măreţ. Iar rostul nostru, acum, este să gîndim pentru el.

(Tăcere. Toţi au rămas neclintiţi. MELCHTAL rosteşte cu voce gravă:)

MELCHTAL: Astăzi trebuie să iasă de aici hotărîrea de a-l ucide pe Guvernator. Cînd va muri el, totul se va prăbuşi. Propun un semnal. În ziua în care va cădea, să aprindem ruguri mari pe vîrfurile munţilor. Se vor vedea din toate marginile ţării. Va fi semnalul răzvrătirii. În ziua aceea fericită vom dezgropa armele strămoşilor noştri. Ţara cantoanelor va fi liberă.

STAUFFACHER: Voi comunica semnalul. Îl vom aştepta zi şi noapte, gata pregătiţi.

PRIMUL DIN SCHWYZ: Îndată ce vom vedea rugurile, vom răspîndi pretutindeni vestea morţii Guvernatorului şi vom lua cu asalt castelele.

FÜRST: Dacă moare la Altdorf, vom da foc pădurii. Şi toată ţara va vedea acest rug imens. Va părea că ţara întreagă e în flăcări.

MELCHTAL: Acesta este consemnul. Moarte Guvernatorului!

TOŢI: Moarte!

(S-au ridicat cu toţii. Stau neclintiţi, hotărîţi, de nepătruns. Se lasă încet)

CORTINA

TABLOUL AL PATRULEA

Piaţa din Altdorf

Zidarii lucrează sub privirea VĂTAFULUI, ca în tabloul întîi. CERŞETORUL CIUNG cere zadarnic ceva de pomană. Doi guarzi se îndeletnicesc cu ciudata operaţie a înfige o suliţă în pămînt. Soseşte FEMEIA BĂTRÎNĂ din tabloul al doilea.)

BĂTRÎNA: Bună ziua.

CERŞETORUL CIUNG: bună.

BĂTRÎNA: Nu l-ai văzut pe prietenul meu?

CERŞETORUL CIUNG: Nu.

BĂTRÎNA: Pe unde-o fi umblînd?

CERŞETORUL CIUNG: Nu e la locul lui?

BĂTRÎNA: Nu.

CERŞETORUL CIUNG: Atunci nu ştiu...

BĂTRÎNA *(Îi vede pe guarzi)*: Ce fac ăştia?

CERŞETORUL CIUNG *(Dă din umeri)*: Văd că înfig aici o suliţă...

(Guarzii au terminat de făcut gaura în pămînt. Acum pun o pălărie neagră în vîrful suliţei şi o înfig în pămînt, în chip de catarg.)

BĂTRÎNA: Ce-o fi însemnînd asta?

CERŞETORUL CIUNG: Cine poate să ştie...

(Se uită amîndoi, lung.)

GUARDUL 1 *(Îşi curăţă mîinile.)*: Stă bine, nu-i aşa?

GUARDUL 2 Stă.

GUARDUL 1: O fi bine înfiptă?

GUARDUL 2 *(Zgîlţîie suliţa cu mîinile)*: Dacă nu, ar cădea.

GUARDUL 1: N-o să zboare pălăria?

GUARDUL 2: Asta cam aşa e.

GUARDUL 1: S-o legăm cu o sfoară?

https://biblioteca-digitala.ro

GUARDUL 2: Ordinul nu spune nimic în privința asta.
GUARDUL 2: Asta cam așa e.
GUARDUL 1: Da, dar poate să zboare. . .
GUARDUL 2: Ordinul nu spune nimic.
GUARDUL 1: Atunci, nu.
GUARDUL 2: Și acuma, ce mai e de făcut?
GUARDUL 1: Să stăm aici.
GUARDUL 2: Așa spune ordinul?
GUARDUL 1: Bineînțeles.
GUARDUL 2: Păi sîntem aici.
GUARDUL 1: Aici sîntem.
GUARDUL 2: Trebuie să stăm în poziție de drepți?
GUARDUL 1: Ordinul nu spune nimic.
GUARDUL 2: Atunci cum stăm?
GUARDUL 1: Nu știu!
GUARDUL 2: Să mă duc să-l întreb pe caporal?
GUARDUL 1: Stăm în poziție de repaus. Ce zici?
GUARDUL 2: N-am curaj.
GUARDUL 1: Ba da, măi frate. Uită-te la mine *(Se așează în poziție de repaus.)* Ai văzut? Nu se întîmplă nimic.
GUARDUL 2: Cum tu ești cel mai vechi din noi doi, dacă dai tu dispoziție. . .
GUARDUL 1: Stai fără frică.
GUARDUL 2: Fie ca tine.
GUARDUL 1: Dacă vine cineva mai de soi, eu dau comanda și facem imediat drepți.
GUARDUL 2: Grozav. În felul ăsta trag nădejde să nu pățim nimic și să ne putem întoarce acasă la culcare. *(Stau amîndoi în poziție de repaus. Sosesc un PRISTAV și un TOBOȘAR.)* Uite pristavul. Facem drepți?
GUARDUL 1: Stai. Așteaptă puțin.
(PRISTAVUL și TOBOȘARUL s-au oprit drept în mijlocul pieții.)
PRISTAVUL *(Toboșarului)*: Dă-i drumul.
TOBOȘARUL: La poruncă.
(Bate toba).
PRISTAVUL: Acuma taci. *(TOBOȘARUL nu-l aude și bate înainte)* Am zis să taci.
TOBOȘARUL: La poruncă. !
(Se oprește. PRISTAVUL se pregătește să citească.)
PRISTAVUL: « Către toți locuitorii orașului Altdorf. Din porunca domnului Guvernator, toți cetățenii din Altdorf, fără deosebire de clasă, vîrstă, sex sau stare, vor fi obligați, la trecerea lor prin piața Gessler, să salute cu cea mai mare venerație pălăria domnului Guvernator aici așezată, să pună genunchiul în pămînt și să rostească cu glas tare, pentru a putea fi auziți de paza aci de față, « Trăiască domnul Guvernator », atrăgîndu-se atenția că neîndeplinirea acestui ordin va fi pedepsită cu cea mai mare străşnicie, fiind împuternicită această pază să supună torturii, prin vorbă și fapt, pe cetățenii nesupuși, care vor fi duși pe loc în fața șefului suprem al Tribunalului pentru reprimarea Terorismului. Cazurile de împotrivire în fața autorității vor putea fi pe loc pedepsite prin pedeapsa cu moartea, ducîndu-se apoi cadavrul la Morga Municipală, de unde va trece la departamentele de disecție și va rămîne la dispoziția studenților înscriși. Semnat la Altdorf, cantonul Uri, azi 18 noiembrie 1307.

https://biblioteca-digitala.ro

Gessler. Guvernator. » *(Toboşarului)* Dă-i drumul. *(TOBOŞARUL e cu mintea în altă parte.)* Am zis să-i dai drumul ! *(TOBOŞARUL începe să bată.)* Taci. *(TOBOŞARUL se opreşte.)* Haidem.

(Pleacă. O clipă după aceea, bătăile tobei se aud din nou, în depărtare.)

BĂTRÎNA: Ai auzit?

CERŞETORUL CIUNG: Da.

BĂTRÎNA: O lume de smintiţi.

CERŞETORUL CIUNG *(Placid)*: De ce?

BĂTRÎNA: La naiba ! Toate astea ţi se par fireşti?

CERŞETORUL CIUNG: Eu am avut la viaţa mea beţii mai rele.

BĂTRÎNA: Crezi că asta e o beţie de-a domnului Guvernator?

CERŞETORUL CIUNG: Bineînţeles. Şi o să-i treacă.

BĂTRÎNA: Ţi se face părul măciucă.

CERŞETORUL CIUNG: De ce?

BĂTRÎNA: De ce? De ce-o să mai scoată din ea beţia asta. Mă rog, acum mă duc să-mi caut prietenul. Poate-l găsesc.

CERŞETORUL CIUNG: Va trebui să treci prin faţa pălăriei.

BĂTRÎNA: Să vezi numai ce frumos o salut ! Voi fi prima persoană care va face această tîmpenie. După mine vor defila toţi cetăţenii respectabili.

(Rîde.)

CERŞETORUL CIUNG: Vei fi ca unul din personajele beţiei. Cum sîntem toţi. Nişte personaje umile, din marea beţie a şefului. Hai, dute, du-te, să vedem cum faci ; eu o să rîd de aici, de la locul meu.

BĂTRÎNA: Ai să vezi. *(Se apropie de pălărie. Îngenunchează cu mişcări largi, solemne. Strigă cît o ţine gura)*: Trăiască Guvernatorul ! *(CERŞETORUL CIUNG rîde pe înfundate. BĂTRÎNA cu un aer mucalit îi face de departe, un semn de rămas bun, şi dispare. Scurtă tăcere.)*

GUARDUL 1: Ştii ce mi se pare mie?

GUARDUL 2: Ce?

GUARDUL 1: Că baba asta şi-a bătut joc de noi.

GUARDUL 2: Dar a executat ordinul întocmai.

GUARDUL 1: Asta aşa e.

GUARDUL 2: Aşa că nu putem să-i facem nimic.

GUARDUL 1: Asta-i partea proastă. *(Tăcere.)* Ascultă.

GUARDUL 2: Spune.

GUARDUL 1: Sînt tare necăjit. Ştii de ce?

GUARDUL 2: Nu.

GUARDUL 1: Fetiţa cea mai mică e bolnavă. Sărăcuţa...

GUARDUL 2: Ce are?

GUARDUL 1. O infecţie intestinală, aşa a zis doctorul.

GUARDUL 2: Îi trece. O să vezi.

GUARDUL 1: Am vrut să schimb cu cineva garda asta, şi n-a vrut nimeni. Nu există pic de colegialitate.

(Tăcere.)

GUARDUL 2.: Şi eu sînt necăjit.

GUARDUL 1.: Spune-mi dacă există măcar un singur om în toate cantoanele astea, care să nu fie.

GUARDUL 2: Nu-mi ajunge leafa. Asta mi-e necazul.

GUARDUL 1: Nici mie nu-mi ajunge.

GUARDUL 2: Nevastă-mea alăptează şi are nevoie de o mulţime de lucruri. Seara, după ce las uniforma, mă duc şi lucrez la o dulgherie. Şi nici măcar aşa . . .

https://biblioteca-digitala.ro

GUARDUL 1: Viaţa e tare grea, măi băiete. *(Tăcere.)* Ia să vedem, poate vine vreunul care nu salută şi punem mîna pe el. Aşa, cel puţin, ne mai răcorim şi noi.
GUARDUL 2: Am un chef!
GUARDUL 1: Parcă se vede.
GUARDUL 2: Da, vine încoace.
GUARDUL 1: Dacă nu salută, o-ncasează. *(Soseşte WALTER FÜRST. E singur. E observat cu mare atenţie. FÜRST se uită cu mirare la pălărie. Ridică din umeri. Vrea să-şi urmeze drumul. Un glas îl opreşte.)*: Ei tu!
FÜRST *(Se întoarce surprins)*: Ce este?
GUARDUL 1: Nu-ţi cunoşti îndatorirea?
FURST: Care îndatorire?
GUARDUL 1 *(Către GUARDUL 2)*: Ia uite la ăsta! *(Către FÜRST:)* Vrei să-ţi baţi joc de noi, sau ce?
FÜRST: Să-mi bat joc? Nu... cîtuşi de puţin.
GUARDUL 1: Da, să-ţi baţi joc! Vrei să-ţi baţi joc de noi, sau ce?
FÜRST: Nu vreau de fel să-mi bat joc de domniile voastre.
GUARDUL 2: Asta mai lipsea! Pe deasupra mai e şi ironic!
FÜRST: Domnilor, nu vă înţeleg...
GUARDUL 1 *(Către GUARDUL 2.)*: Pe cît se pare, e un bătrîn cretin.
FÜRST: Mă insultaţi. Nu îngădui...
GUARDUL 2: Ajunge. Sper că n-ai să te împotriveşti autorităţii.
FÜRST: Spuneam...
GUARDUL 2 *(Înfuriat)*: Ai de gînd să taci, ori nu?
FÜRST: N-am încălcat nici o lege. N-am de ce să mă tem.
GUARDUL 2: Ştii a cui e pălăria asta?
FÜRST: Nu ştiu.
GUARDUL 2: A domnului Guvernator.
FÜRST: Şi ce caută aici?
GUARDUL 1: Stă aici ca să îngenunchezi în faţa ei şi să spui: « Trăiască Guvernatorul. »
FÜRST: E absurd.
(GUARDUL 1 îl loveşte peste faţă.)
GUARDUL. 1: Mai spune o dată că e absurd.
FÜRST: E ab...!
(Cei doi îl lovesc cu sălbăticie. Îl trîntesc la pămînt. GUARDUL 2 îl izbeşte cu piciorul. FÜRST geme slab.)
GUARDUL 1: Şi acuma spune: « Trăiască Guvernatorul » sau te omorîm aici, pe loc.
FÜRST *(Priveşte în jurul lui, căutînd parcă ajutor. Nu e nimeni care să-l poată ajuta. Zidarii lucrează sus, pe schele.)*: Cetăţeni din Altdorf, ajutor! Cetăţeni din Altdorf... !
(Nu-i răspunde nimeni.)
GUARDUL 1: Trăiască Guvenatorul sau mori aici, pe loc! *(E trîntit la pămînt. Simte în piept suliţele guarzilor. E îngrozit. Tremură. Strigă)*:
FÜRST: Trăiască Guvernatorul!
GUARDUL 2: Încă o dată!
FÜRST (strigă): Trăiască Guvernatorul!
GUARDUL 2: Încă! Încă!

https://biblioteca-digitala.ro

FÜRST: Trăiască . . . !

(Nu mai poate termina. Izbucneşte în hohote de plîns. Plînge cu convulsii. Se tăvăleşte pe jos ca o zdreanţă tristă. Se face întuneric.)

TABLOUL AL CINCILEA

Casa lui Tell. Spre sfîrşitul după-amiezii.

(La lumina soarelui, care este acum slab, aproape de asfinţit, Tell îşi curăţă armele de vînătoare. HEDWIG, soţia lui, croşetează. Tăcere.)

HEDWIG: Walty întîrzie.

TELL: Nu, femeie.

HEDWIG: S-a făcut tîrziu.

TELL: Nu-ţi face griji.

(Fredonează vesel.)

HEDWIG: E mult de cînd trebuie să fi ieşit de la lucru.

TELL: O fi la cîrciumă cu băieţii. Foarte bine dacă se mai distrează şi el puţin.

HEDWIG: Încă nu s-a pus bine pe picioare.

TELL: Lasă-l, îşi vine singur în fire.

HEDWIG: După o boală ca asta . . .

TELL: N-a fost nimic, femeie.

HEDWIG: Adu-ţi aminte cum mai gemea.

TELL: Dar acum a trecut.

HEDWIG: A rămas foarte palid.

TELL: E firesc.

HEDWIG: E tare slăbuţ, bietul de el.

TELL: Acuma trebuie să mănînce bine. Cu puţintică grijă, ai să vezi . . .

HEDWIG: Nu i s-o fi întîmplat ceva?

TELL: Ce să i se întîmple? *(Tăcere)* Hedwig, ştii că sînt tare mulţumit de băiatul nostru?

HEDWIG (clatină din cap.): Ce mă necăjeşte pe mine, este că e cam firav . . . Că nu e ca ceilalţi . . . Că nu poate juca jocurile aspre ale tovarăşilor lui . . . Asta mă necăjeşte, mă doare . . .

TELL: Hedwig, Dumnezeu n-a vrut să ne dea un băiat puternic. Ne-a dat un băiat bun, inteligent, muncitor. Trebuie să-i fim recunoscători.

HEDWIG *(schiţînd un mic gest de tristeţe.)*: Mi-ar fi plăcut . . .

TELL: Hedwig, Hedwig, eşti nedreaptă. Tu nu-ţi dai seama ce fel de copil avem? În toată lumea n-ai putea să găseşti altul mai bun ca el! Tu nu-ţi dai seama?

HEDWIG: Azi dimineaţă avea nişte cearcăne adînci. Ca şi cum ar fi avut o noapte rea. Ca şi cum n-ar fi dormit de loc.

TELL: Trebuie să fi citit pînă tîrziu. Îi place să afle tot felul de lucruri. Doarme puţin pentru că îi place mult să trăiască. Hedwig, avem un fiu care ne este recunoscător pentru viaţa pe care i-am dat-o. Hedwig, dac-ai şti! Sînt copii care-şi privesc părinţii cu ură, pentru că i-au adus pe lume. Sînt copii care spun: « Eu nu vroiam! », sau care strigă: « Cine mi-a cerut îngăduinţa de a mă naşte? »; sau: « Eu nu v-am spus să mă aduceţi, părinţii mei! » Părinţii acestor copii sînt trişti. Şi uneori sînt copii zdraveni, sănătoşi, care n-au fost bolnavi niciodată! Tu nu ştii? Sînt copii, care-şi pun capăt zilelor şi nimeni nu ştie din ce pricină. Părinţii acestor copii au de ce să fie trişti. Noi, nu, Hedwig. Noi sîntem fericiţi, nu-i aşa?

https://biblioteca-digitala.ro

HEDWIG: Așa e, Tell. Dumnezeu să mă ierte dacă am avut îndrăzneala de a mă plînge.
TELL: Adevărul e că vrem totul, Hedwig. Și totul nu poți să-l ai într-o viață de om.
HEDWIG: Așa e, Tell. Iartă-mă și tu.
TELL: Hedwig, draga mea, n-am de ce să te iert. *(Tăcere.)* Tu nu-ți dai seama, Hedwig, cît de bună ești?
HEDWIG *(Înduioșată. Ochii lui TELL sînt umezi.)* Tell . . .
TELL: Tu nu-ți dai seama.
HEDWIG: Ce e cu tine, Tell?
TELL: Sînt fericit. Și cînd sînt fericit, ochii mei plîng. Nu e nimic. *(Tăcere.)* Sînt fericit de viața noastră.
HEDWIG: Și eu, Tell. Am fost întotdeauna foarte fericiți.
TELL *(Se uită în jurul lui)*: Ce se întîmplă în seara asta?
HEDWIG: Nimic, Tell. E o seară ca toate celelalte.
TELL: Nu știu.
HEDWIG: Ți se pare ceva neobișnuit?
TELL: E o seară ciudată. O seară din acelea în care s-a întîmplat ceva, sau trebuie să se întîmple.
HEDWIG: O să vină Walty. O să cinăm la lumina focului. Asta e tot. O să dormim liniștiți. Ce altceva ar putea să se întîmple?
TELL: Vom mînca la lumina focului. Vom dormi liniștiți. Mă voi scula în zori. Mă voi duce în munți să vînez. Asta vreau.
HEDWIG: Așa-mi place să te văd. Liniștit . . .
TELL: Resemnat . . .
HEDWIG: Resemnat, nu, Tell. Liniștit.
TELL: Da, liniștit.

(Intră WALTY. E un băiat de vreo optsprezece ani.)

WALTY: Bună seara mamă. *(O sărută.)* Tată . . . *(Îl bate afectuos pe umăr.)*
HEDWIG: Bună seara, fiule, parcă ai întîrziat puțin.
WALTY: N-am putut veni mai repede. Iertați-mă.

(Se așează aproape de foc. Pare întunecat. HEDWIG îl observă.)

HEDWIG: Ce-i cu tine, Walty, s-a întîmplat ceva?
WALTY: De fapt . . . nu . . .
HEDWIG: Mi s-a părut. Erai dus pe gînduri . . .
WALTY: Nu, mamă. Să vezi . . . Ei bine, de ce să vă ascund? Da, s-a întîmplat!
HEDWIG: Ce este? Ai avut vreun necaz pe stradă? Te-ai certat cu vreun prieten? Te-a pedepsit patronul? . . . Sau ce altceva?
WALTY: Nu e vorba despre mine, mamă.
HEDWIG: Atunci despre cine?
WALTY: Despre bunicul.
HEDWIG (se ridică, palidă.): S-a întîmplat ceva cu bunicul?
WALTY: Nu e vorba de sănătate, mamă.
HEDWIG: Atunci?
WALTY: L-au bătut guarzii.
HEDWIG: Ești sigur, fiule?
WALTY: L-au lovit în fața tuturor, în piață. L-au silit să spună: « Trăiască Guvernatorul! »
HEDWIG: Dumnezeule!
WALTY: Au pus o pălărie de-a Guvernatorului în vîrful unei suliți, drept în mijlocul pieții și, cînd treci prin fața ei, trebuie s-o saluți.

https://biblioteca-digitala.ro

TELL *(Intervine, sumbru)*: Cum adică, trebuie să saluţi o pălărie?
WALTY: Da, tată. Toată lumea care trece face acest lucru. Pe unul care s-a împotrivit l-au zdrobit în bătaie şi apoi l-au tîrît la închisoare. Şi nu s-a întîmplat nimic.
WALTY: Şi pe bunicul?
WALTY: Cînd a spus « Trăiască Guvernatorul ! », i-au dat drumul.
TELL: Şi unde-i acum?
WALTY: A fugit să se ascundă. Aşa am auzit. Îi e ruşine.
TELL: Ce nenorocire !
WALTY: Tată, te-ai întristat.
TELL: Da.
(Tăcere.)
WALTY: Bietul bunic ! S-a dus să se ascundă. De acum înainte n-o să mai poată vorbi cu nimeni niciodată. Ar fi fost mai bine pentru el să moară. *(HEDWIG plînge.)* Nu plînge, mamă, măicuţă.
HEDWIG: Vreau să-l văd pe bunicul, Walty.
WALTY: Nu este acasă. Nimeni nu ştie unde poate fi. De parcă ar fi fugit.
HEDWIG: Ori unde-o fi, trebuie să sufere îngrozitor.
(Plînge. Pauză.)
TELL *(Pe gînduri)*: Trebuie să saluţi o pălărie. Pare de rîs, dar e cel mai trist lucru din lume.
WALTY: Tată . . .
TELL: Zici că l-au lovit? Eu spuneam întotdeauna că bunicul e ca un profesor. Nu mă miră că n-a putut să reziste la o încercare ca asta. Ceea ce ştiu ei este să vorbească. Vorbesc cît se poate de bine. Îşi dau seama de toate problemele. Dar atîta tot.
WALTY: Pe bietul bunic o să-l ierte toată lumea . . .
TELL: Dar lui, asta n-o să-i ajute cu nimic. El este acela care nu şi-o va ierta niciodată. Acuma trebuie să-şi fi dat seama şi el.
WALTY: De ce să-şi dea seama?
TELL: Că e mai bine să mori într-o clipă anumită. Că a trăi nu e lucrul cel mai important. El se gîndea de mult la asta, dar abia acum şi-a dat seama cu adevărat. *(Tăcere)* Zici că oamenii salută pălăria?
WALTY: Sînt unii care evită să treacă pe acolo. Dar eu cred că sînt alţii care trec fără să aibă nici o treabă, numai pentru a face sluj în faţa Guvernatorului.
TELL: Atunci, e o zi tristă.
HEDWIG *(Pare ceva mai liniştită. Îşi şterge lacrimile.)*: Să pregătesc ceva? Mie nu mi-e foame, dar voi . . . Vreţi să mîncaţi?
TELL: Nu. În seara asta, nu. Sînt alte lucruri de făcut.
(Tăcere. Rămîne neclintit.)
HEDWIG (Îl priveşte cu groază): Tell, din nou?
TELL: Aşa mi se pare.
(Stă neclintit.)
HEDWIG: Vrei să pleci din 'nou?
TELL: Nu ştiu.
HEDWIG (Îngrozită): Nu mă privi aşa.
TELL: Dar nu te privesc, Hedwig. Nu ştiu unde îmi este privirea.
HEDWIG: Ai ochii foarte trişti, Tell.
TELL: Atunci, s-ar putea să se întîmple ceva, Hedwig.
(S-a ridicat.)

https://biblioteca-digitala.ro

HEDWIG: Pleci?
TELL: Da.
HEDWIG *(Cu groază)*: Nu te duce.
TELL: Nu încape alegere, Hedwig. Nu pot rămîne.
(Ia arbaleta din cui)
HEDWIG *(Strigă)*: Nu!
(Se aud bătăi în uşă. WALTY deschide. Este PRIMUL OM DIN URI.)
PRIMUL OM DIN URI: Bună seara. *(Nimeni nu-i răspunde)*. Aş fi vrut să nu vin, Hedwig, Tell.
TELL: Ce s-a întîmplat?
PRIMUL OM DIN URI: Sorţii au hotărît să vă spun eu. Eu n-aş fi vrut.
TELL: Ce este?
PRIMUL OM DIN URI: Domnul Walter Fürst . . .
TELL: Ei bine?
PRIMUL DIN URI: Şi-a luat viaţa. Iertaţi-mă. Eu n-aş fi vrut să vin.
TELL: Şi-a luat viaţa?
PRIMUL DIN URI: S-a spînzurat de un copac, în inima pădurii. Eu n-aş fi vrut . . .
(HEDWIG scoate un strigăt sfîşietor. Plînge în hohote)
TELL *(liniştit)*: Atunci e vremea să plec.
PRIMUL DIN URI: Iertaţi-mă. Eu nu sînt bun pentru asemenea veşti . Eu . . .
TELL: Pe curînd. *(În pragul uşii se opreşte. Se întoace spre fiul său)*: *Walty.*
WALTY: Ce este?
TELL: Vino cu mine.
WALTY: Unde mergem?
TELL: Tu vino.
WALTY: De ce vrei să vin cu tine, tată?
TELL (Îl priveşte ciudat): Încă nu ştiu, fiule. Am spus eu să vii?
WALTY: Da, tată.
TELL: Atunci . . . *(Ridică din umeri.)* Nu ştiu . . . o pricină trebuie să fie . . . să mergem . . .
(TELL şi WALTY ies. HEDWIG rămîne plîngînd. OMUL DIN URI stă în picioare, neclintit, întunecat. Se face întuneric.)

TABLOUL AL ŞASELEA

Piaţa din Altdorf. Pălăria în vîrful suliţei.
(Cei doi GUARZI, CERŞETORUL CIUNG nu e la locul său obişnuit.)
GUARDUL 1: Cum înnoptează, cum se lasă frigul.
GUARDUL 2: Mi-au îngheţat picioarele.
GUARDUL 1: Eu am mîinile umflate, cu toate că port mănuşi. Sînt degeràturile.
GUARDUL 2: Blestemată slujbă.
GUARDUL 1: Uneori e îndrăcită rău.
GUARDUL 2: Mie nu-mi plac de loc gărzile. Cînd nu faci nimic, începi să te gîndeşti. Şi pe mine, cînd încep să mă gîndesc, mă apucă durerea de cap.
GUARDUL 1: Asta ni se întîmplă la toţi *(Tăcere)*. Acum a început să fie plicticos.
GUARDUL 2.: Dar totuşi n-a fost o după amiază rea.
GUARDUL 1.: La naiba! N-a fost chiar aşa de rău!
GUARDUL 2.: N-avem de ce ne plînge.

https://biblioteca-digitala.ro

GUARDUL 1: Ei, de ar fi toate gărzile aşa! Eu m-aş înscrie primul!
GUARDUL 2: Şi încă se mai poate întîmpla ceva.
GUARDUL 1 (Descurajat): N-aş crede. E prea tîrziu.
GUARDUL 2: Nu trebuie să pierdem speranţa.

(Tăcere.)

GUARDUL 1: Chestia cu popa a fost o adevărată porcărie.
GUARDUL 2: Lua-l-ar . . . ! N-aveai de loc cum să-l apuci!
GUARDUL 1: Venea cu sfînta împărtăşanie şi, vrînd nevrînd, trebuie să arăţi respect.
GUARDUL 2: Cînd a sunat din clopoţel, mi-am zis: Ce-o fi avînd ăsta de gînd?
GUARDUL 1: Şi toată procesiunea a îngenuncheat.
GUARDUL 2: Dar nu în faţa pălăriei, fi-r-ar să fie!
GUARDUL 1: Au îngenuncheat în faţa lui Isus, fir-ar să fie!
GUARDUL 2: Ce mă face să turbez mai tare e că a trebuit să îngenunchem şi noi.
GUARDUL 1: Cînd mi-am dat seama că sîntem creştini şi trebuie să îngenunchem şi noi, mi-am zis: fi-r-ar să fie!
GUARDUL 2: Şi cînd ne-am dat seama că nu spuseseră « Trăiască Guvernatorul », ei erau departe.
GUARDUL 1: Popii ăştia găsesc întotdeauna scăpare.
GUARDUL 2: Popi blestemaţi! Dacă n-ai fi creştin, ar merita să-i umfli pe toţi!
GUARDUL 1: Dar cum eşti creştin . . .
GUARDUL 2: Bineînţeles.
GUARDUL 1: Şi nu poţi să ieşi din chestia asta.
GUARDUL 2: Nu, că-ţi pierzi sufletul şi asta, nu.
GUARDUL 1: Îţi pierzi sufletul şi te zvîrle cine ştie unde. *(TELL şi WALTY îşi fac apariţia pe înălţimea de unde TELL asistase la moartea ORBULUI. GUARDUL 2 îi zăreşte.)*
GUARDUL 2: Fii atent.
GUARDUL 1: Ce e?
GUARDUL 2: Ia uite.
GUARDUL 1: Cine-i ăsta?
GUARDUL 2: Nu-l cunoşti?
GUARDUL 1: Nu.
GUARDUL 2: Wilhelm Tell.

(GUARDUL 1 scoate un fluierat prelung.)

GUARDUL 1: Atunci să vezi că iese lată! Ce facem?
GUARDUL 2: Aşteptăm. Să vedem ce face.
GUARDUL 1 *(Cu spaimă)*: Uită-te la el!
GUARDUL *(Pe acelaşi ton)*: Dar ce face?

(TELL îşi încarcă arbaleta şi ocheşte pălăria. Trage. Pălăria cade străpunsă.)

GUARDUL 1: (Îngrozit): Ce-i asta?
GUARDUL 2: Sacrilegiu! Sacrilegiu!

(În aceeaşi clipă se aude zgomot de oameni care se apropie şi lătrat de cîini.)

GUARDUL 1 *(Paralizat în faţa pălăriei căzute, cu glasul plin de groază.)* Ajutor! Ajutor!
GUARDUL 2 *(Îngenunchează în faţa pălăriei)*: Iertare, iertare, domnule Guvernator, Alteţă, Învăţătorule, Sanctitate, iertare! *(TELL stă liniştit lîngă fiul său, care îl îmbrăţişează.)*
WALTY: Tată!

https://biblioteca-digitala.ro

TELL: Trebuie să-ţi păstrezi cumpătul, fiule ! Nu s-a întîmplat nimic !

WALTY: Tată, nu auzi? Trebuie să fie Guvernatorul care se întoarce de la vînătoare !

TELL *(Exaltat)*: E tocmai ce vroiam ! Guvernatorul ! Pentru asta am venit !

WALTY: Tată, tată ! Trebuie să . . .

TELL: Totul este pregătit pentru primirea lui.

WALTY: . . . plecăm . . . să fugim de aici . . . ! Mai avem încă vreme . . . O să ne omoare !

TELL: Cineva o să moară în noaptea asta, fiule. Dar încă nu se ştie cine. *(Ascultă larma care se apropie. În munţi se mai aude încă sunetul răguşit al cornului. Intră oameni cu torţe. Apoi oameni din escorta GUVERNATORULUI. Apare GUVERNATORUL. E beat. Intră cei trei secretari ai săi. Guarzii, înnebuniţi, se apropie de el, tîrîndu-se pe pămînt ca nişte larve.*

GUARDUL 1: Excelentisime, Luminăţie, Alteţă, Sanctitate !

GUVERNATORUL: Ce s-a întîmplat?

GUARDUL 2: Sacrilegiu, Puternice, Atotputernice, Comandante, Amirale, Cavalere, Guvernatorule ! Pălăria, divina pălărie este pe jos . . . străpunsă !

GUVERNATORUL: Cine a fost?

GUARDUL 1: Nemernicul, păduchiosul, otreapa, Wilhelm Tell ! *(Rumoare.)*

GUVERNATORUL: Un moment. *(Tăcere. GUVERNATORUL se bălăbăne pe picioare.)* Mă simt cam rău. Întîi să vărs. O să ne ocupăm de afacerea asta pe urmă.

GUARDUL 1: Să vărsaţi? Chiar aici. Pe spatele meu. E o cinste. Vărsaţi pe spatele meu. Nu voi uita niciodată. Vă mulţumesc.

GUVERNATORUL *(Icneşte)*: Bine . . . mă simt foarte rău.

GUARDUL 1: Pe spatele meu ! Pe spatele meu !
(Se tîrăşte pe jos.)

GUVERNATORUL *(Gîfîie)*: Mă simt ceva mai bine. Acum, să mi se explice ce s-a întîmplat.

GUARDUL 2 *(Ca într-un fel de halucinaţie, descrie cele întîmplate ca pe un fapt infernal.)*: Răsare ca din pămînt, înconjurat de toţi diavolii ! Ne leagă fedeleş, cu mîinile lor păroase ! El trage o săgeată roşie drept în pălăria ta ! O străpunge ! Noi facem tot ce ne stă în puteri. Dar nimic ! E un diavol care trage cu arbaleta lui blestemată !

GUVERNATORUL: Cine spuneţi că a fost?

TELL: Eu, Guvernatorule.

GUVERNATORUL: Tu?

TELL: Da.
(A mai venit şi altă lume. Oameni din Uri, din Unterwalden, din Schwyz. Poliţişti în uniforme. Zidari şi cerşetori.)

GUVERNATORUL *(Îşi pune pălăria găurită şi rîde.)*: O să vă spun o glumă. *(Tăcere.)* « Şi dacă umblu cu ea aşa? » *(Hohote mari de rîs.)* Tăcere ! *(Toţi tac. Linişte adîncă.)* Voi n-aţi rîs.

TELL: Nu.

GUVERNATORUL *(Către WALTY)*: Cine eşti tu?

TELL: E fiul meu.

GUVERNATORUL: Am spus un lucru plin de haz. Azi sînt bine dispus.

TELL: Eu nu sînt bine dispus.

SECRETARUL 1: Ce zici, imbecilule?

TELL: Am zis: eu nu sînt bine dispus.

https://biblioteca-digitala.ro

SECRETARUL 1.: Nu e cu putință! Cînd domnul Guvernator este mulțumit, toată lumea trebuie să fie la fel, cîine! Să fii trist este un act de sabotaj! *(Intervine SECRETARUL 2.)*

SECRETARUL 2. *(Recită o fișă)*: «Wilhelm Tell; delincvent de profesie; a suferit mai multe condamnări pentru delicte de drept comun; contact cu străinătatea; în serviciul marilor puteri; agent provocator; agitație în slujba unor mașinații de nemărturisit».

SECRETARUL 1. *(la cuvîntul pe un ton entuziast)*: Nu există nici un motiv pentru tristețe! Nici unul! Privim cu optimism viitorul! Totul merge bine! Foarte bine! Se construiesc șosele! Crește nivelul de trai al claselor muncitoare Există libertate de presă, cu excepția cazurilor de eroare sau minciună! Înainte de Guvernarea Amiralului General Gessler, țara era pradă haosului, corupției, necivilizației! Gessler ne-a adus pacea, progresul, ordinea publică, fericirea! Proletariatul e fericit! Am distrus vechile privilegii! Ce fericire! Ce imensă fericire! *(Izbucnește în plîns și cade la pămînt, moale ca o cîrpă. Suspină sfîșietor. Doi guarzi se reped spre el și-l tîrăsc afară din scenă. GUVERNATORUL compătimitor, comentează):*

GUVERNATORUL: E puțin obosit. A muncit mult.

SECRETARUL 2.: Da, domnule Guvernator.

(Se înclină. GUVERNATORUL, din nou surîzător, se întoarce spre TELL.)

GUVERNATORUL: Ce spuneam? Ah, da. Istoria cu pălăria ... Mie mi s-a părut foarte nostimă. Nu ți s-ar fi întîmplat nimic. Dar ce nu mi-a făcut de loc plăcere este ... povestea cealaltă.

TELL: Care poveste?

GUVERNATORUL: Că n-ai rîs.

TELL: Îmi pare rău.

GUVERNATORUL *(Răsucește pălăria în mînă)*: Ochești bine, nu-I așa?

TELL: Da.

GUVERNATORUL: Ce ești?

TELL: Vînător.

GUVERNATORUL: Probabil că sus, în munte, nu-ți scapă nici o vietate.

TELL: Nu, domnule.

GUVERNATORUL: La cincizeci de pași dobori o capră neagră între stînci.

TELL: Da, domnule.

GUVERNATORUL: La optzeci de pași o pierzi foarte rar.

TELL: Niciodată, domnule.

GUVERNATORUL: La o sută de pași ai străpunge un măr pe ramura lui.

TELL: Așa este.

GUVERNATORUL: La o sută douăzeci de pași ...

TELL: La fel.

GUVERNATORUL: Chiar dacă mărul s-ar afla pe capul fiului tău.

TELL: Ce spuneți, domnule?

GUVERNATORUL: Sînt obosit. *(Către SECRETARUL 1.)* Repetă-mi tu fraza.

SECRETARUL 1.: Chiar dacă mărul ar sta pe capul fiului tău.

TELL *(S-a făcut palid)*: Nu știu ...

GUVERNATORUL: Vom încerca.

TELL: Nici gluma aceasta nu mă face să rîd, domnule.

GUVERNATORUL *(Chipul i s-a înăsprit)*: Nu este o glumă, Tell.

TELL: Domnia voastră nu puteți ...

GUVERNATORUL O vei face ...

TELL: Nu.

https://biblioteca-digitala.ro

GUVERNATORUL *(le strigă guarzilor)*: Armele la ochi ! Fiţi gata să trageţi ! *(Guarzii pun armele la ochi şi îl ochesc pe WALTY)* Sau o faci . . . sau fiul tău va fi omorît. Tu hotărăşti.
TELL: Voi şti să-l apăr.
GUVERNATORUL: Poţi să mă omori pe mine. Poţi să mai omori încă unul sau doi. Ultimul care va rămîne în viaţă va îndeplini ordinul meu. Fiul tău va muri.
TELL: Este o ticăloşie.
GUVERNATORUL: Dacă o faci, dacă străpungi un măr aşezat pe capul fiului tău, fiul tău şi cu tine veţi rămîne în libertate provizorie, ca toată lumea. Gesller ştie să uite. Gessler îi admiră pe cei viteji. Marele Gessler e generos.
TELL: Nu pot . . .
GUVERNATORUL: Tu singur mi-ai spus că la distanţa asta omori o capră neagră, ceva care se mişcă, deci. Ceea ce îţi propun eu este mult mai uşor. Atît de uşor încît aproape că regret. Dacă mă las cuprins de regret, s-a sfîrşit pentru voi orice speranţă. Veţi cădea amîndoi, aici, pe loc. Aşa că nu ştiu dacă să mă las cuprins de regret sau nu. Şovăi. Mă las sau nu mă las? Ei bine, nu. Speranţa voastră a rămas în picioare. Îmi menţin propunerea. Gessler e generos.
(În lumina torţelor, scena pare stranie, fantomatică, WALTY se apropie de tatăl său.)
WALTY: Tată, fă-o.
TELL: Ce spui, fiule?
WALTY: S-o faci. Eu n-o să tremur.
TELL: Eu, da.
WALTY: Fă-o, tată.
TELL: Nu pot.
WALTY: Dacă nu, ne omoară pe amîndoi. Fă-o.
TELL: Sînt nervos. N-o să nimeresc.
WALTY: Ba da, o să vezi.
TELL: Nu mă aşteptam la una ca asta. Am venit aici pregătit pentru orice ; dar la una ca asta nu mă aşteptam.
WALTY: Tată, nu te teme.
TELL: Eram pregătit pentru orice. Să ucid. Să mor. Pentru asta, nu.
WALTY: Tată, mi-ai spus să vin cu tine.
TELL: Da.
WALTY: Pentru asta era.
(Tăcere. TELL priveşte în jurul său. Pare că s-a mai liniştit.)
TELL: Guvernatorule, s-ar putea să-mi răpun fiul. Vreau să vorbesc cu el înainte de asta.
GUVERNATORUL *(Amuzat)*: Se acceptă. Domnilor, aşezaţi-vă în jurul meu. Vom asista la o scenă mişcătoare. Luaţi loc. Făceţi-vă comozi. Teatru gratuit pentru toată lumea. « Tragedia lui Wilhelm Tell ». Poftiţi, poftiţi domnilor. *(Lumea se aşează în semicerc în jurul lui TELL şi al lui WALTY. Pauză. Aşteptare.)* Să începem. *(TELL şi fiul său stau neclintiţi.)* Daţi-i drumul ! Sus cortina ! Aprindeţi reflectoarele ! Gong !
(Tăcere. TELL se apropie de fiul său.)
TELL: Vezi şi tu, Walty. E ca un teatru. O mulţime de ochi indiferenţi aţintiţi asupra noastră.
WALTY: Da, tată.
TELL *(Arată spre public)*: O mulţime de oameni care ne privesc.

https://biblioteca-digitala.ro

WALTY: Da.
TELL: Își fac digestia după o cină îmbelșugată. Nu le pasă de ce-o să se întîmple.
WALTY: Da tată.
TELL: Sau au băut cîteva pahare la cîrciumă și sînt bine dispuși. Ne privesc printr-un ușor abur de rachiu.
WALTY: Aproape că nici nu ne văd, tată.
TELL: Îți dai seama? Nu sîntem decît un spectacol, fiul meu. Un spectacol la care rolul lor este să aplaude sau să fluiere.
WALTY: Da, tată.
TELL: Iar rolul nostru este să fim răniți . . . sau uciși.
WALTY: Nu fi trist tată. Eu nu sînt trist.
TELL: Nici eu. Ce mă doare, însă, este că nu ne vine nimeni în ajutor.
WALTY: Sîntem singuri, tată.
TELL: Nu e nimeni pe lume care să ne poată ajuta.
WALTY: Nimeni. *(Tăcere.)* Așa că trebuie să ne păstrăm cumpătul. Nu e nici o speranță. Chiar dacă am striga pînă am rămîne fără glas, și tot n-ar veni nimeni. Așa că ce rost ar avea să mai strigăm? Te simți foarte liniștit cînd știi că n-ai nici o speranță.
TELL: Iartă-mă.
WALTY: Pentru ce?
TELL: Pentru că te-am adus.
WALTY: Eu am vrut să vin.
TELL: Pentru că te-am adus pe lume, fiule.
WALTY: Sînt fericit că am venit pe lume, tată. E minunată țara asta în care trăim. Chiar dacă viața mea n-ar fi ținut decît o clipă, atîta cît să deschid ochii să văd munții aceștia și să mor, și tot aș fi fost fericit. Tot restul îl primesc ca pe un dar. *(TELL își trece mîna peste ochi.)* Plîngi, tată? Dacă e din pricina mea, nu trebuie să plîngi. Eu sînt bucuros că mă aflu aici. Sînt bucuros de ochii aceștia care ne privesc. Ce extraordinar e să poți face ceva măreț! Nu tuturor le-a fost hărăzit să se afle aici, înconjurați de o mulțime de oameni care îl privește cu groază sau cu milă; o mulțime care așteaptă să se întîmple ceva măreț.
TELL: Numai ție și mie, fiule, ne-a fost hărăzit lucrul acesta îngrozitor.
WALTY: Tată.
TELL: Ce este, fiule?
WALTY *(Cu glasul slab)*: Tu nu crezi, dar poate că și ei suferă pentru noi. Mă gîndesc la cei care se află în jurul nostru. Poate că și ei suferă.
TELL: Nu știu.
WALTY: Tu n-ai încredere în nimeni, tată.
TELL: Își slăbesc cingătorile. Își mîngîie obrajii proaspăt rași. Ne privesc strîngînd din pleoape, ca pe niște animale rare.
(Își pipăie fața.) Ce rău îmi pare!
WALTY: De ce, tată?
TELL: Am barba nerasă de două zile. Într-o zi ca asta ar trebui să fii frumos și senin.
WALTY: Dar, tată . . .
TELL: N-am dungă la pantaloni. Puteam s-o fi rugat pe mama să mi-i calce. Am pantofii murdari. Sînt un personaj respingător. Exact contrariul eroului pe care oamenii ar dori să-l vadă.
WALTY: Tată, nu mai e nimeni ca tine în lumea toată. Nimeni nu poate sta alături de tine.

https://biblioteca-digitala.ro

(*Tăcere*)

TELL: Atunci, trebuie să încerc?
WALTY: Da.
TELL (*Strigînd*): Pot să te omor!
WALTY: Vom vedea.
TELL (*Aproape plîngînd*): Walty, n-am curaj să trag în tine!
WALTY: Dacă nimerești, ne vom întoarce acasă ținîndu-ne de mînă. Mama nu va afla niciodată nimic. Ne vom întoarce rîzînd, ca și cum am fi băut cîteva pahare. Mama o să ne certe și noi o să-i spunem că n-o să mai facem niciodată. O să tragem un somn zdravăn și mîine va fi o zi ca oricare alta. Toate acestea ne vor părea un coșmar prostesc. Haide. Sînt gata.
TELL: Walty, și dacă te omor . . . !
WALTY: Atunci, facă-se voia lui Dumnezeu!
(*Se depărtează de TELL. GUVERNATORUL aplaudă.*)
GUVERNATORUL: Foarte bine! Foarte bine! O scenă foarte frumoasă! (*WALTY stă liniștit, la o depărtare destul de mare de tatăl său. Cineva îi pune pe creștetul capului un măr. TELL își încarcă arbaleta. Tăcere adîncă. TELL ochește. Coboară arbaleta.*)
TELL (*Aproape fără simțire*): Nu pot!
GUVERNATORUL: Sau tragi, sau toată escorta mea va trage asupra voastră! Sau tragi sau . . . !
TELL: Trag, Guvernatorule.
(*Ochește din nou. Trage. Toate privirile se întorc spre WALTY, care se clatină. Cade greu la pămînt. Strigăte.*)
UNUL: Ce cumplit!

(*Rumoare*)

ALTUL: l-a zdrobit capul!

(*Rumoare*)

ALTUL: E mort!
(*Rumoare. Ici și colo cîteva strigăte de mînie.*)
TELL (*Încearcă să-și deschidă drum spre fiul său. Strigă*): Ce s-a întîmplat? Ce s-a întîmplat?
(*AL DOILEA OM DIN URI îl oprește.*)
AL DOILEA OM DIN URI: Liniștește-te, prietene.
TELL: Ce s-a întîmplat?
AL DOILEA OM DIN URI: N-ai nimerit. Fiul tău e mort.
(*TELL scoate un urlet cumplit. E ca un răcnet de fiară*)
TELL (*Strigă deznădăjduit*): Moarte Guvernatorului! (*Trage în Guvernator, care cade străpuns*) Moarte tiranilor!
(*Agitație. Strigăte. Poporul se luptă cu guarzii GUVERNATORULUI*)
UNUL: Moarte tiranilor!
TOȚI: Moarte!
ALTUL: Semnalul! Semnalul! A murit Guvernatorul!
TELL (*Strigă în mijlocul vacarmului*): Sfîșiați trupul acesta! Desfăceți-l în mii de bucăți! Să-i pot lua capul în mîini și să-l zdrobesc de perete! Moarte tiranilor!
TOȚI: Moarte!
(*Cineva ridică în vîrful unei sulițe capul GUVERNATORULUI. Scena devine sîngerie*).
UNUL: SEMNALUL! Semnalul! Pădurea este în flăcări!

https://biblioteca-digitala.ro

ALTUL: Mii de ruguri se aprind în depărtare, pe toţi munţii ! Toată ţara a văzut semnalul !
ALTUL: În clipele acestea poporul întreg se ridică ! Ia cu asalt castelele !
TELL *(Aproape răguşit, strigă frenetic)*: Moarte tiranilor !
TOŢI: Moarte !
(Asupra luptei încrîncenate se lasă încet întunericul)

TABLOUL AL ŞAPTELEA

Casa lui Tell

(În scenă: TELL, HEDWIG, PRIMUL OM DIN URI, STAUFFACHER, MELCHTAL. TELL pare îmbătrînit. HEDWIG e îmbrăcată în negru.)
PRIMUL OM DIN URI: E tot poporul, Tell.
TELL: Aşa.
PRIMUL OM DIN URI: Tot poporul . . . care vrea să-ţi aducă omagiul acesta. Este omagiul întregii naţiuni.
TELL *(Pe gînduri)*: Întreg poporul, spui?
STAUFFACHER: Întocmai. Mîine, la douăsprezece, se vor aduna cu toţii. Vor veni din toate cantoanele. Vei vedea lacul acoperit de bărci şi de oameni care te aclamă. Va fi ceva cum n-a mai fost niciodată. Ziua de mîine va rămîne pentru totdeauna în amintirea oamenilor. Ţara este liberă şi ştie tot ce îţi datorează şi tot ce ai suferit tu. Vor să te vadă, să te îmbrăţişeze. Vor să fie cu tine, să-ţi vadă chipul, să şi-l întipărească bine în minte pentru a şi-l aminti întotdeauna şi a-l putea povesti mîine copiilor lor. Vor spune « era . . . » « avea nişte ochi . . . » « braţele lui păreau ca . . . » « Era îmbrăcat cu . . . », « zîmbea în aşa fel încît . . . »
(Tăcere. TELL este dus pe gînduri.)
TELL: Unde erau?
STAUFFACHER: Cine?
TELL *(Clatină din cap)*: Cînd eu eram singur cu Walty, n-a venit nimeni.
MELCHTAL: Tell, ştii bine cît le era de frică tuturor.
TELLL: Şi mie îmi era frică.
MELCHTAL: Ţie nu, Tell. O spui pentru că eşti un om plin de umilinţă şi nu-ţi place să fii admirat. Dar ţie nu-ţi era frică.
TELL *(Cu glasul tremurător)*: Îmi era atît de frică încît mi se părea că sînt pe lumea cealaltă. Îmi tremurau picioarele şi simţeam un nod în stomac . . . Dinţii îmi clănţăneau şi simţeam un fior prin şira spinării. Îmi era o frică cumplită, s-o ştie toată lumea ! Dar ştiam că trebuie făcut ceva, lăsînd la o parte această frică îngrozitoare !
PRIMUL OM DIN URI: Ai făcut-o, Tell. De asta te vrea poporul.
TELL: Nu ştiu unde erau ei.
PRIMUL OM DIN URI: În noaptea aceea?
TELL: Da, în noaptea aceea, cînd am privit în jurul meu şi n-am văzut decît spectatorii unei scene de teatru.
PRIMUL OM DIN URI: Erau alături de tine, muţi. Mai lipsea ceva pentru ca revolta să izbucnească. Încă nu puteau să facă nici o mişcare, dar cînd a sosit clipa, ai văzut doar. Lipsea ultima scînteie pentru ca oamenii să se arunce în stradă.
TELL: Era nevoie să moară fiul meu.
PRIMUL OM DIN URI: Da, Tell.

https://biblioteca-digitala.ro

TELL: Nu era neapărat nevoie ca fiul meu să moară! *(Ceilalţi pleacă capetele în pămînt. Nu se încumetă să răspundă)* Walty şi cu mine eram singuri. Unde erau toţi aceia care vor acum să mă vadă? Ce făceau? Dormeau în odăile lor? Sau îşi fumau liniştiţi ţigara? Unii îşi sărutaseră copiii şi se duseseră la culcare. Alţii . . . de fapt, ce-mi pasă mie? Cînd s-au sculat a doua zi, s-au pomenit într-o ţară liberă. Mie îmi pare bine. Mă bucur pentru ei, fiindcă au dobîndit libertatea la un preţ atît de mic. *(Cu un glas moale, rugător)* Dar pe mine să mă lase în pace. E singurul lucru pe care îl cer. Să mă ierte că nu voi fi cu ei. Ce altceva aş mai putea spune?

STAUFFACHER: Tell, noi avem datoria să concentrăm asupra ta tot meritul acestei mari victorii. Noi putem să administrăm de acum încolo ţara. Este sarcina noastră. Dar asta este tot. Eliberatorul ei eşti tu; chiar dacă tu nu vrei, chiar dacă ideea te înspăimîntă şi o respingi. Ştiam cît eşti de modest şi de simplu, dar nu ai încotro şi trebuie să accepţi admiraţia poporului. Ceea ce ţi-a rămas de făcut nu e de loc uşor. Este greu să eliberezi un popor; dar este şi mai greu să-l fi eliberat.

TELL: Eu vă rog să le spuneţi tuturor că refuz să fiu eliberatorul ţării. Eu m-am văzut împins să fac ceva. Dacă în acelaşi timp a fost eliberată şi ţara, asta nu mă mai priveşte pe mine. Eu n-am nimic de a face cu asta. Asta vă priveşte pe voi.

MELCHTAL: Tu ai făcut posibil să existe ceva care să ne privească pe noi. *(Scurtă tăcere).* În ultima întrunire a noului Guvern am hotărît ca aici, unde se află acum această casă, să se construiască după moartea ta un sanctuar, pentru ca amintirea lui Wilhelm Tell să dăinuie veşnic.

TELL: După moartea mea, n-o să-mi mai pese de nimic.

STAUFFACHER: Ţie n-o să-ţi pese, dar numele tău va face ca poporul să-şi iubească libertatea, şi ca de acum înainte să nu mai rabde pe nimeni care să-l tortureze şi să-l nimicească.

TELL *(Cu simplitate)*: Mă bucur că sacrificiul meu a folosit la ceva. Dar nu pot trece mai departe de asta. Nu pot să fiu vesel . . . *(Rămîne pe gînduri.)* Acuma mă gîndesc . . . Ar fi fost frumos . . . *(Strînge puţin pleoapele)* Ce poveste . . .

PRIMUL OM DIN URI: Ce spui, Tell?

TELL: Mă gîndesc . . . Ar fi fost frumos . . . altceva . . . Şi acum aş rîde şi eu cu voi. Am închina cîteva căni cu bere. Mîine mi-aş pune hainele de sărbătoare . . . Focuri de artificii . . . Flashurile fotografilor . . . Aş surîde aşa cum am văzut în jurnalele de actualităţi . . . cum am văzut că fac oamenii importanţi. *(Încearcă nişte surîsuri.)* Da, ar fi fost cu totul altă poveste.

STAUFFACHER: Ce fel de poveste, Tell?

TELL: Dacă aş fi nimerit? Vă daţi seama? Dacă aş fi nimerit!

MELCHTAL: Acum ai fi omul a cărui mînă nu tremură niciodată, un faimos campion de tir, sau cine ştie ce. Nu omul acesta teribil şi minunat care este Wilhelm Tell.

TELL *(Visător)*: Îmi place să-mi închipui . . . Lovesc mărul drept în mijloc . . . Walty îl ridică, îl arată publicului, salută, spune « hop » ca un acrobat de circ şi face o reverenţă. Un număr frumos, vrednic de un mare circ ambulant. Dar Guvernatorului nu-i place. El aşteaptă sîngele. « Şi ce-ai fi făcut dacă-ţi omorai fiul? » mă întreabă. « V-aş fi ucis pe domnia voastră », îi răspund. Se înfurie. Mă leagă. Mă lăsaţi să-mi închipui? Este povestea pe care mi-ar fi plăcut s-o trăiesc. Cea care mi-ar fi plăcut mie să fie povestea lui Wilhelm Tell. *(Cu privirea puţin rătăcită. Pierdută undeva departe.)* Sînt urcat într-o barcă. Trebuie să mă ducă la castelul Kussnach, în vechea închisoare. Trebuie să traversăm la-

https://biblioteca-digitala.ro

cul celor Patru Cantoane. Furtună. Barca e gata să se scufunde. Toţi îşi dau seama că eu sînt singurul care ar putea-o salva. Mă pricep la bărci, mă pricep la furtuni. Dar sînt în lanţuri. « Să i se dea drumul ! » Mi se dă drumul. Îndrept barca. O duc la ţărm. Şi acolo, pe neaşteptate, sar pe pămînt ! « Săritura lui Wilhelm Tell ! » Va rămîne faimoasă pe veci. Împing cu piciorul barca, o desprind de ţărm. Sînt fapte de erou, de om puternic şi fără nervi. Mă salvez. O iau la fugă. Ce-o să se întîmple oare cu Guvernatorul. S-ar putea ca barca să se scufunde. Dar nu, Guvernatorul se salvează. Îl aştept la o cotitură. Îi ies în întîmpinare şi îl ucid. Aflînd de moartea lui, poporul se ridică. Izbucneşte revolta. Mă întorc acasă. Sînt un erou şi sînt împreună cu fiul meu. *(Tăcere)* Aşa ar fi putut să fie. De ce n-a fost aşa? Iertaţi-mă. Uneori îmi place să ţin ochii întredeschişi şi să visez. Nu degeaba nu mi-a spus nimeni, niciodată, pe numele meu. Toţi mi-au spus întotdeauna : « Tell, visătorul ». Asta mi-a fost porecla întotdeauna. Dar în afară de asta, am şi început să îmbătrînesc.

(Ceilalţi încrucişează priviri tăcute.)

PRIMUL OM DIN URI : Rămas bun, Tell.
STAUFFACHER : O îmbrăţişare, Tell.

(Îl îmbrăţişează.)

MELCHTAL : Rămas bun.
TELL : Mergeţi cu bine.

(OMUL DIN URI, STAUFFACHER şi MELCHTAL, ies. Tăcere. TELL se apropie de fereastră. E un amurg cenuşiu.)

HEDWIG : Tot mai plouă?
TELL : Da.
HEDWIG : Aşează-te. Aşează-te aici, lîngă foc. *(TELL se apropie de HEDWIG. Se aşează lîngă foc. Scormone jăratecul.)* E bine aici, nu-i aşa?
TELL : Da. *(Tăcere.)* Hedwig, ştii ceva? N-o să mai pot vîna niciodată. Azi dimineaţă am rupt arbaleta.
HEDWIG *(Îl priveşte îngrijorată)*: Dar bine, Tell . . .
TELL : Azi dimineaţă am ochit o fiară şi acolo, la o sută de paşi de mine, se afla Walty. N-am putut să trag. Am rupt arbaleta.
HEDWIG : Dragul meu . . .
TELL : Sînt sfîrşit . . .
HEDWIG : Nu spune asta, nu poţi să spui . . .
TELL : Cum de nu mă urăşti, Hedwig? Cum de-mi poţi privi chipul fără să te înspăimînţi?
HEDWIG : Tell, nu spune asta. Nu mă face să sufăr.
TELL : L-am omorît cu mîna mea. E îngrozitor.

(Îşi acoperă ochii.)

HEDWIG : Tell, eşti obosit.
TELL : Da.
HEDWIG : Ai ochii trişti.
TELL : Acum e pentru totdeauna.
HEDWIG : I-ai auzit pe oamenii aceştia? Zic că ţara e acum liberă şi că totul ţi se datorează ţie.
TELL : Ţara e liberă, dar eu nu mai pot trăi în ea.
HEDWIG : Încă mai putem încerca. Poate izbutim să ne refacem. Cine ştie ! Să mai găsim vreun rost pentru care să trăim.
TELL *(Cu un gest şters, vag)*: Ştii bine că nu.

https://biblioteca-digitala.ro

HEDWIG *(S-a apropiat de el)*: Te frămînţi prea mult. Asta îţi face rău. Acum ai nevoie de somn.
TELL: Nu ştiu.
HEDWIG: Hai să vedem. Încearcă . . .

(Îl mîngîie)

TELL *(Cu ochii pe jumătate închişi)*: O să mă ierţi vreodată? E singurul lucru care-mi rămîne. Dacă tu mă ierţi . . . poate . . .
HEDWIG: Nu am pentru ce să te iert.
TELL: Încă . . . s-ar mai putea . . . ca . . .
HEDWIG: Ascultă-mă . . . Nu te mai gîndi la nimic . . . Dormi . . .
TELL: S-ar mai putea ca . . . dacă tu m-ai ierta . . . *(Se aude răpăitul puternic al ploii.)* Ce tare plouă ! E bine aici, Hedwig . . . Lîngă foc. Cu tine.
HEDWIG: Simţi cum îţi vine somnul?
TELL: Povesteşte-mi ceva Hedwig. O poveste . . . un basm pe care îl ştii tu de cînd erai mică . . . Poate aşa reuşesc . . .
HEDWIG: A fost odată.
TELL: Spune . . .
HEDWIG: A fost odată, într-o cetate, un om cu o barbă lungă, lungă . . . Şi barba asta era albastră, poţi să-ţi închipui? Barba . . .
TELL *(Pe jumătate adormit)*: Da . . .
HEDWIG: Şi omul acesta . . .

Încet, pe nesimţite, cade
CORTINA

În româneşte de CRISTINA ISBĂŞESCU HĂULICĂ

https://biblioteca-digitala.ro

ANDREI IONESCU

Sastre și dialectica tragediei

Este extrem de semnificativ pentru teatrul spaniol contemporan faptul că dramaturgii cei mai reputați, Antonio Buero Vallejo și Alfonso Sastre *, cultivă un teatru de mărturie angajată și încearcă să reînvie tragedia. Lupta pentru reabilitarea tragediei este văzută de Sastre ca o misiune specială a spaniolilor, dat fiind că în Spania se petrec nu numai *esperpento-uri* (în traducere exactă: *sperietori*, un fel de farse grotești, specie inițiată de marele dramaturg Ramón del Valle Inclán, care, prin unele aspecte ale operei, este un precursor al teatrului absurdului), ci se petrec și tragedii, care, mai mult decît *esperpento*-urile, pot exprima esența vieții sociale spaniole.

Ce înțelege Sastre prin tragedie? Într-o valoroasă lucrare teoretică, *Anatomía del realismo (Anatomia realismului)*, încercînd să definească tragedia, Sastre pornește de la opoziția tragedie-*esperpento*. În cadrul concepției sale, *esperpento*-ul capătă un sens mult mai larg decît cel obișnuit. Sastre respinge părerea lui Valle Inclán, pentru care tragedia spaniolă nu poate fi decît un *esperpento*, dat fiind că « Spania este o deformare grotescă ». Viziunea aceasta i se pare « viziunea unui orb », o viziune excesiv nihilistă și disperată. Astăzi, cînd panorama teatrală europeană arată că *esperpento*-ul nu este apanajul spaniolilor, se pare că o asemenea poziție (absolutizarea « scîrbită » a experienței istorice spaniole și prezentarea datelor ei ca aistorice) este depășită, nu numai ca înțelegere filozofică, dar și ca soluție artistică. Sastre nu cultivă o literatură a absurdului, literatura pe care el o numește a « nihilismului esperpentic », ci o literatură a speranței. Însăși existența tragediei este condiționată de speranță. În forma ei ideală, tragedia este definită de Sastre ca o depășire dialectică a pesimismului (aproape întotdeauna fixat în existențial) și a optimismului (aproape întotdeauna fixat în social-istoric), dispariția unuia sau altuia din termeni ducînd la degradarea sau la moartea tragediei: pesimismul absolutizat produce o literatură anarhizantă și esperpentică, în timp ce optimismul absolutizat produce o literatură conformistă, literatura optimismului fără temei. Pe lîngă acestea, mai

---

* Alfonso Sastre s-a născut la Madrid în 1926. E licențiat în litere și filozofie. În 1946 a avut loc premiera primei sale piese, «Uraniu» 235. Dintre piesele jucate în Spania se cuvine să amintim « Escuadra hacia la muerte » (Escadra spre moarte), « La mordaza » (Călușul) « La sangre de Dios » (Sîngele lui Dumnezeu), « El cuervo » (Corbul) și « La cornada » (Impunsătura de corn). A mai publicat în Spania, America latină și Franța piesele : « Cargamento de sueños » (Încărcătura de vise), « El pan de todos » (Pîinea tuturor), « Guillermo Tell tiene los ojos tristes » (Wilhelm Tell are ochii triști), « Asalto nocturno » (Asalt nocturn), « Muerte en el barrio » (Deces în cartier) « En la red » (Razia). Sastre este și un animator neobosit al vieții teatrale spaniole, creator al unor grupări de orientare realistă și teoretician al problemelor teatrului actual. Din întinsa lui operă dramatică, numeroase piese au fost traduse în franceză engleză, italiană, portugheză, rusă, cehă.

https://biblioteca-digitala.ro

există o modalitate, care constă în asumarea optimistă a realității obiective, oricît ar fi ea de « rea », în măsura în care poare fi modificată prin acțiunea omului; așa se produce *esperpento*-ul revoluționar al lui Brecht, literatura pe care Sastre o numește a « optimismului cu temei ». Oricît îl admiră pe Brecht (ale cărui opere le califică drept « geniale *esperpento*-uri constructive »), Sastre nu-i poate fi discipol în ceea ce privește sensul ultim al operei. Dramaturgul german îi apare fundamental anti-tragic. Materia literară a teatrului brechtian este în fond aceeași cu a teatrului de « avangardă », cu deosebirea că este văzută din afară, cu distanțare, din perspectiva socialismului. În timp ce teatrul de « avangardă » prezintă cu umor negru o lume în descompunere, închisă și fără sens, Brecht prezintă aceeași lume din perspectiva unei soluții în mers; dacă pentru « avangardă » tragedia nu are sens fiindcă nu există speranță, pentru Brecht tragedia nu are sens fiindcă el cunoaște și expune temeiurile unui optimism la care a ajuns situîndu-se în perspectiva socialismului.

Deși se poate spune că se apropie adeseori de marxism, Sastre diferă mult de Brecht ca viziunea teatrală. Reabilitînd tragedia, consideră că realizează o negare a teatrului epic, care a fost, la vremea lui, o negare dialectică a teatrului neoclasic-naturalist. Sastre este marcat în mod hotărîtor de experiența existențialismului. Maestrul său (al cărui teatru l-a tradus integral în ultimii ani) este Jean Paul Sartre. Încercarea de a împăca existențialismul cu marxismul produce, în cazul lui Sastre, viziunea tragică, a cărei determinare esențială este, așa cum am văzut, speranța. Tragedia este o *rara avis* fiindcă presupune — consideră el în *Anatomia realismului* — « o tensiune greu de suportat între cei doi poli ai unei duble luări de conștiință: a situației individuale a omului, de ființă care există, și a situației lui istorice; între angoasa personală de ființă muritoare și activitatea colectivă în sensul progresului; între puritatea etică și eficacitatea socială; între angoasa individuală și acțiunea publică, tot atît de departe de un nihilism existențial ca și de un imperturabil activism politic. Această tensiune se rezolvă uneori în speranța activă și eliberatoare pe care o dau spectatorului marile tragedii; dar alteori spectatorul cade și el rănit, sfîșiat, odată cu eroul. »

Tensiunea greu de suportat dintre individual și social de care vorbește Sastre, flacăra plăpîndă a unei speranțe care trebuie permanent întreținută, însăși definirea tragicului prin această speranță precară și eroică în același timp permit situarea dramaturgului spaniol în vecinătatea teatrului existențialist. Personajele sale poartă o aură de tristețe, de insatisfacție, de suferință, care provine din faptul că nu fac pur și simplu istoria, ci o și suferă în același timp, cu luciditate tragică.

În ambianța culturală spaniolă de după război, atitudinea revoluționară a lui Sastre a întîmpinat, firește, o serioasă rezistență. Atît prin piesele sale « iritante », cu tematică social-politică de stringentă actualitate, cît și prin platforma teoretică în care se îmbină note marxiste și existențialiste, Sastre reprezintă, de mai mult de două decenii, o poziție inconformistă de mare prestigiu, datorită căreia, în pofida

https://biblioteca-digitala.ro

marilor dificultăţi de afirmare (interzicerea frecventă a publicării sau a reprezentării), a reuşit să modifice substanţial climatul vieţii teatrale spaniole.

Încă din 1950, la doi ani de la debut, conştient de necesitatea regenerării teatrului spaniol printr-o acţiune de înviorare a repertoriului, proiectează crearea unei grupări pe care o numeşte *Teatro de agitación social (Teatrul de agitaţie socială)*. Concepînd teatrul ca o artă socială prin excelenţă şi luînd atitudine împotriva teatrului-divertisment, Sastre (împreună cu José María de Quinto, dramaturg şi regizor) îşi propune să aducă pe scenele spaniole piese de Brecht, de Toller, de Steinbeck, de Arthur Miller, de Jean Paul Sartre etc., capabile să-l scoată pe spectator din inerţiile sale provincialiste şi să-l facă să participe la o amplă dezbatere a problemelor sociale desfăşurată pe plan internaţional. Proiectul (nerealizat în 1950) al acestui teatru de agitaţie socială renaşte peste un deceniu prin crearea unei asociaţii, *Grupo del teatro realista (Gruparea teatrului realist)*, cu obiective asemănătoare. Într-o lume care impune tot mai insistent angajarea în forme ideologice şi în grupări politice de luptă, Sastre consideră că misiunea dramaturgului este să reflecte şi să dezbată realităţile dramatice ale momentului, făcîndu-se ecoul şi martorul pasionat al angoaselor sociale. Întemeiată pe datele existenţei umane concrete, aproape documentare, acţiunea pieselor sale înfăţişează evenimente dramatice cu acută semnificaţie politică şi morală, care provoacă în ultimă instanţă în sufletul spectatorilor întrebări grave despre sensul existenţei omeneşti. În felul acesta spectatorul este obligat să gîndească, eventual să-şi schimbe concepţiile, şi se produce acea purificare personală imediată care justifică numele de tragedii ale speranţei dat de Sastre pieselor sale. Respingînd, aşa cum am văzut, deopotrivă optimismul facil şi pesimismul nihilist, Sastre imprimă pieselor sale o deschidere amplă, propunînd probleme grave în termeni de maximă complexitate. În acest sens, contrar concepţiei clasice despre tragedie, consideră că scopul acesteia nu este imunizarea faţă de pasiunile devoratoare, ci dimpotrivă, cultivarea neliniştilor, dezvăluirea unei lumi pe care spectatorul o ignoră, cu problemele ei adesea insolubile. Într-un interviu acordat criticului Ricardo Domenech, Sastre vorbeşte despre operele sale ca despre părţi componente (nu simple imagini, reflectări) ale unui patetic proces de cunoaştere. Declarînd că scrie ca să afle el însuşi, împreună cu spectatorii, care sînt problemele reale, nu ca să-i indoctrineze cu superioritate, Sastre aminteşte că şi Engels considera arta ca o activitate de cercetare, fără să-i pretindă obligaţia de a indica soluţia viitoare a conflictelor pe care le prezintă. Chiar dacă nu îşi propune să dea soluţii, Sastre face însă tot ce stă în puterile unui dramaturg pentru a ajunge la ele: convoacă pe scenă personajele purtătoare ale conflictului şi intreprinde o adevărată anchetă judiciară. În *Anatomia realismului* declară că îşi concepe piesele ca pe nişte investigaţii poliţiste. Plecînd de la crimele sociale şi de la suferinţele colective ale timpului nostru, întreprinde permanent anchete, întrebîndu-se cine poartă vinovăţia crimelor. Teatrul lui Sastre, exprimînd aceste acute suferinţe şi perplexităţi,

https://biblioteca-digitala.ro

transmite spectatorului același refuz al soluțiilor facile, aceeași oscilație dramatică ce caracterizează investigația sa polițistă, și în acest sens este, nu numai tematic, dar și în structură, un teatru de agitație socială.

Concepția despre tragedie ca depășire dialectică cu termen lung a falselor soluții ale prezentului îl duce pe Sastre la o luciditate pe care am putea s-o numim uneori anti-teatrală, sau, mai bine zis, la o consecventă atitudine anti-*happy-end*, menită, cu riscul de a diminua succesul de public, să-l ajute pe spectator să-și recupereze libertatea pierdută, acea libertate prin care, în măsura limitată în care se poate sustrage riscurilor istoriei, omul rămîne deasupra ei, cu alte cuvinte e capabil să facă ceva din ceea ce istoria a făcut din el. Afinitățile dramaturgului spaniol cu Albert Camus și Jean Paul Sartre îndreptățesc o asemenea interpretare. Temele teatrului social angajat, de tip brechtian, se amestecă inextricabil cu temele teatrului existențialist: libertatea, răspunderea, vinovăția, conviețuirea, izolarea, autoritatea, supunerea etc. Cu toate diferențele dintre primele piese, impregnate de pacifism nihilist, și ultimele, în care mărturia gravă și atitudinea critică merg pînă la demascarea perseverentă a autorilor crimelor sociale contemporane, există cîteva note caracteristice pentru întreaga operă a lui Sastre: acțiunea directă, cu personaje funcționale, adesea simbolice, conceperea vieții omenești nu ca manifestarea unei pasiuni fără sens, ci ca risc și răspundere, sentimentul necesității unei schimbări sociale revoluționare etc. Fără îndoială, dacă vrem să-l caracterizăm succint, teatrul lui Sastre poate fi numit un teatru al revoluției. Revoluția aceasta, a cărei necesitate o proclamă sau pe care ne face să o simțim în toate piesele lui, este o revoluție a viitorului, o revoluție care, chiar dacă nu poate fi încă înfăptuită de personaje, este sădită ca ideal în sufletul spectatorilor. Faptul că respinge optimismul social cînd nu are suficiente temeiuri și că de obicei nu rezervă personajelor sale un triumf facil l-a determinat pe criticul spaniol Domingo Pérez Minik să-l numească pe Sastre « dramaturgul melancolic al revoluției ».

Piesa *Wilhelm Tell are ochii triști* justifică întru totul această caracterizare. Este un « amplu poem patetic și politic », cum spune însuși Sastre, care ne oferă cel mai bun exemplu pentru concepția și modalitățile sale dramatice. Clasicul personaj este demistificat, umanizat. Sastre consideră că Schiller și ceilalți dramaturgi care au tratat înaintea lui legenda eroului național al Elveției, nu au știut să vadă posibilitățile tragice ale mitului. În viziunea lui, Wilhelm Tell nu mai este erou de legendă, ci personaj tragic, dobîndind măreția lui Danko, care îi salvează pe ceilalți sacrificîndu-se. Dar, spre deosebire de eroul romantic al lui Gorki, personajul lui Sastre este deposedat de aura mitică. Rămas în viață după triumful revoluției pe care a declanșat-o, mărturisește că ar fi dorit să nu devină personaj de tragedie, ci să fi rămas erou de legendă: să nu-și fi ucis fiul, ci să fi nimerit mărul așezat pe creștetul acestuia. Transpare aici ideea dificultății de a cuceri ceva fără sacrificii, ideea libertății ca valoare pe care nu o poți obține decît plătindu-i scump prețul. Piesa este o demascare a tiraniei și o exaltare a revoluției, care aduce poporului

https://biblioteca-digitala.ro

independența și libertatea democratică. Actualitatea este obținută prin anacronisme și anatopisme deliberate. Regimul despotic al lui Gessler dispune de un aparat represiv perfecționat, cu o înzestrare tehnică modernă. Terminologia este a zilelor noastre și prin aceasta Sastre sugerează pregnant antagonismul dintre tiranie și libertate, asigurînd actualitatea acută a acestor situații. Orbul îl acuză pe tehnician de « colaboraționism », tristețea lui Tell, cînd Gessler e vesel, este considerată un act de « sabotaj », în « fișa » lui Tell scrie că este terorist, agent provocator, că întreține relații în străinătate etc. În pofida viziunii tragice (tragicomice pe alocuri), figura lui Tell păstrează totuși ceva din romantismul eroului de legendă: puternicul sentiment al libertății, justiției și demnității omenești. Deși nu participă la mișcarea de « rezistență » în forma ei organizată, ci declanșează revoluția printr-un act spontan, individual, conjunctural, Tell posedă deopotrivă calitățile omului de acțiune și ale intelectualului (pe care Sastre le întruchipează în personajele Cerșetorul și Fürst), este viteaz și știe cînd și cum trebuie să înfrunte primejdiile. Viața lui nu este numai triumf neîntrerupt, dar nici nu este numai înfrîngere și suferință, ci destin asumat cu tragică și luminoasă bărbăție.

https://biblioteca-digitala.ro

Eduardo de Filippo face în această dramă cu cîntece o interesantă operație — opusă celor curente, la modă — de « re-mitizare». Sau, mai precis, încearcă să restabilească adevărul în legătură cu o fascinantă figură a istoriei italiene, pe care o « reabilitează» în termenii sensibili, plastici, expresivi ai poeziei dramatice: Tommaso Aniello, zis Masaniello, din Amalfi. Istoriografia tradițională s-a complăcut în a-l considera pe acest pescar care a izbutit să ridice întreg poporul din Napoli împotriva împilării și abuzurilor regalității spaniole — revolta populară din 1647, *— ca pe un om sîngeros, egoist, cu simțul parvenirii și al agoniselii personale. De Filippo, cu o caldă simpatie și înțelegere, corectează această viziune tendențioasă, făcînd din Tommaso d'Amalfi un personaj patetic, de o imensă generozitate, victimă firească a propriei nepregătiri intelectuale și politice, dar mai ales a unei clase dominante viclene, lipsită de scrupule și mai abilă.*

Cuvîntul republiça *apare o singură dată în dialog dar e ușor de înțeles că el constituie cheia întregii dispute ideologice, și sociale, pivotul în jurul căruia se rotesc interesele tuturora: sperietoare mortală pentru aristocrație și regalitate, aspirație organică — deși încă instinctivă și oarecum « anacronică» — a maselor populare.*

Tommaso d'Amalfi e *povestea dramatică a unei răscoale populare spontane care, ca atîtea altele de felul ei, au dat greș. Dar chiar și în străfulgerarea de o clipă a ideii și imaginii de libertate republicană, se poate citi cu pasiune vibrația celor mai înalte și mai nobile aspirații ale omenirii.*

Fl. P.

https://biblioteca-digitala.ro

EDUARDO DE FILIPPO

TOMMASO D'AMALFI

PERSONAJELE

TOTONNO, negustor de pește • BERNARDINA PISA • O femeie din popor • SFINGIONE • CACUOCCIOLO • MARCO VITALE • MASANIELLO (Tommaso d'Amalfi) • PIONE • MARIA GRAZIA (sora lui Masaniello) • MADAME MAYER • PERZECHELLA • Bulgăr de nea • Babá • Soldat neamț • MICHELE • Un zbir • ADELINA • TANIELLO CURTO • MASO CARRESE cumnatul lui Masaniello • ANACLERIO, alesul Poporul • Căpitanul Judecător • PERRONE • GIULIO GENUINO • VICEREGINA • MATTIA, ospătar • ZUFFIA, ministru • CAPOCCIONE, bancher • ȘOMBELANUL • Un caporal spaniol • Un pictor • CARNETTA • CAPATOSTA • TUPPITÙ • DUCELE DE MADDALONI • ABATELE FILOMARINI • CARDINALUL FILOMARININI • ARHIEPISCOPUL DE NAPOLI • VICENZO CACACE • DOMENICO ZUCCA • MICHELE FORUNGILLO • TOLA PANCRAZIO • CARMINE • Un notar • Un ofițer din marina spaniolă, • ALFONSO FONSECA • Un crainic • CANNETELLA • PALMETELLA • TERESINA • CARMELA • RACHELE • ATTANASIO • VIRGINIA garderobieră a Curții • MALVINA fiica ei • LAZZARI • ALARBI • Bandiți • Popor • Vecinii lui Masaniello • Vecinele lui Masaniello • Servitori ai Viceregelui • Nobili

Piața Tîrgului din Napoli, spre sfîrșitul lui iunie, în timpul ultimelor zile care au precedat izbucnirea revoluției 1647—48. Biserica del Carmine, cu turnul ei caracteristic, se va profila pe fundalul scenei; în fața ei crește iarba în smocuri. De jur împrejur taverne în aer liber, plăcintării, grătare pentru fripturi, tejghele și butuci de măcelar împodobite cu hîrtie creponată și panglici în culorile cele mai vii; prăvălii de piele, de stofe, mese și lavițe, firme și butoaie de vin, barăci la care se vinde de toate: cîrnați, ouă, păsări,

https://biblioteca-digitala.ro

paste făinoase, fructe și dulciuri. Casa lui Masaniello se înaltă în stînga, la vedere. La picioarele celor două mici ferestre ale acestei clădiri, — un podium de lemn, acoperit cu zdrențe decolorate, pe care evoluează cîntăreți și saltimbanci. Tîrgul e în toi. Du-te-vino de oameni din popor, cîntăreți ambulanți, derbedei, soldați spanioli și nemți; cîteva bigote se duc la biserică. Larma vînzătorilor și a mulțimii e confuză și asurzitoare. Trecătorii vorbesc cu glas tare și tot cu glas tare vînzătorii și cumpărătorii se tîrguiesc asupra prețurilor; negustorii și băcanii — fiecare de la locul său de vînzare — țipă și gesticulează pentru a transmite mai bine celorlalți ceea ce nu pot exprima în cuvinte. În acest climat de obișnuită surescitare colectivă, vînzătorii și cumpărătorii, trecătorii și cei din partea locului nu numai că reușesc să vorbească între ei, ci și să se înțeleagă perfect, să-și schimbe idei personale, să rîdă de una și de alta, să-și comunice întîmplările zilei. Strigătele vînzătorilor vor fi următoarele:

— Marfă-a-ntîia . . . Marfă-a-ntîia . . . Numai șase bănuți !
— Ia de-aici, ia de-aici, ouă ouate la Pozzuolo, mari și mici !
— Regina mea frumușică: ia încearcă astă brînzulică !
— Cine ia pe degustat, acest strugure muscat ? !
— Ah, numai regi și marchize mîncă astfel de smochine !
— Ia papucii, ia papucii, că doar nu dau bașbuzucii !
— Trei biștare pentru sare !
— Pîine albă dacă vrei, împletită-n treizeșitrei !
— Hai la tăieței, hai la tăieței, cu făină prima-n ei !
— Ah ! Ciubuc, sugiuc, buluc !

Vînzătorii ambulanți circulă prin mulțime cum pot, proslăvindu-și marfa în cuvinte potrivite, în timp ce înalta piramidă de scăunele împletite pentru copii se leagănă încet peste marea de capete. Comentariul muzical, după introducerea cu cortina coborîtă, va continua să descrie agitația mulțimii, euforia ceasului de vîrf și folclorul local.

Din una din nenumăratele ulițe și ulicioare apare, zgomotos, un grup de vînzători de pește cu coșuri și « tăvi » pline de pește proaspăt. Fețele lor sînt arse de soare și bărbile inspumate: sînt desculți. Pantalonii de pînză, suflecați pînă la genunchi, sînt strînși cu un brîu de lînă roșie, răsucită de cîteva ori în jurul mijlocului; cămășile albe, cu mînecile suflecate sînt desfăcute la piept. Pe cap poartă, cu un aer « haiducesc », clasica beretă frigiană, cea care cu o sută de ani și mai bine după aceea, avea să înflăcăreze spiritele revoluționarilor francezi și care avea să devină pînă la urmă stema noii Republici. Sînt cu totul șase bărbați, inclusiv Totonno. Acesta e un tînăr de vreo nouăsprezece ani, îndesat și vînjos, cu barba « în colier », sprîncenele puternic marcate, sub fruntea înaltă, dau chipului cu trăsături obișnuite un aer de o nobilă mîndrie. Inimosul Totonno conduce grupul « luntrei de pescari », îndemnîndu-l să-și dubleze strigătele, care, ajunse la culme, devin un fel de răget deșănțat, prelung și atît de puternic încît acoperă urletele celorlalți vînzători și atrage atenția și interesul întregii piețe.

TOTONNO: Melcu . . . melcu . . . Fruct' de mare ! Stridia ! vongola și tonu' . . . icre de laviac și scoica !

https://biblioteca-digitala.ro

CEI CINCI VÎNZĂTORI DE PEŞTE: Peştele ! . . . Peştele ! . . . Peştele !

Poporul vesel îi înconjoară pe vînzătorii de peşte, privind cu lăcomie belşugul de peşte, pe care cei şase bărbaţi îl rîndueşte pe jos, cum e obiceiul.

TOTONNO *(adresîndu-se slujnicelor şi tinerelor din popor care se arată mai expansive şi mai cochete cu cei şase bărbaţi)*: Cumetre, cumetriţe, noi sîntem !

FEMEILE: Bună ziua !

TOTONNO *(văzînd-o pe Bernardina, soţia tovarăşului său Masianello, care tocmai în clipa aceea deschide fereastra casei sale şi se arată)*: Uite că s-a iţit şi Bernardina!

TOTONNO ŞI CEI CINCI: Eşti frumoasă . . .eşti cea mai frumoasă, Bernardino !

TOTONNO: Popor, popor!
Ieşi la ferestre,
Popor, popor!
Fugi în balcoane. . .
Lasă treaba şi orce fasoane. . .
Oameni, oameni, veniţi în jurul meu. . .
Coborîţi coşniţa, pregătiţi sarea. . .
Cumpăraţi marea
Cu tot ce-i mai bun de mîncare în ea!

BERNANDINA: Cîntă. Totó, că eşti cîntăreţ!

TOŢI: Cîntă, Totó!

BERNARDINA: Pe luntrea tuturor pescarilor! Povesteşte-ne cum e cu belşugul ăsta de peşte, cu glas tare ca să putem auzi.

TOTONNO: Peştii sînt stăpîni sub mare
şi se duc pe unde vor
unde vor acolo-noată:
dar nu ştiu ce îi aşteaptă:
un' se duc şi unde mor . . .

După ce îşi termină cîntecul, Totonno se îndreaptă spre casa lui Masaniello.

TOTONNO: Masaniello, Masaniello ! Te-a furat somnul în dimineaţa asta . . .

CEI CINCI *(se alătură lui Totonno, ca să-şi cheme tovarăşul întîrziat)*: Masaniello . . . Noi sîntem !

UNUL DIN CEI CINCI: Trezeşte-te !

TOTONNO: Trezeşte-te, Masaniello !

BERNARDINA: Cum aşa, Masaniello n-a fost cu voi la pescuit, astă-noapte?

TOTONNO: Nici pomeneală. L-am aşteptat pînă în ultima clipă cu luntrea plină; pe urmă am ridicat ancora, dar Masaniello nu s-a arătat.

BERNARDINA: Văzînd că nu e cu voi, m-am gîndit că s-a dus să vîndă peştele pe seama lui.

UNUL DIN CEI CINCI: A fost văzut cu Pione.

BERNARDINA: Ăştia-s tot timpul împreună . . . Tare-aş vrea să ştiu ce pun la cale nespălaţii ăştia doi.

https://biblioteca-digitala.ro

O FEMEIE: Bernardina, fii cu ochii-n patru. Masaniello e un flăcău frumos şi-l mănîncă pielea . . .

CEL MAI BĂTRÎN DINTRE PESCARI: De ce nu-ţi vezi tu de treburile tale?

FEMEIA DE ADINEAORI: De ce, ce-am zis?

CEL MAI BĂTRÎN: Ia te uită la ele: dau foc la casă, o prefac în scrum, şi-apoi întreabă: ce-am zis?

BERNARDINA: Asta nu se poate întîmpla, pentru că eu şi cu Masaniello ne iubim, să crape toate alea care nu ne iubesc şi văd cu ochi răi familia noastră.

UN PESCAR: Masaniello e un flăcău pe cinste.

ALT PESCAR: Numai casă şi biserică.

ALT PESCAR: Îşi iubeşte copiii şi cinsteşte pe cei bătrîni.

CEL MAI BĂTRÎN: Are sînge în vine. Îl iubesc ca pe un copil al meu. În schimb, cînd îmi sărută mîna *(emoţionîndu-se)* simt un simţămînt în piept ca atunci cînd răposatu' taică-meu îmi săruta mîinile cînd eram eu un copilaş.

O FEMEIE: Bernardina, şi tu te mîngîi de una singură?

BERNARDINA: Ba . . . cîndva a fost aşa, dar acum s-a schimbat. Nu-l mai înţeleg. Mereu ca pe ghimpi, mereu pe gînduri . . . Cînd îi vorbesc nu mă aude, nu-mi răspunde . . . Şi nu mai vrea să muncească . . . zice că munca e de prisos.

O FEMEIE: Semn că nu aveţi nevoie.

BERNANDINA: Cine-a vorbit?

FEMEIA: Eu.

BERNARDINA: Şi cine eşti tu? Ce ştii tu cum merg treburile în casa mea?

UNUL DIN POPOR: Cum aşa, Masaniello n-a cîştigat bani grei la Napoli?

BERNARDINA *(strigînd)*: N-are nimic, nu avem nici o leţcaie. De puţinul pe care l-am pus deoparte am avut nevoie ca să fiu pusă în libertate . . . Pentru un fleac de făină de contrabandă . . . opt zile de-nchisoare. Bietul de Masaniello, ca să plătească amenda, n-a ştiut ce să mai vîndă. Am rămas fără pat. Cu salteaua pe jos ! Cearceafuri, perne, cămăşi . . . nu mai avem nimic ! Astea-s albiturile care ne-au mai rămas . . . *(Arată mulţimii un cearceaf peticit şi cîteva cămăşi rupte)* Atîta ! Sînteţi mulţumiţi?

FEMEILE *(care au luat parte la ieşirea Bernardinei, i se alătură acum)*: Ai dreptate . . mereu plătim . . . mereu plătim . . .

În timpul acestei scene, în piaţă au avut loc vînzări, certuri, treceri de vite — oi, porci, coşuri cu păsări — o mare parte din mulţime se adună în jurul vînzătorilor, al pescarilor, iar altă parte se plimbă şi se opreşte în faţa prăvăliilor. Un lungan numai oase, cu faţa trasă într-o expresie de fatalism întunecat, învelit în zdrenţe care ar vrea să imite hainele unui tîrgoveţ foarte bogat al epocii, dar reuşesc să fie doar patetic de groteşti, sare pe podiumul saltimbancilor şi, ajungînd la mijlocul acestuia, scoate un strigăt de fiară ce nedumereşte, pentru o clipă, toată piaţa. Cînd şi pescarii se uită curioşi spre podium, Sfingione, aşa se numeşte acest tip straniu, se adresează, aparent curtenitor, lui Totonno.

https://biblioteca-digitala.ro

SFINGIONE: Scuzaţi, pe Dumneavoastră vă cheamă Totonno?

TOTONNO: Ei, şi?

SFINGIONE: Pe mine, Sfingione.

TOTONNO: Ei, şi?

SFINGIONE: Toţi trebuie să trăim, nu credeţi Dumneavoastră? Doamna Bernardina se plînge şi are succes de public... Voi, ăştialalţi, cîntaţi, zbieraţi de vă ies ochii...

TOTONNO: Şi tu ce vrei?

CEI CINCI: Ce vrei?

SFINGIONE: Podiul ăsta-i al meu, şi tapiseria-i a mea, s-a făcut cu biştarii mei; ca să-l aşez aici, în piaţa Tîrgului, cincisprezece carlini plătit-am: avans pe o lună-şi luară vameşii, un carlin şi jumătate pe zi. Afluenţa, înghesuiala-n tîrg, cît ţine? Începe la opt, la zece: salutare! şase sau şapte reprezentaţii trebuie să le fac, ca să pot plăti dreptul de stat aici, ca să-mi cumpăr un coltuc de pîine şi să amortizez cheltuielile de instalare... *(se uită în jur)* Unde-i Cacuocciolo? *(Ţipînd)* Cacuocciolo! Cacuocciolo!

De sub podium apare Cacuocciolo; tîrîndu-se şi sprijinindu-se apoi în mîini, se ridică în picioare, urcă pe podium şi se plasează lîngă tovarăşul său, arătîndu-şi în întregime penibila figură de măscărici. Din piaţă se aud batjocuri şi fluierături la adresa celor doi. Cacuocciolo e travestit în femeie bătrînă şi-şi arată o enormă burtă falsă, simulînd o graviditate avansată. Mulţimea se prăpădeşte de rîs şi mai tare cînd abjectul personaj camuflat în femeie gravidă, emite urlete şi gemete plîngăreţe, dînd din mîini şi legănîndu-şi ridicola căptuşeală.

CACUOCCIOLO: Sfingione, nu mă vezi? Aici sînt.

SFINGIONE *(celuilalt)*: De cîte ori trebuie să naşti?

CACUOCCIOLO: De şapte ori pe zi. *(Crezînd că trebuie să înceapă reprezentaţia, începe să se roage, în cantilenă, la toţi sfinţii în care personajul buf pe care-l interpretează, crede orbeşte)* Sfîntă Rozalia... *(Etcetera, la libera improvizaţie)* *Dintr-o străduţă lăturalnică apare Marco Vitale. E un tînăr simpatic cu căutătura înflăcărată, inteligentă, cult şi energic. E îmbrăcat elegant, dar simplu. Pescarii îl recunosc şi-l salută respectuos.*

TOTONNO *(scoţîndu-şi bereta)*: Don Marco, bună ziua.

MARCO *(amabil)*: Bună ziua, bună ziua la toată lumea.

CEI CINCI PESCARI: 'Celenţă!

MARCO *(unui pescar)*: Jumătate de duzină.

PESCARUL: Gata! *(Şi începe să deschidă stridiile, spre a le servi lui Marco)*

Între timp cei doi saltimbanci au reuşit să atragă atenţia celor mai slabi de înger, pe care-i amuză strîmbăturile şi scălîmbăielile acestora.

O FEMEIE *(lui Cacuocciolo)*: Şi cum îţi mai merge cu sarcina?

CACUOCCIOLO: Sufăr, cumătră... şi pruncul nu vrea să iasă.

https://biblioteca-digitala.ro

O SLUJNICĂ: Dar bărbatu-tău?

CACUOCCIOLO: Văduvă sînt . . . Bărbatu' mi-a murit în bătălia cu traiul. A luptat împotriva oştilor sărăciei şi zdrenţelor . . . A fost întîi prizionerul foamei, pe urmă l-au osîndit la moarte . . . şi l-au mîncat puricii, păduchii şi ploşniţele. *(Mulţimea rîde)*

SLUJNICA: Dar pruncul ăsta, cînd se naşte odată?

CACUOCCIOLO: Peste alte şaisprezece luni.

MULŢIMEA: Oh! . . .

SFINGIONE: Eu sînt moaşa, adică naşul lui. Înainte să se împlinească cele douăsprezece luni, nenorocita n-o să poată da la iveală rodul trupeştei zbenguieli pe care a împărtăşit-o la timpul său cu eroicul luptător căzut sub loviturile de sabie ale mizeriei. Dacă mănîncă bine, naşte mai devreme.

CACUOCCIOLO: Vreau plăcinte, vreau plăcinte!

SFINGIONE: Poftim, aţi văzut? *(Unui ins care mănîncă o plăcintă)* Tu-ţi mănînci plăcinta, şi prăpăditului i se face poftă. Nu putem să naştem pruncul cu pofta de plăcintă.

CACUOCCIOLO: Plăcinte, plăcinte!

INSUL CU PLĂCINTA *(rupe o bucată şi o întinde lui Cacuocciolo)*: Ţine . . .ia-o! *(Cacuocciolo o mănîncă dintr-o înghiţitură)*

SFINGIONE *(unui alt ins)*: Tu zici că ai pîine? Dă-i şi ei o bucată.

Jocul se repetă. Între timp grupul de spectatori se amuză văzîndu-i pe cei doi că mănîncă cu atîta lăcomie. Toţi se întrec în a arunca pe podium cîte ceva: roşii, morcovi, coji de pîine etc. Cele două personaje famelice, fără să le pese de tirul greşit, care din cînd în cînd le nimereşte drept în faţă, concurîndu-se şi căutînd fiecare să prindă şi să înghită cît mai mult.

Treptat, micul grup îl părăseşte pe saltimbanci, Marco Vitale înghite cea de-a şasea stridie, în timp ce o vînzătoare de lămîi aşteaptă ca tînărul să-i facă semn să stoarcă zeamă peste fructele de mare pe care le va comanda.

UN PESCAR: Mîncaţi, don Marco . . . *(referindu-se la stridii)* Astea-s sănătate curată din mare.

MARCO: Încă o jumătate de duzină.

PESCARUL *(vînzătoarei de lămîi)*: Mai taie o jumătate de lămîie.

VÎNZĂTOAREA DE LĂMÎI: Cea mai proaspătă din cîte am. *(Alege lămîia din coş, o taie şi aşteaptă)*

TOTONNO *(lui Marco)*: Masaniello nu-i acasă.

UN PESCAR: Nu s-a arătat pe-aici, 'celenţă.

MARCO: Ştiu. În zilele astea, Masaniello are prea multe de făcut.

TOTONNO: Se apropie hramul sfintei Fecioare del Carmine.

UN PESCAR: Masaniello a fost numit căpitanul Lazzarilor.

ALT PESCAR: Şi Pione, căpitanul Alarbilor.

https://biblioteca-digitala.ro

MARCO: I-am văzut. Am trecut pe la Arenaccia şi i-am văzut pe Marbi şi Lazzari. Un spectacol emoţionant. Masaniello îi instruieşte ca pe nişte sdevăraţi ostaşi. Trebuie să-l vezi în fruntea băieţilor ălora. Ochi i se aprind, pieptul i se umfiă braţele şi mîinile ţîşnesc în mişcări atît de precise, încît nici o putere din lume nu le-ar putea sta împotrivă.

TOTONNO: Dumneavoastră vă e drag.

MARCO: Mai mult decît un frate. Ne-am cunoscut în închisoare. El era acolo pentru că nu-şi plătise dările, eu . . . din alte motive.

Între timp, Marco Vitale a mîncat celelalte şase stridii comandate. Vînzătoarea de lămîi a stors zeamă proaspătă pe fiecare apoi, după ce Marco a plătit-o aceasta s-a îndepărtat în căutare de alţi clienţi.

CEI MAI BĂTRÎNI DINTRE PESCARI *(lui Marco):* 'Celenţă, oare o să iasă un pic de lumină şi pentru noi, da ori ba?

MARCO *(aluziv):* Hramul Fecioarei del Carmine are să fie o sărbătoare cu totul deosebită, anul acesta. Lazzarii au să lupte împotriva Alarbilor pentru apărarea Castelului, cum n-au luptat niciodată. Masaniello are să-şi facă cinste, o să vedeţi. Şi dacă n-o să-l urmaţi, dacă n-o să luaţi parte la sărbătorire . . . înseamnă că sînteţi oameni de nimic!

De departe, se aude un cîntec plin de sentimente de răzbunare, de aspiraţii la libertate, de revendicare a sacrelor drepturi ale poporului. Cel care cîntă e Masaniello. Deşi e încă departe, vocea lui e uşor de recunoscut.

MASANIELLO (din afara scenei):

Oh . . . îi am însemnaţi, în păr . . .
Oh . . . nu vă fie teamă
La fel sînt cu toţii, de-o seamă,
că-s melci, că-s ţipari sau răspăr . . .
daţi prin făină . . .

TOTONNO: Vine Masaniello!

Cele două ferestre ale locuinţei lui Masaniello se deschid; la prima apare Bernardina, la a doua Grazia, sora lui Masaniello.

GRAZIA *(întrebîndu-i pe toţi):* Tommasino e?

CEI ŞASE PESCARI: Da . . . da . . .!

BERNARDINA: A nimerit drumul spre casa lui.

Dinspre punctul din care parvine vocea lui Masaniello, mai apropiată acum, ajunge tropăitul ritmat a vreo şasezeci de picioare desculţe, acompaniat de o articulare compusă de fraze care, în ansamblu, au caracteristicile armonioase ale unei orchestre angajate în executarea unei muzici răscolitoare, a cărei paternitate ar putea fi atribuită compozitorului celui mai pregătit din punct de vedere muzical şi mai fantezist din epoca noastră. Piaţa aşteaptă, în timp ce tropăitul şi cuvintele se apropie tot mai mult. Toţi sînt nerăbdători să primească sărbătoreşte cele două echipe ce se vor bate pentru cucerirea castelului, în seara sărbătoririi Fecioarei del Carmine. Prima echipă care năvăleşte în piaţă e aceea

https://biblioteca-digitala.ro

a lui Pione: Alarbii. Mulțimea aplaudă și face loc să treacă băieții. Pione e un tînăr de optsprezece ani: brunet, cu ochi negri și isteți, slab ca un cui, pachet de nervi. Deși e îmbrăcat în zdrențe, tonul cu care dă porunci « trupei », dă persoanei sale aerul unui comandant general în ținută de gală. « Oamenii » săi, mai murdari și mai zdrențăroși decît el, cu toții au, mai mult sau mai puțin, aspectul suferind din lipsă de hrană suficientă pentru a sătura foamea lor tinerească; pe chipurile lor se citește cedarea absolută la orice semn expresiv care să le ateste apartenența la rasa umană, din care fac parte. Fiecare duce în mîna dreaptă o nuia lungă, în timp ce își lovește pieptul cu mîna stîngă, într-un ritm care însoțește perfect stilul de dans arab pe care Alarbii caută să-l imite. În plus, pentru a înlesni armonizarea și precizia ritmului, repetă cu toții, împreună, într-un fel monoton și penetrant; « guè . . . guè . . . guè . . . guè . . . » țipînd în același timp.

PIONE *(sărind și el)*: Aici, veniți aici . . . și să nu vă opriți. Îl așteptăm pe Masaniello. Guè . . . guè . . . guè . . .

BERNARDINA: Și Masaniello?

PIONE: Guè . . . guè . . . Vine-ndată . . . guè . . . guè . . .

ALARBII *(aliniați în fața lui Pione)*: Guè . . . guè . . .

BERNARDINA: Ascultă, Pione . . . Ați înnebunit cu toții? Ce v-a apucat să jucați halaripu?

Din culise se aude sosind cea de-a doua echipă.

LAZZARII *(din culise)*: Tè . . . tè . . . tè . . .

MULȚIMEA *(exultînd)*: Masaniello!

De fapt, în fruntea Lazzarilor săi, Masaniello intră în piața Tîrgului. E un tînăr de douăzeci și șase de ani: ochi negri și o claie de păr blond; pe chipul ars de soare răsare o mustață foarte blondă; e mereu prompt și isteț la vorbă și aproape totdeauna melancolic în priviri. Sufletul său nobil e împins spre gesturi de înaltă generozitate, care contrastează cu obîrșia sa plebee și cu actualele sale condiții de viață destul de mizere. E îmbrăcat ca și tovarășii săi pescari, dar cu un gust personal ce imprimă făpturii sale de talie mijlocie și zveltă, ceva vesel și armonios. Și Lazzarii țopăie, împreună cu Masaniello, dar salturile lor sînt diferite de ale Alarbilor: sînt mai reținute, mai puțin orientale. Lazzarii sînt și ei murdari și zdrențăroși și înarmați cu bețe lungi.

MASANIELLO *(săltînd)*: Rînduiți-vă aici!

Lazzarii se aliniază în fața lui Masaniello. Pione se adresează lui Massaniello.

PIONE: Ai mei se pot opri? Guè . . . guè . . . guè . . .

MASANIELLO: Ba, nu se pot opri . . . Tè . . . tè . . . tè . . . tè . . . altfel li se înmoaie puterile . . . tè . . . tè . . . tè . . . tè . . . Și nu se pot opri nici ai mei . . . tè . . . tè . . . tè . . . tè . . .

PIONE *(săltînd)*: O ținem așa într-una? Guè . . . guè . . . guè . . . guè . . .

MASANIELLO *(celor două echipe)*: Repetițiile luptelor nu s-au terminat . . . Trebuie să facem o jumătate de repetiție generală aici, pe loc . . . cît să beau un pahar cu apă . . . cinci minute și luptele încep din nou . . . tè . . . tè . . . tè . . . Mișcarea

https://biblioteca-digitala.ro

s-o faceți încet, încet, așa nu vă obosiți și sînteți gata oricînd pentru reluare.

Instruiți de Masaniello, Lazzarii și Alarbii bat pasul pe loc, rostind aproape în șoaptă: « Tè . . . tè . . . » și « Guè . . . guè . . . ». Țopăind în continuare, Masaniello ajunge în fața casei sale.

MASANIELLO: Bernardina, dă-mi un pahar cu apă . . . Tè . . . tè . . . tè . . .

BERNARDINA *(îmbufnată)*: Tè . . . tè . . . tè . . . Să fii tu sănătos: nu-ți dau . . .

MASANIELLO: Mie? Comandirului Lazzarilor? Tè . . . tè . . . tè . . .

BERNARDINA: Du-te și muncește! Scîrbavnicul ăsta a uitat drumul spre casa lui . . . nici noaptea nu se retrage . . . și n-avem ce mînca! *(Ironică)* Comandirul! Du-te și lucrează, în loc să pierzi vremea cu nespălații ăștia.

Lazzari și Alarbii își manifestă resentimentul, sporind volumul cantilenei lor:

LAZZARII: Tè . . . tè . . . tè . . .

ALARBII: Guè . . . guè . . . guè . . .

Masaniello se oprește din sărit, o țintuiește pe nevastă-sa cu o privire plină de milă pentru ea, care se preschimbă apoi într-o ochire rece, detașată, în care se vădesc semnele unei străfulgerări teribile și răzbunătoare. Cele două echipe continuă, ca zgomot de fond, monotonul lor « guè, guè, guè » și « tè, tè, tè ». Pauză lungă. Între timp, Grazia s-a dus să aducă apa, a coborît în piață și, apropiindu-se de fratele ei, îi întinde paharul.

GRAZIA: Poftim, bea.

BERNARDINA: Nu-i da să bea, că-i nădușit.

Masaniello, care a dus paharul la buze, la cuvintele Bernardinei aruncă paharul pe jos.

MASANIELLO: Nu mai vreau să beau! Nu mai vreau să mănînc! Nu mai vreau să dorm! *(Cuprins de o mînie frenetică)* Nu mai vreau să trudesc!

BERNARDINA: Și-o să mîncăm capul sfîntului Vichentie!

MASANIELLO: Mai bine să mîncăm noi capului sfîntului Vichentie decît să ne mănînce sfîntul Vichentie capul nostru.

MARCO *(apropiindu-se de Masaniello, îi vorbește cu blîndețe)*: Tommaso.

MASANIELLO *(văzîndu-l, se luminează la față)*: Vitale . . . *(Rostește acest nume cu savoarea celui care gustă o mîncare sănătoasă)* Marco Vitale . . . Îmbrățișează-mă.

MARCO: Din toată inima. *(Se îmbrățișează)*

MASANIELLO: Și dă-mi o sărutare.

MARCO: Două. *(Se sărută pe obraji)*

MASANIELLO: Marco, îți place marea?

MARCO: Mai întrebi.

MASANIELLO: Marea-i frumoasă. Noaptea, ziua, dimineața, totdeauna. De oriunde ar bate vîntul: de la răsărit, de la apus, de la miazăzi . . . întotdeauna e frumoasă. Și cîntă. Cea mai frumoasă muzică a cîntat-o întotdeauna marea. Și ce voce are! Îți vorbește, te sfătuiește . . . și mie mi-a vorbit. Mi-a zis: vino să mă privești cu ochii fericiți, fără ura cu care mă privești atunci cînd tragi la vîsle și vîntul nu vine, și se frîng brațele și se rup mîinile . . . mîinile care-ți șterg sudoarea

https://biblioteca-digitala.ro

de pe frunte şi o pătează cu sîngele ţîşnit din aceste mîini. *(Cîntă melodia: « Nu, nu, nu » . . .)*

În timpul cîntecului lui Masaniello, cele două echipe s-au dizolvat şi acum băieţii, pe grupuri, se odihnesc întinşi pe jos în diferite colţuri ale pieţei. Chiar şi Pione ia o mică gustare, în faţa tejghelei plăcintarului. Masaniello îi cheamă la adunare.

MASANIELLO: Copii, unde sînteţi?

PIONE: Aici, aici . . . Tu vorbeai cu don Marco. *(Către Alarbii săi, strigînd):* Alarbi !

Reluîndu-şi monotona şi aţîţătoarea cantilenă, Alarbii se aliniază în faţa lui Pione; acelaşi lucru îl fac Lazzarii, aliniindu-se în faţa lui Masaniello, ascultînd de porunca sa.

MASANIELLO: Copii . . . daţi-i drumul frumos . . .

ALARBII: Guè . . . guè . . . guè . . .

LAZARII: Tè . . . tè . . . tè . . . tè . . .

MASANIELLO *(lui Marco):* Îţi place trupa?

MARCO: Eram la Arenaccia cînd făceaţi repetiţiile.

MASANIELLO: Copii, strigătul de bătălie care-i?

LAZZARII, ALARBII: Trăiască regele, să moară ocîrmuirea cea rea. Fără dări şi fără taxe !

O VOCE DIN MULŢIME: Şi fără zbiri !

MASANIELLO *(celor două echipe):* Cînd îi vedeţi pe zbiri, strigătul vostru care-i?

LAZZARII, ALARBII: Trăiască Fecioara del Carmine şi regele Spaniei !

MASANIELLO: Hai ! *(Îmbărbătîndu-şi echipele)* Guè, guè guè . . .

ALARBII: Guè . . . guè . . . guè . . .

LAZZARII: Tè, tè, tè . . .

MASANIELLO: Nespălaţii . . . Scîrbavnicii . . . Cornuţii . . .

ALARBII, LAZZARII: Nespălaţii . . . Scîrbavnicii . . . Cornuţii . . . Coarne şi cornițe . . . Boi şi bouleni . . . Berbeci şi berbecuţi . . . tè . . . tè . . . guè . . . guè . . .

Improvizează un dans răscolitor, în cursul căruia Alarbii şi Lazzarii luptă pentru cucerirea castelului. Cînd ies la asalt Alarbii, muzica are ritmuri arabe, cînd ies Lazzarii, ritmurile napoletane. Zbirii, soldaţii spanioli şi cei nemţi se opresc să-i admire, amuzaţi, dar cînd aceştia se duc, dansul se opreşte brusc şi din toate gîtlejurile se ridică un strigăt puternic.

TOŢI: Trăiască regele Spaniei, să moară ocîrmuirea cea rea ! Fără dări şi fără taxe !

TABLOU

Un lupanar promiscuu, situat într-o stradă perpendiculară pe Lavinaio. Poarta mizerei clădiri e trasă, cele două ferestre sînt închise. Lumina chioară ce răzbătea prin jaluzele face încă şi mai echivocă atmosfera ulicioarei rău famate. Dinăuntrul casei răzbat voci răguşite de bărbaţi beţi, chicoteli şi risete de femeie, şi ele în prada ameţelii provocate de vin.

Dintr-odată se aude un zgomot puternic: farfurii şi pahare căzute pe jos, care se sparg. Zgomotul acesta neaşteptat e primit de societatea veselă dinăuntru cu urlete şi risete.

https://biblioteca-digitala.ro

O voce de femeie, cu accent teutonic, se ridică, autoritară, pentru a restabili liniștea. E vocea Madamei Mayer, patroana lupanarului.

MAYER *(dinăuntru)*: Pasta ! Pasta ! Sînteți caini turpați . . . Caini turpați, toți ! Nu afeți reșpect . . . Casa mea este Pordel serios. *(Un soldat neamț îndrugă — tot din culise — cîteva cuvinte în nemțește, apoi încearcă să cînte o arie din satul lui, dar cu rezultate slabe, căci e afon ca o cutie de tinichea)* Borcule ! Trageți bantalonii și bleacă . . . Afara . . . Afara . . .

Poarta se deschide și apare, îmbrăcată de seară și înzorzonată, Madam Mayer, în culmea mîniei. În spatele ei, împins de o negresă, îmbrăcată sumar, apare un soldat neamț cu haina descheiată și cu pantalonii pe vine, complet beat. Trecînd pragul, soldatul se clatină, se sprijină de muchea porții, dar picioarele i se îndoaie și se așează pe jos, frecîndu-și spinarea de zid. Negresa depune sabia cu centironul lîngă soldat, îi azvîrle chipiul în poală și intră în casă rîzînd.

MAYER *(spre interiorul casei)*: Perzechella . . . Fravulella . . . Bulgăr de zahăr . . . Babà . . . Perzechella, unde ești?

PERZECHELLA *(dinăuntru)*: Madam Mayer, venim acușica.

MAYER: Foi serfitorași răi, pentru de ce nu gata chind eu chemat la foi?

FRAVULELLA *(dinăuntru)*:Gata !

BULGĂR DE ZAHĂR: Gata de tot !

BABÀ: Aici sînt !

Cei patru apar în cadrul porții și se aliniază în fața stăpînei lor.

PERZECHELLA: Roabele voastre, Madam Mayer.

FRAVULELLA, BULGĂR DE ZAHĂR, BABÀ, PERZECHELLA: Roabe !

Se înclină respectuos. Cei patru servitori ai Madamei sînt exponenții «cei mai de vază » a iinfimei pederastii a epocii. Și pederastia, ca de altfel locuințele, locurile la teatru, în spitale, în tramvaie, a fost mereu clasificată în categorii diferite: nobilime și plebe. Dacă un nobil își putea permite luxul de a fi pederast fără a șoca sensibilitatea cercurilor mondene și a curților, un plebeu trebuie să-și ascundă rușinea în casele de toleranță cele mai rău famate ale Regatului. Erau angajați în calitate de servitori. Madam Mayer îl arată celor patru pe soldatul neamt.

MAYER: Duceți borcul acesta departe de caza mea. Foi niciodat gata pentru treapă. Eu dau afară pe foi și angajez alți serfitori. Rebete, luați rușine de la boarta mea. Imetiat tupa aceea, intrați înapoi. *(se duce)*

PERZECHELLA *(neamțului)*: Hei, puișor . . . *(Se apleacă asupra bărbatului și-l privește cu admirație)* Cît e de frumos ! E brunet, brunet . . .

FRAVULELLA: Doarme ca un îngeraș.

BULGĂR DE ZAHĂR: Să-l ducem acolo *(Arată un punct al uliței, departe de casă)* Vino, Babà.

https://biblioteca-digitala.ro

PERZECHELLA: Eu, Fravulella şi Bulgăr de zahăr îl ţinem de cap, Babà de picioare

Cei patru servitori îl ridică pe neamţ, în formaţia indicată de Perzechello, şi încep să-l transporte spre locul arătat de Bulgăr de zahăr.

PREZECHELLA: Mamma mia . . . ăsta trage cît un chintal.

FRAVULELLA: Unde pui că astăzi n-am mîncat decît verdeţuri . . .

BULGĂR DE ZAHĂR: Uitaţi-vă la el, ce bine e clădit . . . Parc-ar fi o statuie.

BABÀ: Ce carne tare.

PERZECHELLA: Da, dar e prea păros.

FRAVULELLA: Păroşii-s cei mai buni.

Au ajuns la locul indicat şi-l lasă jos pe soldat. Cei patru se aşează unul în faţa celuilalt, aşteptînd parcă începerea unui ritual.

PERZECHELLA: Şi una, şi două, şi trei, şterge . . . *(silabisind cuvintele, atinge cu mîna pieptul celorlalţi şi al său, făcînd numărătoarea)* O răţuşcă pe gunoi, numără din doi în doi: doi, patru, opt, zece . . . Babà trece! *(Babà a cîştigat)* Cap sau pajură? Dreapta sau stînga?

BABÀ *(fără să ezite)*: Cap la mîna dreaptă. Mult-puţin cît oi găsi, toate ale mele-or fi.

Se apleacă peste soldat şi-şi înfundă mîna în buzunarul din dreapta vestonului. Ceilalţi trei aşteaptă cu atenţia încordată. Babà scotoceşte în buzunar.

BABÀ: Ceva tare . . . parc-ar fi o cutiuţă. *(Scoate obiectul din buzunar)* O tabacheră. *(O deschide)* Plină de tutun de Lecce. *(Din acelaşi buzunar extrage o batistă cu ajur)* O mucelniţă de femeie. *(Mai scoate una, de format şi culori diferite)* Altă mucelniţă . . .

FRAVULELLA: Cap la mîna stîngă e al meu. *(Începe să scotocească buzunarul din stînga, în timp ce Bulgăr de zahăr şi Perzechella caută în buzunarul pantalonilor)* Încă o mucelniţă.

PERZECHELLA *(scoţînd din buzunarul pantalonilor o altă batistă)*: Şi încă una! . . .

Cei patru întorc buzunarele pe dos, scotocesc peste tot, dar nu reuşesc să găsească decît batiste. Scot vreo douăzeci şi cinci de batiste, toate diferite una de alta.

PERZECHELLA: Ăsta face pe spălătoreasa?!

Masaniello, care a intrat ceva mai înainte şi a rămas să privească scena cu curiozitate, se hotărăşte să intervină.

MASANIELLO: Hei, hoţomanilor!

CEI PATRU *(speriaţi)*: Cine-i?

MASANIELLO: Ce faceţi aici?

CEI PATRU: Neamţ este.

MASANIELLO: Şi voi borfaşi sînteţi.

PERZECHELLA: Borfaş e el. Uitaţi-vă cîte basmale are. *(Arată mormanul de batiste)*

MASANIELLO *(scuturîndu-l pe neamţ cu vîrful unui picior)* Hei, Franţ, mişcă-te de-aici. *(Soldatul neamţ îngaimă ceva, poate fredonează)*

https://biblioteca-digitala.ro

CEI PATRU: S-o ştergem ! . . .

După ce adună batistele fug spre poarta casei. Soldatul neamţ, cîntînd, se ridică cu greu şi abia ţinîndu-se pe picioare, se îndreaptă spre o ulicioară. Din cînd în cînd se opreşte, se uită în direcţia celor patru şi-i salută cu mîna.

CEI PATRU: Rămîi sănătos, Franţ.

Ajuns la colţ, soldatul neamţ scoate o altă batistă şi o flutură în aer, ca să-i salute pe cei patru.

PERZECHELLA: Numai mucelniţe avea.

MASANIELLO: Nici un carlin?

FRAVULELLA: Nici măcar trei firfirici.

BABĂ: A trecut pe la revizie, la Madam Mayer.

MASANIELLO: Dacă Madam e liberă, vreau să-i vorbesc.

BULGĂR DE ZAHĂR: Intraţi, intraţi . . .

PERZECHELLA: Faceţi înconjurul lumii: rasa albă şi rasa neagră.

FRAVULELLA: Oricum aţi alege, alegeţi bine.

BABĂ: Numai unt şi viţeluşe de Sorrento.

BULGĂR DR ZAHĂR: Intraţi . . .

Toţi il înconjoară pe Masaniello, făcîndu-i plecăciuni.

MASANIELLO: Guè, plecaţi de-aici, că duhniţi prea tare. Ce vă trece prin cap? !

PERZECHELLA: Marfă bună. Plămadă proaspătă.

MASANIELLO: Mă doare capul. Mie-mi place mirosul mării. Mai bine să intru.

Intră repede pe poartă; cei patru se adulmecă unul pe celălalt.

CEI PATRU: Simţi ce duhoare . . . Isuse, Isuse . . . În numele tatălui şi al fiului . . .

BERNARDINA *(venind într-o fugă)*: Hei, fluturaşilor . . . spuneţi-i scîrbavnicului ăluia care a intrat aici să coboare imediat.

PERZECHELLA: Vă-nşelaţi, n-a intrat nimeni aici.

BERNARDINA: L-am văzut. Stăteam ascunsă acolo!? *(Arată un punct pe uliţă)*

FRAVULELLA: Frumoaso, aicl lumina e puţină. Cine ştie pe cine aţi văzut.

BERNARDINA: M-am înşelat. *(Se repede spre poartă şi se proţăpeşte în faţa ferestrelor închise)* Hei, Masaniello, Masaniello . . . Tommaso Aniello din Amalfi !

CEI PATRU: Doamne sfinte . . . Nu zbieraţi . . . E noapte . . . Tăceţi . . .

BERNARDINA: În case d-astea îţi petreci nopţile, nespălatule ! Faci pe comandirul: tè, tè, tè şi crezi că mă-mbrobodeşti şi pe mine !

MAYER *(venind)*: Ce se-ntîmplă?

BERNARDINA: Îl vreau pe omul meu ! Spune-i să coboare, că de nu îţi dărîm casa !

MAYER: Nu stricaţi ! Tumnefoastră înnebunit. *(Celor patru)* Ce faceţi foi în mişlocul de la ulIţă? Intraţi imediat.

CEI PATRU: Sluga ! *(şi pleacă)*

MAYER: Repete, repete: închitere poarta.

https://biblioteca-digitala.ro

BERNARDINA: Îl vreau pe omul meu !

MAYER: Nimeni nu cunoşti pe parpat de la tumneafoastră, noi cunoaştere numai clienţi şi pasta !

MASANIELLO *(alergînd, foarte agitat)*: Bernardina . . .

BERNARDINA: Eşti aici să faci pe comandirul de tractir.

MAYER: Pasta, plecaţi !

În pragul porţii apar şase femei, inclusiv negresa, fetele ascultă, comentează faptul, rîzînd din cînd în cînd, cîte una se înfurie.

BERNARDINA: Pînă şi femei negre ! Mi-e greaţă ! Acasă ai să faci baie, puturosule !

MASANIELLO: Bernardina, sînt curat şi nepătat.

BERNARDINA: Du-te şi te spală.

MASANIELLO: Sînt curat.

BERNARDINA: Du-te şi te spală.

MASANIELLO *(desfăcîndu-şi cămaşa cu un gest teatral şi arătîndu-şi pieptul)* Bernardina, pe pieptul meu poţi să mănînci macaroane ! *(Toţi rîd în gura mare)*

BERNARDINA: Pleacă, pleacă de-aici . . .

VOCI DE LOCATARI DIN ULICIOARĂ:

— Tăceţi din gură !

— Noaptea oamenii dorm !

— Ce înfundătură nenorocită !

— Ajunge, ajunge . . .

MAYER *(celor patru şi femeilor)*: Inuntru, inuntru !

BERNARDINA: Înăuntru . . . inăuntru . . . pe toţi îi bagă înăuntru . . . Şi pe oameni însuraţi.

MAYER: Eu nu trepuieşte a cer hîrtie de la popa pintru parpaţii care fin la casa mea ca se face ce nu freau se face acasa la ei . . .

Intră furioasă, împreună cu «personalul» ei.

BERNARDINA: Ce-a zis?

MASANIELLO: Mai bine că n-ai înţeles. *(Apropiindu-se de nevasta-sa, cu gingăşie)* Bernardina . . .

BERNARDINA: Nu m-atinge . . . *(Se îndepărtează îmbufnată)*

MASANIELLO: Eu am o nevastă frumoasă tare . . . *(Cîntă melodia, împreună cu Bernardina)*

După ce termină cîntecul, Bernardina îl lasă acolo pe Masaniello şi fuge mînioasă. Masaniello o urmăreşte.

MASANIELLO: Bernardina, Bernardina . . .

Scena se întunecă şi din întuneric se aude vocea Bernardinei, care-şi mustră soţul.

BERNARDINA: Fă baie, nespălatule ! Du-te la mare, scîrbavnicule ! Şi să nu te prind că te-ntorci acasă, înţelesu-m-ai?

https://biblioteca-digitala.ro

Orele douăzeci şi unu şi treizeci. Piaţa Tîrgului e luminată doar de felinarele cu ulei şi de candelele votive ce înroşesc fondul întunecat al tuturor icoanelor presărate pe zidurile clădirilor. Prăvăliile sînt închise; tejghelele şi tarabele sînt acoperite cu pînze de iută, vechi şi peticite, legate cu sfori putrede; uşile pivniţelor sînt căscate şi diferiţi locatari, mai ales bărbaţii, dorm întinşi pe jos, pe praguri. Aproape în centrul pieţii, complet întins pe jos, cu braţele desfăcute şi cu palmele în sus, se află Cacuocciolo: pare un Crist desprins de pe cruce. Pe podiul celor doi măscărici s-a aşezat Masaniello. Îl găsim acolo, ghemuit, aproape nemişcat, cu privirea aţintită spre fereastra casei sale.

Dintr-odată, înfuriat parcă, se hotărăşte să se întindă. Se învîrte într-o parte şi în alta, în sfîrşit se aşează ca mai înainte.

SFINGIONE *(de sub podiu)*: Ce s-a întîmplat? Nici măcar un ceas nu poate dormi omul . . . Linişte ! *(Şi bate de cîteva ori în podea).*

MASANIELLO: Cine-i?

SFINGIONE *(de sub podea)*: Proprietarul.

MASANIELLO: Iertare, nu ştiam că dormiţi aici.

SFINGIONE: Şi pe căţel l-aţi trezit . . . Profit de ocazie să-l scot să-şi facă nevoia. *(Sfingione iese de sub podiu. Poartă o cămaşă de noapte veche şi în braţe ţine un căţeluş)* Sîntem doi care dormim aici dedesubt, cu căţelul trei . . . Strîmt e locul. *(arătîndu-şi căţelul)* Dacă nu-l scot afară de două sau de trei ori pe noapte, face pe noi. *(Îşi invită cîinele să se uşureze, apoi, adresîndu-se lui Cacuocciolo)* Cacuocciolo, ajunge. Vino să te culci.

CACUOCCIOLO: Încă unul şi gata.

MASANIELLO: Ce face dumnealui?

SFINGIONE: Piaţa e plină de şoareci, atîta de mari . . . şi negustori-s disperaţi: îi plătesc un carlin prinşi de vii, jumătate de carlin, morţi. El îşi vîră bucăţele de brînză între degete şi aşteaptă. Cîţi ai căpătat, Cacuocciolo?

CACUOCCIOLO: Unsprezece. Toţi vii.

SFINGIONE: Nu-i rău de loc. Ajunge.

CACUOCCIOLO *(strîngînd între degete încă un şoarece, trimfător)*: Încă unul ! Am făcut taman o duzină ! *(Desface un săculeţ şi vîră şoarecele în el)* Obosit mă mai simt. Noapte bună. *(Azvîrle sacul sub podiu, apoi se vîră şi el, de-a buşilea).*

SFINGIONE: Dar dumneavoastră dormiţi în oraş?

MASANIELLO: Nu, să sperăm că nu.

SFINGIONE: Dacă vreţi să rămîneţi aici, nu vă jenaţi, dar la o anumită oră toţi avem dreptul să dormim. Noapte bună. *(Şi dispare sub podiu, cu amic cu tot)*

MASANIELLO *(se apropie de casă şi-şi cheamă soţia, cu voce joasă, dulce)*: Bernardina . . . Bernardina . . .

https://biblioteca-digitala.ro

BERNARDINA *(dinăuntru)*: Du-te de-aici . . . *(Dar tonul ei nu mai e furios ca în scena precedentă).*

MASANIELLO *(își dă seama de schimbare și se-ncumetă să intre)*: Ce muiere nelegiuită, care mă lasă aici în mijlocul uliței. Bernardina, la casa aia am fost pentru un motiv pe care nu ți-l pot spune acum, nu pentru ce crezi tu. Ți-o jur pe maica asta frumoasă del Carmine, pe inima lui Isus . . . că nu m-am dus pentru lucruri rele. Eu numai pe tine te vreau.

BERNARDINA *(fără dușmănie)*: Du-te . . .

MASANIELLO: Unde să mă duc? Dacă nu simt mîinile tale în părul meu, și pe față și pe piept, și cînd urcă pe umeri, în timp ce-mi zici: «Mamma mia, ce umeri tari ai . . . » eu unde să mă duc să stau? Bernardina, dă-mi cheia de la poartă . . . lasă-mă să urc. *(Muzică).*

BERNARDINA *(deschide fereastra și se arată. Cîntec):*

Fie,
să facem așa:
tu te dezbraci . . . eu mă dezbrac,
Și dacă nu ți se face poftă,
dacă nu te simt proaspăt . . .
vai de tine,
că eu înțeleg !
Bagă de seamă . . .
(Aruncă cheia, pe care Masaniello o culege de pe jos)

MASANIELLO: Fie,
să facem așa:
Tu te dezbraci cît eu urc,
cît mă urc, mă și dezbrac.
Pregătește salteaua
Bagă de seamă
Sînt ca nebun,
hop, și am și urcat. *(Intră pe poartă; dinăuntru)* Urc . . .

BERNARDINA: Ai ajuns !

MASANIELLO: Am alergat. *(Își îmbrățișează nevasta cu toate puterile)*

BERNARDINA: Mi s-a rupt cămășuța.

MASANIELLO: S-a rupt? Ce să fac?
Cu salteaua tot pe jos,
Fără lux, fără cearceaf,
tu cunoști numai o vorbă
cea mai dulce: Bernardina !

BERNARDINA: Fie,
să facem așa:
eu mă dezbrac, tu te dezbraci . . .

https://biblioteca-digitala.ro

MASANIELLO: Şi dacă n-am poftă,
dacă nu-s chiar proaspăt . . .
BERNARDINA: Bagă de seamă,
că eu înţeleg . . .
MASANIELLO: Bagă de seamă, tu . . .
BERNARDINA: Bagă de seamă, tu . . .

Masaniello îşi trage nevasta la piept şi închide fereastra. Continuă melodia, ca zgomot de fond, comentînd clipa de dragoste a Bernardinei cu Masaniello, ansamblul prăvăliilor mizere şi somnoroase, vanitatea histrionică a podiului prăpădit, leneşa trecere a rarilor trecători şi atmosfera încă înfierbîntată a lunii lui Cuptor. În ciuda zăpuşelii, un om de vîrstă mijlocie, îmbrăcat sărăcăcios, străbate piaţa acoperindu-şi faţa cu o eşarfă şi cu o pălărie largă, care-i coboară pînă peste urechi şi-i acoperă complet ochii. Îl vedem pe om cum păşeşte temător, de parcă s-ar simţi urmărit şi pîndit, pînă cînd ajunge la o tarabă de verdeţuri, se opreşte şi se uită împrejur, scrutînd întunericul pieţii; apoi ciocăneşte cu degetele în acoperişul de lemn al barăcii şi aşteaptă. Perdeaua zdrenţuită care acoperă paragina aceasta, e dată la o parte de către o femeie. Sărmana, nu e decît un morman de zdrenţe. Bărbatul o îmbrăţişează, o strînge puternic la piept, o sărută de cîteva ori. Apoi, nenorocita scoate din baracă un copilaş de cîteva luni, pe jumătate gol şi adormit şi-l întinde bărbatului, care-l primeşte în braţele sale şi-l strînge cu nesfîrşită dragoste.

Intră un zbir şi se-ndreaptă spre nefericita familie.

ZBIRUL: Michele !
MICHELE *(îngrozit)*: Nu !
ZBIRUL *(se înfige în faţa lui Michele)*: În sfîrşit, am avut plăcerea să te găsim. Nu-s singur, Michele.

De fapt, soldaţi spanioli, înarmaţi cu arhebuze, se apropie de zbir şi se opresc în spatele lui, spre a-l apăra.

ZBIRUL: Ai prieteni cam flecari. Mi-au spus că vii în seara asta să-ţi vezi familia. Vrei să repetăm scena? «Domnule Michele Santoro, legea-i lege. Atîta şi-atîta trebuie să plăteşti: atîta pentru atîta şi-atîta pentru atîta. Îţi stau în ajutor, mă duc şi vin: vrei să-mi plăteşti, da ori ba? » Şi-acum, dă-mi palma pe care mi-ai dat-o acum două luni. Ai scos-o la capăt patruzeci de zile, dar acum te-am prins. *(Ameninţător)* Haide.
MICHELE: Nu, nu vin.

Zbirul face un semn soldaţilor, care se năpustesc asupra lui Michele şi-l imobilizează.

ADELINA: Michele ! Michele !
MICHELE *(luptînd din răsputeri, ca să se elibereze)*: Nu vin, nu vin . . .
LOCATARII DIN SUBSOLURI *(ieşind în stradă)*: Ce s-a întîmplat?

De sub podiul saltimbancilor se ivesc capetele lui Sfingione şi Cacuocciolo.

ZBIRUL: Hai, marş !

https://biblioteca-digitala.ro

MICHELE *(tîrît de soldaţi):* Adelina, ăştia mă omoară-n bătăi! Nu-mi mai dau drumul, mă omoară.

ADELINA: Michele...

Două sau trei femei, în cămăşi de noapte, se apropie de Adelina, pentru a o mîngîia.

MICHELE: Mă omoară, Adelina.

Pumnii, loviturile de picior, zbaterea sa nu i-au împiedicat pe soldaţi să execute ordinul. Cei patru soldaţi se îndepărtează cu Michele, urmaţi de zbir, căruia îi sticlesc ochii de bucurie: în sfîrşit şi-a împlinit răzbunarea. Adelina plînge, cu copilul în braţe. Femeile în cămaşă de noapte intră şi ies din fundăturile lor, aducînd fie cîte un pahar cu lapte pentru copilaş, fie cîte o bucată de pîine, fie deadreptul un castron plin cu paste făinoase, cu o lingură înfiptă în el stînd dreaptă. Adelina, continuînd să rostească numele nefericitului ei bărbat, duce din cînd în cînd la gură o lingură de paste, sau bea o înghiţitură de vin, găsind puterea să şi mulţumească femeilor.

ADELINA: Michele... Michele... *(Femeilor)* Mulţumesc.

SFINGIONE: Sărmana.

CACUOCCIOLO: Plînge... un copil mic are.

SFINGIONE: S-a dus somnul. Nu mai pot dormi. Mi-a rămas aici glasul omului ăla... «Mă omoară, mă omoară...» În noaptea asta, am să veghez.

CACUOCCIOLO: Şi pe mine m-a răscolit. Îţi ţin tovărăşie.

SFINGIONE: Nu te deranja.

CACUOCCIOLO: Mai fac vreo trei sau patru şoareci, pînă una alta.

Masaniello apare în pragul casei, se opreşte şi se uită o clipă la cerul înstelat, apoi se-ndreaptă spre centrul pieţii.

BERNARDINA *(dinăuntru):* Masaniello, unde eşti?

MASANIELLO: Bernardina, iau un pic de aer.

Se apropie Pione, urmat de şase sau şapte băieţi, pe care i-am văzut în timpul exerciţiilor celor două echipe. Pione are în mînă un cîrlig solid de fier, din acelea care servesc la prinderea porcilor. Tînărul se apropie de Masaniello şi-i arată cîrligul. Băieţii fac cerc în jurul celor două căpetenii, foarte curioşi.

PIONE: Merge ăsta?

Masaniello ia cîrligul şi-l mînuieşte, mişcîndu-l ca şi cum ar vrea să prindă şi să tragă spre sine un porc.

MASANIELLO: Merge... E un fierar bun. A înţeles despre ce e vorba.

PIONE: Vrea să fie plătit.

MASANIELLO: Trec eu mîine pe la el.

SFINGIONE *(lui Masaniello care s-a apropiat de podiul său):* L-au luat pe Michele Santoro.

MASANIELLO: Ei şi...

BERNARDINA *(apărînd la fereastră):* Ce noapte frumoasă!

MASANIELLO: Adelina, ce s-a întîmplat?

https://biblioteca-digitala.ro

ADELINA: L-au luat pe Michele. *(Plînge)*
UN OM *(din pragul subsolului său)*: Unul cîte unul, o să ne ia pe toţi.
MASANIELLO *(ambiguu)*: Fă aşa: fuuuu. *(Emite o suflare uşoară)*
UN OM: Cum să fac?
MASANIELLO: Aşa: fuuuu. *(Repetă suflarea)*
UN OM *(amuzat, deşi n-a înţeles tîlcul suflării, îl imită pe Masaniello)*: Fuuu . . .
MASANIELLO *(lui Sfingione)*: Fă şi tu.
SFINGIONE: Eu? Fuuu . . .
MASANIELLO *(lui Cacuocciolo)*: Şi tu.
CACUOCCIOLO: Fuuuu . . .
MASANIELLO: Toţi deodată. *(Suflă toţi, împreună)*
FEMEILE *(amuzate)*: Putem să şuierăm şi noi?
MASANIELLO: Cum să nu? Şuierul femeilor dă curaj celui al bărbaţilor: şuieraţi! *(Cele patru femei suflă)* Şuieraţi împreună cu noi. *(Suflă din nou cu toţii)*
BERNARDINA *(de la fereastră)*: Ce-i cu şuieratul ăsta?
MASANIELLO: Şuieră şi tu. Şuieratul tău trebuie să fie cel mai tare.
(Muzică)

Dacă ai o fereastră, ţi-o îngroapă.
Îţi iau lumina şi aerul.
Ţii rufele la mulat şi vrei să le-ntinzi,
trebuie să plăteşti!
Dacă ai un trandafir, trebuie să-l ascunzi:
afară, pe balcon flori nu se ţin,
ca să pui o singură garoafă,
trebuie să plăteşti!
Birurile ne jupoaie
ne iau pînă şi răsuflarea . . .
Asta-i pielea şi o iau . . .
Ce alta mai vor?
Şi tècchete, tècchete, tècchete şi fetele,
luaţi-ne, luaţi-ne, luaţi-ne şi nevestele . . .
sugeţi-ne, sugeţi-ne sugeţi-ne şi sîngele,
ci suge-l, suge-l, suge-l . . . dacă vrei să sugi . . .

Rondul de noapte trece prin piaţă, dar Masaniello îşi continuă cîntecul.

MASANIELLO: Dar bagă de seamă . . .
Lemnul s-a uscat . . .
De-aceea-ţi spun:
bagă de seamă!
Lemnul, lemnul, lemnul s-a uscat
şi cînd e veşted şi uscat se aprinde uşor . . .
Şi cînd e veşted şi uscat se aprinde uşor . . .

https://biblioteca-digitala.ro

Rondul se îndepărtează şi dispare.

COR: Se ațîță focul
cresc vîlvătăile.
Suie, pînă-n cer ajunge,
că-i flacără vie,
cine-o poate stinge?
Suflă-n ea, popor !
Peste focul arzător
ca un vînt pustiitor,
suflă, suflă, biet popor !
Suflă tu şi suflu eu
și suflăm cu toții-n cor
suflă, suflă, suflă, suflă
suflă doar cel ce pricepe
că suflînd văpaia creşte.
Cînd poporul se uneşte
şi să sufle izbuteşte,
de amnar iasca-i aprinsă
şi curajul de-a sufla tot creşte . . .

În jurul lui Masaniello sporeşte curiozitatea; ochii tuturor acestor oameni săraci sînt aţintiţi asupra lui şi se aprind de o emoţionantă admiraţie cînd îndemînaticul pescar face un salt pe podiul saltimbancilor şi ia poziţia şi tonul unui adevărat tribun.

MASANIELLO: Suie
și în cer ajunge. . .
E flacără vie,
cine s-o poată stinge !

COR: Şi suflă tu şi suflu eu
și suflăm cu toți-mpreună
suflă, suflă, suflă, suflă.

TABLOU

Piața Tîrgului în plină zi. E şapte iulie. Mulţimea de vînzători şi cumpărători e nerăbdătoare să afle cum se va termina cearta dintre negustorul din Pozzuoli, Maso Carrese, și vînzătorul de fructe din piață, Taniello Curto. Toţi, inclusiv Bernardina, care se va afla la fereastra ei, urmăresc și comentează, din cînd în cînd, aprinsul dialog ce se desfășoară între cei doi energumeni. Din cînd în cînd, Masaniello intervine în dispută, ațîțînd spiritele celor doi adversari. Lazzarii săi sînt împrăştiaţi în pîlcuri, ici şi colo, prin piață. Printre Alarbi se află și Pione. Din felul de-a se certa al celor doi adversari,

din intervenţiile lui Masaniello şi din atitudinea Bernardinei se înţelege că sfada nu e altceva decît o « piesă montată » şi că disputa va atinge punctul culminant doar în clipa în care se va ivi o împrejurare prevăzută şi premeditată. Deocamdată, cearta se desfăşoară astfel: cei doi îşi schimbă ocări şi înjurături, dar dacă unul scoate pipa şi caută degeaba cu ce s-o aprindă celălalt se repede să-i fie de folos prietenului. Poporul nu e la curent cu înţelegerea şi s-a săturat să aştepte sfîrşitul gîlcevei, fiind nerăbdător să cumpere şi să mănînce smochinele troiene din Pozzuoli, care de vreo două ceasuri, aranjate în coşuri, sînt expuse în soarele arzător de iulie. Maso Carrese se află lîngă şareta sa şi păzeşte coşurile pline cu smochine. Taniello Curto, în faţa lui, supraveghează cîntarul enorm pe care a fost aşezat un coş cu smochine, pentru a-i controla greutatea.

O FEMEIE: Putem au ba să cumpărăm o jumătate de kil de smochine?

ALTĂ FEMEIE: Ce aşteptăm?

UN BĂRBAT: Vreţi să vă hotărîţi o dată?

BERNARDINA *(de la fereastră)*: Vedeţi cine trebuie să plătească taxa pentru fructele astea. Lumea aşteaptă. Înţelegeţi-vă.

MASO *(Bernardinei)*: Cum adică, mă-nveţi dumneata cum trebuie să fac negoţ?

MASANIELLO: Bernardina, taci. Hei, Maso, vezi dacă poţi cădea la o înţelegere.

MASO: Masaniello, drăguţule, eu te iubesc, sîntem cumnaţi. . . dar comerţul e comerţ. Eu am făcut vînzarea, am hotărît preţul.

TANIELLO: Iar începi? N-am hotărît nimic.

MASO: Atunci înseamnă că eşti un om fără cuvînt.

TANIELLO *(căutînd înţelegere printre oameni)*: Ăsta mă jigneşte. . . mă jigneşte. . . Am să-ţi zdrobesc mutra.

MASO: Pleacă de-aici. . . Am să-ţi dau un picior de-ai să dansezi un ceas şi jumătate ! *(Toţi rîd)*

TANIELLO: Măscăriciule !

FEMEIA DE ADINEAORI *(ţipînd)*: Vreau smochine !

TOŢI: Vrem smochine !

MASO: Aşteptaţi !

Cîţiva băieţi, pofticioşi, înconjoară şareta cu smochine.

CINEVA DIN MULŢIME: Vine Andrea Anaclerio !

Toţi se uită în direcţia arătată de omul care a strigat.

MASANIELLO *(apropiindu-se de Carrese)*: Dă-le, cumetre, dă-le ! *(apoi către Taniello)* Taniello, dă-i drumul.

Cei doi se plasează unul în faţa celuilalt, ca pentru a sfîrşi o ceartă care nu a cunoscut nici un răgaz. Pione, în picioare pe butoi, priveşte în direcţia din care soseşte Anaclerio.

PIONE: Vine cu zbirii după el.

MASANIELLO: Mai bine.

PIONE: E şi un Căpitan Judecător.

MASANIELLO: Tîlharul ! *(Adresîndu-se Lazzarilor răspîndiţi în piaţă:)* Tè, tè, tè. . .

https://biblioteca-digitala.ro

PIONE: Guè, guè, guè. . .

«Tè, tè, tè, și «guè, guè, guè» ale celor două echipe, ca un semnal de înțelegere, pleacă din toate colțurile și, în curînd, se adună într-un singur punct, în care s-au strîns Lazzarii și Alarbii, care strigă chemarea. Carrese se încălzește la rece și, cu un gest teatral, îl înfruntă pe Taniello,

CARRESE: M-am săturat, ai înțeles? Taxa pentru fructe trebuie s-o plătești tu.

TANIELLO: Coșul de smochine mi l-ai vîndut tu, așa că tu trebuie să plătești taxa.

CARRESE: Ba tu, că tu ești cumpărătorul.

TANIELLO: Ba nu, tu.

CARRESE: Trebuia s-o spui înainte de-a ne tîrgui.

TANIELLO: Dacă taxa o plătesc eu, prețul smochinelor unde ajunge?

MULȚIMEA: Ai dreptate, așa e. . .

CARRESE: Și ce să-ți fac eu? Ajunge la cer, în paradis. . . Descurcă-te cu ocîrmuirea cea proastă.

TANIELLO: Ba mă descurc cu nespălatul de tine.

CARRESE: Fir-ai tu al naibii! *(Se repede la Taniello; acesta face la fel. Mulțimea intervine spre a-i despărți)*

MULȚIMEA: Sfîntă Fecioară del Carmine! Se omoară! Oameni buni, veniți, că se omoară!

ANACLERIO *(urmat de șase zbiri și un Căpitan Judecător)*: Ce se întîmplă aici? Opriți-vă!

Zbirii reușesc să croiască un coridor prin mulțime, permițînd Alesului Poporului și Căpitanului Judecător să ajungă la locul certei.

ANACLERIO: Iată-i. Carrese și Taniello Curto. Păi sigur că da. Cum se ivește o gîlceavă în piața Tîrgului, s-ar putea să nu fie iscată de Carrese sau de Taniello Curto?

MASANIELLO: Aveți dreptate.

ANACLERIO: Sau de Masaniello. Mirosiți cale de-o poștă, pe căldurile astea. . . Trebuie să vin în piața Tîrgușul, în duhoarea, asta, ca să împac o treabă de trei firfirici. Ce s-a întîmplat?

MASANIELLO: Îl avem aici pe Alesul Poporului, el hotărăște.

ANACLERIO: Tu, pleacă de-aici. *(Zbirii îl îndepărtează pe Masaniello)*

CARRESE: Am vîndut un coș de smochine acestui domn *(îl arată pe Taniello)*. L-am cîntărit și am hotărît prețul. Cînd să plătesc, și-a adus aminte: « taxa cine-o plătește? »

ANACLERIO: Mda, nu vrei s-o plătești?

CARRESE: Adică cum: « nu vrei s-o plătești »? E vorba să se hotărască cine-o plătește.

TANIELLO: Nu cumva trebuie s-o plătesc eu?

FEMEIA: Am înțeles, pînă la urmă o s-o plătim tot noi.

TOȚI: Chiar așa! Noi, cei săraci. . . Ce netrebnicie, așa nu se mai poate!

https://biblioteca-digitala.ro

MARCO VITALE *(făcîndu-şi loc într-un grup de oameni)*: Iertaţi-mă dar Viceregele nu s-a legat faţă de popor, la Crăciunul de anul trecut, cred, că pînă la sfîrşitul lui iunie ar fi şters birurile pe fructe şi pe vin?

ANACLERIO: Viceregele făgăduieşte, se leagă... dar eu nu-s în capul Viceregelui să ştiu ce-i acolo. Deocamdată legea a rămas cum a fost şi lucrurile stau cum au stat la Crăciun.

TANIELLO: Eu plătesc preţul după învoială, îmi iau smochinele şi tu plăteşti taxa.

CARRESE: Cine eşti tu, Domnul din ceruri, că porunceşti pe punga mea?

PIONE: Dar îl avem aici pe Don Andrea, Alesul Poporului...

ANACLERIO: Şi cu mine e şi Căpitanul Judecător.

MASANIELLO: Păi da, singur n-ai fi venit.

ANACLERIO: Ce vrei să spui, că mi-e frică? Cînd trebuie să vin în piaţa asta puturoasă, parcă mă păleşte cineva cu un par în cap.

MASANIELLO: Cine trebuie să plătească taxa asta, putem să ştim şi noi? Vrei să vorbeşti sau nu?

MULŢIMEA *(excedată)*: Vorbeşte, Anaclerio...

ANACLERIO: Trebuie s-o plătească cine vinde.

CARRESE: Eu?

ANACLERIO: Ba nu, eu?! Şi-acum, descurcă-te cu vameşii şi cu Căpitanul Judecător. Eu mă duc să mănînc.

MASANIELLO: Pentru Andrea Anaclerio, Alesul Poporului, ora prînzului nu trece niciodată. *(Mulţimea rîde)*

ANACLERIO: Ce vrei să spui?

CARRESE: Mănînci! Tu mănînci... Te-ai dat cu spaniolii... eşti un Dumnezeu împuţit!

ANACLERIO *(înfuriat)*: Maso Carrese, de data asta înfunzi puşcăria.

CARRESE: Eu sînt un om cinstit, un om care trudeşte şi sînt stăpîn pe lucrurile mele. Dumnezeu ne trimite belşugul, iar ocîrmuirea cea rea face să vie foametea...

CĂPITANUL JUDECĂTOR *(îi trage o palmă sonoră lui Carrese)*: Te-nvăţ eu minte să vorbeşti de ocîrmuirea cea rea. *(Carrese rămîne o clipă înmărmurit)*. Tu eşti stăpîn să-ţi duci fructele la Pozzuoli şi să le laşi să putrezească. Dar dacă le vinzi şi dobîndeşti un cîştig, trebuie să plăteşti taxa, aşa cum o plătesc toţi.

CARRESE: Atunci nu le vînd... şi nu le duc la Pozzuoli... şi taxa tot n-o plătesc. *(În culmea mîniei, taie sforile unui coş şi cu piciorul îi răstoarnă conţinutul pe jos:)* Oameni buni, fără taxe... mîncaţi, mîncaţi... mană cerească! *(Poporul îi ia partea lui Carrese, murmură ameninţător, dar nu îndrăzneşte să se mişte. Pentru Masaniello a venit clipa să intervină)*.

CĂPITANUL JUDECĂTOR: Aici suflă vînt de răzvrătire. Astă noapte, la Fuori Grotta, s-a dat foc unei case în care se strîng dările. S-a deschis o cercetare

https://biblioteca-digitala.ro

pentru a-i găsi pe vinovaţi. N-ar fi cu neputinţă ca Maso Carrese să poată da judecătoriei cîteva nume interesante. *(Zbirilor:)* Luaţi-l.

Cei şase zbiri, au fost imobilizaţi pe la spate de cîrligele Lazzarilor, în timp ce Alarbii, în faţa lor, îi ameninţă cu archebuzele smulse chiar acestora. Un alt cîrlig e îndreptat spre centironul Căpitanului. Alesul Poporului e înfruntat direct de Masaniello.

MASANIELLO: Tu eşti Alesul Poporului? Tu eşti cel care ar trebui să reprezinţi poporul şi să-i aperi interesele? Cine te-a ales? Prin cunoştinţe. . . prin pile. . . Te-ai dat cu spaniolii. Maso Carrese dă-i înapoi palma pe care ţi-a dat-o Căpitanul.

ANACLERIO: Dar palma i-a dat-o Căpitanul. . .

CARRESE: Netrebnicule ! . . .Căpitanul nici nu se poate mişca. . . Uite. *(îl arată pe Căpitan)* Pione i-a vîrît fierul pe sub brăcinar. . . *(Mulţimea rîde)*. Tu te poţi apăra. . . Tremuri tot ca o gelatină. . . Mi-e greaţă de tine. Du-te.

MASANIELLO: Copii, fructele. . . Mîncaţi fructele.

În fruntea Lazzarilor şi a Alarbilor se repede la smochinele rostogolite pe jos; băieţii le devoră.

MASANIELLO: Copii, şi zbirii vor să mănînce.

Şi dă semnalul, urmat de ceilalţi, unei trageri precise de smochine, struguri şi pepeni în obrazul Alesului Poporului, al Căpitanului, al zbirilor, tragere ce devine imediat foarte îndesată.

MASANIELLO: Fără taxe ! Trăiască Regele Spaniei, să moară ocîrmuirea cea rea !

Anaclerio, Căpitanul Judecător şi zbirii, sub tirul violent de smochine, o şterg, în timp ce poporul le adresează vorbe de ocară şi fluierături. Masaniello dă ordine băieţilor săi, care tîrăsc în fugă castelul de lemn ce trebuia să servească falsei bătălii la Hramul Fecioarei del Carmine; îl răstoarnă şi-l transformă într-o schelărie foarte asemănătoare unei tribune. Masaniello sare pe ea cu agilitate şi ţine prima adunare, primul miting. După ce şi-a tras pantalonii în sus şi s-a şters de sudoare, ridică braţele arătînd poporului palmele desfăcute.

MASANIELLO: Oameni buni ! Eu am mîinile curate !

Comentariul muzical şi mişcările sugestive de lumină vor completa tabloul coregrafic care urmează. Poporul, înfierbîntat de atmosfera de revoltă iscată de întîmplarea de adineaori, ia acum atitudinea gravă a celui conştient că trăieşte un moment istoric. Ordinele lui Masaniello nu se discută. Marco Vitale citeşte o listă de nume, alcătuită în prealabil, cu cei mai cunoscuţi şi neobrăzaţi profitori de pe urma dărilor.

MARCO: Girolamo Letizia. *(Numele e primit cu urlete de indignare din partea mulţimii)*. Casa lui Giovanni Andrea Basile. *(Mulţimea — ca mai înainte)* Casa sfetnicului De Angelis.

MULŢIMEA: Sfetnicul sfatului cel rău !

MARCO: Casa Alesului Poporului, Andrea Anaclerio !

https://biblioteca-digitala.ro

MULȚIMEA *(urlete și fluierături)*: Netrebnicul !

MARCO: Casa magistratului Carlo Mattina și a lui Giovanni Bonaccoglia, avocatul brutarilor. . . *(Mulțimea — idem.)*

MASANIELLO: Trăiască Regele Spaniei ! Să moară ocîrmuirea cea rea !

MULȚIMEA: Fără biruri !

Masaniello își imparte oamenii, Alarbii și Lazarri, în patru echipe și le poruncește să se ducă imediat în toate cartierele orașului pentru a da foc tuturor caselor de strîns dările, caselor și bunurilor Vameșilor, ordonîndu-le să nu se atingă de nimic, altminteri s-ar putea crede că ceea ce fac e un act de tîlhărie, iar nu un act de legitim protest împotriva împilărilor săvîrșite de ocîrmuirea Viceregelui. Cele patru echipe de tineri desculți, lăsîndu-se pradă bucuriei și mîniei deopotrivă, se îndreaptă spre diferitele cartiere din Napoli, conduse fiecare de cîte o căpetenie: Masaniello, Marco Vitale, Pione și Carrese. Aprind ghemotoacele îmbibate cu smoală din vîrful bețelor și pleacă în goană, urmați de femei furioase care strîng în mîini snopi de fîn. Noaptea coboară, în timp ce siluetele negre ale incendiatorilor se agită în ulițele din întregul Napoli, iscînd un incendiu organizat cu meticulozitate, o răzbunare mocnită de mult și izbucnită fulgerător, ca și limbile de foc ce se inalță furioase în diferitele puncte ale orașului, îndreptîndu-se spre cer.

TABLOU

Casa sărăcăcioasă a lui Masaniello. Două cămăruțe strîmte, dînd din una în alta, cu două ferestre mici spre piața Tîrgului și prin care se vede biserica del Carmine. Pe jos e o saltea, cîteva scaune oloage, niște rufe adunate într-un colț. Prin una din ferestre se vede podiul saltimbancilor și, prin amîndouă, vîrful bețelor cu cîrligele Lazzarilor și ale Alarbilor, garda Căpeteniei Poporului. Piața răsună de strigătele mulțimii, de răpăitul de tobe, de dangătul clopotelor. Masaniello, foarte agitat, nu-și găsește locul și se mișcă dintr-o parte într-alta a camerei, fără răgaz. Maria Grazia e lîngă soțul ei, Maso Carrese, și-i leagă brațul rănit. Bernardina e la fereastră, în așteptarea cuiva. Șase sau șapte băieți, Lazzari și Alarbi, după ce au primit ordine de la Masaniello, pleacă în goană, care pe ușă, care pe fereastră.

BERNARDINA *(Adresîndu-se mulțimii)*: Apă ! . . . Aduceți apă !

SFINGIONE *(se arată la fereastră și-i întinde Bernardinei o găleată cu apă)*: E ca gheața, doamnă Bernardina. Și să ne spună domnul Masaniello ce are să ne spună.

BERNARDINA *(ia găleata)*: Mai tîrziu, mai tîrziu. . .

SFINGIONE: E vorba de revoluție.

BERNARDINA: Mai tîrziu. Duceți-vă.

Sfingione, ridicat parcă de o putere uimitoare, se suie în dreptul ferestrei. Surprins, el însuși, de acest zbor, se ghemuiește și în această poziție e purtat pe brațe de garda formată de Lazzari și Alarbi.

MASANIELLO: Bernardina, apa.

BERNARDINA: E rece, ţine. *(Îi întinde găleata)* Bea.

Masaniello ia găleata şi bea cu nesaţ. Apoi, bea şi Bernardina.

MARIA GRAZIA: Dă-mi şi mie să beau. *(Bea şi-i dă să bea şi soţului ei)*

BERNARDINA: Sfîntă fecioară, ce căldură! *(soţului)* Tu trebuie să mănînci, ai înţeles?

MARIA GRAZIA: Şi Maso trebuie să mănînce. . .

BERNARDINA: Un ceas de odihnă, eu pregătesc şi mîncăm.

MASANIELLO *(strigînd)*: Nu ! Nu vreau nimic. O bucată de pîine, atîta vreau.

Din piaţă se ridică un vuiet de aplauze, însoţit de strigăte.

BERNARDINA: Cine-i? *(Se duce la fereastră)*

MASO: Ce s-a întîmplat? *(Se duce la fereastră, urmat de soţia sa)*

MASANIELLO *(îl vede pe Marco Vitale purtat în triumf de mulţime)*: Marco Vitale ! *(În curînd, purtat de mulţime, Vitale se pomeneşte în picioare, pe pervazul unei ferestre a lui Masaniello)*: Marco !

MARCO *(sare în casă şi-l îmbrăţişează fratern pe Masaniello)*: Am făcut-o ! Masaniello, pricepi? Am făcut-o ! Pricepi tu asta?

MASANIELLO: Ce, mă crezi prost, să nu pricep?

MARCO *(tot mai exaltat)*: Am făcut-o !

MASO: Am făcut-o !

BERNARDINA: Am făcut-o !

MARIA GRAZIA: Am făcut-o !

Strigătul se răspîndeşte şi ajunge în piaţă.

MULŢIMEA: Am făcut-o ! Am făcut-o !

MASANIELLO *(aleargă la fereastră)*: Nu ! N-am făcut nimic ! Tăcere ! *(Nimeni nu mai răsuflă)* N-am făcut chiar nimic ! Aveţi meteahna pisicii care ca să se scape cît mai repede, a născut puii orbi. *(Rîsete şi aplauze ale mulţimii)*. În faţa noastră e un duşman care se apără pînă la capăt. Un duşman care a avut norocul să ne prostească pînă astăzi, şi înainte să încuviinţeze că poporul acesta nu e prost recurge la toate mijloacele ca să nu piardă comoara cea mare, dobîndită din prostia omenească. N-am făcut nimic ! Oraşul Napoli e alcătuit din nobilime şi popor, în tribunalul San Lorenzo nobilii au şase locuri, poporul — unul singur. *(Fluierături şi cuvinte de batjocură din mulţime)* Locul poporului e alcătuit din douăzeci şi nouă de căpitani de stradă şi zece sfetnici. Căpitanii reprezintă douăzeci şi nouă de raioane orăşeneşti. Aceşti treizeci şi nouă de trădători ai poporului trebuie pedepsiţi în piaţa Tîrgului, şi înlocuiţi cu oameni îndrăzneţi şi de încredere. Eu şi Marco Vitale facem lista lor. . . Am mîinile curate ! O să vină şi clipa cînd am să vă spun: am făcut-o. Şi dacă am să v-o spun eu. . . am făcut-o cu adevărat !

Aplauze prelungite, strigăte de bucurie ale mulţimii. Apoi un murmur îndesat, o şuşoteală ce se propagă tot mai mult, potoleşte aplauzele, care se transformă în ovaţii pentru un alt personaj. Din mulţime porneşte o voce.

https://biblioteca-digitala.ro

O VOCE: Perrone, Perrone...

DIFERITE VOCI: Faceți-i loc să treacă... Loc... Lăsați-l să treacă...

PERRONE *(din piață)*: Masaniello, Perrone vine să îngenunchieze la picioarele tale și mai vine să-și pună inima în mîinile celui mai mare om din Napoli. *(Strigăte și aplauze ale mulțimii)*

MASANIELLO *(la fereastră)*: Masaniello te așteaptă. Tu ai fost totdeauna un bărbat inimos și demn de respect.

La fereastră apare Perrone, ridicat de popor în brațe. E un « guappo » (un haiduc), temut de populația napoletană. Povestea lui o vom spune în altă parte, împreună cu descrierea înfățișării sale. Cei doi bărbați ajung unul în fața celuilalt, într-o atitudine melodramatică, și se privesc lung în ochi, cu reciprocă admirație.

PERRONE: Aici sînt *(Tăcere în așteptare în piață)* Vite... Plîng...

MASANIELLO: Liniștește-te.

PERRONE: Lasă-mă să plîng...

MASANIELLO: De ce?

PERRONE: Trebuie să plîng.

MASANIELLO: Nu mai plînge atîta: nu-i semn bun.

PERRONE: Cît ești de frumos! Bărbat frumos! Dă-mi mîinile! *(La o mînă a lui Masaniello între ale sale)* Mîini sfinte... *(adresîndu-se poporului, cu o voce plină de efect)* Oameni buni, viața mea, sîngele meu, mintea mea... în mîinile astea... peste care așez și o sărutare, cu aceeași credință cu care se sărută piatra sfîntă din altarul bisericii del Carmine. *(Aplauze ale mulțimii)*

MASANIELLO: Oameni buni, eu sînt căpetenia voastră. Lîngă mine stau Marco Vitale și Pione. Ați înțeles care e al patrulea, Domenico Perrone. *(Aclamații și aplauze ale mulțimii)* Primul nume în lista Căpitanului Poporului e al său. Alesul Poporului care trebuie să îngrijească de aprovizionarea orașului împreună cu ministrul Majestății Sale, la tribunalul San Lorenzo — el este. *(Aplauze etc.)*

PERRONE *(adresîndu-se poporului)*: Ascultare și credință.

MASANIELLO: Stai jos.

BERNARDINA: Unde să stea jos? Aici nu ne putem nici mișca... cade casa peste noi...

MARIA GRAZIA: Nu putem ședea... e cald.

PERRONE: Doamnă Bernardina, nu vă faceți griji, eu mă duc imediat. Soțul dumneavoastră mi-a dat un post de răspundere și, înainte să-mi încep munca vreau să trec pe-acasă să-mi pun în orînduială niște treburi de-ale mele. Lista căpitanilor de stradă e gata?

MARCO: Trebuie s-o rotunjim.

PERRONE: Aș vrea să mă gîndesc și la cîteva nume cum se cuvine.

Mulțimea din piața comentează respectuos apropierea unui nou personaj.

MULȚIMEA: Părintele Genuino... Părintele Genuino...

Toți, inclusiv Masaniello, aleargă la fereastră...

https://biblioteca-digitala.ro

MARIA GRAZIA: Chiar el e, părintele Genuino. . .

MASO: El e!

MARCO: Toți vor veni aici. O să vedeți că vin în casa voastră persoane de toate categoriile și rangurile sociale, pînă și sfinții cei mari or să iasă de sub clopotele de sticlă.

BERNARDINA: Ne-ar trebui o cazarmă!

MARIA GRAZIA: Frumos bărbat!

MASO: Are aproape optzeci de ani.

O VOCE DE SUB FEREASTRĂ: Masaniello, a venit părintele Genuino. . . poate să urce?

MASANIELLO: Arătați-i drumul.

PERRONE: Eu mă duc, ne vedem peste un ceas. Domnilor, cu îngăduința dumneavoastră. *(Iese pe fereastră)*

MASANIELLO *(la fereastră)*: Copii, aduceți-mi o măsuță și cîteva scaune.

MULȚIMEA: Da, da. . .

MASANIELLO: Și dacă găsiți, un jilț moale pentru părintele Genuino. *(Ușa se deschide și apare părintele Genuino, însoțit de doi Lazzari.)*

PĂRINTELE GENUINO: Scumpul meu fiu. . .

Toți sărută mîna preotului.

MARIA GRAZIA: Doriți să beți?

MASANIELLO: Ia un pahar. . .

BERNARDINA: Am o lămîie proaspătă. . . Să vă fac o limonadă?

PĂRINTELE GENUINO: Mai tîrziu, poate. . . Aș vrea să stau jos, sînt cam obosit. . . *(Se apropie de un scaun)*

MASANIELLO: Nu, ăsta-i rupt. . . l-am păstrat pentru cazul în care ar veni să mă viziteze Viceregele. . . Scaunul pentru dumneavoastră sosește îndată.

La fereastră se profilează siluetele unor scaune în diferite stiluri, un jilț de lemn din așa-numitele « comode » ce se țineau în dormitor. În mijlocul jilțului e și o gaură în care a fost fixată oala de noapte. Trece pe fereastră și o măsuță. După ce întreaga familie s-a îndeletnicit cu aducerea din piață în casă a diferitelor mobile, fiecare se așează frînt și nădușit în jurul micii mese. Numai Genuino a rămas în picioare lîngă jilțul ce i-a fost destinat, cam descumpănit.

BERNARDINA: S-ar cuveni să măturăm pe jos.

MARIA GRAZIA: Ne trebuie o mătură.

MASO: Unde țineți mătura?

MASANIELLO *(la fereastră, strigînd)*: O mătură!

VOCE DE FEMEIE BĂTRÎNĂ: Gata.

MASANIELLO: Părinte, nu stați jos?

GENUINO *(zîmbind)*: Ba da. . . *(Se uită la jilț perplex.)* De altfel, în lunga și frămîntata mea viață m-am aflat în situații mult mai umilitoare și mai caraghioase decît aceasta. . . *(Se așează în fața lui Masaniello)* Tu nu mă cunoști.

https://biblioteca-digitala.ro

MASANIELLO: După nume.

GENUINO: Sînt Giulio Genuino, originar din Cava.

Din piaţă, cineva ridică o mătură pînă la înălţimea ferestrei.

O VOCE DIN MULŢIME: Mătura.

BERNARDINA *(luînd mătura)*: Mulţumesc. *(Începe să mături podeaua, în timp ce dialogul continuă)*

GENUINO: Am fost Ales al Poporului în 1620.

MASANIELLO: Aşteptaţi. Eu sînt un neştiutor, dar un pic de istorie tot ştiu. Pe vremea aceea Vicerege la Napoli era Ducele de Ossuna.

GENUINO: Am fost principala sa unealtă pentru a aţîţa poporul împotriva nobilimii. Fiule, în casa ta îmi risc acum capul. Tu ai împlinit într-o singură clipă visul tinereţei mele şi al chinuitei mele bătrîneţi. Te admir, te iubesc. Sînt la ordinele tale. *(Femeile plîng, bărbaţii sînt emoţionaţi)*

PIONE *(de la fereastră)*: Masaniello!

MASANIELLO: Pione?

PIONE *(triumfător)*: Asta-i mustaţa Viceregelui. *(Arată jumătatea de mustaţă ca pe un trofeu)* I-am smuls-o în timp ce fugea... « Fără dări » i-am strigat în obraz. L-am pus cu umerii la pămînt.

MASANIELLO: Şi pe urmă?

PIONE: E mai mult mort decît viu. L-au dus la Castel Nuovo.

TABLOU

Castel Nuovo. Don Roderigo Ponza De Leon, duce de Arcos, Vicerege de Napoli, palid, furios, plin de ură, şade la o masă. Lîngă el, Viceregina îi îngrijeşte o rană la buza de sus, sub mustaţă. Frumoasa spaniolă înmoaie într-un lighenaş de argint feşele pregătite dinainte şi, una cîte una, le aşează pe buza soţului ei.

VICEREGINA: Nobilimea aliată cu poporul? Ai înnebunit?

VICEREGELE: Nobilii şi-au pierdut busola: sînt tulburaţi, îngrijoraţi. La o asemenea răsturnare fulgerătoare nu s-au aşteptat. Duri şi aroganţi cum au fost totdeauna, văd acum cum cad în mîinile unui nespălat de pescar frînele oraşului, aşa, de la o clipă la alta. Întreg poporul e la picioarele lui Masaniello... iar el porunceşte, dictează legi, emană hotărîri cu iscălitura lui.

VICEREGINA: Şi-atunci?

VICEREGELE: Sîntem angajaţi cu Milano să-i apărăm de Francezi; Sicilia e în revoltă; Papa e nemulţumit; Veneţienii răuvoitori faţă de Spania... Mai adaugă şi războiul din Flandra! Fortăreţele oraşului sînt aproape goale de alimente... dispun de douăzeci de mii de oameni... asta-i tot. Nobilimea nu vede cu ochi buni Spania, a îndurat totdeauna cu greu dominaţia noastră... Dacă în momentele acestea se uneşte cu Masaniello, Spania pierde Napoli.

https://biblioteca-digitala.ro

VICEREGINA: Dar poporul urăşte nobilimea de secole!

VICEREGELE: Ca un zeu a fost primit de popor principele de Bioignano! Şi Carofa? Şi Monte Miletto? Poporul îi urăşte pe blestemaţii aceştia, dar se lasă fascinaţi de ei... şi blestemaţii ştiu asta... Au, ah! Mai încet.

VICEREGINA: Am terminat. Urît te-au mai aranjat...

VICEREGELE: A fost deajuns un pumn de ţechini ca să scap de cîinii aceia rîioşi care au îndrăznit să mă încercuiască şi să mă înfrunte. Aşa îi aruncam (*arată cum arunca ţechinii*)... cădeau de sus şi la cîţiva centimetri de pămînt se şi aflau în palmele alea jegoase. Aşa am reuşit să-mi croiesc drum şi să mă eliberez de duhoarea scîrboasă ce ieşea dintr-o gură ce-mi striga în obraz:« Fără dări! »

VICEREGINA: Ce vrea Masaniello? Cît vrea?

VICEREGELE: O să aflăm.

VICEREGINA: Nu pierde timpul. Un agitator norocos ca el sporeşte preţul mediaţiei sale pentru a întoarce poporul la linişte, ceas cu ceas.

UN VALET (*intrînd*): Excelenţă.

VICEREGINA: Ce-i?

UN VALET: Ministrul Zuffia.

VICEREGELE: Să intre. (*Valetul îl introduce pe Zuffia*)

ZUFFIÁ (*intră şi se închină îo fata Viceregilor*) Excelenţe...

VICEREGELE: la loc, Zuffia.

ZUFIA: Mulţumesc. (*Valetul oferă un scaun ministrului, apoi iese*) Lucruri importante, Excelenţă. (*Se aşează*) Deocamdată, aşa cum am hotărît în Consiliu, a plecat un curier la Roma, cu mesajul adresat Ministrului Regelui Spaniei. Sînt sigur că va trimite imediat toate trupele de întărire pe care va reuşi să le strîngă şi o va informa pe Majestatea Sa Catolică pentru a cere alte întăriri.

VICEREGINA: Să aşteptăm, să aşteptăm,.. Dar putem să mai aşteptăm?

ZUFFIA: Trebuie să aşteptăm.

VICEREGELE: Pentru napoletani, revoluţia e o distracţie, e ca hramul Fecioarei del Carmine... (*işi face cruci, în timp ce Viceregina, făcîndu-şi şi ea semnul crucii, aproape că îngenuchie*) cu respectivul asalt al Castelului.

ZUFFIA: Nu. Imi pare rău că trebuie s-o contrazic pe Excelenţa noastră... Masaniello, cu Lazzarii lui, a dezarmat întregi companii de soldaţi nemţi şi spanioli... A rechiziţionat pulberea de tun şi toate archebuzele pe care le-a găsit; de la topitori şi-a procurat tunuri mari şi mici, şi le-a plasat în locurile cele mai importante din oraş...

VICEREGINA: Cît vrea? Cît trebuie să i se ofere?

ZUFFIA: Cît vor ei. Nu e sigur.

VICEREGELE: Nu?

ZUFFIA: Informatorii noştri mi-au destăinuit că alături de el se află un om foarte isteţ.

https://biblioteca-digitala.ro

VICEREGELE: Cine?

UN VALET (*intrînd*): Excelență?

VICEREGELE: Du-te dracului!

VICEREGINA: Așteaptă, dragul meu, nu te înfuria. (*Valetului*) Ce-i?

CAPOCCIONE (*intră; e un bătrîn toscan, în jur de șaptezeci de ani, vorbăreț, viclean*): Capoccione, Excelență ... Capoccione zurbagiul, el e!

VICEREGELE: V-am primit acum două ore, înainte de ședinta Consiliului. Am vorbit pe-ndelete, ce mai aveți să-mi spuneți?

CAPOCCIONE: Cum aș fi putut să plec, Excelență? Mi-am zis: dar dacă Viceregele are nevoie de ceva? Frumoasă treabă, să-l las singur în momente ca acestea. Ceasuri de foc, Excelență. M-am sacrificat așteptînd afară, în picioare ... și fără să mănînc. Două linguri de zeamă mi le-a dat un caporal ... Oh, ce mîncare scîrboasă le dă soldaților săi! Pe Vicereginä n-am mai văzut-o de un car de vreme ... vă felicit ... nu vă face deloc rău revoluția, Dumneavoastră.

VICEREGINA: Și ce mai vreți?

CAPOCCIONE: Nimic, nimic ... L-am văzut pe ministru intrînd (*îl arătă pe Zuffia*) și m-am gîndit că prezența mea ar putea să fie de folos, în vederea unei hotărîri de luat. Am vești precise.

ZUFFIA: Le avem și noi.

CAPOCCIONE: Ale mele sînt mai proaspete. Ce mai, Excelență, torta e mare, dar mi se pare că în jurul mesei sînt prea mulți invitați. Abia apucați să împărțiți feliile, că ăia au și întins mîna și le-au înșfăcat ....

ZUFFIA: Și cine, după părerea dumitale, ar fi atît de necuviincios față de Excelența Sa, și atît de lacom, încît să se servească singur?

CAPOCCIONE: Domnule ministru, băncile își desfășoară activitatea la lumina zilei: un ducat costă atîta și atîta pe an. Cu ducatul acesta se fac industria, comerțul, lucrările publice, războaiele ... Ducatul însă, se dă întîi, cît costă, Majestății Sale Catolice. Ceea ce Majestatea Sa Catolică nu știe e cît îl vor costa ducatul acesta pe oamenii din popor.

ZUFFIA: Și dumneata știi?

CAPOCCIONE: Și dumneavoastră știți, domnule ministru.

ZUFFIA: Eu nu știu nimic.

CAPOCCIONE: Atunci, să vă explic eu. Vă explic ca bancher și în numele băncilor publice care lucrează la Napoli, de la banca Sfîntul Eligi: pînă la banca Prea Sfîntului Mîntuitor. Madrid cere Viceregatului Napoli ducatul pentru armament, războaie, daruri și alte bagatele. Băncile dau ducatul în acont și în condițiile stabilite. Cine plătește? Nobilii și clerul sînt de neatins. Plătește poporul. Cum? Prin biruri. Instituția birurilor e concesionată cavalerilor, negustorilor bogați, baronilor, care varsă suma guvernului Viceregelui.

ZUFFIA: Și pe urmă? Continuă.

VICEREGELE: Lasă-l să vorbească.

https://biblioteca-digitala.ro

CAPOCCIONE: Firește. Nu mi-e frică, mie, să vorbesc. Perceptorii concesionarilor, vameșii, string poporul în menghine și-i storc sîngele. Ducatul cu pricina se înmulțește la nesfîrșit pentru a umple buzunarele profitorilor, călăilor și pungașilor.

ZUFFIA: Nu-i adevărat!

CAPOCCIONE: Nu? Atunci ce înțeles are Masaniello? De ce tot poporul de rînd îl socotește un Dumnezeu? Eu nu vorbesc în apărarea răsculaților. Sînt un bancher, nu un revoluționar. Băncile pot să se închidă, deocamdată, și să se redeschidă în cazul cînd Masaniello s-ar hotărî să predea Napoli în mîinile Francezilor. Ce ne interesează pe noi?

VICEREGELE: Ajunge!

VICEREGINA: Ești obraznic și de nesuferit.

CAPOCCIONE: Sîntem bancheri. Ghișeele băncilor se țin deschise sau se țin închise. Informatorii noștri ne-au dat știri precise. Masaniello a aflat de Privilegiul lui Carol Quintul.

VICEREGINA: Privilegiul lui Carol Quintul?

CAPOCCIONE: Exact, un pergament acordat de Împărat, credinciosului popor napoletan, în timpul vizitei sale, acum un secol, și care nu numai că limitează numărul birurilor, ci și precizează că, în cazul în care actul ar fi violat, poporul napoletan ar avea dreptul să ia armele în mîini pentru a-și apăra privilegiile, fără a putea fi acuzat de răzvrătire.

ZUFFIA: Părintele Genuino l-o fi informat de asta pe Masaniello.

VICEREGELE: Giulio Genuino?

CAPOCCIONE: Așa e. El l-a informat.

VICEREGINA: Cum, după grațierea primită de la Majestatea Sa, tot se mai ocupă de reforme?

VICEREGELE: Are s-o plătească scump.

VICEREGINA: După. Mai e timp. Ai răbdare. Socotelile vor fi făcute.

CAPOCCIONE: Birurile care ar rămîne în vigoare dacă Privilegiul ar fi restabilit, ar fi desigur suficiente Regelui Spaniei, dar n-ar ajunge să astîmpere foamea mesenilor care stau la ospățul perceptorilor. Iată sfatul pe care-mi permit să-l dau Excelenței voastre: revoluția e rodul greșelilor unui sistem economic. Greșelile se pot elimina, revoluția nu. Dacă aș fi în locul dumneavoastră aș înmîna Privilegiul lui Masaniello și aș trage împotriva sistemului. Nu vorbesc în interesul meu personal: nici Masaniello, dacă învinge, n-ar putea să se lipsească de bănci. Noi putem să așteptăm. Ghișeele băncilor ori se țin deschise ori se țin închise. Cer îngăduința Excelenței Voastre. Sînt obosit, înfometat: mă duc acasă să îmbuc ceva. Permiteți! *(Se înclină și iese)*

VICEREGINA: Dar perceptorii ăștia sînt, într-adevăr, atît de tirani față de popor?

ZUFFIA: Minciuni, Excelență, minciuni. Cunosc eu prea bine țelurile secrete ale acestui intrigant bătrîn.

https://biblioteca-digitala.ro

VICEREGINA: A vorbit de greșeli . . . de sisteme . . .

ZUFFIA: Sistemul folosit de noi e singurul care poate ține în frîu un popor cu o fire schimbătoare, încăpățînată, silnică și necinstită cum e aceea a poporului napoletan. Fără perceptori nu s-ar scoate nici o lețcaie de la nelegiuiții ăștia. Bancherul, figura asta suspectă, își are planurile sale. El crede că Spania va pierde Regatul Napoli.

VICEREGELE: Nu ! Trăiască Spania !

ZUFFIA: Trăiască !

VICEREGELE *(Vicereginei)*: Și tu?

VICEREGINA: Trăiască Spania !

VICEREGELE: Masaniello nu știe unde poate duce o revoluție, și unde un sistem . . . Zuffia !

ZUFFIA: Excelență !

VICEREGELE: Eliberează-l pe ducele de Maddaloni și adu-l aici, cu toate onorurile cuvenite numelui și rangului său. Don Roderigo Ponza de Leon, Duce de Arcos, Vicerege al Regatului Napoli acceptă să-l primească în audiență la Castel Nuovo.

ZUFFIA: Se va face, Excelență. *(Se înclină și iese)*

VICEREGELE: Arhivari, secretari, șambelani, paji și slujitori ai curții ! Alergați, repede ! *(Persoanele chemate vin în goană)* Căutați Privilegiul lui Carol Quintul ! *(Muzică, pantomima începe. Toți, inclusiv Viceregele și Viceregina încep să caute pergamentul. Apar mobile stil, dulapuri cu cărți, rafturi, lăzi, paturi, leagăne. Se caută pretutindeni, în fiecare sertar, fără rezultat. Din dulapuri ies veșminte, hîrtii, pălării cu pene, jucării, instrumente muzicale, vase de bucătărie, mături . . . într-un cuvînt, zecile de lucruri ciudate pe care servitorimea le-a sustras, le-a ascuns și-apoi le-a uitat. Talmeș-balmeșul — ordonat coregrafic — e la culme în clipa în care Viceregele intervine)*

VICEREGELE:
În odăi, cămări, arhive
Nu se află Privilegiul . . .
S-a pierdut . . . Dar mai rău are să fie:
Masaniello nu o știe ! *(Unei cameriere)*
Dar Regina, ceva știe?

CAMERIERA: Zice că n-ar ști nimic.

VICEREGELE *(unui șambelan)*: Arhivarul?

ȘAMBELANUL: El, de-asemeni,
n-a văzut, nimic nu știe.

VICEREGINA *(intrînd)*:
Tot nimic și iar nimic . . . L-am căutat
peste tot am cercetat,
pînă și-n episcopala tiară
a lui Nunzio. Unde a putut să piară?

https://biblioteca-digitala.ro

VICEREGELE: Dar sub pat? !
VICEREGINA: Am căutat.
VICEREGELE: Printre ţigle, sus, pe casă?
VICEREGINA: Nu e. Nu ştiu, zău, cum o să iasă.
VICEREGELE: O privire în closet !
VICEREGINA: Am căutat, eu, berechet !
VICEREGELE: Scotociţi prin cele scrinuri ! *(Servitori şi cameriere deschid valize şi lăzi, scoţînd mari cantităţi de hîrtii prăfuite)*
Prin dulapuri, oh, ce chinuri ! *(Servitorii scotocesc dulapurile, fac grămezi de cărţi şi pachete de hîrtie)*
Doar valizele-mi întinse,
nu cumva să fie-atinse ! *(Doi soldaţi spanioli îşi încrucişează halebardele în faţa valizelor Viceregelui)*
În sertar căutaţi cu toţii. *(Arată un sertar. Şambelanul scoate o pereche de chiloţi de femeie)*
ŞAMBELANUL *(tulburat)*: Ai nevestii-mi-s, chiloţii !
VICEREGINA: Cum de au ajuns acolo?
ŞAMBELANUL *(mai scoate din acelaşi sertar, nişte pantaloni bărbăteşti)*
Pantaloni ! Şi în ce hal !
ăştia sînt de caporal !
VICEREGINA: Cu nevasta-ţi, şambelane,
e-n raporturi conjugale?
ŞAMBELANUL: Cine ştie . . . ah, ce jale !
VICEREGELE: Iar, acum, deschideţi uşa
chiar acestui dulăpior ! . . . *(Arată o mobilă. Şambelanul încearcă, dar uşa rezistă)*
Spargeţi-l, hai, repejor ! *(Uşa e forţată şi dulapul, deschis. În interiorul mobilei e ascuns un caporal al armatei nemţeşti, în izmene)*
VICEREGINA *(caporalului)*: Ce-ai făcut, pe Dumnezeu !
CAPORALUL *(arată pantalonul)*: Bantalonul este-al meu !
ŞAMBELANUL: Trage sabia, caporale !
CAPORALUL: Cata sînt ! Ţi-o pag în şale ! *(Cei doi îşi încrucişează spadele)*
VICEREGELE *(nerăbdător)*:
De hîrtie vreau să ştiu !
Coarnele — pe mai tîrziu.
Să chemaţi, pe loc, un pictor
cu penéle şi culoare.
Din trei linii şi chenare
o să iasă, cătinel,
Privilegiul frumuşel.

https://biblioteca-digitala.ro

UN SERVITOR *(introducînd un pictor care aduce cu sine un pergament, o paletă, culori și penéle)*: L-am adus !
VICEREGELE: Maestre !
PICTORUL *(înclinîndu-se)*: Excelență !
Mă înclin voinței voastre,
la chemare sînt prezent:
iat-aici un pergament.
VICEREGELE: Vrei să-l faci să pară vechi? !
PICTORUL: Dar e vechi, hîrtie roasă !
Ia priviți: e ca o gioarsă ! *(Servitorii desfășoară enormul pergament și-l întind astfel ca pictorul să-și poată începe lucrul)*
VICEREGELE: Atențiune la-nceput:
e în gotic conceput !
PICTORUL: Evident.
VICEREGELE: Arabescuri, mii și mii,
hieroglife, cred că știi;
semne sfinte, așa, și-așa,
capete, etcetera . . .
PICTORUL: Un albastru-ar fi de pus.
VICEREGINA: Chiar așa, aici, mai sus.
PICTORUL: Puțin roșu am să pun.
VICEREGINA: Pare sînge ! Nu-i semn bun.
PICTORUL: Cam așa-i, aveți dreptate.
VICEREGELE: Pe un fond de aur, frate,
să-mi presari acum ușor
ca pe fluturași în zbor,
printre litere, avan,
puțin verde otoman.
VICEREGINA: Doamne sfinte !
VICEREGELE: Ce se-ntîmplă?
VICEREGINA: Ia aminte,
jos, la dreapta, vrei nu vrei,
e o pată de ulei !
PICTORUL: Nu-i nimic ! Nici o dilemă:
o pictez ca pe o stemă !
VICEREGELE: Dar ca a lui Carol Quintul fie !
PICTORUL: Plici, plici, plici,
placi, placi, placi,
dacă taci, mai bine faci . . .
Și treaba-i gata ! Uite ici !

https://biblioteca-digitala.ro

Servitorii dispar, împreună cu pictorul. Viceregele arată soției sale, cu un aer satisfăcut, falsul pergament

VICEREGELE: Și-acum, lui Masaniel
să-i întindem âst inel,
și să-l prindem ca-ntr-un laț;
haț !

UN VALET *(intrind)* Excelență !

VICEREGELE: Ce dorești?

UN VALET: Ducele de Maddaloni.

VICEREGELE *(aparte, soției sale)*: El va duce negocierile cu Masaniello.

VICEREGINA: Dar temerile tale, Roderigo? Poporul îl iubește pe Duce. Cu planul acesta, tu însuți vei lega poporul și nobilimea, împotriva Spaniei.

VICEREGELE *(valetului)*: Cei trei derbedei, la mine. Fluieră, Mattia. *(Secretarul se supune și la fluierătura sa intră în scenă trei personaje îndoielnice: Carnetta, Capatosta și Tuppitù, toți trei murdari, zdrențăroși și desculți)*

CEI TREI DERBEDEI *(cad în genunchi în fața Viceregelui și se înclină, pînă ating podeaua cu fruntea)*: Excelență !

VICEREGELE *(sprijinindu-se cu vîrful unui pantof pe mîna lui Carnetta)*: Tu Carnetta !

CARNETTA: Ușurel, Excelență !

VICEREGELE: Ce-ai să spui, tu?

CARNETTA *(repetînd lecția învățată pe dinafară)*: Trădare, trădare !

VICEREGELE: Capatosta, tu?

CAPATOSTA: Ducele de Maddaloni e trădător.

VICEREGELE: Tuppitù?

TUPPITU: A măsluit Privilegiul.

VICEREGELE: Șase țechini. Trei arvună. *(Mattia dă arvuna celor trei)*: Ceilalți după îndeplinirea misiunii. Repede, alergați spre piața Tîrgului.

CEI TREI DERBEDEI: Ecelență ! . . . *(și fug)*

VICEREGELE: Spune-i ducelui de Maddaloni să intre. *(Mattia iese)* Vino, scumpa mea mireasă, șezi lîngă mine. Ești frumoasă . . . Ai să-l dai gata pe duce. Să fii drăguță cu el.

VICEREGINA: Bineînțeles . . .

TABLOU

Piața Tîrgului. Masaniello e la tribună, împreună cu Mario Vitale. Maso Carrese, Domenico Perrone și Giulio Genuino. Alarbii și Lazzarii, acum înarmați cu archebuze și halebarde, înconjoară tribuna, păzindu-și căpeteniile. Mulțimea, și ea înarmată, se plimbă încolo și-ncoace prin piață, adunîndu-se ori de cîte ori sosește cineva cu știri proaspete. Cei doi saltimbanci, Sfingione și Cacuocciolo, sînt așezați pe podiul lor, necăjiți pentru repausul forțat la care i-a constrîns revoluția. Agitația mulțimii crește

https://biblioteca-digitala.ro

pe măsură ce sosesc știrile. Pe bnzele tuturor flutură un singur nume: Maddaloni. Din cînd în cînd, cîte un Alarb sau un Lazzar sosește în goană, urcă la tribună și înmînează un bilet lui Masaniello, care, la rîndul său, îl dă lui Genuino. După ce au citit mesajul, cei patru capi se sfătuiesc și luînd o hotărîre, aceasta se transformă imediat în ordine de executat. În depărtare, se pierd voci nedesluşite, sunete de trîmbiță și răpăit de tobe.

MASANIELLO: Veselie, veselie, veselie !
Sîntem frați, aici, cu toții . . .
Bucurie, bucurie, bucurie
să-nălțăm o rugă lui Isus.
San Gennaro ne protege,
cel mai mare protector !
Veselie, veselie, veselie . . .
Frații mei, acum s-au rupt
lanțurile grele . . .
Bucurie, bucurie, bucurie !
Cine a luat puterea
să se-arate-acum în stare
s-o păstreze, s-o vegheze.

Dintr-o uliță vine în goană Pione.

PIONE: Masaniello, pescuit bogat !

MASANIELLO *(se luminează de bucurie)*: Cine vine?

PIONE *(întorcîndu-se spre ulița din care a sosit)*: Aduceți-l aici. *(lui Masaniello)*: Girolamo Letizia !

MASANIELLO: Bine ! *(Mergînd spre casa lui)* Bernardinaaa ! Ne-a sosit un prieten . . . Vino repede, Bernardina !

BERNARDINA *(la fereastră)*: Cine-i?

Patru sau cinci Lazzari, înarmați cu archebuze, împing un bărbat speriat, palid și pe jumătate gol, spre tribună. Odată ajuns la picioarele tribunei, omul stă să se prăbușească; Lazzarii se opresc și-l sprijină.

MASANIELLO *(către Lazzari)*: Așteptați. Dacă don Gerolamo nu e în stare, îl ajut eu să urce. *(Coboară, se apropie de Girolamo Letizia și-l ajută să urce pe tribună)* Încet, încet . . . *(Mulțimii)* Prietenul nostru a băut peste măsură. *(Mulțimea rîde)* Dar acum, în aerul proaspăt, beția se duce. *(Au ajuns în centrul tribunei)* Dați-i un scaun să șadă lui don Girolamo. *(Carrese întinde un scăunaș, pe care se așează Girolamo)* Așa stai mai bine. *(Bernardinei)* Bernardina, cum adică: vrei să faci contrabandă cu făină într-un ciorap, fără să-ți spună nimeni nimic? Dar vameșii ce treabă au? *(Îl arată pe Girolamo)* Și-a făcut datoria. Ai fost opt zile la pușcărie? Ai plătit. A trebuit să fac rost de două mii de ducați ca să te scot de-acolo? Am plătit. *(Prefăcîndu-se că-și dă seama abia acum de rănile de pe fața lui don Girolamo)* Ce ți-au făcut?

https://biblioteca-digitala.ro

(Lazzarilor) Ce să mă mai fac cu voi? *(lui don Girolamo)* Cine te-a zgîriat așa? la te uită... *(Cu un bețigaș numără rănile)* Una, două, trei... *(Se uită la capul lui Girolamo.)* Încă una, aici... și încă una. *(Din nou, Lazzarilor)* Dacă vă mai purtați și altă dată așa cu un vameș, vă arăt eu vouă... El și-a făcut datoria. Rănile astea trebuie să dispară.

MULȚIMEA: Cum?

MASANIELLO: O să-l doftoricească Bernardina. Bernardina!

BERNARDINA *(vine în fugă, urcă la tribună, cu o pungă de făină)*: Aici sînt.

MASANIELLO: Don Girolamo trebuie doftoricit.

BENARDINA: Gata! *(Aruncă făina, cu pumnul în Girolamo. Mulțimea rîde din toată inima. Cînd omul e complet acoperit de făină, Bernardina încetează)* Gata pentru friptură!

MASANIELLO: Focul trebuie aprins la casa lui. *(Lazzarilor)* Duceți-l acasă la el. Așezați-l în fața porții și arătați-i cum se aprinde focul.

Lazzarii îl umflă pe Girolamo și-l duc, în rîsetele și fluierăturile mulțimii. Lîngă tribună, Sfingione se adresează unui Lazzar de pază.

SFINGIONE: Vrei să o întrebi pe căpetenia voastră dacă binevoiește să-mi acorde audiență?

LAZZARUL: Ce-ai spus?

SFINCIONE: Aș vrea să vorbesc cu căpetenia.

LAZZARUL: Masaniello!

MASANIELLO: Ce-i?

LAZZARUL: Ăsta vrea să vorbească cu tine.

MASANIELLO: Ce dorești?

SFINGIONE: Domnule Masaniello.

MASANIELLO: Domnul e-n cer.

SFINGIONE: Așa-i, dar n-am vrut să jignesc. În Sicilia, « Domnule excelență » se zice mereu.

MASANIELLO: Bun, și?

SFINGIONE *(lui Cacuocciolo)*: Cacuocciolo, vino... să vorbim amîndoi.

CACUOCCIOLO: Lasă-mă-n pace... Eu nu vorbesc cu scîrbosul ăsta.

SFINGIONE: Nebunule, isprăvește! Ăsta-ți taie capul.

CACUOCCIOLO: Să mi-l taie, să mi-l taie... Tot scîrbos este.

(Obrăznicia lui îl amuză pe Masaniello și provoacă rîsetele mulțimii)

MASANIELLO: Cacuocciolo, vino-ncoace.

CACUOCCIOLO: Mie nu-mi poruncește nimeni, nici mama.

MASANIELLO: Atunci vin eu la tine. *(Se duce pînă în fața lui Cacuocciolo)* Scîrbos sînt?

CACUOCCIOLO: Scîrbă. Scîrbos și nespălat.

MASANIELLO: De ce?

https://biblioteca-digitala.ro

CACUOCCIOLO: Nimeni nu mai ia şoarecii prinşi de mine. « După revoluţie », îmi spun. *(Arată sacul cu şoareci)* Dacă n-au de mîncare, de foame au să moară.

SFINGIONE: În viaţă trebuie să-i ţinem ... Şoarecii morţi n-au decît jumătate de preţ!

Apropierea unui cal în galop în direcţia pieţei, atrage atenţia mulţimii şi a lui Masaniello.

MARCO VITALE: Masaniello, acum e acum.

CARRESE: Ne soseşte prietenul.

Masaniello se întoarce pe tribună în timp ce mulţimea se îngrămădeşte la colţul uliţei, pe unde se ştie că va trece călăreţul.

MULŢIMEA: El e! Ducele ... Maddaloni! ...

Alarbii şi Lazzarii îşi croiesc drum prin mulţime pentru a-l întîmpina şi escorta pînă la Masaniello pe nobilul cavaler care soseşte. Încă puţin şi se aude tropotul calului, pe ulicioară; calul se opreşte şi dă din copită, apoi îşi reia înaintarea, intrînd în piaţă, dus de căpăstru de Lazzari. Ducele de Maddaloni se ţine drept în şa. Mulţimea, bănuitoare, îl înconjoară şi-l priveşte cu ură. Ducele, bănuitor şi el, scrutează chipurile duşmănoase din jurul său, dar nu-şi pierde obişnuita trufie. Dă drumul frîului şi se lasă dus pînă la tribună. Urmează o tăcere stingheritoare pentru toată lumea.

MADDALONI *(mulţimii)*: Ei? Nu vă mai aduceţi aminte de binefăcătorul vostru? Aşa-l primiţi pe omul care a căutat totdeauna să vă ajute şi să vă apere de silniciile Spaniolilor? Chiar atît de nerecunoscător eşti, popor napoletan, încît îl întîmpini cu atîta răceală pe Ducele de Maddaloni?

MASANIELLO: Excelenţă ilustrissimă, nu din lipsă de cuviinţă faţă de nobila dumneavoastră persoană ... numai că piaţa a rămas oarecum copleşită de marea cinste de-a fi primit în obraz cele patru copite gingaşe ale înfocatului dumneavoastră bucefal.

MADDALONI: Masaniello, tu să nu-ţi baţi joc de mine.

MASANIELLO: Vai de mine, ferit-a sfîntul! *(Mulţimii)* Bateţi din palme pentru excelentissimul domn Duce. *(Mulţimea aplaudă zgomotos)* Aţi văzut ...

MADDALONI: Pentru aplauzele acestea trebuie să-ţi mulţumesc ţie ...

MASANIELLO: Şi eu trebuie să vă mulţumesc pentru altceva ...

MADDALONI *(mulţimii)*: Am venit aici numai în interesul vostru. Documentul care vă ocroteşte de orice pedeapsă sau osîndă pentru crima de lèse majestate a fost găsit, acesta e. *(Arată mulţimii pergamentul)* Viceregele, Ducele de Arcos, a binevoit să-mi dea însărcinarea de a-l înmîna lui Masaniello. *(Mulţimea primeşte vestea fără entuziasm)* Văzînd că nici măcar lucrul acesta nu vă înduioşează, înmînez pergamentul şi mă duc, scîrbit şi tot mai convins de cît sînteţi de proşti şi de necuviincioşi.

8—

https://biblioteca-digitala.ro

Înmînează pergamentul lui Masaniello, trage de hățuri, dar Alarbii opresc calul.

MASANIELLO: Așteptați.

MADDALONI: Ce să mai aștept? Crezi cumva că sînt sluga ta?

MASANIELLO: Eu n-am slugi. Dumneavoastră, da. Excelență, am cunoscut trei din ele. Şi după cum gîndesc slugile se poate pricepe cum gîndesc stăpînii.

Între timp, Genuino și Vitale, după ce au cercetat atent pergamentul, se uită unul la altul, cu gravitate. Apoi, Genuino se apropie de Masaniello, îi șoptește ceva la ureche. Căpetenia poporului ia pergamentul și-l arată poporului.

MASANIELLO: Şi am dobîndit și Privilegiul lui Carol Quintul . . . Acum putem să fim liniştiți. Mulțumiți domnului Duce, din ce în ce mai nobil şi mai puternic . . . și stăpîn încă pe o feudă, pe care Viceregele i-a făgăduit-o pentru oboseala ce şi-a luat-o. Şi aşa, el, cu toată şleahta de nobili şi nobiloni, poate să săvîrșească mai departe fărădelegi, tîlhării și silnicii împotriva oamenilor săraci. De aceea l-a falsificat! *(Arătînd pergamentul, Ducelui)* Ăsta e măsluit! Tu l-ai măsluit!

Masaniello se aruncă asupra lui Maddaloni, îi smulge hățurile și-l trage jos de pe cal.

MASANIELLO: Asta i se cuvine, și încă mai rău decît asta, unui trădător de patrie ca tine!

Mulțimea înfuriată se repede la Maddaloni. Alarbii şi Lazzarii îl imobilizează cu armele pe Duce, care zace pe jos. Toți aşteaptă un semn al lui Masaniello pentru a-l executa. Intervine Perrone, viclean şi energic.

PERRONE: O clipă! Masaniello, eu te iubesc. Greața față de cîinele ăsta învățat mă îndeamnă să-l jupoi cu mîinile mele. Dar noi nu ne-am răzvrătit împotriva Majestății Sale Catolice, Regele Spaniei. Tu însuți ai spus credinciosului popor din Napoli: « Trebuie să protestăm împotriva rețelei de silnici profitori pungași care sug sîngele poporului și chiar al Majestății Sale ». Și asta facem; să nu se spună vreodată că a plecat de la noi primul semn de violență sîngeroasă. Datoria noastră e de a-l vîrî în închisoare pe acest trădător, de a-l ține la dispoziția unei judecăți a poporului după toată rînduiala.

MASANIELLO *(după o scurtă reflecție)*: Ai dreptate. *(Alarbilor)* Duceți-l în închisoarea del Carmine.

PERRONE *(coborînd de pe tribună)*: Domnule Duce, vreau să am eu cinstea să vă-nsoțesc ca pușcăriaș. *(Mulțimea rîde)*

MADDALONI *(adresîndu-se poporului, în timp ce Alarbii, la porunca lui Perrone, îl tîrăsc afară)*: Priviți-l, admirați-l, pe șeful vostru! *(lui Masaniello)* Iar tu, vorbește, spune tot ce vrei, dar repede . . . fiindcă n-ai prea mult timp la îndemînă.

MASANIELLO *(face semnul « coarnelor » cu degetele)*: Ptiu, ptiu, cobe! *(Mulțimea protestează și urlă împotriva Ducelui)*

https://biblioteca-digitala.ro

PERRONE: Umblă, și nu mai pălăvrăgi atîta! *(Ies)*

PĂRINTELE GENUINO: Avem nevoie de reforme... Nu cu violența vei obține ceva de la nobilime.

MASANIELLO: Dar mie, cu violența mi-a luat Ducele de Maddaloni zece kile de pește... *(Își dezgolește un umăr și-și arată cicatricele)* Uite ce mi-au făcut slugile lui. E un pungaș, un porc, învoit cu bandiții și cînd dau o lovitură își împart prada... E învoit și cu vameșii. Dar nobilimea nu plătește biruri. *(Adresîndu-se poporului)* Cum se face vinul? Se așează ciorchinii de struguri grămadă și se strivesc cu picioarele. Cu cît picioarele sînt mai grele, cu atît mai mult vin iese. Ce belșug, cîți struguri! Să știți, copii, cu cît mai nobile sînt picioarele, cu atît mai mult sînge țîșnește dedesubtul lor!

UNUL DIN MULȚIME: Hei, Masaniello... ce-i de făcut, acum?

ALTUL: Să nu pierdem timpul.

MULȚIMEA: Masaniello, ce-avem de făcut?

VITALE: Viceregele are tot interesul să pierdem timpul... La ceasul ăsta a și trimis după întăriri în Spania. *(Mulțimea aprobă declarația lui Vitale)*

MASANIELLO: Viceregele a umblat la școală, a învățat, ca să știe ce se-ntîmplă în lume. Lumea e alcătuită din nații, națiile — din orașe, orașele — din străzi. Toate cartierele din Napoli, de la Sant' Angelo la Segno, la Rua Catalana, vor afla cînd Viceregele a primit să capituleze, recunoscînd drepturile poporului.

PĂRINTELE GENUINO: Capitularea trebuie să fie iscălită de întreg Consiliul și ratificată de Majestatea Sa Regele Spaniei.

MASANIELLO: Viceregele știe ce se întîmplă în mijlocul străzii, pentru că a învățat. Eu, în mijlocul străzii — m-am născut! *(Mulțimea aplaudă)*

TABLOU

Formare, la vedere, a curții interioare a bisericii del Carmine. Se așteaptă lectura pe capitole a Tratatului de Pace. Poporul e nerăbdător; se vorbește, se comentează, se formează grupuri numai de femei și numai de bărbați. Maria Grazia, soția lui Carrese și sora lui Masaniello, în lipsa Bernardinei, e persoana cea mai căutată și mai disputată de toată lumea. Perrone arată unui grup de pescari cît de hotărîtoare a fost importanța persoanei sale în a-l hotărî pe Vicerege să accepte Capitularea.

PERRONE: Dacă nu era Domenico Perrone, fiți siguri că Viceregele nu primea Capitularea...

UN PESCAR: Ai fost chiar tu la Vicerege?

PERRONE: Nu cumva crezi că mi-a fost frică? M-am înfățișat și-am spus: « Oți fi dumneavoastră Viceregele, dar poporul e popor. Dacă nu primiți, Napoli se preface într-o scăldătoare plină de sînge. »

PESCARII: Foarte bine!

https://biblioteca-digitala.ro

MARIA GRAZIA *(trăgînd la o parte un grup de femei din popor)*: Părintele Genuino a făcut . . . cum îi zice . . . a scris chiar el înțelegerea: treisprezece articole, toate în folosul poporului. Dar dacă nu era bărbatu-meu, Viceregele nu primea.

CARRESE *(intrînd)*: Să nădăjduim că asta-i ultima liturghie. Să se citească această Capitulare și să isprăvim tarantella, că nu mai pot! Unul vrea ceva, altul vrea altceva . . . și toți vin la mine. Dar ce sînt eu, Tatăl ceresc? *(apropiindu-se de soția lui)* Maria Grazia, vino lîngă mine, că după citirea capitolelor ne-ntoarcem la Pozzuoli: m-am săturat.

MARIA GRAZIA: Încă o leacă de paciință.

Intră trei cerșetori și întind mîna după pomană.

MULȚIMEA: Plecați, pomana s-a făcut. Nu mai e nimic.

Cei trei zdrențăroși se apropie de Perrone.

PRIMUL ZDRENȚĂROS: Sîntem din carne și oase.

PERRONE *(fraza convențională l-a făcut să-i recunoască pe cei trei: Carnetta, Capatosta și Tuppitù)*; Din carne și oase sîntem cu toții, dar nu-i momentul de făcut pomeni.

CARNETTA: 'Xcelență, vrem să-l vedem pe Masaniello și mai vrem să auzim și noi citirea capitolelor.

PERRONE: Și voi aveți dreptul acesta. Stați aici și nu faceți gălăgie. *(tare)* Și ducele de Maddaloni?

CARNETTA *(Sottovoce)*: Totul în ordine. La ceasul ăsta e în casa lui cumnatu-său, în Abbruzzo.

MASANIELLO *(intrînd și strigînd în direcția pieței)*: Bernardina, vino . . .

BERNARDINA *(dinspre piață)*: Imediat . . . încă două minute.

MASANIELLO *(înaintînd spre centrul curții, urmat de părintele Genuino și de Marco Vitale)*: Perrone, unde ești?

PERRONE: Aici sînt.

MASANIELLO: Și Carrese?

CARRESE: Aici sînt și eu.

Intră diferiți ofițeri, urmați de alte grupuri de oameni. Perrone, care iscodește nerăbdător în toate părțile, observă imediat sosirea lui Antonino Grosso, însoțit de doi bandiți. Poporul comentează cu ostilitate aceste noi veniri. Masaniello încremenește, dar nu ia măsuri, mulțumindu-se să observe calm ceea ce se petrece.

PERRONE *(luîndu-l la o parte pe Grosso)*: Cîți sînteți?

GROSSO: Peste două sute. Mergem la sigur?

PERRONE: Du-te liniștit . . . sînt eu aici. *(lui Masaniello)* Masaniello privește . . . *(Îl arată pe Grosso și pe oamenii săi)*

MASANIELLO: Am văzut. Dar ce fac aici, bandiții ăștia?

PERRONE: Se mișcă județul, satele, ca să simtă mirosul omului celui mai mare de pe Pămînt. Sînt oamenii credincioși ai lui Domenico Perrone, care își aștern la picioarele lui Masaniello curajul și, dacă e nevoie, capul. Au venit să

https://biblioteca-digitala.ro

asculte Tratatul de Pace. *(adresîndu-se banditilor)* Vorbiți ! Ce-i, vă e rușine? Vorbiți !

CEI TREI *(în cor)*: Masaniello e mîntuirea noastră ! *(În piață se aude o detunătură)*

MASANIELLO *(strigînd)*: Trădare !

Mulțimea se îngrămădește spre ieșire, îndreptîndu-se spre piață. Perrone îl trage la o parte pe Masaniello, izolîndu-l și dîndu-i impresia că vrea să-l țină departe de orice primejdie.

PERRONE: Viața ta e prea de preț. Nu te mișca de-aici.

Se îndepărtează și se îndreaptă spre ieșire. În aceeași clipă, banditii se aliniază în fața căpeteniei poporului, îndreaptă spre el archebuzele și trag. Poporul tace, înmărmurit. Dar, dîndu-și seama că Masaniello a rămas teafăr, mulțimea izbucnește în strigăte de bucurie.

MULȚIMEA: Minune . . . Fecioara del Carmine a făcut minunea !

Toți se strîng în jurul celui « atins de minune », tratîndu-l ca pe o relicvă sacră: îi sărută mîinile, veșmintele, și-l ridică pe brațe, pentru a-l purta în triumf. Din mulțime pleacă o vorbă.

O VOCE: Bandiții au fost ! Moarte bandiților !

O ALTĂ VOCE: Prindeți-l pe Perrone ! El e trădătorul !

Poporul scoate un urlet sălbatic și se azvîrle asupra bandiților. Mulțimea, în frunte cu Masaniello, se revarsă în piața Tîrgului, urmărindu-i pe bandiți și pe Perrone. Curtea bisericii rămîne goală. Domenico Perrone iese din ascunzătoarea sa ca să fugă, dar se întîlnește cu Cacuocciolo, travestit în femeie gravidă, pentru reprezentație.

PERRONE *(îngrozit, bîlbîindu-se)*: Frumoaso, fă, frumoaso . . . Ești mamă de copii. . . . Dacă mă scapi cu viață, îți dau zece țechini de aur.

CACUOCCIOLO: Fă-te că ești orb și vino cu mine. Închide ochii, închide-i . . .

Perrone se lasă dus de mînă, și-l urmează pe Cacuocciolo cu ochii închiși. Curtea bisericii dispare la vedere și ne aflăm în piața Tîrgului. Tablou coregrafic: uciderea bandiților. La sfîrșit, în jurul tribunei în care au luat loc Masaniello, Genuino, Carrese și Marco Vitale, poporul ridică țepele cu capetele bandiților.

PIONE *(îl tîrăște pe Antonino Grosso, muribund, pe tribună)*: Urcă, vino . . .

VITALE *(înșfăcîndu-l pe Grosso de haină)*: Cine-i capul trădării? Vorbește.

CARRESE și GENUINO: Vorbește.

GROSSO: Ducele de Maddaloni.

CARRESE *(arătîndu-i țepele cu capetele bandiților)*: Uite ce sfîrșit au avut tovarășii tăi.

MASANIELLO: Mai lipsește unul.

CACUOCCIOLO *(ajungînd, dintr-o uliță)*: Loc, loc . . . orbii trebuie respectați . . . Loc, loc . . . *(Mulțimea face loc)* Îndurați-vă de cei orbi . . . *(Toți se dau la o parte și-i lasă să treacă)* Vino, te călăuzesc eu. *(Ajunși lîngă tribuna lui Masaniello, Cacuocciolo își ridică privirea spre căpetenie și-i zice)* Tu,

https://biblioteca-digitala.ro

care faci atîtea minuni, redă-i vederea lui Domenico Perrone! *(Scoate pălăria și mantaua lui Perrone, îl împinge spre Masaniello, apoi fuge, refugiindu-se pe scena saltimbancilor, lîngă Sfingione)*

MULȚIMEA: Netrebnicule! Nelegiuitule! Trădătorule! *(Mulțimea ar vrea să se azvîrle asupra trădătorului, dar Masaniello intervine)*

MASANIELLO: O clipă. *(lui Perrone)* Urcă, vino-ncoace . . . Arată-te. Lumea vrea să te vadă. *(Alarbilor)* Ajutați-l. *(Alarbii îl însoțesc pe Perrone, pe tribună. Masaniello se apropie și-i vorbește de la obraz)* Bărbat frumos! Bărbat însemnat! Plînge . . . Mult va trebui să plîngi, acum. Ești înarmat? *(Îl perchezitionează pe Perrone; găsește un cuțit și un pieptene)* Asta ți-e de folos. Ți s-a încîlcit părul. . . Nu-i frumos. Piaptănă-te. Vreau să fii cu capul ferchezuit. *(Adresîndu-se poporului)* Oameni buni, de cum se întunecă trebuie să aprindem focuri la colțul străzilor și ulițelor și în mijlocul piețelor. Întunericul a fost totdeauna ortac cu trădarea. Focurile să țină toată noaptea. Și la toate ferestrele, la toate balcoanele, trebuie așezată cîte o lumînare. Napoli luminat și frumos! *(Adresîndu-se lui Perrone)* Și în mijlocul orașului luminat, ce frumoasă e căpățîna ta pieptănată cum se cuvine!

Și începe să pieptene cu grijă părul lui Perrone, în timp ce mulțimea se adună tăcută în jurul tribunei.

PARTEA A DOUA

Un tăpșan verde pe Monte di Dio. E o zi frumoasă cu soare. De pe colină se vede o nemărginită întindere de mare albastră. Cîteva spălătorese înfig în pămînt « furcile », altele întind frînghiile pentru a agăța rufele, iar altele pregătesc albiturile spălate spre a fi întinse. În același timp, cîntă. Cu mișcări ritmice, de dans, femeile își continuă lucrul.

PRIMA SPĂLĂTOREASĂ: Țin un deget în ureche
ce îmi zice, ce îmi zice . . .

CORUL: Ce îți zice?

PRIMA SPĂLĂTOREASĂ: Că nu voi a mai trudi!
Și aș vrea
de s-ar putea
principesă-a deveni!

CORUL: Asta numai un bărbat,
poate face, de ți-e dat.

A DOUA SPĂLĂTOREASĂ: Țin un deget în ureche
ce îmi zice, ce îmi zice: . . .

CORUL: Ce îți zice? Ce îți zice?

A DOUA SPĂLĂTOREASĂ: Cînd e ploaie, nu e soare . . .
Tare-aș vrea cu un cuvînt
Să-nsenin cer și pămînt!

https://biblioteca-digitala.ro

CORUL: Asta numai un bărbat,
poate face, de ți-e dat.
A TREIA SPĂLĂTOREASĂ: Țin un deget în ureche
Ce îmi zice, ce îmi zice . . .
CORUL: Ce îți zice?
A TREIA SPĂLĂTOREASĂ: Că Vezuviul nu se-atinge . . .
Un capac pe el, întins
În sfîrşit să-l văd şi stins.
CORUL: Asta numai un bărbat,
poate face, de ți-e dat.
A PATRA SPĂLĂTOREASĂ: Țin un deget în ureche,
Ce îmi zice, ce îmi zice . . .
CORUL: Ce îți zice? Ce îți zice?
A PATRA SPĂLĂTOREASĂ: Dealul ăsta-i nemişcat . . .
Tare-aş vrea, dintr-o suflare
Să-l urnesc şi-apoi să zboare.
CORUL: Asta numai un bărbat
poate face, de ți-e dat.

Dintr-odată, muzica veselă, exuberantă se frînge într-o notă discordantă.

PRIMA SPĂLĂTOREASĂ *(strigînd)*: Priviți ! *(Și arată cu degetul spre capul Posillipo, pe lîngă care trece un grup de galere spaniole. Femeile devin neliniştite)*

A DOUA SPĂLĂTOREASĂ: Flota spaniolă !

A TREIA SPĂLĂTOREASĂ: Puşche-ți limba !

A PATRA SPĂLĂTOREASĂ: Să moară mortul !

PRIMA SPĂLĂTOREASĂ: Să alergăm în piață. Să mergem la Masaniello . . .

TOATE: Să mergem . . . Veniți . . . veniți . . .

O SPĂLĂTOREASĂ BĂTRÎNĂ: Alergați voi, că sînteți fete fecioare . . .

TABLOU

Castel Nuovo. O sală. Viceregele arată Vicereginei galerele spaniole, printr-un ochean.

VICEREGELE: Cîtă măreție ! Patru galere . . . Ba nu, aşteaptă: cinci.

VICEREGINA: Să văd ! *(Pune ochiul la ochean)* Minunate ! A şasea a ajuns acum la capul Posillipo.

VICEREGELE: Să văd, repede . . . *(Viceregina îi lasă locul)* Fireşte, nu mă-nşel . . . E flota Amiralului Doria.

VICEREGINA: Putere dumnezeiască ! Revolta va fi înăbuşită.

VICEREGELE: Nu vorbi prostii. Doria face escală la Napoli ca să se aprovizioneze cu merinde, apă, paste făinoase . . . ca să-şi odihnească echipajele şi să-şi împrospăteze el însuşi puterile . . . Ce ştie el, ce poate să ştie despre ceea ce s-a întîmplat la Napoli?

https://biblioteca-digitala.ro

VICEREGINA: Nu poți să-i trimiți cu o felucă un curier care să-l informeze despre toate?

VICEREGELE: Și ce probabilități de succes am avea, atacînd dinspre mare un popor înarmat pînă în dinți, stăpînind fortărețe prevăzute cu tunuri foarte puternice, în timp ce Doria contează doar pe brațe obosite și pe burți goale? Ar fi o sinucidere curată . . . Dacă ar fi o adevărată flotă de război, atunci, da, aș juca această carte. Numai amenințarea și ar fi de-ajuns să-i punem pe fugă pe zdrențăroșii ăștia, și să răcorim fierbințelile mizerabilei lor căpetenii.

ZUFFIA *(intrînd):* Excelență, a venit părintele Filomarini.

VICEREGELE: Ce dorește?!

ZUFFIA: Nu știu. L-am văzut venind într-o goană.

MATTIA *(intrînd):* Excelență, abatele Filomarini.

ABATELE *(intrînd în fugă și adresîndu-se Viceregelui, fără obișnuitele forme protocolare):* Excele . . . iertați-mă . . . dar acum, dacă ne mai încurcăm cu « luați loc » și cu « mii de mulțumiri », nu mai terminăm. *(Arătîndu-l pe Mattia)* Pe ăsta, ca să-l urnești din loc e nevoie de Spiritul sfînt. N-avem nici o clipă de pierdut. M-a trimis fratele meu, Eminența Sa Cardinalul, și mi-a zis: « Zboară! » Și am zburat din piața Tîrgului pînă aici, ce să vă mai spun, mi s-au înmuiat picioarele și mi se-nvîrtește capul . . . Lăsați-mă să mă așez și dați-mi un pahar cu apă. Vai de mine, ce căldură!

MATTIA: Apă?

VICEREGELE: Da, un pahar cu apă.

MATTIA *(perplex):* Excelența Voastră știe foarte bine că oamenii lui Masaniello au tăiat conductele . . . Apa nu mai ajunge la castel. Mai avem o mică rezervă . . . Dacă se-apucă să bea și cei ce vin de-afară, salutare!

ABATELE: O jumătate de pahar, un deget . . . Mi-e gîtlejul uscat, ca al sfîntului Iosif cînd a fugit în Egipt.

MATTIA *(întinde un pahar lui Filomarini și-i varsă un pic de apă dintr-o carafă de argint):* Poftim . . .

ABATELE: Mulțumesc. *(Bea. Mattia iese)* Ah, lăudat fie Domnul.

VICEREGELE: Ei?

ZUFFIA: Ce e așa de important?

ABATELE: De îndată ce poporul a văzut galerele sosind, parcă s-au dezlănțuit stihiile iadului. Masaniello e în culmea furiei. A zis: « Cum, noi tratăm pacea, și Viceregele cheamă flota? »

VICEREGELE: Absurd, cînd aș fi avut răgazul?

ABATELE: Poporul e prost, Excelență. S-a răspîndit vestea aceasta, o crede și n-ai cum să-l convingi. Și dacă n-ar fi fost fratele meu, Eminența Sa Cardinalul, ar fi fost nevoie de căruțe pentru a culege morții de pe străzi.

VICEREGELE: Eminența Sa a vorbit cu Masaniello?

https://biblioteca-digitala.ro

ABATELE: Numai prestigiul său a putut opri mînia poporului. Eminența Sa a rămas în piața Tîrgului pentru a-l convinge pe Masaniello să nu facă prostii . . . Era cît pe-aci să atace flota de pe Monte di Dio . . .

VICEREGELE: A spus el asta?

ABATELE: Zbierînd ca un nebun . . . « S-audă Viceregele cum funcționează tunurile sale ». Fratele meu mi-a zis: « Fugi la Castel Nuovo. Viceregele trebuie să facă ceva, altminteri nu numai că se duce de rîpă tratatul de pace, dar se întîmplă o catastrofă ».

MATTIA *(intrînd):* Eminența Sa Cardinalul Filomarini.

Cardinalul intră, toți îi ies în întîmpinare, se închină în fața lui și-i sărută mîna.

TOȚI: Eminență . . .

ABATELE: Cum, Eminență, ai venit și tu?

CARDINALUL: Trebuie să evităm un măcel. Am fost nevoit să încredințez poporul că mă voi ocupa personal de treaba asta. Excelență, Masaniello vrea asigurări imediate și precise în privința angajării personale a Excelenței Voastre, de a nu lăsa să intre în portul Napoli flota spaniolă.

VICEREGELE: Coate-goale! Vierme! Un prăpădit de pescar îndrăznește să spună vreau!

CARDINALUL: Am stat mult de vorbă cu el.

VICEREGELE: Care-s ambițiile sale? Cîți ducați dorește?

CARDINALUL: Vă sfătuiesc să trimiteți imediat o felucă rapidă, cu un curier, pentru a întîmpina flota și pentru a o opri în larg. Despre Masaniello, Excelență, vom vorbi după aceea.

VICEREGELE: Amiralul Doria are nevoie de hrană.

CARDINALUL: Dar Excelența Voastră vrea sau nu să înțeleagă că Masaniello are în mîinile sale o putere absolută? Vrea sau nu, Excelența Voastră să dea ordine chibzuite pentru a se evita ca mult chinuitul popor al orașului Napoli să fie lovit de un flagel ireparabil?

VICEREGELE *(sceptic):* Nici așa . . .

CARDINALUL *(convins):* Masaniello trage.

VICEREGELE: Roderigo, te rog, ascultă sfaturile Eminenței Sale.

ZUFFIA: Excelență, Masaniello va primi Tratatul de pace, așa cum l-a dorit. Poporul își va redobîndi liniștea, iar noi vom avea tot timpul să restabilim adevărata ordine.

VICEREGELE *(după o scurtă meditație):* Așa-i, Zuffia, cea mai rapidă felucă să ajungă flota. Excelența Sa, Ducele de Arcos, Vicerege de Napoli, ordonă . . .

CARDINALUL: Nu, nu . . . iertați-mă. Amiralul Doria trebuie să primească ordinele direct de la Masaniello.

VICEREGELE: Cum?

CARDINALUL: Feluca trebuie să oprească în larg flota, să îmbarce un ofițer, să-l aducă la țărm, la Masaniello. Ordinele i le va da el, în persoană.

VICEREGELE: Atunci . . . Vicerege e Masaniello?

https://biblioteca-digitala.ro

CARDINALUL: Nu. Viceregele sînteți dumneavoastră. Masaniello e poporul.

VICEREGELE: Du-te, Zuffia. Execută ordinele lui Masaniello.

ZUFFIA: Așa voi face. *(iese)*

CARDINALUL *(fratelui său)*: Tu vei aștepta ofițerul, pe țărm, și-l vei însoți pînă în piața Tîrgului.

ABATELE: Bine. Sărut mîna. *(Închinîndu-se în fața Viceregelui și a Vicereginei)* Excelențe . . . *(iese)*

CARDINALUL: Și-acum să vorbim despre vierme.

VICEREGELE: Care vierme?

CARDINALUL: Așa și-a îngăduit Excelența Voastră să-l numească pe Masaniello.

VICEREGELE: Dar, ia spuneți-mi, Eminență, dumneavoastră care l-ați cunoscut, ce are atît de deosebit omul ăsta încît vrăjește poporul?

CARDINALUL: Spune adevărul. Acest Masaniello și-a cîștigat atîta autoritate, respect și ascultare în aceste cîteva zile, încît face să se cutremure orașul cu poruncile sale, care sînt executate cu sfințenie de cei ce-l urmează. Masaniello a dovedit o prudență, o judecată și o moderație puțin obișnuite . . . În sfîrșit, a devenit pentru populația din Napoli regele cel mai glorios și mai capabil din lume.

VICEREGELE: Interesant.

VICEREGINA: Un îmblînzitor de șerpi ca el ar putea aduce prețioase servicii Curții Spaniei.

VICEREGELE: Și Eminența Voastră a reușit să-și facă o idee despre planurile secrete ale lui Masaniello?

CARDINALUL: Planuri secrete?

VICEREGELE: Ce vrea? Funcții? Onoruri? Avere?

CARDINALUL: Nimic, Excelență.

VICEREGELE: Nimic? Te pui în fruntea unei revolte pentru nimic? Îți riști pielea pentru nimic?

CARDINALUL: Da, Excelență, pentru nimic. Masaniello dorește doar binele poporului.

VICEREGELE: Atunci, e nebun ! . . .

CARDINALUL: În Tratatul de Pace pe care Masaniello vi l-a trimis, sînt cuprinse toate cererile sale: amnistie generală, egalitate de vot între popor și nobilime și abolirea oricărui bir pus după Carol Quintul.

VICEREGELE: Vreau să-l văd. Vreau să-i vorbesc.

CARDINALUL: Pot să i-o spun.

VICEREGELE: Nu, Eminență. Întîi trebuie să primească Tratatul cu semnăturile, numai după aceea îl invit la Curte.

VICEREGINA *(privind prin ochean)*: Ce are să se întîmple în piața Tîrgului? Sînt neliniștită . . . Flota se apropie tot mai mult ! Cine știe cît îi trebuie curierului să ajungă pînă la ea.

https://biblioteca-digitala.ro

CARDINALUL: Mă-ntorc în piaţa Tîrgului. Voi păstra legătura cu Masaniello. Năvalnic cum e, ar putea să facă vreo prostie.

VICEREGINA: Eminenţa Voastră trebuie să fie obosită . . .

CARDINALUL: Am trăsura jos.

Viceregle şi Viceregina sărută mîna Cardinalului şi-l însoţesc pînă la uşă.

VICEREGELE, VICEREGINA: Eminenţă . . .

Cardinalul iese grăbit.

VICEREGELE: Vreau să-l văd ! Vreau să-l văd ! Vreau să vorbesc cu el . . .

VICEREGINA: Cu cine?

VICEREGELE: Cu neprihănitul, cu nepătatul, cu prea curatul, cu incoruptibilul. Mă voi pleca la orice vrere a sa. Îi voi da oficial această putere absolută pe care a cucerit-o cu violenţa . . . Vreau să-l împodobesc de sărbătoare, ca pe un curcan de Crăciun, să-l acopăr în argint şi pene, ca pe un rege Midas, ca pe un sfînt Mihail . . . Iată-ţi marea căpetenie, popor răzvrătit din fire ! Nu mai e un nelegiuit: îl mai iubeşti? Nu mai e în zdrenţe ca tine. Adoră-l în genunchi, acum, dacă pizma nu te face să-ţi iasă ochii din cap . . . « Mîinile mele-s curate ! » . . . Ţi le murdăresc eu !

TABLOU

Piaţa Tîrgului. Masaniello, în centrul tribunei, dă audienţe poporului, examinînd diferitele cazuri ce se supun judecăţii sale. Din cînd în cînd, se consultă repede cu Genuino, Pione şi Maso Carrese care sînt lîngă el. De la fereastra casei sale, Bernardina urmăreşte fiecare gest al soţului, mîndră de el. Cacuocciolo şi Sfingióne îşi pregătesc de mîncare, cel dintîi aţîţă cu un « evantai », focul dintr-un mic cuptor deasupra căruia joacă o căldare cu apă clocotită; cel de al doilea aranjează nişte farfurii sparte şi pahare desperechiate pe un butoiaş răsturnat cu gura în jos. Alături de cei doi saltimbanci se află un nou personaj: Tola Pancrazio, o femeie pocită, cu un enorm cap zburlit, deasupra unui trup firav ce nu depăşeşte înălţimea de un metru şi jumătate. Znamenia îmbufnată şi încruntată, stă pe podiul comedienilor. Un grup de Lazzari împinge pînă la tribuna lui Masaniello un tîrgoveţ în stare de arest

PIONE: Vincenzo Cacace ! Contrabandă de arme şi pulbere de foc ! Recidivist.

MASANIELLO: Are copii? *(Cacace face semn că da. Masaniello îl iscodeşte cu intensitate)* Pe deasupra eşti şi mincinos ! *(Privindu-l mereu ţintă, îşi duce degetul mare al mîinii drepte sub bărbie, pentru a arăta că acest Cacace va trebui să fie spînzurat. Osînditul se clatină, e dus pe braţe. Locul său e luat imediat de un bărbat bine îmbrăcat, împins pînă sub tribună de doi Alarbi)*

PIONE: Domenico Zucca. Şi-a dat foc casei cu bună ştiinţă, după ce şi-a pus mobilele la adăpost, ca să dobîndească despăgubiri după terminarea revoluţiei.

MASANIELLO: Bună găselniţă ! *(Îşi duce degetul la gît, indicînd că acest osîndit va trebui să fie pedepsit prin decapitare. Alarbii îl scot pe Zucca, în timp ce Lazzarii îl împing în faţă pe Michele Frungillo, un borfaş tinerel de origină populară)*

https://biblioteca-digitala.ro

PIONE: Michele Frungillo! A furat un sfeşnic de argint din locuinţa judecătorului Manzillo.

MASANIELLO: Hei, Frungillo Frungì ... ce-ai de zis? Noi am făcut răscoala împotriva silniciilor şi a nedreptăţilor, n-am făcut-o în folosul pungaşilor ...

PIONE *(arătînd prada)*: Sfeşnicul e aici.

MASANIELLO: Să înfigem în el o lumînare frumoasă şi să-l trimitem bisericii del Carmine. După ce lumînarea se topeşte, Michele Frungillo să fie slobod. Poporul, însă, poate să stingă lumînarea după placul lui. Dacă aceia care o sting sînt mai mulţi decît cei care o aprind, osînda poate să ţină şi zece ani ... *(Mulţimea rîde, Frungillo e dus. Masaniello se adresează lui Carrese şi lui Genuino)* Două minute pauză. Mă duc şi mă-ntorc.

TOLA: Masaniello, ce faci, pleci?

MASANIELLO: Două minute.

TOLA: Acuşi vine Carminiello.

MASANIELLO: Dacă vine, să aştepte.

TOLA: Dacă nu eşti tu, ăla mă ocărăşte, îmi spune cuvinte urîte ... îmi spune « privată » ... Dar eu îl jupoi. *(Întinde braţul şi arată un cuţit)*

MASANIELLO: De faţă cu Părintele Genuino, nu e voie. Eu mă-ntorc.

CARRESE *(privind în direcţia unei ulicioare)*: Vine Carminiello. Urcă, Masaniello. *(Masaniello se-ntoarce pe tribună)* În zece minute am terminat.

GENUINO: E şi notarul cu el.

PIONE *(iese în intîmpinarea lui Carminiello şi a notarului)*: Notarule, terminăm repede. *(Urcă toţi la tribună. Pione îl arată pe Carminiello mulţimii)* Iată şi mirele! *(Mulţimea aplaudă)*

CARMINIELLO: Trebuie să vorbesc poporului.

MASANIELLO: Tu să nu vorbeşti nimic. Tu ai săvîrşit nelegiuirea cea mai scîrboasă din cîte « poate » săvîrşi un bărbat: ai necinstit o fată şi pe urmă ai părăsit-o.

CARMINIELLO: Pe sîngele lui Iuda! Fata e aia de colo! *(o arată pe Tola)* Tola Pancrazio. Eram o ceată de prieteni, veseli, că am băut un pic. Vine znamenia asta *(se referă la Tola)* şi băieţii încep să rîdă.

TOLA: Ce mă, nesplălatule, a venit Pulcinella?

GENUINO: Lăsaţi-l să vorbească. Băieţii încep să rîdă. Şi pe urmă?

CARMINIELLO: Zice unul: « Aş fi în stare să fac asta şi asta ». Altul zice: « Nu cred ». Eu, care băusem mai mult decît toţi, zic: « Vreţi să vă arăt că o fac eu? Facem rămăşag? » « Facem ». Pe zece ducaţi. După vreo douăzeci de minute am cîştigat rămăşagul.

CARRESE: Dar tu, Tola Pancrazio, nu te-ai putut apăra?

TOLA: N-am putut nimic. *(Arătîndu-l pe Carminiello)* M-a dus cu zăhărelul ... Mi-a spus: te iau de nevastă, te iau de nevastă ... *(Mulţimea rîde)*

MASANIELLO: Linişte!

https://biblioteca-digitala.ro

CARMINIELLO: Uitați-vă la nenorocita asta! Să mă-nsor eu cu tine?

MASANIELLO: Așa e, te-nsori. Ți-a plăcut rămășagul? Acum te fac eu să te ții de cuvînt. Întîi o iei de nevastă, căci aceasta-i datoria unui bărbat de cuvînt, pe urmă pun să-ți taie căpățîna.

CARMINIELLO: Dacă-i așa, să-i dăm drumul, repede. Domnule notar, dați-i zor.

NOTARUL: Eu-s gata. Să vină mireasa.

CARMINIELLO: Să vină « Privata ».

TOLA *(jignită)*: Masaniello, mi-a spus « Privata »!

CARMINIELLO: Trebuie să mor și spun adevărul.

TOLA: Masaniello?...

MASANIELLO: Asta nu pot să-i interzic. Vino-ncoace, nu mai pierde timpul. *(Tola își croiește drum prin mulțime și urcă la tribună)*

MULȚIMEA: Trăiască mirii! Trăiască mirii!

BERNARDINA: La mulți ani!

TOLA: Mulțumesc, mulțumesc...

MASANIELLO *(poporului)*: Osînditul la moarte Carmine Scannicchi, se unește prin căsătorie cu Tola Pancrazio, aici de față, necinstită de el ca să cîștige un rămășag, făcut cu prietenii. După slujbă, capul ăsta care a gîndit o faptă atît de scîrbavnică, o să fie adus în starea de-a nu mai gîndi asemenea scîrboșenii. Notare, citește.

CARMINIELLO: Căsătoria trebuie să fie religioasă și în toată regula: vreau un preot și un naș.

CARRESE: Preotul e aici. *(Îl arată pe Genuino.)*

CARMINIELLO *(arătîndu-l pe Cacuocciolo)*: Martor o să-mi fie el. Vino-ncoace.

CACUOCCIOLO: Într-o clipă sînt acolo. *(Ajunge la tribună și se urcă)*

CARMINIELLO: Tu care m-ai făcut totdeauna să rîd, trebuie să stai lîngă mine pînă la capăt. Așa cum ți-am făgăduit aseară, ai să fii nașul și moștenitorul meu. Dugheana de pescărie, casa cu trei odăi și terasă, ție ți le las... *(Mulțimea aplaudă)*

TOLA: Casa și dugheana i se cuvin văduvei.

NOTARUL: Dumitale ți se cuvine partea legală. Carmine a făcut totul după rînduială. Casa și dugheana le poate lăsa oricui vrea.

CACUOCCIOLO: Finul meu frumos și drag, lumea asta-i un iad deschis. Cei ce mor în timpuri ca acestea, norocoși sînt. Unii trag hăis, alții cea... Zbiri, vameși, silnicii, nedreptăți, răscoale... Nu ești stăpîn pe nimic... Picioarele astea vor să o ia încoace? Nu, domnule, vine un nespălat și-ți zice: « Trebuie s-o ia încolo ». Vrei să-ți ții palmele deschise? Nu, domnule, alt nespălat îți zice că trebuie să le ții închise. Și dacă totuși vrei să le ții deschise, nespălatul îți zice: « Îți tai capul ». Domnilor, capul ăsta ne costă libertatea. Nu se poate trăi, domnilor, mereu cu gîndul ăsta fix: « Îmi pierd capul ăsta, sau nu mi-l pierd? » Capul ăsta pe care ți l-a făcut mama și tata, domnule, ți-l pui noaptea

https://biblioteca-digitala.ro

pe pernă, dar nu știi dacă în noaptea următoare o să-l mai poți pune. Finuțule, mi-ai dat casa şi dugheana, iar eu ţi-am spus adevărul. Pentru tine, chinurile s-au sfîrșit. Călătorie fericită, finuţ frumos şi drag. *(Îl îmbrățișează și-l sărută pe Carminiello, apoi se adresează lui Masaniello)* Haideți, cine trebuie să-i taie capul?

TOLA: Întîi să mă ia de nevastă.

MASANIELLO: Domnule notar, e rîndul dumneavoastră. Daţi-i zor.

NOTARUL: Puneţi crucea. *(Cei doi semnează actul)*

GENUINO: Îngenunchiaţi *(Cei doi ascultă)*. Ar trebui să țin o cuvîntare de început de drum, dar dat fiind sfîrşitul iminent al lui Carmine Scannicchi mă abțin, promițîndu-i o laudă de îngropăciune după execuţie.

BERNARDINA: Masaniello, ajunge. Lasă-l pe Carminiello să-i vină inima la loc.

MASANIELLO: I-am spus nevesti-mi că osînda la moarte urma să fie suspendată imediat după nuntă. Carmine Scannicchi s-a purtat bine. A dat numele său Tolei Pancrazio. Eu îl grațiez şi le doresc amîndurora o căsnicie fericită și viață lungă.

TOȚI: Trăiască mirii! Trăiască mirii! *(Aplauze)*

CARMINIELLO: O clipă. Eu m-am însurat cu Tola Pancrazio pentru că Masaniello m-a încredințat că imediat după aceea mi se taie capul. Dar așa, ori se dezleagă cununia ori se păstrează osînda la moarte.

TOLA: Sîntem bărbat şi femeie! Dă-i drumul, acasă, nespălatule!

Dîndu-i brînci, îl silește pe Carmine să coboare de la tribună. Mulțimea îl înconjoară pe cei doi, îi ridică pe brațe și-i duce în triumf.

MULȚIMEA: Trăiască mirii!

CARMINIELLO: Asta nu-i dreptate! Vreau să mor!

TOLA: Acasă!

CARMINIELLO: Nu vin!

TOLA: Nu?

CARMINIELLO: Nu.

Cei doi au ajuns la cuțite. Tola ar vrea să-i dea o palmă lui Carmine, care, la rîndul lui, întinde mîinile ca să-i tragă femeii o chelfăneală. Mulțimea s-a împărțit în două grupuri, care se amuză ațițîndu-i pe miri, apropiindu-i apoi despărțindu-i cînd sînt gata să se înşface. Jocul devine coral, cu rîsete, chicoteli, fluierături și fraze la libera improvizație, pînă cînd cele două grupuri se îndepărtează din piață. Între timp, Sfingione a luat căldarea de pe foc, a strecurat pastele care apar, acum, într-o salatieră.

SFINGIONE *(arătînd lui Cacuocciolo salatiera plină de spaghetti cu sos de roșii)*: Cacuocciolo, la masă. Hai!

CACUOCCIOLO *(apropiindu-se de podiu)*: Mi s-a tăiat pofta de mîncare . . . Nu mi-e foame. *(arătîndu-l pe Masaniello)* Nespălatul ăsta m-a făcut să-mi pierd

https://biblioteca-digitala.ro

averea . . . *(Se urcă pe podiu și se așează la locul său, în fața butoiului răsturnat. Sfingione șade vizavi de el)*

SFINGIONE *(adresîndu-se lumii din piață)*: Poftiți la poftă !

TOȚI: Poftă bună.

MASANIELLO: Și-acum mă duc o clipă pîn-acasă.

GENUINO: Așteaptă.

MASANIELLO: Nu pot să mai aștept.

CARRESE: Ce trebuie să faci?

MASANIELLO: Întîi fac și pe urmă vă spun ! *(Toți rîd, în timp ce Masaniello ajunge într-o goană acasă și dispare)*

CACUOCCIOLO: Nu mănînc, nu mănînc . . . Otrăvit mă simt.

SFINGIONE: Două macaroane acolo, fiule, tot trebuie să îmbuci. Nu te mai gîndi la avere. Noi ăștia, săraci ne-am născut, săraci o să murim.

CACUOCCIOLO: Am să mă-mbolnăvesc . . . Fierbințeala mă cuprinde. Și plîng . . . plîng . . . Poftă să plîng: atîta mai am. *(Plînge în hohote)*

SFINGIONE: Bogăția, ascultă-mă pe mine Cacuocciolo, e ruina omenirii. Cine are bănuți e ca un pușcăriaș pe viață. *(În timp ce Sfingione vorbește, Cacuocciolo svîntă întreaga salatieră de macaroane)* Unii vor să te înșele, alții te blestemă dacă nu le îndeplinești pofta. Toți cei care-și aduc aminte de tine, te caută și-ți devin prieteni și rubedenii. Îți pierzi nevasta dacă o ai, iubita dacă ți-ai găsit-o. Începi să te gîndești: « Unde să pun bănuții ăștia? ». Amenințări, trădări, hoți, chei false . . . Adu-ți aminte ! Te ucid ca să pună mîna pe banii tăi ! Adu-ți aminte cuvintele lui Sfingione: cine nu are, nimic nu pierde. Cine are, pierde tot . . . *(Vede salatiera goală și se uită la Cacuocciolo, care are gura unsă și roșie de sos)* Eu am avut macaroane . . . și tu, nemîncat mă lăsași . . . Scîrbosule . . . nespălatule . . . *(Se repede la Cacuocciolo și-l acoperă de ghionturi sonore. Sosește abatele Filomarini, urmat de un ofițer de marină, trimis al amiralului Doria)*.

ABATELE: Dați-mi voie, vă rog . . . Lăsați-ne să trecem. *(Însoțit de ofițer, ajunge la tribună)* Masaniello nu-i aici?

GENUINO: Masaniello vine-ndată.

ABATELE: Dumnealui e ofițerul care trebuie să vorbească cu el.

OFIȚERUL *(înclinîndu-se respectuos în fața lui Maso Carrese)*:
Saludos, amigos. Amiralul Giannetto Doria mă-nsărcinează să vă spun . .. cu tot respectul și cinstea ce se cuvin nobilei și puternicei voastre persoane, señor Masaniello . . .

CARRESE: Nu sînt eu Masaniello !

OFIȚERUL *(și mai politicos)*: Scuzați, scuzați. Dacă am greșit, nu e din vina dumneavoastră. A fost o greșeală de neiertat că am deranjat nobila dumneavoastră persoană. Cer iertare și mii de scuze.

CARRESE *(arătînd casa lui Masaniello)*: Acolo stă Masaniello.

https://biblioteca-digitala.ro

OFIȚERUL *(se apropie de podiu și se înclină în fața lui Cacuocciolo)*: Saludos, amigo.

CACUOCCIOLO: Saludos, saludos! *(Mulțimea rîde)*

OFIȚERUL: Amiralul Giannetto Doria mă însărcinează să vă spun, cu tot respectul și cinstirea ce se cuvin nobilei și puternicei voastre persoane . . .

CACUOCCIOLO: Domnia voastră vrea să-mi dăruiască o pană?

OFIȚERUL: O pană?

CACUOCCIOLO: Una din alea de pe pălărie.

OFIȚERUL *(încîntat)*: Ca suvenir! Suvenir de la marina spaniolă, nu-i așa? *(Întinzînd pălăria lui Caccuocciolo)* Alegeți-o pe cea care vă place mai mult.

CACUOCCIOLO *(zmulgînd o pană)*: O iau pe asta.

OFIȚERUL: Puteți să le luați pe toate, domnule Masaniello.

CACUOCCIOLO: Ați greșit. Încă o dată ați greșit. Eu nu sînt Masaniello. Sînt Cacuocciolo.

OFIȚERUL: Cine-i Cacuocciolo?

BERNARDINA: Domnule ofițer, vă cer iertare. Masaniello e soțul meu. A urcat o clipă în casă pentru că, vorbind cu respect în fața domniei voastre, a trebuit să alerge să facă o treabă pe care, atunci cînd trebuie s-o faci, nu poți să trimiți pe nimeni în loc.

OFIȚERUL *(înclinîndu-se, Bernardinei)*: Încîntat, frumusețea dumneavoastră, doamnă . . . Care e numele dumneavoastră?

BERNARDINA: Bernardina, Bernardina Pisa.

OFIȚERUL: Încîntat! Frumusețea dumneavoastră, Bernardina, îmi înfierbîntă sîngele și-mi răscolește inima. Nu există nimic mai negru ca ochii dumneavoastră, nimic mai catifelat ca părul dumneavoastră. Nu există roșu mai roșu ca gura dumneavoastră . . .

BERNARDINA: Iertați-mă, dar dumneavoastră trebuie să vorbiți cu soțul meu.

OFIȚERUL: Vorbesc cu dumneavoastră, totuna e. Pot să urc, dacă-mi permiteți.

MASANIELLO *(iese din casă și se apropie de ofițer)*: Vreți să urcați ?

OFIȚERUL: Păcat că-i bărbatul acasă.

MASANIELLO: Bărbatul nu-i acasă.

OFIȚERUL: A ieșit?

MASANIELLO: A ieșit.

OFIȚERUL: Și unde e?

MASANIELLO: Lîngă dumneavoastră. Eu sînt Masaniello.

OFIȚERUL *(pe ton oficial)*: Saludos, amigo. Amiralul Giannettino Doria mă însărcinează să vă spun, cu tot respectul și cinstirea ce se cuvin nobilei și puternicei voastre persoane, domnule Cacuocciolo . . . *(Mulțimea rîde)*

MASANIELLO: Veniți cu mine. *(Urcă la tribună, lăsîndu-l pe ofițer la picioarele scării)* Cine te-a trimis aici?

OFIȚERUL: Amiralul Giannettino Doria.

MASANIELLO: Ah, Giannettino . . .

https://biblioteca-digitala.ro

OFIŢERUL: Aşteaptă ordinele Domniei Voastre ilustrissime...

MASANIELLO: Spuneţi amiralului Giannettino că galerele trebuie să rămînă la o depărtare de o milă de port şi că nimeni n-are voie să coboare pe ţărm.

OFIŢERUL: Avem nevoie de hrană, apă, paste...

MASANIELLO: Astăzi chiar veţi primi la bord tot ce vă trebuie...

OFIŢERUL *(înclinîndu-se ceremonios)*: Mulţumesc Domniei Voastre ilustrissimă.

MASANIELLO *(înclinîndu-se la rîndul său)*: Nu e nevoie, mi-am făcut datoria.

OFIŢERUL: Politeţea dumneavoastră nu va fi uitată niciciînd de amiralul Doria.

MASANIELLO: Multe salutări lui Giannettino.

OFIŢERUL: Saludos, amigo!

MASANIELLO: Saludos!

OFIŢERUL: Saludos, Bernardina!

BERNARDINA: Saludos!

OFIŢERUL: Saludos, popor Napoletan!

TOŢI: Saludos!

OFIŢERUL: Infinite mulţumiri din partea Majestăţii Sale Catolice, Regele Spaniei, din partea amiralului Giannettino Doria, din partea tuturor echipajelor şi o mulţumire specială din partea mea, Alfonso Fonseca, Conte de Castilia şi prim-ofiţer de covertă a marii marine spaniole.

O puternică plezniturǎ de buze întrerupe entuziasmul ofiţerului şi scufundă mulţimea într-o tăcere de nedumerire. Masaniello intervine flegmatic şi caută să explice întîmplarea.

MASANIELLO: Nu sîntem încă înzestraţi pentru toate formalităţile trebuincioase unor primiri oficiale. Vreau să spun că n-avem uneltele pentru a primi şi a saluta persoane de vază ca dumneavoastră. Pentru a dobîndi un sunet de trîmbiţă desăvîrşit, e nevoie de cineva care ştie să plesnească bine din buze. N-avem trîmbiţi, dar plescăiturile ştim să le facem. *(Spre mulţime)* Copii, suflaţi în trîmbiţi!

O salvă de asemenea pîrîituri îşi ia zborul din piaţă la adresa ofiţerului, care, înclinîndu-se mereu, se-ndreaptă spre o ulicioară şi iese.

TABLOU

Interiorul locuinţei lui Masaniello. Bernardina îl introduce pe Cardinalul Filomarini.

BERNARDINA: Intraţi, Eminenţă... Intraţi. E o cinste prea mare pentru mine... Casa nu e demnă de dumneavoastră... Să ne iertaţi. Luaţi loc. *(Oferă un scaun lui Filomarini)*

CARDINALUL *(aşezîndu-se)*: Mulţumesc, copila mea, mulţumesc.

MARCO VITALE *(intrînd)*: Eminenţă, i-am spus lui Masaniello că vreţi să-i vorbiţi şi în curînd va fi aici.

CARDINALUL: Nu se poate vorbi oricînd în piaţă, de faţă cu poporul.

https://biblioteca-digitala.ro

MARCO VITALE: Îmi permit să atrag atenția Eminenței Voastre că noi nu avem nimic de ascuns poporului și că intenția noastră e de-a lucra la lumina soarelui.

CARDINALUL: De-acord, tinere, dar poporul are dreptul să fie consultat de reprezentanții săi după încheierea tratativelor, nu în cursul desfășurării lor.

MARCO VITALE: Chiar așa, poporul ia cunoștință de tratate după ce acestea s-au încheiat, și nu poate face altceva decît să le accepte. Masaniello nu-și mai aparține sieși: el reprezintă poporul și ca atare voința sa trebuie să aibă o țintă precisă.

Între timp a intrat Genuino, care s-a oprit în prag, ascultînd vorbele lui Vitale.

GENUINO: Și care ar fi ținta precisă?

MARCO VITALE: Chiar dacă v-aș descri-o amănunțit, tot n-ați izbuti să înțelegeți, și ați rătăci drumul ca să ajungeți la ea.

GENUINO: Aș ghici fără doar și poate traseul și aș ajunge ușor la destinație, dacă indicațiile n-ar fi vagi și confuze ca acelea pe care tu mi le poți da. Marco, nu vorbești unui prost: am fost doctor în drept și după aceea preot. Sînt omul cel mai priceput în încîlcita problemă a birurilor și dărilor de zmuls lacomului monopol al bogătașilor, și pentru aceasta am îndurat ani de pușcărie, de exil, confiscarea modestei mele proprietăți . . . De-acum înainte, Masaniello nu trebuie să facă altceva decît să obțină Tratatul ticluit de mine și-atît. Dacă vrei să-l scoți din făgașul cel drept, nu conta pe mine. Pe de altă parte, cu Masaniello vei putea face tot ce vrei: nu pricepe nimic. El, fie că-i vorba de Rege sau de Republică sau de anarhie, are să strige întotdeauna: « Trăiască Fecioara del Carmine și Regele Spaniei ». Amăgește-l, abate-l de la drumul sănătos, te privește, dar, repet, nu te bizui pe mine: numele lui Giulio Genuino e legat de monarhie.

MARCO VITALE: La optzeci de ani n-ar trebui să vă mai fie teamă de spînzurătoare.

GENUINO: Cînd se taie un cap, înăuntrul lui rămîne totdeauna o idee. Iar o idee are nevoie să pornească dintr-un cap viu ca să poată ieși după plac și să intre în capetele celorlalți.

BERNARDINA: Iertați-mă, e Eminența Sa aici de față, și mi se pare că nu-l luați destul în seamă.

CARDINALUL: Nu-i nimic. Nu mă ocup de politică. Pot să și plec dacă vreți să mai vorbiți.

MASANIELLO *(intră, urmat de Maso Carrese și Pione)*: Iată-mă, Eminență, spuneți că vreți să-mi vorbiți.

CARDINALUL: În piață e cu neputință: e prea multă gălăgie.

MASANIELLO: Sînt al dumneavoastră.

MARCO VITALE: Eu mă duc, e tîrziu. *(Lui Masaniello)* Te aștept diseară la șapte, la locul obișnuit. Să nu lipsești. Vom fi cu toții.

MASANIELLO: Eminență, care-i necazul?

https://biblioteca-digitala.ro

CARDINALUL: Necazul . . . Fiule, tu faci mereu cîte o nefăcută . . . Abia s-a terminat povestea cu amiralul Doria și tu ai și trimis ultimatum Viceregelui: « Dacă nu primesc imediat Tratatul iscălit . . . »

BERNARDINA: Iertați-mă, Excelență, dar se vede cît colo că e vorba de reacredință din partea Viceregelui. Ce-i trebuie atîta ca să pună o iscălitură.

CARRESE: Poporul așteaptă. Zice: dacă-i așa, tu, Masaniello, nu te știi face respectat !

PIONE: Nu vrem să fim învinuiți de răscoală și de lèse-majestate.

BERNARDINA: Cine ne spune că Viceregele nu cîștigă timp ca să ne prindă în greșeală?

CARDINALUL: Eu v-o spun. Interesul Viceregelui e de-a restabili ordinea în țară. Dar e nevoie de timp. A trebuit să se întrunească de urgență, Consiliul. A trebuit să se citească Tratatul și apoi să fie discutat și aprobat prin vot . . .

CARRESE: Eminență, aici ne-am pierdut liniștea. Înainte se plăteau birurile. Bine. Dar acum încurcătura e prea mare. Eu nu dorm noaptea. Blestemată fie clipa în care m-am băgat !

MASANIELLO: Dacă vrei să fii liniștit, du-te la Pozzuoli !

CARRESE: Taci, Masaniello ! Că toată încurcătura asta, tu ai făcut-o. Acum, să zicem că Tratatul ăsta blestemat îl iscălește Viceregele: dar dacă Regele Spaniei nu-l recunoaște?

MASANIELLO: Dacă Regele Spaniei nu recunoaște Tratatul de pace, poporul nu lasă armele din mîini. Tu spui că ți-ai pierdut liniștea. Asta înseamnă că pentru a fi liniștiți trebuie să îndurăm silnicia, nedreptatea și netrebnicia? Pentru Regele Spaniei răscoala a fost un noroc, și fiindcă nu-i prost, înțelege imediat că tot ce-am făcut, am făcut în folosul lui. Aici, la Napoli, a început să fie o rușine. Vin din toate părțile lumii ca să se înțeleagă cu tîlharii și să-l ducă de nas pe Regele Spaniei.

BERNARDINA: Din Olanda, din Anglitera, din Nemția . . .

MASANIELLO: Și din Sicilia, de la Florența, de la Genova . . .

BERNARDINA: Cum vine, fiecare își face mendrele și pe urmă se cară. *Intră Abatele Filomarini.*

ABATELE: Vin de la Castel Nuovo. Viceregele mi-a încredințat un mesaj pentru Eminența Sa, și Tratatul cu iscăliturile pentru Masaniello.

CARRESE *(radios)*: Tratatul iscălit !

CARDINALUL: V-am spus.

MASANIELLO *(repezindu-se la fereastră)*: Urcați, părinte, veniți. *(Către Lazzari)* Însoțiți-l pînă aici.

ABATELE: Nu-i nevoie, cunosc drumul.

MASANIELLO: Bernardina, Tratatul a fost iscălit !

BERNARDINA: Să mulțumim Fecioarei.

MASANIELLO: Ești bucuroasă?

BERNARDINA *(plîngînd, cade în brațele soțului ei)*: Masaniellu'meu . . .

CARDINALUL: Ce-i, Bernardina?

BERNARDINA: Nu mai pot, Eminență, nu mai pot . . .

MASANIELLO: Dar n-are rost să plîngi chiar acum cînd lucrurile se-ndreaptă spre bine.

BERNARDINA *(plîngind în hohote)*: E o minune că-i încă viu. . . lumea e rea. Cu cît faci mai mult bine, cu atîta ești răsplătit cu rău . . . *(Îl trage la sine pe Masaniello și se agață de el cu toate puterile)* Au să mi-l ucidă, au să mi-l ucidă . . .

GENUINO: Nu mai cobi acolo.

ABATELE *(intrînd)*: Iată-mă . . . *(Rămîne nedumerit, privind scena)* Ce s-a întîmplat?

CARDINALUL: Capitularea a fost iscălită . . . Documentul e aici . . . Beneficiile au fost dobîndite . . . inclusiv amnistia generală . . . Nici că se putea să se sfîrșească mai bine.

BERNARDINA: Au să mi-l ucidă.

CARRESE: Cine?

BERNARDINA *(cu o pătimașă pornire de mînie)*: Chiar și tu. *(Arătîndu-l pe Pione)* Și tu. *(Arătînd spre Genuino, spre abatele Filomarini și apoi spre Cardinal)* Și dumneavoastră, și dumneavoastră . . . și chiar Eminența Sa.

CARDINALUL *(zîmbind binevoitor)*: Eu? . . .

BERNARDINA: Toți ! Masaniello, ăștia te ucid !

MASANIELLO *(autoritar)*: Ajunge ! Nu știi ce vorbești ! *(Adresîndu-se celorlalți)* Fiți înțelegători, Bernardina e obosită. *(Își ia soția de un braț și o tîrăște la picioarele cardinalului)* Cere iertare Eminenței Sale.

CARDINALUL: Nu-i nevoie. Teama ei e de-nțeles.

MASANIELLO: A păcătuit și trebuie să vă ceară iertare, în genunchi.

BERNARDINA *(îngenunchiază)*: Eminență, iertați-mă.

CARDINALUL: Bine, bine, copila mea, te iert. Nu mai ai de ce te teme pentru soțul tău, trebuie să fii doar mîndră de el.

CARRESE: Ia să vedem Tratatul ăsta !

ABATELE: Poftim. *(Îi înmînează lui Masaniello Tratatul)* Iar acesta e mesajul pentru tine. *(Dă un plic fratelui său)*

CARDINALUL: Mulțumesc. *(Deschide plicul și citește)*

MASANIELLO *(întinzînd Tratatul lui Genuino)*: Citește-l bine.

GENUINO *(uitîndu-se la document)*: Da . . . da . . . Totul e în regulă . . . Toate iscăliturile. Da, perfect.

MASANIELLO *(sărutînd documentul)*: Lăudată fie inima lui Isus ! *(aleargă la fereastră)* Oameni buni, poporul meu ! *(Aplauze prelungite la adresa Căpeteniei poporului)* Liniște ! *(Nimeni nu mai răsuflă)* Viceregele a iscălit Capitularea, iată înscrisul. *(Îl arată mulțimii, care-l aplaudă cu entuziasm)* Liniște ! *(De data aceasta, Masaniello trebuie să repete porunca de mai multe ori, pînă cînd aceasta e ascul-*

https://biblioteca-digitala.ro

tată) Am spus: linişte ! Oameni buni, mi-aţi spus că Eminenţa Sa Cardinalul ne trădează. Eminenţă, veniţi. *(Cardinalul ia loc la fereastră, lîngă Masaniello)* Dar înscrisul cel adevărat, controlat de părintele Genuino e aici, şi ni se spune că Eminenţa Sa a mijlocit în folosul poporului. Să cerem, deci, iertare Cardinalului.

MULŢIMEA: Iertare ! Iertare !

MASANIELLO: Şi să cerem iertare şi Excelenţei Sale Viceregele !

MULŢIMEA: Iertare ! Iertare !

MASANIELLO: Cine şi-ar fi închipuit că vom trăi clipa aceasta? ! Pipăiţi-vă obrajii, picioarele, creştetul: treziţi-vă, nu dormiţi. Să mulţumim cerului şi prea fericitei Fecioare del Carmine. Cine sînt stăpînii noştri? Răspundeţi o dată cu mine: Dumnezeu . . .

MULŢIMEA: Dumnezeu . . .

MASANIELLO: Fecioara del Carmine . . .

MULŢIMEA: Fecioara del Carmine . . .

MASANIELLO: Regele Filip, Cardinalul Filomarini şi Ducele de Arcos . . .

MULŢIMEA: Regele Filip, Cardinalul Filomarini şi Ducele de Arcos . . .

CARDINALUL: Fiii mei iubiţi . . . *(aplauze)* Iubiţi fii, încă o veste bună pentru toţi. Am fost însărcinat să comunic oficial căpeteniei voastre că Excelentissimul Roderigo Ponza de Leon, Duce de Arcos şi Vicerege de Napoli, acceptă să-l primească astăzi la orele şapte, în Palatul Regal, pentru a-i aduce cinstire şi pentru a trata în formă particulară cu el. *(Aplauzele mulţimii explodează compact şi zgomotos, transformîndu-se într-o ovaţie răscolitoare)*

MASANIELLO *(întorcîndu-se în casă)*: Asta v-a scris?

CARDINALUL: Da, aceasta e dorinţa sa.

MASANIELLO: E o capcană. Nu mă duc.

GENUINO: Ba deloc, trebuie să te duci.

CARDINALUL: Trebuie să mergem împreună: tu, eu şi părintele Genuino.

GENUINO: S-a referit şi la numele meu?

CARDINALUL: O invitaţie oficială cum nu se poate mai amabilă şi mai măgulitoare

BERNARDINA *(temătoare)*: Masaniello . . .

MASANIELLO: Taci ! *(Cardinalului)* De ce doreşte să mă vadă?

CARDINALUL: Eşti o mare autoritate. Tu reprezinţi poporul. Nu poţi refuza. Vrea să înceapă o discuţie cu tine asupra unor probleme ale ţării ; vrea să te întrebe, să-ţi ceară părerea, să-ţi dea un post oficial, recompense . . .

MASANIELLO: Ştiu eu ce înseamnă invitaţia asta, după cum ştiu şi ce recompense vrea să-mi dea Viceregele: cătuşele, butucii, căpestrele şi roata, astea sînt recompensele şi mulţumirile. Vor să mă ucidă, Bernardina, vor să mă ucidă. Ai avut dreptate !

BERNARDINA: Doamne Dumnezeule, ce nenorocire !

https://biblioteca-digitala.ro

CARRESE *(scos din țîțîni)*: Vrei să afli adevărul, Masaniello? Sînt sătul de tine pînă-n gît! Ești nebun?

MASANIELLO *(apucă un scaun, ca să-l arunce în Carrese)*: Cît e de sfîntă Maica del Carmine... *(Pione și Genuino îl imobilizează pe Masaniello)*

PIONE: Unde vreți să ajungeți?

GENUINO: Potoliți-vă... Respectați prezența Eminentissimului Cardinal.

CARRESE *(referindu-se la Masaniello)*: Ăsta cînd zice ceva, cînd zice altceva...

MASANIELLO: Taci! Vrei să vezi că zic un singur lucru? Tăiați capul lui Carrese și salutare!

CARDINALUL: Ascultă, fiule. Ceea ce spune Carrese nu e cu totul greșit.... Mi-ai cerut iertare că m-ai socotit un trădător și după două minute mă acuzi de același lucru.

MASANIELLO: Cîtuși de puțin.

CARDINALUL: Cum, cîtuși de puțin? Dacă socotești invitația Viceregelui o capcană și insiști în a crede asta, în ciuda cuvintelor mele de asigurare, înseamnă că mă consideri părtaș sau cel puțin informat în privința vicleșugului urzit împotriva ta.

MATTIA *(de pe scări)*: E voie?

BERNARDINA: Cine-i?

MATTIA *(intră și depune un pachet pe masă)*: Din partea Viceregelui, Excelentissimul Duce de Arcos. *(Se închină și iese)*

BERNARDINA *(deschide pachetul și scoate, umblînd cu multă grijă, o pălărie cu pene, de Căpitan General)*: Ce frumoasă e!

CARDINALUL: Asta e pentru tine.

MASANIELLO *(umilit)*: Pentru mine?

CARRESE *(uitîndu-se la pachetul desfăcut)*: E și un costum aici!

PIONE: Și spada...

BERNARDINA: Costumul e cusut numai în argint.

MASANIELLO: Cine-l îmbracă? Să umblu prin Napoli, îmbrăcat în argint?

GENUINO: Dar tu te duci la Palat.

MASANIELLO *(arătîndu-și zdrențele de pe el)*: Ăsta-i costumul lui Masaniello... zdrențăros, ca poporul meu!

GENUINO: Dar duci la Palat!

MASANIELLO: Mă ustură-n cot!

CARDINALUL *(autoritar)*: Masaniello, isprăvește. Dacă nu vrei să te las la voia întîmplării, nu-mi mai jigni persoana cu vorbele tale birjărești. Viceregele a înțeles să cinstească poporul napoletan și pe tine, invitîndu-te la curte. Cine crezi că ești? Unde crezi c-ai ajuns? Refuză invitația, disprețuiește hainele trimise în omagiu de Vicerege, dar nu vei putea ocoli excomunicarea pe care păstorul poporului o va lăsa să cadă peste capul tău de piatră.

https://biblioteca-digitala.ro

MASANIELLO *(speriat)*: Nu ! *(Și cade în genunchi. Ceilalți cad, de asemenea, în genunchi, făcîndu-și semnul crucii)*

CARDINALUL: Nori grei au să coboare în drumul tău. Cutremură-te, Masaniello ! Mii de fulgere și de săgeți vor porni din cer și te vor preface în scrum.

BERNARDINA: Îndurare !

CARRESE *(palid de frică)*: Masaniello, pentru Dumnezeu . . .

MASANIELLO *(cu capul plecat, după o scurtă meditație)*: Vreau să vorbesc cu Bernardina . . .

Cardinalul se trage la o parte cu fratele său, în timp ce Pione și Carrese se îndepărtează, lăsîndu-i singuri pe cei doi soți. Bernardina își privește lung soțul, de parcă l-ar vedea prima oară.

BERNARDINA: Ce frumos ești !

MASANIELLO: Bernardina, mie nu mi-e frică.

BERNARDINA: Știu.

MASANIELLO: Mă gîndesc la tine.

BERNARDINA: Și eu la tine.

MASANIELLO: Îți aduci aminte de Amalfi?

BERNARDINA: Îmi aduc aminte de tine. Amalfi ești tu.

MASANIELLO: Îți aduci aminte marea, în seara aceea?

BERNARDINA: Marea ești tu . . .

MASANIELLO: Și luna? Cerul? Briza?

BERNARDINA: Briza ești tu.

MASANIELLO *(nostalgic)*: « Doriți o barcă? » « Sîntem șapte prietene », ai zis tu. « Dacă ne duceți . . . » « Coborîți ». Nicicînd barca aceea nu mi s-a părut mai ușoară. Și vîsleam, vîsleam . . . și mă uitam la eșarfa de mătase verde ce-o țineai pe umeri . . . « Marinarul nu vorbește », a zis o prietenă de-a ta. « Păi, nu vorbește nici Bernardina ». Iar eu mă gîndeam: « O cheamă Bernardina . . . » *(cu avînt)* Bernardina, orice s-ar întîmpla, să nu rămîi la Napoli . . . Du-te la Amalfi.

BERNARDINA: Ziceai că nu ți-e frică. Vorbește deschis. De ce zici: « Orice s-ar întîmpla », și nu zici: « Dacă mă ucid »? Spune: tu nu mă ai decît pe mine.

MASANIELLO *(ațintindu-și ochii senini în ochii luminoși și plini de o înțeleaptă înțelegere ai soției sale)*: Dacă mă ucid.

BERNARDINA: Pe Bernardina o iei cu tine.

MASANIELLO *(își îmbrățișează și-și sărută îndelung soția. Apoi se desprinde și se duce lîngă masă, înfruntîndu-l hotărît pe Cardinal)*: Așa cum a poruncit Eminența Voastră, Tommaso Aniello d'Amalfi lasă zdrențele astea și se-mbracă în argint pentru ca să fie, la șapte fix, la Palat.

CARDINALUL: Bine c-a dat Dumnezeu.

MASANIELLO: Pione . . .

https://biblioteca-digitala.ro

PIONE: Porunceşte !

MASANIELLO: Crainicii să dea de ştire la toate răspîntiile oraşului că Tratatul a fost iscălit şi că la ceasurile şase plec din piaţa Tîrgului spre Palatul Viceregelui. Vreau ca întreg poporul din Napoli să se afle sub ferestrele Curţii regeşti.

TABLOU

O cortină reprezentînd, în sinteză, Raioanele oraşului Napoli cu respectivele însemnuri. Raionul Nido (Cuib): un cal negru fără frîu pe fond de aur. Raionul Montagna (Munte): un munte cu trei vîrfuri verzi pe fond albastru. Raionul Porta Nova (Poarta Nouă): o poartă de aur pe fond albastru. Raionul Forcella (Furca): un Y, un port şi un om-triton (numit peştele Nicolae) pe fond de argint. Raionul Porta Capuana (Poarta Capuană): un cal fără frîu, de aur, pe fond albastru. Însemnurile se vor lumina rînd pe rînd, pe măsură ce crainicul le rosteşte numele. Crainicul intră prin dreapta şi sună din trîmbiţă. După ce a adunat şase, şapte persoane, îşi citeşte proclamaţia.

CRAINICUL: Oameni din Raionul Nido . . . *(Însemnul corespunzător se luminează)* Raionul Montagna ! Porta Nova, Forcella ! Porta Capuana ! *(Lumea din diferitele raioane s-a adunat în grupuri, sub propriile însemnuri)* Masaniello porunceşte şi ordonă preacredinciosului popor din Napoli să se afle la ceasurile şapte sub ferestrele Palatului Regal. Ducele de Arcos a dat de ştire că vrea să stea de vorbă cu Masaniello şi l-a poftit la Curte. Masaniello pleacă din piaţa Tîrgului la ceasurile şase; înainte de a-l vedea pe Vicerege, însă, vrea să vorbească el singur, numai el, cu poporul său. Vrea să vă salute şi să vă spună cum să vă purtaţi dacă această invitaţie ar fi să se dovedească o mîrşăvie . . . Asta nu-i decît o presupunere, nu-i sigur. Veselie ! Veselie ! Veselie ! Lumînări, flori şi învelitori de mătase la balcoane. Clopote de sărbătoare, focuri de artificii şi tarantelle . . . Tratatul de pace a fost iscălit ! *(Grupele diferitelor raioane se unesc şi, exultînd, se prind într-o horă a bucuriei)*

Cortina cu însemnurile raioanelor din Napoli se ridică şi descoperă impozanta figură a lui Masaniello în strălucitorul său veşmînt de argint şi cu spada în mînă. În spatele său, foarte departe, se zăreşte, în întregime, Palatul Regal, ale cărui numeroase balcoane şi ferestre sînt luminate dinăuntru. Masaniello vorbeşte poporului.

MASANIELLO: Oameni buni, au trecut cinci zile de cînd în piaţa Tîrgului v-am vorbit pentru prima oară şi v-am spus: « Mîinile mele-s curate ». Eu sînt cel care am dat foc şi am făcut să ardă prima casă a noilor biruri . . . Veselie, dar, tovarăşi ai mei ! După cinci zile sîntem slobozi de orice împilare, slobozi de toate dările şi ne-a fost dată înapoi scumpa libertate. Dacă n-aş fi fost silit de Eminenţa Sa şi ameninţat cu excomunicarea, nu mi-aş fi pus ţoalele astea pe mine, ci m-aş fi înfăţişat la Palat cu zdrenţele mele de pescar, căci aşa m-am născut, aşa am trăit şi aşa vreau să mor. Mă duc să mă tîrgulesc cu Excelenţa

https://biblioteca-digitala.ro

Sa și o să mă vedeți iar peste un ceas sau, cel mai tîrziu, mîine dimineață. Dar dacă mîine dimineață n-o să mă vedeți, dați foc întregului oraș să ardă în vîlvătăi. Îmi făgăduiți?

POPORUL: Da . . . Da . . . Așa o să fie !

MASANIELLO: Un singur lucru vreau de la voi și nu vă mai cer altul. Dacă o să vă ajungă vestea c-am murit, să spuneți pentru mine un Ave Maria. Îmi făgăduiți?

POPORUL: Da . . . da . . . dar peste o sută de ani !

MASANIELLO: Vă mulțumesc. Din dragostea pe care v-o port, vreau să vă dau un sfat și să vă atrag luarea aminte: mîine, în catedrală, Viceregele o să jure solemn că va păstra cu credință Tratatul de pace; dar pînă cînd nu vine din Spania confirmarea amnistiei și capitolele iscălite de Rege, stăpînul nostru, să nu lăsați armele din mîini. Să nu vă încredeți niciodată în nobili, pentru că-s trădători și dușmanii noștri. Trăiască Regele Spaniei, moarte relei ocîrmuirii ! Trăiască Fecioara del Carmine și preacredinciosul popor din Napoli !

POPORUL: Trăiască ! Trăiască !

În timp ce ovațiile continuă, Masaniello se îndreaptă spre Palatul Regal, care se apropie și se descompune sub ochii săi, pînă cînd în fața sa nu rămîne decît poarta. Sentinelele spaniole și pichetul de onoare în mare uniformă prezintă armele Căpeteniei poporului. În întunericul curții strălucește argintul costumului lui Masaniello, în timp ce sunete de trîmbiță și răpăit de tobe din interiorul palatului însoțesc pașii vajnicului tînăr.

TABLOU

O uliță în apropierea Domului, strînsă între clădiri înalte. Ultimele raze de soare poleiesc acoperișurile și balustradele unor terase. Bastoanele lungi de bambus, ieșind de la fiecare fereastră în chip de catarge de drapel, cu bogate podoabe de rufe întinse la uscat, se află deja în umbră. Albiturile întinse de sus în jos și de-a lungul întregii ulițe alcătuiesc, la nivelul prăvăliilor și al subsolurilor, o sufocătoare boltă încrețită. În jurul uliței ce ne interesează se înșiruie alte maghernițe, cu scări întretăiate și piezișe, care se cațără cum pot și duc cine știe unde. Sînt ceasurile opt și jumătate ale serii, prăvăliile-s închise. Femeile ies și intră în subsoluri, pentru a se ajuta între ele sau pentru a sta de vorbă.

O bătrînă, așezată în fața subsolului ei, împletește un coș de nuiele. Lîngă ea zac alte coșuri, mari și mici. Femeile pe care le vedem sînt șase la număr: cea care împletește coșuri se numește Rachele, celelalte cinci sînt spălătoresele pe care le-am văzut la Monte di Dio, și se numesc: Palmetella, Cannetella, Teresina, Carmela și Nannarella. Tihna uliței e tulburată de bătăile solemne ale clopotului din Dom și de larma îndepărtată a mulțimii, punctată de răpăit de tobe, și semnale de trîmbiță.

CANNETELLA: La ceasul ăsta, s-o fi terminat și slujba.

https://biblioteca-digitala.ro

PARMETELLA: Eu am şters-o. Tot norodul din Napoli era acolo . . . şi ce căldură!

TERESINA: Dar pe Masaniello l-ai văzut?

PALMETELLA: L-am văzut pe Masaniello şi pe Vicerege, că erau călare.

RACHELE *(rîzînd)*: Masaniello călare . . . asta mai lipsea!

CARMELA: De ce, nu i se cădea să umble călare?

RACHELE: Taci, că eşti mică şi nu-nţelegi nimic. Un sărăntoc de pescar care umblă călare, se îmbracă în argint şi se înfăţişează la palat . . .

TERESINA: Şi-acum zice că se duce şi Bernardina. A poftit-o Viceregina.

RACHELE: Şi nespălata aia vrea să se dea cu nobilii? Ce să mai vorbim . . .

CANNETELLA *(ironică)*: Bernardina printre nobili!

RACHELE: Principesa de Pîine-uscată!

CARMELA: Totuşi, Masaniello ne-a scăpat de biruri.

RACHELE: Dar te gîndeşti cîtă lume a murit din pricina lui Masaniello? După mine, şi Masaniello şi Bernardina sînt doi nelegiuiţi: a tunat şi i-a adunat . . .

Dintr-o ulicioară răzbat voci nedesluşite şi bătăi din palme.

VOCI DIN CULISE: Trăiască Excelenţa Sa şi trăiască Regele! Trăiască Masaniello! Vinnn . . .

PALMETELLA *(alergînd în direcţia vocilor)*: Excelenţa Sa şi Masaniello trec pe-aici. . . *(Celelalte femei o urmează, în afară de Rachele, care rămîne la locul ei)*

RACHELE: Fetiţelor, aţi prostit! Viceregele să treacă chiar pe aici!

TERESINA: Domul e aproape. Slujba s-a terminat şi poate că au apucat pe scurtătură.

VOCI DIN CULISE: Trăiască Masaniello! Trăiască Excelenţa Sa!

Din ulicioară apare Sfingione, urmat de o coadă de vreo opt-nouă ştrengari, şi de Cacuocciolo, care poartă cu greu bagajul cu garderoba lor şi cu diferite obiecte de recuzită, ca săbii, bastoane, mături, pălării şi chiar o valiză veche de care e legat un pachet mare.

SFINGIONE: Vino, Masaniello.

CACUOCCIOLO: Vin, Excelenţă.

CANNETELLA: Măscăricii!

CARMELA: Te fac să mori de rîs . . .

SFINGIONE: Linişte, ori de nu, vă tai capul la toţi.

UN BĂIAT: Plimbă ursu, nespălatule! *(Rîsete, urlete şi zeflemele)*

TERESINA *(lui Sfingione)*: Tu cine eşti?

SFINGIONE: Sînt Viceregele de Napoli.

RACHELE *(lui Cacuocciolo)*: Dar tu?

CACUOCCIOLO: Sînt Masaniello! *(Fluierături, zeflemele etc.)*

SFINGIONE: Venim de la Catedrala Domului.

CACUOCCIOLO: Ai jurat?

SFINGIONE: Cu amîndouă mîinile şi chiar cu picioarele! *(Rîsete)*

Un băiat îngenunche la picioarele lui Cacuocciolo, plecîndu-şi capul.

https://biblioteca-digitala.ro

BĂIATUL: Masaniello, taie-mi capul . . .

MULȚIMEA *(întrecîndu-se pentru a fi aleasă ca victimă)*: Mie . . . Ba mie . . .

SFINGIONE: Nu, domnilor ! Azi e zi de sărbătoare. Ca Vicerege de Napoli am jurat să-mi țin cuvîntul pînă cînd îl voi schimba cu altul, și capete nu se taie . . . Mai ales, cele cu păduchi. *(Femeile și ștrengarii se prăpădesc de rîs)*

BĂIATUL: Faceți-ne slujba.

TOȚI: Slujba, slujba.

RACHELE: Ce să facă? Ce să facă?

SFINGIONE: Pentru cei ce n-au văzut slujba din Dom, o mai facem o dată aici în mijlocul străzii. *(Băieților)* Voi așezați-vă aici. Trebuie să faceți corul de lîngă Cardinal. *(Băieții și femeile se aranjează în jurul celor doi bufoni pentru a asista la improvizațiile lor. Cei doi scot din valiză și din pachet jachete de soldați spanioli, pălării, eșarfe, spade. Unul se maschează în Masaniello, celălalt în Vicerege. Femeile și băieții se amuză din inimă și rîd mai mult cînd Cacuocciolo, cu spada în mînă, se plasează în mijlocul micii mulțimi și ia atitudinea semeței căpetenii a poporului.*

CACUOCCIOLO: Oameni buni, mi-s mîinile curate ! *(Își arată mîinile, negre ca cerneala)*

SFINGIONE *(luînd o poză marțială)*: Masaniello !

CACUOCCIOLO *(prosternîndu-se la picioarele lui Sfingione)*: Zi-i, Excelență, că pe-o ureche intră și pe cealaltă iese.

SFINGIONE: Vrei să-mi spui, Domnia Ta, ce anume vrea poporul?

CACUOCCIOLO: O ciomăgeală ziua și alta — noaptea.

SFINGIONE: Dar de pîine, ce zice?

CACUOCCIOLO: Zice că plămada e prea mare și că i-ar plăcea una mai mică, mai neagră și mai cleioasă.

SFINGIONE: Ia mai spune-mi ceva, domnule Masaniello: poporul napoletan cînd are de gînd să termine cu revoluția?

CACUOCCIOLO: Cînd Excelența Voastră se îndură să mai pună o dată toate birurile.

SFINGIONE: Asta nu, niciodată ! Nu-mi vorbi de biruri că mă-nfuriu !

CACUOCCIOLO: Atunci trebuie să iscălești Capitularea și să juri solemn în Dom.

SFINGIONE *(închinîndu-se adînc, ca și cum s-ar afla în fața Cardinalului)*: Eminență, s-o facem repede, repede. Jur și mă duc. *(Lui Cacuocciolo)* Îngenunchează, Masaniello. *(Cacuocciolo se execută)* Acum, clopotele vor vesti poporul că slujba începe. *(Imită dangătul clopotelor)* Bang . . . bang . . . bang . . . bang . . . *(Ia un băț gros și se apropie de Cacuocciolo)* Domnule Cardinal . . . *(îi trage o lovitură puternică lui Cacuocciolo, în cap)* Punct ! Jur de față cu dumneavoastră *(altă lovitură)* virgulă ! *(Femeile și băieții rîd)* și de față cu poporul . . . *(Se preface că se gîndește o clipă, apoi îi întreabă pe băieți)* Ce punem: virgulă sau punct ?

https://biblioteca-digitala.ro

BĂIEȚII: Punct, punct!

SFINGIONE: ... de față cu poporul, punct! *(Altă lovitură de baston)* punct ... Că diseară mănînc o farfurie de macaroane, în sos de roșii ...

BĂIEȚII: Virgulă! *(lovitură de baston)*

SFINGIONE: Un pui la cuptor!

BĂIEȚII: Punct! *(idem)*

SFINGIONE: ... Salată ...

BĂIEȚII: Virgulă! *(idem)*

SFINGIONE ... brînză, fructe ...

BĂIEȚII: Punct! *(idem)*

SFINGIONE: ... prăjitură ...

BĂIEȚII: Virgulă! *(idem)*

SFINGIONE: În barba lui Masaniello! *(de data aceasta loviturile vor fi două și mai puternice)* Punct și virgulă!

RACHELE: Masaniello, cum te simți? *(Toți rid)*

SFINGIONE: Rău, se simte rău. Dar își revine repede dacă binevoiți să vă-ndurați să ne dați cîte o para. *(Femeile azvîrlă cîteva monede saltimbancilor)*

TABLOU

Piața Tîrgului. Masaniello i-a evacuat pe toți cei care locuiau deasupra lui și vizavi, inclusiv bătrînii și copiii. Totonno, șeful Lazzarilor înarmați, îi somează pe ultimii evacuați să-și părăsească imediat locuințele, fără comentarii și fără să se împotrivească. Răspîndite prin piață, grupulețe de cinci, șase familii strînse în jurul sărmanelor lor catrafuse, nu îndrăznesc să protesteze și nici măcar să-și ridice privirea spre locul unde se înfăptuiește abuzul în dauna lor. E ceasul șapte și jumătate seara, piața e luminată de reflexele unui asfințit roșu, de foc. Prăvăliile sînt închise, ușile subsolurilor sînt căscate, iar diferiții locatari, unii în picioare, alții șezînd în fața propriei case, asistă la penibila scenă a exodului, muți, dar plini de o vădită ură față de aplicarea măsurii de evacuare. Totonno se întoarce spre casa lui Masaniello, privind în sus.

TOTONNO: Nu vreau să am necazuri din pricina voastră. Coborîți, și cît mai repede. *(De sus, nimeni nu răspunde)* Ați înțeles, dom' Attanasio? Trebuie să coborîți! *(De sus, nici un răspuns)* Atunci, să urcăm noi acolo?

ATTANASIO *(dinăuntru)*: Nu e nevoie. Coborîm. Cît să legăm sacul ăsta.

TOTONNO: Și ce, sînteți mut? Nu știți să răspundeți?

ATTANASIO: Am răspuns.

TOTONNO: După un sfert de ceas.

GENNARO *(capul unei familii, alungat împreună cu patru-cinci membri ai familiei)*: Unde mergem? Putem ști unde vreți să ne aciuim?

TOTONNO: Dom'Gennaro, taci din gură. Dacă vorbim toți deodată e turnul lui Babel.

https://biblioteca-digitala.ro

GENNARO: Şi ca să nu fie turnul lui Babel, tu mă bagi într-o privată, iar eu trebuie să tac. Mă scoţi din casă, dar spune-mi măcar unde mă duci?

CELELALTE FAMILII: Vrem să ştim ! Vrem să ştim !

GENUINO *(soseşte, însoţit de Maso Carrese)*: Ce-i? Ce s-a întîmplat?

GENNARO: Părinte Genuino, am ajuns pe drumuri . . . Masaniello a poruncit să fie scoţi toţi locatarii din casa lui şi din casa de vizavi. În două ceasuri: evacuarea . . .

GENUINO *(lui Carrese)*: Ai văzut? Asta voiam să-ţi spun.

CARRESE: I-o fi frică de vreo trădare.

GENUINO: De ce nu lasă puterea? De ce nu renunţă?

CARRESE: I-am spus, dar e prea tare de cap.

TOTONNO *(spre ferestrele de sus)*: Dom' Attanasio ! . . .

Attanasio intră sprijinind o bătrînă gîrbovită şi pe jumătate oarbă.

ATTANASIO: Vino, mamă . . . Fii cu băgare de seamă. *(Unui băiat şi unei fete care-l însoţesc, cărînd cu greu geamantane, pachete etc.)* Aţi luat tot?

FATA: Da, tată.

BĂIATUL: Ce-i cu nebunia asta?

ATTANASIO: Taci şi umblă.

BĂTRÎNA: Unde mergem?

ATTANASIO: Mergem în vilegiatură . . . Vino, mamă.

TOTONNO: Strîngeţi-vă într-un singur pîlc şi ţineţi-vă pe lîngă mine. *(Toate familiile se unesc, formînd un singur grup)* Repede, că ne-apucă noaptea.

GENNARO: Încotro ne ducem?

TOTONNO: La Arenaccia. Am prevăzut un adăpost pentru toată lumea.

FAMILIILE: Nebunie ! Facă-se voia ta, Doamne !

GENNARO: Ei, părinte Genuino? . . .

GENUINO *(adresîndu-se grupului)*: Înţeleg nemulţumirea voastră şi mă dor necazurile pe care le înduraţi . . . dar îmi dau seama şi de amărăciunea cu care Căpitanul general al Poporului, ilustrissimul Domn Masaniello, ţintă a unor numeroase uneltiri, capcane şi trădări, a fost silit să ia o măsură atît de tiranică şi de aspră în paguba voastră. Nu mai trebuie să-l socotiţi pe Masaniello un egal al vostru. El a fost înălţat de Excelenţa Sa Ducele de Arcos, în numele Majestăţii Sale Catolice, la rangul celor puternici. I se cuvine ascultare şi credinţă. Cuvîntul lui e lege, iar în faţa legii trebuie să ne închinăm. Un semn de împotrivire v-ar costa spînzurătoarea. În cîteva zile, poate chiar peste o oră, o revenire asupra ordinului vă va putea aduce înapoi în casele voastre. Bizuiţi-vă pe firea schimbătoare a omului. Noroc.

TOTONNO *(familiilor)*: Să mergem. *(Alaiul evacuaţilor, flancat de Lazzari, se îndreaptă în tăcere spre o ulicioară şi dispare)*

CARRESE *(exasperat)*: Nu pot să văd anumite lucruri. Părinte, dreptate e asta?

GENUINO: Ba e nebunie curată.

https://biblioteca-digitala.ro

CARRESE: Să-l ducem atunci la balamuc, înainte să ne osîndească pe toți la moarte!

GENUINO: Marco Vitale . . . Marco Vitale e ghimpele său.

CARRESE: Treaba e isprăvită. Capitularea a fost iscălită, Viceregele a jurat . . . Ce mai vrea?

GENUINO: Masaniello ar fi cedat. Marco Vitale e pentru împlinirea planurilor sale nesocotite.

CARRESE: Ce vrea?

GENUINO: Republica. Și nu pricepe, amăgitul, că singura putere care poate ține în frîu silnicia nobililor e tocmai monarhia.

MASANIELLO *(intră în piață alergînd, urmat de Marco Vitale)*: Sînt nebun! Acum să vedem cine e nebun! *(Fără să-i pese nici de Genuino, nici de Carrese, se duce glonț la fereastra casei sale)*: Bernardina! Bernardina!

CARRESE *(rece)*: Bernardina a ieșit cu Maria Grazia după cumpărături.

MASANIELLO: Nu-i nimeni acasă?

CARRESE: Palatul e pustiu, așa cum ai dorit.

MASANIELLO *(țipînd)*: Și bine au făcut! Trădare, numai trădare în jurul meu. În fiecare noapte, din zece în zece minute, din sfert în sfert de ceas, se aude o voce care strigă: « Masaniello e nebun! » Mă duc la fereastră: « Cine-i? » « Noi dormim . . . Nu știm nimic ».

CARRESE: Or fi glumit copiii.

MASANIELLO: Trădători plătiți, asta sînt!

GENUINO: Dragă Masaniello, te porți în chip josnic.

MASANIELLO: Fac ce vreau și ce-mi place.

GENUINO: Ăsta nu e un răspuns de Căpitan General. Ascultă și tu de sfaturile altora . . .

MASANIELLO *(ironic)*: Ale cui?

GENUINO: Ale mele.

MASANIELLO: Și, tu, cine ești?

GENUINO *(izbucnind)*: Masaniello, îți poruncesc să isprăvești cu tonul ăsta arogant. Te-ai răzvrătit împotriva nedreptăților celor puternici, și nu-ți dai seama de nedreptățile pe care le faci tu, ceas cu ceas. Osîndiri la moarte fără nici o deosebire, ordine greșite, amenințări, persecuții.

MASANIELLO *(repezindu-se la Genuino)*: Ești un bătrîn ramolit . . . *(Carrese și Vitale intervin, oprindu-l pe Masaniello)*. Nu te iau la palme numai pentru că mi-e milă de tine.

CARRESE: Unde vreți să ajungeți?

MARCO VITALE: Dragă Maso, liniștește-te.

GENUINO: Cum se poate ca un nepriceput să împartă dreptatea și să dea o orientare politică țării?

MASANIELLO *(încearcă să iasă din strînsoarea lui Carrese și Vitale)*: Lăsați-mă . . .

https://biblioteca-digitala.ro

CARRESE: Potolește-te, potolește-te . . .

GENUINO: Poporul e obosit, vrea să se întoarcă la ordine și la liniștea vieții normale.

MARCO VITALE: Dragă Părinte Genuino, noi vă recunoaștem meritul de-a fi luptat împotriva nobilimii, toată viața, printr-o politică moderată, și de aceea vă stimăm. Dar ne permitem să ne deosebim de ideea dumneavoastră și s-o combatem.

GENUINO: Succes, atunci, și noroc. Și ție, Masaniello. *(Se îndreaptă spre ieșire)*

MARCO VITALE *(lui Genuino)*: Dușmani?

GENUINO: Tu ești cel care vrei să combați ideea mea: eu o apăr. *(Iese)*

Sosește Bernardina, urmată de Maria Grazia. Cele două femei sînt pline de pachete și pachețele.

BERNARDINA: Vai ce oboseală!

MASANIELLO: Unde ai fost?

BERNARDINA: După cumpărături. Mi-am cumpărat ciorapi, o pereche de pantofi și un șal de mătase cu broderii.

MARIA GRAZIA: Pantofii-s foarte frumoși.

BERNARDINA: Cît e ceasul?

CARRESE: Opt, zece minute pînă-n opt.

BERNARDINA: Uf, Doamne . . . Trebuie să mă-mbrac. Viceregina mă așteaptă la Palat.

MARIA GRAZIA: Și ce rochie ți-a trimis!

BERNARDINA: Vreau să mă-mbrac, de-abia aștept să-mi pun rochia. Hai, Maria Grazia, ajută-mă tu.

CARRESE: Maria Grazia trebuie să vină cu mine la Pozzuoli.

MARIA GRAZIA: Două minute. Cum e gata Bernardina, plecăm.

BERNARDINA: Masaniello, mă-mbrac și cobor imediat să mă vezi: așteaptă-mă. *(Iese, urmată de Maria Grazia)*

MARCO VITALE *(lui Masaniello)*: Mă duc. Am o ședință urgentă.

MASANIELLO *(aproape absent)*: Bine . . .

MARCO VITALE: Ce-i cu tine?

MASANIELLO: Părintele Genuino e un ticălos.

MARCO VITALE: Poate c-am întins prea mult coarda. Trebuie să-l neutralizăm. Am să pun o persoană de încredere să se ocupe de el. Ești îngrijorat?

MASANIELLO: Nu, dar dacă poți, fă-l să se întoarcă la mine. Vreau să-i vorbesc. Mai bine prieten cu Genuino, decît dușman.

MARCO VITALE: Ne vedem mai tîrziu.

CARRESE: Eu mă duc să-mi cumpăr tutun. *(Se îndepărtează, în timp ce Masaniello se așează pe podiul comedianților)*

PIONE *(intrînd)*: Iată-mă. Bună seara, Masaniello.

MASANIELLO: Bună seara.

https://biblioteca-digitala.ro

PIONE: Am fost la « Belşugul poporului », la Posillipo: masă oprită şi felurile de mîncare alese şi poruncite. Totul e în regulă.

MASANIELLO: Ce masă?

PIONE: Păi, nu l-ai poftit tu pe Vicerege?

MASANIELLO *(sare în picioare ca un arc)*: Uh, aşa-i! Uitasem . . . Cît e ceasul?

PIONE: Să tot fie opt.

MASANIELLO *(strigînd spre ferestrele locuinței sale)*: Bernardina! Bernardina!

BERNARDINA *(dinăuntru)*: Masaniello?!

MASANIELLO: Nu pot să te mai aştept, e tîrziu . . . Trebuie să merg la Palat.

BERNARDINA *(de la fereastră)*: Mergem împreună.

MASANIELLO: Tu te duci la Viceregină. Viceregele vine să mănînce cu mine la « Belşugul Poporului », la Posillipo. Trebuie să mă grăbesc, s-a făcut tîrziu. Ne vedem la noapte. Pione, fugi la Marco Vitale şi spune-i că sînt la « Belşugul Poporului ».

PIONE: Bine. *(Ies, grăbind pasul pe uliți opuse)*

BERNARDINA *(strigă tare)*: Adelina! Adelina!

ADELINA *(apare în pragul subsolului său, leneşă şi fără tragere de inimă)*: Ce doriți?

BERNARDINA: Nu cumva ai un fir de ață albă?

ADELINA: N-am. N-am ață. *(Intră)*

BERNARDINA: Adelina, stai.

ADELINA: Ce doriți?

BERNARDINA: Întreab-o pe Vincenza, poate că are ea.

ADELINA *(spre subsolul de alături)*: Vincenza!

VINCENZA *(ieşind)*: Ce doreşti, Adelina?

ADELINA: Un fir de ață albă. Îi trebuie Bernardinei.

VINCEZA: N-am.

BERNARDINA: Întreabă în vecini.

VINCENZA *(cu voce tare, adresîndu-se, oarecum, tuturor femeilor din piață)*: Un fir de ață albă . . . Îi trebuie Bernardinei.

FEMEILE DIN SUBSOLURI *(dinăuntru)*: Nu.

TABLOU

O sală a Palatului Regal. Viceregele şade la o masă şi se uită curios la Malvina şi la Virginia, care frig ştiuleţi de porumb pe un grătar improvizat, lîngă fereastră.

VIRGINIA: Porumbul fript trebuie mîncat fierbinte. *(Malvinei)* Suflă, suflă . . . întoarce ştiuletele ăla că se arde.

VICEREGELE: Bucătarul îmi face porumb fript, dar mi-l trimite rece la masă.

VIRGINIA: Cînd ştiuletele se răceşte, bobul se face tare. *(Ia un ştiulete de pe foc şi-l întinde Malvinei)* Malvina, du-l Excelenţei Sale. Ăsta e gata.

MALVINA *(aşează ştiuletele pe un şervet alb şi-l oferă Viceregelui)*: Excelenţă . . .

https://biblioteca-digitala.ro

VICEREGELE *(mofturos, referindu-se la porumb)*: Frige.

MALVINA: Nu, Excelență, apucați-l de jos. Așa nu frige.

VICEREGELE *(pipăind capătul știuletelui, cu vîrful degetelor)*: Ai dreptate. *(În timp ce suflă deasupra știuletelui, se uită la trupșorul mlădios și atrăgător al fetișcanei)* Ești ca un rod proaspăt. Ești un porumbiel și tu. *(Malvina roșește, se înclină și se ducă lîngă maică-sa)*

VIRGINIA: Acum Malvina știe să frigă porumbielul. Oricînd Excelența Voastră dorește, vine Malvina și vi-l frige ea.

ZUFFIA *(intrînd)*: O noutate foarte importantă, Excelență: a venit părintele Genuino.

VICEREGELE *(Virginiei)*: Un știulete domnului ministru . . .

VIRGINIA *(în timp ce Malvina îl servește pe Zuffia)*: Imediat.

VICEREGELE: V-a spus ceva bătrînul?

ZUFFIA *(rozînd știuletele)*: Doar cîte un semn de nerăbdare, cîteva blesteme. S-a săturat de Masaniello.

VICEREGELE: Și de-abia așteaptă să-și verse năduful. *(Strigînd)* Mattia !

MATTIA *(intrînd)*: Excelență !

VICEREGELE: Părintele Genuino așteaptă afară. Poftește-l.

MATTIA: Imediat. *(Iese)*

VICEREGELE: Genuino vine să ceară tăierea unui cap, pun pariu: o sută de țechini la zece.

ZUFFIA: Voi plăti zece țechini dacă cere unul singur. Voi avea cinstea să încasez o sută de la Excelența Voastră dacă cere două.

GENUINO *(intră; plecăciune în fața Viceregelui)*: Excelență . . .

VICEREGELE: Vino, Genuino. Vei fi obosit, ia loc. *(Virginiei)* Virginia, lăsați-ne singuri.

VIRGINIA: Da, Excelență. *(Strînge, cu Malvina, grătarul etc.)* Vino, fata mea. *(Iese)*

VICEREGELE *(lui Genuino)*: Un știulete?

GENUINO: Nu, mulțumesc.

VICEREGELE *(evaziv)*: Suflă șirocul, nu?

GENUINO: Șirocul.

ZUFFIA: Ține trei zile.

GENUINO: Cîteodată o zi sau două mai mult, dar nu depășește niciodată săptămîna.

ZUFFIA: Crivățul mătură totul în cale.

GENUINO: Ilustrissimul Căpitan General . . .

VICEREGELE *(detașat)*: Cine?

GENUINO: Căpetenia Poporului.

VICEREGELE *(fals nedumerit)*: Zuffia, cine?

ZUFFIA *(pricepînd din zbor jocul Viceregelui)*: Nu-nțeleg . . .

GENUINO: Da, Masaniello.

VICEREGELE: Pescarul.

https://biblioteca-digitala.ro

GENUINO: Exact. Pescarul.

VICEREGELE: E nebun. Asta voiai să-mi spui?

GENUINO: Voiam să vă spun mai mult, Excelenţă.

MATTIA *(intrînd)*: Căpitanul General, ilustrissimul domn Masaniello, cere să vorbească Excelenţei Voastre.

GENUINO: Domnule ministru, Excelenţă: am la îndemînă omul potrivit, un om cu braţul sigur şi cu ochi care nu greşesc. Un oarecare Dardizzone.

VICEREGELE: Zuffia, zece ţechini.

ZUFFIA: Da, Excelenţă.

GENUINO *(stingherit)*: Excelenţă . . .

VICEREGELE: Zuffia, continuă discuţia cu părintele Genuino în salonul de alături. *(Ironic)* Eu trebuie să mă pun cu umilinţă la dispoziţia ilustrissimului domn Masaniello, Căpitan General al poporului.

ZUFFIA *(luînd-o înaintea lui Genuino şi introducîndu-l în salon)*: Veniţi cu mine.

GENUINO: Mulţumesc. *(Plecăciune)*: Excelenţă. *(Iese cu Zuffia)*

MATTIA *(intrînd)*: Ilustrissimul domn Căpitan General.

VICEREGELE *(aşezat la masă)*: Vino, vino, prietene.

MASANIELLO *(intrînd)*: Excelenţă, sănătate.

VICEREGELE: Ce bucurie pentru mine, să te văd. Eşti totdeauna ca o zi de sărbătoare. Mattia, un jilţ. *(Mattia execută)*

MASANIELLO: Excelenţă, ce jilţ . . . Trebuie să mergem, e tîrziu. Am poruncit să ni se pregătească o cină pe cinste. Unde e Viceregina? Să vină şi ea, umplem luntrea.

VICEREGELE: Viceregina nu poate, o aşteaptă pe Bernardina. Nu ştiai că nevastă-ta vine aici astă seară?

MASANIELLO: Ba da, ba da ! M-am zăpăcit.

VICEREGELE: Viceregina are oaspeţi, iar eu, Masaniello, am o durere de cap care mă face să văd stele verzi . . . Cred că am şi febră.

MASANIELLO: Cine ştie ce porcării vă dau să mîncaţi aici, la Palat. Bucătarii sînt o şleahtă de ticăloşi . . . Lucrează în scîrbă, scuipă în oale . . . Aveţi un rău de maţe . . . Trebuie să le curăţaţi.

VICEREGELE: Da, vreau să mă aşez în pat. Petrecere frumoasă, dragă Masaniello. Mattia !

MATTIA: Poruncă !

VICEREGELE: Cea mai frumoasă felucă la dispoziţia Căpitanului General. *(Arată un coş plin cu sticle de vin)* Îl pregătisem pentru cina noastră: Porto şi Lacrima Christi. Bea-l tu, în sănătatea ta.

MASANIELLO: Mulţumesc, Excelenţă.

VICEREGELE *(lui Mattia)*: Condu-l pe Căpitanul General. *(Mattia şi Masaniello se îndreaptă spre ieşire)* À propos, unde te duci să mănînci?

MASANIELLO: La « Belşugul Poporului », la Posillipo.

https://biblioteca-digitala.ro

VICEREGELE: Excelentă tavernă. Dacă mă simt mai bine . . .
MASANIELLO *(plin de speranţă)*: Da?
VICEREGELE: Poate că la o anumită oră vei avea o surpriză.
MASANIELLO *(sincer)*: Să sperăm. Bună seara. *(Iese)*

Intră Viceregina, îmbrăcată în mare pompă şi urmată de o mică suită de nobili şi cavaleri.

VICEREGINA: Roderigo.
VICEREGELE *(admirativ)*: Eşti superbă !
VICEREGINA: Mulţumesc, dragul meu.
VICEREGELE *(nobililor)*: Bună seara, prieteni.
NOBILII *(înclinîndu-se)*: Excelenţă . . .
VICEREGELE: Vă las cu Viceregina, care în curînd va avea cinstea să v-o prezinte pe prinţesa sardelelor. *(Rîsete ironice însoţesc butada)* Pe curînd, draga mea.
VICEREGINA: Rămîi şi tu.
VICEREGELE: Nu pot. Afaceri urgente mă cheamă dincolo.
VICEREGINA: Nu vrei s-o cunoşti pe soţia lui Masaniello?
VICEREGELE *(cu răceală)*: Văduva. *(Iese)*
MATTIA *(intrînd)*: Bernardina Pisa !

Curtea se strînge în jurul Vicereginei în semicerc, unii în picioare, alţii şezînd. Începe muzica. Intră Bernardina, pieptănată pompos, îmbrăcată în argint; e splendidă, nici măcar strălucirea Vicereginei nu reuşeşte să întunece copleşitoarea frumuseţe a tinerei. Văzînd-o pe Bernardina, doamnele de la curte, toate băbătii împopoţonate şi pomădate, pleacă ochii în jos şi-şi strîng buzele într-o strîmbătură de dispreţ invidios. În schimb, bărbaţii îşi lungesc gîturile şi-şi holbează ochii. Bernardina o salută pe Viceregină printr-o plecăciune graţioasă.

BERNARDINA *(cîntînd)*: Excelenţă, sluga voastră !
VICEREGINA:
Dragă, dragă Bernardină,
ce frumoasă şi ce fină,
vino, vino lîngă mine.
BERNARDINA: Ce onoare ! *(se aşează lîngă Viceregină)*
VICEREGINA:
Să-ţi prezint:
pe ducesa Tutungiu
pe baronul Bulangiu,
Toată boierimea'naltă
pe Marchizul, pe Contesa . . .
Şi Viscontele Bibic, Ducele Baban
Şi Baronul de Bostan.
BERNARDINA *(plecăciuni tuturor)*: Sluga voastră.
NOBILII: Vă rog, vă rog . . . *(Mattia deschide calea unor servitori care aduc enorme tăvi cu răcoritoare)*
VICEREGINA: Băuturi răcoritoare?

10* 413

https://biblioteca-digitala.ro

BERNARDINA: Prea gentilă; eu: oricare.
VICEREGINA: O-nghețată?
BERNARDINA: Onorată.
VICEREGINA: Să ne răcorim cu toții . . . ce căldură ! . . .
NOBILII: Ce căldură ! Ce căldură . . . *(Mattia se înclină în fața Vicereginei și-i întinde o casetă căptușită cu mătase. Viceregina o deschide și-i arată Bernardinei un colier bogat)*
VICEREGINA: Pentru tine e colierul !
NOBILII: Ce splendoare ! Oare cine-i bijutierul?
BERNARDINA *(zăpăcită)*: O, ba nu, eu nu mi-l pun !
NOBILII: Dar de ce? E un lucru bun !
UN NOBIL: Excelența Sa se-ndură . . .
O NOBILĂ: E-o bijuterie pură !
UN NOBIL: Unui dar regesc ca ăsta, nu se poate zice nu.
BERNARDINA *(convinsă și de propria deșărtăciune femeiască)*: Fie, dară, l-oi lua . . . *(Viceregina îi petrece colierul în jurul gîtului)*
TOȚI: În sfîrșit ! Așa mai zic !
VICEREGINA: Și ilustrul Masaniel?
BERNARDINA: E drăguț și blînd: un miel !
VICEREGINA: Te înșeală?
BERNARDINA: Cum? Imediat îl vîr în boală !
VICEREGINA: Viața lui nu e ca mierea:
nu l-a obosit puterea?
BERNARDINA: Cînd ceva e cum îți place
pîn-la capăt ai a-l face!
VICEREGINA: În curînd al tău bărbat
își va reveni în fire:
ce te miri, să nu te mire
Regelui poporu-i dat !
BERNARDINA: Da, dar regele-i departe,
hăt în Spania. Domnii-aici
pentru ei e bine, foarte !
Dar săracul ce se face?
Pentru-a noastră sărăcime
De-o regină e nevoie:
Eu să stau unde mi-e voie,
voi să stați în nobilime.
VICEREGINA: Înțeleg: e-o depărtare,
o prăpastie între noi.
BERNARDINA: O răbdăm, cum sîntem, goi,
pîn'să vină-o destrămare.

https://biblioteca-digitala.ro

VICEREGINA: Și-ntre voi, petreceți bine?
BERNARDINA: După timp, cît se cuvine.
VICEREGINA: Și cum e cînd v-amuzați?
Tarantellele dansați?
BERNARDINA: Tarantella-n noi e trează.
VICEREGINA: De-i așa, atunci dansează.
BERNARDINA: Cum să nu? De ce n-aș face-o?
astă tarantellă-ncalte
n-oi juca-o birjărește
ci mai fain și mai domnește
ca-n saloanele înalte!
Tobele nu-s avenite,
că fac gălăgie mare
și urechile-n adunare
nu ar trebui jignite.
Fac un pas, mîinile sus,
și din degete, cu sete,
îmi fac patru castaniete:
nu fac larmă, e exclus!
Și acum, o-nvîrtitură
ca o frunză de salată,
încă una, și mai lată,
și o nouă-mpletitură!
Da-i nevoie și de tineri . . .
De ce stați așa pleoștiți?
Ci în jocul nost' veniți,
că nu-i, astăzi, zi de vineri.
Fetișcanele sînt gata
cu fustițele-nfoiate
cînd se dau încet pe spate
pîn' și Regele-i dat gata.
Hai să dănțuim, copii!
În mișcare mlădioasă
pe o muzică frumoasă
care face șita-șita-și!

În răstimpul acestor strofe, Bernardina a reușit să transmită tuturor nobililor o poftă irezistibilă de-a încerca și ei tarantella; astfel, treptat-treptat, s-a înjghebat o tarantellă în ritm lent, acceptată de toți cu plăcere și dansată cu gust.

VICEREGELE *(urmat de Zuffia):* N-am să mă plictisesc, Zuffia. Acest dans e cu adevărat delicios și mă interesează. Pe curînd. Să vii cu vești bune.

ZUFFIA *(plecăciune):* Excelență . . . *(se îndreaptă spre ieșire)*

https://biblioteca-digitala.ro

VICEREGELE: Aşteaptă. *(Îi aruncă o pungă plină de ţechini)*: E a dumitale !
ZUFFIA *(prinzînd punga din zbor)*: Ce-i asta?
VICEREGELE: Genuino a rostit numele lui Marco Vitale. Am pierdut pariul.
ZUFFIA *(ipocrit)*: Excelenţa Voastră are mai multă ţinere de minte decît mine. Pe curînd. *(Se înclină şi iese, în timp ce tarantella continuă. Bernardina e încîntătoare, nobilii se distrează de minune. Viceregele asistă, zîmbeşte tuturor . . . E limpede că se amuză şi el)*

TABLOU

Taverna « Belşugul poporului », la Posillipo. Printre buţile şi butoaiele lipite de pereţii localului rustic, au fost aranjate patru-cinci mese cap la cap, pentru a forma una singură, destul de mare, ca să cuprindă zece-douăsprezece tacîmuri. Carmine Scannicchi, proprietarul, ajutat de Tola şi de Cuosemo, ospătarul, a făcut pe dracu-n patru a decora cu pompă localul. Pe mese a întins o faţă de masă din cînepă, nouă-nouţă, a scos la iveală farfuriile cele mai frumoase, carafele cele mai scumpe, tacîmurile de zile mari. De sus, atîrnă o frînghie, al cărei capăt ajunge la centrul mesei; cînd amfitrionul va socoti de cuviinţă, o smucitură a frînghiei va face să se răstoarne un şir de coşuri plasate pe bîrna tavanului, producînd o ploaie deasă de flori peste meseni. La cîţiva metri de local, marea se frînge de stînci şi inundă, într-o mişcare moale, plaja. Dintr-odată, cinci fete irump în local, vesele şi sprinţare. Poartă costume de baie, încă muiate de apă.

CARMINIELLO: Aţi zis: facem o baie de zece minute şi staţi în apă de două ceasuri. V-am rugat să plecaţi de-aici: am nevoie de local.
Cele cinci fete n-au prea înţeles ce le-a spus Carminiello, şi se mărginesc să ridă nepăsător şi să răspundă « da » în franţuzeşte, în englezeşte, în nemţeşte şi în alte limbi. Apoi, toate împreună, inclusiv tînăra negresă ce se află printre ele, se adună în prag şi strigă spre mare.
FETELE: Madam Mayer ! Madam Mayer !
CARMINIELLO: Patroana voastră e tot în apă? *(Fetele rîd. Apare Madam Mayer şi ea în costum de baie, muiată pînă la os)*
MADAM MAYER *(intră şchiopătînd)*: Ce paie, ce paie ! Aba-i blina de arici . . . Mi-am scrantit un bicior *(lui Carminiello)* Bîine, şinchen şi fin: abem voame . . .
FETELE: Da, foame . . .
CARMINIELLO: Trebuie să plecaţi de-aici . . . V-am rugat . . . Aştept nişte oameni de vază şi am nevoie de local.
MADAM MAYER: Tacă nu tai de mîncare, nu blecăm !
TOLA *(din culise)*: Ajutor ! Ajutor ! Ajutor !
CARMINIELLO *(alarmat, aleargă spre intrare)*: Ce s-a-ntîmplat?
TOLA *(din culise)*: Carminiello ! Carminiello ! *(În costum de baie, şi ea, intră în fugă şi se refugiază în braţele soţului, speriată)* Doamne sfinte! O langustă . . . O langustă aşa de mare ! S-a luat după mine . . . Eu înotam şi ea tot mai aproape, după mine . . . Şi se uita la mine !

https://biblioteca-digitala.ro

CARMINIELLO: Te-o fi luat drept maică-sa! *(Aspru)* Du-te şi îmbracă-te. E tîrziu.

TOLA: Potoleşte-te, Carminiello. Am şi eu dreptul să mă răcoresc. *(Pleacă)* Ce spaimă am mai tras! *(Iese)*

Intră Carnetta, urmat de Capatosta şi Tuppitù. Cel dintii e îmbrăcat ca Stegar al Regelui, ceilalţi doi ca nobili cavaleri napoletani.

CARNETTA: Veniţi, nobilii mei amici, veniţi. Te adăpăm cu o carafă de muscat de peşteră, pălăvrăgim vreo zece minute despre lucruri înţelepte şi ne întoarcem în palatele noastre princiare.

CAPATUSTA: Cum zici tu, aşa facem. Eu persecut totdeauna ce zici tu.

TUPPITÙ: Iar eu nu calc niciodată pe noada nimănui.

CARNETTA *(văzînd fetele)*: Ia' te uită ce fete frumoase!

CAPATOSTA: Ar fi pentru mine o mare onoare să le cunosc!

TUPPITÙ: Şi proaspete şi elegante.

MADAM MAYER: Eu şi vetele mele aşteptăm bîine, şinchen şi fin ... Dar el *(îl arată pe Carminiello)* nu frea să ne serfească ...

CARMINIELLO: Aştept nişte clienţi de mare vază.

CARNETTA: Mai de vază decît noi, nu cred. *(Arătîndu-l pe Capatosta)* Îl avem aici pe Prinţul de Blestamaţia, iar dumnealui *((îl arată pe Tuppitù)* e Ducele de Tărîţenia. Cît despre mine, se vede după spadă şi după uniformă. *(Fetele şi Madam Mayer se înclină respectuos în faţa celor trei tîlhari)*

MASANIELLO *(de pe plajă)*: Carminiello! Carminiello!

CARMINIELLO: Masaniello! *(aleargă spre intrare)* Iată-mă. Porunciţi!

MASANIELLO: Gata masa?

CARMINIELLO: Gata! *(Femeilor)* Îmi vine tot guvernul: Masaniello, Viceregele, Miniştri, Excelenţe ...

MADAM MAYER: La mine spus ca Masaniello a inepunit!

CARMINIELLO: Era el nebun dinainte, darmite acum.

CARNETTA: Eu sînt pedepsit şi am plecat fără învoire. Dacă mă vede Masaniello ... Mă duc, la revedere, nobilii mei amici. *(Iese)*

CAPATOSTA: Noi vrem să mîncăm, dar fără să amenajăm pe nimeni. Şi-apoi, nobilimea nu poate să cadă de acord şi să facă amor cu Masaniello.

CARMINIELLO: Mai sînt odăi şi sus, urcaţi şi alegeţi unde vreţi să staţi. Într-o parte se vede San Martino, în cealaltă Capomiseno.

TUPPITÙ: Să mergem. *(Pleacă)*

CAPATOSTA: Îmi pare rău de fete. *(Ies)*

MADAM MAYER *(strigînd spre plajă)*: Masaniello! Masaniello!

FETELE: Masaniello!

MASANIELLO *(intrînd)*: Ia' te uită cine se vede! *(Fetele îl înconjoară pe Masaniello, întîmpinîndu-l cu veselie)* Mirosiţi a fructe de mare ... Luaţi loc şi mîncaţi cu mine.

MADAM MAYER: Mulţumesc! Vetelor, şeteţi. *(Femeile se aşează la masa cea lungă)*

https://biblioteca-digitala.ro

MASANIELLO: La ce te gîndești?
BERNARDINA: La nimic.

Dintr-o uliță apare abatele Filomarini și vine drept spre podiul comedianților. Văzîndu-l pe Masaniello dezlegat se oprește, pălind de frică.

ABATELE: Oh, Sfîntă Gervasa ! L-au dezlegat !
BERNARDINA: Poftiți, părinte, poftiți !
ABATELE: Doar nu-s nebun, copila mea ! Mă trec fiorii. Poftește tu la mine. *(Bernardina se apropie de el)* Ține . . . *(Îi dă o scrisoare)* Am scris frumos și caligrafic totce mi-ați spus să scriu.
BERNARDINA: Stă scris limpede că Masaniello nu mai vrea să știe de nimic?
ABATELE: Da, copila mea . . . Că, în primul rînd din respect pentru lege și în al doilea rînd din motive de sănătate, cedează puterea Excelenței Sale Viceregele, întorcîndu-se acasă la el, fericit și mulțumit, și salutare ! Dedesubt, iscălitura: Tommaso Aniello. Pune crucea și o predă fratelui meu. Rămîi cu bine, copiliță. *(Pleacă grăbit)*
MASANIELLO: Nu fugiți . . . Eu nu-s nebun.
ABATELE: Cine-a spus asta? Vai de mine. Noi sîntem nebuni, tu ce-ai a face? *(Iese)*
BERNARDINA: Înmînează scrisoarea Eminenței Sale. Nu mai e mult și coboară să spună liturghia. Eu mă duc să pregătesc lucrurile, după care cobor și plecăm la Almalfi. *(Se îmbrățișează și se sărută de mai multe ori, cu o nespusă dragoste, apoi Bernardina intră în casă și dispare)*

Masaniello se uită în urma ei; apoi își ridică fruntea, privește cerul. Urcă încet la tribună, se așează apoi, se întinde pe jos. Din stînga intră o femeie bătrînă îmbrăcată țărănește, curată, foarte îngrijită în port. Se apropie de Masaniello și se oprește, privindu-l. Lumina ireală care o învăluie, o desparte de ceea ce e viu: de fapt, e mama moartă a lui Masaniello, trăind doar în imaginația febrilă a tînărului bărbat. Masaniello sare în capul oaselor.

MASANIELLO *(murmurînd)*: Mamă . . .
MAMA: N-am vrut să cred . . . n-am vrut să cred ! *(Plînge)*
MASANIELLO: Și-acum, crezi.
MAMA: Cred, da. Dacă n-ar fi adevărat, dac-ar fi chinul unui somn bolnav, ar trebui să mă trezesc.
MASANIELLO *(se apropie, dă s-o îmbrățișeze)*: Hai, mamă . . .
MAMA: Du-te ! Du-te de aici ! . . . Nu mă atinge cu mîinile astea . . . Ucigașule !
MASANIELLO: Nuuu . . .
MAMA: Pătate de sînge sînt mîinile tale. Cîți oameni ai ucis? Cîți? Ca pe niște mielușei de Paști . . . Ca pe niște țipari de Crăciun ! Rușine ! Rușine !
MASANIELLO: Ascultă, mamă ! Tu ești o sfîntă. Tu nu poți înțelege răspunderea unui om care trebuie să cîrmuiască. Ai de lucru cu tîlhari, cu pungași, cu descreierați, cu cei care înfometează poporul . . .
MAMA: Cuvîntul lui Dumnezeu pogoară și culege.
MASANIELLO: Pogoară și alege ! Alege omul și mintea. M-a ales întru slava lui și a țelurilor lui.
MAMA: Și mai e ocîrmuirea.
MASANIELLO: Ocîrmuirea sînt eu. O, mamă, Masaniello are mîinile curate. Cînd ucide, Masaniello primește porunca de la ocîrmuire.
MAMA: Vai, sărmana de mine ! . . . Ce ticălos și ce viermănos te-ai făcut . . . Otravă s-a făcut laptele ce-ai supt la pieptul meu . . . Odgoanele luntrei ți le-a pus în mîini taică-tău ca să pescuiești, nu funia spînzurătorii . . . Din zahăr ți-a alcătuit inima, ca să se topească de milă în fața păcătosului, nu ca să-ți rămînă rece

https://biblioteca-digitala.ro

în fața trupurilor înghețate ale osîndiților . . . Otravă s-a făcut sîngele ce ai supt la pieptul meu . . . *(Plînge)*

MASANIELLO: O, mamă, ce îi spune ocîrmuirea lui Masaniello e drept. Ce spune Masaniello ocîrmuirii e drept. Tu te-ai născut și-ai viețut în satul nostru. Viață de țărani . . . sau așteaptă luntrea cu pește, sau spun rugăciunea, sau stau la bucătărie . . . Biserică și bucătărie, iar la ceasurile nouă, culcarea, sub cearșafurile de cînepă, proaspete și bine mirositoare, spălate de tine. Mirosul curățeniei tale. Rozmarin, izmă și pătrunjel. Ierburi aromate în buchete și în legături tocate mărunt de mîinile acestea în mii de salate, ca să sature familia. Cînd umbli, aerul ce-ți atinge pielea se parfumează și el, și cel care-ți simte răsuflarea zice: asta e pîine ! Pîine plămădită, gata să intre în cuptor. Înfige-ți degetele în obrazul meu, și trage pînă o țîșni sîngele . . . eu îngenunghez și-ți sărut poala rochiei. Rupe carnea asta în bucăți pînă or ieși oasele, eu îți sărut gura.

MAMA: Du-te. . .

MASANIELLO: Scoate-ți încălțările și ciorapii, ca să-ți sărut picioarele. . .

MAMA: Du-te. . .

MASANIELLO: Dă-mi încălțările, ca să sărut tălpile astea care-au călcat pămîntul. . .

MAMA: Ucigașule. . .

MASANIELLO: Nuuu ! Masaniello ucide după dreptate !

Între timp, clopotul bisericii del Carmine vestește zorii noii zile. La primul dangăt, mama dispare, Masaniello rămîne singur, visător și privește aproape uimit negustorii care încep să-și deschidă prăvăliile sau să-și rînduiască tarabele. Locatarii subsolului ies în prag; grupuri de credincioși intră în biserică, grăbind pasul pentru a nu pierde binecuvîntarea Arhiepiscopului. Masaniello ajunge în centrul pieții, își ridică privirea îndurerată spre ferestrele casei sale și după ce s-a gîndit o clipă la scrisoarea pe care o strînge în mîna dreaptă (cea ticluită de abatele Filomarini) se îndreaptă, clătinîndu-se ușor, spre intrarea principală a bisericii del Carmine.

TABLOU

Interiorul bisericii del Carmine. În timp ce credincioșii, izolați sau în mici grupuri, se închină în fața Madonei, a cărei imagine domină de la înălțimea altarului, Masaniello, cu părul vîlvoi și cu hainele în dezordine, străbate naosul și se îndreaptă spre sacristie.

UN CĂLUGĂR *(se apropie de Masaniello și-i cere explicații)*: Masaniello, ce s-a întîmplat? În ce hal ești, frate. Ce ți s-a întîmplat?

MASANIELLO: Eminența Sa ! Unde e Eminența Sa?

UN CĂLUGĂR *(nesigur)*: L-am văzut. . . *(văzîndu-l pe Cardinalul Filomarini care tocmai sosește)*: Uite-l.

MASANIELLO: *(încurajat)*: Eminență ! *(Aleargă în întîmpinarea Cardinalului și i se aruncă la picioare)*: Eminență, nu mai pot !

CARDINALUL: Liniștește-te, liniștește-te !

MASANIELLO: Trădare, Eminență ! Calomnie și trădare. S-a urzit un complot împotriva mea.

CARDINALUL: În închipuirea ta, crede-mă pe mine. Cine-ar putea să te trădeze?

MASANIELLO: Toți ! Părintele Genuino, Carrese, poporul. . .

CARDINALUL: Nu te pierde cu firea, liniștește-te. . .

MASANIELLO: Vor să mă ucidă ! Eminență, faceți să ajungă această scrisoare la Vicerege. *(Înmînează scrisoarea)* Mă duc la Amalfi cu Bernardina. Mă-ntorc la luntrea mea ! La neamul meu ! La mama mea ! Dacă mai rămîn douăzeci și patru de ceasuri la Napoli, ăștia mă ucid !

https://biblioteca-digitala.ro

CARMINIELLO: Şi Viceregele?
MASANIELLO: Adu bucatele.
CARMINIELLO: Imediat. *(Iese, în timp ce începe muzica. Masaniello cîntă)*
MASANIELLO: Pîntec, pîntecelul meu
fă-te cît un fedeleu . . .
că de-un veac tu nu mănînci . . .
mîncă, mîncă: să mănînci !

Carminiello revine, însoţit de Cuosemo, şi serveşte bucate alese.

MASANIELLO: Fă-te, burtă, un butoi
n-ai băut de-un veac un ţoi . . .
Suge, suge, bea de zor,
satură-te pînă-n zori !
Patru oi cu tot cu lînă
şi un porc cu oase-n el
două vaci şi un viţel
vreau să mînc, stînd într-o rînă !
Oaspeţii sînt numai eu,
şi-am să mînc, pe Dumnezeu !
Am să mînc cît mă încape,
Viceregele să crape ! *(Trage de frînghie şi o ploaie de flori proaspete cade peste Masaniello şi peste fete. În aceeaşi clipă, se aude de sus, ca venind dinspre colină, vocea lui Capatosta)*

CAPATOSTA: Masaniello e nebun !
MASANIELLO *(sărind în picioare)*: Cine-a îndrăznit?
MADAM MAYER *(rîde, împreună cu fetele)*: Am auzit: Masaniello e nebun !
MASANIELLO: Cine-a îndrăznit?
MADAM MAYER: Un nesbălat, dă-i bace !
(Tot de sus, dar din direcţie opusă, se aude vocea lui Tuppitù)
TUPPITÙ: Masaniello e nebun !
MASANIELLO *(furios, se urcă pe masă, scoate sabia şi o îndreaptă spre butoaie şi spre tavan)*: Jegosule, zevzecule! Unde te-ai ascuns? Arată-te ! *(Speriate, femeile se refugiază într-un colţ)*
CAPATOSTA şi TUPPITÙ *(obsesiv)*: Masaniello e nebun !
MASANIELLO *(dintr-o săritură ajunge la intrare, strigînd ca un posedat)*: Scîrnăvie, jegosule ! Te jupoi ! *(Iese în fugă, blestemîndu-şi defăimătorii, în timp ce aceştia, necruţători, continuă să strige din ascunzişuri: « Masaniello e nebun ! »)*
MARCO VITALE *(intrînd)*: Încotro aleargă Masaniello? De ce ţipă? *(Nimeni nu răspunde.* Cine l-a scos din sărite? *(În spatele său apare Carnetta, tăcut ca o umbră)*
CARNETTA: Cineva a strigat: Masaniello e nebun !
MARCO VITALE: Carnetta ! . . . Cine ţi-a permis să porţi uniforma de Stegar? *(Încă două umbre apar în spatele lui Marco: Capatosta şi Tuppitù)*
TUPPITÙ: Viceregele ! *(În frîntura de secundă în care Marco Vitale se întoarce spre el, Carnetta scoate sabia şi-l străpunge pe la spate. Femeile, înmărmurite, nu îndrăznesc să vorbească)*

TABLOU

Piaţa Tîrgului, pe la ceasurile trei din noapte. Prăvăliile sînt închise. Tarabele sînt acoperite cu obişnuitele zdrenţe. Pe podiul saltimbancilor a fost depus Masaniello, legat straşnic cu frînghii groase. Tînărul nostru nu se mai răzvrăteşte. Nefericita Căpetenie

https://biblioteca-digitala.ro

Poporului, biruit de viclenia Viceregelui, se mărgineşte să privească cerul cu ochii holbaţi neputincios, învins. Bernardina plînge încet lîngă soţul ei şi-i mîngîie părul. Chipul înecat în lacrimi al tinerei femei, părul negru şi răvăşit, bogăţia sfîşiată a rochiei de argint, fac şi mai tragic momentul înfrîngerii. În picioare, tăcuţi, Maria Grazia şi Maso Carrese, Pione şi patru-cinci tineri rămaşi credincioşi căpeteniei lor, fac cerc în jurul celor doi nefericiţi.

MASANIELLO: Cîte stele ! Una, două, trei, patru . . . E şi luna. Bernardina, luna.

BERNARDINA: Da . . . da . . .

MASANIELLO: *(implorînd)* Dezleagă-mă, Bernardina. Frînghia e prea strînsă, mă dor umerii.

BERNARDINA *(încercînd să slăbească frînghia)*: Mai tîrziu, mai tîrziu am să te dezleg.

MASANIELLO: Acum mă simt bine, mi-a trecut beţia.

BERNARDINA: Bernardina are să te dezlege. *(Îl întreabă din privire, pe Carrese, sperînd să dobîndească de la acesta un semn de aprobare)*

CARRESE: Lasă, Bernardina. Ăsta, cum îl dezlegi, scapără scîntei. Nu ştii cît am pătimit pînă să-l prindem, să-l legăm şi să-l aducem aici . . . Trecea ca o săgeată cu sabia în mînă. A băgat groaza în uliţele oraşului. Nu se uita dacă oamenii pe care-i întîlnea erau bărbaţi sau femei . . . « Îngenunchiaţi ! Sărutaţi-mi picioarele ! » Lumea fugea: pe vreo doi i-a străpuns cu sabia . . . Zece bărbaţi, de-abia l-am legat.

BERNARDINA *(suspinînd)*: Inima mea . . . inima mea . . .

MASANIELLO: Cîte stele ! Şi ce frumoasă e luna !

CARRESE: Să mergem, Maria Grazia. Trebuie să ajungem la Pozzuoli.

MARIA GRAZIA: S-o las pe Bernardina singură?

CARRESE: Bernardina ştie mai bine decît noi ce trebuie să facă.

BERNARDINA: Scrisoarea o pregăteşte abatele Filomarini.

CARRESE: Cum ţi-o aduce *(îl arată pe Masaniello)*, dumnealui îşi pune degetul pe cruce şi-o înmînează Cardinalului. Are grijă Cardinalul s-o trimită Viceregelui. Ţine minte, Bernardina, asta-i singura cale de scăpare pentru el. *(Către Maria Grazia)* Să mergem.

MARIA GRAZIA: Rămîi cu bine, Bernardina . . . *(Cele două femei se îmbrăţişează)*

CARRESE: Pe urmă-l chemi pe doftor, îl rogi să-l cerceteze, şi doftorul are să-ţi spună dacă trebuie să-l trimiţi la balamuc sau poţi să-l ţii în casă. Dar să nu-l dezlegi pînă nu-ţi spune doftorul. Vino, Maria Grazia . . . *(adresîndu-se tinerilor)* Rămîneţi cu bine, copii, şi mulţumesc pentru tot.

PRIMUL TÎNĂR: Pentru nimic. *(Tinerii se îndepărtează)*

CARRESE: Hai, Maria Grazia. *(Iese, urmat de soţia sa)*

MASANIELLO *(după o scurtă pauză)*: Dacă Tatăl ceresc ar zice oamenilor: « Nu mai aveţi nevoie nici să mîncaţi, nici să beţi, din clipa asta puteţi trăi numai cu aer. Poftim, aripi : zburaţi! Părăsiţi pămîntul şi vieţuiţi în mijlocul văzduhului» . . . unul cu plămînI mai mari ar începe imediat să zică: « Eu vreau să-mi respir aerul meu, dar şi aerul care ţi se cuvine ţie ». Cînd ţi-ar fi lumea mai dragă, ar începe să pice din cer o ploaie de morţi înăbuşiţi. Eu nu-s nebun, Bernardina . . . Sînt obosit . . . şi cît de bătrîn mă simt ! *(Bernardina desface nodurile frînghiilor, cu gingăşie. Masaniello îşi freacă mădularele amorţite, se ridică în capul oaselor, îşi sprijină fruntea de umărul Bernardinei)* Nu ţi-e frică de mine?

BERNARDINA *(cu blîndeţe)*: Nu.

MASANIELLO *(amintindu-şi seara primei lor întîlniri)*: « Doriţi o barcă »? « Sîntem şapte prietene . . . Dacă ne luaţi . . . »

BERNARDINA: Amalfi eşti tu. Marea eşti tu . . . cerul eşti tu.

https://biblioteca-digitala.ro

CARDINALUL: Fiule, ești istovit, ești sleit de puteri... Ai nevoie de odihnă. *(Adresîndu-se unor călugări)* Conduceți-l într-o chilie a mănăstirii, dați-i o băutură caldă și culcați-l într-un pat.

Cei doi călugări îl ajută pe Masaniello să se ridice și-l duc afară, fără ca tînărul bărbat să le opună o rezistență.

Între timp un grup de oameni, comandați de Carnetta, intră în biserică strigînd:

CARNETTA: Trăiască Regele Spaniei! Moarte celor care ascultă de Masaniello! *(Mulțimea face loc oamenilor)* Masaniello, vino-ncoace. Trebuie să-ți înmînez o misivă urgentă. *(Mulțimea, ca un singur om, își întoarce capul în direcția în care au dispărut călugării și Masaniello. Această indicație e suficientă pentru a dezvălui lui Carnetta unde se află căpetenia poporului. Arată oamenilor punctul respectiv și le poruncește să înainteze. Aceștia execută ordinul și Carnetta dispare în fruntea oamenilor săi)*

BERNARDINA *(intrînd în biserică încărcată de pachete și bagaje, străbate naosul)*: Unde-i Masaniello? L-ați văzut pe Masaniello?

CARNETTA *(din culise)*: Masaniello! Masaniello!

MASANIELLO: *(din culise)*: Pe mine mă cauți? Iată-mă, oameni buni. *(O descărcare de archebuze răsună în toată biserica. Mulțimea, înmărmurită, nu îndrăznește să scoată un cuvînt. Bernardina rămîne ca de piatră)* Ah, trădătorilor! Trădători mîrșavi! *(O a doua rafală curmă viața căpeteniei poporului și risipește pentru totdeauna ecoul vocii sale. Bernardina, lîngă sărmanele ei lucrușoare, rămîne ca paralizată)*

Piața Tîrgului, cîteva zile după aceea. Poporul, cu spatele la public, privește în tăcere înmormîntarea lui Masaniello, cortegiul care trece încet pe fundalul scenei. Clopotele bisericii del Carmine bat în dungă. Unii plîng, alții suspină.

O FEMEIE DIN POPOR: Masaniello...*(Plînge)*.

UN BĂRBAT DIN POPOR: *(strigînd)*: Masaniello...

O FEMEIE DIN POPOR: *(strigînd tare)*: Masaniello...

UN BĂRBAT DIN POPOR: Deșteaptă-te Masaniello!

Cortegiul funerar a trecut.

MULȚIMEA: Deșteaptă-te, Masaniello!

Se aude vocea lui Masaniello, încă omenească și legată de patimile omenești, dar îndepărtată, obosită. Poporul tresare, apoi tace și ascultă.

MASANIELLO: Lăsați-mă să dorm un veac
și înc-un veac... și încă zece veacuri!
eu nu mai cer de-acuma leacuri,
ci doar în pace vreau să zac.
Oameni!
Popor cu gheata ruptă, fără pîine,
cui sărăcia, o s-o plîngeți mîine?
Eu am murit ucis, și cine m-a ucis,
pentru un vis ce l-am visat în vis?
Oameni!
Popor cu fața suptă, fără mamă,
cînd numele striga-vei, pe al meu,
și-i auzi *prezent*... să știi că nu sînt eu,
Bagă de seamă!
Oameni!
Aud cum plîngeți, pentru-a cîta oară?
voci de neveste și de copii în șanțuri,

https://biblioteca-digitala.ro

în pușcării sînt lacrime și lanțuri,
dar timpul trece, zboară !
Lume !
Ai auzit acuma tunul!
Acuma nu sînt archebuze,
ci mitraliere și obuze. . .
Spînzurătorile în hohot se distrează,
în timp ce popii binecuvîntează.
Lume !
Aeroplanul auzit-ai? Spune?
Lume !
Cum bombe face să detune?
Lume !
Răbojul timpului se încrustează.
Lume !
Spînzurătorile în hohot se distrează.

SFÎRȘIT

Această piesă a fost reprezentată pentru prima oară la Roma, pe scena Teatrului Sistina, la 8 octombrie 1963, de către compania « Domenico Modugno » în regia autorului și cu Domenico Modugno, Liana Orfei, Carlo Tamberlani, Ciccio Ingrassia și Franco Franchi în rolurile principale. Muzica de Domenico Modugno. Scenografia și costumele de Maurizio Chiari. Coregrafia de Ugo Dell'Ara.

În românește de FLORIAN POTRA

https://biblioteca-digitala.ro

TRIBUNI AI REPUBLICII -

Într-o istorie, nu numai a conceptelor dar și a tipurilor cărora le-a dat naștere idealul republican, capitolul tribunilor ar fi unul dintre cele mai populate iar între figurile marcant-reprezentative s-ar remarca efigiile lui Robespierre, Saint-Just și Desmoulins. Ca exponenți înflăcărați ai acestui ideal, ei au fost hărăziți, mai mult decît să-l exprime, să-l întrupeze și marea lor strălucire va fi fost de a-și fi întemeiat ardoarea verbului și a credinței pe tăria faptei consecvente, împinsă pînă la abnegație și sacrificiu. N-au ezitat să-și parafeze ideile cu propria lor viață, făcînd din principiul Republicii revoluționare rațiunea însăși a existenței, cea mai sigură și suprema ei îndreptățire. De aceea, în luările lor de atitudine împotriva putredei monarhii și în pledoariile pentru domnia poporului, ei desfășoară un crez care îi angajează cu întreaga lor ființă, pînă acolo încît frazele capătă o cadență sacră, purificate de tot ce este conjunctural, efemer, iar cei ce le rosteau nu puteau fi decît înfăptuitorii unei misiuni istorice, devotații și inspirații ei.

https://biblioteca-digitala.ro

FIȘE DE TEMPERATURĂ CIVICĂ

CAMILLE DESMOULINS

Opinia unui deputat al Parisului în Convenție, în legătură cu judecarea lui Ludovic al XVI-lea.

. . . A fi rege este o crimă. Chiar și a fi rege constituțional a fost o crimă, căci națiunea nu a acceptat niciodată Constituția. Nu există decît o singură situație ipotetică în care domnia ar putea fi un act legitim : atunci cînd un popor se privează în mod formal de drepturile sale pentru a le ceda unui singur om, nu numai cum au făcut Statele Generale din Danemarca în 1660, ci și în condițiile în care întregul popor încheie sau cel puțin ratifică el însuși această delegare a suveranității sale. Și nici atunci, el nu ar putea angaja generația următoare, căci moartea stinge orice drept. Celor vii, în posesia cărora se află acest pămînt, le revine datoria să-și făurească, la rîndul lor, legea; ar însemna altminteri ca morții să iasă din morminte și să vină să-și susțină legile împotriva celor vii care le abrogă ! Orice altă regalitate nu se exercită asupra poporului decît pe seama insurecției, după cum tîlharii domnesc și ei în codri pe seama pedepsei jandarmerești. Și, după ce ne-am răsculat și ne-am redobîndit drepturile, a opune francezilor republicani legi feudale sau chiar Constituția ar însemna să opunem Codul Negru [1], negrilor învingători ai albilor.

---

[1] Statutul sclavilor instituit în 1685

https://biblioteca-digitala.ro

. . . Sau sîntem într-adevăr republicani, şi atunci să ne ridicăm la înălţimea acestor idei republicane; sau nu sîntem decît nişte pigmei şi atunci să nu ne erijăm în uriaşi. Din punctul de vedere al dreptului ginţilor, Ludovic al XVI-lea a fost un tiran răsculat împotriva naţiunii, iar ca rege, chiar ca rege constituţional, un criminal care merită moartea; francezii nu au nevoie să-l dea în judecată, după cum nici Hercules nu a avut nevoie să dea în judecată mistreţul din Wrimant, sau Romanii pe Tarquinus sau pe Cezar, care se credea şi el un dictator constituţional.

Dar în persoana sa, noi avem de pedepsit nu numai un rege, ci şi un criminal care are la activul său nelegiuiri.

. . . Ceea ce îl face deosebit de odios poporului pe sus-numitul rege, sînt aceşti patru ani de sperjururi şi de jurăminte reînnoite fără încetare naţiunii în faţa cerului, în timp ce conspira împotriva naţiunii. Trădarea a fost întotdeauna, pentru toate naţiunile, crima cea mai objectă. Ea a fost întotdeauna urmărită cu dezgustul pe care îl stîrnesc otrăvurile şi viperele, pentru motivul că împotriva lor este imposibil să te aperi. De aceea legea celor 12 mese promitea furiilor pe mandatarul care înşela încrederea făptuitorului său şi-i permitea acestuia să-l ucidă oriunde l-ar fi întîlnit. De aceea fidelitatea în respectarea angajamentelor este singura virtute cu care se fălesc cei care au renunţat la toate celelalte virtuţi. Este singura pe care o întîlneşti în peştera hoţilor. Este ultimul bun al societăţii, acela care face ca lumea tîlharilor să nu se destrame; toată lumea cunoaşte povestea acelor hoţi la care se refugiase pretendentul după bătălia de la Culloden şi care s-au lăsat spînzuraţi cu toţii pentru că au furat nişte sume destul de neînsemnate, în timp ce nici unul dintre ei nu a fost tentat să obţină, încălcîndu-şi cuvîntul, cele treizeci de mii de lire sterline promise celui care ar fi descoperit refugiul pretendentului.

Tocmai această apropiere zugrăveşte cel mai bine regalitatea, arătînd cum pînă şi peşterile sînt mai puţin nelegiuite decît un Louvre, devreme ce deviza tuturor regilor este aceea a lui Cezar: « Pentru a domni îţi este îngăduit să-ţi încalci credinţa». Este ceea ce Anton de Leon îi spunea lui Carol Quintul, în idiomul său religios: « Dacă vreţi să nu fiţi un ticălos, dacă vreţi să vă salvaţi sufletul, renunţaţi la imperiu». Este ceea ce spunea Machiavel în termeni care se aplică într-un mod izbitor la situaţia noastră. De aceea nu am omis să citez acum un an acest pasaj într-o petiţie adresată Adunării Naţionale: « Dacă pentru a da unui popor libertatea ar fi necesar să se renunţe la suveranitate, cel care va fi fost învestit cu ea ar avea unele scuze şi naţiunea ar fi nedreaptă dacă ar găsi că e rău că el n-o trădează deloc, căci este greu şi împotriva naturii să cazi în mod voit de atît de sus».

Toate acestea dovedesc că nelegiuirile lui Ludovic al XVI-lea sînt mai degrabă crime ale autorilor Constituţiei, care l-au menţinut în situaţia de rege, cu alte cuvinte, care i-au dat certificate de duşman al naţiunii şi de trădător. Dar toate aceste consideraţiuni, care pot să servească pentru a diminua în ochii posterităţii ororile acestor comploturi, nu ar putea în faţa legii să-i aducă o îmblînzire a pedepsei. Oare judecătorii ar da o pedeapsă mai mică unui tîlhar pentru că a fost crescut într-o peşteră şi învăţat să creadă că toate bunurile trecătorilor îi aparţin? Pentru că educaţia i-a corupt în aşa măsură natura, încît nu mai putea să facă altceva decît să fie hoţ? Faptul că un rege nu a putut fi decît un trădător, poate fi oare un motiv ca trădările sale să rămînă nepedepsite, faptul că acest arbore nu a putut să dea decît otravă poate fi oare un motiv ca să nu-l dobori, dînd astfel un exemplu naţiunilor?

Pe scurt, prin Declaraţia Drepturilor, prin acest cod etern, imuabil, acest cod provizoriu al tuturor societăţilor pînă în momentul organizării lor depline, pînă în momentul în care anumite legi speciale vor aduce o derogare de la legile sale generale, prin acest cod ale cărui articole şterse de rugina secolelor au fost adop-

https://biblioteca-digitala.ro

tate cu entuziasm de poporul francez şi restabilite în toată puritatea lor, prin acest articol pe care el l-a pus la baza Constituţiei sale: « Legea este aceeaşi pentru toţi, fie că pedepseşte, sau ocroteşte», Ludovic al XVI-lea, privat de înviolabilitatea sa himerică, nu ar putea fi considerat decît ca un conspirator care, urmărit de popor la 10 august în locul cunoscut, a venit să caute un refugiu în mijlocul nostru şi la picioarele tronului şi ale suveranităţii naţionale, în a cărui casă au fost găsite nenumărate dovezi ale comploturilor şi nelegiurilor sale, pe care l-am pus sub stare de arest şi l-am închis în Temple şi pe care nu ne mai rămîne decît să-l judecăm.

Dar cine îl va judeca pe acest conspirator? Este uluitor şi de necrezut să vezi cît de chinuitoare poate fi această nouă problemă pentru cele mai luminate minţi ale Convenţiei. Îndepărtaţi, cum sîntem, de natură şi de legile primitive ale oricărei societăţi, cea mai mare parte dintre noi nu am crezut că un conspirator poate fi judecat fără un jurat pentru acuzare, un jurat pentru judecată şi judecători care să aplice legea, şi cu toţii şi-au imaginat un tribunal mai mult sau mai puţin extraordinar. Iată cum nu mai ieşim din vechiul făgaş al deprinderilor decît pentru a intra în altul, în loc de a urma calea netedă a bunului simţ. Cine îl va judeca pe Ludovic al XVI-lea? Poporul întreg dacă ar putea, aşa cum poporul Romei îi judeca pe Manlius şi Horaţiu fără să se gîndească că este nevoie de un jurat pentru acuzare, apoi de un jurat pentru judecată, apoi de un tribunal care să aplice legea pentru a judeca un vinovat prins asupra faptului. Dar cum nu se pot ţine pledoariile a douăzeci şi cinci de milioane de oameni, trebuie să revenim la maxima lui Montesquieu « că un popor liber face tot ce poate prin el însuşi şi restul prin reprezentanţii şi comisarii săi». Or, dacă nu vrem să negăm evidenţa însăşi, ce altceva este Convenţia naţională decît comisia numită de poporul francez pentru a-l judeca pe ultimul rege şi pentru a făuri constituţia noii Republicii?

În româneşte de GINA SEBASTIAN

ROBESPIERRE

Fragmente din discursuri

Nu ascundem faptul că vom ridica împotrivă-ne toate partidele: ne rămîne însă aprobarea propriei noastre cunoştinţe şi stima tuturor oamenilor cinstiţi.

ROBESPIERRE

. . . Sînt republican! Este adevărat, vreau să apăr principiile egalităţii şi exercitarea drepturilor sacre garantate de Constituţie poporului, împotriva sistemelor primejdioase ale intriganţilor care-l socotesc doar o unealtă a ambiţiei lor. Prefer să văd o adunare populară reprezentativă şi nişte cetăţeni liberi şi respectaţi conduşi de un rege, decît un popor robit şi înjosit de tirania unui senat aristocratic şi a unui dictator. Pe Cromwell nu-l socot mai bun decît pe Carol I; şi nu aş putea suporta mai curînd jugul Decemvirilor decît pe cel al lui Tarquinius. Oare în ter-

menul de *republică* sau în cel de *monarhie* stă răspunsul marii probleme sociale? Să fie oare acestea simple definităţi inventate de diplomaţi pentru a clasifica diferitele forme de guvernămînt care aduc fericirea sau nefericirea naţiilor, sau adevărata lor natură este dată de combinarea legilor şi a instituţiilor? Toate constituţiile politice sînt create pentru popor; toate acelea în care el este desconsiderat sînt doar atentate la adresa umanităţii. La ce bun aşa zişi patrioţi îmi înfăţişează perspectiva apropiată a însîngerării Franţei pentru a ne izbăvi de regalitate, dacă nu vor să restabilească, pe ruinele ei suveranitatea naţională şi egalitatea civică şi politică? La ce bun se ridică unii împotriva greşelilor de la Curte dacă, departe de a le înlătura, ei nu încetează să le tolereze şi să le încurajeze, spre a trage apoi folos de pe urma lor? La ce bun recunosc ei, alături de toată lumea, neajunsurile Constituţiei privind nelimitata putere a regelui, dacă dreptul de a petiţiona este călcat în picioare; dacă este atacată libertatea insului și cea de opinie; dacă barbaria împăcată cu veşnica impunitate a marilor conspiratori este lăsată să se dezlănţuie împotriva unui popor înfricoşat; dacă nu încetează hoţia şi calomnierea tuturor acelor care au apărat, dintotdeauna, cauza naţiei, împotriva acţiunilor Curţii şi a tuturor partidelor duşmane?

(*Le Défenseur de la Constitution* în *Discours et Raports de Robespierre* avec une Introduction et des Notes par Charles Vellay, Paris, Eugène Fasquelle, Éditeur, 1908. p. 180—181)

Republica Franceză este invincibilă ca raţiunea; nemuritoare ca adevărul. Cînd libertatea a făcut o cucerire cum e Franța, nici o putere omenească nu o mai poate alunga de aici. Tirani, în zadar că veţi risipi comorile, în zadar vă veţi aduna sateliţii, nu veţi reuşi decît să vă grăbiţi pieirea. Sînt gata s-o dovedesc prin nenorocirile voastre; şi mai ales prin succesele voastre: Un port şi două sau trei fortăreţe cumpărate cu aur; iată deci nobilul preţ al eforturilor atîtor regi ajutaţi, vreme de cinci ani, de căpeteniile armatelor noastre şi de guvernul nostru însuşi! Aflaţi că un popor pe care nu l-aţi putut înfrînge cu asemenea mijloace este un popor de neînvins. Despoţi înduioşaţi, mărinimoşi tirani: nu risipiţi — ne-ncrendiţaţi voi — atîtea vieţi şi atîta aur, decît spre a-i reda Franţei fericirea şi pacea! Aţi reuşit atît de bine să vă faceţi fericiţi proprii supuşi, încît regalelor voastre suflete nu le-a mai rămas să se ocupe decît de-al nostru. Luaţi seama, totul se schimbă în univers: destul timp au pedepsit regii popoarele; la rîndul lor, popoarele ar putea tot atît de bine să-şi pedepsească regii.

Desigur, tot pentru a ne asigura mai bine fericirea vreţi — se spune — să ne înfometaţi şi în acest scop aţi organizat, cu o sută de corăbii, blocada Franţei: din fericire, natura este mai puţin crudă cu noi decît tiranii care-o batjocoresc. Blocada Franţei ar putea prea bine să nu aibă un sfîrşit mai fericit decît cea a oraşelor Maubeuge şi Dunkerque. Dar, cînd îndrăzneşti să ameninţi un mare popor cu foamea, el devine un duşman teribil; cînd nu-i mai rămîn decît armele, el refuză opresorilor săi şi pîinea şi lanţurile; dar le va dărui moartea.

Iar voi, reprezentaţi ai acestui popor generos, voi cei chemaţi să întemeiaţi, în ciuda tuturor furtunilor prima republică din lume, nu uitaţi că, în cîteva luni, tot voi trebuie să o salvaţi şi să o întăriţi.

Duşmanii voştri ştiu prea bine că, de acum încolo, de le va sta în putere să vă piardă, nu ar putea-o face decît prin voi înşivă. Faceţi, în toate, contrariul a ceea ce vor ei să săvîrşiţi. Urmaţi întotdeauna un plan neabătut, demn de un guvern aşezat pe principiile unei înţelepte şi energice politici.

https://biblioteca-digitala.ro

Duşmanii voştri ar voi să dea cauzei sublime pe care o apăraţi un aer de uşurătate şi de nebunie; apăraţi-o cu toată demnitatea raţiunii. Vor să vă învrăjbească; rămîneţi mereu uniţi. Vor să trezească în sufletele voastre orgoliul, pizma, neîncrederea: porunciţi tuturor josnicelor pasiuni să amuţească. Cel mai frumos titlu este, dintre toate, acela care vă investeşte pe toţi. Dar nici unul dintre noi nu va fi destul de mare decît atunci cînd ne vom fi salvat cu toţii patria. Vor să înjosească şi să sugrume în faşă guvernul republicii; dăruiţi-i activitatea, priceperea şi stima de care are nevoie. Ei vor ca Republica să aibă soarta corăbiei plutind în voia furtunilor, fără călăuză şi fără ţel; prindeţi cîrma cu o mînă neşovăielnică şi purtaţi astfel vasul, printre nevăzute primejdii, pînă în portul păcii şi fericirii.

Forţa poate răsturna un tron; dar singură înţelepciunea poate întemeia o republică. Nu vă lăsaţi prinşi în capcanele pe care duşmanii nu pregetă să ni le-ntindă; dovediţi-vă revoluţionari şi buni politicieni; fiţi necruţători cu cei răi şi milostivi cu cei nefericiţi; feriţi-vă deopotrivă de moderaţia dezonorată şi de exagerarea încăpăţînată a falşilor patrioţi: fiţi demni de poporul pe care-l reprezentaţi; poporul urăşte excesele: el nu se vrea nici înşelat, nici protejat, vrea să fie doar apărat cinstindu-i-se numele. Faceţi lumină în peşterile acestor noi Cacus ce-şi împart poporul ca pe o pradă, conspirînd împotriva libertăţii sale. Înăbuşiţi-i în bîrlogurile lor şi pedepsiţi, în sfîrşit, cea mai odioasă dintre nelegiuiri, aceea de a împodobi contra-revoluţia cu emblemele sacre ale patriotismului şi de a asasina liberatea cu propriile sale arme.

Perioada în care ne găsim e hărăzită să pună cel mai greu la încercare virtutea republicană. Sfîrşitul acestei campanii oferă infamului cabinet londonez pe de o parte imaginea coaliţiei aproape distrusă de eforturile ei nesăbuite, a dezonoarei culorilor Angliei, a norocului său compromis, iar pe de altă parte pe cea a libertăţii salvată tocmai prin forţa de care aţi dat dovadă; în interior, îi e dat să audă chiar strigătele englezilor gata să-i ceară socoteală pentru crimele făptuite; în spaima sa, a amînat pînă în ianuarie convocarea parlamentului a cărei apropiere îl înfricoşează. Va folosi acest răgaz ca să comită împotriva noastră ultimele atentate urzite, spre a salva cu ele neputinţa de a vă învinge. Toate semnele, toate veştile, toate dovezile primite în ultima vreme sînt legate de acest plan. Coruperea celor mai slabi reprezentaţi ai poporului, calomnierea sau uciderea acelora care n-au putut fi corupţi, în sfîrşit, posibilitatea de a dizolva reprezentanţa naţională, iată-le ţelul spre care tind prin toate uneltirile la care sîntem martori, prin toate mijloacele contrarevoluţionare ce se vor patriotice şi pe care, în perfidia lor, nu precupeţesc să le folosească pentru a stîrni o răscoală la Paris şi pentru a răsturna întreaga Republică.

Reprezentaţi ai poporului francez, fiţi conştienţi de forţa şi demnitatea voastră. Orgoliul vostru este, pe drept cuvînt, legitim. Felicitaţi-vă nu numai că aţi distrus regalitatea şi că i-aţi pedepsit pe regi, că aţi doborît idolii vinovaţi în faţa cărora era prosternată omenirea; ci mai ales, de-a fi uimit-o printr-un act justiţiar cum nu a mai văzut ea încă, abătînd paloşul legii asupra capetelor criminale ce se ridicau din mijlocul vostru, pentru că aţi reuşit să zdrobiţi facţiunile prin forţa naţiunii.

Oricare ar fi soarta personală care vă aşteaptă, triumful vostru este sigur. Moartea făptuitorilor libertăţii nu este oare ea însăşi un triumf?Toate pier: chiar şi eroii umanităţii, chiar şi tiranii care o asupresc; dar nu la fel.

(*Rapport sur la situation politique de la République*, op. cit. p. 295—298)

Discursul din care reproducem următoarele două fragmente a fost pronunţat în faţa Convenţiei, în preziua complotului din 9 Termidor. După ce l-a citit şi de la tribuna Iacobinilor, bănuindu-şi sfîrşitul tragic, Robespierre — se spune — ar fi adăugat:

« Discursul pe care l-ați ascultat acum este testamentul meu. Astăzi m-am convins: coaliția celor răi este atît de puternică încît nu pot spera să-i scap. Mor fără părere de rău; vă las în dar amintirea mea; vă va fi scumpă și o veți apăra».

Nevoind să absolv crima, nevoind să îndreptățesc prin ele înseie greșelile funeste ale multora, nevoind să întunesc gloria vajnicilor apărători ai libertății și nici să dezamăgesc iluzia unui nume sacru în analele Revoluției, afirm că toți acei reprezentanți ai poporului care au sufletele curate trebuie să-și recapete încrederea și demnitatea care li se potrivesc. Nu cunosc decît două partide: al cetățenilor cinstiți și al celor necinstiți; patriotismul nu este o chestiune de partid ci de suflet; el nu stă nici în insolență, nici în pasiunea trecătoare ce nu respectă nici principiile, nici bunul simț și nici morala; încă și mai puțin în devotamentul față de interesele unei facțiuni. Cu inima îndurerată de experiența atîtor trădări, cred în trebuința de a chema în ajutorul Republicii, cu deosebire, probitatea și toate sentimentele generoase. Cred că oriunde vom întîlni un om cinstit, în oricare loc s-ar fi aflînd el, trebuie să-i întindem mîna și să-l strîngem la piept. Cred în existența unor împrejurări fatale pentru revoluție, care nu au nimic comun cu uneltirile criminale; sînt încredințat de influența detestabilă a intrigii și mai ales de forța sinistră a calomniei. Văd lumea plină de înșelați și de înșelători; dar numărul celor care înșeală este mai mic: ei sînt aceia care trebuie să dea seama pentru crimele și nenorocirile omenirii. Cu nici un chip nu voi învinovăți deci de uneltirile lui Brissot și ale Girondinilor, oamenii de bună credință pe care i-au înșelat uneori; cu nici un chip nu voi învinovăți pe toți cei care au crezut în justeța crimelor acelui conspirator care a fost Danton; cu nici un chip nu voi învinovăți de acelea ale lui Hébert, pe cetățenii al căror patriotism sincer a întrecut uneori dreptele hotare ale rațiunii. Conspiratorii n-ar mai fi conspiratori de nu ar stăpîni, cu destulă abilitate, meșteșugul de-a înșela pentru cîtăva vreme încrederea oamenilor cinstiți; dar există semne sigure după care poți deosebi victimele înșelăciunii de autorii ei și greșeala de crimă.Cine va face oare această deosebire? Bunul simț și justiția. Vai ! Cît sînt, de necesare în tot ce făptuiesc oamenii, bunul simț și justiția ! Oamenii corupți ne numesc sîngeroși pentru că ne-am războit cu opresorii lumii. Am fi socotiți umani, dacă ne-am alătura nelegluitei lor coaliții pentru a gîtui poporul și a duce patria la pierzanie.

În rest, dacă există conspiratori favorizați, dacă există dușmani inviolabili ai Republicii, primesc, în ceea ce-i privește, să mă supun unei necurmate tăceri. Mi-am făcut datoria dar nu o voi face și pe-a altora; un lucru mai urgent mă frămîntă în acest moment: acela de a salva morala publică și principiile apărătoare ale Libertății; acela de a smulge opresiunii pe toți prietenii devotați ai patriei. Sînt învinovățiți că ar năzui la puterea supremă; dar o exercită deja. Deci Convenția națională — vreți voi să spuneți — nu mai există ! Poporul francez este deci nimicit ! Calomniatori stupizi ! V-ați dat oare seama că tiradele voastre ridicule nu sînt o insultă adusă unui singur individ ci unei națiuni invincible care-i supune și-i pedepsește pe regi?

(*Discours du 8 Thermidor* în op. cit. p. 391—394)

Văzînd mulțimea viciilor pe care iureșul revoluției le-a învălmășit cu virtuțile civice, m-am temut, uneori, să nu apar în ochii posterității, mînjit, de vecinătatea înjositoare a acestor fățarnici care s-au strecurat în rîndurile apărătorilor sinceri ai umanității; dar înfrîngerea facțiunilor rivale pare să fi dat frîu liber tutu-

https://biblioteca-digitala.ro

ror viciilor: ei şi-au închipuit că nu le mai rămîne altceva de făcut decît să-şi împartă patria ca pe o pradă, în loc să-i redea liberatatea şi prosperitatea; eu însă le mulţumesc pentru că furia care-i animă împotriva a tot ce se opune planurilor personale i-a deosebit de toţi oamenii cinstiţi; dar dacă aceşti Veres şi aceşti Catilina ai Franţei se socotesc deja destul de iscusiţi în arta crimei, pentru a expune la această tribună capul acuzatorului lor, să ştie că am promis nu de mult, printre altele, să las concetăţenilor mei un testament de temut pentru opresorii poporului cărora le-am hărăzit drept moştenire, din această clipă, oprobiul şi moartea. Îmi dau seama că ligii tiranilor lumii îi este uşor să doboare un om singur; dar ştiu şi care este datoria unui om care poate muri apărînd cauza seminţiei umane.

... Francezi, nu lăsaţi ca duşmanii voştri să-ncerce să vă umilească sufletele şi să vă moleşească virtuţile printr-o funestă doctrină. Nu Chaumette, nu Fouché, moartea nu este deloc un somn etern. Cetăţeni, ştergeţi de pe morminte această maximă nelegiuită care aruncă un văl funebru peste natură şi care batjocoreşte moartea; gravaţi-o mai curînd pe aceasta: *Moartea este începutul nemuririi.*

Popor, aminteşte-ţi că dacă, în Republică, dreptatea nu este stăpîna absolută şi că dacă acest cuvînt nu înseamnează dragoste de egalitate şi de patrie, libertatea este doar un cuvînt van.

Popor, tu care eşti temut, linguşit, şi dispreţuit; tu, suveran recunoscut, tratat întotdeauna drept sclav, aminteşte-ţi că pretutindeni unde nu domneşte dreptatea, locul ei e luat de nedreptăţile magistraţilor şi că poporul şi-a schimbat doar lanţurile, iar nu soarta.

Aminteşte-ţi că există în sînul tău o coaliţie de netrebnici care luptă împotriva virtuţii publice, care are mai multă influenţă decît tu-însuţi în propriile-ţi acţiuni, care se teme de tine şi te linguşeşte fără deosebire, dar care te proscrie în persoana fiecărui bun cetăţean.

Nu uita că, departe de a sacrifica fericirii tale această mînă de netrebnici, duşmanii tăi vor să te sacrifice acestora, autori ai tuturor nenorocirilor noastre şi unice obstacole în calea prosperităţii publice.

Ţine minte că orice om care se va ridica pentru apărarea cauzei şi moralei publice va fi copleşit de ocările semenilor şi proscris de netrebnici; ţine minte că orice apărător al libertăţii va fi supus întotdeauna datoriei dar va deveni şi ţinta calomniei; că cei ce nu vor putea fi acuzaţi de trădare vor fi acuzaţi de ambiţie; că influenţa probităţii şi a principialităţii va fi comparată cu forţa tiraniei şi cu violenţa facţiunilor; că încrederea şi stima ta vor deveni capete de acuzare împotriva tuturor prietenilor tăi; că strigătele patriotismului oprimat vor fi numite strigăte ale răzvrătirii.

... Iată prin ce se fac temuţi tiranii înarmaţi împotriva noastră; iată care este influenţa coaliţiei lor cu toţi oamenii corupţi, întotdeauna dedaţi la a-i servi cu plecăciune. Aşadar sceleraţii ne impun legea de a trăda poporul, după ce ne-au acuzat că sîntem dictatori. Vom subscrie oare acestei legi? Nu: să apărăm poporul cu riscul de a-i cuceri stima; să-i lăsăm pe tirani să meargă la eşafod pe drumul crimei, iar noi pe cel al virtuţii.

(*Discours du 8 Thermidor*, în op. cit. pag. 425—426)

În româneşte de ALINA LEDEANU

https://biblioteca-digitala.ro

. . .Monarhia nu e un rege, e o crimă; republica nu e un senat, ea e virtutea. Oricine îngăduie crima vrea să restabilească monarhia și să sacrifice libertatea.

RAPPORT SUR LES PERSONNES INCARCÉRÉES

Cetățeni reprezentanți ai poporului francez

Există o convenție naturală între guvernele libere și popoarele libere, prin care guvernele se angajează să se sacrifice pentru patrie, și prin care popoarele, fără a se angaja cu nimic, se obligă numai să fie depte. Insurecția este garanția popoarelor, care nu poate fi nici oprită nici modificată; dar guvernele trebuie să aibă de asemeni garanția lor; ea e în justiție și în virtutea poporului.

Rezultă din aceste idei că, desigur, complotul cel mai funest ce se poate urzi împotriva unei guvernări, este corupția spiritului public spre a-l abate de la justiție și de la virtute, astfel ca, guvernul pierzîndu-și garanția, să se poată cu îndrăzneală încerca totul spre a-l distruge.

Vin, dar, astăzi, a vă plăti, în numele Comitetului de salvare publică, tributul sever al dragostei de patrie; vin a denunța poporului francez un plan de perversitate, distrugător al garanției guvernămîntului, o conjurație împotriva poporului francez și împotriva Parisului.

Vin a vă spune, fără ocol, adevăruri aspre, ascunse pînă astăzi. Glasul unui țăran al Danubiului nu fu disprețuit într-un senat corupt: se poate, dar, cuteza a vă spune totul, vouă, prietenii poporului și dușmanii tiraniei. Căci unde am ajunge, Cetățeni, dacă adevărul ar trebui să tacă și să se ascundă, și viciul ar îndrăzni totul cu impunitate? Să fie, așadar, cutezanța dușmanilor libertății îngăduită apărătorilor ei! Cînd un guvern liber este instaurat, el trebuie să dăinuie cu toate mijloacele echitabile; el poate desfășura în mod legitim multă energie; el trebuie să sfărîme tot ceea ce se opune prosperității publice; el trebuie să dezvăluie fără teamă comploturile.

Avem curajul a vă anunța, și a anunța poporului, că e timpul ca toată lumea să revină la morală, și aristocrația la teroare; că e timpul să declarăm război corupției neînfrînate, să facem o datorie din economie, din modestie, din virtuțile civile, și să facem să reintre în neant pe dușmanii poporului care ațîță viciile și pasiunile oamenilor corupți spre a crea partide, înarma cetățenii împotriva cetățenilor, și, în sînul discordiilor civile, să readucă tronul și să slujească străinilor.

Oricît de aspru ar fi acest limbaj, el nu poate displace decît celor cărora patria nu le e dragă, care vor să readucă poporul în sclavie și să distrugă guvernul liber. Există în Republică o conjurație urzită de un factor din afară al cărei scop e de a împiedica, prin corupție, ca libertatea să se instaureze. Scopul e de a face conjurați din toți oamenii nemulțumiți și să ne discrediteze, dacă ar fi cu putință, în fața lumii, prin scandalul intrigilor. Se comit atrocități spre a învinui poporul și Revoluția: și tot tirania e cea care săvîrșește toate relele ce se văd, și cea care acuză, în același timp, libertatea.

https://biblioteca-digitala.ro

Veneticul corupe totul. Scopul său, de cînd simplitatea vestmintelor a fost stabilită, e de a-şi destina toată opulenţa voracităţii oaspeţilor, desfrîurilor, ruinării poporului şi spre a ţine toate crimele în solda sa.

Astfel, de la decretele care privau de bunurile lor pe duşmanii Revoluţiei, acest venetic a simţit lovitura ce i se dădea şi a aţîţat tulburările spre a speria şi înceţini acţiunea guvernului.

Noi nu cunoaştem decît un mijloc de a stîrpi răul: acela de a pune, în sfîrşit, Revoluţia în stare civilă, şi de a declara război oricărui soi de îmboldiri la rău, ca stîrnite printre noi cu scopul de a slăbi Republica şi a zdruncina temelia garanţiei sale; de a ne lepăda faţă de cei care atacă ordinea prezentă a lucrurilor de orice fel de indulgenţă şi de a sacrifica fără milă pe mormîntul profan al tiranului tot ceea ce regretă tirania, tot ceea ce tinde să o răzbune, şi tot ceea ce o poate face să reînvie printre noi. Planul străinului n-a fost numai de a corupe şi de a lăsa Revoluţia pradă îndelungilor sale convulsii; urmarea acestui discurs vă va arăta că un complot fusese pregătit spre a sfărîma totul năprasnic, şi a substitui guvernul regal acestuia de faţă. La efectele corupţiei, o lovitură îndrăzneaţă combinată de toate guvernele, trebuia să succede şi să răstoarne democraţia.

Libertatea nu trebuie să fie într-o carte, ea trebuie să fie în popor şi adusă în practică.

Constituţia Francezilor trebuie să ardă cu fierul roşu ridicolul regalităţii în toată Europa, arătînd-o ca despuiată de misiune, de reprezentare, de moralitate; ea trebuie să fie simplă, lesne de stabilit, de executat şi de răspîndit. Morala e mai puternică decît tiranii; toate innoirile sale au acoperit lumea, cînd formele îi erau simple; revoluţiile desfăşurate în spiritul uman devoră pe cei care le combat. Cînd lui Licurg i s-a spart ochiul, în Lacedemonia, au urmat legile; dacă tiranii luptă împotriva voastră, ei le vor suferi pe ale voastre.

Curînd, naţiunile luminate vor face procesul celor care au domnit asupra lor; regii vor fugi în pustii, printre animalele feroce, semenele lor, şi natura îşi va relua drepturile sale.

Toate acestea trebuie să fie fructul legilor pe care voi ni le veţi da. Nu, voi nu veţi lăsa să mai dăinuie nimic din ceea ce ar putea fi un germene de înrobire şi de uzurpare; toate lespezile sînt tăiate pentru edificiul libertăţii: voi îi puteţi clădi un templu sau un cavou din aceleaşi pietre.

Sînt puţini oamenii care să nu aibe o tainică aplecare spre înavuţire. Calculele ambiţiei sînt impenetrabile; rupeţi, rupeţi toate căile care duc la crimă. Rare au fost în lume epocile cînd virtutea a putut să dea oamenilor legi care să-i desrobească; nu pierdeţi prilejul: puţini sînt acei oameni care vor binele poporului pentru el-însuşi; orgoliul şi ambiţia au săvîrşit multe fărădelegi pe acest pămînt: lucrarea lor a murit odată cu ele. Voi, în sfîrşit, voi lucraţi pentru umanitate; voi veţi fi primii, căci de multă-vreme s-a făcut totul împotriva ei şi cîte virtuţi n-au dus cu ele taina lor în mormînt !

(Discours sur la constitution à donner à la France, 430—31)

https://biblioteca-digitala.ro

Raport asupra facțiunilor străine

În timp ce bunii cetățeni se bucurau de noul triumf al libertății, o izbucnire năpraznică, neprevăzută se petrecu. Noi vă vorbisem de fericire: egoismul se folosi de această idee spre a înverșuna urletele și furia aristocrației. Fură trezite pe neașteptate dorurile după acea fericire care constă în uitarea celorlalte și în desfrîul îmbuibării. Fericirea! Fericirea! se striga. Dar nu fericirea din Persepolis a fost aceea pe care v-am dat-o; această fericire e a corupătorilor umanității: noi v-am dăruit fericirea Spartei și cea a Atenei din zilele ei cele mai frumoase; noi v-am adus fericirea virtuții, cea a bunei-stări și a simplității; noi v-am dat fericirea care se naște din desfătarea celor trebuincioase fără huzur; noi v-am dat drept fericire ura față de tiranie, bucuria unei colibe și a unui ogor mănos lucrat cu propriile voastre mîini. Noi am dăruit poporului fericirea de a fi liber și liniștit, și de a se bucura în pace de roadele și rînduielile bune ale Republicii; aceea de a ne reîntoarce la natură, la morală, și de a întemeia Republica. Poporul e cel care face Republica prin simplitatea moravurilor sale; nu șarlatanii pe care trebuie să-i gonim mai întîi din societatea noastră dacă vreți să fiți fericiți în ea. Fericirea pe care v-am dăruit-o nu e cea a popoarelor corupte; s-au înșelat aceia care așteptau de la Revoluție privilegiul de a fi la rîndul lor tot atît de ticăloși ca nobilimea și ca bogătașii monarhiei; un plug, un ogor, o căsuță la adăpost de fiscalitate, o familie la adăpost de poftele unui tîlhar, iată fericirea.

Ce vreți oare, voi care nu doriți virtutea ca fericire? Ce vreți, voi care nu doriți teroarea pentru ticăloși? Ce vreți, o, voi care, fără de virtute, întoarceți teroarea împotriva libertății? Și cu toate acestea, cîrdășia voastră s-a închegat; căci toate crimele se leagă și formează în această clipă o *zonă toridă* în jurul Republicii.

Ce vreți, voi care năvăliți în piețele publice spre a vă face văzuți, și a face să se zică de voi: « Il vezi pe cutare care vorbește? Îl vezi pe cutare care trece? » Voi vă lăsați de meseria tatălui vostru, care era poate un meșteșugar cinstit, și a cărui onestitate v-a făcut patrioți, spre a deveni oameni influenți și insolenți în Stat.

Veți pieri, voi care umblați după căpătuială, voi care căutați o fericire, alta decît a poporului.

Cetățeni, revin la această crudă idee, că după ce noi v-am vorbit de fericire, partida străinilor se strădui să încline ideea de fericire înspre infamie, înspre ura față de un guvern auster, care singur ne poate salva. Să-și ceară poporul libertatea sa, cînd este oprimat; să urmeze sfatul lui Minos, să urmărească pe magistrați; dar cînd libertatea triumfă, și cînd tirania își dă sufletul, a uita de binele obștesc spre a ucide patria cu șanse și mai deosebite, e o lașitate, e o ipocrizie vrednică de pedepsit; în acest fel se asediază libertatea. Toate ideile se confundă. Îi spuneți ticălosului: « Am cîștigat anul trecut douăzeci de bătălii; avem un milion două sute de mii de luptători anul acesta. » Asta nu-i nimic, vă va răspunde el, am un dușman personal de care trebuie să mă descotorosesc.

https://biblioteca-digitala.ro

Astfel sînt conduse treburile noastre; totul e răsturnat. Un pungaş, pe care tribunalul revoluţionar îl va condamna, spune că el vrea să reziste opresiunii, fiindcă vrea să reziste eşafodului.

Nu ştiu dacă e cineva care ar îndrăzni să vă spună toate aceste lucruri, dacă s-ar simţi cu ceva vinovat sau complice la relele ţării sale. Vă vorbesc cu sinceritatea unei cinste hotărîte să întreprindă totul, să spună totul pentru salvarea patriei. Cinstea este o putere care desfide toate atentatele.

Dacă poporul iubeşte virtutea, cumpătarea, dacă neruşinarea dispare de pe feţe, dacă modestia revine în cetate, contra-revoluţionarii, moderaţii şi pungaşii se reîntorc în pulbere; da, teribili faţă de duşmanii Revoluţiei, sîntem iubitori şi plini de simţire faţă de un patriot; dacă funcţionarii se închid în birourile lor, spre a se devota să facă binele fără să umble după renume, neavînd drept martor decît inima lor, dacă daţi pămînturi tuturor sărmanilor, dacă le luaţi tuturor sceleraţilor, recunosc că aţi făcut o revoluţie: dar dacă se întîmplă contrariul, dacă veneticul învinge, dacă viciile triumfă, dacă alţi capi au luat locul celor dintîi, dacă pedepsele nu mai urmăresc pe conspiratorii ascunşi, să fugim în neant, sau în sînul divinităţii: n-a fost nici o revoluţie: nu e nici fericire, nici virtute de nădăjduit pe acest pămînt.

Ştiţi care e sprijinul cel din urmă al monarhiei? E clasa care nu face nimic, care nu poate renunţa la lux, la nebunii; care, negîndindu-se la nimic, se gîndeşte la rău; care îşi plimbă plictisul, ahtierea după destrăbălări şi dezgustul de viaţa obişnuită; care se întreabă: ce se spune? care presupune, care pretinde că ghiceşte ce face guvernul, şi care e gata să-şi schimbe partidul din curiozitate. Aceasta e clasa care trebuie reprimată. Obligaţi pe toată lumea să facă ceva, să-şi aleagă o profesiune folositoare libertăţii. Toţi trîntorii aceştia n-au copii, ei au valeţi care nu se căsătoresc, care sînt întotdeauna de părerea lor, şi care se prostituează influenţelor străinilor. N-avem noi, oare, de construit vase, de sporit fabrici, de desţelenit pămînturi? Ce drepturi pot avea în patrie cei care nu fac nimic? Aceştia sînt cei care au despre fericire o idee îngrozitoare, şi care sînt cei mai înverşunaţi potrivnici ai Republicii.

Popor, pedepseşte pe oricine va lovi în justiţie: ea e chezăşia guvernului liber: justiţia e cea care face pe oameni egali între ei. Oamenii corupţi sînt sclavi unii altora, legea între ticăloşi e dreptul celui mai tare. Să fie justiţia şi libertatea la ordinea zilei în Republica franceză! De-aci înainte guvernul nu va mai ierta nici o crimă. Popor, nu mai asculta glasurile mieroase nici glasurile nesăbuite; îndrăgeşte morala; judecă-te pe tine însuţi; susţine pe apărătorii tăi; creşte-ţi copiii în modestie şi în dragostea de patrie; fii în pace cu tine însuţi, în război cu regii: doar spre a te domoli împotriva regilor vor ei să te facă să te războieşti acum cu tine însuţi. Cum! s-a izbutit a te sorti să lîncezeşti sub o regenţă de tirani pe care ţi-ar fi dat-o Burbonii? Cum! tot sîngele copiilor tăi, morţi pentru libertate, să

https://biblioteca-digitala.ro

se fi fost pierdut? Cum ! să nu mai fi cutezat tu să-i plîngi și să le rostești numele: Să fi fost, oare, distrusă statuia Libertății și această incintă mînjită de resturile impure ale regaliștilor și ale rebelilor din Vendeea? Cenușa apărătorilor tăi să fi fost, oare, împrăștiată în vînt? Departe de tine acest tablou ! El nu mai e decît un vis al tiraniei; Republica e încă o dată salvată. Chemăm să împărtășească această clipă sublimă cu noi pe toți dușmanii secreți ai tiraniei care, în Europa și în lume, poartă cuțitul lui Brutus sub haină.

Raport asupra polției, asupra justiției, comerțului, legislației și crimelor facțiunilor

Un revoluționar e neînduplecat, dar e cu judecată, e cumpătat; e simplu fără să afișeze luxul falsei modestii; el e neîmpăcatul dușman al oricărei minciuni, al oricărei indulgențe, al oricărei prefăcătorii. Cum scopul său e de a vedea triumfînd Revoluția, el nu o critică niciodată, dar condamnă pe dușmanii săi fără a o cuprinde cu ei; el nu o ocărăște niciodată, dar o luminează; și, ținînd la puritatea ei, își măsoară vorba, din respect pentru ea; el cere mai puțin să fie egalul autorității care e legea, decît să fie egalul oamenilor, și mai ales al sărmanilor. Un revoluționar e plin de onoare; el e binecrescut nu cu ostentație, ci din sinceritate și fiindcă e împăcat cu inima sa; el crede că grosolănia e un semn de înșelăciune și de remușcare, și că ea ascunde falsitatea sub zel. Aristocrații vorbesc și acționează cu tiranie. Revoluționarul e neîndurător cu ticăloșii, dar e simțitor; el ține atît de mult la gloria patriei sale, încît nu întreprinde nimic fără o chibzuială: el se avîntă în luptă, urmărește pe vinovați și apără inocența în tribunalele țării; el spune adevărul pentru ca acesta să instruiască și nu ca să jignească; el știe că, pentru ca Revoluția să se întărească, trebuie ca omul să fie tot atît de bun pe cît era de rău altădată; cinstea sa nu e finețe a spiritului, ci o calitate a inimii și un lucru de la sine înțeles.

Ați fost severi : a trebuit să fiți, dar ați fost cu bun simț : a trebuit să-i răzbunați pe părinții noștri, și să îngropați sub dărîmăturile ei această monarhie, imens sicriu al atîtor generații aservite și năpăstuite; a trebuit să se reziste la crimă prin justiția neînduplecată, să fie nimicite conjurațiile și pedepsită ipocrizia sanghinară a celor care, fără curaj, aspirînd să readucă tronul și disimulînd cu Republica, au prilejuit zbuciumarea Statului prin sumbre nelegiuiri, tăinuite primejdii.

Ce-ar fi devenit o Republică indulgentă față de dușmanii ei furioși? Noi am opus sabia sabiei și libertatea a fost întemeiată; ea a ieșit din sînul furtunilor; această origine îi e comună cu lumea, ieșită din haos, și cu omul, care plînge născîndu-se.

https://biblioteca-digitala.ro

De n-ar fi soarta tuturor imperiilor de a fi frămîntate în leagănul lor şi dacă natura umană n-ar avea vicisitudinile ei de neînlăturat, guvernele, duşmanii noştri, ar avea dreptate să se mire de furtunile noastre: dar să-şi arunce orice imperiu din lume ochii spre locul de unde a pornit, şi să ne citească istoria lui. Aşadar, orgoliul, şi nicidecum dragostea faţă de omenire a împins atîtea guverne să ridice armele împotriva noastră. Nu cred că acest orgoliu poate aduce vreodată fericire popoarelor pe care le ţine supuse. Care sînt, deci drepturile lor de a ne aservi? Ele au secole de nebunie, iar noi aveam cinci ani de rezistenţă la împilare şi de adversitate care naşte oameni mari; şi aceştia ar voi să ne corupă! Noi sîntem mai mari decî tei: ce e un rege pe lîngă un Francez? Aş vrea să ştiu care erau, pe vremea lui Pompei, străbunii din care coboară regii noştri contemporani? Care erau, pentru urmaşii lor, pretenţiile la cîrmuirea Marii-Britanii, a Olandei, a Spaniei şi a Imperiului? Şi cum gîndul iute şi raţiunea află puţin spaţiu între vîrste, toţi aceşti tirani sînt încă pentru noi strănepoţii plugarilor, ai marinarilor sau ai soldaţilor, care valorau mai mult decît ei. Oameni mărunţi, care v-aţi luat meseria bănoasă de a pune impozite, şi care numiţi asta a domni, priviţi la străbunul vostru aşezat sub bătrînii arbori ai Germaniei şi ai Galiilor, şi tremuraţi să nu devenim mai înţelepţi decît voi: lucrul nu e greu deloc.

Totul începe mereu, aşadar, sub cer. Ttrebuie să pară mai puţin neobişnuit că Republica franceză a înlocuit o monarhie, decît că, de pildă, celelalte State ale Europei ar fi înlocuit Imperiul roman. Dacă Republica romană s-ar naşte încă o dată, ea şi-ar înălţa gloria din noi, şi ar roşi amar de ceilalţi urmaşi ai ei.

Fac aceste reflecţii pentru ca să nu şovăim a îndeplini o misiune pe care destinul pare s-o fi dăruit generaţiei de azi a poporului francez, şi pentru ca să fim încredinţaţi că dacă această Republică e guvernată prin justiţie, ea va fi curînd respectată.

https://biblioteca-digitala.ro

Fragmente asupra instituţiilor republicane

Preambul

Instituţiile sînt garanţia guvernului unui popor liber împotriva corupţiei moravurilor şi garanţia poporului şi a cetăţeanului împotriva corupţiei guvernului.

Instituţiile au drept scop de a insufla cetăţeanului şi copiilor chiar, o rezistenţă legală faţă de nedreptate; de a impune magistraţilor şi tineretului virtutea; de a inspira curaj şi cumpătare oamenilor; de a-i face drepţi şi simţitori; de a-i lega prin relaţii generoase; de a pune aceste relaţii în armonie, supunînd cît mai puţin cu putinţă legilor autorităţii relaţiile domestice şi viaţa privată a poporului; de a introduce unirea în familii, prietenia între cetăţeni; de a pune interesul public de-asupra tuturor celorlalte interese; de a înnăbuşi pornirile criminale; de a face natura şi inocenţa să constituie pasiunea tuturor inimilor, şi de a forma o patrie.

Instituţiile sînt garanţia libertăţii publice; ele moralizează guvernul şi starea civilă; ele înfrînează geloziile, care generează facţiunile; ele stabilesc distingerea delicată a adevărului şi a ipocriziei, a inocenţei şi a crimei; ele statornicesc domnia justiţiei.

Fără instituţii, forţa unei Republici se bazează, sau pe meritul trecătorilor muritori, sau pe mijloace precare.

Iată de ce, politica vecinilor unui popor liber, dacă îi pizmuiau prosperitatea, s-a străduit, dintotdeauna, să corupă sau să facă să fie proscrişi oamenii ale căror talente sau virtuţi puteau fi utile ţării lor.

Printre toate inimile care mă ascultă, nu e, fără îndoială, niciuna care să nu fie cuprinsă de o secretă oroare în faţa acestor triste adevăruri.

Ele au fost acelea care mi-au insuflat imboldul generos de a desăvîrşi garanţia practică a guvernării, prin iubirea binelui, devenită pornirea nobilă a tuturor cetăţenilor. Aceste triste adevăruri au fost acelea care, ducîndu-mă în întîmpinarea furtunilor şi a patimilor pe care le întrevedeam, m-au făcut să concep ideea de a înlănţui crima prin instituţii, şi de a face să fie tuturor practicată justiţia şi cinstea cărora le rostisem numele sacre . . .

Aveam deasemenea ideea emoţionantă că memoria unui prieten al umanităţii va trebui să fie îndrăgită într-o zi. Căci, în sfîrşit, *omul obligat să se izoleze de lume şi de el-însuşi, îşi aruncă ancora în viitor, şi strînge la inima sa posteritatea nevinovată de relele prezente . . .*

Este esenţial, în revoluţii, cînd răutatea şi virtutea joacă roluri atît de mari, să enunţ limpede toate principiile, toate definiţiile. Vine uneori un moment cînd cei care au mai mult spirit şi simţ politic îi biruie pe cei care au mai mult patriotism şi o mai mare cinste. Vai celor ce trăiesc într-o vreme cînd virtutea coboară ochii, cu fruntea ruşinată, şi trece drept viciu pe lîngă crima dibace ! Vai celor ce

https://biblioteca-digitala.ro

trăiesc într-o vreme cînd se caută a se convinge prin finețea spiritului, și cînd omul ingenuu, în mijlocul facțiunilor, este socotit criminal, fiindcă el nu poate înțelege crima ! Atunci orice deliberare se curmă, fiindcă în rezultatul ei, nu se mai găsește și cel care avea dreptate, și cel care era în eroare; ci numai cel care era cel mai obraznic și cel care era cel mai timid. Orice deliberare asupra interesului public încetînd, voințele se substituie dreptului : iată tirania.

Nu-mi plac cuvintele noi ;nu cunosc decît *drept* și *nedrept*; aceste cuvinte sînt înțelese de toate conștiințele. Trebuie ca toate definițiile să fie readuse în conștiință: spiritul e un sofist care conduce virtuțile la eșafod.

Sînt învinuiri făcute de spiritul ipocrit, la care omul sincer și curat nu poate răspunde. Există atari oameni categorisiți drept dictatori și drept ambițioși, care-și înghit în tăcere insultele. Care dintre ei e cel mai puternic, cel care îl califică nepedepsit pe un om de dictator, sau cel care e numit astfel?. . .

Trebuie ca puterea și justiția inflexibilă a legilor să ia locul influenței personale. Atunci revoluția este întărită; nu mai există invidii, nici tabere; nu mai există pretenții, nici calomnii.

Instituțiile au drept scop de a stabili de fapt toate garanțiile sociale și individuale, spre a evita disensiunile și violențele; de a substitui ascendentul moravurilor ascendentului oamenilor.

3. *MORAVURI*

Destinul unui popor se alcătuiește din cei care năzuie la glorie și cei care năzuie la bogăție.

Fiecare, votînd și vorbind în consfătuirile publice, vorbește și votează urmîndu-și ideile. *Dacă oamenii care năzuie la glorie sînt mai mulți, Statul e fericit și prosper; dacă sînt mai mulți oameni care năzuie să se îmbogățească, Statul se prăpădește.*

Nu există, în orice Stat, decît un foarte mic număr de oameni care să se ocupe de altceva decît de interesul lor și de casa lor. Sînt puțini cei care iau parte la trebile și mersul înainte al ocîrmuirii. În Franța, numele de *patriot* cere un simțămînt viu, care e de natură să-i supere pe cei care-și află o lașă plăcere din a nu se angaja în nimic. . .

Sînt două feluri de *federalism*: *federalismul politic*, care constă în guvernare; *federalismul civil*, care se naște din raporturile dintre cetățeni.

Există un federalism de drept: care ar fi în cazul în care forma declarată a guvernămîntului îl va fi fost stabilit. Există un federalism de fapt, în cazul în care, cu toate că guvernul e unul, fiecare oraș, fiecare comună s-ar izola în cadrul intereselor proprii. E ceea ce se întîmplă în această clipă;fiecare își reține mărfurile alimentare pe teritoriul său, toată producția se consumă pe sol.

Scopul unui guvern opus federalismului nu este ca unitatea să fie în folosul guvernului, ci în folosul poporului: trebuie, deci, să facem astfel ca nimeni să nu se izoleze de fapt. . .

https://biblioteca-digitala.ro

Patria nu e solul, ea e comunitatea simțirilor, care face ca, fiecare luptînd pentru salvarea sau libertatea a ceea ce îi e scump, patria să se simtă apărată. Dacă fiecare iese din coliba sa, cu arma în mînă, patria este curînd apărată. Fiecare luptă pentru ceea ce îi e drag: iată aceea ce se cheamă a vorbi cu bună-credință. A lupta pentru toți, nu e decît consecința.

Acolo unde se cenzurează caraghiozlîcurile, oamenii sînt corupți. Acolo unde se cenzurează viciile, oamenii sînt virtuoși. Cei dintîi țin de monarhie: ceilalți de republică... Cel care glumește în fruntea unui guvern tinde către tiranie...

Binele chiar este uneori un mijloc de intrigă. Să fim ingrați, dacă vrem să salvăm patria.

Grosolănia e un fel de rezistență la opresiune. Blîndețea este tovarășă a mîndriei omului liber.

Stoicismul, care e virtutea cugetului și a sufletului, e singurul care poate stăvili corupția unei republici negustătoare sau lipsită de morală.

În ziua în care mă voi fi încredințat că e cu neputință a i se da poporului francez moravuri blînde ,energice, simțitoare și neînduplecate față de tiranie și nedreptate, mă voi înjunghia.

(Op. cit. T. II-e. Sixième Partie. III. *Fragments sur les institutions républicaines*. Troisième fragment. Idées générales. 3. Moeurs, pp. 503—504.)

În românește de TAȘCU GHEORGHIU

https://biblioteca-digitala.ro

BOLÍVAR

« Simón Bolívar, prezidentul Republicei Columbia, născut din evghenişti [1] la Caracas (în America) la 1785 [2], au învăţat la Madrid şi în Franţa de unde întorcîndu-se în America, redicată asupra Spaniei, au intrat în oaste şi după multe tîmplări ale războiului, sporind nărocul americanilor, Bolívar s-a numit în statul Veneţiola cap al Republicei. La 15 febr (uarie) 1819 numitul (Bolívar) au deschis congresul de Veniţiola, cînd ne primindu-i-se paretisul [3], au luat iară asupra sa comanda şi au străbătut cu oştile preste necălătoriţii încă munţi Cordelieri împrotiva Crăiei Grănada, pre carea au şi supus-o şi aceasta asemine în Republică prefăcîndu-se numiră pre Bolivar prezident, carele apoi uni pe îmbele acum slobode staturi într-o Republică. În această treaptă aflîndu-se ş-acum Bolivar, toată sembria sa pe anu cuprinsă în 25 mii galbeni şi alte moşii herezite lui din partea statului, le-au dăruit în Vistierie pentru folosul Patriei ».

ALBINA ROMÂNEASCĂ, IAŞI, I, 7 IULIE 829.

---

[1] nobilii
[2] de fapt, 1783
[3] demisia

https://biblioteca-digitala.ro

JOSÉ MARTÍ

SIMÓN BOLÍVAR

Discurs pronunţat la şedinţa Societăţii literare hispano-americane, New York, 28 octombrie 1893

Doamnelor şi domnilor,

Cu fruntea plecată de pocăinţă a americanilor care încă n-au putut intra în America noastră, cunoscînd limpede locul şi contribuţia marelui bărbat din Caracas în acţiunea spontană şi multiplă a emancipării americane, cu uimirea şi veneraţia celui ce vede încă înaintea ochiilor, cerîndu-i prinosul, pe bărbatul care a fost ca un cedru al cîmpiilor, falnic şi generos, şi asemeni rîurilor care se prăvălesc de pe culmi, asemeni stîncilor incandescente care ţîşnesc din măruntaiele pămîntului, luminînd tot cerul, aduc omagiul sărac al cuvintelor mele, mult mai puţin profund şi grăitor decît omagiul tăcerii, celui care a dat jos drapelul lui Pizarro de pe turnul palatului din Cuzco. De sub mormanul de critici şi sarcini împovărătoare, deasupra pasiunilor, care-l acoperă fie numai de elogii, fie numai de vorbe de ocară, deasupra slăbiciunilor sale omeneşti, se înalţă luminos omul adevărat.

https://biblioteca-digitala.ro

Gîndindu-te la el, apropiindu-te de viața lui, citindu-i cuvîntările, văzîndu-l cum se sbuciumă și suferă într-o scrisoare de dragoste, simți cum gîndirea ți se împodobește cu un nimb de aur. Ardoarea lui a fost ardoarea mîntuirii noastre, limbajul lui a fost limbajul naturii noastre, statura lui a fost statura continentului nostru; căderea lui ne-a îndurerat tuturor inimile. Cînd spunem Bolívar vedem înaintea ochilor cînd muntele încununat, nu de zăpadă, ci de silueta călărețului neînfricat, cînd smîrcurile prin care își croiesc drum, după ce proclamaseră republica în trei țări, eliberatorii care aduc mîntuirea unei lumi. Nu poți vorbi în liniște despre cel care n-a avut niciodată parte de ea. Despre Bolívar poți vorbi avînd ca tribună un munte, sau între fulgere și trăznete, sau cu un mănunchi de popoare libere în mînă și cu tirania decapitată la picioare ! Nu trebuie să ne fie teamă de admirația dreaptă, numai pentru că e la modă în unele cercuri antipatia pentru lucrurile extraordinare; dar nici nu putem îngădui ca dorința de aplauze cu orice preț să înăbușe sub cuvinte umflate glasul rațiunii. Nu există cuvinte care să poată exprima taina și iluminarea acelei frunți, atunci cînd, după înfrîngerea de la Casacoima, cuprins de febra bolii și rămas singur după retragerea armatelor, a văzut limpede, din înălțimea Anzilor, drumurile pe care se va revărsa libertatea în văile peruviene și boliviene. Orice am spune, pînă și cuvintele care ar întrece măsura sună bine pe buzele noastre în această seară, fiindcă toți cei care ne-am adunat astăzi aici sîntem fiii spadei lui.

A fost într-adevăr un om extraordinar. A trăit înconjurat de flăcari, și el însuși a fost o flacără. Iubește, și ceea ce spune e ca o rozetă de foc. Cînd îi moare prietenul devotat, pe care-l iubea, poruncește să înceteze orice activitate. Cu o mînă de oameni, nucleul armatei sale care abia se născuse, mătură tot ce întîlnește în cale de la Tenerife la Cúcuta. Se luptă, și în toiul bătăliei, cînd toți ochii se întorc spre el, știe să dea ordinul necesar. Cînd scrie e ca atunci cînd pe înălțimile de munte se stîrnește furtuna și valea se acoperă de neguri, dar după un timp razele soarelui își despică drum și icicolo cîte un nor se mai agață de piscuri, iar în fundul văii strălucesc orbitor culorile proaspete. Asemeni munților, era bine împlîntat în pămînt, cu rădăcini adînci, iar crestele spiritului său erau drepte și ascuțite, pentru a pătrunde mai bine în cerul rebel. Parcă-l văd galopînd cu sabia ridicată, sabia lui cu mîner de aur, spre porțile gloriei. Crede în puterea Americii și în destinul ei. Gloria îl învăluie și îl înflăcărează. Învingătorul nu poartă oare însemnul divinității? Să învingi dușmanii, rîurile umflate, vulcanii, secolele, natura . . . Cum ar putea desface secolele dacă n-ar ști mai întîi să le facă? Oare nu a desrobit popoare, nu a deslegat de farmece un întreg continent, nu a străbătut cu drapelele mîntuirii teritorii mai întinse decît a străbătut orice cuceritor în numele tiraniei, oare nu vorbește la Chimbarazo direct cu veșnicia

https://biblioteca-digitala.ro

și nu are la picioare, la Potosi, una din înfăptuirile cele mai tenace ale istoriei umane? Oare nu-i dau ascultare orașele, și puternicii acestei 'umii, și rivalii fascinați și supuși, și femeile frumoase?

Nu e asemeni soarelui care dezgheață și fecundează, luminează și încălzește? Dacă este un senat în cer, el face parte, desigur, din acest senat. Vede lumea de acolo, de sus, scăldată în razele soarelui, învăluită în aburul norilor, și scînteile cerului îl fac să-și amintească de reflexele amiezii la Apure în vîrfurile strălucitoare ale lăncilor. Moare la Santa Maria, îndurerat de răsturnările politice și de prăbușirea acelui astru pe care l-a crezut nemuritor, căci a comis eroarea de a confunda gloria de a fi util, care îl face să crească neîncetat și este cu adevătrat divină, reprezentînd o coroană pe care nimeni nu i-o poate smulge de pe creștet, cu simplul accident al puterii omenești, sarcină aproape întotdeauna impură a celor care fără vreun merit o doresc pentru ei, sau steril triumf al unei grupări mărunte asupra alteia, sau echilibru instabil al intereselor și pasiunilor, care îl alege pe omul de geniu sau pe omul plin de virtuți numai în clipele de supremă criză sau de trecătoare pudoare, cînd popoarele, iluminate de primejdie, aclamă ideea sau sacrificiul în care își întrezăresc mîntuirea. Astfel și-a cucerit Bolívar un loc în cerul Americii, veghiind așezat pe o stîncă alături de inca și avînd la picioare drapelele tuturor bătăliilor. Mai poartă încă cizmele de campanie, fiindcă ceea ce n-a apucat să facă nu s-a făcut nici pînă azi, fiindcă Bolívar ar mai avea multe de făcut în America noastră!

America fierbea la începutul secolului, și el a fost focul care a făcut-o să fiarbă. Mai fermentează și astăzi încă, ca viermii sub crusta vechilor rădăcini, America de atunci, larvă enormă și confuză. Sub sutanele canonicilor și în mintea călătorilor de vază veneau din Franța și din America de Nord cărți revoluționare care ațîțau nemulțumirea creolului cu știință de carte, căruia i se poruncea din metropolă să plătească tribut, iar dacă se împotrivea era trimis la spînzurătoare; și această revoluție de sus, la care se adaugă mișcarea rebelă și într-un anumit fel democratică a spaniolilor dezmoșteniți, creștea văzînd cu ochii, concomitent cu obida surdă a gaucho-ului, a metisului și a țăranilor din cîmpie, umiliți și obidiți; în acea tălăzuire cumplită, cutreierau pădurile, cu mîngîierea răzbunării drepte a războiului, cete de indigeni, asemeni focurilor rătăcitoare deasupra unui mormînt uriaș. Independența Americii venea sîngerînd de un secol și mai bine. Nici de la Rousseau, nici de la Washington, ci de la ea însăși pornește America noastră! Astfel, în nopțile înmiresmate ale grădinii sale de la conacul din San Jacinto, sau pe malurile rîului Anauco unde s-a plimbat împreună cu plăpînda lui soție, care a murit în floarea tinereții, Bolívar auzea chemarea precursorilor în lupta pentru independența Americii: sufletele morților cutreieră văzduhul

https://biblioteca-digitala.ro

și nu-și află odihnă pînă nu-și văd opera împlinită. El a văzut, desigur, în asfințitul din Avila, aceste suflete rătăcitoare . . .

Din măruntaiele pămîntului și pînă pe culmile Anzilor, întreaga Americă se cutremură, prinde viață și își află întruchiparea în Bolívar. Nu oamenii fac popoarele, ci popoarele, în ceasul groazei, sînt reprezentate, cu vibrații și triumf, de oameni. Uneori sînt gata acei oameni și nu sînt popoarele. Alteori sînt gata popoarele și nu apar oamenii. America se cutremură; se cutremura de secole; sîngele-i țîșnea din nenumărate răni; cînd, deodată, ca și cum morții de sub pămînt și-ar fi scuturat greutatea odioasă ce-i apăsa, au început să se clatine munții, să se ivească armate de după creste, să se încununeze vulcanii de drapele. Dintre toate piscurile, unul se înalță deasupra tuturor celorlalte, strălucind etern: dintre toți căpitanii independenței americane, cel mai tare strălucește Bolívar. E ca argintul viu, permanent neliniștit. La șaptesprezece ani trimite o scrisoare viitorului său socru, prin care-i cere mîna viitoarei sale soții ca un senator, și din prima frază înlătură cu abilitate obiecția pe care i-ar fi putut-o face socrul. Puțin înainte de a se prăbuși, din înălțimea pasionantei sale monocrații pe plaja tristă cu tamarinzi de la San Pedro, din clocotul de lavă al puterii pe patul de moarte, scria unui general să potcovească caii într-un anumit fel și să le ungă copitele cu cocuiza; iar pe altul îl sfătuiește, într-o scrisoare lungă și subtilă, să se folosească pentru scopul său, acela de a face o republică în Alto Perú, de toate pasiunile și posibilitățile locului; cu Olmedo corespondează la un nivel de mare finețe literară, făcînd observații subtile despre oda pe care acesta o închină bătăliei de la Junín, observații pentru care l-ar putea invidia orice critic. Și ce dovezi mai convingătoare s-ar putea aduce despre capacitatea sa extraordinară de analiză critică, nervoasă și curajoasă, decît raportul pe alocuri prea aspru, despre cauzele căderii primei republici venezuelane. Natura omului, ca și cea a Americii timpului său, era scînteierea și lupta; mergea neabătut pînă la victorie, și cel ce merge înainte învinge. Gloria sa, mai mult decît în cîștigarea bătăliilor pentru America liberă, constă în pregătirea pentru aceste bătălii a elementelor disparate și ostile și în topirea lor la o temperatură atît de înaltă, încît unitatea realizată de el a fost mai puternică decît forța centrifugă a elementelor inegale și discordante. Eroarea lui a fost, poate, faptul că pentru siguranța și stabilitatea popoarelor noi care luau naștere s-a bizuit mai mult pe armatele ambițioase și pe avocații palavragii decît pe puterea de autoapărare a maselor celor mai largi. Dar pentru a vedea aceste lucruri trebuie să cobori în adîncuri și să obligi lumea să gîndească, ceea ce nu este de loc pe placul literaților și politicienilor de operetă care preferă să pună zorzoane pe fațada de carton a istoriei. Bolívar este cunoscut mai ales prin biruințele lui uimitoare și spectaculoase. De la istoriograful Gervinus pînă la metisul

https://biblioteca-digitala.ro

în zdrențe din Perú, toți îl văd descălecînd în clipele de agonie de la San Mateo, traversînd torente și mlaștini pentru a elibera Noua Granadă, învăluind cu flacăra ochilor săi și cu escadroanele armatei pe regaliști în bătălia de la Carabobo, vorbind cu nemurirea pe culmea de la Chimborazo, îmbrățișîndu-se la Guayaquil cu generalul San Martín cuprins de tristețe, conducînd la Junin, din umbra nopții, ultima bătălie cu arme albe, făcîndu-și intrarea triumfală în Potosi, în fruntea armatei biruitoare, în timp ce popoarele și munții îl salută și pe colina din Plata flutură drapelele a cinci noi republici. Alții îl văd în clipa morții, aproape în zdrențe, pe malul mării. Noi, cubanezii, îl vom vedea întotdeauna pregătind împreună cu Sucre expediția pentru eliberarea Cubei, rămasă în stadiul de proiect.

Rareori a contemplat cerul scene mai frumoase decît cele din timpul revoluției latino-americane, fiindcă niciodată hotărîrea de a-și cuceri libertatea n-a stăpînit atîtea inimi și nu și-a aflat un teatru de desfășurare de o măreție naturală atît de impresionantă. Sufletul unui întreg continent și-a găsit expresia în sufletul unui singur om. Cerul însuși pare a fi fost actor, căci bătăliile acelea erau demne de el. Parcă toți eroii libertății și toți martirii de pe pămînt se adunaseră sub acea frumoasă boltă, luîndu-ne sub protecția lor. Cerul însuși trebuia într-adevăr să-și țină respirația la vederea unei asemenea splendori: din înălțimea zăpezilor veșnice se prăvălesc apele înspumate ale marilor fluvii; asemeni unei coame bogate, arborii seculari acoperă monumentele întunecate; ruinele templelor indigene veghează întinderea pustie a lacurilor; prin negura văilor se întrezăresc turnurile catedralelor spaniole; craterele fumegă și prin gura vulcanului se revarsă măruntaiele universului. Deodată, din toate părțile, latino-americanii pornesc la luptă pentru libertate. Unii călăresc pe întinderea cîmpiilor și cad asupra dușmanului ca fulgerele cerului; alții, cu frîul în dinți, înoată prin apele rîului ieșit din matcă; alții, ca o pădure ce se pune în mișcare, vin umăr la umăr, cu lăncile în cumpănire; alții urcă pe coastele unui vulcan și înfig pe marginea craterului drapelul libertății. Dar nici unul nu e mai falnic decît un om cu fruntea vastă, cu privirea scăpărătoare, cu o pelerină care flutură peste crupa calului înspumat, cu bustul drept sub ploaia de foc și sub urgia furtunii, cu o spadă la lumina căreia cinci națiuni își cuceresc independența. Cele cinci pavilioane ale noilor republici flutură ca niște flăcări pe culmile Americii reînviate. Salvele mortierelor anunță biruința eroului și pe deasupra capetelor descoperite de respect și de spaimă răsună îndelung ecoul pe care munții îl transmit din culme în culme. Tot astfel, din generația în generație, cît timp America va dăinui, ecoul numelui său va răsuna în sufletele curate ale bărbaților Americii.

În românește de ANDREI IONESCU

https://biblioteca-digitala.ro

DISCURSUL ROSTIT ÎN FAȚA CONGRESULUI DE LA ANGOSTURA LA 15 FEBRUARIE 1819

Domnilor, fericit Cetățeanul care sub scutul armatelor conduse de el a convocat Suveranitatea Națională pentru a-și exercita voința absolută ! Așadar, mă număr printre ființele cele mai favorizate de Divina Providență, deoarece am avut onoarea să întrunesc pe Reprezentanții Poporului din Venezuela în acest August Congres, origine a Autorității legitime, depozitar al voinței suverane și arbitru al Destinului Națiunii.

---

* Fragmente

https://biblioteca-digitala.ro

Transmițînd Reprezentanților Poporului Puterea Supremă ce mi-a fost încredințată, înfăptuiesc dorințele inimii mele, cele ale concetățenilor mei și cele ale viitoarelor noastre generații, căci așteptăm totul de la înțelepciunea, de la probitatea și prudența dumneavoastră. Îndeplinind această scumpă datorie, mă eliberez de imensa autoritate care mă copleșea, de responsabilitatea nelimitată ce apăsa umerii mei slabi. Doar o necesitate obligatorie, unită cu voința impetuoasă a Poporului, m-a putut supune teribilei și primejdioasei îndatoriri de *Dictator Şef Suprem al Republicii*. Acum însă respir ușurat, restituindu-vă această autoritate, pe care cu atîta risc, greutate și chin am reușit s-o mențin în pofida celor mai îngrozitoare frămîntări ce pot copleși un organism social!

Epoca Republicii pe care am condus-o n-a fost o simplă revoltă politică, nici un război sîngeros, nici o anarhie populară, ci a fost, într-adevăr, desfășurarea tuturor elementelor dezorganizatoare: a fost revărsarea unui torent infernal care a scufundat pămîntul Venezuelei. Ce stavile ar fi putut opune un om, și încă un om ca mine, violenței acestor devastări? În mijlocul acestei spaime generale n-am fost decît o jucărie neînsemnată în voia uraganului revoluționar care mă purta ca pe un fir pe paie! N-am putut face nici bine nici rău: forțe irezistibile au condus mersul evenimentelor noastre: ar fi nedrept să-mi fie atribuite mie, și ar însemna să mi se dea o importanță pe care n-o merit. Vreți să-i cunoașteți pe autorii acestor evenimente și ai ordinii actuale? Consultați analele din Spania, din America, din Venezuela: examinați legile din Indii, regimul vechilor cîrmuitori, influența religiei și a dominației străine: examinați primele fapte ale Guvernului Republicii, ferocitatea dușmanilor noștri și caracterul național. Nu mă întrebați despre efectele acestor piedici cu totul lamentabile; nu sînt decît un simplu instrument al marilor cauze care au acționat asupra Venezuelei; totuși, viața mea, comportarea mea, toate acțiunile mele publice și private sînt supuse criticii poporului. Domnilor Reprezentanți, vouă vă revine sarcina să le judecați! Supun istoria conducerii mele hotărîrii voastre obiective; nu voi adăuga nimic ca să mă scuz; am spus mai înainte cît poate reprezenta apologia mea. Dacă merit aprobarea voastră, înseamnă că am dobîndit titlul sublim de cetățean bun, pe care-l prefer celui de *Eliberator* dat de Venezuela, celui de *Pacificator* dat de Cundinamarca[1], și celor pe care lumea întreagă le-ar putea da.

Domnilor Legislatori, vă încredințez puterea supremă a Venezuelei. Acum aveți datoria augustă de a vă consacra fericirii Republicii: în mîinile voastre se află balanța destinelor noastre, măsura gloriei noastre. Ele vor pecetlui decretele ce determină *Libertatea* noastră. În acest moment Şeful Suprem al Republicii nu mai este decît un simplu cetățean, și astfel dorește să rămînă pînă la moarte. Voi sluji, totuși, în armată atîta timp cît vor exista dușmani în Venezuela. Patria are o mulțime de fii merituoși capabili s-o conducă, patrimoniul multora din cei care reprezintă aici Poporul sînt talentele, virtuțile, experiența și tot ce se cere pentru a cîrmui niște oameni liberi; și afară de acest organism suveran se află cetățeni care în toate epocile au dovedit curaj pentru a înfrunta pericolele, prudență pentru a le înlătura și, în fine, arta de a se guverna și de a-i guverna pe alții. Acești oameni de seamă renumiți vor merita fără îndoială sufragiile Congresului, și guvernul le va trasa lor sarcinile, la care atît de cordial și de sincer am renunțat nu de mult.

Deținerea puterii de același individ a fost în mod frecvent scopul guvernelor democratice. Alegerile repetate sînt esențiale în sistemele populare, deoarece nimic nu este atît de periculos decît să se lase timp îndelungat puterea în mîi-

[1] Regiune din Columbia de astăzi.

https://biblioteca-digitala.ro

nile aceluiași cetățean. Poporul se obișnuiește să i se supună, iar el se obișnuiește să-i poruncească; de unde ia naștere uzurparea și tirania. Un zel drept este garanția Libertății Republicane, și cetățenii noștri trebuie să se teamă pe bună dreptate ca același magistrat care i-a condus multă vreme să-i conducă mereu.

De vreme ce, deci, prin acest act al aderării mele la libertatea Venezuelei pot aspira la gloria de a fi considerat printre cei mai credincioși și iubiți fii ai ei, îngăduiți-mi, domnilor, să-mi prezint cu sinceritatea unui adevărat republican raportul respectuos în acest Proiect de Constituție pe care îmi iau libertatea să vi-l ofer drept mărturie a sincerității și purității sentimentelor mele. Întrucît este vorba de izbăvirea noastră a tuturor, îndrăznesc să cred că am dreptul să fiu ascultat de Reprezentanții Poporului. Știu foarte bine că înțelepciunea dumneavoastră nu are nevoie de sfaturi, și mai știu că proiectul meu o să vi se pară, poate, greșit, nerealizabil. Domnilor, acceptați însă cu bunătate această sarcină, căci este mai curînd tributul supunerii mele sincere în fața Congresului decît rezultatul unei superficialități înfumurate. Pe de altă parte, funcțiile dumneavoastră fiind creația unui organism politic și, s-ar putea spune, chiar creația unei societăți întregi, în pofida tuturor dificultăților pe care le prezintă o situație atît de deosebită și de grea, poate că strigătul unui concetățean va atrage atenția asupra unui pericol ascuns ori necunoscut.

Aruncînd o privire asupra celor întîmplate, să vedem care este originea Republicii din Venezuela. Desprinzîndu-se de Monarhia Spaniolă, America s-a aflat într-o situație asemănătoare cu Imperiul Roman, cînd acea imensă mulțime, unită pînă atunci, s-a destrămat. Fiecare dezmembrare a format atunci o națiune independentă, potrivit cu situația sau cu interesele ei; dar cu diferența că acei membri restabileau primele ei forme de asociere. Noi nici măcar nu păstrăm vestigiile a ceea ce a existat odinioară: nu sîntem Europeni, nu sîntem Indieni, ci o speță mijlocie între Aborigeni și Spanioli. Americani prin naștere și Europeni prin drepturi, ne aflăm în conflictul de a contesta băștinașilor titlurile de posesiune și de a rămîne în țara care ne-a născut, împotriva opoziției invadatorilor; astfel, situația noastră este cea mai neobișnuită și complicată. Mai mult; soarta noastră a fost totdeauna pur pasivă, existența noastră politică a fost totdeauna nulă și ne este cu atît mai greu să dobîndim Libertatea, cu cît ne aflăm pe o treaptă inferioară a robiei; pentru că nu numai că ni s-a furat Libertatea, ci și tirania activă și privată. Îngăduiți-mi să explic acest paradox. În regimul absolut, puterea autorizată nu admite limite. Voința despotului este Legea Supremă, executată în mod arbitrar de către subalternii care fac parte din oprimarea organizată în raport cu autoritatea de care se bucură. Ei sînt însărcinați cu funcțiile civile, politice, militare și religioase. Cu toate acestea, însă, satrapii din Persia sînt Persani, Pașalele marelui Stăpîn, Turci, iar Sultanii Imperiului Tătar, Tătari. China nu trimite să caute Mandarini în leagănul lui Gingis-Han, care a cucerit-o. Dimpotrivă, America primea totul din Spania, care într-adevăr o privase de bucuria și exercitarea tiraniei active; nepermițîndu-ne să ne spunem cuvîntul în treburile noastre private și în administrarea interioară. Această situație ne pusese în imposibilitatea de a cunoaște mersul afacerilor publice: nu ne bucuram nici de considerația personală pe care o inspiră strălucirea puterii în ochii mulțimii, și care este atît de importantă în marile Revoluții. Voi spune fără ocolișuri, eram absenți din universul referitor la știința guvernării.

Poporul nostru american fiind supus la triplul jug al ignoranței, tiraniei și viciului, n-am putut dobîndi nici știință, nici putere, nici virtute. Discipoli ai unor maeștri atît de dăunători, lecțiile pe care le-am primit și exemplele pe care le-am studiat sînt cele mai distrugătoare. Am fost dominați mai mult prin

https://biblioteca-digitala.ro

înşelătorie decît prin forţă; şi am fost mai curînd umiliţi prin viciu decît prin superstiţie. Sclavia este fiica întunericului; un popor ignorant este un instrument orb al propriei sale distrugeri: ambiţia şi uneltirea abuzează de credulitatea şi de lipsa de experienţă a oamenilor străini de orice cunoştinţe politice, economice sau civile, şi adoptă drept realităţi nişte pure iluzii; iau desfrîul drept libertate, trădarea drept patriotism, răzbunarea drept justiţie. Asemeni unui orb instigat puternic de sentimentul forţei sale, păşeşte cu siguranţă, dar, lovindu-se de obstacole, nu se mai poate îndrepta. Dacă un popor corupt îşi dobîndeşte libertatea foarte repede, o pierde din nou; pentru că în zadar se vor strădui să-i arate că fericirea constă în practicarea virtuţii: căci imperiul legilor este mai puternic decît cel al tiranilor, deoarece ele sînt mai rigide, şi totul trebuie să se supună rigorii lor binefăcătoare: căci obiceiurile bune, şi nu forţa, sînt stîlpii legilor: căci exercitarea Justiţiei este exercitarea Libertăţii. Astfel, domnilor Legislatori, sarcina dumneavoastră este cu atît mai anevoiaosă cu cît trebuie să formaţi oameni corupţi de iluziile erorii şi de stimulenţi dăunători. Libertatea, spune Rousseau, este un aliment savuros, dar greu de digerat. Concetăţenii noştri slabi vor trebui să-şi călească spiritul cu mult înainte de a izbuti să digere binefăcătoarea hrană a Libertăţii. Cu mîinile şi picioarele amorţite de lanţuri, cu vederea slăbită de bezna temniţelor şi distruşi de bestii slugarnice, vor fi în stare să meargă fără să şovăie spre măreţul Templu al Libertăţii? Vor fi în stare să admire de aproape razele-i strălucitoare şi să respire eterul pur care domneşte acolo?

Cugetaţi bine asupra alegerii dumneavoastră, domnilor Legislatori. Nu uitaţi că puneţi bazele unui popor care se trezeşte la viaţă şi care se va putea ridica pînă la măreţia pe care natura i-a semnalat-o, dacă faceţi ca temelia să se potrivească cu treapta înaltă la care va ajunge. Dacă alegerea voastră nu este condusă de geniul tutelar al Venezuelei, care trebuie să vă inspire izbînda alegînd caracterul şi forma de guvernămînt pe care le veţi adopta pentru fericirea Poporului; dacă nu izbutiţi, repet, sclavia va fi sfîrşitul transformărilor care au avut loc în societatea noastră.

În pofida unor cugetări atît de dure, eu mă simt cuprins de bucurie pentru paşii mari pe care i-a făcut Republica noastră cînd a intrat în nobila ei situaţie. Iubind ce este mai util, însufleţită de ce este mai drept şi aspirînd la ce este mai desăvîrşit atunci cînd Venezuela s-a despărţit de naţiunea spaniolă şi a recăpătat Independenţa, Libertatea, Egalitatea, Suveranitatea naţională. Constituindu-se într-o Republică Democrată, a proscris monarhia, deosebirile, nobleţea, avantajele şi privilegiile: a declarat drepturile omului, libertatea de a munci, de a gîndi, de a vorbi şi de a scrie. Aceste acte, cu totul liberale, nu vor fi niciodată prea admirate pentru puritatea care le-a dictat. Primul Congres al Venezuelei a întipărit în analele Legislaţiei noastre cu caractere de neşters maiestatea Poporului demn exprimată, pecetluind actul social cel mai capabil de a aduce fericirea unei Naţiuni. Trebuie să-mi adun toate forţele pentru a simţi cu toată vehemenţa de care sînt susceptibil binele suprem pe care-l conţine acest Cod nemuritor al drepturilor şi al legilor noastre. Dar cum voi îndrăzni să-l numesc? Voi cuteza eu oare să profanez cu dezaprobarea mea tabelele sfinte ale legilor noastre?... Există sentimente care nu pot fi înfrînte în pieptul unui iubitor al Patriei; ele se revarsă agitate de propria lor violenţă şi, în ciuda voinţei celui care le adăposteşte, se manifestă cu o forţă imperioasă. Sînt pătruns de ideea că guvernul Venezuelei trebuie să se reorganizeze; şi că, deşi mulţi cetăţeni iluştri gîndesc ca mine, nu toţi au curajul necesar pentru a manifesta public adoptarea de noi principii. Acest considerent mă obligă să iau iniţiativa într-o chestiune de cea

https://biblioteca-digitala.ro

mai mare gravitate şi îmi dau seama că este o îndrăzneală din partea mea să dau sfaturi Consilierilor Poporului.

Cu cît admir mai mult superioritatea Constituţiei Federale, cu atît mai mult mă conving de imposibilitatea aplicării ei la statul nostru. Şi, conform felului meu de a vedea, este o minune că modelul ei din Nordul Americii se menţine atît de înfloritor şi nu a fost răsturnat de primul obstacol sau pericol. În pofida faptului că poporul acela este un model aparte de virtuţi politice şi de renume moral, cu toate că Libertatea a fost leagănul lui, că s-a format în Libertate şi se hrăneşte cu pura Libertate, deşi sub multe raporturi, acest popor este unic în istoria genului omenesc, este o minune, repet, ca un sistem atît de slab şi de complicat ca cel federal să-l fi putut guverna în împrejurări atît de grele şi delicate ca cele trecute. Dar orice s-ar întîmpla cu acest guvern în ceea ce priveşte Naţiunea Americană, trebuie să spun că nici pe departe nu mi-a venit ideea să asimilez situaţia şi caracterul unor state atît de deosebite ca cel englez şi american pe de o parte şi cel american şi spaniol pe de altă parte. N-ar fi fost greu să se aplice Spaniei Codul de Libertate politică civilă şi religioasă al Angliei? Fireşte, e şi mai greu încă să se adapteze în Venezuela legile din Nordul Americii. Nu se spune în Spiritul Legilor că ele trebuie să fie proprii poporului pentru care au fost făcute, că numai cu totul întîmplător cele ce aparţin unei Naţiuni pot folosi şi alteia, că legile trebuie să fie adecvate la configuraţia ţării, la clima ei, la calitatea terenului, la situaţia şi extinderea ei, la genul de viaţă al popoarelor, şi că trebuie să se raporteze la gradul de libertate pe care Constituţia îl poate îngădui, la religia locuitorilor, la înclinaţiile lor, la bogăţiile lor, la numărul lor, la legăturile lor, la obiceiurile şi la purtarea lor? Iată Codul pe care trebuia să-l consultăm, şi nu pe cel al Washingtonului!

Să-mi fie îngăduit să atrag atenţia Congresului asupra unui subiect care poate fi de o importanţă vitală. Să ne amintim că Poporul nostru nu este european, nici nord-american, mai curînd e un compus al Africii şi Americii decît o emanare a Europei; nici Spania nu este propriu-zis Europa datorită sîngelui african, datorită instituţiilor ei şi caracterului ei. Este imposibil să numim cu precizie cărei familii omeneşti îi aparţinem. Cea mai mare parte dintre indigeni a dispărut, europeanul s-a amestecat cu americanul şi cu africanul, şi acesta s-a amestecat cu indianul şi cu europeanul. Născuţi cu toţii din sînul aceleaşi mame, taţii noştri diferiţi ca origine şi sînge sînt străini şi toţi se deosebesc evident ca epidermă; această neasemănare este urmarea unui păcat de cea mai mare importanţă.

Toţi cetăţenii Venezuelei se bucură prin Constituţie, interpretă a Naturii, de o egalitate politică desăvîrşită. Dacă această egalitate n-ar fi fost o dogmă în Atena, în Franţa şi în America, ar fi trebuit s-o consfinţim noi pentru a micşora diferenţa care există aparent. Părerea mea este, domnilor Legislatori, că principiul fundamental al sistemului nostru depinde imediat şi în mod exclusiv de egalitatea stabilită şi practicată în Venezuela. Faptul că oamenii se nasc toţi cu drepturi egale faţă de bunurile societăţii este confirmat de majoritatea înţelepţilor; cum este în aceeaşi măsură adevărat că nu toţi oamenii se nasc la fel de capabili să ajungă la aceleaşi poziţii sociale; deoarece toţi trebuie să practice virtutea, şi nu toţi o practică; toţi trebuie să fie curajoşi, şi nu toţi sînt; toţi trebuie să fie talentaţi, şi nu toţi sînt. De aici provine deosebirea efectivă ce se observă între indivizii societăţii întemeiate în modul cel mai liberal. Dacă principiul egalităţii politice este general recunoscut, nu mai puţin este cel al inegalităţii fizice şi morale. Natura îi face pe oameni inegali ca înzestrare, ca temperament, ca putere şi caracter. Legile micşorează această diferenţă fiindcă îl plasează pe individ în societate pentru ca educaţia, meseria, artele, ocupaţiile, virtuţile să-i dea o egalitate fictivă, pe drept cuvînt numită politică

https://biblioteca-digitala.ro

şi socială. Reunirea tuturor claselor într-un stat, în care diversitatea se multiplică în raport cu propagarea speciei este o inspiraţie întru totul binefăcătoare. Prin acest singur pas s-a sfîrşit dezbinarea nemiloasă. Cîtă gelozie, rivalitate şi ură s-a înlăturat astfel !

După ce ne-am făcut datoria faţă de ţară, să ne facem acum datoria faţă de politică, de societate, înlăturînd dificultăţile unui sistem atît de simplu şi de natural, dar atît de slab încît cel mai mic obstacol îl răstoarnă, îl distruge. Diversitatea de origine are nevoie de o mînă foarte fermă, de un tact foarte delicat, pentru a conduce această societate eterogenă, al cărei mecanism complicat se dislocă, se desface, se dizolvă la cea mai uşoară alterare.

Cel mai desăvîrşit sistem de guvern este acela care dă naştere la cît mai multă fericire cu putinţă, la cît mai multă securitate socială cu putinţă şi la cît mai multă stabilitate politică cu putinţă. Prin legile dictate de primul congres avem dreptul să aşteptăm ca fericirea să fie zestrea Venezuelei ; şi prin ale voastre, trebuie să ne măgulim că securitatea şi stabilitatea vor face această fericire nemuritoare. Vouă vă revine datoria să rezolvaţi problema. După ce am sfărîmat toate cătuşele vechii voastre asupriri, cum am putea săvîrşi fapta minunată de a evita ca rămăşiţele lanţurilor noastre puternice să nu se schimbe în arme împotriva libertăţii? Urmele dominaţiei spaniole vor dăinui mult timp, pînă vom izbuti să le distrugem : atmosfera noastră este impregnată de influenţa despotismului, şi nici focul războiului, nici specificul legilor noastre binefăcătoare nu au purificat aerul pe care îl respirăm. Mîinile noastre sînt libere acum, dar inimile mai pătimesc încă de pe urma suferinţelor pricinuite de robie. Omul, cînd îşi pierde libertatea, spunea Homer, îşi pierde jumătate din suflet.

Guvernul Venezuelei a fost, este şi trebuie să fie un Guvern Republican ; bazele lui trebuie să fie Suveranitatea Poporului : repartizarea puterii, libertatea civilă, proscrierea sclaviei, abolirea monarhiei şi a privilegiilor. Avem nevoie de egalitate pentru a retopi, ca să mă exprim astfel, într-un singur tot, specia omenească, opiniile politice şi obiceiurile publice. Apoi, privind mai departe peste cîmpul întins ce ne rămîne de străbătut, să fim atenţi la pericolele pe care trebuie să le evităm. Istoria să ne fie călăuză în acest drum. Atena ne dă cea dintîi exemplul cel mai strălucit al unei democraţii absolute, şi imediat apoi aceeaşi Atenă ne oferă exemplul cel mai trist al extremei slăbiciuni a acestui tip de guvern. Cel mai înţelept legiuitor din Grecia n-a asistat la împlinirea a zece ani de existenţă a Republicii sale şi a suferit umilinţa de a recunoaşte incapacitatea democraţiei absolute de a conduce vreo societate oarecare, nici chiar pe cea mai cultă, cumpătată şi limitată, pentru că străluceşte numai cu fulgerări de Libertate. Să recunoaştem, aşadar, că Solon a dezamăgit lumea ; şi i-a arătat cît de greu este să-i conduci pe oameni prin legi simple.

. . .Trecînd de la timpurile antice la cele moderne, să ne oprim la Anglia şi Franţa, care atrag atenţia tuturor Naţiunilor şi le dau tot felul de lecţii elocvente în materie de guvernare. Revoluţia acestor două mari popoare, ca un meteor luminos a inundat lumea cu asemenea belşug de lumini politice, încît toate fiinţele gînditoare au învăţat care sînt drepturile omului şi care sînt datoriile lui ; în ce constă superioritatea guvernelor şi în ce constă viciile lor. Toţi ştiu să aprecieze valoarea intrinsecă a teoriilor speculative ale filozofilor şi legislatorilor moderni. În fine, acest astru, în drumu-i luminos, a aprins cugetele spaniolilor apatici, care s-au aruncat şi ei în vîltoarea politică ; au făcut încercările lor efemere de libertate, au recunoscut incapacitatea lor de a trăi sub dominaţia dulce a legilor şi s-au reîngropat în temniţele şi pe rugurile lor străvechi.

https://biblioteca-digitala.ro

Aici este locul să vă repet, domnilor Legislatori, ceea ce vă spune elocventul Volney în faţa ruinelor din Palmira: « Popoarelor care se trezesc la viaţă din Indiile Castiliene, Conducătorilor generoşi care le călăuzesc spre Libertate: greşelile şi restriştile lumii vechi să fie o lecţie de înţelepciune şi fericire pentru lumea nouă ». Să nu se piardă, aşadar, lecţiile experienţei; şi istoria Greciei, Romei, Franţei, Angliei şi Americii să ne fie dascăl în ştiinţa dificilă de a crea şi menţine naţiunile cu legi proprii, juste, legitime, şi mai ales utile. Fără să uităm vreodată că superioritatea unui Guvern nu constă în teoria lui, nici în forma lui şi nici în mecanismul său, ci în potrivirea cu Natura şi caracterul Naţiunii pentru care se întemeiază.

Roma şi Marea Britanie sînt Naţiunile care s-au remarcat mai mult printre cele vechi şi moderne; amîndouă s-au născut ca să conducă şi să fie libere; amîndouă însă s-au întemeiat nu pe forme strălucitoare de Libertate, ci pe forme stabile şi solide. Vă recomand aşadar, domnilor Reprezentanţi, studiul Constituţiei britanice, cea care pare destinată să înfăptuiască cel mai mare bine posibil popoarelor ce o adoptă; dar oricît de perfectă ar fi, departe de mine gîndul să vă propun imitarea ei servilă. Cînd vorbesc despre Guvernul Britanic mă refer doar la ceea ce are de republicanism, şi într-adevăr, oare se poate numi Monarhie pură un sistem în care se recunoaşte suveranitatea populară, împărţirea şi echilibrul puterii, libertatea civilă, a conştiinţei, a presei, şi tot ce este sublim în politică? Poate exista mai multă libertate în alt tip de Republică? Şi se poate pretinde mai mult în ordinea socială? Eu vă recomand această Constituţie drept cea mai demnă de a sluji ca model tuturor celor care aspiră să se bucure de drepturile omului şi de întreaga fericire politică ce este compatibilă cu natura fragilă.

Domnilor Legislatori, binevoiţi a primi cu indulgenţă mărturia conştiinţei mele politice, ultimele dorinţe ale inimii mele şi rugăminţile fierbinţi pe care, în numele poporului, îndrăznesc să vi le adresez dumneavoastră. Binevoiţi a acorda Venezuelei un Guvern eminamente popular, eminamente drept, eminamente moral, care să pună în lanţuri oprimarea, anarhia şi culpa. Un guvern care să facă să domnească cinstea, umanitatea şi pacea. Un guvern care să facă triumfe sub imperiul legilor inexorabile Egalitatea şi Libertatea.

Domnilor, începeţi să vă exercitaţi funcţiile; eu le-am isprăvit pe ale mele.

În româneşte de IRINA RUNCAN

https://biblioteca-digitala.ro

ARTURO USLAR PIETRI

LĂNCILE ÎNSÎNGERATE

roman

Cap. III

Evenimente noi veniră să tulbure monotonia orașului și să distragă atenția lui Fernando.

Într-o zi lumea fu adunată în Piața Mare cu strigări și bătăi de tobă. Pe o estradă se dădu citire ordinului emis de căpitanul general Guevara y Vasconcelos, prin care se ofereau o mie de pesos celui ce va aduce capul trădătorului Miranda, dușmanul lui Dumnezeu și al regelui.

Fernando se afla în mulțime. Estrada era înconjurată de soldați care din cînd în cînd împingeau înapoi cu paturile puștilor pe oamenii ce se îngrămădeau. Vociferau cu toții, unii strigau, femeile își făceau semnul crucii.

Lîngă Fonta, un om gras mesteca ceapă cu pîine. De la el află:

— Cum, păi nu știi că nemernicul ăsta de Miranda a ridicat armele împotriva regelui, împotriva regelui!

Și omul care mînca ceapă își scoase pălăria în semn de respect pentru cuvîntul « rege ».

---

* Fragmente

https://biblioteca-digitala.ro

— Un netrebnic de mulatru. Vine să fure și să omoare. Da' las' că-l pedepsesc ei soldații Majestății sale și-o să ardă în fundul iadului.

Fernando se gîndi că nu era cazul să-l mai întrebe și altceva pe vecinul său, care te trăsnea cu mirosul de ceapă și ale cărui explicații erau cam confuze, dar continuă să observe mulțimea care se agita și striga:

— Să fie ucis! Vrem capul lui Miranda!

Pe estradă era din nou agitație. Se pare că executorul legii striga ceva, dar zgomotul mulțimii îi acoperea vocea. Desfășură apoi un sul lung de hîrtie pe care îl ținuse pînă atunci sub braț și-ncepu să-l arate în toate părțile. Pe el, prost de desenat, se vedea profilul unui om diform: ochii în dreptul nasului foarte turtit, o gură enormă, sprincene aproape inexistente și o claie mare de păr. Unii strigau: « Ce urît e! Ce urît e! Dați-i foc! » Executorul luă din mîinile unui soldat o torță aprinsă și cu o mișcare ridicolă și solemnă dădu foc desenului. Hîrtia arse cu o vîlvătaie rapidă.

Din nou oamenii excitați se porniră pe strigăte. Flacăra tremura în furtuna de urlete. Omul de pe estradă spuse iarăși ceva ce nu se putea auzi. Soldații loveau cu paturile puștilor în toată părțile, îndepărtîndu-i pe furioșii care voiau să ajungă mai aproape de foc.

Strigătele și flăcările îi treziră în mod inconștient lui Fernando idei uitate. Martiriul. Acel desen urît reprezenta un om, înlocuia un om care de fapt ar fi trebuit ars de viu, care ar fi trebuit să sufere martiriul. Martiriul pentru dobîndirea Îndurării. Și acel om era un dușman al lui Dumnezeu.

Ideile acestea îl puseră pe gînduri și-i sporiră confuziile care și așa se adunaseră destule în mintea sa.

În oraș nu se vorbea despre altceva decît despre simulacrul de execuție și despre omul care fusese obiectul acestuia.

Agitația îi aprindea închipuirea. Vedea efigia monstruoasă a acelui om, devorată de foc, a acelui netrebnic care îndrăznise să fie dușman al lucrurilor celor mai sfinte. Își închipuia că l-ar putea întîlni dintr-o clipă în alta și-i era frică, pentru că figura sa trebuia să fi fost înspăimîntătoare; prezența sa, vătămătoare; contactul său, mortal.

Ascultînd comentariile grupurilor adunate la colțuri de străzi, reuși să afle că Miranda era un creol care de mulți ani trăise departe de țară și care încercase să debarce cu trupe, pentru a uzurpa puterea regelui.

După amiază, în casa lui don Bernardo se întîlniră din nou aceiași prieteni care în mod regulat veneau aici să bea sucuri răcoritoare și să stea de vorbă. Bătrînul proprietar cu favoriți lungi, preotul vorbăreț și alte cîteva persoane serioase.

Fernando intră în vîrful picioarelor și rămase afară, pe coridor, să asculte.

— În mod logic — spunea preotul — în mod logic toți cei care îl urmează comit un păcat mortal; mai mult chiar, sînt excomunicați.

— Așa trebuie să se întîmple, nobile prieten, așa trebuie să se întîmple. Regele nostru domnește prin voia lui Dumnezeu, iar trădătorii care luptă împotriva lui luptă contra lui Dumnezeu și-și vor primi pedeapsa.

— Și nu numai din cauza asta; Miranda a participat și la ticăloșiile din Franța, cea blestemată de Dumnezeu; a citit cărți necurate, care vor să distrugă tot ce e sfînt; este un trădător înveterat și trebuie condamnat. Să te ridici contra lui Dumnezeu și a regelui este cea mai mare nelegiuire. . .

Fernando cîntărea aceste idei. Miranda îndrăznise să lupte împotriva lui Dumnezeu și împotriva regelui. De necrezut. Dar poate că avea vreun motiv foarte grav, de s-a încumetat la o crimă atît de neobișnuită. Chiar și el simțise o vagă revoltă împotriva divinității.

https://biblioteca-digitala.ro

. . . — pentru că noi, biete ființe nedemne, nu trebuie decît să ne supunem și să adorăm. Greșelile comise de regi sînt greșeli binefăcătoare, de vreme ce Dumnezeu le îngăduie. Nu omului, făptură pieritoare, îi revine dreptul de a se transforma în judecător al regilor, trimișii lui Dumnezeu. . .

Tot ce știa despre regi erau lucruri aflate din auzite. Își închipuia că trebuie să fie complet deosebiți de ființele umane. Atît de deosebiți, atît de sus, atît de îndepărtați și de luminați, încît în fața unui rege n-ar fi îndrăznit decît să îngenuncheze.

— . . . Majestatea este reflexul și ecoul Puterii Divine.

— Așa este — încuviință preotul — și de aceea nu există crimă mai mare ca cea a tradătorului Miranda. Are mîinile pătate de sîngele regelui Franței. A fost trădător al lui Dumnezeu.

— Și trădătorul poporului său — adăugă don Bernardo cu voce liniștită— ,pentru că insolentele sale expediții sînt plătite de către protestanții englezi, cărora vrea să le dea aceste pămînturi. . .

Fernando nu mai vru să asculte. Plecă fără să facă zgomot. În mintea sa confuzia dansa o sarabandă dezlănțuită. Miranda, Englezii. Sîngele regilor. Diavolul. Efigia arsă în piața publică. Regii. Dumnezeu. Miranda. Diavolul.

Simțea aproape o amețeală fizică. Cine să fi fost acel om temut care venise să tulbure viața tuturor?

Îi vedea figura hidoasă încoronată de flăcări și mîinile înroșite de sînge regesc. Cine era ființa aceea înspăimîntătoare care venea ca o pedeapsă?

Cap. IV

— Vrei să știi cine e Miranda? — îl întrebă într-o zi Bernardo pe neașteptate.

Aprobă dînd din cap, pentru că o teamă inconștientă îi reținea cuvintele.

— Da? Bine. O să afli la prînz. Dar e un mare secret. Nu cumva să vorbești despre asta.

Mergea, condus de Bernardo, în lumina orbitoare a soarelui. Inima îi bătea nebunește. Ieșiră din Caracas, traversară o bucată de cîmp și ajunseră la ruinele unei foste fabrici de zahăr.

Un turn pe jumătate distrus, cîteva ziduri groase de cărămidă, resturile unui depozit. Un băiețandru voinic stătea tolănit pe o grămadă de borhot. Părea că doarme, dar de îndată ce se apropiară sări brusc în picioare și strigă cu o voce puternică:

— Unde este apa?

Fernando rămase uimit, crezînd că era vreun nebun, dar Bernardo răspunse:

— Sub agavă.

Întrebă din nou:

— Ce cuvînt te animă?

— Libertate !

— Intră.

Sfîrșindu-și cercetarea, flăcăul se trînti din nou, făcîndu-se că doarme, în timp ce ei ocoliră o grămadă de grinzi vechi, ridicară o tablă acoperită de borhot și coborîră pe o scară șubredă într-un subsol.

Un subsol mare, acoperit de niște ferestruici lungi care dădeau spre un cîmp cu bălării. În mijloc, o masă veche, înconjurată de vreo douăzeci de tineri, unii stînd în picioare, iar alții așezați pe jos, pe cărămizi ori pe unelte vechi de plugărie.

Douăzeci de chipuri, devenite grave în mod prematur, îl priveau atent în lumina slabă a pivniței. Simțea o plăcere amestecată cu neliniște. Subit, asupra lui se abătuseră misterul și aventura. O poveste cu hoți, o societate clandestină, un

https://biblioteca-digitala.ro

om care cunoaşte mari secrete. Recucerea împărăţia copilăriei. Privea totul cu ochi orbi de copil.

Pe pereţi erau cîteva desene. Unul înfăţişa o femeie cu un lanţ rupt în mîini; dedesubt scria: « Libertatea»; un altul reprezenta un steag: galben, albastru şi roşu; ceva mai încolo, un portret cu inscripţia: Washington; şi un altul, al lui Miranda, atît de frumos, pe cît de urît era cel ce fusese ars în Piaţa Mare.

Scena îl emoţiona.

Bernardo se îndreptă spre un tînăr aşezat pe o ladă, în faţa mesei:

— Cetăţene preşedinte, vă prezint pe noul nostru frate, cetăţeanul Fernando Fonta.

Auzea pentru prima dată cuvîntul cetăţean şi i se păru simplu şi frumos.

Preşedintele se ridică şi, adresîndu-se tuturor, proclamă cu voce solemnă:

— Cetăţeni, îl acceptaţi ca frate pe noul fiu al Libertăţii, cetăţeanul Fernando Fonta?

Majoritatea acceptă.

— Cetăţene, în numele Patriei şi al Libertăţii, de acum înainte vei fi fratele nostru pînă la moarte!

Fernando nu ştia ce să răspundă. Avea senzaţia unui fel de botez care-l lega pentru totdeauna de ceva ce ar fi putut fi teribil. Se apropie tăcut de fiecare şi ele strînse mîinile. Apoi se aşeză lîngă perete, în aşteptare.

Preşedintele îl întrebă:

— Cetăţene, cunoşti principiile noastre?

Fernando dădu din cap în semn negativ.

— Unde te-ai născut?

— La « El Altar». O fermă de trestie-de-zahăr.

— Pe unde vine asta?

— În Aragua.

— Unde se află Aragua?

— În provincia Caracas a Căpităniei Generale a Venezuelei.

— Nu! Nu în Căpitănia Generală, ci simplu, în Venezuela. Venezuela este patria ta şi pentru ea eşti obligat să-ţi dai sîngele. Toţi oamenii care s-au născut pe acest teritoriu sînt fraţii tăi şi pentru bunăstarea lor eşti obligat să te lupţi; şi toţi oamenii născuţi în afara acestui teritoriu sînt străini; ei nu trebuie nici să comande, nici să intervină pe pămîntul acesta care este al nostru.

Cuvintelea acelea îl smulgeau din sfera gîndurilor sale obişnuite. Ştia că pămîntul din « El Altar» era al său, dar nu se gîndise niciodată că între acesta şi întreaga întindere cuprinsă sub numele de Venezuela ar putea exista o legătură, o legătură atît de profundă, încît să-l oblige să-şi dea viaţa.

Era un sentiment puţin confuz, dar plăcut într-un anumit fel. Toţi oamenii care se năşteau în această clipă pe pămîntul acela, dintre care doar foarte puţini îl cunoşteau, erau legaţi de el; pentru ei ar munci cu plăcere, chiar dacă n-ar ajunge niciodată să-i cunoască. Aceasta era Patria. Sîngele oamenilor uneşte şi adună pămînturi întinse, din toate părţile, făcîndu-le fragede cum e carnea.

Începea să se simtă prins de o legătură subită, să-i vadă altfel pe oamenii care-l înconjurau; îi păreau dintr-odată schimbaţi, transfiguraţi de fraternitatea aceea oarbă. Sentimentul lua treptat proporţii uriaşe. Ar fi vrut să-i sărute pe toţi, să le demonstreze într-un mod nefolosit de nimeni pînă atunci sinceritatea emoţiei sale.

Se auzi din nou vocea preşedintelui:

— Cetăţene secretar, începe lectura Drepturilor Omului.

Secretarul scoase de sub o piatră un carnet; era un exemplar al traducerii Drepturilor Omului şi ale Cetăţeanului, tipărit clandestin de Narino la Bogotá.

https://biblioteca-digitala.ro

Îl deschise și începu să citească cu voce de licean:

— Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului. Articolul întîi. Oamenii se nasc și rămîn liberi și egali în drepturi. Distincțiile sociale nu se pot baza decît pe utilitatea publică.

— Cine vrea să comenteze? — îl întrerupse președintele.

— Eu — spuse cineva.

Era un tînăr slab, cu părul vîlvoi și pielea foarte neagră.

— Natura — începu fără a șovăi — îi crează identici pe fiii săi. Se nasc dotați cu aceleași organe, făcuți din aceeași substanță, construiți după același model, stăpîniți de aceleași instincte și animați de dorințe asemănătoare. În Natură nu există inegalitate. . .

Majoritatea celor prezenți luau parte la discuție. Unii încingeau dispute independente. Fernando asculta expunerea, dar îi venea foarte greu să o urmărească. Gîndirea aceea se desfășura pe căi pentru el necunoscute. Întreaga sa cultură se baza pe principiul inegalității. Toată experiența vieții sale îi amintea despre inegalitate. Regele, căpitanul general, tatăl său, sclavii, nobilii, plebea, albii, mulatrii, toate figurile ierarhizate care îi populau lumea negau această ideologie.

— . . .în starea naturală domnea egalitatea, adică domneau fericirea, dreptatea și bunăstarea. Dar de cînd prin blestem s-a format societatea, a apărut și inegalitatea. Pactul social a avut consecințe nedrepte, prin el s-a ieșit din cadrul Naturii și s-a creat această monstruozitate, care este inegalitatea. Contractul social reclamă o reformă adîncă, reformă care nu poate însemna altceva decît egalitatea.

Dizertația fu întîmpinată cu nenumărate vociferări.

— Societatea e monstruoasă!

— Trăiască egalitatea.

— Jos regii!

Tînărul cel slab veni să se așeze lîngă Fernando. Acesta continua să mediteze; îl imboldea dorința de a-și mărturisi îndoielile, dar timiditatea sa înnăscută îl reținea. În cele din urmă își luă inima în dinți și spuse cu timiditate:

— Fiți amabil și explicați-mi mai amănunțit ceea ce ați spus pînă acum. N-am înțeles bine.

Celălalt îi răspunse cu vioiciune:

— Cu plăcere. Este foarte simplu. E vorba despre principii aproape axiomatice. Ai să vezi. În Natură toate ființele, din toate speciile, sînt egale. Natura este opera lui Dumnezeu. Societatea este opera oamenilor. Nu e greu să-ți dai seama care din ele este cea rătăcită.

Fernando tăcu o clipă, ordonîndu-și gîndurile, și spuse:

— Eu cred, dimpotrivă, că întreaga Creație proclamă inegalitatea. Nu toate animalele au aceeași forță, nu toate trăiesc la fel de mult și nici nu sînt toate la fel de protejate. Nici capacitățile nu le sînt împărțite în mod egal. . .

Vocea cititorului îl întrerupse dintr-o dată, sonoră și hotărîtă:

— Principiul oricărei suveranități constă în națiunea. . .

— . . . pînă și în cer sînt ierarhii, în castelul divin există ierarhii.

— Aceste observații n-au nici o valoare. Nu uita că aproape toate cărțile religioase au fost scrise pentru a servi regilor și, în consecință, se bazează pe principii care le sînt favorabile. Cea mai bună dovadă că egalitatea este naturală. . .

— . . . cei care asigură altor membri ai societății avantajul acestor drepturi . . .

— . . . cea mai bună dovadă este faptul că e posibilă. Ceea ce se poate întîmpla, se întîmplă în Natură și tot ceea ce se întîmplă în sînul Naturii este natural. Astăzi egalitatea există în Franța și în Statele Unite ale Americii, deci este posibilă. . .

https://biblioteca-digitala.ro

— . . . trebuie să fie aceeaşi pentru toţi, indiferent dacă protejează sau pedepseşte. . .

— . . . deci este naturală !

Fernando nu reuşea să răspundă cu claritate rapidei dialectici a celuilalt.

— Eu ştiu că am dreptate, dar pentru moment nu pot s-o demonstrez. Argumentele dumneavoastră sînt false. Spuneţi că inegalitatea nu este naturală, şi totuşi ea există.

— . . .Patria este cea mai sfîntă legătură — trîmbiţa vocea altcuiva —, în ea se unesc sîngele, proprietatea, dragostea, orgoliul şi puterea.

Cel care citise striga şi mai tare:

— Toţi cetăţenii, fiind egali în faţa ei, sînt în mod egal acceptabili. . .

Într-un grup cineva strigă:

— Trăiască generalul Miranda !

Acelaşi nume îi lovi iarăşi auzul cu o nelinişte nouă. Cineva vorbea lîngă el.

— Miranda este singurul care lucrează cu adevărat pentru patrie.

Confuzia i se strecurase în minte şi-l chinuia. În cele din urmă, nu se mai putu abţine şi întrebă:

— Este sau nu un trădător?

— Trădător ! Nicidecum. Miranda luptă numai pentru ca noi să avem o patrie. Vezi steagul acesta? — şi-i arătă cu degetul hîrtia pe care era desenat un drapel galben, albastru şi roşu. Acesta este steagul nostru.

Fernando îl privi cu atenţie. Erau trei culori simple. Trei culori reprezentînd patria care începea să se nască. Patria pe care o descoperise dintr-o dată. Îi amintea puţin de curcubeele care îmbracă uneori cerul. Îl vedea şi-ncepea să se simtă mişcat. Aproape c-ar fi vrut să-l adore ca pe o relicvă. În cele trei culori, pictate cu neîndemînare pe o bucată de hîrtie, era patria.

— E frumos. Cine l-a făcut?

— Miranda. L-a adus în prima sa expediţie. Mi-a povestit un om care se afla pe bord.

Fernando asculta istorisirea; pivniţa şi oamenii care strigau dispăruseră; se simţea ca şi cum ar fi fost de faţă la tot ceea ce omul de lîngă el povestea.

Vasul-amiral intrase în radă. Peste crestele verzi ale munţilor şi peste marea zgomotoasă şi albastră se ridica soarele strălucitor. Pe punte se dădeau ordine. Se alcătuia trupa, se pregătea tunul. Americani, englezi, francezi, creoli se amestecau, blonzi, palizi, bronzaţi. Dimineaţa ardea în baionete lîngă gura neagră a puştilor. Deodată, o voce aspră, de comandă, încremeni întregul şir de soldaţi. Cu paşi lenţi şi maiestuoşi un om iesi pe covertă. Avea faţa senină. Purta uniformă de general francez: haină albastră brodată cu fir de aur, pantalon alb strîns pe picior, cizme negre de campanie, iar sub braţ ţinea o sabie încovoiată. Rămase o clipă drept şi tăcut; în lobul unei urechi îi tremura un inel fin de aur. Bătea un vînt puternic dinspre Marea Caraibilor. Salută şi se îndreptă spre catargul cel mare. Acolo luă, din mîinile tremurînde ale unui soldat, o bucată de pînză în trei culori şi începu s-o ridice încet pe-o frînghie. Din nou se auzi un strigăt: « Foc !» şi tot aerul mării şi-al munţilor, zdruncinat de descărcările tunului, făcea să tremure, sus, în vîrful catargului, cele trei culori virgine, goale, apărute ca o minune în faţa pămîntului larg şi mut.

Fernando se lăsă cuprins de o puternică emoţie; sub piele carnea îi fremăta ca o pînză în vînt. Îl vedea pe Miranda înălţînd steagul pe vas. Vedea mica bucată de hîrtie prost pictată. Vedea flăcările care devoraseră efigia.

Acum îi vorbeau. Lectura se terminase şi se trecuse la comentarii.

— Cetăţene Fonta, sub cutia pe care stai este o carte. Fii amabil şi dă-mi-o.

https://biblioteca-digitala.ro

Ridică binișor cutia. Văzu dedesubt o carte foarte veche, îngălbenită de prea multă folosire. Pe copertă se putea citi: « *Du contrat social ou principes du droit politique, par J. J. Rousseau, citoyen de Genève, à Amsterdam chez M. M. Rey. 1762* ». O duse cu grijă la masă și se întoarse la locul său.

Președintele ceru liniște și începu să traducă din franceză, rar, cu dificultate: « Omul se naște liber și totuși el este încătușat. Într-atît se crede stăpînul altora, încît devine în cele din urmă mai sclav decît ei. Cum s-a produs această schimbare? Nu știu. Ce l-ar putea readuce la starea lui autentică? Cred că pot să răspund la această întrebare.»

Toate ideile, toate conceptele care se desprindeau din lectură erau primite cu un entuziasm avid. Discutau cu aprindere, improvizau comentarii și din cînd în cînd, printre zgomotele lor, naufragia vocea celui care citea. Nimeni nu se gîndea să reflecteze într-un mod cît de cît filozofic la adevărata esență a doctrinelor. Știau doar să le accepte sau să le respingă cu căldură.

Cineva spunea cu un ton emfatic:

— Dar de ce omul care s-a născut liber nu rămîne mereu așa? Animalele, lucrurile, elementele naturii sînt libere. Omul se poate întreba, ca Segismundo: « De ce, avînd viață, să nu am libertate?»

— Dacă omenirea ar fi rămas întotdeauna la stadiul de natură — adăugă altul — nu ar fi cunoscut sclavia.

Dezordinea cuprindea întreaga adunare. Lîngă Fernando cîțiva discutau despre cel mai bun sistem de guvernare.

— Fără îndoială — spunea unul — este democrația. Guvernul tuturor pentru toți. Toți sînt regi și toți sînt supuși.

— Guvernul democratic este expresia voinței generale. . .

Cîștiga și pierdea în fiecare clipă conștiința acelor valori noi. Cetățenii. Democrația. Dorea să le repete în șoaptă, așa cum copiii doresc să se joace cu o jucărie nouă; să le repete, să le spună tuturor, să le audă murmurate încet în mintea sa. În mod inconștient își amintea discuțiile bătrînilor prieteni ai lui don Bernardo Lazola și tot în mod inconștient observa o vagă asemănare.

— . . . democrația va fi fericirea popoarelor . . .

Nu înțelegeau cum de oamenii trăiseră nefericiți atîta timp, cînd doar prin instaurarea democrației ar fi putut pune capăt definitiv tuturor relelor.

— . . . în ea vor fi la fel de fericiți ca atunci cînd se aflau încă în stadiu de natură.

Fernando interveni:

— Foarte bine! Dar cum se va putea realiza această schimbare?

— Extrem de simplu! Cum s-au făcut pînă acum toate schimbările. Făcîndu-le cunoscute oamenilor. Prin predici, prin exemple, la fel cum s-a întîmplat cu Creștinismul. Este imposibil ca atunci cînd toți oamenii vor cunoaște avantajele democrației să nu o proclame imediat.

— Deci, după cîte spuneți, nu trebuie să facem altceva decît ca ideile să circule.

— Da. Va fi de ajuns atîta. Acțiunea democrației va fi miraculoasă. Este o operă entuziastă. Din noapte pînă-n zori, doar prin virtutea unică a adevărului său, va schimba fața lumii.

Puțin cîte puțin învălmășeala scădea, discuțiile se stingeau, iar liniștea începea să caște goluri dese.

Vocea tînărului care citise se întrerupse brusc, ca un jet de apă. Oboseala dădea tîrcoale prin atmosferă.

În cele din urmă președintele anunță sfîrșitul sesiunii. Participanții la adunare începură rînd pe rînd să se împrăștie. Ieșeau în grupuri mici, la intervale, ca să nu atragă atenția.

https://biblioteca-digitala.ro

Fernando se despărţi de toţi cu strîngeri însufleţite de mînă şi, la rîndul său, plecă cu Bernardo.

Ieşind din semi-întunericul subsolului, fură orbiţi de lumina cîmpului larg. Soarele apunea şi în aer se simţea o prospeţime de aur ce îmbia la o respiraţie adîncă.

Mergeau atît de copleşiţi de emoţii şi gînduri, încît nici unul nu reuşea să-i vorbească celuilalt. Ajunseră la primele clădiri ale oraşului. Continuară să meargă în linişte mai departe, pînă acasă. Cînd ajunseră se lăsa înserarea. Pe ultimele frunze ale palmierului din curte mai tremura o frîntură de soare.

Noaptea, Fernando, ca pe vremea misticismului său, la fel ca în nopţile cînd se temea să nu moară subit şi să fie luat de Diavol, puse pe jos o pernă şi se aşeză pe ea să se roage.

Oraşul era liniştit şi adormit. Luna umplea aerul de cenuşă. Se auzea cîntecul greierilor şi al broaştelor, trist, repetat la infinit.

Se ruga. Se ruga chiar acelui Dumnezeu iubit şi detestat pentru care era plăcut să suferi şi care încasa taxe la porţile Paradisului său la fel ca un impresar de spectacole. Se ruga, tremurînd, acelui Dumnezeu.

— Tatăl nostru, fă te rog să se nască Patria; fă-o să se nască puternică şi bună. Mă rog ţie, Tatăl nostru, pentru toţi oamenii care o vor.face, pentru toţi aceşti oameni de departe, pe care nu-i cunosc şi care sînt fraţii mei pentru totdeauna. Tatăl nostru care ne eşti în ceruri . . .

Pe ramura unui copac o pasăre cînta un tril tainic de noapte.

Se gîndea la Patrie. Orinoco, cîmpiile, Anzii, marea. Întreg acel pămînt necuprins şi viu îl chema şi aştepta ceva de la el.

În Caracas se petrecură multe lucruri extraordinare.

Cap. V

La 19 aprilie 1810 fu destituit căpitanul general Emparan. La 5 iulie 1811 se proclamă independenţa Republicii Statelor Unite ale Venezuelei şi începu războiul.

Miranda se întorsese în ţară cu prestigiul unor ani îndelungaţi de luptă disperată.

Sunase ora pentru toţi acei tineri care visau acţiuni măreţe.

Veştile evenimentelor ajungeau pînă la « El Altar», iar Fernando le urmărea cu un interes deosebit. De cîteva ori fu tentat să-şi părăsească pămînturile şi să se înroleze în serviciul Republicii; dar rugăminţile lui Inés aveau mai multă putere asupra caracterului său nehotărît decît atracţia idealurilor sale.

Veneau timpuri grele. Viaţa ordonată şi uşoară a Coloniei luase sfîrşit. Pentru întîia oară creolii simţeau tragicul gust al războiului.

Începea exterminarea.

Satele se dezmembrau, lumea emigra, bărbaţii se împrăştiau. Antonio Zelina, studentul la Drept, plecase în expediţia organizată de marchizul de Toro împotriva regaliştilor din Occident şi rămăsese printre nisipurile de lîngă Coro.

José Salguero, studentul la Medicină, care se certa cu Luiz, plecase cu armata lui Villapol spre sud, către Orinoco.

În toată Venezuela se aprinsese marele incendiu al războiului. Oameni care niciodată nu vărsaseră sînge simţeau violenţa primei beţii prelungite. Un spirit individualist, nedisciplinat şi crud încolţea în suflete.

https://biblioteca-digitala.ro

O dată cu războiul care începea, veni şi tragedia Naturii. În joia Paştelui, la 26 martie 1812, la ora patru şi şapte minute după amiaza, de-a lungul lanţului de munţi ce se întind între coastă şi Anzi, întreg pămîntul se zgudui, tremurînd din adîncuri. Ca bîntuite de valuri, oraşele rămaseră ruinate, iar oamenii sub zidurile pe care şi le ridicaseră. Crăpături lungi deschiseră pămîntului gura, ca să strige.

Bisericile erau pline de credincioşii care se pregăteau să comemoreze supliciul lui Isus, inundate de zgomotul mare al mulţimii adunate şi, deodată, zguduitura bruscă, apoi o linişte adîncă de cimitir. Unii au murit pe cîmp, doborîţi de suflu, şi au fost oraşe, ca La Guaira, în care n-a rămas în picioare decît o singură casă. Pămîntul fu curăţat de aşezări omeneşti. Castel din cărţi de joc ras într-o clipă. Soldaţii Republicii muriră striviţi sub căzărmi.

Şi aceasta s-a întîmplat exact în memorabila zi a primului act de nesupunere faţă de Guvernul spaniol şi, printr-un curios capriciu, populaţia regalistă, aflată aproape în întregime la mari distanţe de zona muntoasă, avu puţin de suferit, în timp ce republicanii, care trăiau în majoritate la poalele munţilor, fură complet distruşi.

Cutremurul distruse aşezările şi dezechilibră spiritele. Poporul, cu fanatismul său monstruos, interpretă superstiţios acele semne ca pe o dovadă că Dumnezeu dezaproba şi pedepsea pe rebelii care se ridicau împotriva regelui Spaniei. Aşa predicau, peste ruinele bisericilor, preoţii, în timp ce mulţimea, înspăimîntată şi pocăită, se ruga cu glas tare.

— . . . în afara pedepsei eterne, îşi poartă pedeapsa şi pe pămînt. Blestemaţi fie ei, blestemate sufletele lor, blestemaţi urmaşii lor, blestemaţi toţi duşmanii regelui; Dumnezeu îi striveşte ca pe nişte gîndaci scîrboşi . . .

Printre resturile oraşelor frumoase odinioară nu se întîlneau decît cadavre descompunîndu-se la soare, oameni înnebuniţi implorîndu-l pe Dumnezeu, hoţi şi şmecheri ce profitau de dezordine şi un îndrăzneţ ofiţer spaniol, don Domingo de Monteverde, care, profitînd de confuzie şi de starea jalnică a trupelor republicane, reuşi să ajungă în cîteva zile, sporindu-şi mereu cu fanatici rîndurile armatei, de la Coro la Valencia.

Acolo se opri.

Trebuia să lupte cu generalissimul Francisco de Miranda, acum bătrîn, duşmănit, neascultat, comandînd o armată pe care n-o cunoştea şi purtînd nehotărîrea şi amărăciunea în suflet.

Au fost zile grele.

Fernando Fonta, de la ferma sa, urmărea cu pasiune soarta campaniei. Se gîndea chiar la posibilitatea de a intra în acţiune, dar o amîna în mod nedefinit. I-ar fi plăcut ca cineva să-l oblige să plece şi să nu poată refuza.

Se informa de la cei care puteau afla veşti, întreba, asculta păreri. O uşoară nelinişte îi înfiora spiritul.

O dată, dimpotrivă, ajunse să gîndească exact contrariul; îi fu frică şi aproape că se convinse de slabele sale puteri.

Vorbind cu vechilul, Presentación Campos, îi spuse:

— De ce nu pleci la război? Înarmează-ţi oamenii şi pleacă la luptă alături de Miranda.

Se simţea vinovat. Pe marginea prăpastiei. Neliniştea îi accelera pulsul. Nu, război nu!

Agitaţia pusese stăpînire pe toate sufletele şi nimeni acum nu mai putea rămîne indiferent. Prietenii se stingeau.

https://biblioteca-digitala.ro

Gaspar Luiz, studentul la Teologie, pieri strivit sub zidurile unei biserici, în ziua cutremurului. Cînd Fernando află, nu putu îndepărta gîndul că sufletul său trebuie să fi găsit astfel martiriul ideal pe care îl căutase cu atîta fervoare, drept cheie a Divinei Îndurări.

Pentru că numele său figura pe lista persoanelor suspecte, Bernardo Lazola, după capitularea lui Miranda şi intrarea lui Monteverde în Caracas, plecase într-un sat din apropierea fermei « El Altar», de unde menţinea legături permanente cu Fernando.

Intrarea lui Monteverde agravă mult situaţia. Începură persecuţiile şi represaliile. Vechi tovarăşi de luptă se denunţau unii pe alţii; oameni fără scrupule întocmeau liste lungi de persoane suspecte şi le prezentau şefului spaniol, iar acesta, vrînd să restabilească ordinea, pedepsea cu asprime.

Fostul preşedinte al Fiilor Libertăţii fu denunţat de o corcitură fiindcă nu voise să-l primească la adunările lor. Fu închis, făcut să destăinuie şi numele altor participanţi, care la rîndul lor fură urmăriţi, iar Drepturile Omului şi preţiosul exemplar al lui Rousseau fură confiscate şi distruse, ca periculoase, fiind cuprinse în lista cărţilor prohibite, ce nu permitea intrarea în ţară a « romanelor tratînd subiecte profane şi fabuloase sau poveşti imaginare».

Majoritatea oamenilor îşi părăseau căminele, după ce-şi ascunseseră bijiteriile şi lucrurile de valoare, şi se expatriau pe furiş sau se pierdeau, sub alte nume, prin orăşelele de provincie.

Durerea crestase în carnea oamenilor ce trebuiau să transforme pămîntul. Ceasul rău se abătuse asupra lor. În fundul sufletelor creşteau păduri monstruoase de pasiuni. Iubeau sau urau orbeşte. Erau iubiţi ori duşmăniţi republicanii sau regaliştii creoli şi spanioli. Părea că după o lungă perioadă de calm, în Colonie sosise momentul unui carnaval nebunesc.

La « El Altar» muncile cîmpului continuau; dar deşi ele erau aceleaşi, se putea observa că timpul se schimbase. Uneori treceau pe la fermă grupuri de oameni care plecau să se înroleze în armată.

Stînd de vorbă cu ei, Fernando afla care era situaţia. La început, aproape toţi fuseseră patrioţi; dar acum Caracasul se afla în puterea lui Monteverde şi revoluţionarii fugeau de teama represaliilor.

— Spaniolii comit atrocităţi.

Mergeau în căutarea focarelor rebele din Nueva Granada.

După un timp, cîţiva fugari îi comunicară:

— Generalul Simón Bolívar a început din nou lupta. A pornit din Cúcuta. Înaintează prin Anzi.

Fernando auzise vorbindu-se despre acest Simón Bolívar. Cîţiva dintre colegii săi de facultate îl cunoscuseră. El era acela care pierduse fortăreaţa din Puerto Cabello, pe vremea cînd era colonel în armata lui Miranda. Acum se apropia.

— Şi crezi c-o să reuşească?

— Cine ştie?

Mulţi dintre cei care plecau la război se vedeau a fi oameni cruzi la suflet şi asta îl nemulţumea pe Fernando.

— Toţi spaniolii trebuie omorîţi. Pînă ce nu se va termina cu toţi n-o să se sfîrşească războiul.

— Şi prizonierii?

— Şi ei. Toţi. Femeile, copiii, bătrînii.

— Dar e o cruzime!

https://biblioteca-digitala.ro

— Cruzime? Aici nu ne jucăm. Sau noi terminăm cu spaniolii, sau termină ei cu noi. Dacă generalul Miranda ar fi fost mai hotărît, războiul s-ar fi terminat de mult. Aşa, acuma . . .

Şi cel care vorbea schiţă un gest vag de disperare.

— Acuma ce?

— Acuma trebuie să moară multă lume.

Fernando continua să primească veşti de la cei care-l vizitau. Campania lui Bolívar se apropia triumfătoare. Popularitatea acelui om începea să circule pe toate buzele. Bolívar se afla în Victoria. Bolívar intrase în Caracas.

Acum treceau pe la « El Altar » armatele spaniolilor în retragere. Nu se auzeau decît povestiri despre cruzimea învingătorilor. Bolívar semnase decretul prin care se instituia « războiul morţii ». Război fără cazărmi.

— Răsculaţii omoară pe toată lumea. Ţara se va transforma într-un cimitir.

— Soldatul care aduce treizeci de capete de spanioli este făcut ofiţer. E o barbarie !

— În sate n-a mai rămas nici un suflet de om. Au fugit cu toţii. Veştile acestea îl copleşeau pe Fernando. Avea impresia că totul va pieri.

La 14 octombrie, în biserica San Francisco din Caracas, Simón Bolívar fusese proclamat Eliberator al Venezuelei. Fernando nu-l cunoştea, dar şi-l închipuia. Acel om tînăr şi îndrăzneţ fusese proclamat în mod solemn eliberator. Eliberatorul . . .

În româneşte de ANTOANETA ŞTEFĂNESCU

https://biblioteca-digitala.ro

ANDREI IONESCU

BOLÍVAR eroul legendar al independenței

« Pentru a forma Universul, Descartes spunea că are nevoie de materie și de mișcare. Pentru a forma un sistem de justiție sau un Guvern, e nevoie de egalitate, care este materia, căci fără ea nu există nimic drept și nici util, și de libertate, care este mișcarea naturii sociale, căci nu poate exista acțiune morală fără o anumită libertate ».

Bolívar: Gînduri despre Congresul de la Panamá.

Soarta lui Bolívar, eroul care între 1810 și 1830 a străbătut ca un fulger al justiției și libertății aproape toată America de Sud, într-o vastă cruciadă a independenței, a fost să se transforme într-o figură de legendă. Grandoarea staturii sale intelectuale, politice și militare îi asigură un loc de cinste printre marile personalități ale epocii. Romanticii și liberalii din Europa anilor treizeci ai secolului trecut îl situează mai presus de Napoleon și de Washington. Confiscînd Republica franceză, Napoleon o continuase, desigur, dar o și trădase în același timp. Washington, eroul Americii de Nord, era reprezentantul unei țări pe atunci sărace și, ca om politic, era lipsit de gesturi mărețe. America de limbă spaniolă era mai bogată și mai populată, faptele de arme ale generalului Bolívar erau mai dramatice, discursurile lui republicane vibrau mai puternic decît frazele simple ale lui Jefferson sau Franklin. Bolívar devine un simbol al ideilor republicane, întruchipînd, strălucit, într-o perioadă de reflux revoluționar, speranțele de recucerire a unei libertăți pierdute.

https://biblioteca-digitala.ro

Byron botează cu numele lui corabia cu care vrea să plece spre Grecia, pentru a-i apăra libertatea. Revoluționarii francezi din 1830 se plimbă prin fața palatului regal purtînd pălării *à la Bolívar*. Figura lui apare în nenumărate gravuri și inspiră înflăcărata proză romantică a călătorilor europeni și nord-americani veniți să asiste la dureroasa naștere a unei lumi noi în America latină.

Pentru națiunile care apar în urma victoriilor sale politice și militare, Bolívar este eliberatorul, făuritorul sentimentului patriotic. Istoria romantică împarte simbolic viața Americii latine în două mari epoci: epoca întunericului, care precedă emanciparea de sub stăpînirea spaniolă, și epoca luminii, pe care o deschide Bolívar. Înainte de independență totul era obscurantism și servitute față de monarhia absolută; o dată cu independența apare lumina, suveranitatea națională, libertățile republicane. Luptătorii pentru emancipare din generația lui dobîndesc astfel semnificația de salvatori care scot popoarele Americii latine din haos și întuneric, întemeind națiuni și deschizînd drum libertății. Bolívar se transformă în arhetipul eroului la care țările întemeiate de el trebuie să se întoarcă permanent pentru a regăsi drumul drept, gîndirea lucidă, principiile morale, libertățile sistemului republican. Chiar dacă opoziția ideologică dintre cele două epoci nu oferă în realitate o polarizare atît de netă, perioada luptei pentru independență fiind infinit mai complexă și mai dramatică, dimensiunea mitică a personajului care o întruchipează nu este prin aceasta mai puțin grandioasă. Exponent al continentului vulcanic într-un moment de erupție violentă, creator de națiuni într-o vreme în care nici în lumea veche nu reușiseră să se închege decît o parte din cele de azi, preocupat de echilibrul mondial în pragul unei epoci în care istoria încetează de a fi exclusiv europeană, Bolívar este personalitatea care întrunește armonios spiritul revoluționar al secolului (Rousseau profetizase în 1762 că secolul următoar va fi o epocă a revoluțiilor), geniul militar și capacitatea de organizare politică, este reprezentantul strălucit al unei generații care reușește să dea Americii hispanice o fizionomie proprie.

Posteritatea nu se poate dispensa de contribuția lui multiplă și fecundă, care atinge toate domeniile vieții sociale. Bolívar rămîne în istorie, desigur, în primul rînd ca eliberatorul Americii latine, dar opera lui nu se reduce la cucerirea independenței; este cel dintîi organizator al republicilor pe care le creează, în același timp om politic, jurist, sociolog, strateg, etnolog, pedagog, literat etc.

Gîndirea lui politică este nedespărțită de evenimentele revoluționare la care ia parte, căci, mai mult decît un simplu teoretician, a fost un om de acțiune — desigur, nu lipsit de o solidă cultură politică — pe care ampla mișcare al cărei exponent și creator este îl obligă să gîndească în termeni politici și să caute soluții originale. De aceea, semnificația politică a lui Bolívar nu poate fi înțeleasă fără a parcurge traiectoria urmată de personajul istoric. Tocmai datorită destinului său politic exemplar a putut deveni principalul erou al pantheonului latino-american.

S-a născut la Caracas, în 1783, anul în care Anglia recunoaște independența Statelor Unite prin tratatul de la Versailles. Aparține unei bogate familii creole și primește o educție aleasă. Primul său preceptor, Simón Rodríguez, este un adept al ideilor lui Rousseau. În primii ani ai secolului face cîteva călătorii peste ocean, care-i permit să contemple America dintr-o perspectivă mai amplă, fără de care, așa cum singur spune, n-ar fi dobîndit conștiința acută a necesității emancipării. « Probabil că la Caracas, sau la San Mateo (moșia părintească n.n.) nu s-ar fi născut în mintea mea ideile care m-au năpădit în timpul anilor de călătorii, și în America n-aș fi căpătat acea experiență, acea cunoaștere a lumii, a oamenilor și a lucrurilor care m-a ajutat atît de mult în cariera mea politică».

Tînărul melancolic de nouăsprezece ani, pe care un episod dramatic (moartea soției la cîteva luni de la căsătorie) îl face să privească viața cu și mai multă gravitate,

https://biblioteca-digitala.ro

pleacă la Paris, unde la începutul anului 1802 Napoleon îi apare ca întruchiparea luminoasă a libertății, pentru ca doi ani mai tîrziu să-l dezamăgească profund: « Îl adoram — scrie el varei sale Fanny Trobriand, măritată cu un ofițer francez — pe eroul Republicii, văzînd în el steaua strălucitoare a gloriei. Dar s-a proclamat împărat și din ziua aceea îl privesc ca pe un tiran ipocrit, oprobiu al libertății și obstacol în cale progresului civilizației». Este o atitudine intransigentă de revoluționar format la școala enciclopedismului. Autorii săi preferați sînt Locke, Buffon, Condillac, Montesquieu, Malby, D'Alambert și, bineînțeles, Rouseau, Voltaire, Raynal, profetul viitorului grandios al Americii. În salonul parizian al verișoarei sale cunoaște pe doamna de Staël, pe doamna de Récamier, pe fizicianul Gay-Lussac, pe marele geograf și etnolog Alexander von Humboldt, pe botanistul Aimé Bompland, căruia îi propune să se stabilească la Caracas, oferindu-i jumătate din veniturile sale. Se pare că aici îl aude pe Humboldt spunînd că America spaniolă a ajuns la maturitate pentru a deveni liberă și că îi lipsește numai un om mare care să-i dea primul impuls. Conversațiile lui Humboldt contribuie, desigur, la cristalizarea hotărîrii de a se consacra emancipării Americii. Trădarea revoluției din partea lui Napoleon îl afectează mai mult decît lăsau să se bănuiască aparențele (Bolívar ducea la Paris obișnuita viață de petreceri a unui tînăr creol bogat), și bonapartiștii din salonul lui Fanny rămîn surprinși cînd îl aud pronunțînd cuvinte ofensatoare la adresa împăratului. Sfătuit să părăsească Franța, refuză curajos, declarînd că vrea să-și dea seama prin proprie experiență dacă într-o țară liberă îi este permis unui străin să-și spună părerea sinceră despre oamenii care o guvernează. Din corespondența acestor ani se poate vedea că sentimentele față de Napoleon sînt complexe și contradictorii: îl admiră ca geniu militar, îl invidiază pentru capacitatea de a cuceri mulțimile, dar îl detestă ca demagog vulgar și deplînge faptul că a devenit un tiran de duzină. În această stare de spirit îl găsește bătrînul său pedagog, care, pentru a-și însenina discipolul, îi propune o excursie prin Franța și Italia pe drumul urmat de Rouseau. Asistă la cea de a doua încoronare a lui Napoleon la Marnego, în fața a șaptezeci de mii de soldați. (La încoronarea de la Paris refuzase să ia parte.) La Roma, în puterea nopții, în fața ruinelor seculare pe care le contemplă de pe Sacro Monte, jură solemn că-și va consacra viața eliberării Americii hispanice. Se întoarce în Venezuela (trecînd prin Germania și Statele Unite) în momentul cînd compatriotul său Miranda eșuează în încercarea de a răsturna puterea spaniolă (1806).

Figura lui Miranda, ilustru precursor al independenței, oferă un interes deosebit pentru înțelegerea primelor mișcări de emancipare, precum și a caracterului expedițiilor pe care Bolívar le va organiza mai tîrziu, trăgînd învățăminte din greșelile înaintașului. Miranda întruchipează limitele unei concepții revoluționare strict raționaliste. Bazat pe faptul că în mediile intelectuale latino-americane se discutau cu aprindere idei de independență și de guvernare republicană, consideră că este de ajuns să-i alunge pe spanioli cu ajutorul dușmanilor acestora, englezii, și cu sprijin din partea tinerei republici din America de Nord, pentru ca fostele colonii să adopte constituții republicane. Comitea în felul acesta eroarea de a confunda entuziasmul pentru ideile Revoluției franceze, manifestat de o minoritate urbană, cu starea de spirit generală și cu posibilitățile revoluționare reale ale unor țări ce trăiseră timp de trei secole într-o totală dependență față de Spania și se aflau într-o stare de înapoiere greu de lichidat printr-o simplă proclamație republicană, pe care Miranda o credea capabilă să îndrepte popoarele Americii latine pe făgașul civilizației. (Mai tîrziu, peste o jumătate de secol, un alt om politic liberal care continuă spiritul inaugurat de Miranda, scriitorul Sarmiento, ajuns președinte al Argentinei, va sintetiza această situație politică prin celebra alternativă

https://biblioteca-digitala.ro

«civilizaţie sau barbarie».) Exilat de mai mult de trei decenii în Europa (unde ia parte la luptele revoluţionare din Franţa, ajungînd general în timpul guvernării girondine), Miranda pierduse contactul cu realităţile sociale şi politice din Venezuela. În momentul cînd se hotărăşte să organizeze expediţia eliberatoare, situaţia nu este de loc favorabilă planului său bazat pe ajutor extern: Anglia, care devenise aliata Spaniei în lupta contra lui Napoleon, refuză să-i acorde ajutor militar, iar Statele Unite, prudente, se limitează la o vagă promisiune de împrumut bănesc.

În aceste condiţii era normal ca expediţia să eşueze. Conspiraţiile împotriva puterii spaniole continuă însă în anii următori, şi tînărul Bolívar, care se bucură de prestigiu social şi intelectual în mediile aristocratice influente ale capitalei, organizează o « Societate patriotică» în spirit iacobin, după model francez. În 1811, în momentul cînd Spania adoptă o constituţie liberală, fără a acorda însă independenţa coloniilor de peste ocean, în Venezuela, sub presiunea « Societăţii patriotice», se constituie un congres care proclamă independenţa ţării şi votează o constituţie bazată pe Declaraţia drepturilor omului şi ale cetăţeanului din 1789. Miranda, care se întorsese în ţară, este numit generalisim, în faţa ameninţării unui atac militar spaniol. Anul 1812 este un an funest. Un cutremur care loveşte în primul rînd oraşele aflate de partea revoluţionarilor, producînd distrugeri imense (numai la Caracas sînt zece mii de victime), este exploatat de cler în favoarea monarhiei spaniole, şi revoluţionarii trec prin momente grele. În faţa unei armate inferioare ca număr, Miranda, neîncrezător în forţele revoluţiei, capitulează. Spaniolii, odată stăpîni pe situaţie, îl arestează şi îl trimit la Cádiz, unde va muri după cîţiva ani în închisoare. Tinerii, în frunte cu Bolívar, sînt indignaţi de slăbiciunea lui Miranda, pe care îl consideră trădător.

Momentul acestei prime înfrîngeri este hotărîtor pentru clarificarea concepţiei lui Bolívar. Într-o lucidă analiză a cauzelor eşecului pe care o face în exil, consideră că principala greşeală a constat în neglijarea Americii « barbare». Miranda nu a plecat de la premiza (pe care se bazează în acţiunile lor Bolívar şi, mai tîrziu, Martí) că America sălbatică poate fi creatoare şi că primul lucru pe care îl avea de făcut era să o accepte. Concluziile lui Bolívar coincid cu ideile marelui poet şi revoluţionar cubanez expuse în celebrul articol *America noastră*. « Legile pe care le consultau magistraţii noştri — scrie Bolívar — nu puteau să-i înveţe ştiinţa practică a guvernării, ci doar să facă din ei nişte vizionari naivi care au încercat să atingă perfecţiunea politică imaginind republici utopice. Aşa se face că am avut filologi în loc de conducători politici, filantropi în loc de legiuitori şi sofişti în loc de soldaţi.»

Epopeea eliberării Americii nu poate fi povestită în cîteva pagini. De cinci ori e nevoit Bolívar să ia drumul exilului, şi tot de atîtea ori se întoarce cu o voinţă neclintită acţionînd în numele Americii viitoare. Triumful nu vine de la sine, ci este cucerit cu sacrificii eroice. Victoriile strălucite, ca bunăoară cea din 1813, cînd îşi face intrarea în Caracas ca un general roman încununat de glorie, într-un car tras de douăsprezece tinere fete din aristocraţia creolă, sînt urmate de amare înfrîngeri, care, departe de a-l descuraja, îi întăresc hotărîrea de a-şi împlini cu orice preţ jurămîntul solemn făcut la Roma. Faţă de ceilalţi generali care luptă alături de el pentru independenţă, se impune, pe lîngă calităţile militare, prin netăgăduita superioritate morală, prin clarviziune politică şi un mare talent organizatoric cu ajutorul cărora unifică mişcarea spontană a independenţei; nu este, ca San Martín, doar generalul care duce armatele la victorie, ci posedă deopotrivă şi în cel mai înalt grad calităţi de strateg şi de om politic. Încrederea în biruinţa ideilor republicane şi capacitatea de a jertfi totul pe altarul lor (îşi împarte averea, îşi eliberează sclavii de pe moşii şi, în momentele de cumpănă, nu pregetă să-şi rişte viaţa)

https://biblioteca-digitala.ro

sînt calităţi care impresionează profund şi reuşesc să canalizeze energiile tuturor, aplanînd disensiunile izvorîte cel mai adesea din mărunte ambiţii de putere.

Conştiinţa destinului său de eliberator nu-l părăseşte nici în clipele cele mai grele. Cumplitul război pe viaţă şi pe moarte pe care îl declară conştient că, într-o primă etapă, acesta se va întoarce împotriva patrioţilor, deoarece regaliştii deţineau forţe net superioare, dovedeşte, pe lîngă încrederea nestrămutată în victorie, conştiinţa necesităţii celei mai acute în acel moment: crearea ideii de patrie americană, crearea conştiinţei naţionale a unor naţiuni încă inexistente, a căror populaţie incultă şi speriată în marea ei majoritate rămăsese credincioasă monarhiei spaniole. Războiul pe viaţă şi pe moarte este în primul rînd un război ideologic şi, în pofida eşecului militar, reprezintă o victorie hotărîtoare în bătălia pentru independenţă. Într-un mesaj patetic adresat compatrioţilor din exil, Bolívar atrage atenţia că principalul duşman nu este armata spaniolă, ci ignoranţa seculară, mentalitatea de sclav a mulţimilor care trebuie să înveţe să iubească libertatea. Era nevoie ca America să sufere pentru libertate, ca să o poată înţelege şi merita. Trebuia creat un sentiment patriotic popular, pe care să se poată altoi ideile politice de libertate şi democraţie. Efectele pozitive ale războiului pe viaţă şi pe moarte se văd abia cîţiva ani mai tîrziu, cînd se încheagă spiritul naţional, cînd creolul capătă conştiinţa mîndriei şi vitejiei sale în lupta împotriva spaniolilor, cînd dreptul asupra pămîntului creează în sufletul lui o forţă juridică şi morală pe care o opune cutezător şi violent ierarhiei administrative şi militare spaniole. Chiar dacă masele de autohtoni rămîn în această perioadă în ignoranţă şi « barbarie» (va fi nevoie de un întreg secol de lupte politice pentru a se consolida ideea de naţiune şi a se depăşi definirea conflictului în termenii lui Sarmiento: civilizaţie — barbarie), pînă la urmă, după cîţiva ani de şovăieli, instinctul popular se orientează totuşi împotriva monarhiei spaniole şi în favoarea ideilor republicane.

Raţionalistul Miranda, pus în faţa unei situaţii noi, pe care n-o studiase în cărţile enciclopediştilor francezi, capitulase dezorientat, refuzînd să înfrunte fenomene care i se păreau iraţionale. Bolívar posedă însă un instinct politic sigur şi tăria de a nu dezarma în faţa adversităţilor de moment. Desigur, consideră şi el că lipsa de educaţie este principalul obstacol în calea autonomiei politice a ţărilor latino-americane. Dar, spre deosebire de Miranda, îşi dă seama că numai cufundîndu-se în torentul colectiv şi canalizînd imensele energii dezlănţuite pînă atunci haotic spre idealurile revoluţionare ale momentului: independenţă şi guvernare republicană, va putea sluji efectiv înfăptuirea lor.

Neîncrederea populaţiei rurale şi de culoare în minoritatea creolă fusese factorul hotărîtor al înfrîngerilor de pînă atunci. În exilul din Jamaica (1815), într-o celebră scrisoare cunoscută sub numele de « scrisoarea profetică», datorită clarviziunii uimitoare asupra situaţiei politice latino-americane în secolul următor, Bolívar atrage atenţia că libertatea Americii nu poate veni decît de la masele indigene, şi preconizează eliberarea sclavilor şi adoptarea imediată a unor măsuri democratice care să permită ridicarea întregii populaţii la o viaţă socială şi politică demnă. În înflăcăratul discurs de la Angostura, oraş din interiorul incult al ţării, capitala unei naţiuni încă neformate şi de aceea denumită batjocoritor de spanioli « capitala fără ţară» (cît de grăitoare pentru încrederea lui Bolívar în independenţa şi viitorul republican al Americii este convocarea congresului Venezuelei în condiţii politice şi militare atît de vitrege !), susţine, la fel ca Martí m i tîrziu (« Independenţa Americii venea sîngerînd de un secol şi mai bine. Nici de la Rousseau, nici de la Whasington, ci de la ea însăşi porneşte America noastră !»), că mişcarea de independenţă nu el a declanşat-o (şi de aceea titlul de Eliberator îi atribuie o importanţă pe care el n-o merită), ci cele trei secole de dominaţie spaniolă. Mersul evenimen-

https://biblioteca-digitala.ro

telor a fost condus de forțe irezistibile, dezlănțuite ca un uragan. Bolívar este (așa cum îl vede Martí într-o caldă evocare) întruchiparea perfectă a acestui uragan revoluționar, omul extraordinar pe care, în momentele de supremă criză, popoarele știu să-l aleagă pentru a putea fi călăuzite spre lumină. Conștiința dificultății și complexității problemelor puse de instaurarea libertății în țările extrem de înapoiate ale Americii hispanice este exprimată cu intens dramatism, în cuvinte impresionante prin realismul lor politic, îmbinare admirabilă a patosului revoluționar care îl ajută să depășească pentru moment îndoielile tragice cu privire la viitor, cu luciditatea care îl ajută să evite optimismul facil. Își dă seama perfect că efortul pe care trebuie să-l facă noile state va fi un efort uriaș: « Este cu atît mai greu să dobîndim libertatea, cu cît ne aflăm pe o treaptă inferioară a robiei, pentru că ni s-a furat nu numai libertatea, ci și tirania activă și privată». (Prin această tiranie activă, pe care spaniolii, excluzîndu-i pe creoli de la viața politică, nu au îngăduit-o, s-ar fi putut cuceri, după părerea lui Bolívar, măcar acea « considerație personală pe care o inspiră strălucirea puterii în ochii mulțimii, și care este atît de importantă în marile revoluții.») Populația Americii, supusă timp de secole la triplul jug al ignoranței, tiraniei și vicleniei, este un instrument al propriei sale distrugeri, putînd deveni cu ușurință victima ambiției și a uneltirilor, putînd lua desfrîul drept libertate, trădarea drept patriotism și răzbunarea drept justiție. Pentru un popor ignorant și corupt ca cel american, consideră că păstrarea libertății este mult mai dificilă decît cucerirea ei (« Dacă un popor corupt își dobîndește libertatea foarte repede, o pierde din nou») și că principalul dușman se află în interior. Soluția pe care o propune, încrezător în puterea educației, ca toți revoluționarii formați la școala iluminismului, este cultivarea virtuților în rîndul mulțimilor cu ajutorul unei legislații autoritare. Constituția pe care o redactează în acest moment, ca și cele de mai tîrziu, se inspiră, desigur, din legislația franceză, engleză și nord-americană, dar nu mai este, ca proiectul lui Miranda din 1811, o copie servilă a acestora. Bolívar are acum conștiința că spiritul legilor trebuie să fie adecvat la spiritul poporului pentru care sînt făcute și că poporul Americii hispanice nu este nici european, nici nord-american, ci mai curînd un compus al Africii și Americii decît o emanație a Europei: « Nu sîntem europeni, nu sîntem indigeni, ci o speță mijlocie între aborigeni și spanioli». Montesquieu și Rousseau sînt asimilați deopotrivă cu experiența Franței postrevoluționare și cu sistemul parlamentar britanic, pentru a găsi o soluție cît mai potrivită cu situația țărilor abia ieșite din haosul social și cultural de pînă atunci. Caracterul heterogen și starea de înapoiere a noilor națiuni americane îl determină să precizeze crearea unei a patra puteri, puterea morală, necesară pentru atingerea virtuților, iar în ceea ce privește celelalte trei puteri, modelul recomandabil (pentru a fi adoptat, nu imitat, desigur) i se pare Constituția britanică, « cea mai demnă de a fi urmată de toți cei care aspiră să se bucure de drepturile omului și de întreaga fericire politică îngăduită de natura noastră fragilă.» Respingînd hotărît soluția monarhică (la fel ca mai tîrziu, în istorica întîlnire de la Guayaquil cu generalul San Martín, adept al creării de monarhii constituționale conduse de suverani din familii domnitoare europene), Bolívar propune ca unică soluție republica democratică: « Guvernul Venezuelei a fost, este și trebuie să fie un guvern republican; bazele lui trebuie să fie suveranitatea poporului, împărțirea puterii, libertatea civilă, proscrierea sclaviei, abolirea monarhiei și a privilegiilor.» Înfăptuirea acestor principii și măsuri întîrzie însă, în condițiile grele ale instaurării unei organizări politice liberale în toiul luptelor contra puterii militare spaniole. Bolívar este cel dintîi conștient de dificultăți: « Urmele dominației spaniole vor mai dăinui mult timp, pînă vom izbuti să le distrugem; atmosfera noastră este impregnată de influența despotismului, și nici focul războiului, nici specificul

https://biblioteca-digitala.ro

legilor noastre binefăcătoare nu au purificat aerul pe care-l respirăm.» Abolirea sclaviei nu este totală, generalii republicani, ca recompensă pentru meritele lor militare, primesc moşii întinse, creînd primejdia formării unei noi oligarhii, ambiţiile personale dezbină şi slăbesc unitatea forţelor republicane. În aceste momente critice ce reflectă lipsa de maturitate politică a Americii latine, incapabilă să despartă ordinea civilă de forţa militară, Bolívar își asumă răspunderea puterii, cu toate riscurile pe care le implică această răspundere. Republicile hispano-americane create de el sînt republici autoritare. Scuza lui Bolívar este că nu face din putere un scop, ci doar un mijloc. Are de luptat pe de o parte cu spiritul conservatori pe de altă parte cu liberalismul sentimental și utopic, care în orice măsură autoritară, menită să apere organismul social încă foarte slab, vede semnul dictaturii şi al abuzurilor, şi care ar dori să poată aplica fără piedici și rezistență ideile din cărţi.

În faţa demagogiei iresponsabile sau a sabotajului aristocratic temător de schimbări radicale, merge pînă la proclamarea unei vremelnice dictaturi revoluţionare pentru salvarea republicii. Contradicţiile şi pericolul situației nu-i sînt necunoscute. Teoretic, autoritatea republicană nu degenerează în arbitrar, deoarece este călăuzită de virtute. Dar, în fapt, este greu pentru cel ce deține puterea să-și dea seama dacă este eroul care salvează patria de primejdia anarhiei sau despotul care o subjugă. Preocuparea obsedantă a lui Bolívar, în această perioadă de autoritarism, este să nu repete traiectoria lui Napoleon, căruia nu-i putea ierta trădarea revoluției pentru gloria personală. Titlul de « Dictator şef suprem al Republicii», pe care îl poartă un timp sub presiunea evenimentelor, i se pare « teribil», și recomandă cu insistență congresului organizarea de alegeri periodice, căci « nimic nu este atît de periculos decît să se lase timp îndelungat puterea în mîinile aceluiași cetățean. Poporul se obişnuieşte să i se supună, iar el se obișnuiește să-i poruncească, de unde ia naştere uzurparea şi tirania.» Şi apoi, « sub regimurile de dictatură, cine poate vorbi de libertate? Sînt deopotrivă vrednici de plîns poporul care ascultă orbeşte şi omul politic care porunceşte singur.» Împrejurările îl determină totuşi să accepte în repetate rînduri exercitarea unor puteri dictatoriale, prin care încearcă să asigure stabilitatea politică şi continuitatea sistemului republican. Prins în vîrtejul puterii, se pare că există un moment cînd încetează de a mai acţiona în sensul curentului de energii populare al căror exponent fusese pînă atunci. Este momentul delicat pe care îl semnalează Martí atunci cînd vorbește de eroarea de a confunda gloria de a fi util, care îl face să crească neîncetat în ochii posterității, cu simplul accident al puterii omeneşti. Este momentul în care Bolívar ajunge la convingerea că numai el, ca preşedinte pe viață al unei mari federații hispano-americane, ar fi putut pune capăt disensiunilor și anarhiei. Uniunea de naţiuni pe care o visa nu putea fi însă creată atît de uşor şi de repede. Misiunea enormă pe care şi-o asumă depăşea puterile unui singur om și ale unei singure generații. Uneori își dă seama de imposibilitatea de a forţa ritmul istoriei și afirmă profetic că va trebui să mai

https://biblioteca-digitala.ro

treacă trei generații pentru ca în America de limbă spaniolă să se poată instaura libertatea și justiția. Previziunile se adeveresc în linii generale: cu cîteva excepții luminoase: Sarmiento în Argentina, González Prada în Perú, Benito Juárez în Mexic, José Martí în Cuba, în secolul al XIX-lea țările Americii latine cad sub dominația unor regimuri dictatoriale.

Condițiile încă necoapte pentru țelul fixat limitează anvergura acțiunii lui Bolívar, conferindu-i măreție tragică. Semnificativă pentru noblețea morală a omului în aceste momente de amară dezamăgire este hotărîrea de a desființa garda personală în urma unui atentat eșuat. Rămînea astfel fidel maximei sale preferate conform căreia « dacă pentru a menține un stat este nevoie de un anumit om, acel stat nu are nici o rațiune de a exista.» Destinul lui este condiționat de necesitatea istorică de a trebui să facă foarte mult într-o perioadă foarte scurtă. Acțiunea lui politică și militară rămîne în istorie ca cel mai glorios efort de a înălța America hispanică la nivelul comandamentelor politice și morale ale vremii, de a transforma radical în decurs de cîțiva ani atît forțele sociale cît și instituțiile noilor state latino-americane, de a găsi soluții originale, izvorîte din substanța rodnică a dificultăților și a contradicțiilor.

https://biblioteca-digitala.ro

PABLO NERUDA

MIRANDA MOARE ÎN CEAȚĂ (1816)

De intrați în Europa pe înserat cu joben
în grădina împodobită
de nenumărate toamne lîngă marmora
unei fîntîni în timp ce frunze
de aur zdrențuit cad peste Imperiu
și în ușă se profilează o siluetă
peste noaptea din Sanct Petersburg
dacă se aud clinchete de zurgălăi
dacă cineva tremură în pustietatea albă
același pas aceeași întrebare
dacă ieșiți pe ușa împodobită cu flori
a Europei un cavaler în costum negru
cu cordon de aur pecete a inteligenței
fruntea lui privește spre deviza «Libertate Egalitate»
în bătaia artileriei dezlănțuite
dacă în Insule covorul ierbii îl cunoaște
oceanul îl poftește Intrați vă rog
au urmat insultele apoi ceața
care îl urmărește pas cu pas
în ascunzișul lojilor masonice
maldăre de scrisori și marinari
îndreptîndu-se spre Trinidad fumul
unei bătălii se înalță în zare pe țărm
din nou marea și Bay Street
atmosfera impenetrabilă a primirii
ca un măr copt din care nu poți mușca
și iarăși mîna protectoare mănușa
albastră azvîrlită în anticameră
și străzi lungi și războaie și grădini
înfrîngerea pe buze cu gust amar
sare și oțet dacă la Cádiz

https://biblioteca-digitala.ro

rezemat de zidul fortăreţei gîndirea
în lanţuri groase frigul
teama de moarte temniţa timpul oprit în loc
de coborîţi în subterane printre şobolani
zidurile mîncate de lepră încă un zăvor
iată în sicriul unui spînzurat
chipul cunoscut şi cuvîntul
sufocat pe buze cuvîntul numele nostru
pămîntul spre care vroia să-şi poarte paşii
libertatea pentru focul său rătăcitor
îl coboară în mormîntul rece
săpat în pămîntul duşman nimeni
nu se descoperă e frig
e un frig de mormînt în Europa.

GUAYAQUIL (1822)

Cînd a intrat San Martín, ceva nocturn
umbros, jilav, ca un drum nesigur,
a pătruns în salon. Bolívar aştepta.
Bolívar a înţeles ce se întîmpla.
Era aerian, rapid, metalic,
anticipare, ştiinţă a zborului,
se stăpînea cu greu, vibra prelung,
acolo, în salonul obscurei
hotărîri a istoriei.
Cobora din înălţimile Anzilor,
din atmosfera constelată,
şi armatele lui înaintau
înghiţind noaptea şi distanţele,
general al unei trupe invizibile,
al zăpezii care îl urma.
Lampa a pîlpîit, uşa
în urma lui San Martín a închis
noaptea cu lătratul ei şi un zgomot
surd de estuar.
Cuvintele au deschis o cărare
care se depărta şi revenea la ele.
Cele două siluete îşi vorbeau,
se respingeau, se ascundeau,
se izolau, se fereau.
San Martín aducea din sud
o coloană de cifre cenuşii,
solitudinea hanurilor
sordide, caii
galopînd şi adunîndu-se
în fortăreţele nisipurilor.

https://biblioteca-digitala.ro

Veneau cu el asprii cărăuşi
cu catîrii lor chilieni,
o lentă armată feruginoasă,
spaţiul pregătitor,
drapele cu nume şterse
de vreme pe întinderile pampei.
Tot ce şi-au spus atunci
în tăcere, în clipele acelea grele,
nu erau cuvinte, ci profunda
emanaţie de pămînturi adverse,
a pietrei omeneşti ce se loveşte
de un metal inaccesibil.
Cuvintele s-au întors la locul lor.
Fiecare din ei vedea înaintea ochilor
drapelele sale.
Unul, viitorul cu flori orbitoare,
celălalt, trecutul ireversibil,
uniformele zdrenţuite ale soldaţilor.
Lîngă Bolívar o mînă albă
îl aştepta, îl saluta, îl mîngîia,
prindea îndemnul său arzător
şi aşternea patul nupţial.
San Martín rămînea credincios pampei.
Visul lui era un galop,
un şir nesfîrşit de vise şi primejdii.
Libertatea lui era pampa.
Biruinţa lui, hambarele de grîne.
Bolívar construia un vis,
o dimensiune ignorată, un foc
permanent întreţinut ce-l mistuia,
făcîndu-l prizonier, închis în
propria lui esenţă.
Cuvintele au fost spuse s-a aşternut tăcerea.
Uşa s-a deschis din nou, pentru o clipă
întreaga noapte americană, vastul fluviu
cu mii de guri, a făcut să vibreze spaţiul.
San Matrín s-a întors la singurătate,
la grînele pampei.
Bolívar a rămas singur, să lupte mai departe.

MARTÍ (1890)

Cuba, floare de spumă, crin stacojiu,
efervescentă iasomie,
e greu să afli sub stratul de flori
negrul cărbune al martiriului
şi vechea urmă a morţii tale.

https://biblioteca-digitala.ro

Cicatricea s-a acoperit de spumă.
Dar înăuntru, asemeni unei clare
geometrii de zăpadă încolţită,
unde se deschid ultimele învelişuri,
se odihneşte Martí, ca o migdală pură.
Stă în adîncul circular al văzduhului,
în miezul albastru al insulei,
puritatea lui de sămînţă adormită
străluceşte ca un strop de rouă.
Noaptea ce-l acoperă e de cristal.
Deodată, adunatele dureri străbat pămîntul
cu lacrimi amare ajungînd
pînă la locul infinitei clarităţi asumate.
Poporul îşi împlîntă uneori rădăcinile
în noapte pînă ajunge la izvorul
ascuns al apelor liniştite.
Uneori trece dincolo de ură
în timp ce calcă în picioare semănăturile
şi un mort cade în potirul poporului.
Uneori se întoarce biciul îngropat
şi şuieră sub bolţile înalte.
Un strop de sînge, ca o petală,
cade pe pămînt şi coboară în tăcere.
Totul ajunge la strălucirea imaculată.
Micile înfiorări bat la uşa de cristal
a eroului ascuns.
Toate lacrimile ajung la el.
Toate flăcările se îndreaptă spre el.
Astfel, din fortăreaţa tăcută,
din izvorul bogat şi nevăzut,
ţîşnesc luptătorii Cubei.
Îşi au cu toţii obîrşia într-un izvor cristalin.

În româneşte de ANDREI IONESCU

https://biblioteca-digitala.ro

AMERICA NOASTRĂ

Țăranul vanitos crede că lumea întreagă se reduce la satul lui și ia drept bună ordinea universală, cu condiția ca el să rămînă primar sau să îl umilească pe rivalul care i-a furat logodnica sau să-i sporească economiile în pușculiță, fără să știe nimic despre uriașii cu cizme de șapte poște, care îl pot strivi cu cizma lor, și nici despre lupta cometelor pe cer, care merg adormite prin spații înghițind lumile. Tot ce a mai rămas în America întocmai unui astfel de sat trebuie să se trezească. Vremurile noastre nu sînt din acelea în care să te culci cu batista la cap, ci cu armele drept pernă, ca vitejii din legende; cu armele rațiunii care le înving pe celelalte. Tranșeele de idei valorează mai mult decît tranșeele de piatră.

Nu există provă care să spintece un val de idei. O idee energică, fluturată la timp în fața lumii, oprește, asemenea steagului Judecății de apoi, un escadron de crucișătoare. Popoarele care nu se cunosc trebuie să învețe să se cunoască, întocmai celor care vor lupta împreună. Cei care-și arată pumnii unul altuia la fel ca doi frați geloși, cei care iubesc deopotrivă același pămînt, sau cel care are o casă mică și-l invidiază pe cel cu casă mare, toți trebuie să se unească, astfel încît cele două mîini să nu fie decît una singură. Cei care, la adăpostul unei tradiții criminale, au furat cu sabia înmuiată în sînge, din pămîntul fratelui învins, al fratelui pedepsit mult mai crunt decît îi era vina, să dea înapoi pămînturile fratelui, dacă nu vor ca poporul să-i numească tîlhari. Datoriile de onoare nu le încasează cel onorat cu bani cu un anume preț pentru fiecare palmă. Nu mai putem fi poporul de frunze, care trăiește în aer, cu coroana încărcată de flori, trosnind sau zumzăind, după cum o mîngîie lumina capricioasă sau o devastează și o bat furtunile. Copacii trebuie să se alinieze ca să nu poată trece uriașul cu cizme de șapte poște! Este ceasul socotelilor de pe urmă și al marșului unit, și trebuie să mergem în formație strînsă la fel ca argintul din măruntaiele Anzilor.

Numai avortonilor le va lipsi curajul; cei care nu au încredere în pămîntul lor sînt niște avortoni. Și pentru că lor le lipsește curajul, nu recunosc că ceilalți îl au. Brațul lor rahitic, brațul cu unghii vopsite și cu brățări, brațul Madridului sau al Parisului, nu ajunge la copacul greu accesibil și atunci spun că nu se poate ajunge la copac. Aceste insecte dăunătoare, care rod osul patriei ce-i hrănește, trebuie încărcate pe vapoare; dacă sînt parizieni sau madrileni, să se ducă pe Prado în chip de felinare sau la Tortoni în chip de jobene. Acești fii de tîmplari, cărora le este rușine că tatăl lor este tîmplar! Acești oameni născuți în America, cărora le este rușine că poartă șorțul de indian al mamei care i-a crescut și își renegă, haimanelele, mama bolnavă și o lasă singură pe patul de suferință! Căci cine este om? Cel care rămîne lîngă maică-sa ca s-o îngrijească sau cel care o pune

să muncească acolo unde să nu fie văzută de alții și trăiește din ce scoate ea de pe pămînturile sterpe, cu un viermișor de cravată la gît, blestemînd sînul care l-a legănat și plimbîndu-și firma de trădător pe spatele vestonului de hîrtie? Aceștia sînt fiii Americii noastre, care trebuie să se mîntuiască prin indienii ei și are înainte un viitor luminos! Aceşti dezertori cer arme și se înrolează în armatele din America de Nord, care-și înăbușă în sînge indienii ei și care își pătează astfel istoria! Aceşti delicați care se numesc bărbați și nu vor să facă muncă de bărbați! Oare Washington, care le-a făcut această țară, s-a dus să trăiască printre englezi, să se amestece cu ei în anii în care-i vedea pe aceștia năvălind asupra propriei sale țări? Aceşti «incredibili» compatrioți care renunță la onoare, care o tîrăsc pe meleaguri străine, întocmai acelor oameni incredibili din timpul Revoluției Franceze, care graseiau dansînd și sulimenindu-se!

Și apoi, în ce patrie poate avea un om mai multă mîndrie decît în îndureratele noastre republici din America, ridicate din rîndul masselor mute de indieni, în zgomotul luptei dintre carte și sfeșnic, pe brațele însîngerate a sute de apostoli? Niciodată nu s-au creat într-un timp istoric mai scurt națiuni atît de înaintate și compacte din niște factori atît de tulburi. Crede îngîmfatul că pămîntul a fost făcut ca să-i servească lui drept piedestal pentru că are condeiul ușor și vorba colorată, și acuză de iremediabilă incapacitate republica în care s-a născut pentru că codrii ei tineri nu-i oferă posibilitatea continuă de a umbla prin lume în chip de magnat celebru, încălecînd cai arabi și consumînd rîuri de șampanie. Incapacitatea nu este a țării care abia se naște și cere forme care să i se potrivească și o măreție utilă, ci a celor care vor să conducă niște popoare cu o structură profund originală, cu o compoziție ciudată și violentă, după niște legi moștenite de la cele patru secole de practică liberă în Statele Unite și cele nouăsprezece secole de monarhie în Franța. Cu un decret al lui Hamilton nu oprești lovitura mînzului unui țăran de la șes; cu o frază a lui Sieyès nu descătușezi sîngele amorțit al rasei indiene. Trebuie să se țină seama de ceea ce există acolo unde se cîrmuiește pentru a cîrmui bine; și un bun cîrmuitor în America nu este cel care știe cum se cîrmuiesc germanii sau francezii, ci acela care știe din ce elemente este formată țara lui și cum le poate îndruma în ansamblul lor pentru a ajunge, prin metode și instituții născute din însăși țara lui, la acel stadiu mult rîvnit în care fiecare om se cunoaște pe sine și se valorifică, și toți se bucură de abundența pe care natura a sădit-o într-un popor pe care ei îl fac să devină rodnic prin munca lor și-l apără cu viețile lor. Cîrmuirea trebuie să se nască din sînul țării; spiritul cîrmuirii trebuie să fie spiritul țării; forma de cîrmuire trebuie să se potrivească structurii specifice a țării; cîrmuirea nu este altceva decît echilibrul elementelor autohtone ale țării.

De aceea, cartea de import a fost învinsă în America de către autohton: autohtonii i-au învins pe literații artificiali. Metisul autohton l-a învins pe creolul[1] străin. Nu există luptă între civilizație și barbarie, ci între falsa erudiție și natură. Autohtonul este bun, respectă și răsplătește o inteligență superioară atîta vreme cît aceasta nu se folosește de supunerea lui pentru a-i face rău sau nu îl ofensează ignorîndu-l, fapt pe care nu-l iartă autohtonul, dispus să redobîndească prin forță respectul celui ce-i rănește sensibilitatea sau dăunează intereselor lui. Tiranii Americii au ajuns la putere pentru că au fost în concordanță cu elementele autohtone disprețuite; și au căzut de îndată ce le-au trădat. Republicile au ispășit prin

[1] Creol — «criollo» în spaniolă este albul, spaniolul născut în America. Considerăm utilă această precizare a sensului corect al cuvîntului creol deoarece la noi se întîlnesc adesea erori și confuzii în privința sensului adevărat al acestui cuvînt.

https://biblioteca-digitala.ro

tiraniile suferite incapacitatea lor de a cunoaşte adevăratele elemente ale ţării, de a deduce din ele forma de cîrmuire şi de a cîrmui cu ele. La un popor nou, cîrmuitor înseamnă creator.

La popoarele compuse din elemente culte şi elemente inculte, inculţii vor cîrmui, prin obişnuinţa lor de a înfrunta şi rezolva îndoielile cu propriile lor mîini, acolo unde cei culţi nu o să înveţe arta de a cîrmui. Massa incultă este supusă, acceptă cîrmuirea inteligenţei, vrînd să fie cîrmuită bine; dar atunci cînd cîrmuirea o stînjeneşte, o înlătură şi cîrmuieşte ea. Cum să iasă cîrmuitori din universităţi, dacă nu există în America o universitate în care să se predea rudimentele artei de a guverna, care constă în analiza elementelor specifice popoarelor Americii? Tinerii ies în lume bîjbîind, cu paravane yankee sau franceze, şi aspiră să conducă un popor pe care nu-l cunosc. Cei care nu cunosc rudimentele politicii ar trebui să nu fie admişi să urmeze studii politice. Iar premiile la concursuri nu trebuie să se dea pentru cea mai bună odă, ci pentru cel mai bun studiu despre factorii hotărîtori în viaţa fiecărei ţări. Şi este de-ajuns să cunoşti aceşti factori, fără ascunzişuri sau ocolişuri; căci cel ce lasă deoparte, fie dinadins fie uitînd, o fărîmă de adevăr, cade cu vremea din cauza adevărului pe care nu l-a respectat, adevăr care creşte chiar atunci cînd e neglijat şi dărîmă tot ce s-a ridicat fără el. A rezolva o problemă după ce-i cunoşti elementele este mai uşor decît a o rezolva fără să i le cunoşti. Autohtonul, indignat şi puternic, vine şi dărîmă justiţia acumulată în cărţi, deoarece aceasta nu-i este administrată potrivit nevoilor evidente ale ţării. A cunoaşte înseamnă a rezolva. A cunoaşte ţara şi a o cîrmui conform cunoaşterii, este singurul mijloc de o elibera de tiranii. Universitatea europeană trebuie să cedeze în faţa universităţii americane. Istoria Americii, începînd cu incaşii, trebuie să se înveţe la perfecţie, chiar dacă nu se învaţă cea a arhonţilor Greciei. Grecia noastră este de preferat Greciei care nu este a noastră; ne este mai necesară. Oamenii politici naţionali trebui să-i înlocuiască pe cei străini. Să se altoiască lumea pe republicile noastre; dar trunchiul trebuie să fie al republicilor noastre. Şi să tacă pedantul învins, căci nu există vreo patrie în care un om poate fi mai mîndru decît în îndureratele noastre republici americane!

Cu mătănii, cu capul alb şi trupul pictat ca indienii şi creolii, semeţi am venit să luăm loc în rîndul naţiunilor. Cu stindardul Fecioarei am pornit la cucerirea libertăţii. Un preot, cîţiva locotenenţi şi o femeie ridică în Mexic republica pe umerii indienilor. Un canonic spaniol, la umbra mantiei sale, instruieşte în spiritul libertăţii franceze, pe cîţiva licenţiaţi eminenţi, care aleg ca şef al Americii Centrale, împotriva Spaniei, chiar pe generalul spaniol. În straie monarhice şi cu Soarele ca scut, venezuelezii în Nord şi argentinienii în Sud au pornit să ridice popoarele. Cînd cei doi eroi s-au ciocnit şi continentul începea să se cutremure, unul din ei — şi nu era cel mai neînsemnat — a dat înapoi. [1] Şi cum eroismul în timp de pace este mai rar pentru că este mai puţin glorios decît cel din timp de război; cum omului îi este mai uşor să moară încărcat de onoruri decît să gîndească ordonat; cum a cîrmui cu sentimente exaltate şi unanime este mai uşor decît a ordona, după luptă, gînduri diferite, trufaşe, străine sau ambiţioase; cum puterile înfrînte în epica năvalnică săpau, cu şiretenia felină a speciei şi greutatea banului, la temelia edificiului pe care, în ţinuturile necioplite şi ciudate ale Americii noastre metise, unde desculţii de ieri înălţaseră steagul popoarelor hrănite cu seva cîrmuirii în practicarea continuă a dreptăţii şi libertăţii; cum structura ierarhică a coloniilor rezista organizării democratice a Republicii, iar capitalele

[1] Referire la istorica întîlnire dintre Bolivar şi San Martin la Guayaquil

https://biblioteca-digitala.ro

cu lavalieră lăsau să aştepte în vestibul satele cu cizme de piele; cum izbăvitorii bibliogeni n-au înțeles că dacă revoluția triumfase cu ajutorul acelui suflet al pămîntului dezlănţuit la glasul salvatorului, tot cu ajutorul lui trebuia să se cîrmuiască şi nu împotriva lui sau fără el, America a început să sufere şi suferă de oboseala luptei pentru adaptarea elementelor discordante şi ostile pe care le-a moştenit de la un colonizator despotic şi perfid, la ideile şi formele importate care au tot întîrziat o cîrmuire logică, din pricina necunoaşterii realității locale. Continentul dislocat timp de trei secole de o autoritate ce refuza omului dreptul său de a-şi exercita rațiunea, a intrat, nesocotindu-i şi neauzindu-i pe « ignoranţii » care îl ajutaseră să se mîntuiască, într-o cîrmuire a cărei bază este dreptatea; dreptatea tuturor în problemele tuturor, şi nu dreptatea universitară a unora asupra dreptăţii ţărăneşti a altora. Problema independenței nu era schimbarea de forme, ci schimbarea de spirit.

Trebuia să existe o cauză comună cu cea a asupriţilor pentru a putea întări un sistem opus intereselor şi obiceiurilor de guvernare ale asupritorilor. Tigrul, înspăimîntat de împuşcătură, se întoarce noaptea la locul prăzii. Moare scoţînd flăcări pe ochi şi cu ghearele scoase. Nu-l auzi cînd vine, căci vine cu gheare de catifea. Şi cînd prada se trezeşte, tigrul a şi sărit asupra ei. Colonia a continuat să trăiască în Republică; şi America noastră începe să se izbăvească de marile ei greşeli — de trufia oraşelor capitale, de triumful orb asupra țăranilor dispreţuiţi, de importul excesiv de idei şi formule străine, de dispreţul nedrept şi necuviincios faţă de rasa băştinaşă — prin virtuţile superioare, stropite cu sînge fertil, ale republicii care luptă împotriva coloniei. Tigrul aşteaptă în spatele fiecărui copac, ghemuit în fiecare colţ; va muri cu ghearele scoase, scoţînd flăcări pe ochi.

Dar « aceste ţări se vor mîntui », cum prevestea argentinianul Rivadavia, cel care a păcătuit prin fineţe în vremuri crude; machetelui nu i se potriveşte o teacă de mătase, după cum nici într-o ţară care s-a cucerit cu lancea nu se poate arunca lancea la spate, pentru că se supără şi vine la uşa Congresului. Aceste ţări se vor mîntui, deoarece, prin armonia senină a naturii pe continentul luminii, prin influenţa acţiunii critice care a urmat în Europa acţiunii de tatonare şi falanster de care s-a pătruns generaţia anterioară, se naşte în America, în aceste timpuri reale, omul real.

Eram o viziune, cu pieptul de atlet, mîini de fante şi frunte de copil. Eram o mască cu pantaloni englezeşti, vestă pariziană, canadiană nord-americană şi beretă spaniolă. Indianul, mut, se învîrtea în jurul nostru şi apoi pleca în munţi, în creierul munţilor, ca să-şi boteze copiii. Negrul, dat la o parte şi păzit, cînta noaptea muzica inimii sale, singur şi necunoscut, printre valuri şi fiare sălbatice. Ţăranul, creatorul, se răscula, orbit de indignare, împotriva oraşului care-l dispreţuia, împotriva fiului său plecat la oraş. Eram epoleţi şi toge, în ţări care veneau pe lume cu opinci în picioare şi basma pe cap. Bine ar fi fost dacă s-ar fi înfrăţit, cu caritatea inimii şi curajul ctitorilor, basmaua cu toga; dacă s-ar fi trezit indianul; dacă s-ar fi făcut loc negrului destoinic; dacă s-ar fi modelat libertatea după trupurile celor care s-au ridicat şi au învins în numele ei. Dar ne-au rămas magistratul, generalul, literatul, canonicul. Tineretul angelic înălţa spre cer cu o glorie sterilă capul încoronat de nori. Autohtonul, sub imperiul instinctului, nimicea, orbit de triumf, bastoanele aurite. Nici cărţile europene, nici cele yankee nu dădeau cheia enigmei hispano-americane. S-a adunat numai ură şi popoarele decădeau an de an. Obosite de ura inutilă, de rezistenţa cărţii contra lancei, a raţiunii contra sfeşnicului, a oraşului contra satului, de dominaţia de nesuportat a castelor urbane învrăjbite asupra naţiunii autohtone, furtunoase sau inerte,

https://biblioteca-digitala.ro

popoarele încep pe nesimţite să se privească unele pe altele cu dragoste. Se ridică în picioare şi se salută. « Cum sîntem? », se întreabă; şi îşi răspund unele altora cum sînt. Cînd la Cojîmar apare o problemă nu se duc să-i caute rezolvare la Danzig. Redingotele mai sînt încă din Franţa, dar gîndirea începe să fie a Americii. Tinerii din America îşi suflecă mîneca pînă la cot, îşi afundă mîinile în aluat şi îl fac să crească cu drojdia sudorii lor. Înţeleg că imită prea mult şi că salvarea stă în a crea. A crea este cuvîntul cu liberă trecere al acestei generaţii. Vinul de banane, chiar dacă este acru, este vinul nostru! Înţeleg că formele de cîrmuire a unei ţări trebuie să se adapteze elementelor ei naturale; că ideile absolute, pentru a nu cădea din pricina unei greşeli de formă, trebuie să se îmbrace în forme relative, că libertatea, pentru a fi trainică, trebuie să fie sinceră şi deplină; că dacă nu-şi deschide braţele pentru a-i primi pe toţi şi nu înaintează cu toţii, republica moare. Tigrul dinăuntru intră prin crăpătură şi la fel şi cel dinafară. Generalul obligă cavaleria, în timpul marşului, să-şi potrivească pasul după al infanteriei. Iar dacă lasă în urmă infanteria, duşmanul îi încercuieşte cavaleria. Politica este strategie. Popoarele trebuie să trăiască criticîndu-se, deoarece critica este sănătate; dar cu un singur suflet şi un singur cap. Să se coboare pînă la cei nefericiţi şi să-i ridice în braţe! Să dezgheţe cu focul inimii America îngheţată! Să ţîşnească, prin vene, fierbînd şi revărsîndu-se, sîngele natural al ţării! În picioare, cu ochii veseli ai celor ce muncesc, se salută, de la un popor la altul, noii oameni ai Americii. Apar oamenii de stat autohtoni, care studiază direct natura. Citesc pentru a aplica şi nu pentru a copia. Economiştii studiază dificultăţile pornind de la originile lor. Oratorii încep să fie sobri. Dramaturgii aduc pe scenă caractere autohtone. Poezia îşi scurtează pletele zoriilleşti [1] şi agaţă în copacul glorios vesta colorată. Proza, scînteietoare şi purificată, este încărcată de idei. Cîrmuitorii, în republicile de indigeni, învaţă limba indigenilor.

America se salvează, încetul cu încetul, de toate primejdiile. Peste unele republici încă doarme caracatiţa. Altele, printr-o lege a echilibrului, se aruncă în mare, ca să recupereze, cu o grabă nebună şi sublimă, secolele pierdute. Altele, uitînd că Juárez se plimba într-o trăsură trasă de catîri, vor să facă trăsuri trase de vînt, şi, drept vizitiu, un clăbuc de săpun; luxul veninos, duşman al libertăţii, sădeşte putreziciunea în omul uşuratec şi deschide uşa străinului. Altele purifică, prin spiritul epic al independenţei, caracterul bărbătesc. Altele cresc, în războiul rapace împotriva vecinului, soldăţimea care poate cîndva să le devoreze. Dar America noastră este expusă, poate, altei primejdii, care nu provine din ea însăşi, ci din diferenţa de obîrşie, metode şi interese dintre cei doi factori continentali, şi se apropie ceasul în care un popor întreprinzător şi puternic care nu o cunoaşte şi nu o dispreţuieşte se va apropia de ea, dorind legături strînse. Şi cum popoarele puternice, care s-au făurit singure, cu puşca şi cu legea, iubesc doar popoarele puternice; cum ceasul destrăbălării şi al ambiţiei, în care America de Nord ar putea fi aruncată de massele ei răzbunătoare şi sordide, sau de tradiţia de cucerire şi de interesul unui caudillo abil, dar de care la fel de bine s-ar putea elibera prin predominarea a ceea ce este mai pur în sîngele ei, nu pare atît de apropiat nici în ochii celui mai fricos, încît să nu rămînă timp pentru dovada de mîndrie, continuă şi discretă, cu care ar putea fi înfruntată şi îndepărtată; cum onoarea ei de republică pune Americii de Nord, în faţa popoarelor atente ale Universului, o pavăză pe care nu i-o poate răpi provocarea puerilă, mîndria ostentativă sau discordia paricidă a Americii noastre, datoria urgentă a Americii noastre

---

[1] Referirea la stilul grandilocvent romantic al poetului spaniol Zorrilla.

https://biblioteca-digitala.ro

este de a se arăta aşa cum este, un singur suflet şi un singur țel care a învins cu rapiditate un trecut sufocant, pătată doar de sîngele fertil pe care-l smulge din mîini lupta cu ruinele sau de cel din venele pe care ni le-au lăsat ciopîrțite stăpînii noştri. Dispreţul vecinului gigantic este cea mai mare primejdie pentru America noastră; şi pentru că ziua vizitei este aproape, este imperios necesar ca vecinul să o cunoască, să o cunoască repede ca să nu o dispreţuiască. Din ignoranţă ar putea ajunge să rîvnească la ea. Din respect pentru ea, după ce o va fi cunoscut, ar lua mîinile de pe ea. Trebuie să ai încredere în ceea ce este mai bun în om şi să nu ai încredere în ce este rău în el. Trebuie să oferi posibilitatea ca aceea ce este bun în om să iasă la iveală şi să predomine asupra răului, căci altfel răul predomină. Popoarele trebuie să aibă un stîlp al infamiei pentru cel ce le aţîţă la vrăjmăşii inutile; şi un altul pentru cel care nu le spune adevărul la timp.

Nu există ură de rasă, pentru că nu există rase. Gînditorii rahitici, gînditorii la lumina lămpii, înşiră verzi şi uscate şi încălzesc nişte rase de librărie pe care călătorul cinstit şi observatorul binevoitor le caută în zadar în justiţia naturii, în care identitatea universală a omului iese în evidenţă atît în dragostea victorioasă cît şi în instinctele nestăpînite. Cel care ar încuraja şi propaga ura de rasă ar păcătui împotriva Umanităţii. Dar în amestecul popoarelor, în apropierea de alte popoare se condensează caractere specifice şi active, idei şi obiceiuri de mărire şi stăpînire, de vanitate şi zgîrcenie care, dintr-o stare latentă de preocupări naţionale, ar putea să se transforme, într-o perioadă de dezordine internă sau de precipitare a caracterului acumulat al ţării, într-o ameninţare gravă pentru pămînturile vecine, izolate şi slabe, pe care ţara puternică le declară pieritoare şi inferioare. A gîndi înseamnă a sluji. Nu trebuie să se presupună, dintr-o antipatie ţărănească, că poporul blond de pe continentul nostru este în mod fatal şi înnăscut rău pentru că nu vorbeşte limba noastră, sau pentru că nu vede casa aşa cum o vedem noi, sau pentru că seamănă cu noi în racilele lui politice, care sînt diferite de ale noastre, sau pentru că nu preţuieşte oamenii focoşi şi oacheşi, sau pentru că nu priveşte cu compasiune, din înălţimea eminenţei lui încă nesigure, pe cei care, mai puţin favorizaţi de istorie, urcă în salturi eroice pe drumul republicilor. Nu trebuie, însă, nici să se ascundă datele evidente ale problemei care se poate rezolva, spre pacea secolelor, prin studiul oportun şi unirea tăcută şi grabnică a sufletului continental. Căci a început să se audă imnul tuturor: generaţia actuală duce mai departe, pe drumul croit de părinţii ei sublimi, America muncitoare; de la Río Bravo pînă la strîmtoarea lui Magellan, din înaltul cerului a fost aruncată peste naţiunile romantice ale continentului şi peste insulele îndurerate ale mării sămînţa Americii noi!

În româneşte de OANA GAVRILESCU

https://biblioteca-digitala.ro

ANDREI IONESCU

JOSÉ MARTÍ, OMUL CEL MAI PUR AL AMERICII

Marele poet cubanez José Martí, inițiator, împreună cu Rubén Darío, al modernismului de limbă spaniolă, « omul cel mai pur al Americii», cum îl numește Gabriela Mistral, este în același timp un înflăcărat revoluționar, martir al independenței cubane. Misiunea lui istorică imediată a fost să desăvîrșească la sfîrșitul secolului trecut independența Americii de sub stăpînirea spaniolă în zona Antilelor. Aparent, nu face altceva decît să completeze cu un ultim capitol opera lui Bolívar. În realitate, însă, Martí realizează o operă politică profund originală, care se situează pe o treaptă superioară a conștiinței revoluționare latino-americane. Noile condiții în care se desfășoară lupta pentru independență în Cuba și în Puerto Rico (în primul rînd dezvoltarea impetuoasă a « vecinului din Nord», Statele Unite, care intră în faza imperialistă) determină apariția unor obiective diferite: prin independența Antilelor, Martí aspiră să oprească expansiunea imperialismului nord-american asupra întregului continent. « Cuba și Puerto Rico — scrie el — își vor cuceri libertatea cu o *compoziție* diferită, într-o *epocă* diferită și cu *răspunderi* mult mai mari decît celelalte popoare ale Americii spaniole». Prin emanciparea lor, Antilele urmau să asigure, în viziunea lui Martí, echilibrul Americii și al lumii întregi. În ultimii ani ai vieții, Bolívar nutrise visuri asemănătoare, încercînd să formeze o Federație a țărilor latino-americane cu capitala la Panamá, să elibereze Cuba și Puerto Rico, și, în caz de nevoie, să organizeze o expediție în Spania pentru a instaura în fosta metropolă un regim republican. Efortul lui Martí, la o distanță de aproape trei sferturi de secol, este cu atît mai eroic, cu cît primejdia externă este mai mare. În ajunul morții (1895), într-o dramatică scrisoare adresată unui prieten, scrie: « Zilnic mă pîndește primejdia de a-mi pierde viața pentru țară și pentru împlinirea datoriei de a împiedica la timp, prin independența Cubei, ca Statele Unite să-și întindă stăpînirea asupra Antilelor și să se năpustească asupra Americii noastre». Moartea eroică pe cîmpul de luptă l-a împiedicat să realizeze aceste planuri grandioase. Trei ani mai tîrziu, Cuba scutura jugul spaniol, obținînd o independență care, deși limitată, avea să contribuie cîtva timp la menținerea fragilului echilibru mondial.

Conștiința faptului că reprezintă o lume diferită transpare clar în expresiile « America noastră» și « America metisă», pe care le folosește insistent în articolele politice. Față de America de Nord nu-și mai face iluziile pe care le nutrise generația precedentă. Cu toate că este un admirator al istoriei revoluționare a Statelor Unite, de la Washington la Lincoln, istorie pe care o numește « Homeriada americană», Martí, care a trăit mulți ani la New York, își dă seama că următorul pas pe care-l va face America de Nord intrată în faza imperialistă, în care a înghițit jumătate din teritoriul Mexicului, va fi să-și continue expansiunea asupra restului Americii de limbă spaniolă. Pentru a preveni acest risc încearcă să obțină cît mai repede independența Cubei și să arate compatrioților și întregii Americi « metise», amenințate de vecinul puternic și disprețuitor din Nord, că țara libertății și prosperității nu e lipsită de defecte sociale și politice, care o subminează pe dinăuntru, și că America latină nu trebuie să urmeze neapărat drumul Americii de Nord. Față de poporul care a creat republica « cea mai bogată și mai liberă» din lume, poporul

https://biblioteca-digitala.ro

care i-a dat pe Emerson şi pe Whitman (evocaţi cu căldură în seria de *Scene nord-americane)* manifestă un respect profund, dar în acelaşi timp nu-şi poate învinge un sentiment de teamă la gîndul iminentei invazii asupra Americii hispanice. (« Am trăit în pîntecul monstrului, şi-i cunosc intenţiile.»)

Dîndu-şi seama că se apropie o înfruntare inevitabilă între două lumi aflate în stadii de dezvoltare diferite, Martí afirmă hotărît grandoarea Americii « metise», căreia îi aparţine, în discursul adresat delegaţilor latino-americani la Conferinţa internaţională americană convocată la Washington în 1899: « Oricît ar fi de mare această ţară (Statele Unite n.n.) şi oricît ar fi de binecuvîntată pentru oamenii liberi ai Americii în care s-a născut Lincoln, pentru noi, însă, în adîncul sufletului nostru, şi nimeni nu ne-o poate lua în nume de rău, America în care s-a născut Juárez este mai mare, fiindcă este a noastră şi fiindcă a fost mai nefericită». Această demnitate a omului umilit într-o ţară lipsită de libertate îi luminează întreaga gîndire politică şi etică. Războiul de independenţă naţională se sprijină moralmente pe o patetică încredere în drepturile la viaţă ale autohtonilor în faţa primejdiei imperialiste.

În toată opera lui Martí există referiri constante la această idee, care dobîndeşte limpezime de cristal în celebrul articol *America noastră*, adevărată Carta Magna a atitudinii demne şi cutezătoare a popoarelor asuprite. Dacă, pe de o parte, în spaţiul culturii « patria este umanitatea» şi izolarea este sinucigaşă, pe de altă parte, pentru a intra ca ţară independentă în circuitul universalităţii trebuie să afirmi creator propriul fond spiritual. Conştiinţa necesităţii de a afirma specificul latino-american, care este « metis», îl ajută să depăşească opoziţia « civilizaţie-barbarie» stabilită de Sarmiento, continuînd pe un plan superior ideile pe care Bolívar nu apucase să le pună în practică. Şi Bolívar şi-a dat seama că ţările Americii hispanice nu sînt, prin spiritul lor profund, prin ceea ce au cu adevărat creator, continuatoare ale Europei, ci expresie a unei lumi noi, deosebite de Europa. Martí merge însă mai departe şi denunţă falsitatea opoziţiei « civilizaţie-barbarie », care, situîndu-se simplist de partea « civilizaţiei», continuă în fond politica colonizatorilor spanioli de exterminare a elementelor indigene. Dar, după decenii de sîngeroase lupte politice, « metisul autohton l-a învins pe creolul străin» — constată Martí. « Nu există luptă între civilizaţie şi barbarie, ci între falsă erudiţie şi natură». Republicile au fost înghiţite de tiranii pentru că au trebuit să plătească incapacitatea de a se sprijini pe elementele autohtone. « Să se altoiască lumea pe republicile noastre», preconizează el amintind din nou de necesitatea deschiderii fecunde, « dar — şi aici cade accentul principal — trunchiul trebuie să fie al republicilor noastre. Şi să tacă pedantul învins, căci nu există nici o patrie în care omul poate fi mai mîndru decît în îndureratele noastre republici americane». Răspunderile politice sînt deopotrivă răspunderi morale. Grandoarea ţărilor lipsite de libertate ale Americii « metise» este conferită de suferinţă, iar patriotul care luptă în aceste condiţii grele pentru libertatea « deplină şi sinceră», ce trebuie să-i cuprindă pe toţi, este aureolat de onoare. Cei ce nu au încredere în patriile unde s-au născut sînt înfieraţi ca « avortoni», sînt pentru el fiinţe « incredibile», dezertori care « îşi pierd onoarea, tîrînd-o pe meleaguri străine». Celor ce fug în Statele Unite le atrage atenţia că Washington nu s-a dus să trăiască printre englezi, cînd aceştia ameninţau independenţa ţării sale. În momentele critice în care, pe lîngă trădarea oligarhiilor dinăuntru, există primejdia din afară a unui vecin puternic dispus să le trateze cu superioritate agresivă, ţările mai puţin favorizate de istorie ale Americii metise trebuie să facă eforturi eroice pentru cucerirea libertăţilor republicane. Ultimele cuvinte ale lui Martí exprimă încrederea într-un viitor luminos, construit creator pe temelia realităţilor proprii: « Generaţia actuală duce mai departe, pe drumul croit de părinţii ei sublimi, America muncitoare».

https://biblioteca-digitala.ro

DECEMBRIȘTII

documente
și
proiecte
utopice

MIHAIL BESTUJEV

DIN ÎNSEMNĂRI

Zgomotoasă și agitată a fost consfătuirea care s-a ținut în ajunul lui 14 decembrie acasă la Rîleev. Eram mulți și toți eram cuprinși de un fel de febră amestecată cu entuziasm. Se auzeau rostindu-se fraze disperate, se făceau propuneri ce nu puteau fi realizate, se dădeau dispoziții, se aruncau cuvinte ce nu puteau fi urmate de fapte, și pentru care mulți au plătit scump mai tîrziu, deși nu erau cu nimic și față de nimeni vinovați. Mai puternic decît glasurile altora se auzeau exclamațiile lăudăroase ale lui Iakubovici și Șcepin-Rostovski. Primul era un ofițer curajos, dar

https://biblioteca-digitala.ro

îi plăcea să se laude, să se fălească cu actele sale de bravură în timpul campaniei din Caucaz. Pe bună dreptate se spune însă că cel ce trîmbițează în dreapta și în stînga despre faptele sale e un om de nimic. A dovedit-o și Șcepin-Rostovski în ziua de 14 decembrie, în Piața Senatului...

În schimb, cît era de minunat în seara aceea Rîleev. Omul acesta era departe de a fi frumos, vorbea simplu, și nu fără oarecare greutate. Cînd se întîmpla însă să nimerească o temă care-i stătea la inimă, și aceasta era dragostea de patrie, chipul i se înflăcăra, ochii lui negri ca tăciunele ardeau de o lumină stranie, cuvintele se înșirau armonios unul după altul, curgeau ca o lavă înfierbîntată — era cu neputință să nu-l privești cu admirație. Și în seara aceea fatală după ce-și răspunsese la întrebarea « to be, or not to be», chipul lui palid ca luna și în același timp luminat de o lumină supranaturală, ba apărea, ba dispărea în mijlocul valurilor de furtuni și pasiuni ce se încăierau. Stam deoparte, lîngă Sutgof, îl priveam plin de admirație... Rîleev se apropie de noi, ne luă mîinile într-ale sale și rosti:

— Pace vouă, oameni ai faptei, numai voi nu vorbiți, nu alergați nebuni, nu vă agitați ca Șcepin, ca Iakubovici, sînt însă convins că veți fi la înălțimea răspunderii ce vă revine.

— Noi, încercai să-l întrerup eu...

— Mi se pare extrem de suspectă această fanfaronadă și toate lăudăroșeniile, îndeosebi ale lui Iakubovici. El are misiunea să producă răzvrătire în regimentul de artilerie și în regimentul Izmailovski, să le aducă la mine și apoi să mergem cu toții în Piața Senatului. Crede-mă, n-are s-o facă, sau are s-o facă cu întîrziere; cînd entuziasmul soldaților este ațîțat, orice întîrziere poate fi fatală pentru reușită.

— Dar cum îți poți imagina că un om care s-a dovedit atît de curajos în Caucaz?...

— Curajul soldatului și curajul complotistului sînt două lucruri diferite. Iakubovici e destul de inteligent ca s-o înțeleagă. Însfîrșit, ce să mai lungim vorba, eu am să aduc regimentul, am să încerc să-l opresc să depună jurămîntul, celelalte regimente să ni se alăture în Piață.

— Știi că soldații din regimentul tău te vor urma, orice-ar fi, dar celelalte regimente? întrebă după o clipă de tăcere Rîleev.

— În ultimele două zile soldații regimentului meu au dus o muncă intensă de lămurire în alte regimente. Comandanții mi-au dat cuvîntul de onoare să nu-și oprească ostașii, dacă aceștia vor dori să se alăture soldaților mei. Pe comandanții de batalioane și regimente i-am convins să nu vină în Piață, ca să nu sporească în zadar numărul de victime.

— Și părerea dumitale care e? îl întrebă Rîleev pe Sutgof.

— N-aș avea nimic de adăugat la cele spuse de Bestujev — răspunse acesta. Am să vin cu batalionul meu în Piață, după ce voi fi văzut că s-a strîns măcar o parte din trupe.

— Și ceilalți soldați? întrebă Rîleev.

https://biblioteca-digitala.ro

— Poate că şi alţii mă vor urma, dar n-aş putea să garantez pentru ei.

Au fost ultimele cuvinte pe care le-am schimbat pe această temă cu Rîleev. Era aproape de miezul nopţii cînd l-am părăsit. M-am grăbit să ajung acasă pentru a fi gata să întîmpin ziua fatală ce urma să vină şi pentru a-mi mai întări, cu cîteva ceasuri de somn, forţele slăbite.

În sfîrşit, răsăriră zorile. Am fost invitaţi să ne prezentăm la comandantul regimentului, generalul Fridrihs, unde l-am găsit pe căpitanul Kornilov (fratele mai mare al eroului de la Sevastopol). Am urmărit expresia de pe chipul lui Kornilov în timp ce Fridrihs citea declaraţia de abdicare a lui Konstantin şi manifestul lui Nicolai; Abdicarea lui Konstantin îl mirase într-atît, încît ieşi clătinîndu-se din odaie. Coborînd în urma lui pe scară, l-am oprit şi l-am întrebat:

— Cum ai de gînd să te comporţi în această situaţie?

— Nu mai pot merge alături de voi, îmi retrag cuvîntul dat.

— Ai uitat o singură condiţie — îi replicai eu, şi-i arătai mînerul pistoletului ascuns în mîneca mantalei militare.

— Atunci trage ! ucide-mă ! Prefer să mor decît să iau parte la un act nelegiuit !

— De ce să mori? N-ai decît să trăieşti, dar să nu-i împiedici pe soldaţii tăi să meargă împreună cu ai mei în Piaţă.

— Îţi făgăduiesc — spuse Kornilov.

Se ţinu într-adevăr de cuvînt... Cînd m-am întors acasă l-am găsit pe fratele meu, Alexandru, care mă aştepta cu nerăbdare.

— Dar unde-i Iakubovici? a fost prima mea întrebare.

— Iakubovici e acasă la el. N-a găsit încă formula cum să ne trădeze cu mai mult curaj. Cît am căutat eu să-l conving să vină cu mine la regimentul de artilerie şi regimentul Izmailovski, el o ţinea însă morţiş:

« Lucrul de care v-aţi apucat e o nebunie. Nu-l cunoaşteţi pe soldatul rus, pe cînd eu îl cunosc ».

— După cîte înţeleg nu mai putem conta pe artilerişti şi pe celălalt regiment — i-am spus eu, simţind cum mă îneacă lacrimile. Se vede că aceasta-i voia Celui de Sus. N-are rost să ne pierdem vremea. Hai să mergem la regimentele noastre. Eu îl duc pe al meu în Piaţă.

— Mai stai o clipă, îmi spuse fratele. Aseară Rîleev se îndoia că lăudărosul de Iakubovici ar putea face ceva serios şi a promis că are să meargă el la artilerişti, la regimentele Izmailovski, Semenovski, la cel de vînători, şi are să le aducă în Piaţă.

— Nu, dragul meu, orice întîrziere poate fi fatală. Hai să mergem, să încercăm să scoatem regimentul înainte de a fi depus jurămîntul.

Fratele a dat ascultare cuvintelor mele şi am plecat amîndoi. El s-a adresat soldaţilor spunîndu-le că este aghiotant al împăratului Konstantin, că a fost reţinut venind spre Petersburg pentru că unii vor ca garda să depună jurămînt lui Nicolai etc., etc. Ostaşii au răspuns în cor.

— Nu-l vrem pe Nikolai, ura, să trăiască Konstantin !

https://biblioteca-digitala.ro

Cînd am ieşit cu batalioanele din cazarmă l-am văzut pe fratele meu Alexandru. El se afla lîngă generalul Fridrihs pe care căuta să-l convingă să plece. Văzînd că acesta nu se lasă convins şi-a desfăcut haina la piept şi a arătat pistolul. Fridrihs sări în stînga dar în aceeaşi clipă Şcepin, care se afla în spatele lui, îl atinse cu sabia, lovitura a fost atît de precisă încît generalul se prăbuşi. Cînd m-am apropiat de gangul de la ieşire, Şcepin a repetat mişcarea cu generalul Şinşin, care căuta să convingă un grup de soldaţi rebeli să renunţe la planurile lor. La ieşire am dat peste colonelul Hvoşcinski care stătea cu braţele ridicate, oprindu-i pe soldaţi şi făcîndu-le semne să se întoarcă. Şcepin ridică sabia. Hvoşcinski se făcu mititel de frică şi o luă la goană, aşa că Şcepin nu apucă decît să-l croiască pe spate cu latul sabiei: Hvoşcinski fugea şi ţipa cît îl ţinea gura:

— Mor ! Mor !

Soldaţii se tăvăleau de rîs.

Cînd am ajuns în Piaţa Senatului am găsit-o complet pustie.

— Vedeţi, am avut eu dreptate cînd am tot repetat că aţi conceput un plan ce nu poate fi realizat. Precum vezi, nu sînt singurul de această părere — spuse Iakubovici.

— Ai fi putut s-o spui dacă te-ai fi ţinut de cuvînt şi ai fi dus aici, aşa cum făgăduiseşi, artileria şi regimentul Izmailovski, i-a replicat fratele meu.

Şcepin şi cu mine ne-am apucat să aranjăm soldaţii în careu. Batalionul meu a ocupat două laturi, una îndreptată spre Senat, cealaltă spre Monumentul lui Petru I. Batalionul lui Şcepin, căruia i s-au adăugat soldaţi şi din alte batalioane, s-a aşezat pe laturile îndreptate spre catedrala Isaki şi spre Amiralitate. Era aproape 9 dimineaţa, ne aflam de peste două ceasuri în Piaţă, dar nici un fel de trupe nu veneau împotriva noastră. Primele pe care le-am văzut au fost regimentele de gardă călare care se apropiau agale dinspre dreapta, mergînd de-a lungul bulevardului Amiralităţii, apoi cotind la dreapta, au luat poziţie cu spatele spre Palatul Amiralităţii, cu flancul drept spre Neva. A urmat apoi regimentul Preobrajenski care venea dinspre Piaţa Palatului de Iarnă, precedat de artilerie. Dar în grabă obuzele fuseseră uitate şi s-a dat ordin ulterior să fie aduse. Obuzele au fost aduse abia către seară. Regimentul Pavlovski a fost aşezat cu spatele spre casa lui Lobanov-Rostovski, regimentul Semionovski în lungul malului, Izmailovski a rămas pe străduţa ce se deschisese după ce a fost construită casa lui Lobanov. Regimentele au fost aduse treptat şi dislocate cu pauze mari, cu întreruperi, într-o atmosferă de agitaţie. Regimentul Izmailovski care a refuzat cu hotărîre să depună jurămînt lui Nikolai, a fost aşezat faţă-n faţă cu trupele cu care abia aştepta să facă joncţiunea. Noul împărat, care era şeful acestui regiment, l-a salutat conform obiceiului strigînd de trei ori: «Sănătate băieţi !», dar n-a primit răspunsul cuvenit. Drept care nu i-a rămas decît să se retragă. Regimentul Izmailovski a rămas să stea aşa în faţa noastră pînă seara. De asemenea şi regimentul Preobrajenski . . . Trupele de gardă călare,

https://biblioteca-digitala.ro

cărora li s-a poruncit de trei ori să pornească la atac împotriva noastră şi care numai la a treia poruncă au reuşit să ajungă pînă în dreptul Senatului şi să ia poziţie în faţa lui, au rămas să stea şi ele fără să acţioneze pînă seara. Acest regiment fusese pregătit de membrii societăţii noastre, încît dacă noi am fi pornit la acţiune, el ni s-ar fi alăturat fără doar şi poate. De altfel, întocmai ca şi ostaşii din regimentul Preobrajenski, ei ne-au trimis vorbă în acest sens prin oamenii care stăteau în spatele careului.

După ce am reuşit să aranjez în careu ostaşii din diferite regimente şi să strîng laolaltă pe mulţi dintre membrii societăţii noastre, am remarcat absenţa lui Iakubovici şi am întrebat cărui fapt se datorează.

— Mi-a spus că-l doare cumplit capul şi se retrage din Piaţă, mi-a răspuns fratele meu. Dar ia priveşte-l, şi mîna lui se îndreptă spre locul de unde apărea ţarul urmat de suita sa, se vede că noul ţar a ştiut să-i influenţeze în chip favorabil nervii sensibili.

Într-adevăr, fratele nu se înşelase. Copleşit de sentimentele sale de loialitate, Iakubovici se apropiase de ţar rugîndu-l să-i dea voie să ne vorbească şi să ne convingă să revenim pe calea legalităţii. Ţarul s-a învoit.

Iakubovici a prins o batistă albă de sabie. S-a apropiat de careu şi i-a suflat repede lui Mihail Küihelbecher:

— Ţineţi-vă tare. Ei se tem grozav de voi. Apoi a plecat.

Curînd, un escadron de gardă călare ieşi din front şi porni în goană împotriva noastră. El a fost întîmpinat cu o ploaie de pietre aruncate de popor, smulse din caldarîm, şi de lemne luate din curtea vecină cu biserica Sf. Isaki. Atacul a fost slab, lipsit de vlagă, călăreţii reveniră la locul lor. Al doilea şi al treilea atac au fost respinse cu sînge rece şi stoicism fără ajutorul poporului. După respingerea celui de al treilea atac, trupele de gardă călare au trecut spre Senat unde au început să ia poziţie în front. Ostaşii mei, crezînd că au intenţia să treacă la atac din această direcţie au dus puştile la ochi gata să tragă. Dacă ar fi făcut-o, ar fi nimerit în plin.

Uitînd de primejdie, am ieşit în faţa regimentului şi am strigat:

— Opriţi !

Pionierii călare nu se ştie din porunca cui au pornit peste cîteva clipe trecînd prin faţa regimentului nostru. Soldaţii mei traseră cîteva focuri răzleţe silindu-i să se întoarcă. Împuşcăturile au fost auzite în cazărmile trupelor de gardă de unde le-au sosit imediat ajutoare. Ne-a mai venit încă un ajutor cu totul neaşteptat. Pe cînd inspectam latura careului nostru îndreptată spre Neva, am văzut cum se apropie elevii liceului militar de marină şi ai liceului militar nr. 1.

— Am fost delegaţi de liceele noastre militare să vă cerem încuviinţarea să venim în Piaţă şi să luptăm alături de Dumneavoastră — a spus unul dintre ei. Vorbea cu glasul întretăiat de emoţie.

Fără să vreau, am zîmbit, şi pentru o clipă mi-a trecut prin minte ideea să le îngădui să vină în Piaţă. Dar am renunţat repede, însemna să supun primejdiei viaţa şi viitorul acestor copii-eroi.

https://biblioteca-digitala.ro

Ziua era mohorîtă, sufla un vînt rece. Soldaţii îmbrăcaţi în haine de paradă se aflau de peste şapte ceasuri în piaţă. Eram înconjuraţi din toate părţile de trupe, nu aveam o căpetenie, un conducător (dictatorul desemnat de noi, Trubeţkoi, nu mai apărea) nu aveam artilerie, nu aveam cavalerie, într-un cuvînt ne lipseau elementele morale şi fizice necesare pentru a întreţine curajul soldaţilor. Aceştia stăteau neclintiţi, dînd dovadă de o mare bărbăţie... Ca să le încerc starea de spirit, m-am apropiat de Liubimov, un sergent tînăr, frumos, care se însurase cu trei zile înainte şi pe care l-am binecuvîntat cînd s-a dus la biserică pentru a se căsători.

— Ce-i Liubimov, ai căzut pe gînduri? Ori te gîndeşti la tînăra-ţi nevastă? l-am întrebat eu, bătîndu-l prieteneşte pe umăr.

— De nevastă-mi arde mie acuma, Excelenţa voastră! Mă tot gîndesc de ce stăm locului. Uitaţi-vă, şi soarele apune, picioarele ni-s îngheţate, mîinile aşişderea şi noi tot stăm.

— Mai aşteaptă puţin Liubimov! acuşi o pornim. Cu inima frîntă de jale m-am depărtat.

Kűihelbecher şi Puşcin căutau să convingă mulţimea să plece din piaţă, să nu aştepte să se tragă în noi. M-am alăturat lor, dar nu primeam decît un răspuns: murim împreună cu voi. A venit Suhozanet şi ne-a transmis un ultimatum din partea ţarului: ori depunem armele, ori vor deschide focul împotriva noastră.

— Pleacă precum ai venit, i-am strigat cu toţii. Iar Puşcin a adăugat:

— Trimite pe cineva mai cinstit decît dumneata. La înapoiere Suhozanet îşi scoase coiful de paradă, semnalul convenit pentru deschiderea focului. Primele salve răsunară. Gloanţele trecură şuierînd deasupra capetelor. Mulţimea nu se mişcă din loc. A doua salvă ţinti drept în mijlocul massei. Căzură mulţi nevinovaţi. Oamenii începură să se împrăştie. Urmă a treia salvă. Mulţi soldaţi din regimentul meu căzură, se rostogoliră la pămînt cuprinşi de chinurile morţii. Alţii o luară la goană spre Neva. Liubimov mă ajunse şi-mi spuse:

— Orice ar fi, eu unul nu vă părăsesc, dar în aceeaşi clipă un glonţ îl lovi din plin în piept şi el căzu la picioarele mele. Sîngele ţîşnea din rana adîncă. I-am dat batista mea.

— Băieţi, după mine! le-am strigat soldaţilor şi am coborît spre fluviu. Am oprit apoi valul de ostaşi cu ajutorul plutonierilor, am încercat să organizez o coloană cu intenţia de a trece Neva pe gheaţă şi de a ocupa fortăreaţa Petropavlovsk. Dacă manevra mi-ar fi reuşit am fi avut un excelent point d'appui unde ne-am fi putut retrage cu toţii şi am fi putut purta tratative cu Nikolai la adăpostul tunurilor îndreptate spre Palatul de Iarnă. Am reuşit să aduc în ordine de bătaie trei batalioane, cînd am auzit şuierînd un obuz, lovindu-se de gheaţă şi lunecînd apoi în lungul fluviului. Continuam operaţia deşi obuzele îmi provocau goluri, cînd în dreapta, cînd în stînga. Eram aproape gata, cînd pe neaşteptate a răsunat un strigăt:

https://biblioteca-digitala.ro

— Ne înecăm!

Am văzut o bulboană imensă în care se zmuceau, se luptau, se înecau soldații. Sub povara oamenilor gheața lovită de obuze nu rezistase.

— Unde ne ducem acum? mă întrebă stegarul.

Am aruncat o privire spre poarta Academiei și am văzut curtea interioară, rotundă, pe care o cunoașteam atît de bine. « Pe aici, băieți ! » le-am strigat. Primul grup de soldați pătrunse pe poartă trecînd în goană prin fața portarului uluit, care însă, peste o clipă, revenindu-și din groază, coborî scripetele și ne închise poarta în nas. Am poruncit soldaților să pună mîna pe o bîrnă din fundul unui șlep pe jumătate dărîmat ce stătea prins de malul apei. Am încercat să deschidem poarta. Dar în clipa în care aceasta părea să cedeze sub loviturile noastre am văzut gonind spre noi un escadron de cavaleriști din gardă. Ne-am dat seama de inutilitatea acțiunii noastre. Puteam oare să ne gîndim la rezistență în acest haos, cînd eram reduși cu toții, la o grămadă amorfă?

— Salvați-vă băieți, care cum puteți! și soldații o porniră în goană. M-am apropiat de stegar și, îmbrățișîndu-l, i-am spus:

— Spune-le tovarășilor tăi de regiment că, luîndu-mi rămas bun de la tine, mi-am luat pentru totdeauna rămas bun de la ei. Du-te acum și predă steagul ofițerului aceluia care gonește în fruntea coloanei. În felul acesta vei scăpa de pedeapsă.

Am mai stat locului cîteva clipe, l-am văzut pe stegar apropiindu-se în mijlocul pieței Rumianțev de ofițer, înmînîndu-i steagul și în aceeași clipă căzînd la pămînt lovit de sabia lui ...

Strecurîndu-mă agale pe ulicioare spre casa tihnită a surorilor mele, simțeam cum se potolește treptat starea de încordare în care mă aflasem toată ziua, cum dispare povara ce-mi apăsa sufletul. Știam că-mi făcusem datoria ...

În românește de T.N.

https://biblioteca-digitala.ro

Mişcarea decembristă a înscris nu numai o pagină de seamă în istoria luptei revoluţionare din Rusia, dar a lăsat şi o bogată moştenire literară şi publicistică. În afară de creaţiile literare propriuzise printre care se înscriu binecunoscutele contribuţii poetice ale lui K. Rîliev, A. Odoievski, V. Küchelbecker. A, Bestujev-Marlinski, etc., moştenirea decembriştilor cuprinde şi alte scrieri de profiluri foarte variate — politice, economice, sociale, istorice, dintre care relativ puţine au ajuns pînă la noi, majoritatea fiind pierdute sau distruse. Pe lîngă cunoscuta « Ruskaia Pravda » a lui Pestel, sintetizînd programul de lupte şi reforme preconizat de decembrişti, de « Catehismul » lui N. Muraviov, de fapt un fel de proiecte de constituţie şi nu singurele care au circulat în epoca respectivă, documente deosebit de interesante sînt: « Petiţiile » aparţinînd unor reprezentanţi de frunte ai mişcării decembriste, ca M. Orlov, N. I. Turgheniev, A. V. Muraviov, A. Iakuşkin, tratînd probleme politice şi sociale ale vremii, cum ar fi de pildă cea a lui Orlov, cerînd desfiinţarea iobăgiei. Nu mai puţin vrednice de luat în seamă ar fi diferitele proiecte de program, materiale cu caracter « tactic », după cum un însemnat capitol îl reprezintă scrierile legate nemijlocit de ziua răscoalei, de evenimentele lui 14 decembrie: « Manifestul din 14 decembrie » (cunoscut şi sub titlul « Manifest către poporul rus ») « Apel către poporul rus » al lui Bestujev-Riumin, ca şi publicistica decembristă care cuprinde « Scrisorile către Buturlin » ale lui M. Orlov, « Discursul » lui M. Orlov ţinut la Societatea Biblică, Pamfletele lui Veraievski, « Despre soldat », « Despre robia ţăranilor », sau Însemnările lui N. I. Turgheniev « Despre starea iobăgiei în Rusia ».

În măsură egală, moştenirea decembristă cuprinde lucrări de critică literară, de filologie, de estetică, de istorie. Pentru propagarea ideilor lor decembriştii au apelat, şi nu o dată, la alegorie, la parabolă, cultivînd un limbaj esopic, recurgînd la forme şi specii ce puteau înşela vigilenţa autorităţilor ţariste.

Printre creaţiile cele mai cunoscute de acest fel se înscrie şi utopia, « Visul » de A. D. Ulîbîşev citită în 1819 la una din şedinţele Societăţii literare « Lampa verde » afiliate Societăţilor secrete decembriste, cărora le servea ca un fel de tribună legală. Publicist, spirit cultivat şi unul din cei mai fini cunoscători ai muzicii în epoca respectivă, autor de studii despre Beethoven şi a unei ample şi mult apreciate monografii despre Mozart, autor de drame, traducător, A. D. Ulîbîşev (1794—1858) nu a fost dovedit ca făcînd parte din societăţile secrete decembriste, ceea ce l-a situat în afara destinului tragic al multora dintre prietenii săi care au cunoscut suferinţele temniţei şi ale ocnei. Problema apartenenţei sau neapartenenţei sale organizatorice la mişcarea decembristă rămîne pînă astăzi deschisă. Dar simpatiile sale decembriste rezultă evident din toată activitatea sa dinainte de 1825 şi-şi află expresia şi în utopia « Visul » considerată unul din documentele decembriste cele mai de seamă, ca şi în activitatea sa de după eşecul răscoalei care rămîne consecventă idealurilor din tinereţe.

T.N.

https://biblioteca-digitala.ro

A.D. ULÎBIȘEV

UN VIS

Dintre toate felurile de superstiții, cea mai acceptabilă, cred eu, e cea care încearcă să explice visele. Într-adevăr, visele au în ele ceva mistic, care ne face să recunoaștem în viziunile lor fantastice un avertisment al cerului sau prototipuri ale viitorului nostru. De îndată ce un ambițios are un vis care s-a ferit multă vreme din calea ochilor săi, el se și vede împodobit cu un ordin ce îi provoca insomnii, și, trezindu-se din somn, caută să se convingă că sărbătoarea Paştilor sau Anul Nou îi vor aduce împlinirea visului. Îndrăgostitul nefericit se desfată în vis cu obiectul îndelungatelor sale dorințe, și speranța aproape mistuită reînvie în inima lui. Fericită însușire de a te hrăni cu iluzii, tu contrabalansezi necazurile reale care ne înconjoară în permanență viața; dar farmecele tale hrănesc nu numai pasiuni egoiste. Un patriot, prieten al rațiunii, și, îndeosebi, un filantrop, își au și ei idealurile lor, care cîteodată se întruchipează în vise și le oferă clipe de fericire închipuită ce depășește de o mie de ori tot ce poate să le ofere trista realitate. Așa a fost și visul meu de-acum două nopți; visul acesta concordă într-atîta cu dorințele și idealurile camarazilor mei din « Lampa Verde» încît nu pot să nu li-l împărtășesc.

Se făcea că mă aflam pe străzile Petersburgului, dar totul era atît de schimbat, încît îmi era greu să mai recunosc ceva. La fiecare pas îmi atrăgeau privirea noi clădiri publice, iar cele vechi păreau a fi folosite în scopuri ciudat de deosebite de destinația lor inițială. Pe fațada Palatului Mihailovski am citit această inscripție cu litere mari de aur: « Palatul Adunării de Stat». Școli publice, academii, biblioteci de toate soiurile ocupaseră locul nenumăratelor cazărmi de care era plin orașul. Trecînd prin fața Palatului Anicikin, am văzut prin geamurile mari o mulțime de monumente superbe din marmură și bronz. Mi s-a spus că acesta este Panteonul Rus, adică o colecție de statui și busturi ale oamenilor vestiți prin talentul sau prin meritele lor față de patrie. Am căutat zadarnic chipul actualului proprietar al acestui palat.

Ajungînd pe Bulevardul Nevski, mi-am aruncat privirea înainte pe strada dreaptă, și în locul mînăstirii care o încheie am văzut un arc de triumf, ridicat parcă pe ruinele fanatismului. Deodată mi-au izbit auzul niște sunete apropiate, a căror armonie și forță necunoscută păreau o împreunare a orgei, armonicei și a unui instrument de suflat numit serpent. Curînd am văzut o mulțime de oameni scurgîndu-se spre locul de unde veneau sunetele acelea; m-am alăturat mulțimii și după un timp am ajuns dinaintea unei rotonde, ale cărei proporții și splendoare întreceau nu numai toate edificiile noastre contemporane, dar și uriașele monumente ale grandorii romane din care noi vedem numai niște cioburi. Ușile de bronz, neobișnuit de mari, se deschiseseră ca să primească mulțimea; am intrat și eu împreună cu ceilalți.

Simplitatea plină de noblețe a interiorului corespundea grandorii exteriorului. Cupola, susținută de trei rînduri de coloane, reprezenta în interior firmamentul cu constelațiile sale. În mijlocul sălii se înălța un altar de marmură, pe care ardea

o flacără perpetuă. Tăcerea adîncă ce domnea aici şi expresia de concentrare de pe toate chipurile m-au făcut să cred că mă aflu într-un templu, fără însă a putea ghici cărei religii îi aparţine el. Nu vedeam nici o statuie, nici o pictură, nu vedeam nici preoţi ale căror veşminte sau mişcări mi-ar fi putut risipi îndoielile sau îndruma presupunerile. După o tăcere de un minut, cîteva voci de o superbă puritate şi sonoritate au început să cînte un imn Creaţiunii. Execuţia mi s-a părut pentru prima oară demnă de geniul lui Haydn şi am crezut că într-adevăr ascult un cor de îngeri. Deci printre ele trebuiau să se afle şi voci de femeie? Era neîndoios aşa, şi această noutate, atît de potrivită cu bunul gust şi cu raţiunea, mi-a produs o plăcere nespusă. « Ei bine, mi-am zis, dacă gîngania cu bîzîitul ei şi pasărea cu ciripitul ei îl slăvesc pe Cel de Sus, ce inechitate ridicolă şi barbară opreşte jumătatea cea mai interesantă a spiţei umane să-i aducă laude?» Împreunîndu-se cu aburii miresmelor ce ardeau pe altar, sunetele minunate ale acestei muzici se înălţau în tăriile cupolei şi păreau că duceau cu ele gîndurile frumoase, avînturile de recunoştinţă şi iubire ce se smulgeau din toate inimile, năzuind spre dumnezeire.

Pe urmă cîntarea a încetat. Un bătrîn venerabil, avînd pe el însemne necunoscute mie, a urcat pe treptele altarului şi a rostit aceste cuvinte: « Cetăţeni, aducîndu-ne prinosul de recunoştinţă celui atoatebinefăcător, ne-am făcut o datorie sfîntă; dar datoria aceasta va fi o formă deşartă dacă nu vom slăvi divinitatea şi cu faptele noastre. Numai dacă vom trăi potrivit legilor omeniei şi cu sentimentul de compasiune faţă de fraţii noştri nefericiţi, sentiment sădit de însuşi Dumnezeu în sufletele noastre, vom putea nădăjdui să cunoaştem, cu preţul cîtorva ani de virtute, fericirea veşnică». Şi zicînd aşa, bătrînul a încredinţat mizericordiei celor de faţă pe cîţiva săraci, ruinaţi de pe urma unor împrejurări nefericite, într-un chip cu totul nemeritat. Toţi s-au grăbit să-i ajute pe măsura puterilor, şi după cîteva minute am văzut adunîndu-se o sumă îndestulătoare pentru a scoate din mizerie zece familii.

Eram zguduit de toate cele văzute şi datorită unei inconsecvenţe inexplicabile, dar frecvente în vis, deodată mi-am uitat numele, ţara şi m-am simţit un străin venit pentru prima oară la Petersburg. M-am apropiat de bătrîn şi fără a mă sfii cîtuşi de puţin de cinul lui înalt, i-am vorbit cît se poate de degajat.

— Domnule, i-am spus, iertaţi curiozitatea unui străin care, fără a şti dacă trebuie să-şi creadă ochilor, îndrăzneşte să vă ceară explicaţia atîtor miracole. Oare concetăţenii dumneavoastră nu sînt de confesiune greco-catolică? Grandioasa adunare la care am fost martor nu seamănă de loc cu liturghia grecească şi nici cu cea latină, ba chiar nu are nici urmă de creştinism.

— De unde aţi venit? mi-a răspuns bătrînul. Sau poate studiul istoriei v-a captivat pînă într-atîta încît trecutul a reînviat pentru dumneavoastră, iar prezentul v-a dispărut din vedere? De aproape trei secole, la noi s-a instaurat religia adevărată, adică cultul unui dumnezeu unic şi atotputernic, întemeiat pe dogma nemuririi sufletului, a suferinţei şi răsplatei după moarte, eliberat de orice legături cu omenescul şi cu superstiţiile. Noi înălţăm rugile noastre nu pîinii de grîu, nici vîscului din stejar, nici sfîntului mir, ci aceluia despre care unul din cei mai mari poeţi ai unei naţiuni care ne-a fost din vremurile străvechi învăţătoare a spus: « Eternitatea e-al lui nume, şi-a lui creaţie e lumea». Printre oamenii de rînd mai sînt babe şi bigoţi care regretă ritualurile de altădată. Nu poate fi nimic mai frumos, spun ei, decît să vezi o slujbă oficiată de un arhiereu, cînd o duzină de preoţi şi de diaconi, transformaţi în lachei ca să-i pună veşmintele, se lasă în genunchi dinaintea lui şi îi sărută mereu mîna, în timp ce el şade în jilţ, iar toţi credincioşii stau în picioare. Spuneţi-mi, oare nu era asta o adevărată idolatrie, mai puţin fastuoasă decît la greci, dar mai stupidă, pentru că un slujitor al Domnului se identifica cu un idol. Azi,

https://biblioteca-digitala.ro

la noi nu mai există preoţi, şi cu atît mai puţin călugări. Orice funcţionar superior îndeplineşte cu rîndul îndatoririle pe care le-am îndeplinit eu azi. După ce voi părăsi templul, voi merge să împart dreptatea. Cel ce stă de strajă rînduielilor pămînteşti nu e oare şi cel mai demn reprezentant al lui Dumnezeu, izvorul ordinei din Univers? Nu există nimic mai simplu decît cultul nostru. În templul nostru nu vedeţi nici tablouri, nici statui; noi nu considerăm că înfăţişarea materială a divinităţii e jignitoare, dar ea e pur şi simplu ridicolă. Muzica este singura artă admisă pe bună dreptate în templele noastre. Ea este limbajul firesc dintre om şi divinitate, deoarece ea ne face să presimţim ceea ce nici un grai nu poate să exprime şi nici imaginaţia nu ştie să închipuie. Datoria mă cheamă în altă parte, a zis bătrînul, şi dacă doriţi să mă însoţiţi, vă voi vorbi cu plăcere despre prefacerile şi reformele care s-au produs în Rusia în răstimpul acestor trei sute de ani asupra cărora se pare că sînteţi slab informat.

Am acceptat cu recunoştinţă propunerea lui şi am ieşit împreună din templu.

Mergînd prin oraş, m-au izbit costumele locuitorilor lui. Ele întruneau eleganţa europeană şi grandoarea asiatică. La o privire mai atentă am recunoscut caftanul rusesc, cu oarecari modificări.

— Mi se pare, i-am spus călăuzei mele, că Petru cel Mare a poruncit clasei superioare a societăţii ruseşti să poarte straie nemţeşti. De cînd le-aţi desfiinţat?

— De cînd am devenit naţiune, mi-a răspuns el. De cînd, încetînd de a mai fi robi, nu mai purtăm livreaua stăpînului. Petru cel Mare, cu toate talentele sale excepţionale, era înzestrat mai degrabă cu geniul imitării decît cu un spirit creator. Silind un popor barbar să adopte costumul şi moravurile unor străini, el i-a dat într-un răstimp scurt o aparenţă de civilizaţie. Dar această civilizaţie prematură era tot atît de îndepărtată de adevărata civilizaţie cît de îndepărtată e o efemeră plantă de seră de un stejar bătrîn, crescut sub efectul aerului, al soarelui şi al anilor săi mulţi, ca un bastion împotriva furtunii şi un monument al eternităţii. Petru era mult prea îndrăgostit de gloria sa ca să fie patriot pe de-a întregul. El voia să savureze în răstimpul vieţii sale o evoluţie ce putea fi numai rodul unor secole. Numai timpul creează oameni mari în toate ramurile ce definesc caracterul unei naţiuni şi trasează calea pe care trebuie ea s-o urmeze. Impulsul dat de acest stăpînitor a întîrziat pentru mult timp la noi succesele autentice ale civilizaţiei. Experienţele noastre în artele frumoase, copiate după operele străinilor, au menţinut între ei şi noi pe parcursul a două secole diferenţa care îl separă pe om de maimuţă. Operele noastre literare, îndeosebi, purtau deja amprenta decadenţei înainte de a fi ajuns la maturitate, şi literatura noastră, la fel ca şi instituţiile noastre, se compară cu un fruct verde pe-o parte şi putred pe cealaltă. Din fericire am observat la timp rătăcirea noastră.

Marile evenimente, sfărîmîndu-ne cătuşele, ne-au ridicat pe primul loc printre popoarele Europei şi totodată au înviorat scînteia aproape stinsă a geniului nostru popular. Am început să punem în valoare vîna fertilă şi aproape neatinsă a străvechii noastre literaturi orale populare şi în scurtă vreme a răbufnit din ea focul poetic care arde şi acum cu atîta strălucire în epopeile şi tragediile noastre. Moravurile, căpătînd trăsăturile tot mai caracteristice care deosebesc popoarele libere, au dat naştere la noi unei comedii bune, unei comedii originale. Tiparniţele noastre nu se mai îndeletnicesc cu repetarea şi sporirea cantităţii inutile a acelor traduceri de piese franţuzeşti, învechite chiar şi la poporul pentru care au fost create. Aşadar, numai îndepărtîndu-ne de străini, după pilda scriitorilor din ţările care au creat la ei o literatură naţională, ne-am putut ridica la nivelul lor şi, învingîndu-i cu forţa armelor, am devenit aliaţii lor întru geniu.

https://biblioteca-digitala.ro

— Iertaţi-mă că vă întrerup, domnul meu, dar eu nu văd mulţimea aceea de militari pentru care, aşa cum mi s-a spus, oraşul dumneavoastră slujeşte ca centru principal.

— Şi cu toate acestea, mi-a răspuns el, noi avem mai mulţi soldaţi decît a avut Rusia vreodată, pentru că numărul lor se ridică la cincizeci de milioane de oameni.

— Cum, o armată de cincizeci de milioane de oameni?! Glumiţi, domnule!

— Nimic nu este mai adevărat, pentru că natura şi naţiunea fac un tot. Fiecare cetăţean devine erou atunci cînd trebuie să apere pămîntul care hrăneşte legile ce-l apără, pe copiii pe care el îi educă în spiritul libertăţii şi al onoarei, şi patria al cărei fiu se mîndreşte a fi. E adevărat, noi nu întreţinem aceste uriaşe gloate de trîntori şi de hoţi rînduiţi în regimente, acest flagel nu numai pentru cei împotriva cărora sînt ei trimişi, dar şi pentru poporul care îi hrăneşte, pentru că dacă ei nu nimicesc generaţii întregi cu armele, le distrug din rădăcină răspîndind bolile molipsitoare. Noi nu mai avem nevoie de ei. Schelele care susţineau despotismul s-au prăbuşit odată cu el. Dragostea şi încrederea poporului, şi mai ales legile, care îl lipsesc pe suveran de posibilitatea de a abuza de puterea sa, alcătuiesc în jurul lui o gardă mai unanimă decît şaizeci de mii de baionete. Ia gîndiţi-vă, aveau oare trupe regulate republicile din antichitate cele mai vestite prin faptele lor de arme, ca Sparta, Atena, Roma? Serviciul necesar pentru ordinea internă din ţară este făcut pe rînd de toţi cetăţenii în stare să poarte o armă pe toată întinderea imperiului. Vă daţi seama că această schimbare din sistemul militar a adus o uriaşă schimbare şi în finanţe. Trei pătrimi din veniturile noastre, înghiţite mai înainte exclusiv de întreţinerea armatei, ceea ce n-o împiedica să moară de foame, se folosesc acum pentru creşterea bunăstării obşteşti, pentru stimularea agriculturii, comerţului, industriei şi pentru sprijinirea celor săraci, al căror număr, sub cîrmuirea părintească a Rusiei, mulţumită cerului scade pe zi ce trece.

În tot timpul acesta am stat în mijlocul Pieţei Palatului. Deasupra zidurilor înnegrite de vreme ale palatului flutura drapelul vechi, dar în locul vulturului bicefal cu fulgere în gheare am văzut o pasăre Phoenix plutind în nori şi ţinînd în plisc o cunună de ramuri de măslin şi de imortele.

— După cum vedeţi, noi am schimbat stema imperiului, mi-a spus însoţitorul meu. Cele două capete ale vulturului, care semnificau despotismul şi superstiţia, au fost tăiate, şi din sîngele care s-a scurs a răsărit Phoenixul libertăţii şi al adevăratei credinţe.

Ieşind pe cheiul Nevei am văzut în faţa palatului un splendid pod pe jumătate din marmură, pe jumătate din granit, care ducea spre o superbă clădire de pe celălalt mal al fluviului şi pe al cărei frontispiciu am citit: « Sanctuarul justiţiei este deschis fiecărui cetăţean, şi la orîce oră el poate apela la protecţia legilor».

— Acolo, mi-a spus bătrînul, se întruneşte Tribunalul suprem, alcătuit din bătrînii naţiunii, al cărui membru am cinstea de a fi.

Am vrut să trec podul, cînd deodată m-au trezit sunete de goarnă şi de tobă, şi ţipetele unui ţăran beat tîrît la secţia de poliţie. Mi-am zis că mai e mult pînă mi se va împlini visul...

În româneşte de I.B.

https://biblioteca-digitala.ro

DMITRI MEREJKOVSKI

ALEXANDRU I ŞI DECEMBRIŞTII

— Excelenţă, ce noutăţi ne aduceţi? zise cneazul Volkonski ridicîndu-se în întîmpinarea lui Dibici.

— Ce noutăţi? rosti după o clipă de tăcere Dibici, cu glasul surd, descheindu-şi gulerul hainei militare de parcă ar fi simţit că se sufocă. Noutatea este următoarea: curierul trimis la Varşovia s-a întors fără nici un răspuns.

— Cum, fără nici un răspuns?

— Aşa bine. Telegramele pe care le-am trimis n-au fost desfăcute, curierul n-a fost primit, şi în aceeaşi noapte a fost poftit să plece din oraş interzicîndu-i-se să stea de vorbă cu cineva. . .

— Ce spui, ce spui? exclamară Vilie şi Volkonski.

— Nu mă credeţi, domnilor? Nici eu n-am crezut la început. Dar poftim, citiţi.

Dibici întinse o scrisoare. Volkonski începu s-o citească şi păli după cîteva clipe.

---

* Fragment

https://biblioteca-digitala.ro

— Ce să fie? Ce să însemne, Doamne?

Vilie citi şi el şi chipul i se lungi vizibil.

Scrisoarea era semnată de marele cneaz Konstantin Pavlovici care comunica că în conformitate cu aprobarea defunctului împărat renunţase la dreptul său la tron în favoarea fratelui, marele cneaz Nikolai Pavlovici, în virtutea rescriptului imperial din 2 februarie 1822.

« Ţinînd seama de acestea, nu-mi pot asuma nici un fel de răspundere şi nu pot da dispoziţii pe care urmează să le primiţi la Sankt-Petersburg de la persoanele împuternicite. Eu rămîn la locul meu actual, acelaşi supus ca şi domniile voastre al noului împărat. Vă doresc numai bine».

— Despre ce rescript să fie vorba? întrebă Vilie, venindu-şi în fire.

— Nu pot să ştiu, răspunse Dibici.

— Împăratul nu ţi-a spus nimic?

— Nimic.

— Dar ultima lui voinţă?...

— Ultima lui voinţă a rămas necunoscută.

— Cum, nu şi-a adus aminte înainte de moarte?

— Nu şi-a adus aminte. Se vede că a uitat.

— Şi dumneata ai uitat?

— Eu? N-am uitat deloc. Am avut onoarea să-i raportez majestăţii sale de cîteva ori. Şi căutătura pe care Dibici i-o aruncă lui Volkonski era plină de răutate. Dar majestatea sa nu mi-a răspuns nimic. Stătea de parcă era cuprins de apoplexie.

— Ce să fie, ce să facem, Doamne? Şoapta lui Volkonski semăna a delir. Pe neaşteptate sări de pe scaun, se lovi cu palmele şi strigă: — Dar jurămîntul, ce facem cu jurămîntul?...

— Ce să facem? Ieri am jurat unui împărat, mîine o să depunem jurămînt altuia. Se vede că nimeni nu mai face caz de jurămînt; şi Dibici zîmbi acru, ceea ce-i schimonosi şi mai rău chipul. — Rămîne numai de văzut dacă Nikolai Pavlovici va accepta coroana. Deocamdată nici asta n-o ştim... Ei, dar pînă una alta este interregn. Împăratul a murit, moştenitor nu avem, nu se ştie cui aparţine Rusia...

Dibici se ridică, se apropie de masă, turnă rom în pahar, şi ridicîndu-l rosti:

— Am onoarea să vă felicit domnilor cu doi împăraţi... sau poate cu nici unul! după care bău. Vilie deschise gura, să spună ceva, dar Dibici îl întrerupse:

— Stai puţin, nu-i încă totul. A fost surpriza numărul unu, iar acum urmează surpriza numărul doi. În hîrtiile defunctului împărat am găsit un denunţ în care se vorbea de un complot politic din cele mai vaste răspîndit în armata întregului imperiu. Azi-mîine va izbucni revoluţia. Poate că a şi izbucnit pe undeva, iar noi stăm aici şi nu ştim...

— Asta ne mai lipsea, mormăi Volkonski. Vroi să mai adauge ceva, dar limba refuză, capul îi căzu pe umeri, avea chipul palid, leşinase.

— Ei drăcie! altă belea. bombăni Dibici. Ce-a păţit? Un atac de apoplexie?

Vilie îi tamponă tîmplele cu apă, îl desfăcu la gît, îi dădu să miroase amoniac şi Volkonski îşi veni în simţiri, dar era complet turtit.

« Bătrîn ramolit» ! îşi zise Dibici în sinea lui, cu dispreţ.

●

— Povesteşte-mi. Goliţîn, cum s-a întîmplat?

— Uite cum: dumneata Pestel ştii că sublocotenentul Zaikin a luat Ruskaia Pravda împreună cu alte hîrtii, să le ţină la păstrare.

— Ştiu. Chiar eu i le dădusem cînd am aflat că se ştie despre complotul nostru şi cînd aşteptam în fiecare clipă să fiu arestat. Unde le-a ascuns?

https://biblioteca-digitala.ro

— Le-a băgat sub podea, în casa lui de la Nemirov, apoi le-a cusut într-o pernă şi le-a adus la Tulcin. « Faceţi ce ştiţi cu ele, ne-a zis, el, la mine nu le mai pot ţine. Locul nu e sigur. Sînt destui spioni şi apoi mai sînt şi şoareci. . .»

— Aşadar, şoarecii rod Ruskaia Pravda. Să fie asta o alegorie, Goliţîn?

— Da, Pestel, poţi s-o socoteşti drept o alegorie.

— Ei, şi ce-aţi hotărît?

— Multă vreme n-am ştiut ce să facem. Unii ziceau să le ardem, alţii dimpotrivă ziceau « cum să arzi hîrtii ca acestea? Trebuie să le îngropăm în pămînt». Aşa am şi hotărît să facem. La început ne-am gîndit la cimitirul din Tulcin. Dar acolo e lume multă şi autorităţile sînt prea aproape. Le-am împachetat din nou şi le-am dus în satul Kirnasovka pe drumul spre Balta, la distanţă de cincisprezece kilometri de Tulcin. Am vrut să le îngropăm în vreo grădină sau pe cîmp, dar şi aşa era primejdios. Puteau să ne vadă nişte ţărani care şi-ar fi zis că e cine ştie ce comoară (astăzi toată lumea caută comori), le-ar fi desgropat şi le-ar fi dus autorităţilor. După multă chibzuială, ne-am hotărît să le îngropăm undeva departe pe un teren viran. Ne-am dus la cîrciuma lui Slioma, tîrziu după miezul nopţii, de parcă am fi fost contrabandişti sau falsificatori de monede, şi cînd cîrciumarul şi nevastă-sa au adormit, ne-am închis într-o odăiţă, am aşezat hîrtiile într-un cufăr de plumb din cele folosite în artilerie pentru praf de puşcă, iar apoi acesta l-am pus într-un cufăr de lemn. . .

— Aşadar, două sicrie ca pentru cine ştie ce mort simandicos.

— Întocmai. Cufărul e lunguieţ şi nu prea mare, parcă ar fi un sicriu de copil. Cînd am bătut capacul, aveam impresia că închidem un sicriu. Eu am băgat în afară de Ruskaia Pravda şi Catehismul lui Muraviov, pentru orice eventualitate, cine le-o găsi să le găsească împreună.

— Aşadar, Muraviov şi cu mine zacem împreună în acelaşi sicriu.

— Da, împreună. . . Cufărul era greu, nu-l puteam duce pe braţ, l-am aranjat într-o căruţă şi am plecat. Am luat şi felinare cu noi căci noaptea era neagră, nu se vedea la doi paşi, mai şi ningea, încît am rătăcit drumul. . . Ai fost vreodată prin locurile acelea?

— Am fost.

— Ştii, pe stînga, de la drumul ce duce spre Balta, cam la o jumătate verstă distanţă, lîngă rîul Kozarika e un teren viran. E un loc sălbatic, numai rîpe şi tufişuri. Se zice că odinioară nişte tîlhari au ucis aici o jupîniţă de viţă nobilă. E acolo o cruce. Ţăranii evită locul, se tem că noaptea jupîniţa se scoală din sicriu. Nu departe de această cruce am săpat şi noi o groapă ca de copil, am depus cufărul, iar cînd am început să aruncăm pămîntul deasupra şi primii bulgări au lovit capacul, am avut chiar senzaţia că ar fi un sicriu. « Ce-ar fi să-l prohodim, să-i cîntăm Doamne, odihnească-se sufletele adormiţilor robilor tăi», glumi cineva. L-am îngropat, zăpada s-a aşternut deasupra, nu se mai vede nimic. Doar crucea mai indică locul. . .

— Goliţîn, dumitale îţi plac alegoriile?

— Îmi plac nu-mi plac, dar fără ele nu se poate. . . Lîngă mine se afla locotenentul Bobrişcev-Puşkin. Înainte de a ne despărţi şi-a scos chipiul, a făcut semnul crucii şi mi-a strîns mîna. Nu am schimbat nici un cuvînt, dar am înţeles că amîndoi ne luăm angajamentul să facem tot posibilul ca morţii să învie. . .

— Precum jupîniţa aceea ucisă?

— Nu ucisă, ci vie.

— Ei, mult timp o să mai asteptaţi.

— Chiar de-ar fi mult timp, totuşi. . . Adu-ţi aminte, Pestel, parabola cu sămînţa de muştar. Cînd se seamănă se folosesc foarte puţine seminţe, dar ele crescînd dau roade foarte multe.

https://biblioteca-digitala.ro

— Altă alegorie... Să lăsăm aceste subiecte, hai mai bine să discutăm despre altceva.

...În biroul lui Pestel totul era ca altădată. Din tablourile lor cnejii Sangujko, moşi şi strămoşi priveau cu tot atîta expresivitate şi ameninţare încît aveai impresia că-şi rotesc pupilele urmărind pe cei ce se uită la ei. Mirosea ca şi altădată a şoareci şi igrasie. Domnea aceeaşi singurătate şi melancolie.

Lampa ardea cu o flacără stinsă. Lemnele din cămin erau pe terminate. Afară viscolea, vîrtejurile de zăpadă goneau prin faţa ferestrelor ca nişte fantome palide, copacii bătrîni vuiau în parc, îşi fluturau ramurile ca nişe braţe cuprinse de disperare.

—Era să uit. Mai am pe aici nişte hîrtioare, spuse Pestel, şi scoase din sertarul biroului un teanc. Astea nu merită să fie îngropate. Le pot azvîrli direct în foc.

Aruncă hîrtiile una după alta în cămin. Flacăra izbucni mai puternică şi fantomele palide se lipiră de geamuri de parcă ar fi privit în odaie cu ochii lor orbi. În hol vîntul urla, de parcă era o haită de lupi flămînzi...

— Rămîi aici toată iarna, Pestel?

— Toată iarna.

— Nu ţi-e urît?

— Nu, m-am obişnuit. Anul acesta, slavă Domnului, iarna a venit devreme. Cînd or troieni cîmpiile, n-o să mai putem pleca nici noi nicăieri şi nimeni nu va putea veni să ne vadă. E linişte, e pace, te simţi ca un urs în bîrlogul său. Am să şed, am să-mi sug laba ca ursul, am să caut să mă cunosc după sfatul oracolului. Eventual, mai scriu poate o nouă Ruskaia Pravda. Eu le compun, iar dumneata le îngropi. Şi aşa trece timpul şi viaţa fără să observi.

Goliţîn îl privi cu atenţie. Părea sănătos, nu mai avea friguri şi cu toate acestea era parcă mai tras, iar chipul ca şi altădată, imobil, încremenit semăna cu o mască. Conversaţia lîncezea. Fiecare se gîndea la ale lui şi simţea că interlocutorul se gîndeşte şi el la problemele sale. Amîndoi se simţeau stînjeniţi de parcă ar fi fost doi răniţi aşezaţi în acelaşi pat şi nu se puteau mişca, ca nu cumva să-şi provoace reciproc durere.

Pestel începu să-l descoase moale despre tabăra de la Leşinski, despre unirea Societăţii slavilor cu Societatea de sud, despre jurămîntul făcut.

— Ai jurat şi dumneata, Goliţîn?

— Am jurat.

— De ce ai făcut-o de vreme ce nu putem să ducem planul la îndeplinire?

— De ce nu putem?

— Ştii şi dumneata de ce. Nu poţi face pasul de-al doilea fără să-l fi făcut pe cel dintîi. Atîta timp cît împăratul trăieşte nimeni n-are să înceapă... Dar ce, te grăbeşti din nou, Goliţîn, nu vrei să rămîi la mine cîteva zile?

— Nu pot, trebuie să plec.

— Ce om neastîmpărat. Şi unde te duci acum?

— La Kiev.

Pestel îl privi ţintă de parcă ar fi vrut să spună ceva, dar nu ştia ce anume. Golţîn lăsă privirea în jos. Urmară cîîteva clipe de tăcere, din precauţie, şi de aceea jenante.

— Un singur lucru nu pot pricepe, reîncepu Pestel conversaţia după tăcere, de ce nu sîntem arestaţi. Stăm aici şi tremurăm, ne ardem hîrtiile, le îngropăm şi poate că totul este zadarnic. Iată, de trei luni complotul este descoperit şi cîţi trădători nu s-au găsit: Servud, Vite, Maiboroda şi toţi sîntem teferi, nimeni n-a fost arestat. Poţi să-mi spui ce aşteaptă, la ce se gîndesc?...

https://biblioteca-digitala.ro

îţi mai aduci aminte Goliţîn, ai spus cîndva că a te duce cu o petiţie la împărat, a aştepta îndurarea lui, nu este numai o ticăloşie, ci pur şi simplu o nebunie. . .

— Ascultă-mă, Pestel, rosti pe neaşteptate Goliţîn, de parcă pe întuneric îi venea mai uşor să vorbească decît la lumină. Mai adineaori ţi-am spus o minciună. Eu nu mă duc la Kiev.

— Dar unde?

— La Taganrog.

— La Taganrog? La împărat?

— Da, la împărat.

— A, aşa? se miră Pestel şi nu prea. Nu vedea chipul lui Goliţîn dar îi auzise vocea şi-şi dădea seama că zîmbeşte ironic. . . .

— Aşadar, pleci la Taganrog, la împărat, spuse Pestel, cu acelaşi zîmbet amar în glas. De ce nu mi-ai spus-o mai înainte? Caraghioşi mai sîntem amîndoi, de parcă ne-am juca de-a v-aţi ascunselea. Ştiam doar că pleci la Taganrog. . .

— Ştiai, Pestel?

— Ei, chiar dacă nu ştiam, presimţeam. De aceea te-am şi aşteptat. N-am făcut decît să mă gîndesc la această călătorie, să mă tot gîndesc mereu. Avem de terminat discuţia aceea, dacă-ţi aminteşti, despre ticăloşie, sau despre. . . nebunie. Ar trebui s-o terminăm, căci noi doi nu sîntem nici ticăloşi, nici nebuni. Iar dacă e neapărat nevoie să alegem una din două, mai bună e nebunia, nu-i aşa?. . .

Goliţîn tăcea fără să-l privească pe Pestel, simţind însă cum ochii acestuia se întunecă şi privirea lui grea, de nesuportat, se lasă asupra lui.

— Uite ce-ţi propun, Goliţîn, rosti Pestel cu un glas schimbat. Hai să mergem împreună.

— Împreună, unde?

— La Taganrog.

— La ce bun?

— Parcă nu ştii!

Goliţîn ştia, dar simţi că frica pune stăpînire pe el ca în vis. Vroia şi nu-şi putea aminti de Sofia, de împărat, de ceea ce-l chinuise toate aceste luni: « Trebuie ucis, dar nu eu, ci altul să-l ucidă».

— Ai spus atunci, continuă Pestel, că noi doi sîntem chit. Amîndoi ştim ce trebuie să facem, nu o facem, nu putem, ceea ce înseamnă că amîndoi sîntem ticăloşi. Ai spus-o însă atunci din compasiune pentru mine. Dumitale nu ţi-ai spune-o. . . Lasă, lasă, să nu luăm nici o hotărîre, dar să plecăm împreună, să vedem lucrurile la faţa locului, să încercăm. . . Nu mă refuza, Goliţîn, nu mă refuza! repetă el cu glas de implorare şi ameninţare, iar privirea i se făcea tot mai grea, tot mai grea. Nu vrei?. . . şopti şi-şi apropie faţa de cea a lui Goliţîn.

« Dacă are să mă scuipe drept în obraz, are dreptul s-o facă», îşi zise Goliţîn.

— Fie, să mergem. Şi în aceeaşi clipă simţi că spusese dar şi făcuse un lucru ce nu mai putea fi remediat. Nu mai conta dacă va ucide sau nu, era ca şi cum ar fi ucis.

— Ei, slavă Domnului! Eram convins că n-ai să mă refuzi. Pestel oftă cu uşurare.

Se aşternu din nou tăcerea. Numai urletul lupilor se auzea în horn, din camera alăturată veneau tot felul de foşnete, zgomote, trosnituri, ai fi zis că cineva se strecoară prin odaie. Apoi paşii se auziră atît de desluşit, încît cei doi se întoarseră şi văzură în dreptul uşii o namilă în alb. Oare nu cumva intrase în casă, vreuna din fantomele acelea palide care goneau prin faţa ferestrelor?

— Cine e? Cine e? strigară amîndoi.

— Dumneata eşti, Pestel? spuse într-o franceză impecabilă omul ce stătea în dreptul uşii.

https://biblioteca-digitala.ro

— Naiba să te ia, dragul meu ! Ce spaimă am tras... Am crezut că eşti o fantomă răspunse şi Pestel în franceză, rîzînd.

Goliţîn recunoscu pe cneazul Alexandr Ivanovici Bariatinski, căpitan în regimentul de gardă al husarilor, membru al organizaţiei din Tulcin al Societăţii secrete din sud.

— De ce staţi domnilor pe întuneric? întrebă mirat Bariatinski.

— S-a stins lampa, iar ordonanţa doarme dusă, n-o poţi trezi. Vezi că pe aici prin apropiere este o lumînare, spuse Pestel.

Bariatinski găsi lumînarea pe masă, ieşi în antreu şi fără să-l trezească pe Savenko care sforăia dus, aprinse lumînarea la opaiţul din colţ.

— Domnilor, o noutate foarte importantă, începu Bariatinski, revenind în birou. În genere, se bîlbîia, iar acum şi mai mult, probabil din cauza emoţiei. Mult timp nu putu rosti fraza, dar în cele din urmă le spuse: A de-ce-dat... Împăratul a decedat...

— Ce vorbeşti? Imposibil ! exclamă Pestel cu acea uimire pe care o trezeşte totdeauna în oameni ştirea neaşteptată a morţii cuiva.

— Împăratul a murit? Lui Pestel tot nu-i venea să creadă şi se mira mereu. Să fie oare adevărat? De unde ştii?

— Aseară, la orele nouă, s-a primit o înştiinţare la Statul major prin curier, din Taganrog, transmisă de generalul Dibici.

— Ciudat, ciudat, rosti Pestel cu o voce surdă, dus pe gînduri. Numai ce-am vorbit aici despre el, şi cînd colo... Nu cumva să fie şi asta o alegorie? Ce zici, Goliţîn?

— O ocazie ca asta nu mai prindem nici peste cincizeci de ani, încheie Baratinski, şi dacă o pierdem înseamnă că sîntem nişte ticăloşi.

— Dumneata ce crezi, Goliţîn, întrebă Pestel.

— Ceea ce am crezut totdeauna — trebuie să începem.

— Ei, atunci cu Dumnezeu înainte. Dacă e de început, să începem, spuse Pestel şi zîmbi. Ca de obicei, zîmbetul îi intineri chipul şi-l făcu neobişnuit de atrăgător.

Au început să discute planul de acţiune. Au hotărît ca Pestel şi Bariatinski să plece la Tulcin ca să pregătească pe membrii societăţii de acolo. Goliţîn urma să plece la Petersburg ca să unească societatea din nord cu cea din sud, ceea ce era acum mai necesar ca oricînd. Pestel era convins că totul va porni din Petersburg.

— Domnilor, dumneavoastră începeţi acolo, iar noi aici. La Tulcin, vom pune mîna pe regimentul Viatka, vom aresta pe şeful statului major şi pe comandantul regimentului. Acesta va fi semnalul de pornire.

— Armatele răsculate se vor îndrepta mai întîi spre Kiev iar de aici spre Moscova şi Petersburg. După primele succese ale răscoalei, dacă Sinodul şi Senatul nu vor ceda benevol, le vom obliga să publice două manifeste. Primul din partea sinodului, prin care să se ceară prestarea jurămîntului unei conduceri supreme formată din directorii societăţilor secrete, al doilea din partea senatului, proclamînd republica.

Au discutat toată noaptea pînă dimineaţă. În zori vifornița se potolise. Soarele răsări şi în jocul razelor de soare, geamurile îngheţate păreau albastre, trandafirii. Goliţîn îşi aminti de întîlnirea pe care o avusese în casa lui Relev unde-l ascultase pe Pestel vorbind. Ideile acestui om i se păreau asemănătoare cristalelor de gheaţă scînteind la lumina razelor de lună. Nu cumva acum aceste cristale nu vor mai arde la lumina moartă a lunii ci se vor aprinde de flăcările vii ale soarelui...

În romîneşte de Tatiana Nicolesc

https://biblioteca-digitala.ro

14 DECEMBRIE

KÜCHELBECKER • UN SOLDAT • UN COPIST • UN OM ÎN CAFTAN • 1-UL ȘI AL 2-LEA MARINAR • UN ZIDAR ÎN VÎRSTĂ • UN ZIDAR TÎNĂR • UN BĂTRÎN • UN NEGUSTOR • OMUL CARE L-A ADUS PE RĂNIT • O CALFĂ • UN SUBOFIȚER • UN RĂNIT

O curte mare, spațioasă, care se umple repede de lume. Învălmășeală

UN SOLDAT DIN REGIMENTUL DE GARDĂ MOSKOVSKI: Aici ! Aici ! Toată lumea aici !

COPISTUL: Curtea asta nu e prea încăpătoare, toți n-au să încapă aici. Ar trebui să-i mai oprim.

SOLDATUL: Se trage cu mitralii, și tu: să-i oprim. Șoarece de cancelarie ! Aici !

OMUL ÎN CAFTAN: Norocul nostru că e casa fără stăpîn. Era a lui Narîșkin, dar acuma a vîndut-o lui Miatlev și de-aia, pînă una-alta, stă nepăzită. Rămînem aici. Toate curțile sînt zăvorîte ! Aoleu ce halima !

UN MARINAR DINTR-UN ECHIPAJ DE GARDĂ: Prima salvă — în senat, sus pe acoperiș, a doua — în oameni. Au tras în ai lor !

AL 2-LEA MARINAR: Primul artificier n-a vrut să tragă în ai săi, au adus altul și ăsta a tras ! Uite de-aia. Acuma să te ții !

https://biblioteca-digitala.ro

COPISTUL: Dacă proptim poarta cu un drug pe dinăuntru, putem sta foarte bine pînă s-o potoli. Altfel o să vină puhoi de oameni . . . Nici nu mai pot să răsuflu.

DOI MEŞTERI ZIDARI.

ZIDARUL ÎN VÎRSTĂ: Am zis, pînă s-o lăsa întunericul. Cum s-o întuneca, toată lumea în piaţă. Hai că încă nu s-a sfîrşit. Filka, unde-s pietrele? Le-ai adunat?

ZIDARUL TÎNĂR: Le-am adunat. Da' Andrei s-a urcat sus pe acoperişul senatului. E lume multă acolo sus.

BĂTRÎNUL: De unde sînteţi?

ZIDARUL TÎNĂR: Noi sîntem de la catedrala Sfîntului Isachie. Catedrala încă nu există, e abia în construcţie. Dar noi sîntem acilea.

SOLDATUL: Nu mai e nimeni sus pe acoperiş. I-au gonit cu mitraliile.

ZIDARUL ÎN VÎRSTĂ: Încă nu s-a sfîrşit, eu aşa zic. Să aşteptăm pînă s-o întuneca.

NEGUSTORUL: A doua oară nu mai jurăm. I-am jurat credinţă lui Constantin, S-au scos şi bilete de bancă cu Constantin Întîi. Şi acuma e altul. A doua oară nu mai putem să jurăm.

COPISTUL: La noi la canţilerie i-au pus şi portretul: majestatea sa autocrată Constantin Întîi. La o adică se poate depune jurămîntul şi a doua oară, numai să nu fie şi a treia.

SOLDATUL: O să fie ea şi a treia. Ai făcut vreodată de sentinelă fără să fii schimbat? Ai defilat la paradă? Cunoşti regulamentul interior? Ai toţi dinţii în gură? Ei las' c-o să fie el şi a treia oară. Ai să juri credinţă cui trebuie.

BĂTRÎNUL: Noi ăştia din compania de gardă sîntem obişnuiţi cu de toate. Îmi aduc aminte de Petru al Treilea — pe ăsta l-au curăţat repede. Vezi bine, nu aici, la vilă. Şi după aia s-a pornit . . . Mi-l amintesc pe Pavel Petrovici, Stăteam de planton. L-au omorît la ceasurile două şi jumătate. Acuma toate se fac anapoda. Amurgeşte. O fi patru. Şi încă n-avem pentru cine să depunem jurămîntul. Mai e ceva ce nu pricep: ce caută aici civilii? Ce se tot foiesc pe-aici civilii? Am văzut doi. E prima oară că văd aşa ceva. Niciodată n-au mai fost civili. Pare-mi-se, ei comandă. Au pistoale. Cine or fi? Asta-i ceva nou. Aşa ceva n-am mai pomenit. Să vezi ce dandana iese! U-iu-iu! Da' tu cine eşti?

Dînd urmare unei intenţii mai vechi, la sfîrşitul anilor '30, Iuri Tînianov abordează genul dramatic: vrea să scrie o piesă despre poetul şi dramaturgul Wilhelm Küchelbecker (1797—1846), unul din fruntaşii decembriştilor, implicat în insurecţia din decembrie 1825. În această piesă el poate să folosească o serie de materiale noi, descoperite recent. Tînianov speră să-şi vadă piesa pusă în scenă la Teatrul Academic de dramă « A.S. Puşkin » din Leningrad, avîndu-l în rolul titular pe N.K. Cerkasov. Dar speranţele acestea nu s-au împlinit, pentru că a izbucnit războiul.

Piesa « Paisprezece decembrie », din care publicăm partea finală, începînd cu ziua insurecţiei, 14 decembrie 1825, şi sfîrşind cu surghiunirea lui Küchelbecker, prezintă în primele tablouri o seamă de imagini din Petersburgul acelor zile, cu oameni şi întîmplări ce gravitează în jurul eroului, angajat în activitatea potrivnică autocraţiei.

https://biblioteca-digitala.ro

UN BĂIAT în uniformă de gardă, cu un flaut.

SOLDATUL: Te-am mai văzut. Tu ai dat semnalul?
FLAUTISTUL: Eu.
BĂTRÎNUL: Cîţi ani ai, de te-ai vîrît într-un bucluc ca ăsta? Cum te cheamă?
FLAUSTISTUL: Am treisprezece ani. Mă cheamă Andreev Feodor. Sînt flautist într-un echipaj de marină de gardă.
DOI SOLDAŢI poartă pe un subofiţer pe o brancardă făcută din două puşti peste care e pusă de-a curmezişul o sabie şi e întinsă o manta.
SOLDAŢII: Fereşte! Faceţi loc! Vezi că ducem un rănit!
NEGUSTORUL: Mitralii?
UN SOLDAT: Nu, glonţ. Un atac al gărzii călare. Atacul a fost respins. Au caii nepotcoviţi. Pe el l-a lovit un glonţ.
ÎNTÎIUL SOLDAT: Şi ce staţi? Luaţi-o spre Neva şi de-acolo, pe gheaţă.
MARINARUL: Pe Podul Isakie sînt tunuri. Ia vezi! Le-au adus obuze la toate.
ALT MARINAR: Pe Neva gheaţa e subţite. O să se spargă sub ei.
ÎNTÎIUL SOLDAT: Doar n-or să stea aici!

ALŢI CÎŢIVA MARINARI. KÜCHELBECKER. Ţine în mînă un pistol.

COPISTUL *(către Omul în caftan)*: Trebuie să ne adăpostim aici. N-am încredere în oamenii ăştia. Cunoşti curtea asta, nu? Ce-i cu ţarcul ăsta?
OMUL ÎN CAFTAN: E pentru lemne.
COPISTUL: Eu mă bag acolo. *(Intră în ţarc).*
OMUL ÎN CAFTAN: E o idee! *(Îl urmează).*
CALFA: Acolo o să răsuflaţi mai uşor.
COPISTUL *(scoate capul)*: Hai că ne aranjăm noi!
KÜCHELBECKER: Alexandr! Saşa! Nu mă aude. *(Către Soldat).* Nu l-ai văzut pe Odoevski? Era adineauri aici.
MARINARUL: Cine? E civil?
KÜCHELBECKER: Nu, ofiţer din garda călare. Era aici în patrulare, între Regimentul Moskovski şi marinari. Unul tînăr.
SUBOFIŢERUL: În patrulare? Mi se pare că l-am văzut.
KÜCHELBECKER: Le striga celor din garda călare: « Oare vreţi să vărsaţi sîngele fraţilor voştri? »
MARINARUL: L-am auzit. Tînăr, zici?
KÜCHELBECKER: Mai tînăr ca toţi şi mai bun ca toţi.
SUBOFIŢERUL: L-am văzut. A trecut în galop pe lîngă manej şi după aia a descălecat.
KÜCHELBECKER: Dar l-am văzut adineauri aici. Era aici adineauri.
SOLDATUL: Nu l-am văzut, Ce, parcă poţi să vezi ceva?
KÜCHELBECKER: Of, Saşka! Şi acum o să murim! Onorabil! *(Tare.)* E ruşinos să aruncaţi armele! Nu vă predaţi! Încă nu e totul sfîrşit! Mîine vom reîncepe! Totul se va schimba!
BĂTRÎNUL: Poftim! Un civil! Eu ce ziceam?
ZIDARUL ÎN VÎRSTĂ: Auzi, cică încă nu e totul sfîrşit.
KÜCHELBECKER: Popor al Rusiei! Soldaţi din echipajul de gardă! Împotriva robiei! Pentru libertate! Le vom lua tunurile! Amintiţi-vă de Suvorov! La baionetă!
RĂNITUL *(îl atinge cu mîna pe Küchelbecker, încet)*: Am învăţat carte la dumneavoastră, la şcoala de cartografie. Trebuie să faceţi careu.
KÜCHELBECKER: Titov? Eşti rănit? Popor al Rusiei! Ostaşi! Înainte, pentru

https://biblioteca-digitala.ro

libertate! *(Se apleacă deasupra rănitului.)* Ce-i de făcut? Titov, eu nu știu să comand! Trebuie să le luăm tunurile.

RĂNITUL: Ascultați ce vă spun eu. Numai dați-mi apă!

KÜCHELBECKER *(către Flautist)*: Băiețaș, adu o bucată de gheață sau puțină zăpadă!

Flautistul dă apă rănitului. Rănitul bea lacom.

BĂTRÎNUL: Dacă-i pe-așa, nu mai e nevoie să așteptăm căderea nopții. Am zis eu că e un civil. Acuma-i altceva!

RĂNITUL: Acum comandați: drepți!

KÜCHELBECKER *(cît poate de tare)*: Drepți!

Toți s-au ridicat. Küchelbecker ascultă, aplecat deasupra rănitului.

RĂNITUL: Strîngeți rîndurile! Alinierea!

KÜCHELBECKER: Strîngeți rîndurile! Apropiați! Apropiați!

RĂNITUL: Unde sîntem aici? Unde e poarta? *(Se ridică în capul oaselor).* Alinierea la stînga!

KÜCHELBECKER: Alinierea la stînga!

RĂNITUL: Flancul stîng înainte!

KÜCHELBECKER: Flancul stîng înainte!

RĂNITUL: Unde sîntem? Acolo e poarta?

KÜCHELBECKER: Acum, toți ca unul, la stînga! Ocolire la stînga!

RĂNITUL *(abia auzit)*: Baloneta la armă! *(Își pierde cunoștința).*

KÜCHERLBECKER *(aplecat, încet)*: Titov! Nu m-aude! Sașa! Pușkin, Griboedov, toți sînt cu mine! *(Tare.)* La baionetă! Înainte! Înainte! *(Se șterge de frunte.)* Înainte marș! Da! Înainte marș! Le vom lua tunurile!

Toți s-au pus în mișcare. O salvă de mitralii. Cade Flautistul, apoi alții. Gemete. Totul s-a învălmășit.

TABLOUL 6

O odaie la Gorki. Pomul de Crăciun

MĂTUȘA: O rochie de nuntă, Eudoxie, e, știut lucru, cît se poate de simplă, fără volănașe și fără crinolină. Am eu o croitoreasă pe cinste și ți-aș ceda-o cu dragă inimă, dar îmi e de trebuință. Sînt o mucenită, Eudoxie, unchiul e bătrîn și bolnav, nu face un pas, dar mie îmi cere să arăt tînără.

Dunia începe să se plimbe prin odaie,

MĂTUȘA: Știi, Eudoxie, nu mai pot de bucurie că faci nunta aici. După aceea, rămîneți la noi. Ce splendid e că a coincis cu pomul de Crăciun! Vai, unchiul e înnebunit din pricina lui Guillaume. Ieri zice: Guillaume e nobil. Ce frumos! Nu fi tristă, Eudoxie, că întîrzie. Ce mai e, Doamne, și cu tronul: ba Constantin, ba Nicolas. Mai întîi i-au depus jurămîntul lui Constantin, apoi lui Nicolas. *(În șoaptă).* Cică au cîrtit rău. A ieșit un scandal! Noi nu admitem, zic. De-aia e și primejdios pe drumuri. Și de-aia întîrzie și el.

DUNIA: Cine zice asta?

MĂTUȘA: Ce să zică?

DUNIA: Că nu admit.

MĂTUȘA: Tocmai aia e că nu știe nimeni. Am fost la Semionovi: ei zic că ofițerii; am fost la Kriștofovici: ei zic că soldații. Levașov mi-a spus-o fără ocol: niște indivizi suspecți, în fracuri.

DUNIA: În fracuri? Cine să fie oare?

https://biblioteca-digitala.ro

DUNIA: Ai uitat ceva?

KÜCHELBECKER: I-am spus lui Semion: lasă totul... Am lăsat tot. Mi-am lăsat toate cărţile. Aş vrea să-ţi spun...

Dunia rămîne în aşteptare. Küchelbecker a văzut un ziar. Îl citeşte.

KÜCHELBECKER: Scrie aici despre garda călare. În gardă e Saşa Odeovski. L-am strigat după ce totul s-a sfîrşit: Saşa, Saşa! Nu mi-a răspuns. Poate nu m-a auzit?

DUNIA: O, desigur că nu te-a auzit.

KÜCHELBECKER: L-am strigat nu prea tare: Saşa! Credeam că are să mă audă. Tunurile amuţiseră. Era aproape de tot. Trebuia să-i spun...

DUNIA: Voiai adineauri să-mi spui ceva?

KÜCHELBECKER: Nu, voiam numai să spun despre pomul acesta... despre odaia asta... Tu cum crezi, aş putea să rămîn aici o săptămînă, sau o lună?.. Poate că tu... Adică nu, voiam numai să spun că nu-mi trebuie nimic altceva, şi că toată viaţa mi-am dorit linişte, şi că aici... cu tine... Sau lasă... *Scoate din buzunar o foaie de hîrtie.*

DUNIA: Ce-i asta?

KÜCHELBECKER: Nu ştiu despre cine e vorba: înalt, slab, părul castaniu, cînd vorbeşte, strîmbă din gură, merge puţin într-o parte, lungeşte cuvintele, în vîrstă de treizeci de ani...

DUNIA *(îşi frînge mîinile)*: De unde ai asta?

KÜCHELBECKER: A smuls-o Semion de undeva. Îi lipseşte începutul.

DUNIA: De unde a smuls-o?

KÜCHELBECKER: De pe un stîlp de verstă.

DUNIA: Despre cine e vorba?

KÜCHELBECKER: Nu ştiu. Desigur că nu e vorba de mine...

DUNIA *(îşi acoperă ochii cu mîna)*: Nu te gîndi la nimic, dragul meu. Peste cinci minute mă întorc. N-ai vrea să te uiţi puţin la manuscrisele tale, la scrisori? Am luat totul atunci, aşa cum m-ai rugat. Astă vară voiai să scrii aici... Uită-te la ele. Mai încălzeşte-te la şemineu. *(Îi pune în faţă teancul de manuscrise şi iese.)*

KÜCHELBECKER: În vîrstă de treizeci de ani... *(Brusc scoate din buzunar legitimaţia şi o citeşte).* Născut în anul o mie şapte sute nouăzeci şi cinci. Am treizeci de ani. În vîrstă de treizeci de ani... *(Cu mişcări încete rupe în două legitimaţia şi o aruncă în şemineu.)* Ce mai pîrîie focul! Pîrîie numele meu. În vîrstă de treizeci de ani. Dar acum care e numele meu, cine sînt eu? Ia să mă gîndesc... Un om fără neam. Unde-i Semion? *(Îşi scoate fracul, îşi încălzeşte mîinile, se uită la manuscrise.)* Dunia a adus toate scrisorile. *(Citeşte.)* Greci, Bulgarin, Bulgarin, Greci. Oho, ce de-a scrisori! De ce trebuia să le aducă aici? *(Citeşte.)* « La mine la vilă vei scrie imediat o mulţime de versuri şi de proză, şi imediat ai să poţi să-mi dai datoria ». O, vila lui — mare lucru! Am onoarea. *(Aruncă scrisoarea şi o calcă în picioare).* Înainte de a deveni hîrtie a fost o cîrpă. *(Priveşte uimit.)* O scrisoare de la Kondrat? Cum a ajuns scrisoarea asta aici? Am pus-o în buzunar şi am uitat de ea? Nu a fost deschisă. *(Deschide plicul şi citeşte.)* « Umbra lui Byron » încă n-a apărut... » N-a apărut nici pînă acum. Am găsit o serie de greşeli: « cin » în loc de « rang ». Ia te uită! Probabil că nu eram acasă. Scrisoarea asta a adus-o Nikita. N-a apărut nici pînă acum... Ce-ar fi s-o trimit la tipar imediat? Să-i spun Duniei? *(Pune scrisoarea în buzunar, rămîne o vreme în picioare, privind înainte, apoi scoate iar scrisoarea. Cu un glas surd.)* Prea tîrziu, Kondrat! Rămîi cu bine, Kondrat! *(Aruncă scrisoarea în*

https://biblioteca-digitala.ro

foc.) O scrisoare de la Puşkin. Mi-a trimis nişte versuri la aniversarea liceului « O, frate întru muze şi destin »... Tu-mi eşti frate pentru că... *(şoptit)* în curînd ... autocraţia ... *(Citeşte.)* « Mă bucur că te afli în viaţă » — cenzorul n-a observat. E în exil, s-ar putea să-i dăuneze. *(Aruncă scrisoarea în foc.)* Ce sărac sînt acum ! Iată şi o scrisoare de la Griboedov. *(Citeşte.)* « Am fost chemat la von Fock, am ars tot ce am scris cîndva. I-am scris lui Bulgarin un blestem pentru prietenia cu cancelaria specială. Ai dreptate ». *(Se lasă în genunchi, duce scrisoarea la piept, apoi o lasă să cadă în foc.)* Fraţilor ! Alexandri ! Împreună ! Salvaţi-vă ! Cum oare au să se salveze acum? *(Scrisorile ard.)* Iată, mi-am ars urmaşii. Ei, numai ei mi-au luat apărarea ! O, frate al meu ... *(Se ridică.)* Şi acum, rîdeţi !

SEMION *(intră pe furiş)*: Vasil Karlovici ! V-am făcut rost de nişte haine de la un cioban. Poruncă de la domnişoara.

KÜCHELBECKER: Semion, de ce ai smuls de pe stîlp anunţul acesta? Îi lipseşte începutul. De ce l-ai smuls?

SEMION: Ca să nu se sperie calul.

Pauză

KÜCHELBECKER *(se uită nedumerit, apoi se îmbracă în straie ţărăneşti: cămaşă, obiele)*: Uite cînd mi-a fost dat mie să-mi pun straie din popor. *(Se priveşte uimit).*

SEMION: Hainele astea, vezi bine, nu-s de la oraş: opinci. Nu prea-s arătoase. Deh, strai de om sărac.

KÜCHELBECKER: E minunat !

SEMION: Astea-s opinci. Le-am luat de la un moş. În pantofi, să avem iertare, n-o să vă simţiţi prea bine. La cămaşă şi obiele nu se poate fără opinci.

KÜCHELBECKER *(şi-a pus opincile, se priveşte)*: Interesant ! Toată viaţa am visat să port straie din popor, şi e foarte interesant că le-am înbrăcat abia azi.

SEMION: Lăsăm calul să mai mănînce, să se odihnească un pic, şi după aia putem pleca mai departe. Eu unul îl înţeleg. Îl schimbăm. Cînd o obosi, îl schimbăm în obor sau la vreun negustor. Cu aşa cal ajungem la capătul lumii. Ca la curse, Velghem Karlîci. Mai tare ca Leonid ăla al dumneavoastră !

KÜCHELBECKER: Hai mai taci ! Mi se sfîşie inima cînd te aud. Eu uite ce-ţi spun: acuma nu prea trebuie să vorbim.

SEMION: Voiam să zic că cu calul ăsta eu unul mă prind ... pînă la capăt. Pînă la capăt, Velghem Karlovici. Calul şi cu mine. Şi cu dumneavoastră. Vă scoatem noi la liman ! Eu mă pricep la cai. Ăsta-i cal cazon.

KÜCHELBECKER: Sînt şi eu cu tine, Semion. Întotdeauna ţi-am fost prieten.

Semion iese. DUNIA.

DUNIA: Ian te uită ! Ia stai ! Nu te mai recunosc. Poftim. Ţi-am făcut rost de o legitimaţie. E veche. *(Îi dă legitimaţia).*

KÜCHELBECKER: N-ai să mă crezi, Dunia, ce uşor mă simt în straiele astea. Şi ştii, totul s-a sfîrşit. Acum am să-mi adun gîndurile. Da, acum am s-o pornesc pe drumuri de ţară. Cu Semion. Poposim la cîte-o colibă, la cîte-un cioban, la cîte-o casă. E foarte posibil ca undeva să reuşesc ... A început o altă epocă. Vezi, şi hainele sînt altele. Nu se poate ca eu, ca pe mine ... E împotriva firii omului. Trebuie să mă grăbesc. Nu pot să mai zăbovesc aici. Calul e gata. *(Citeşte legitimaţia)*: « Matvei. Prokofiev Zakrevski ... soldat în Regimentul Kexholm ... » Soldat. Eu sînt Matvei Zakrevski. « Carte nu ştie ». Eu nu ştiu carte. « A intrat în serviciu în anul una mie opt sute trei ». Aveam opt ani ! « Cu acelaşi grad ... Ordin cu prezenta legitimaţie .. » Cine e omul acesta, Dunia?

https://biblioteca-digitala.ro

MĂTUŞA: La Semionovi spuneau că sînt poeţi, oameni de condei.
DUNIA: Oameni de condei? Şi unde, mă rog?
MĂTUŞA: În piaţă, vezi bine. Doar acolo, în piaţă, s-a depus jurămîntul, nu?

Dunia merge înainte şi înapoi, frîngîndu-şi mîinile.

MĂTUŞA: Uita aşa mă frămîntam şi eu înainte de nuntă. Dar tu i-ai adus aici chiar şi cele de trebuinţă pentru lucru. Nu-ţi face griji. Vrei să-ţi ghicesc? *(la cărţile).*
DUNIA: Da, ghiceşte-mi.
MĂTUŞA: Pentru casă, pentru inimă, să se-mplinească, inima să se potolească. Tu gîndeşte-te neapărat şi are să se împlinească. Taie!

Dunia pune mîna pe cărţi, dar nu le taie.

(Întinde cărţile.) Les valets — asta înseamnă alergătură. Unde-i nuntă e şi alergătură. Drum lung, ba nu, toţi patru — asta înseamnă bîrfă. Bîrfă mare. Uf, că pizmăreţe mai sînt...

Dunia rîde înfundat

Nu iese cartea. Stai puţin să văd pentru inimă. Valetul de pică... N-ai tăiat, de-aia a ieşit el. Te-am rugat să tai.
DUNIA: Ce înseamnă asta?
MĂTUŞA: Nimic.
DUNIA: Totuşi înseamnă ceva.
MĂTUŞA: Aia e că nu înseamnă nimic. Uite-aşa, nimic. Un gol sufletesc, nulleté. Nimic. Nu te-ai gîndit la nimic şi de-aia nici n-o să iasă. O fi el ce-o fi, dar cartea nu arată nimic. Dar să ştii că ăsta nu e vreun semn.

Dunia rîde înfundat

Şi acuma, să mă scuzi, Eudoxie, scumpa mea, te las. Nu fi tristă. Trebuie să merg la Semionovi şi la Levaşovi, am atîta treabă! Uf, sînt o muceniţă cu toate treburile astea! Mai aflu şi ceva noutăţi. Nu fi tristă. *(O sărută şi iese.)*
DUNIA *(face cîţiva paşi prin odaie, se apropie de un vraf de manuscrise, se lasă în genunchi şi vorbeşte aşa de parcă ar cînta):* Asta e că nu e nimic. Nimic, nimic. Un gol sufletesc, nulleté, nimic. Nu te-ai gîndit la nimic şi n-o să iasă nimic. Asta nu e vreun semn. Trebuie să merg la Semionovi şi la Levaşovi, sînt o muceniţă! Indivizi suspecţi în fracuri! *(Izbucneşte în plîns. Se aşează la pian şi cîntă un vals de Titov).*

Küchelbecker. *E plin de zăpadă. Poartă un cojoc peste frac. Cu un gest caracteristic de birjar îşi plesneşte mînuşile. Se apropie de Dunia, fără s-o salute, se aşează, rămîne o vreme tăcut, apoi vorbeşte cu glas scăzut.*

KÜCHELBECKER: O singură zi a decis totul. Sînt nefericit, fugar.
DUNIA *(rîde):* Dragul meu, ai zăbovit aşa de mult! Te aştept aici de zece zile. Ne cununăm aici, nu-i aşa? *(Abia auzit).* Poţi să vorbeşti obişnuit, nu în şoaptă. Nu s-a întîmplat nimic. Scoate-ţi cojocul. Am să-ţi cînt un vals.

Küchelbecker şi-a scos cojocul. Dunia se ridică îngrozită.

DUNIA: Eşti în frac?
KÜCHELBECKER: Da, nu mi l-am scos, n-am fost pe-acasă.
DUNIA *(s-a aşezat iar şi rîde înfundat):* Am să-i spun mătuşii că ai să te cununi în frac. Doar n-ai nimic altceva, nu?
KÜCHELBECKER: N-am nimic. I-am spus lui Semion: capul e mai scump ca o moşie. Tot ce am e pe mine.
DUNIA: Dar unchiul are... adică nu.
KÜCHELBECKER: Am să-l rog pe Semion, îmi găseşte el ceva.
DUNIA: Semion e aici? Las' că-i spun eu. Să-ţi fac un ceai.

Küchelbecker face cîţiva paşi prin odaie, îşi freacă fruntea, apoi se opreşte.

https://biblioteca-digitala.ro

DUNIA: Nu ştiu. Un soldat.

KÜCHELBECKER: Unde e acum?

DUNIA: Nu ştiu. A murit. Ţi-ai pus haine de cioban. Poate nu trebuia?

KÜCHELBECKER: Ba da. Trebuie să ne grăbim. *(O îmbrăţişează pe Dunia şi o sărută. Îmbracă cojocul, se încinge, îşi pune în cap căciula ţuguiată adusă de Semion, o scoate, face o plecăciune adîncă, îşi pune iar căciula).*

MĂTUŞA *(intră)*: O, Wilhelm, Wilhelm, bietul meu Wilhelm! Ce au făcut ei din tine! Ce-i cu hainele astea de bîlci? Ce-i cu căciula asta? Semeni cu un bufon!

KÜCHELBECKER *(ofensat)*: Sînt nişte haine foarte comode. Şi nu semăn cîtuşi de puţin cu un bufon. Căciula asta e tocmai la locul ei. E de croială populară.

DUNIA *(rîde şi plînge)*: Dragul meu, dar chiar că ai să fii recunoscut. Pune-ţi altceva în cap. *(Deschide dulapul, scoate un chipiu vechi şi i-l pune pe cap).* Acum n-are să te recunoască nimeni. *(Rîde şi plînge).* Şi acum, repede, repede! *(Abia auzit).* Am văzut adineauri un guard, zicea că vine o patrulă. Dumnezeu să te aibă în pază! *(Se uită la chipiu, plînge şi rîde).*

KÜCHELBECKER: Nu, n-am să-mi pun chipiul acesta. Îmi pun căciula şi nimic altceva. *(Îşi scoate chipiul).*

Intră SEMION şi face o plecăciune.

SEMION: Am tras trăsura.

MĂTUŞA *(către Küchelbecker)*: Da! Dumnezeu să te aibă în pază! Drum bun! Eu ştiu tot. Las' c-o să fie bine. Hai, plecaţi, plecaţi!

Küchelbecker şi Semion ies. Dunia îi conduce.

TABLOUL 7
Fortăreaţa

KÜCHELBECKER *(şade cu capul prins îm mîini, zguduit de plîns sau poate rîzînd înfundat). Are în faţă o cărticică*: Puşkin scria în «Ruslan»:

O, cîmp al morţii, cine oare
Te-a fost umplut de oseminte!

Iar aici:

O, Puşkin, cine te-a-nvăţat
Să ne vrăjeşti cu-a tale versuri!

Iată şi o onomatopee:

Raţele măcăie scurt bălăcindu-se-n cîrd în băltoace.
Giştele găgăie lung, mîndre-notînd în băltoace...

Frumos! Ce zi superbă! Douăzeci şi şase mai! *(Socoteşte ceva).* Am un calendar foarte exact: mîneca cămăşii. Detaşabil: un fir, o zi. Azi e douăzeci şi şase mai, ziua de naştere a lui Puşkin.

Dar cine mi-o fi trimis almanahul? Mare eveniment! Aşadar mi s-a permis să primesc un almanah! Cred că mi l-a trimis Dunia! Oare cîţi ani o să mă aştepte Dunia? N-aş vrea s-o nenorocesc. O absolv de promisiune. Ce bine-mi pare că mi-a trimis acest almanah! Vorbesc aiurea: doar nu ea mi l-a trimis! Nu putea să mi-l trimită ea. Dar oricum o fi, îi mulţumesc.
Nu, ziua asta nu poate să treacă aşa. E ziua lui Alexandr.
Puşkin, Griboedov.
Ziua aceasta am s-o sărbătoresc.
Dar cum?

Ei bine, am să să văd de-aici pentru prima oară cerul. Mă urc pînă la geam, şi în cinstea lui Alexandr am să privesc cerul! Ura!

https://biblioteca-digitala.ro

VOCEA DIN FERESTRUICĂ. Nu e voie de strigat.
KÜCHELBECKER *(încet)*: Nici nu mă gîndesc. Azi vreau să citesc ceea ce mi-a scris Puşkin.

Cînd ne dăm seama, e tîrziu. Şi-apoi
Vedem trecutul depărtat, străin.
Aşa-i, se pare, Wilhelm, şi cu noi,
Tu, frate întru muze şi destin.

Mă urc sus la geam, să privesc cerul! Pămîntul n-am să-l văd de-aici. Uite colo o pată de lumină. Am să şterg cu un nasture varul de pe geam. *(Încearcă să se urce pînă la geam, se suie cu băgare de seamă pe masă, dă din mîini, îşi pierde echilibrul).*
VOCEA. Nu e voie de făcut gălăgie!
KÜCHELBECKER *(şade pe pardoseală)*: Ei şi! Uite că totuşi m-am suit pe masă! M-am mai apropiat! Să avem răbdare! Pînă mîine! *(Pauză).* Şi dacă dincolo... dacă dincolo mai e un geam, dat şi el cu var? Ce-ar fi să încerc să cînt, uite aşa, de ziua lui Puşkin? N-am cîntat niciodată. Nu ştiu să cînt. *(Fredonează).* « De ce-ai tăcut, o, glas al veseliei? »
VOCEA. Nu e voie de vorbit!
KÜCHELBECKER. Dar eu vorbesc cu mine însumi. Şi nu vorbesc, ci cînt. Nu-mi răspunde nimeni. Aşa, cred eu, nu înseamnă că vorbesc. Mi s-a permis să scriu cîte o scrisoare la fiecare treime din termenul de detenţiune. Dar nu ştiu pe cît timp am fost condamnat.
Ce-i de făcut?
Ei bine, am să scriu o tragedie. E cel mai liniştitor să scrii o tragedie. Cînd scriu versuri lirice, plîng, şi pe urmă trebuie să înghit din ele, din cauza pasajelor nepermise. Aici am şi înghiţit două elegii. Voi scrie o tragedie — mai multă viaţă şi mişcare. Daţi-mi oameni, oameni şi iar oameni!
VOCEA. Nu e voie de vorbit!
KÜCHELBECKER *(scrie)*: Liapunov:

Pentru Rusia
Eu tuturor le sînt îndatorat,
Şi nu voi cere socoteală, nu,
Oricît de grea ofensă mi-ar aduce.

După asta trădătorii îl omoară. Partea proastă e că nu mai am hîrtie.

Sus se aude bătaia orologiului. Trec PUŞKIN şi DELVIG. Merg în tăcere.
DELVIG: Verbul în timp e sunet de metal. Asta am învăţat-o la liceu. Ţii minte? Eşti cam taciturn. E aproape o oră de cînd hoinărim prin jurul fortăreţei.
PUŞKIN *(se apleacă şi arată cu mîna în jos)*: Puteam să fiu şi eu aici, ca şi ei... Unde e Puşcin? Nu ştii?
DELVIG: Nu.
PUŞKIN: O fi aici? Dar Kiuhlia?
DELVIG: Nu ştiu.
PUŞKIN: Oriunde ar fi ei, nu sînt departe de noi. Puteam să fiu şi eu aici, ca şi ei... Mi se pare că ai la tine o dramă a lui Kiuhlia?
DELIVIG: Da. A rămas la mine. O dramă în versuri.
PUŞKIN: O vom tipări. Dau şi eu o baladă despre un cavaler îndrăgostit de o fecioară. E în stilul lui Kiuhlia:

A fost odată-un cavaler sărac...

Tu dai cîteva cîntece. Punem drama lui Kiuhlia, şi gata culegerea. S-a făcut?
DELVIG: S-a făcut!

https://biblioteca-digitala.ro

PUŞKIN: Îl găsim şi i-o trimitem.
Prieteni, Dumnezeu să vă ajute
În brațele deliciului sublim
Şi-n negrele prăpăstii pămînteşti.
Oare o fi şi Kiuhlia aici? *(Încet).*
Păzească-mi-te geniul tău cel bun
În zbuciumul furtunilor şi-n tihnă.
DELVIG: Ce tot şopteşti acolo?

os, in fortăreață. Kiuhlia șade pe pardoseală. Deodată, din celula vecină se aude o romanță. În celula vecină stă husarul OBOLENSKI. Cîntă:
La șalul cel negru privesc în neştire,
Cu inima strînsă de-o mare mîhnire.
KÜCHELBECKER *(dezmeticindu-se, zîmbește uluit):* E « Şalul negru » de Puşkin. Cine o fi cîntînd?
HUSARUL: În anii cei veseli, cînd tînăr eram . . .
Pauză.
KÜCHELBECKER: Păcat că a tăcut.
HUSARUL: O zînă de fată cu drag mîngîiam . . . *(Tace din nou).*
Ferestruica se deschide şi se închide. Intră SENTINELA, un ostaş tînăr, şi pune pe masă o scrisoare. Duce arătătorul la buze şi iese numaidecît.
KÜCHELBECKER *(citește scrisoarea):* «Plec azi. N-am să te uit niciodată. Detest slugoii şi tiranii care țin într-o groapă un suflet aşa de drag mie ca al tău ». Cine mi-o fi scriind? Probabil că cel care cînta adineauri. « Voi transmite prietenilor şi rudelor tot ce trebuie. Hei, sufletelule, măcar o zi de-am petrece-o împreună în libertate, aş şti eu să te distrez! Îți aminteşti de mine, de bună seamă, dacă n-ai uitat de calul Leonid de la curse. Eu am fost cel care ți-am spus atunci că te pricepi la cai ». *(Rîde):* Păi sigur, ăsta e husarul! O, Doamne, încep din nou să cred. « Şi dacă şi el şi tu ați fost învinşi, vedem noi ce-o să fie mai departe. Rămîi cu bine, prieten nepreţuit. Eu stau aici pentru că i-am spus baronului comandant că e un slugoi și un tiran. Al tău fidel husar Obolenski ».
Am să-i dau sentinelei o scrisoare pentru Puşkin şi pentru Griboedov. Ăsta le-o transmite. *(Scrie).* Am să le scriu o scrisoare la amîndoi. Să se împrietenească. Am să fac pe mijlocitorul între ei. « Dragi prieteni şi fraţi, poeţi Alexandri! Vă scriu ca să vă apropii unul de celălalt. Eu sînt sănătos, şi datorită firii mele uşuratice, pe care mi-a dăruit-o mama mea Natura, nu mă simt nefericit. Trăiesc şi scriu. Iertați-mă, vă sărut. N-am să vă uit niciodată ». Asta-i. Pentru cei doi Alexandri. Ăsta are să le-o transmită. Aşa zicea: cu mine nu te pierzi. *(Izbucneşte în rîs).*
Intră Sentinela.
KÜCHELBECKER *(îi dă scrisoarea):* Poți să dai biletul acesta persoanei de la care mi-ai adus mie un bilet?
SENTINELA: Cred că da, măcar că pentru o treabă ca asta mă aşteaptă bătaia cu vergile.
KÜCHELBECKER: Bătaia cu vergile! S-a întîmplat vreodată?
SENTINELA: Ba bine că nu!
KÜCHELBECKER: Atunci lasă. Sst! Am terminat.
SENTINELA: Ia hai! Poate că n-oi păţi nimic. Daţi-l încoace. *(Ia scrisoarea).*
KÜCHELBECKER *(tuşeşte încet, stînjenit):* Şi încă ceva . . . . Spune-mi, cum e vremea azi?

https://biblioteca-digitala.ro

SENTINELA. E o vreme minunată. *(Iese).*

Küchelbecker se ridică şi face cîţiva paşi prin celulă.

KÜCHELBECKER: Acum vreo zece ani, orice soldat din armata noastră nici n-ar fi înţeles, cred, ce vrea să zică cineva care ar fi spus că e o vreme minunată. Secolul nostru merge înainte, orice-ar fi. Nici nu ştiu cum îl cheamă! Un creion! Un creion! Am să-i dedic aceste versuri. Voi încheia aşa:

În ce strălucitor veşmînt
Azi lumea ni s-a arătat.
Cu ce ardoare şi avînt,
Orbeşte, crunt, necugetat
Ne-am prins cu viaţa-n luptă noi...

(Repetă)

Orbeşte, crunt, necugetat ...

O singură zi nu poate să decidă nimic. Sentinela mea o dovedeşte.

În celulă intră COMANDANTUL, un bătrîn cu un picior de lemn şi cu celălalt încălţat cu un papuc; e urmat de TEMNICER şi el în papuci.

COMANDANTUL: Numărul treisprezece, predă hîrtiile. *(Ia hîrtiile de pe masă).* Aghiotant! Ceara! *(Sigilează hîrtiile cu ceară roşie).*

KÜCHELBECKER: O clipă, vă rog! Trebuie să corectez ceva despre Dmitri şi despre Pojarski. Abia acum văd limpede. *(Dă să ia manuscrisul).*

COMANDANTUL: Ce s-a sigilat nu e voie de atins! Numitul Dmitri, precum şi Pojarski, sînt complici sau rude? E prima oară cînd faci declaraţia asta?

KÜCHELBECKER: Aceştia sînt falsul Dmitri şi cneazul Pojarski, salvatorul Rusiei. Scriu aici despre ei.

COMANDANTUL: Vom face cercetări.

KÜCHELBECKER: Dar ei au trăit acum două sute de ani. Aceste manuscrise vor fi tipărite şi de-aceea aş vrea ... Trebuie ...

COMANDANTUL: Cînd vor fi tipărite?

KÜCHELBECKER: Nu ştiu cînd, dar eu trebuie imediat ...

COMANDANTUL: Ştii în ce an ne aflăm acum? Şi ştii dumneata ce cazemată e aceasta? Ce număr are?

KÜCHELBECKER: Numărul treisprezece. Şi sîntem în anul o mie opt sute douăzeci şi nouă. Nu vă înţeleg.

COMANDANTUL: Exact. Dar ştii dumneata cum e numită cazemata aceasta? Poţi să nu-mi răspunzi.

KÜCHELBECKER: Nu ştiu.

COMANDANTUL: Cazemata numărul treisprezece e numită *cazemata uitată.* Cînd, dar, ai să tipăreşti dumneata asta ce-am sigilat eu?

KÜCHELBECKER *(se clatină, îşi toarnă apă în pahar, bea. Cu un glas înfundat)*: Cînd se va tipări asta? ... Asta se va tipări în anul ... da, în anul o mie nouă sute douăzeci şi nouă.

COMANDANTUL: Peste o sută de ani? *(Rîde).* Şi cine o va tipări?

KÜCHELBECKER: Urmaşii noştri. Poporul Rusiei.

COMANDANTUL *(către Temnicer)*: Ia-i cartea, pana, cerneala, creionul. Îi laşi o singură foaie de hîrtie.

Temnicerul se execută.

Numărul treisprezece, pe viitor nu vei mai primi hîrtie, cerneală, pană şi creion. Toate astea se suspendă. Dacă ai de făcut noi depoziţii, anunţi sentinela. Ţi se va da pana. *(Iese şchiopătînd).*

https://biblioteca-digitala.ro

Küchelbecker se lasă încet pe pardoseală. Stă culcat. Tăcere. Se deschide și se închide ferestruica. Se aude bătaia orologiului.

TABLOUL 8
Întîlnirea

Toamnă. Căsuța poștei. Dinaintea ei o masă. CĂPITANUL DE POȘTĂ și PUȘKIN.

PUȘKIN: Cînd, în sfîrșit, îmi dai caii?

CĂPITANUL DE POȘTĂ: Numaidecît, înălțimea voastră.

PUȘKIN: De o oră îmi tot spui: numaidecît.

CĂPITANUL: Înălțimea voastră, peste cîteva minute!

PUȘKIN *(dă din mînă a lehamite)*: Ce e cu masa asta aici? Călătorii, după cîte știu, stau în clădirea poștei. Aveți acolo o masă strîmbă, la care pot să joace cărți numai trișorii.

CĂPITANUL: Curat așa, înălțimea voastră. De-aia am și pus masa asta aici, pentru că acuma avem de pus multe ștampile. Facem podorojne, primim bani de poștă.

PUȘKIN: Hai, dă-mi odată caii!

CĂPITANUL: Poate doriți un ceai? Poftiți înăuntru.

PUȘKIN. Am băut ceaiul vostru. Miroase a tutun. Vreau cai!

CĂPITANUL: Nu-i chip, înălțimea voastră. Poate doriți să citiți o carte? Avem la poștă, poftiți înăuntru. Ne-a lăsat-o de curînd o doamnă. Foarte interesantă!

PUȘKIN: Ce fel de carte?

CĂPITANUL: O scriere a domnului Schiller. . . Foarte interesantă!

PUȘKIN: Mie să-mi dai cai!

CĂPITANUL: Trebuie să vă spun, înălțimea voastră, că toată linia e ocupată. Se fac transporturi.

PUȘKIN: Ce fel de transporturi?

CĂPITANUL: Păi tot oameni de-un fel. Sînt duși sub escortă. De-aia stau aici la masă. Ca să meargă treaba mai repede. Stau și aștept.

Pauză

PUȘKIN: Și unde sînt duși?

CĂPITANUL: Asta nu știu. Care încotro. Unii sînt duși în Capitală. Ăștia-s spioni, pentru interogatorii, pentru lămuriri. Noi n-avem cum să știm mai mult. Cît despre cai, vă dăm noi, fiți pe pace. Binevoiți să-mi dați podorojna.

Pușkin îi întinde podorojna. Căpitanul o citește.

CĂPITANUL *(Citește)*: . . . Cinovnic clasa a zecea. . . Asta e că n-avem cai. Numai de aia vă rugăm să așteptați. Altfel vă dădeam numaidecît. *(Citește)*. Alexandr Pușkin . . . Dumnezeule! De ce nu mi-ați spus mai înainte? Avem, avem cai. O să vă ducă Pahom. Aseară am luat o carte de-a dumneavoastră, pe care o țin întotdeauna la îndemînă, și l-am citit lui Pahom niște cîntece scrise de dumneavoastră:

Nici o fereastră luminată
În tot pustiul troienit,
Doar stîlpii verstelor s-arată
Pe drumul fără de sfîrșit.

Văd că ascultă. După ce i-am citit, a rămas așa, o vreme, tăcut. Pe urmă zice: « Hei,dacă o fi să treacă vreodată pe la noi pe-aici, am să-i cînt ». Pahom!

Zvon de clopoței. Apare o troică cu UN SUBOFIȚER DE ESCORTĂ. Curtea se umple de strigătele vizitiilor: « Tpru! Stai! Un' te bagi? »

https://biblioteca-digitala.ro

SUBOFIȚETUL DE ESCORTĂ *(sunîndu-și pintenii)*: Cai ! Deshamă ! Masa ! Repede ! Ostaș, stai de caraulă !

CĂPITANUL: Poftiți în poștă. Masa vă așteaptă.

SUBOFIȚERUL: Nici o zăbavă ! Ostaș, ai grijă de cal și de arestat.

Ostașul-vizitiu coboară din trăsură.

CĂPITANUL: Podorojna, vă rog ! *(Se uită chiorîș, poruncește)*. Kuzma, deshamă caii !

Subofițerul de escortă aruncă podorojna pe masă și intră în clădirea poștei. Rămîne Pușkin. Ostașul se dă jos din trăsură, rămîne o vreme lîngă ea, apoi se depărtează. Căpitanul de poștă scrie podorojna și pune ștampila. KÜCHELBECKER; are barbă și e îmbrăcat cu o manta groasă. Pușkin se uită atent la el, apoi întoarce capul. Pe urmă se uită iar. Küchelbecker îl privește și el. O privire lungă a lui Pușkin, una scurtă a lui Küchelbecker. Pușkin se repede la el și îl îmbrățișează. Rămîn îmbrățișați. Pușkin îl sărută de trei ori.

PUȘKIN: Doamne ! Te-am confundat cu Vogel ! Nu te-am recunoscut ! Dragul meu drag ! Ți-ai lăsat barbă ! Scumpule !

Mai departe vorbesc foarte repede.

KÜCHELBECKER *(îl privește iar)*. Tu ai rămas același, Alexandr ! O, cît mă bucur !

Se îmbrățișează din nou.

PUȘKIN: Spune repede ce să fac, pe cine să înștiințez, ce să-ți trimit? Vorbește repede ! Unde vă duce?

KÜCHELBECKER: Nu știu. Nu știe nimeni. Am stat pînă acum în trei fortărețe . . . Petropavlovskaia, Revel, Schlüsselburg. Uită-te la mine, uită-te la mine, prietene al meu, ca să mi te întipăresc mai bine în minte.

PUȘKIN: Ce să-ți trimit?

KÜCHELBECKER: Cărți, cărți, cărți ! Versurile tale, pentru numele lui Dumnezeu ! Ceva despre Perioada tulbure, despre Liapunov, Pojarski. Tot ce a apărut. Și versurile tale.

PUȘKIN: Chiar de mîine încep să caut. Să aștepți. Ce ai mai vrea să știi?

KÜCHELBECKER: Delvig unde e? Trăiește?

PUȘKIN: A rămas același. Am vorbit cu el despre tine acum două săptămîni. La Petersburg.

KÜCHELBECKER: Krîlov trăiește? Era bătrîn.

PUȘKIN: Trăiește.

KÜCHELBECKER: Slavă Domnului ! Cînd ești singur, observi cum trece timpul. Între oameni, vremea zboară, dar ți se pare că stă pe loc.

PUȘKIN: Ce să-ți mai trimit?

KÜCHELBECKER: Trimite-mi portretul tău și pe al lui Delvig . . . Și pe al lui Krîlov. Am să vă privesc. Sau, dacă nu ai un portret al lui Krîlov, trimite-mi-l pe al lui Walter Scott. Seamănă cu Krîlov și am să zic că e Krîlov.

PUȘKIN *(ride)*: Ai rămas neschimbat. Numai că ți-ai lăsat barbă. Despre cine să-ți mai vorbesc? Ce palid și ce slab ești !

KÜCHELBECKER: Tu frecventezi teatrul. Cine mai e pe-acolo? Pe vremea mea era numai Karatîghin. Nu s-a ramolit? Cine mai e acum?

PUȘKIN: Aceiași. Același Gluharev . . .

KÜCHELBECKER: Caută să obții permisiunea de a coresponda cu mine. Poate ți se aprobă. Adică nu, nu trebuie. S-ar putea să-ți dăuneze. Poate vei reuși să-mi trimiți ceva cărți noi. Tot ce poți, fie chiar și despre Egipt, fie și o carte de vise. Și tot ce e nou. Nou ! Încearcă ! Am să scriu recenzii la toate și am să ți le trimit. Poate vei reuși să le publici. O, desigur, fără semnătură.

https://biblioteca-digitala.ro

PUŞKIN: Am să le spun la toţi totul, am să alerg, am să intervin. Vilia, tu probabil n-ai bani, mă rog, de cafea, de tutun. Poftim tot ce am la mine. Am pierdut la cărţi! Poftim, ia . . .

SUBOFIŢERUL *(îl apucă pe Puşkin de mînă)*: Este contrar regulamentului. Veţi fi tras la răspundere!

PUŞKIN *(încet, furios)*: Ia mîna!

Monedele de aur cad zornăind, bancnotele sînt luate de vînt.

SUBOFIŢERUL: Trage trăsura! *(Către soldat)*. Unde-mi umbli? Vezi că te trimit în judecată! Urcă arestatul în trăsură! Nu te mişti un pas de-aici! Căpitane! Podorojna! Banii îi primeşti pe urmă, am să fac un proces-verbal.

CĂPITANUL: Podorojna e demult gata. Totul e-n regulă.

Küchelbecker e urcat în trăsură.

SUBOFIŢETUL *(către Puşkin)*: Circulaţi vă rog!

PUŞKIN: Nu ţipa! Transmite captivului dumitale aceşti bani.

SUBOFIŢERUL: Daţi-vă la o parte! Nu iau nici un fel de bani! Încetaţi orice discuţie!

KÜCHELBECKER *(din trăsură)*: Alexandr, n-am apucat să-ţi spun: să fii sănătos, prietene! Nu mă uita! Trimite-mi versurile tale! Rămîi cu bine!

PUŞKIN *(se precipită spre el, vrînd să-l îmbrăţişeze, dar Subofiţerul i se aşează în cale)*: Prietene drag! Unde mergi? . . .

SUBOFIŢETUL: Deţinut Küchelbecker, cu cine ai vorbit?

KÜCHELBECKER *(rezemat de spetează, cu capul în piept, îşi îndreaptă cu greu trupul)*: Dar dînsul e Puşkin! Oare n-aţi auzit de el, nu-l cunoaşteţi? Îl ştie toată Rusia. Puşkin, cel care publică versuri.

SUBOFIŢERUL: Toată Rusia e una, eu sînt alta. Eu nu sînt obligat să ştiu. Dă-i drumul! Mă aştepţi după colţ, la poştă. Dacă se apropie cineva, tragi!

KÜCHELBECKER: Rămîi cu bine!

PUŞKIN: La revedere!

Trăsura se urneşte din loc şi dispare

PUŞKIN *(se apropie de Subofiţer, cu o voce stăpînită)*: A-a, va să zică nu m-ai lăsat să-mi iau rămas bun de la prietenul meu, n-ai vrut să-i transmiţi bani de drum! Ei las' că-ţi arăt eu!

SUBOFIŢERUL: Este interzis a se vorbi cu deţinuţii, domnule!

PUŞKIN: A-a, m-ai apucat de mînă! Ei las' că-ţi arăt eu!

SUBOFIŢERUL *(se fereşte)*: Persoanele deţinute în fortăreaţă, domnule, sau în timpul transferării, deţinuţii din închisoare sau fortăreaţă, arestaţii . . .

PUŞKIN: Ce, vrei să mă sperii pe mine cu fortăreaţa? Poate am stat şi eu în fortăreaţă! Da! Mare lucru să stai în fortăreaţă! Dar uite că mi-au dat drumul!

Toţi cei din jur îi fac loc. Subofiţerul face un pas înapoi.

Marş după colţ, şoarece de puşcărie! Las' că te ţin eu minte! « Toată Rusia e una, *tu* eşti alta! » Ei bine, am să-i vorbesc eu Rusiei despre tine. Ai să mă ţii minte! În curînd va fi şi prietenul meu liber. Să ştii. Duci un om, pe un prieten al meu! Marş de-aici! *(Îi întoarce spatele)*.

CĂPITANUL: Pahom! O troică pentru Alexandr Sergheevici. Şi nişte cai să mănînce foc! *(Încet, către vizitiu)*. Să-i cînţi « Feştila », Pahom. Şi-a luat rămas bun de la un prieten.

Troica se face nevăzută. Vizitiul cîntă: « Feştila mea, feştila mea! . . . »

În româneşte de IGOR BLOCK

https://biblioteca-digitala.ro

BULAT OKUDJAVA

Către cititorul român

Bietul Avrosimov *sau* O picătură de libertate, *mi-am intitulat romanul ce urmează a fi prezentat acum şi cititorului român.*

De-a lungul veacurilor, Rusia a fost întotdeauna un vulcan în acţiune. Din cînd în cînd, lava incandescentă irumpea la suprafaţă şi transforma în scrum şi pulbere teritoriile înconjurătoare.

Toată arta politicii interne a Rusiei se reducea de obicei la iscusinţa de a ţine în frîu, cu ajutorul armelor, această aspiraţie spre izbucnire vulcanică, recurgînd la demagogie şi intrigi. Nimeni nu-şi punea problema că trebuie schimbate condiţiile care alimentau flacăra. Pentru Rusia, starea « pe marginea prăpastiei » era obişnuită şi aproape cotidiană.

Cu timpul, spiritul opoziţionist, banal, şi răzvrătirea stihinică îmbrăcau forme tot mai civilizate. Cu timpul, foştii răzvrătiţi deveneau distrugători profesionişti ai temeliilor existente, se înarmau cu teoriile revoluţionare şi, mai ales, căpătau experienţă. Despre aceşti oameni s-a scris mult cu dragoste şi ură, cu admiraţie şi condamnare, cu patos şi modestie, cu sinceritate şi făţărnicie.

https://biblioteca-digitala.ro

Revoluționarii de profesie au fost apreciați și descriși în chipuri atît de variate, sub aspecte atît de diferite, uneori aproape uluitoare, încît a continua să le analizezi activitatea ar fi însemnat să bat apa în piuă. În cazul lor a dispărut misterul, acea pasăre fără de care nu poate fi inspirație. În căutarea acestei păsări, m-am oprit la Decembriști, care n-au fost profesioniști ai Revoluției, ci diletanți ai acesteia.

Făcînd această descoperire am fost uluit eu însumi, căci diletantismul este un lucru îngrozitor în sport, fără doar și poate respingător în artă, adesea primejdios și oricum dăunător în știință, dar uneori emoționant cînd e vorba să se rezolve veșnicul conflict dintre oameni: cine are dreptate, și cine e vinovat.

Un alt lucru care mi-a ațîțat curiozitatea a fost conștiința că Decembriștii și spiritele adverse lor erau oameni care locuiau de fapt în aceeași sferă, dacă vreți, la același etaj al clădirii, că aureola eroică de care sînt înconjurați pare primitivă, monocordă, și chiar jignitoare pentru memoria lor. Am înțeles că sub bronzul uniform pînă la hidoșenie al monumentelor lor, trăiesc furtuni și patimi — de la păcatul cel mai mare pînă la adevărata sfințenie.

Da, oamenii aceștia au fost ignoranți și lipsiți de experiență, nu totdeauna au fost minunați, nu totdeauna au avut dreptate, dar au suferit și au croit drum în întuneric, și, fără să bănuiască, exemplul lor a inoculat contemporanilor lor capacitatea de a gîndi independent, lucru care a fost totdeauna important pentru omenire în tristele ei căutări îndreptate spre descoperirea binelui și a luminii.

În exclusivitate pentru revista Secolul20

https://biblioteca-digitala.ro

BULAT OKUDJAVA

BIETUL AVROSIMOV

roman

Două sănii acoperite alunecau pe drumul bătătorit, îndreptîndu-se spre sud. Zorii dimineţei de ianuarie promiteau o zi senină. Gerul, care prinsese forţe în timpul nopţii, era arzător. Cei doi tineri armăsari albi, înhămaţi la prima sanie, abia se distingeau de spaţiile înzăpezite. Se părea că sania alunecă oarecum de la sine, în virtutea unei forţe miraculoase. Al doilea echipaj era tras, dimpotrivă, de doi căluţi roibi, şi crupele lor acoperite de promoroacă îi făceau să pară nişte monştri fantastici, care ba se înălţau, ba dispăreau în clăbucii aburului. Vînt nu era, aşa că pulberea de zăpadă stătea multă vreme fără să se aşeze, spînzurînd deasupra drumului ca un nor de argint întins.

Treceau în goană pe lîngă sate şi case boiereşti adormite, pe lîngă cimitire triste, afundate în nămeţi, şi bisericuţe zvelte, fiecare cu stilul său, cu armonia sa.

Sublocotenentul Zaikin se legăna posomorît pe banchetă în faţa eroului nostru, ale cărui nădejdi c-o să poată dormi pe drum se năruiseră brusc, chiar în clipa în care fuseseră aşezaţi în aceeaşi sanie. Aceasta se întîmplase încă acolo, în curtea fortăreţei, cînd rotmistrul [1] Sleptov, aghiotantul generalului Cernîşev, căruia îi fusese încredinţată misiunea să conducă toată această operaţie, se aşezase alături,

---

*** Fragmente**
[1] Căpitan de cavalerie

https://biblioteca-digitala.ro

și ei se instalaseră în prima sanie. Acum, doi ofițeri se legănau în fața lui Avrosimov, unul cu lanțuri la mîini și la picioare, celălalt liber. Sublocotenentul purta obișnuita sa uniformă militară, astfel că, făcînd abstracție de lanțuri, ți-ai fi putut închipui că el, Avrosimov, este arestatul, și că cei doi ofițeri tăcuți îl însoțesc nu se știe încotro. Drumul se întindea la nesfîrșit, într-adevăr spre necunoscut. Astfel, uitîndu-se la cei doi ofițeri și lăsîndu-se pradă gîndurilor pe care le năștea în el drumul, eroul nostru tresări deodată, năpădit de-un gînd ciudat. Într-adevăr, stimate domnule, cei doi ofițeri, atît însoțitorul, cît și prizonierul, semănau uluitor de mult între ei, dacă nu țineai seama de îmbrăcăminte. Amîndoi tineri, cu ochi rotunzi, cu o rumeneală febrilă în obraji, amîndoi duși pe gînduri, chiar triști. E drept, rotmistrul era ceva mai vîrstnic, dar această diferență nu te împiedica să vezi în ei niște frați.

Trecură vreo două ceasuri cînd, deodată, rotmistrul Slepțov, aplecîndu-se spre prizonier, se apucă, mînuind o cheie minusculă, să-i scoată lanțurile, care cu un clinchet discret, se așezară cuminți pe banchetă, lîngă fostul lor deținător.

Pe Avrosimov il miră această procedură și toate, toate, toate cele întîmplate, venerabilul meu domn, i se părură din nou un joc, căruia se hotărîseră tocmai acum să-i pună capăt, ca să nu meargă prea departe.

— Vă mulțumesc, spuse Zaikin cu nedumerire, frecîndu-și încheieturile.

— Așa o să vă fie mai ușor, surîse tulburat rotmistrul.

« Slava Domnului, își spuse eroul nostru cu ușurare, ce bine-i acum ! Ah, de-ar fi așa întotdeauna ! și se uită cu coada ochiului la sublocotenent. — Doamne, cum seamănă cu soră-sa ! La fel de fin și de mîndru ».

Avrosimov suspină adînc și amîndoi tovarășii săi de drum își aruncară de îndată privirile spre el.

— Ca și cum n-ar fi nimic din toate astea, spuse eroul nostru cu glas tremurat, nimic din toate astea în genere . . . adică, nici un fel de eveniment trist. . . ca și cum noi am fi putut foarte bine să mergem fără nici un motiv anume, undeva toți trei. . . să spunem la dumneavoastră, domnule rotmistru, la conac, unde am fi, firește, așteptați. . .

Zaikin, încruntat, privea pe geam.

— Sînteți poet? întrebă rîzînd rotmistrul.

— E o vreme minunată, continuă Avrosimov oftînd. — Masa-i așternută. Oameni amabili ies să ne întîmpine. Toți sînt bucuroși de prezența noastră. . . S-ar fi putut întîmpla și astfel.

Și eroul nostru se uită la sublocotenent, gîndindu-se că, poate, nu e prea nimerit să vorbească astfel, cînd acesta e îndurerat, deși el cu cele mai bune intenții și din toată inima încearcă să-l dispună pe acest om, atît de tînăr și aflat în nenorocire. . . De altfel, cine știe dacă, în fond, este vinovat? Poate că el a aspirat spre mai bine, și a fost trecut în rîndul răufăcătorilor. . . Ah, doamne Dumnezeule, măcar de mi-ar răspunde cineva, să nu mă mai chinuiesc atît !

— Continuați, continuați, îl rugă rotmistrul, dar acum cu amănunte. Cu atît mai mult, cu cît, într-adevăr, o să trecem pe la conacul meu. . .

La aceste cuvinte, Zaikin se uită din nou cu nedumerire și repede la rotmistru.

— Da, da, spuse Slepțov grăbit. — Vom înnopta acolo, domnilor. De ce să ne sufocăm în cine știe ce izbă de poștă?

Și din nou, eroul nostru observă privirea nedumerită a sublocotenentului și el însuși încercă un sentiment de simpatie față de rotmistru, deoarece deodată, atît de ușor și de simplu, recentele supărări dispărură și firavul nor de neliniște, care timp de cîteva zile plutise deasupra lui Avrosimov, pricinuindu-i suferință, se risipi de asemenea brusc, ca și cum n-ar fi fost.

https://biblioteca-digitala.ro

— Dar vorbiţi odată, spuse rotmistrul. — Pînă acum aţi prevăzut totul exact. Interesant ce o să spuneţi mai departe. Ştiţi cumva să ghiciţi şi în cărţi?

— Nu, rîse eroul nostru. — A fost aşa, o coincidenţă. . .

— Păcat, se întristă sincer rotmistrul, am fi petrecut o seară plăcută. . . Totuşi, continuaţi, domnule, vă rog cu umilinţă.

Avrosimov căzu o clipă pe gînduri.

— Poate că şi casa o s-o descrieţi. . . Ar fi interesant. . .

Eroul nostru, prins în joc, se concentră şi, deodată, parcă văzu aevea în faţa sa, pe colina verde, o albă casă boierească, înconjurată de tei seculari, şi acoperişul roşu străpungînd frunzişul des. La poalele colinei se unduia uşor un iaz, pe care alunecau lebede albe. . .

— Exact, se miră rotmistrul, oare aţi fost la mine vreodată?

Flacăra divinaţiunii îl cuprinse pe eroul nostru. Izbucni în rîs.

— Dar de unde verdeaţă acum, domnule? îl întrebă rotmistrul. — În ianuarie?

— Aşa am văzut eu, spuse eroul nostru. — Am greşit cumva?

— Nu, totul e exact, domnule. . . Numai că, vedeţi, lebedele. . .

Tristeţea alunecă de pe chipul sublocotenentului şi se vedea că participă cu cel mai viu interes la discuţia celor doi tovarăşi de drum.

— Mai departe, îl rugă rotmistrul. — Ajungem, şi pe urmă?

Avrosimov se cufundă din nou în ghicit. Verdeaţa acum dispăruse. În cerdacul acoperit cu un strat subţire de zăpadă se îmbulzeau slugile. Ei coborau din sanie şi începeau să urce treptele albe spre cerdacul încadrat de şase coloane, pe care se sprijinea un portic alb cu tencuiala jupuită. Printre slugile care-l întîmpinau în tăcere pe tînăr, Avrosimov zări deodată feţe boiereşti: nişte doamne trecute de prima tinereţe, nişte domnişoare cu chipuri confuze, nişte cavaleri, şi aceste personaje erau chiar mai numeroase decît oamenii simpli şi formaseră un semicerc mut, iar servitorimea, puţină la număr, se strînsese lîngă perete, lîngă perete. . .

— Totul este întocmai, rîse rotmistrul cu şi mai mare nedumerire, numai că sînt opt coloane. — Dar de unde domnişoare, asta nu mai pot pricepe. Ce fel de domnişoare vedeţi?

— Milodora, spuse Avrosimov ca în transă.

— Care Milodora? Cine-i această Milodora?

— Şi pe sora dumneavoastră o văd acolo, îi spuse lui Zaikin eroul nostru.

Bietul sublocotenent încremeni din cap pînă-n picioare şi se cutremură, trecîndu-şi palmele peste obraji, dar se strădui să surîdă.

— Mai departe, mai departe, spuse nerăbdător rotmistrul. — Prin urmare, am ajuns, bine-e-e. . . Acum, să trecem peste toate discuţiile şi amabilităţile de pe cerdac. . . Sînt de acord să fie şi Milodora, şi sora domnului Zaikin. . . Am intrat în casă, da? Ce vedem în faţa noastră? Hai, spuneţi, domnule. . .

Eroul nostru nu-l mai distra acum numai pe rotmistru, ci el însuşi intrase în aşa fel în joc, încît nu se mai putea opri, de parcă scăpase de sine, de contele Tatişcev, de Pestel, de toată această agitaţie petersburgheză, şi imaginaţia sa, înflăcărîndu-se tot mai mult, îi vîntura în faţa ochilor tablouri, care de care mai neverosimile.

— Intrăm în casă, spuse Avrosimov cu un surîs misterios, care de mult nu-i mai luminase obrazul. — Ne scoatem şubele şi trebuie să vă spun că seara e aproape şi se aduc lumînări, şi noi ne aşezăm în salon, lîngă căminul încins. . .

— Dar nu e nici un cămin acolo, rîse rotmistrul.

— N-are nici o imporanţă. Totuşi, e cald. — Mai iute, mai iute, aduceţi-ne vinul şi bucatele ! Ni se aduc. Sora dumneavoastră, domnule sublocotenent, se numeşte Nastenka, nu? Ea. . .

— Bravo ! strigă rotmistrul.

https://biblioteca-digitala.ro

— Nemaipomenit! exclamă sublocotenentul, entuziasmat.
— Ea stă între dumneavoastră, domnule, și mine, fiindcă noi ne cunoaștem de mult. « Tu, cum de te afli aici? » întrebați dumneavoastră. « Iacă așa » răspunde ea și se uită la mine cu șiretenie. În momentul acesta, dumneavoastră pricepeți firește totul și sînteți bucuros de venirea ei. « Bine, spuneți, n-am nimic împotrivă și, dacă o fi nevoie, o să cad eu însumi la picioarele tatii și o să-l înduplec ca să trăiți în pace, Dumnezeu cu voi. . . »
— Dar bine, domnule, întrebă deodată sublocotenentul, pironindu-și asupra eroului nostru ochii săi rotunzi, pe Nastenka o cunoașteți într-adevăr?
— Nu-l întrerupeți, lăsați-l să povestească, îl rugă rotmistrul.
— Apoi, spuse eroul nostru, nerăspunzînd la întrebarea sublocotenentului, apoi Nastenka se îndepărtează ca să nu stingherească discuția noastră de bărbați, iar noi stăm, bem vin, și discutăm despre tot felul de subiecte superioare, în așteptarea oaspetelui care trebuie să apară din minut în minut.
— Ce oaspete? întrebă rîzînd cu satisfacție rotmistrul.
— Acum, acum, îl întrerupse sublocotenentul, acum ne va spune. . . Numai să nu-l stînjeniți. . .
— Așteptăm un oaspete, continuă eroul nostru vorbind în vag, ca și cum iar nu s-ar fi adresat nimănui. În sfîrșit, el vine. Noi toți, firește, ne sculăm în picioare, pentru că nu este cu putință să șezi cînd intră el. E un bărbat mic de stat, îndesat, tunica de colonel armean îi stă turnată pe trup. Ochii îi sînt reci și adînci. Mișcările — măsurate. Se așează în fotoliu și stă la fel ca Bonaparte, cu un picior ușor întins înainte. . .
— Cine e el? întrebă răgușit rotmistrul.
Dar eroul nostru nu-i răspunse. Imaginația înflăcărată gonea ca nebună. Acum, el vedea într-adevăr tot ce-și închipuia, și tovarășii săi de drum nu-l mai preocupau cîtuși de puțin. Ei stăteau cu gîturile lungi și întinse și cu ochii lor rotunzi, larg deschiși. . . Avrosimov uitase chiar că se află în sanie, uitase de trista misiune care-l aștepta, și vedea cum se apropie de misteriosul necunoscut, îndreptîndu-și din mers tunica de maior, și cum îi spune de parcă ar fi fost apropiați de-un veac întreg:
— Soarta nu ne răsfață cu prea dese întîlniri.
— E drept, replică rîzînd colonelul, dar oare, cu grijile noastre, ne putem vedea mai des în secolul nostru? Domnilor, se adresă el celorlalți, toți am înghețat pe drum, ce ziceți de-un pahar de grog?
— Să poruncească rotmistrul, spuse Zaikin.
În timp ce oamenii, la porunca rotmistrului, fierbeau grogul, nou veniții se instalară mai comod.
— Aș fi de acord cu opiniile dumneavoastră republicane, îi spuse sublocotenentul colonelului, dar ideea inevitabilei asasinări a țarului este atît de îngrozitoare pentru mine, încît ea mă îndepărtează de dumneavoastră. . .
— Dar ce fel de republică poate exista cînd monarhul e viu, fie el chiar și fost? i-o reteză colonelul. Cum puteți să spuneți așa ceva? Oare, cu sila ați fost împins spre noi? Bunăoară, rotmistrul Slepțov e cu desăvîrșire opusul dumneavoastră. Ei și?. . . Eu știu să-mi stimez dușmanii.
— Ce fel de dușman sînt eu, rîse rotmistrul, poate că vă sînt mult mai prieten decît presupuneți. Vreau să preîntîmpin un pas greșit, dar noțiunea de noblețe nu mi-e străină. Nu sînt în stare să trădez, domnilor, eu pur și simplu arestez. Înțeleg chiar și patosul dumneavoastră: pe undeva, în felul dumneavoastră, aveți dreptate, și totuși, domnilor, cînd va suna ceasul. . . Înțelegeți? Dar cîtă vreme vă aflați în casa mea, vă rog, domnilor, să gustați grogul.

https://biblioteca-digitala.ro

Grogul a fost adus. Odaia se umplu de mireasmă de garoafe. Toţi îşi ridicară cupele, sorbind cu satisfacţie.

— Vedeţi, spuse rotmistrul, ce bine stăm la căldură, şi ne delectăm cu discuţii şi grog, dar dacă s-ar realiza planurile dumneavoastră, domnule colonel, n-ar mai exista nimic din toate astea, ci ar fi frig, sînge şi fratricid.

— Baliverne, rîse sublocotenentul. — De-abia atunci ar ajunge grogul pentru toată lumea.

— Astea sînt baliverne, spuse rotmistrul, pentru că niciodată nu va putea ajunge totul pentru toţi. Nu-i cu putinţă. Asta nu-i o poveste. De altfel, ce nevoie are omul simplu de grog?

— Ah, dar nu despre grog e vorba, spuse sublocotenentul. — Dar cînd va veni domnia poporului, atunci unul nu va înjosi pe ceilalţi, atunci vor înflori artele. . .

— Îmi permiteţi, rîse rotmistrul, dar domnia poporului înseamnă de asemenea putere, iar puterii, domnilor, nu-i place să glumească. Astăzi le este rău unora, iar mîine, le va fi altora. Ce raţiune au, deci, cuvintele dumneavoastră?

— Pe scurt vorbind, dumneavoastră propovăduiţi sclavia, spuse colonelul, dar acesta e un anacronism. . .

— Dar cine a dovedit asta? întrebă rîzînd iar rotmistrul.

— E evident, spuse colonelul.

— Nu, nu se amestecă eroul nostru, eu nu văd dreptatea de partea niciunuia din dumneavoastră. N-o văd.

— Înseamnă că dumneavoastră afirmaţi că nu poate exista republică fără a fi asasinat ţarul? îl întrebă sublocotenentul pe colonel. Insistaţi asupra acestui lucru?

— Nu-i asta principalul, răspunse acesta. — Pentru ce vă amintiţi tot timpul de *aceasta?* Nu aţi *jurat* să eliberaţi patria?

— Da, dar el a depus jurămîntul de credinţă faţă de ţar, spuse rotmistrul.

— Nu vă neliniştiţi, domnule sublocotenent, rîse sumbru colonelul, gîndiţi-vă la izbăvirea patriei de robie. De ţar am eu grijă. . .

. . . În acest moment sania se zgudui, de parcă biciuiţi, caii obosiţi ar fi luat-o brusc la goană, şi Avrosimov îşi întrerupse fantastica lui povestire.

— Cine-i acest colonel? întrebă rotmistrul cu glas scăzut.

— Eu ştiu, spuse sublocotenentul, dar născocirile dumneavoastră nu corespund pe deplin realităţii, domnule.

— Dar de ce, spuse rotmistrul Sleptov. — Figura rotmistrului Sleptov, în povestirea dumneavoastră, domnule Avrosimov, se încheagă perfect. Deşi, în ce-l priveşte pe misteriosul colonel, şi trebuie să vă spun, domnule, că ghicesc pe cine-l aveţi în vedere, acesta, da, nu corespunde pe deplin adevărului, puteţi să mă credeţi.

În acest moment, sania se opri, se auziră glasuri răguşite. Pe fereastră se vedea căsuţa de poştă, iar pe zăpada bătătorită — paiele aurii . . . Venise timpul schimbării cailor obosiţi.

— Amuzaţi-vă, domnilor, spuse rotmistrul şi ieşi afară.

Lui Avrosimov i se păruse călătoria lor cu totul paşnică, şi el era dispus să divagheze şi mai departe dacă acest lucru le făcea plăcere însoţitorilor săi, dar acum, nici nu apucă rotmistrul să iasă bine, că imediat, un subofiţer de jandarmi mai vîrstnic, care călătorea în sania din spate, apăru în uşa deschisă şi se strecură înăuntru, aşezîndu-se lîngă Zaikin.

Eroul nostru parcă se trezi, deoarece aceasta îi amintea de scopurile călătoriei lor, de faptul că închisoarea nu doarme, ci stă de veghe. Şi imediat se uită la sublocotenent. Acesta şedea întors cu spatele la jandarm, şi un surîs trist îi mijea

sub mustață, de parcă ar fi știut dinainte cum o să se întîmple totul: și poate că știa într-adevăr.

«Iată cît de crunt e totul în realitate, se gîndi Avrosimov. Iată-l stînd de parcă cineva l-ar fi împlîntat aici, și poți să și mori că n-o să se clintească din loc și îți scoate și vinele dacă i se poruncește. . . Și cine-i el? E compatriotul meu, fratele meu. . . »

— Frumoasă zi! i se adresă Avrosimov. — Ce plăcere e să stai în sanie? Ar fi bine să ne plimbăm.

— Înălțimea voastră, pronunță răspicat subofițerul, cînd o să ne întoarcem, o să ne plimbăm. Acum, nu se poate.

— Te temi c-o să răcești? întrebă eroul nostru.

— Dar cum altfel? rîse subofițerul, mulțumit că tînărul domn roșcovan, cu blană pufoasă, discută cu el. — N-avem voie în nici un chip să răcim — și arătă cu ochii spre sublocotenentul care parcă nici nu auzea această discuție. — Aș fi bucuros să mă plimb, dar răcesc, și rîse din nou. — Înainte de plecare, mi s-a poruncit cu cea mai mare severitate: fii cu ochii-n patru, Kuzmin, să nu care cumva să răcești. Mai bine să nu te mai întorci, că începem noi să te lecuim. . .

— Și te doare cînd te lecuiesc?

— O, mai bine nici să nu întrebați, înălțimea voastră, pînă-n ficați, că nici nu te mai ridici după aia. . . Așa că, mai bine, șed la căldurică.

— Și de ce, Kuzmin, e atît de dureros? întrebă Avrosimov, începînd să fie iritat și nepricepînd de ce se simțea deodată astfel.—Dar poate că e bine, Kuzmin, că se fac asemenea lecuiri? Poate, că fără asta, nici nu se poate?

— Fără asta, e știut că nu se poate, spuse subofițerul, fără să mai surîdă. — Dacă s-ar putea, n-ar mai fi lecuială. Ori eu, tocmai asta vreau să înlătur.

— Dar tu Kuzmin, i-ai lecuit pe alții?

— Dar cum altfel, înălțimea voastră, mi s-a întîmplat. . . Am o mînă sigură.

La aceste cuvinte, sublocotenentul se întoarse brusc spre el. Subofițerul izbucni în rîs.

— Am mîna sigură, repetă el.

— Nu ți-e rușine să povestești despre fără-de-legile-tale? întrebă Zaikin cu mînie, pălind cu totul.

— Așa că, înălțimea voastră, îi făcu subofițerul cu ochiul lui Avrosimov, cînd va fi nevoie, fiți pe pace: am mîna sigură.

Lui Avrosimov îi venea să sară asemenea unui urs și să-i ardă o labă pentru ca subofițerul, trecînd prin ușă, să zboare în zăpadă, și el să se uite cum o să se zbată acolo, neizbutind să se ridice. Dar următoarea întrebare a sublocotenentului îl opri.

— E cu putință, ca îndatoririle dumneavoastră să fie atît de măgulitoare?. . . întrebă Zaikin, holbîndu-și spre subofițer ochii, și așa rotunzi.

Subofițerul mai izbuti să-i facă cu ochiul lui Avrosimov, cînd ușa se și deschise, și rotmistrul Sleptov, rumen și fericit, apăru în fața lor.

— Așa, spuse el tare, putem s-o luăm din loc.

Subofițerul începu umil să se tragă spre ieșire, ca să cedeze locul rotmistrului, și Avrosimov se uită la grumazul lui încordat pînă ce jandarmul alunecă cu totul de pe banchetă și se strecură pe ușă. Inima eroului nostru îi zvîcni cu putere în piept, și el se năpusti spre ieșire. Sub brînciul lui puternic, subofițerul se prăvăli în zăpada de lîngă drum, și eroul nostru căzu după el, chipurile, nefiind în stare să se mențină în sanie.

— Hai, că-i nostim, rîse Sleptov.

https://biblioteca-digitala.ro

— Să ne mai dezmorțim picioarele, spuse Avrosimov. — Dar tu ce ești așa bosumflat, dragă prietene? se adresă el subofițerului, care se ridicase însfîrșit.

— Înălțimea voastră m-a împins puțintel, spuse acesta scuturîndu-și de pe manta zăpada și uitîndu-se la eroul nostru cu ochi care nu promiteau nimic bun.

— Ești beat sau ce? îl întrebă rîzînd Slepțov. — Șterge-o la locul tău.

Jandarmul se îndreptă spre sania lui. Paiele aurii îi acopereau spinarea.

Cîtva timp, călătoriră în tăcere.

Sublocotenentul, care fusese martorul ciudatei scene, îl privea din cînd în cînd pe Avrosimov. Rotmistrul, amintindu-și despre fanteziile eroului nostru din timpul călătoriei, se posomorî deodată, privirea îi deveni tristă și suspicioasă, expresia fericită dispăru.

În ce-l privește pe eroul nostru, acesta dormea sau se făcea că doarme, în orice caz ochii îi erau închiși, capul dat pe spate, iar obrajii tineri se pierdeau în gulerul ridicat.

Și, totuși, el nu dormea, venerabilul meu domn, ci plin de cele întîmplate, trăia totul din nou și, din cînd în cînd, ochii săi albaștri se uitau grăbiți la bietul sublocotenent, lipsit chiar de dreptul de-a se apăra. Cît ar fi fost de uimită minunata Nastenka dacă ar fi văzut ce lecție îi dase Avrosimov acestui ticălos, cum îl îmbrîncise cu umărul. Dar și asta a fost prea puțin!

Deodată, în fața eroului nostru apăru o scenă de demult, din pavilionul nefast, cînd minunații săi prieteni și Seriojenka, răposat acum, se năpustiseră asupra căpitanului care îndrăznise să jignească o femeie, deși acesta nu jignise (pe sfînta cruce!) nici o femeie, ci se bîțîia încolo și încoace, fără a-și lua ochii de la palma galbenă a lui Buturlin. Și iată că, amintindu-și această poveste, eroul nostru putea, firește, să-i ardă în liniște una ticălosului pe grumazul său încordat și după aceea să întrebe ce s-a întîmplat, chipurile, și să se strecoare îndărăt în sanie, strîngîndu-și umerii a nedumerire, adică el tocmai așa a procedat și lovitura a fost prea slabă (din păcate!), așa, un ghiont acolo.

— Iertați-mă, domnule sublocotenent, spuse deodată rotmistrul, am fost nevoit să ordon subofițerului să-mi ocupe locul în timpul șederii acolo, deși asta nu înseamnă deloc din partea mea neîncredere în dumneavoastră, ci, știți, instrucțiunile. . .

— Mă rog, răspunse Zaikin, fără să-și întoarcă capul, procedați cum știți, domnule.

— Iar dumneavoastră, zău, că nu trebuie să-mi purtați pică. . . Hai mai bine să uităm de toate și să-l rugăm pe domnul Avrosimov să continue fanteziile dumisale și îndată vom ajunge și la Kolupanovka mea.

— Eh, spuse Avrosimov, nu mai sînt în stare să născocesc nimic. Totul a fost atît de minunat, dar acum, nu mai pot. Iar dumneavoastră, domnule rotmistru, înseamnă că nici în mine nu aveți încredere dacă socotiți de datoria jandarmului dumneavoastră. . .

— Dar se poate, domnule? spuse Slepțov jignit. — Nu pricepeți despre ce-i vorba. Dacă, să presupunem, criminalul se gîndește să fugă și, smulgîndu-vă pistolul, vă țintește în frunte, și dumneavoastră, stimate domn, ridicați mîinile în sus?

— Și jandarmul? rîse eroul nostru.

— Jandarmul, domnule, în exercițiul obligațiilor sale de serviciu, nici mîna nu îndrăznește s-o ridice, iar dacă o ridică, este ca să se năpustească asupra criminalului. . .

În acest răspuns al rotmistrului era tocmai atîta rațiune, încît să nu fie contrazis, și Avrosimov nu putea decît să privească, cu coada ochiului, la sublocotenentul, care era numit atît de fățiș criminal.

https://biblioteca-digitala.ro

Ah, stimate domnule, sîntem întotdeauna neputincioşi, cînd avem dreptate, deoarece neadevărul are grijă să-şi procure dovezi, şi ţi le pune în faţă şi atunci baţi în retragere, stimate domnule, deoarece el îşi ştie treaba, în vreme ce dreptatea nu se îngrijeşte de aceasta: dacă am dreptate, atunci, fără nimic din toate astea, tuturor trebuie să le fie clar că am dreptate. Asta e.

În sfîrşit, după ce s-au schimbat din nou caii, şi în locul subofiţerului Kuzmin, în sanie se urcase un alt jandarm, foarte tînăr, şi apoi iarăşi porniseră la drum, Avrosimov simţi că foamea îl chinuie şi frigul îl omoară, darmite pe sublocotenentul în mantaua lui subţire. . .

Rotmistrul parcă îi auzea gîndurile, ori poate că şi pe el îl pătrunseseră frigul şi foamea, dar întrerupse primul lunga tăcere, spunîndu-i sublocotenentului:

— Să mă iertaţi, domnule, că n-am poruncit atîta timp să vi se dea de mîncare. Dacă o făceam pe drum, însemna să ne pierdem vremea. În curînd, ajungem la Kolupanovka, unde vom găsi tot ce ne pofteşte inima, pe cinstea mea !

— Dar am răbdare, surîse Zaikin. — Altă ieşire nici n-am acum.

Vă închipuiţi cît e de îngrozitor cînd un om surîde pronunţînd cuvinte amare ! Şi eroul nostru la asta se gîndea în acest moment şi iarăşi simţi un val de compasiune pentru sublocotenent şi de simpatie faţă de rotmistru.

« Ar fi putut nici să nu se desvinovăţească, se gîndea Avrosimov, şi uite că se desvinovăţeşte ».

Mergînd aşa, se făcură orele patru şi soarele jucăuş şi fugar de miază-noapte asfinţi şi numai marginea lui roşie mai spînzura deasupra pădurii, făcînd ca pinii şi brazii să-şi întindă umbrele lor lungi, albastre şi nemişcate. Şi tocmai cînd chinurile foamei, ale tăcerii şi ale gîndurilor ajunseseră la culme, sania se înfundă în pădure, apoi ieşi iar şi, în faţa călătorilor, se deschise o privelişte încîntătoare. Drumul, ca un şarpe de argint, cobora spre un rîu îngheţat, în spatele căruia se înălţa un alt dîmb. Pe acest dîmb, într-un parc, se vedea o casă boierească albă, şi opt coloane, se desenau clar în penumbră, iar în spatele casei, al parcului, se ascundea Kolupanovka, întinzîndu-se din colină în colină ca o babă cu cobiliţa pe umeri.

Rîvnita căldură, mîncarea pe săturate, erau acum la un pas, dar senzaţia confuză de nelinişte, atît de familiară, care dispăruse o clipă, se agită din nou în sufletul eroului nostru. Parcă o pasăre cenuşie cu mari pene şi nume necunoscut, sfioasă şi impasibilă, atîrna deasupra lui şi, la vederea acestei păsări, inima începea să-i bată în piept, şi glasul trist al cuiva tot striga şi striga, nu se ştie pe cine, şi de unde, şi de ce, cu o insistenţă de neîndurat. . . Şi eroul nostru făcea sforţări disperate ca să gonească această pasăre şi să nu audă această chemare şi, pentru cîtva timp, izbuti cînd, deodată, din nou prin penumbră, prin desişul pădurii răzbătu această chemare, şi o umbră cenuşie şi poate că nu o umbră, ci altceva, spînzura deasupra lui.

— Domnilor, spuse rotmistrul Slepţov, mie, domnilor, mi-au mers la suflet fanteziile dumneavoastră, şi clătină din cap către eroul nostru. — Haideţi, domnilor, să uităm o clipă că avem în faţă o misiune neplăcută şi să ne imaginăm pur şi simplu că am venit aici la odihnă şi că sîntem toţi, fireşte, egali.

— Mi-e indiferent, răspunse sublocotenentul, fără să ridice capul. — Procedaţi cum credeţi de cuviinţă.

— E foarte bine, se bucură Slepţov. — Pe jandarmi îi trimit în sat ca să nu ne stingherească, şi o să le poruncesc să fie muţi ca peştii. Straşnic o să ne odihnim, domnilor !

Parcă auzind că-i rost de odihnă, sania o porni în goană la vale, trecu rîul pe gheaţa albastră şi o luă scîrţîind pe aleea parcului. Iată şi conacul. Iată şi cerdacul

https://biblioteca-digitala.ro

acoperit de zăpadă. Şi într-adevăr, slugile tăcute stăteau încremenite în acest cerdac. Sania se opri. Rotmistrul deschise uşile. Era întîmpinat cu bucurie şi acest fapt răspîndi în tot trupul eroului nostru pace şi presimţirea liniştii. Chiar şi chemarea amuţi.

După toate aparenţele, această casă fusese construită nu de mult, cam la sfîrşitul secolului trecut, dar într-un fel se părăginise repede: pare-se că umezeala şi vînturile suflînd pe deal îşi îndepliniseră cu hotărîre opera, întrucît coloanele se scorojiseră, iar în încăpătorul şi ospitalierul vestibul, parchetul se părăduise, astfel că meşterul satului, băiat bun şi nepriceput, îşi lăsase acolo pe alocuri urmele măiestriei sale sub forma de petice de brad galbene, trainice, dar grosolane.

E drept că niciunul din cei sosiţi nu observă aceasta, deoarece servitorimea era atît de sincer bucuroasă de sosirea domnişorului, iar călătorii suferiseră atît de mult de foame şi de frig, încît căldura presimţită a casei, şi mirosurile proaspete şi îmbietoare care se răspîndeau din bucătărie, le ameţiseră capul.

— Iat-o şi pe Duniaşa, spuse tare rotmistrul, stăpîna întregului cuib, şi arătă cu mîna spre o făptură cu ochi negri care, sufocată toată de bucurie şi emoţie, se ascundea sub capătul unei basmale albe.

— Poftiţi, poftiţi, îngîna ea de sub acest paravan.

— Cu ce-o să ne răsfeţi, Duniaşa? întrebă rotmistrul, lepădîndu-şi mantaua şi invitîndu-şi cu un semn oaspeţii să-i imite exemplul.

— Cu ce să vă răsfăţ, lumina ochilor noştri? şopti Duniaşa, fără să se mai ascundă.

Avrosimov se uită la sublocotenent. Acesta stătea la o parte, fără manta, şi dacă nu i-ar fi fost obrajii nebărbieriţi, ai fi putut crede că, într-adevăr, a venit aici în calitate de oaspete, şi că mîine, în zori, va fugi înapoi la Nastenka lui, sau la altcineva, pentru că fiecare are pe cineva către care să alerge.

— Parcă n-ai şti ce-mi place mie, rîse rotmistrul. — Şi oaspeţii mei vor fi de asemenea curioşi.

Duniaşa îşi lăsă ochii în jos.

« Hm ! » îşi spuse eroul nostru, admirînd fata.

— Să mergem domnilor, îi invită rotmistrul, şi alaiul se urni.

Era o seară deosebită, trebuie să vă spun. În sufrageria strîmtă, dar primitoare, unde, pe pereţi, atîrnau covoare vechi, împodobite cu arme din bătrîni, masa rotundă îi întîmpina pe călători cu o familie de carafe mari şi mici, care sclipeau în lumina luminărilor, împletindu-şi subtil muchiile şi tonurile — de la alb pînă la vişina putredă.

Fotoliile, bătrîne şi date atîta timp uitării, erau confortabile şi moi, şi chiar uşorul lor scîrţîit nu tulbura atmosfera plăcută, ci dimpotrivă, îi adăuga ceva, asemănător unui ţîrîit de greier.

Încă nu apucaseră să fie puse pe masă bucatele făgăduite şi în sufragerie îşi făcură apariţia, rînduindu-se de-alungul peretelui mai multe fete, gata să cînte.

Rotmistrul Slepţov se uita cu un zîmbet la pregătirile lor. Se înflăcără îndeosebi, de îndată ce minunata Duniaşa îşi aruncă privirea asupra lui. Deodată, se aplecă spre sublocotenent.

— Toate astea sînt pentru dumneavoastră, stimate domnule. . . Vreau să înţelegeţi cum mă port cu dumneavoastră. Ce e acolo, la Sankt-Petersburg, totul e deşertăciune. . . Adevărul este aici. Vedeţi cum se bucură toţi de venirea dumneavoastră? Vedeţi? Chiar şi Duniaşa, şi ea nu e mai prejos de nici o domnişoară din Petersburg, chiar şi ea. . . Vedeţi? Şi toate astea sînt pentru dumneavoastră. . . Vedeţi, cum a organizat de bine totul?

https://biblioteca-digitala.ro

— Vă mulţumesc, răspunse sublocotenentul, îmbrăţişînd cu privirea pierdută adunarea. — Vă mulţumesc.

— Ah, mă mîhneşte să mă uit la dumneavoastră, şopti Sleptov, dar nu mai fiţi amărît, totul o să treacă. . . Generalul e foarte mulţumit că dumneavoastră înşivă v-aţi hotărît să ne arătaţi locul. O să fie indulgent cu dumneavoastră . . .

În acest moment, fu servită ciorba. Mirosul ei era atît de puternic şi de dens, încît faţa palidă a sublocotenentului se acoperi de pete şi gîtlejul începu să-i tremure. . .

— Vă iubesc oamenii dumneavoastră, îi spuse Avrosimov rotmistrului.

— Ah, făcu Sleptov, tatăl meu a fost un om dur şi, în curînd, se va împlini un an de cînd a murit. În timpul lui, nu aveau trai. Dar eu sînt un om bun, şi ei se simt bine cu mine. Uitaţi-vă la Duniaşa. Ea le este acum şefă, stăpînă. Sînt bucuros că se simt mulţumiţi. Doar şi ei sînt oameni, n-am dreptate, domnule? Cînd te gîndeşti că prietenii domnului sublocotenent afirmă că asta înseamnă sclavie. . . Dar ce trebuie înţeles prin sclavie? Ia, întrebaţi-i dumneavoastră, doresc ei să se despartă de mine? Întrebaţi-i. . . Pe cînd la unii, şi omul liber e rob, pe cinstea mea. . . Dar să trecem la ciorbă. Vă rog, domnilor, fără ceremonie, — şi îşi duse primul la gură lingura aburindă.

Ceilalţi făcură la fel. Acum, era rîndul vinului. Rotmistrul ridică paharul. Vinul juca în lumină. Duniaşa, cu privirile lipite de stăpîn, făcu un semn cu mîna, şi corul intonă cu jumătate de glas:

În zori, în zori,

Nastea după apă se ducea . . .

« Iarăşi Nastea, se gîndi eroul nostru, moleşit de vin şi de ciorbă. — Iarăşi Nastenka. . . »

— Cum vă mai răsfaţă, zise voios rotmistrul către sublocotenent, şi cum se poartă cu toatele ! Ascultaţi-le, bunăoară, pe fetişcanele astea, care cîntă în falset ! Ah, parcă ar fi o strună subţire şi întinsă !

Nastea după apă se ducea. . .

Într-adevăr, stimate domnule, corul era armonios şi pur, şi glasurile înalte ale fetelor te făceau să te gîndeşti la un izvor străveziu, cu prundiş răcoros şi catifelat.

Flutură mînuţa albă,
Bun rămas, măicuţa mea !

Şi în acest prundiş rece se zăresc două umbre rapide, una de aur şi alta de argint, două umbre uşoare pe care abia le observi, deoarece peste izvor se apleacă lujere şi flori, care şi ele lasă umbre, care şi ele se împletesc. Şi apa susură:

Bun rămas, bun rămas,
şi nu mă-ntreba: « De ce ?»

Cele două umbre, cea de aur şi cea de argint, sînt doi peştişori, stimate domnule, simbolul purităţii şi al credinţei. Oricît de firave şi de vagi, noi le zărim totuşi. Noi, cei înglodaţi în sînge şi nebunie . . . Uitaţi-vă numai la Duniaşa, ce mîini are ! Şi cei doi dinţişori albi, din faţă, alpecîndu-se uşor unul spre celălalt . . . Cînd îi vezi, ţi se învîrteşte capul.

şi nu mă-ntreba: « De ce ? »

Privind la această crăiasă, uiţi totul: şi pe Milodora, şi pe Amalia Petrovna, şi amărăciunile tale. Cîntă, peştişor de aur ! Susură:

Sub colină e-un scoruş,
Roşii fructe are . . .

— Mîncaţi, mîncaţi, prietenul meu de aur ! îi spuse Sleptov sublocotenentului. — Cîntaţi, şi nu vă mai gîndiţi la nimic. Ah, Duniaşa, cum i-ai strunit ! Cum cîntă,

https://biblioteca-digitala.ro

doamne, cum cîntă ! Uitaţi şi cuvintele mele de adineaori, ca şi cum nu le-aş fi rostit. Generalul Cernîşev, după ce-a fost arestat Pestel, nu putea cu nici un chip să-şi revină — îi tremurau mîinile. Beţi, cîntaţi . . . Oh, vinule !

În acest moment, două fulgere întunecate străbătură camera, vinul începu să gîlgîie, masa rotundă se îngustă şi cei care şedeau la ea îşi apropiară frunţile şi se priviră în ochi. Eroul nostru simţea aevea atingerea frunţii fierbinţi a rotmistrului şi a celei reci, jilave, a lui Zaikin.

— Aţi luat parte la arestarea lui Pestel? întrebă sublocotenentul, luptîndu-se cu somnul.

— Cum nu? oftă rotmistrul. — Unde e generalul, acolo sînt şi eu.

— Şi nu v-aţi temut c-o să vă împuşte? întrebă Avrosimov, apăsîndu-şi fruntea pe fruntea rotmistrului.

— Dar ce, vă pare rău de el? întrebă la rîndul său rotmistrul curios.

Sub scoruş stă Vania,
Doar pe el, eu îl iubesc !

Aici corul amuţi, fremătînd tot, ca şi cum izvorul minunat s-ar fi tulburat, ca şi cum ar fi venit o vijelie, ca şi cum vîntul, în goana lui, ar fi aplecat la pămînt tulpinile şi florile, iar aurul şi argintul s-ar fi înnegrit pe peştişorii încremeniţi în apa întunecată, iar mîlul fundului de sub aripioarele lor s-ar fi ridicat deodată, ascunzînd totul privirilor omeneşti.

Doar pe el, eu îl iubesc . . .

Domnilor, dar pentru ce această tristeţe? Iubeşte, iubeşte ! Bucură-te ! El te aşteaptă sub scoruşul înflorit, adică te iubeşte . . . Dă-le-ncolo de cobiliţe, sări în braţele lui, sărută-l ! Ce fericire ; te iubeşte ! Unii îi arestează pe alţii, cine cutează e înhăţat, dar acest bărbat de sub scoruş te iubeşte. Te aşteaptă proasto ! Atunci, de ce naiba plîngi?

Vinul izbutise să treacă prin toate vinele şi acum ardea ca focul.

— Nu înţeleg, îi şopti rotmistrul eroului nostru, de ce aţi fost trimis cu noi? Îmi stricaţi toată plăcerea. Ce fel de erou a acest Pestel, după dumneavoastră? Oare, dumneavoastră mă luaţi drept un prost?

Avrosimov se uita la Duniaşa. Şi ea se uita la el, făţiş, fără să se sfiască. « Numai tu, numai tu eşti în sufletul meu, Duniaşa ! striga el pentru sine, dar ea clătina din cap cu tristeţe: nu, nu te cred ».

— Ţineţi minte, domnule, spuse rotmistrul cu totul treaz. — Pestel e şeful complotului şi orice menţionare a numelui său cu simpatie poate să nu fie pe gustul oamenilor cumsecade. Dumneavoastră, domnule Avrosimov, hotărîţi-vă de partea cui sînteţi, dar în aşa fel ca să se ştie . . .

Hotărîţi-vă, hotărîţi-vă, . . . Iată că ea s-a şi hotărît să-l aleagă pe cel de sub scoruş. Şi s-a despărţit de măicuţa ei . . .

Fetelor li se oferi vin. Îşi sorbiră paharul dintr-o înghiţitură. Îşi sterseseră buzele cu mîinile albe. Făcură o plecăciune. Şi de undeva, dintr-un ungher îndepărtat, se auzi un glas izolat, de parcă luna ar fi ieşit să se plimbe cu barca :

Nu plînge, nu plînge pentru mine.
Nu plînge, nu plînge pentru mine.

— Oh, nu mai pot, strigă Slepţov. Mi se sfîşie inima !

Într-adevăr, ţi se sfîşia inima la sunetul acestui glas, văzînd-o pe Duniaşa şi pe sublocotenent, care nu mai mînca, nu mai bea ci şedea cu frumosul său cap înălţat, cu ochii închişi, nemişcat, de parcă n-ar fi existat nimic împrejur. Eroul nostru se gîndea că, în jurul lui Zaikin, se ţesuse un păienjeniş gros. Şi ce mai putea să nădăjduiască, bietul de el, cînd, la anchetă, se jurase că ştie unde e depus cumplitul manuscris al lui Pestel ! Şi cum se mai jurase ! « Eu, eu, eu ştiu ! spunea ca năuc. Porunciţi

https://biblioteca-digitala.ro

să fiu trimis acolo ! Vă voi arăta locul ». Dar aceasta stîrnise îndoială, pentru că nu putea un biet sublocotenent să aibă vreo contingenţă cu treaba asta, ba încă să ştie cum a fost ascuns manuscrisul. Şi generalul Cernîşev, tartorul păienjenilor, trecut prin ciur şi prin dîrmon în asemenea treburi, şi nu numai odată, şi nu ca Zaikin, un tinerel acolo, generalul Cernîşev îl şi întrebase atunci : « Dumneavoastră înşivă l-aţi îngropat ? » « Eu, eu ! » — strigase Zaikin palid ca moartea. Ah, băiatule, nu cumva te-ai vîrît fără vină în bucluc ? Şi el, Avrosimov, scria cu repeziciune acel proces verbal şi capul lui vuia de îndoieli. Deoarece, judecînd după toate aluziile, fraţii Bobrişcev-Puşkin fuseseră părtaşi la treaba asta. Ei, însă, nu avuseseră de suferit nimic, în vreme ce el picase ca musca-n lapte. Dar dacă a fost un simulacru ? Nu cumva voise să-l ducă de nas ? « Vasăzică, dumneavoastră personal l-aţi îngropat ? » întrebase Cernişev. — Dar nu v-a fost, oare, înmînat de Pestel însuşi ? »

« Eu l-am îngropat, răspunsese sublocotenentul, dar cine mi l-a înmînat, nu vă pot spune ». Şi, rostind aceste cuvinte, acest băieţandru se îngălbenise şi mai tare ca înainte. — « Dar cum se poate una ca asta, se mirase Cernişev, cînd dumneavoastră nici nu vă aflaţi în timpul acela la Linţî ». — « Ba da ! strigase din nou Zaikin. — Eram în trecere, înălţimea voastră, întîmplarea a făcut să ne întîlnim. » Întîmplare, neîntîmplare, dar uite ce păienjeniş îl învăluie pe sărmanul sublocotenent !

Eroul nostru se scutură de gînduri, îşi ridică fruntea şi văzu atunci că fetele părăseau camera şi numai Duniaşa mai şovăia în prag, cu capul întors şi privindu-l din nou drept în ochi. — Pentru un asemenea cîntec, mi-aş da jumătate din viaţă, zău ! strigă rotmistrul. — Poftim, luaţi-o !

Duniaşa, însă, se tot uita la Avrosimov şi astfel, fără să-şi ia ochii de pe el, dispăru pe uşă.

Era vremea de culcare.

— Asemenea priviri îmi aruncă, spuse rotmistrul, că totul se răscoleşte în mine. Credeţi-mă, uneori chiar mă gîndesc : ducă-se naibii toate ! . . . Dar, vezi, că dimineaţa îţi revii . . .

— Nu vă mai abţineţi, spuse Avrosimov. — De vreme ce ea numai dumneavoastră vă surîde astfel, ce mai aşteptaţi ?

— Doamne, domnule Avrosimov, rîse rotmistrul, dar este logodită . . .

— Să-l ia dracul pe logodnic ! replică eroul noastru. — Trimiteţi-l la grajd ! Ca să ştie . . .

— Asta nu-i cu putinţă, domnule, spuse Sleptov, uimit. — Nu intră în obiceiurile mele.

Îl treziră pe sublocotenentul care aţipise în fotoliul său şi toţi trei o porniră încet pe coridor.

Închipuiţi-vă un coridor imens, de şase metri lungime şi poate chiar mai mult. Unul din pereţi era orb, împodobit cu tablouri în ulei, cu rame aurite, din care te priveau figurile pîcloase ale strămoşilor rotmiştri ; pe celălalt perete, erau două uşi, care dădeau în camerele sortite oaspeţilor noştri : prima — în cea a lui Avrosimov, a doua — în cea a sublocotenentului ; în ce-l priveşte pe rotmistru, odaia acestuia se afla mai departe, la capătul coridorului.

Somnul sublocotenentului dispăruse ca luat cu mîna, deoarece, deprins cu cazematele fortăreţei, nu putea să se obişnuiască în nici un chip cu confortul căzut pe capul lui din senin, cînd nu mai avea nici lanţuri, nici pază, ci se bucura de îndestulare şi dragoste.

— Vă rog, să nu vă îndoiţi de probitatea mea, îi spuse rotmistrul. — Sînt, fireşte, legat prin jurămînt şi ordin, dar, în ce priveşte casa mea, aici vă puteţi simţi pe deplin liber. Mă străduiesc şi eu cum pot să vă uşurez soarta, ceea ce nădăjduiesc că vedeţi . .

https://biblioteca-digitala.ro

Sublocotenentul, mişcat de toate acestea, îi mulţumi cu căldură bunei gazde şi intră în camera sa.

La rîndul său, Avrosimov îi mulţumi şi el stăpînului casei pentru găzduire.

— Iată camera mea, îi spuse rotmistrul. — Aşa că, dacă se întîmplă ceva, să nu pregetaţi să mă treziţi, şi se îndepărtă, negăsind pentru eroul nostru nici un cuvînt cald.

Avrosimov trînti neîndemînatic uşa şi se uită înăuntru. Era o odaie nu prea spaţioasă, dar confortabilă. O fereastră mare dădea spre parcul de iarnă, luminat de luna nouă, care forma pe parchet o pată. Pe pereţi atîrnau tablouri întunecate, un fotoliu străvechi, îndreptat spre fereastră, te poftea parcă să te cufunzi în el. Patul era larg şi Avrosimov îşi aduse aminte de hotel şi de recenta lui aventură. Se aşeză în fotoliu. Droturile se lăsară în jos, zăngăniră, fotoliul se clătină.

Şi îndată ajunse la urechea lui, mai pătrunzătoare decît înainte, acea chemare cunoscută, şi incredibila pasăre cenuşie de noapte coborî fără zgomot şi se opri deasupra capului eroului nostru, aducînd cu sine neliniştea.

În spatele peretelui, sublocotenentul tuşi zgomotos. Duşumeaua scîrţîi odată, încă odată, şi pe urmă scîrţîitul nu mai încetă. Zaikin se plimba prin cameră.

Avrosimov îşi lepădă haina, ca să respire mai uşor în casa supraîncălzită şi pistolul englezesc îl plesni peste genunchi. Şi trebuie să vă spun că această admirabilă armă, cu ajutorul căreia ne prescurtăm veacul, şi aşa destul de scurt, se odihnea într-un buzunar de postav, poruncit anume de eroul nostru în aşa fel încît să se afle tocmai la subţioara din stînga, ascuns astfel întotdeauna de haina largă şi gata întotdeauna să fie înşfăcat. Ceea ce îl determinase pe Avrosimov să-şi ascundă atît de la îndemînă arma, desigur că nici el însuşi nu ştia. Mai degrabă ea era pentru el o seducătoare jucărie exotică, a cărei posesiune îl înălţa în proprii săi ochi, deoarece el nici măcar nu-şi putea închipui posibilităţile reale ale acestui pistol, preferînd să-l pedepsească pe ofensator, şi asta în cel mai rău caz, cu mîinile, ca un urs.

Iar chemarea nu amuţea, ci dimpotrivă, devenea tot mai intensă. Cine îl chema pe eroul nostru? Cine, undeva departe, nădăjduia în el? Al cui suflet neajutorat, sfîşiat de îndoieli şi frică, avea nevoie de el cu atîta disperare şi amărăciune? Şi iată că pistolul englezesc, sclipind în lumina lunii, îi zăcea uşor în palmă, şi tot trupul eroului nostru se-ncordase ca-naintea unei sărituri, şi nu mai simţea nici oboseală, nici ameţeală, ci numai răsuflarea sa precipitată, prevestind nebunia.

Scîrţîitul duşumelii încetă. Pare-se că sublocotenentul, bietul băieţandru, se culcase însfîrşit. În schimb, din coridor se auziră alţi paşi, tăcuţi şi furişaţi. Cineva mergea cu grijă, de parcă s-ar fi temut să nu verse apa. « Duniaşa » ! îi fulgeră prin gînd eroului nostru.

«Ruth se spălă, se unse cu balsamuri, îşi îmbrăcă vestmintele de sărbătoare şi, după aceea, se duse pe cîmpie . . . »

« Eu sînt roaba ta, Ruth, întinde aripa ta asupra roabei tale . . . »

Avrosimov deschise uşa larg. Obrazul speriat al Duniaşei se ivi în faţa lui. În mîna sa albă ţinea sus o lumînare. Frica, care-o cuprinsese o clipă, îi trecu cînd îl zări pe eroul nostru. Ea surîse şi cei doi dinţişori din faţă îl pironeau parcă pe Avrosimov. « Nu, nu », clătină ea din cap.

— Porumbiţa mea, şopti el cu durere, eu nu-ţi doresc răul . . . O să te răscumpăr, asta mi-e crucea . . .

— Miluieşte-l Doamne, spuse ea cu mînie, ce-mi trebuie mie răscumpărarea dumneavoastră? Daţi-mi voie, domnişorule, . . . şi zîmbi iar, arătîndu-şi cei doi dinţişori — Mai bine răscumpăraţi-i pe-ai dumneavoastră, noi n-avem nevoie . . .

« Cu ce-am aflat eu har în ochii tăi, de mă primeşti pe mine? . . . »

https://biblioteca-digitala.ro

Şi Duniaşa păşea pe coridor lin, ca într-o biserică, şi deschizînd uşa spre camera rotmistrului, dispăru în spatele ei.

Avrosimov se întoarse în odaie înţelegînd, că de-acum încolo, n-o să mai adoarmă. Duşumelele, care nu se auzeau din coridor, începură iarăşi să scîrţîie cu putere în camera vecină. Şi deodată, eroul nostru zări în perete o uşă, pe care mai înainte nici n-o observase. Apăsă pe clanţă şi împinse. Uşa se deschise cu un scîrţîit. Duşumelele amuţiră.

— Cine-i acolo? întrebă încet băiatul captiv.

Ce puteai să-i răspunzi prizonierului? Ah, geamătul tău este zadarnic, zadarnic, deoarece deocamdată mai eşti o pasăre liberă şi aripile tale nu sînt legate, nu sînt frînte.

— Dumneavoastră sînteţi? se miră Zaikin, desluşind în întuneric silueta neclară a eroului nostru. — Cu ce vă pot fi de folos, domnule? Aţi început să mă urmăriţi fără nici o ruşine . . .

La aceste cuvinte eroul nostru nu putu replica nimic. Tăcînd, se apropie de un fotoliu şi se aşeză.

Vă folosiţi de faptul că sînt prizionier şi nu vă pot da o lecţie, continuă în timpul acesta Zaikin, dar în glasul său nu mai era nedumerire, ci chiar compasiune, deoarece chipul bietului Avrosimov, luminat de lună, exprima o asemenea mîhnire, o asemenea suferinţă neomenească, încît niciunui om cinstit şi nelipsit de sentimente, nu putea să nu-i tremure inima iar bietul sublocotenent, după cum pesemne că aţi avut prilejul să vă daţi seama şi dumneavoastră, făcea parte tocmai din categoria oamenilor cumsecade şi cu inimă bună, şi de aceea, învingîndu-şi propriile nenorociri, se aşeză lîngă Avrosimov, ca să se intereseze ce s-a întîmplat cu el, şi poate, şi să-i uşureze suferinţele.

— Domnule, rosti însfîrşit, eroul noastru, nu mă dojeniţi degeaba. Mă aflu, într-adevăr, într-o disperare totală şi simţeam nevoia să văd măcar un singur suflet viu. Vă jur că, întîmplător, am descoperit această uşă şi, auzind că nu dormiţi, am venit la dumneavoastră. Dar nu ca să vă cer ajutor am săvîrşit acest pas, căci nimeni nu e în stare să mă ajute, ci ştiind că şi dumneavoastră vă e foarte greu, nutresc nădejdea să vă uşurez cît de cît suferinţele.

Sublocotenentul ascultă această mărturisire cu cea mai mare uimire, dar ea fusese rostită cu atîta sinceritate, împrejurarea era atît de neverosimilă, încît îţi era cu neputinţă să nu-l crezi.

« Duniaşa, cu ce să-ţi dovedesc nobleţea mea? »

— Domnule, continuă Avrosimov, chiar înaintea plecării încoace, am avut prilejul să mă întîlnesc cu Pavel Ivanovici ,— la aceste cuvinte sublocotenentul îşi acoperi impetuos obrazul cu mîinile. — N-o să mă apuc să vă jur că vă împărtăşesc opiniile, domnule, chiar mai mult decît atît, vă voi spune că pe colonelul Pestel nu l-am putut suferi chiar din primele zile, considerîndu-l un răufăcător, şi chiar acum, deşi nu mai simt ură pentru el, continui să-l consider vinovat de toate nenorocirile şi ghinioanele noastre, ale amîndorura . . .

— Greşiţi, pronunţă surd sublocotenentul din dosul palmelor. — Acum e uşor să învinovăţeşti pe un om, care nu s-a gîndit la nimic altceva decît la binele patriei. . . Dar continuaţi, domnule, vă ascult.

— Am văzut cum şi-a aplecat capul cînd a fost vorba de manuscrisul său, şopti cu tristeţe Avrosimov.

— Căci dacă acesta va fi găsit, şi intenţiile sale de asasinare a ţarului se vor confirma, şi capul lui o să cadă.

La aceste cuvinte, se întîmplă ceva miraculos : sublocotenentul se învioră deodată, de parcă ar fi înghiţit nişte picături dătătoare de viaţă, de parcă s-ar fi îmbăiat în

https://biblioteca-digitala.ro

apă vie, ieşind din ea înnoit şi plin de curaj, Obrazul, luminat de lună, era minunat, marii săi ochi rotunzi sclipeau.

— Ascultaţi, spuse el inspirat, şi nu mai îndrugaţi prostii ; Pestel a suferit pentru imperfecţiunea societăţii la fel ca noi toţi, la fel ca dumneavoastră . . . Îngăduiţi-mi acum să vă spun tot adevărul . . . Numai că dumneavoastră nu recunoaşteţi aceasta, pe cînd el a recunoscut-o. Ce-are a face asta cu asasinarea ţarului, domnule? Rusia a rămas în urmă faţă de Europa cu cincizeci de ani, din pricina asta, e ea nefericită, şi nu Pestel a născocit acest lucru. Din nou, ce-are a face aici uciderea ţarului? ! Acum dacă toate acestea s-ar fi întîmplat, contele Tatişcev ar fi trebuit să se lipsească de multe, şi generalul Cernîşev, şi marele prinţ, şi întregul Comitet de Urmărire, şi toţi guvernatorii, domnule, şi senatul, toţi, toţi . . . Cît despre ţar, nici să nu mai vorbim. Înţelegeţi? Toţi, toţi, înţelegeţi? Cum să nu fie turbaţi? Pentru că putea să se întîmple ! Iar despre asasinarea ţarului, în « Adevărul rus » nici nu se pomeneşte ...

— Şi e bine asta? exclamă eroul noastru. — Să ameninţi societatea?

— Nu-i adevărat, spuse locotenentul al cărui elan se stinsese iar, nu e şi nu e adevărat. Acum e uşor să aduci unui prizonier învinuiri false. . . .

— Dar chiar prietenii săi au depus împotrivă-i.

— Nu-i adevărat, nu-i adevărat, îngăimă sublocotenentul. — Ce minciună ! Acum e uşor să-ntorci totul pe dos, să faci negru din alb. Dar totul e o minciună . . .

— Ce minciună, cînd toată lumea ştie că-i adevărat !

— Minciună, minciună . . . Ah, să nu fiţi vreodată în situaţia mea !

— Vă plîng, credeţi-mă ! exclamă în şoaptă Avrosimov. — Vă promit că la Petersburg, o să vă ajut să vă vedeţi cu Nastenka . . . doriţi? Eu pot să trec în procesul verbal toate cuvintele dumneavoastră spre a vă fi de folos, cu părtinire . . . Mi-e milă de dumneavoastră, mi-e milă !

Sublocotenentul parcă se lupta cu nebunia : mîinile îi tremurau şi în nici un chip nu putea să-şi încheie gulerul mantalei sale mototolite, ci, cînd începea s-o încheie, se apuca s-o descheie, şi pe urmă din nou, şi lacrimile îi curgeau pe obrazul palid.

În sfîrşit, acest băiat nefericit îşi birui sentimentele : ba încheindu-şi nasturii, ba descheindu-i, se aşeză pe pat şi amuţi.

Şi acum, în liniştea nopţii, ca un cîntec îndepărtat, se auziră nişte paşi abia perceptibili, furişaţi şi gingaşi. Eroul nostru îşi ciuli urechea : paşii veneau de pe coridor. Apoi amuţiră. Avrosimov parcă o vedea în alba ei cămaşă ţesută în casă, cum se strecoară pe furiş, pe coridor, după deznădăjduita ei dragoste, iar buzele ei crîmpoţite cum stau gata fie să plîngă, fie să se strîngă într-un surîs neajutorat şi cei doi dinţişori cum se apleacă unul spre celălalt, provocîndu-l, nu se ştie la ce. Pesemne, că, o clipă, s-a lipit de perete. Dar iat-o păşind iar : parchetul străvechi o trădează . . .

Şi eroul nostru, uitînd de sublocotenent, aleargă spre uşă şi-o deschide. Jandarmul cel tinerel moţăia, lipit de perete. Paşii nu se auzeau, dar îi fu deajuns lui Avrosimov să se întoarcă în cameră, că ei răsunară iar. De data asta, zgomotul acesta scîrţîitor venea dinspre fereastră. Avrosimov, pierzîndu-şi cu totul capul din pricina celor întîmplate, se năpusti spre ea. Obrazul cuiva, asemenea lunii, pluti dinspre zid, alunecînd peste geam, şi doi ochi neîncrezători se uitară în casă. Eroul nostru îl recunoscu pe subofiţerul Kuzmin, înfofolit în cojoc. Din fericire, în această clipă luna se ascunse, şi mîrşavul jandarm nu mai putu zări nimic suspect în cameră. Eroul nostru se simţi el însuşi prizionier, şi tristeţea îl cuprinse.

Sublocotenentul adormise, aşa cum era îmbrăcat, în manta. Oboseala îl biruise.

Avrosimov se strecură încet la el în odaie, îşi lepădă hainele, se afundă în salteaua de puf şi răsuflă uşurat.

În româneşte de MADELEINE FORTUNESCU

https://biblioteca-digitala.ro

Cel mai mare revoluționar din Europa, Mazzini . . .

NICOLAE BĂLCESCU

Ilustrul Mazzini . . . acest om care întruchipează întreaga gîndire a Italiei, acest italian adevărat.

ION ELIADE RĂDULESCU

https://biblioteca-digitala.ro

APĂRAREA ȘI CĂDEREA ROMEI

La 9 februarie, republica era proclamată în Roma. Era inițiativa pe care o căutam; și mă străduii din toate puterile, în Florența, pentru ca Toscana să-și înfrățească destinele cu acelea ale Romei. Exemplul ar fi dat apoi roade în Sicilia și în altă parte. Amenințată de Austria, pradă uneltirilor Piemontului, al cărui ministru Gioberti tindea să-i restaureze pe principi pretutindeni, Toscana nu putea, izolată, să se salveze. Ocrotită sub aripile Romei, ea își punea soarta sub tutela dreptului italian și crescîndu-i forțele, deschidea drum posibilității unei noi mișcări a națiunii: căzînd, lăsa cel puțin o strălucită mărturie în favoarea unității republicane folositoare educației politice a țării. Și instinctele poporului prindeau repede, ca întotdeauna, ideea. Într-o adunare publică ținută la 18 februarie sub logiile de la Uffizi și la care se strînsese o mulțime de zece mii de oameni, am făcut să se voteze adoptarea formei republicane, unirea cu Roma și formarea unui Comitet de apărare compus din Guerrazzi, Montanelli și Zannetti. Conducătorii refuzară. Eu plecam spre Roma, unde mă aleseseră deputat.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ANIVERSARE REPUBLICANĂ

CENTENAR

MAZZINI

https://biblioteca-digitala.ro

Roma era visul anilor mei tineri, ideea-mamă în planul minţii, religia sufletului; şi intrai, seara, pe jos, la începutul lui martie, tremurînd şi aproape cu veneraţie. Pentru mine, Roma era — şi este încă în pofida ruşinii de azi — Templul umanităţii; din Roma va ieşi cîndva transformarea religioasă care va da, pentru a treia oară, unitate morală Europei. Călătorisem spre sacrul oraş cu inima tristă de moarte din cauza înfrîngerii Lombardiei, a noilor deziluzii întîlnite în Toscana, a dizolvării întregii partide republicane în Italia. Şi totuşi tresării, trecînd prin Porta del Popolo, de o zguduire aproape electrică, de o ţîşnire de viaţă nouă. Nu voi mai revedea Roma, dar mi-o voi aminti, murind, între un gînd la Dumnezeu şi unul la fiinţa cea mai dragă, şi-mi pare că oasele mele, oriunde întîmplarea le va face să zacă, vor tresări, ca mine atunci, în ziua în care un drapel al republicii se va înălţa, garanţie a unităţii patriei italiene, pe Capitoliu şi pe Vatican.

Motivele care m-au determinat să trec repede peste 1848, mă îndeamnă să păstrez tăcere asupra istoriei celor patru luni care s-au scurs de la intrarea mea în Roma pînă la căderea republicii. N-aş putea spune totul. Şi mă voi limita să schiţez în părţile cele mai importante rolul meu şi concepţia care mi-a condus acţiunile. În pagina glorioasă pe care Roma a scris-o în acea scurtă perioadă, individul trebuie să dispară. Cu toate acestea sînt şi eu republican şi viaţa mea, oricum neînsemnată, e o parte din tradiţia republicană. Şi nici nu văd de ce, aproape de sfîrşitul ei, trebuie să o las răstălmăcită prin multele greşeli pe care adversarii noştri le-au acumulat în jurul ei.

S-a scris că noi, învingători o clipă, am proclamat republica romană, nu italiană. Acuzaţia e stupidă. O insurecţie, declarînd ilegal tot ce există în jurul ei, poate scrie pe propriul stindard orice formulă mai îndrăzneaţă cu condiţia ca ea să fie sugerată de conştiinţa Adevărului: o Adunare ieşită legal şi paşnic din votul unei părţi minime a ţării, nu poate. A proclama din Roma — în faţa Piemontului constituţional şi înarmat — în faţa condiţiilor generale — republica pentru toată Italia, ar fi fost, de altfel, mai mult decît ridicul. Republica nu putea cuceri Italia decît emancipînd-o de ocupantul străin, creînd-o. Şi pentru a o crea, îi trebuia o forţă.

Puţine zile au fost de ajuns spre a mă convinge nu numai că acea forţă nu exista, dar că nimeni nu se gîndea s-o organizeze. Aproape 16.000 de oameni formau armata Statului; dar erau fără coeziune, fără identitate de disciplină, de uniformă şi de soldă; statul major era nul; materialul de război foarte puţin. Forţele disponibile erau împrăştiate în mare parte de-a lungul frontierei napolitane, unicul punct dinspre care cei ce conduceau se temeau de atacuri şi pe care acea metodă radical greşită a cordonului militar, pretutindeni slab, n-ar fi putut să-l apere.

Eu nu mă temeam de atacuri dinspre Napoli: o tentativă din acea parte, creînd pentru noi un drept de ripostă, era mai mult de dorit decît de temut.

https://biblioteca-digitala.ro

Pe atunci eu nu prevedeam nici pericolele din partea Franței; dar le presimțeam inevitabile, mai curînd sau mai tîrziu, din partea Austriei. Și chiar dacă Austria nu ne-ar fi atacat, trebuia să ne pregătim să o atacăm noi. A trezi Italia contra eternului inamic; a iniția o nouă cruciadă și a spune țării prin faptă: Republica va face ceea ce monarhia n-a știut sau n-a vrut; acela era gîndul meu. A pregăti rezistența în perspectiva unui pericol care putea să fie iminent și a pregăti în același timp acțiunea viitoare dacă acel pericol nu se verifica; iată ce tăinuiam spunînd în acele zile Adunării: Trebuie să lucrăm ca și cum am avea inamicul la porți și totodată ca și cum am făuri pentru eternitate.

La 16 martie, am propus Adunării alegerea unei Comisii de război compuse din cinci membri care trebuia să studieze cele mai bune moduri de organizare a armatei și să se îngrijească de cealaltă necesitate de apărare și atac. La 18, Comisia era aleasă. Carlo Pisacane era sufletul și viața ei. Și cu el, eu mă înțelegeam perfect.

Sistemului ineficace al detașamentelor răspîndite în toate punctele lungii frontiere meridionale i-am substituit, gîndindu-ne la apărare, concentrarea forțelor în două puncte, — Bologna și Terni; și acestei concentrări anterioare i s-a datorat în parte posibilitatea apărării prelungite a Romei.

Numărului de 16.000 de oameni i-am substituit, gîndindu-ne la atac, pe acela de 45.000, număr ușor de atins prin înrolări în Stat și cu elemente pe care le puteam aduna lesne din alte părți ale Italiei.

Între timp Piemontul, în parte de teama de a vedea inițiativa națională trecînd de la monarhie la drapelul republican, în parte din alte motive, declara din nou război Austriei. Republica romană nu fusese recunoscută de Piemont. Și totuși, a fost deajuns lectura proclamației care anunța iminența ostilităților pentru ca, înecînd în entuziasm orice considerent, Republica să decreteze spontan, fără nici un pact, trimiterea a 10.000 de oameni, în frunte cu locotenentul colonel Mezzacapo: spontan, spun, pentru că Lorenzo Valerio nu ajunsese să trateze în Roma cu misiune semi-oficială, decît după decret. La 21 martie, soldații Romei plecau. Numai că patru zile fură destul pentru acel război regal, început la 20, și terminat, cu eroarea și rușinea de la Novara în 24. Monarhia vedea nu după mult timp Roma atacată de străin, fără măcar un cuvînt de protest în favoarea ei. La 29 martie am fost ales Triumvir; Aurelio Saffi și Armellini îmi erau colegi.

La 17 aprilie confirmarăm prin decret propunerile anterioare asupra numărului și organizării armatei. Încercasem încă de la începutul lunii în fel și chip să avem în Roma divizia lombardă de 6—7000 de oameni; dar guvernul piemontez, ajutat de generalul Fanti, zădărnici planul, înșelînd.

La 25 aprilie, francezii erau la Civitavecchia. Nu avusesem o lună la îndemînă pentru a organiza forțele, a rîndui finanțele a remedia lipsa de artilerie, a ne înzestra cu arme.

https://biblioteca-digitala.ro

Cu cei care au scris că rezistența a fost o eroare, nu e de discutat. Dar rațiunilor foarte evidente care ne comandau să ne batem li se adăuga pentru mine încă una, intim legată de scopul întregii mele vieți, întemeierea unității naționale. Roma era centrul natural al acelei unități; și spre acel centru trebuiau atrase privirile și reverența italienilor. Ori italienii aproape că pierduseră religia Romei: începeau să o numească mormânt, și chiar părea astfel. Reşedință a unei forme de credință acum stinsă și susținută pe ipocrizie și persecuție, locuită de o burghezie trăind în parte din pompa cultului și corupția înaltului cler și de un popor viril știind să poarte mîndria cu noblețe, dar ignorant prin constrîngere și aparent devotat papei, Roma era privită cu aversiune de unii, cu indiferență disprețuitoare de ceilalți. În afară de cîteva fapte individuale, nimic nu revela în ea acel ferment de libertate care însuflețea cînd și cînd Romagna și Le Marche. Trebuia răscumpărată și reaşezată sus, pentru ca italienii să se deprindă a privi la ea ca la un templu al patriei comune: trebuia ca toți să înțeleagă forța nemuritoare fremătînd sub ruinele a două epoci mondiale. Și eu simțeam acea forță, acel freamăt al imensei vieți eterne a Romei dincolo de suprafața artificială pe care în chip de lințoliu al morții preoți și curtezani îl întinseseră peste marea adormită. Eu credeam în ea. Îmi amintesc că atunci cînd era vorba să hotărîm dacă trebuie să ne apărăm sau nu, capii gărzii naționale, convocați și întrebați de mine, au declarat, aproape toți, cu mare părere de rău, că garda n-ar fi ajutat în nici un caz apărarea. Mie mi se părea că înțeleg poporul mai bine decît ei; și ordonai ca batalioanele să defileze în dimineața următoare în fața palatului Adunării și un orator să le facă milițiilor propunerea. Strigătul universal de război care se înălță din rîndurile lor acoperi irevocabil temătoarea îndoială a capilor.

Apărarea fu hotărîtă deci de Adunare și de poporul din Roma prin generoasă simțire și respect pentru onoarea Italiei, de mine ca urmare logică a unui plan cu care mă identificam de mult. Strategic, războiul ar fi trebuit să se ducă în afara Romei, pe flancul liniei de operațiune inamică. Dar victoria era înăuntru și în afară imposibilă, dacă nu ne veneau ajutoare din altă parte. Condamnați să pierim, trebuia, cu gîndul la viitor, să proferăm Italiei, din Roma, al nostru morituri te salutant.

Cu toate acestea și prevăzînd chiar înfrîngerea inevitabilă, noi nu puteam, fără a trăda mandatul, să trecem cu vederea singura cale de salvare posibilă; și aceasta era schimbarea în situația din Franța. Invazia era ideea lui Louis Napoléon care, plănuind tirania, voia pe de o parte să deprindă soldații cu ideia combaterii republicii în afara Franței, iar pe de altă parte să-și pregătească votul clerului catolic și al acelei părți a poporului francez care în provincie îi urmează în mod deosebit inspirațiile. Adunarea Franței, incertă și împărțită cum era, se împotrivea oricărei intenții în mod deliberat adverse nouă: aproba intervenția, înșelată asupra condițiilor noastre și asupra scopului secret

https://biblioteca-digitala.ro

al expediţiei. Complicii lui Louis Napoléon afirmau iminenţa invaziei austro-napolitane în favoarea dominaţiei papale absolute şi declarau populaţia Statului ostilă sistemului republican şi constrînsă de teroarea exercitată de cîţiva, îndrăzneţi. Roma neînstare deci să reziste e pradă Austriei în cîteva zile, dacă nu intervin armatele Franţei. A dovedi Franţei absenţa oricărei terori în Roma, voinţa unanimă a populaţiei noastre, posibilitatea pentru noi de a rezista unei intervenţii austriace şi napolitane; a constrînge pe Louis Napoléon să-şi demaşte adevăratul gînd; a lupta, făcînd deosebire în seria actelor noastre, între naţiunea şi preşedintele Franţei: a învinge astfel încît să putem da mărturie de hotărîrea noastră, dar fără a abuza de victorie, fără a irita orgoliul şi pasiunile imediate ale francezilor; a da astfel un prilej membrilor grupării La Montagne, *prietenii noştri din Adunare, să iniţieze rezistenţa împotriva lui Louis Napoléon: aceasta era datoria noastră, şi n-am trădat-o.*

De aici ordinele transmise la Civitavecchia şi trădate prin flexibilitatea altora faţă de promisiunile mincinoase ale generalului Oudinot, de a rezista cu orice preţ, fie şi numai cîteva ore, pentru a demonstra dorinţa unanimă de a nu ceda, energia declaraţiilor noastre făcute trimişilor taberei franceze, pregătirile stăruitoare şi bătălia — şi la un moment dat cererea adresată municipiilor, acceptată de toţi, de a exprima din nou adeziunea la guvernul republican — restituirea prizonierilor francezi luaţi în ziua de 30 aprilie — ordinul expediat în acea zi lui Garibaldi de a înceta urmărirea francezilor în derută — şi, în general, atitudinea asumată şi păstrată de noi în timpul asediului şi pe care eu o rezumam spunînd că Roma era nu în condiţie de război cu Franţa, ci de pură apărare. *Ordinul acela dat lui Garibaldi mi-a fost imputat ca o eroare de acei care n-au privit decît faptul izolat. Dar ce importanţă aveau în faţa ideii schiţate, cîteva sute de francezi în plus, morţi sau prizonieri?*

Şi ideea aceea — oamenii exactităţii n-ar trebui s-o uite — reuşea dacă Louis Napoléon nu viola orice tradiţie de lealitate, încredinţînd trimisului Lesseps puteri de pace nelimitate şi anulîndu-le apoi prin instrucţiuni secrete transmise generalului Oudinot. La 7 mai, mişcată de opera noastră şi de limbajul nostru, Adunarea Franţei invita solemn puterea executivă să adopte neîntîrziat prevederile necesare pentru ca expediţia din Roma să nu mai fie deviată de la adevăratul ei scop; şi îl însărcina pe Lesseps să încheie acordurile cu noi. La sfîrşitul lui mai, se încheia între noi şi plenipotenţiarul Franţei un pact care declara: — Sprijinul Franţei e asigurat populaţiilor Statului roman: ele consideră armata franceză ca pe o armată prietenă care vine să ia parte la apărarea teritoriului lor. — În înţelegere cu guvernul roman şi fără a interveni cîtuşi de puţin în administrarea ţării, armata franceză va primi cantonamentele EXTERIOARE convenabile, atît pentru apărarea ţării cît şi pentru igiena trupelor sale. *În felul acesta războiul era trans-*

format în alianță: armata franceză devenea rezerva noastră contra oricărui alt invadator străin: Roma, așa cum spusesem eu, rămînea sacră și inviolabilă pentru prieteni și inamici: diplomația republicană obținea o victorie strălucită ca aceea a armatelor republicane în aprilie: noi eram liberi să pornim spre a-i înfrunta pe austrieci și i-am fi înfrînt.

Toți știu cum Oudinot a refuzat să adere la tratat și a denunțat deodată armistițiul. El avea de la Louis Napoléon instrucțiuni secrete cu totul contrarii acelora date lui Lesseps. La 13 iunie, prietenii noștri din Adunarea franceză încercară, conduși de Ledru Rollin, să ridice Parisul împotriva infamiei înfăptuite: dar nu reușiră.

Unii mi-au imputat continuarea apărării și după nefastele știri din 13 iunie. Aș fi crezut că trădez mandatul, onoarea țării, stindardul republican și pe mine însumi, dacă aș fi făcut altfel. Trebuia să sfîșiem pagina glorioasă pe care Roma o scria, declarînd Europei că dacă acceptasem războiul, n-am făcut-o pentru a ne împlini, cu orice preț, o datorie, ci pentru că speram într-o insurecție franceză?

Noi trebuia să rezistăm pînă la ultima suflare. Cînd se discuta în Adunare pentru a se hotărî dacă să-i primim sau să-i înfruntăm pe francezii care se îndreptau spre Roma, eu m-am abținut de a asista la ședință, pentru a nu influența o decizie care trebuia să fie expresie colectivă și spontană: Triumviratul nu era reprezentat decît de Saffi și Armellini, ezitanți amîndoi. Dar primită de un popor și încă de un popor republican, în numele Dreptului, mănușa inamică, duelul n-ar fi trebuie să înceteze decît cu epuizarea totală sau cu victoria. Monarhiile pot capitula; republicile mor: primele reprezintă interese dinastice; pot deci să se ajute cu concesii și la nevoie cu lașități pentru a le salva; republicile reprezintă o credință și trebuie să o mărturisească pînă la martiriu. De aceea înainte de toate noi umplusem Roma de baricade: războiului zidurilor trebuia să-i urmeze războiul străzilor; și în Roma el ar fi fost înspăimîntător. Acel război l-au făcut imposibil francezii, care se mulțumeau vizibil de a stăpîni orașul de pe înălțimile ocupate și de a-l obliga, ajuns la capătul proviziilor, cum era, să se predea. Dar ideea de a prelungi lupta cît timp rămînea un om și o armă era atît de elementară în cugetul meu încît, disperată fiind orice apărare în Roma, am propus o altă soluție: să ieșim din oraș: să ieșim cu mica armată și poporul înarmat care ar fi vrut să ne urmeze: să ieșim noi Triumvirii însoțiți de ministere și dacă nu de toată, măcar de o numeroasă delegație a Adunării, suficientă pentru a da mișcărilor armatei autoritate legală și prestigiu asupra populației. Să ne îndepărtăm repede de Roma, să ne aprovizionăm pe Aretino, să ne aruncăm apoi între Bologna și Ancona, pe linia de operațiuni austriacă, și să încercăm printr-o victorie să răsculăm Romagna: acela era planul meu. Francezii ar fi ocupat în felul acesta Roma fără a învinge republica și sub o permanentă amenințare; și nici n-ar fi putut să ne urmărească pe

https://biblioteca-digitala.ro

noul teren decît bătîndu-se pentru Austria și demascînd astfel infamia invaziei în fața patriei lor și a Europei. Și acesta a fost planul încercat de Garibaldi, dar cu cîteva mii adunate din corpuri diverse, fără artilerie, fără sprijinul autorității guvernamentale și în condiții care refuzau orice posibilitate de succes.

La 30 iunie, francezii fiind stăpîni pe bastioane și pe toate înălțimile, am convocat în consiliu capii militari. Garibaldi răspunse că nu se putea îndepărta nici o clipă de la apărare și ne-am dus deci unde era el. Acolo declarai că venind ora supremă a Romei și trebuind să se decidă urgent calea de urmat, guvernul dorea, înainte de a comunica cu Adunarea, să adune sfaturile comandanților de armată. Existau în fața noastră trei soluții: — a capitula — a rezista pînă cînd orașul devenea o ruină — a ieși din Roma, ducînd războiul în altă parte: prima era nedemnă de republică: a doua, inutilă din moment ce atitudinea francezilor anunța că nu vor coborî la bătălie de baricade și de popor, ci vor aștepta, chinuindu-ne de sus cu bombele și artileria, să ne învingă foamea:a treia, era aceea pe care o propuneam eu, ca individ. Părerile fură diferite. Avezzana, capii romani și ceilalți votară, cu majoritate de doi, să rămînem, obstinați, să ne apărăm în Roma: Roselli, Pisacane, Garibaldi cu alți cîțiva acceptară propunerea mea; nimeni — și o amintesc spre onoarea micii armate republicane — nu și-a înscris numele pe coloana în fruntea căreia scrisesem: capitulare. *Dizolvai Consiliul și mă grăbii la Adunare.*

Acolo, întruniți în Comitet secret fără intervenția poporului, am spus ceea ce spusesem Consiliului de război: și am propus calea care mi se părea singura demnă de Roma și de noi. Adunarea nu vroi să o accepte. Nu voi povesti amănuntele ședinței, pentru mine foarte triste. Descoperii ostili propunerii pe cei mai buni prieteni pe care-i aveam printre membri. Unii îmi reproșară puțin mai tîrziu, și pe bună dreptate, că nu pregătisem înainte de toate spiritele pentru decizie; numai că, singulara, liniștita și cu adevărat romana energie demonstrată pînă în acel moment de Adunare mă amăgise să cred că propunerea avea să fie primită cu aplauze.

Prevală ideea propusă de Enrico Cernuschi, și se decretă încetarea apărării Romei.

Părăsisem Adunarea înainte ca votul să sancționeze acea propunere. Decretul a fost transmis Triumvirilor cu invitația de a-l comunica generalului francez și de a trata cu el măsurile necesare pazei ordinii și persoanelor în orașul cucerit. Am refuzat să o fac: am comunicat Adunării că fusesem ales Triumvir pentru a apăra, nu pentru a înmormînta republica, și însoții acele cuvinte cu demisia mea. Cei doi colegi ai mei se uniră cu mine.

Francezii intrați, și reintrată odată cu ei cohorta preoților inamici care-și făcuse în Gaeta centrul de conspirație, rămăsei o săptămînă în Roma în mod public. Trăncănelile gazetelor franceze și catolice asupra terorii exercitate de mine în Roma în timpul asediului mă îndemnau să dovedesc tuturor falsi-

https://biblioteca-digitala.ro

tatea acuzației, oferindu-mă victimă ușoară oricărui jignit care ar fi vrut să se răzbune și să obțină recompensa sectei dominatoare. Apoi, nu mă lăsa inima să mă despart de Roma. I-am văzut, cu sentimentul celui care asistă la înmormîntarea ființei celei mai dragi, pe membrii Adunării, ai guvernului, ai ministerelor, plecînd toți în exil; spitalele invadate în care zăceau, suferind mai mult din cauza stării orașului decît a lor, răniții noștri; mormintele proaspete ale vitejilor noștri călcate în picioare, profanate de piciorul cuceritorului străin. Rătăceam la căderea soarelui, cu Scipione Pistrucci și Gustavo Modena, amîndoi morți acum, pe străzile Romei, cînd francezii mișcîndu-se lent, cu baionetele în frunte, în mijlocul unui popor tăcut, iritat, tocmai ordonau evacuarea străzilor, fremătînde de indignare și fierbînd de gînduri de luptă. Mi se păru că ocupanții se instalaseră într-un mod atît de neprevăzător încît dădeau prilej unei serii de surprize și mă grăbii să-l întreb pe generalul Roselli și pe ai săi din statul major dacă, în cazul că o ridicare în massă a poporului condus de mine, care nu era legat prin pacte cu nimeni, ar fi avut loc, ar fi dat ajutor, și încuviințară; dar era tîrziu:capii poporului fugiseră și orice tentativă eșuă. Îi sugerai lui Roselli să-i ceară generalului Oudinot, sub pretextul de a evita probabile ciocniri, răspîndirea micii armate romane în cantonamente în afara orașului: acolo milițienii noștri și-ar fi revenit din istovirea luptei îndelungi: am fi putut să-i echipăm din nou:eu aș fi stat ascuns și aproape de ei; apoi, poate, am fi putut prinde un moment favorabil pentru a ne arunca prin surprindere asupra inamicului din Roma, dar planul acela, acceptat la început, deveni inutil: plecarea lui Garibaldi înarmat stîrni suspiciunea lui Oudinot: se ordonă ca artileria romană să rămînă în oraș: milițienii noștri, convinși că inamicul era în stare de orice infamie, deveniră bănuitori la rîndul lor, crezînd că vroiau să-i așeze fără mijloace de apărare între francezi și austrieci și să-i măcelărească; mica armată se dezmembră și după puțin timp fu dizolvată. Sfaturi nebunești și aducătoare de ruină; dar în zilele acelea toate puterile sufletului meu nu trăiau decît întruchipate într-o singură idee: rebeliune cu orice preț contra forței brutale care, în numele unei republici, distrugea, neprovocată, o altă republică.

Pentru ce, preoți și francezi n-au profitat atunci de ocazia pe care le-o ofeream de a pune mîna pe mine mort sau prizonier, rămîne pentru mine un mister. Îmi amintesc cum biata Margherita Fuller și draga, venerata mea prietenă Giulia Modena mă rugau să mă retrag și să mă păstrez, cum spuneau ele, pentru timpuri mai bune. Dar dacă eu aș fi putut să prevăd noile dezamăgiri și ingratitudini și loviturile prietenilor vechi care mă așteptau, și nu m-aș fi gîndit decît la mine, le-aș fi spus: lăsați-mă, dacă mă iubiți, să mor o dată cu Roma.

https://biblioteca-digitala.ro

MANIFESTUL COMITETULUI NAȚIONAL CĂTRE ITALIENI

«. . . Oamenii liberi din toate țările privesc spre noi, exilați, fără dizidență sau suspiciune. Drapelul nostru e drapelul concordiei, și speranță pentru toate naționalitățile oprimate. Intre Roma și Viena, între Budapesta și Milano, între Veneția și București, orașe ale unei Patrii, Patria martirilor și a celor ce cred într-un viitor comun, Comitetul Național Italian e o legătură ușoară, acceptabilă. El e veriga unui lanț vast care se întinde pretutindeni unde trăiește și freamătă sentimentul dreptului și credința în eterna justiție . . .

O mare epocă se apropie de răsărit».

Londra, 8 septembrie 1850

G. Mazzini, A. Saffi, A. Saliceti, G. Sirtori, M. Montecchi, C. Agostini

https://biblioteca-digitala.ro

MANIFESTUL COMITETULUI DEMOCRATIC EUROPEAN CĂTRE ROMÂNI

«Sînteţi din neamul celor care nu pier. Numele care vă vine de la părinţi, limba, tradiţiile, aspiraţiile voastre, totul vă reaminteşte că vă trageţi din acest popor care, acum douăzeci de secole, marca lumea cu o amprentă de gigant, pe drumul civilizaţiei europene. Acest popor retrăieşte azi, voi deasemeni trebuie să trăiţi din nou; pentru că şi voi aveţi o misiune de împlinit în Europa, şi niciodată conştiinţa instinctivă a acestei misiuni nu s-a şters în sufletul vostru.

Voi sînteţi chemaţi să reprezentaţi în sînul Europei răsăritene ideea de libertate individuală şi de progres colectiv care ne-a consacrat pe noi europenii, apostoli ai omenirii. Voi sînteţi avantgarda familiei greco-latine şi trebuie să fiţi una din verigile destinate să lege activitatea ei cu acea a neamurilor slave şi maghiare.

Sentimentul misiunii voastre constituie şi garantează naţionalitatea voastră.

Dezvoltaţi-l cu credinţă şi statornicie; suferiţi, munciţi, luptaţi pentru el. Este datoria voastră faţă de omenire; este dreptul vostru faţă de naţiunile care o alcătuiesc».

Londra, 27 iunie 1851
L. Rollin, A. Darasz, G. Mazzini, A. Ruge

https://biblioteca-digitala.ro

GIUSEPPE MAZZINI

Despre iubirea de patrie a lui Dante

Cînd literele făceau parte, aşa cum trebuie, din instituţiile care susţineau popoarele, şi nu erau considerate încă o consolare, ci un înalt oficiu, s-a spus că poetul nu e un strîngător de silabe metrice, ci un om liber, inspirat de zei să arate oamenilor adevărul sub vălul alegoriei; şi anticii închipuiră muzele fecioare neîntinate, locuind munţii, pentru că poezia, fiică a cerului, se hrăneşte cu libertate, şi pentru ca poeţii să înveţe să nu-şi vîndă lirele puterilor pămînteşti.

În frumoasele secole ale Greciei, poeţii, neuitîndu-şi sublima menire, îşi consacrau geniul binelui patriei; şi alţii, ca Teognis, răspîndeau printre concetăţenii lor preceptele înţelepciunii; alţii, ca Solon, îmbrăţişau în poemele lor legile, care fac plăcută viaţa socială; alţii, precum Pindar şi Homer, eternizau triumfurile patriei; alţii, ca Hesiod, consemnau în versurile lor misterele şi alegoriile religioase. — O asemenea preasfîntă menire încredinţa patria poeţilor, educarea tineretului în respectul legilor religioase şi civile, şi în dragostea de libertate; şi cît timp imnul lui Harmodios şi cîntecele lui Alceu răsunară pe buzele tinerilor greci, ei nu îndurară nici tiranie internă, nici jug străin.

Dar, cum civilizaţia degenerată în corupţie, moravurile stricate, luxul, şi timpul distrugător al tuturor celor bune, înjosiră mintea oamenilor aserviţi, iar violenţa celor puţin copleşi supunerea abjectă a celor mulţi, poezia îşi pierdu şi ea prima independenţă, se traficară talentele, şi fură cumpărate de cei care sperau că sunetele lirelor vor acoperi plînsul omenirii oprimate; poezia deveni arta de a linguşi credulitatea şi intemperanţa popoarelor; aţîţă la mînie şi voluptate pe tirani, şi deveni ades maestra corupţiei, aproape întotdeauna a inepţiei.

Au toate naţiunile, şi noi mai mult decît alţii avem scriitori mari, şi poate, prea mulţi poeţi. Dar cîţi au fost aceia care nu şi-au prostituat talentul şi pana tiraniei politice (pentru că şi republica literelor îşi are dictatorii ei)? — Curţile, sectele, şcolile, academiile, sistemele şi prejudecăţile, pe care toate secolele le antrenează, i-au corupt pe cei mai mulţi, şi foarte puţini au fost cei mari care n-au urmat decît stindardul adevărului şi al dreptăţii. — Pe cei dintîi posteritatea i-a judecat cu severitate, celorlalţi le-a încredinţat memoria dragostei tuturor celor buni, şi le-a poruncit să păstreze neatins acel depozit sacru ca o consolare în catastrofe, şi îndemn în timpuri mai bune. Printre aceşti uriaşi care au stat necontaminaţi în mijlocul sclaviei universale, care n-au ţintit în scrierile, ca şi în viaţa lor, decît la binele patriei, Italia, avidă de a spăla amintirea străvechii nedreptăţi, a acordat primatul, aproape necontestat, divinului Alighieri . . .

https://biblioteca-digitala.ro

În toate scrierile sale, indiferent de genul acestora, străluceşte totdeauna sub diverse forme dragostea imensă pe care el o purta patriei; dragoste, care nu se hrănea cu superstiţii, sau resentimente municipale, ci cu idei luminoase de uniune şi de pace; care nu se restrîngea la un cerc de ziduri, ci la toată frumoasa ţară dove il si suona, pentru că patria unui italian nu e Roma, Florenţa sau Milano, ci întreaga Italie. Cu un asemenea gînd a scris cartea De Monarchia, în care dacă nu toate concepţiile sînt astfel încît să trebuiască să fie universal îmbrăţişate, apar cel puţin dictate de spiritul optim pe care-l admiteau timpurile; în ea el a ţintit să unească într-un singur corp Italia plină de diviziuni şi să o sustragă aservirii care atunci o ameninţa mai mult ca oricînd. — Şi dacă limba latină, formele scolastice, care ies în relief, şi insuficienţa ediţiilor acoperiră această operă ca de uitare, nu e mai puţin adevărat că el a aruncat în ea acele seminţe de independenţă şi de libertate pe care le-a risipit apoi în poemul său şi care au fecundat în secolele următoare. Cu un asemenea gînd a conceput tratatul De vulgari eloquentia, care a provocat în acest ultim timp spiritul iritabil al literaţilor italieni la controverse mai mult acute, poate, decît utile. În ea se înalţă luminos deasupra acelei turme de gramaticieni care ofilesc limba vrînd să o constrîngă în feşele copilăriei sale; demonstrează că adevărata limbă italiană nu e toscană, lombardă, sau din altă provincie; ci una singură şi din toată ţara.

Ch'appennin parte, e'l mar circonda, e l'alpe.

Învăţîndu-i pe contemporanii săi cum această limbă ilustră, fundamentală, nu avea nici o limită, dar se înfrumuseţa cu tot ce era mai bun în dialecte, el încerca să sufoce orice dispută pentru supremaţie în materie lingvistică, în diferite provincii, şi introducea înalta maximă că în comuniunea reciprocă a ideilor rezidă o mare parte a progreselor spiritului uman. — Asemenea idei fură mai amplu dezvoltate în al său Convivio, unde se declară cu entuziasm apărătorul limbii italiene populare şi prezice acestei fecioare modeste, pe care el o educa pentru mai nobile fapte, glorii şi triumfuri asupra limbii latine, care era acum soare la asfinţit. El se arată, cum a observat un scriitor, mult mai mîndru de nobleţea şi de vigoarea limbii sale, decît de meritul propriilor versuri. — Contemplînd acest viitor pare că el încearcă să îndepărteze durerea, pe care nenorocirile politice ale Italiei şi ale lui însuşi i-o provocau; pentru că scria această operă atunci cînd experimentase cum arcul exilului lansează ascuţită săgeată, cînd viaţa lui cobora spre sfîrşit. — Şi totuşi sentimentul patriei ardea totdeauna foarte viu în inima lui, cum ne încredinţează acele pasaje extrem de mişcătoare, în care plînge soarta care l-a aruncat în afara del dolce seno della bellissima, e famosisissima figlia di Roma, Fiorenza. Acest sentiment al patriei nu l-a părăsit niciodată, însoţindu-l în peregrinările sale prin Italia . . .

Vom spune că aşa precum el şade, şi va şedea mult timp primul printre poeţii care durează etern, tot astfel viaţa lui se poate înfăţişa cu toată încrederea ca model acelora care ştiu ce e patria şi cum trebuie să fie servită. — O existenţă de unsprezece luştri n-a fost pentru el decît un singur suspin, şi acesta pentru Italia. — Nu a avut niciodată odihnă în lupta pe care a dus-o însufleţit contra opresorilor săi, contra prejudecăţilor care o dominau, contra ignoranţei care o apăsa. — Şi-a ofilit floarea vîrstei în sacrificii neîncetate pentru pămîntul care l-a renegat. — Pare cu neputinţă ca după ce a străbătut împrejurările vieţii sale cineva să fi fost în stare să arunce o bănuială asupra spiritului care îl anima. — Omul care s-a bătut vitejeşte în ziua aceea de la Campaldino (1289) împotriva celor din Arezzo, care a luptat în anul următor împotriva pisanilor; — omul, pe care Florenţa l-a ales la vîrsta de treizeci şi cinci de ani printre cei trei conducători ai republicii — care a ştiut în acele timpuri foarte grele să dobîndească atîta faimă de înţelepciune şi de integritate, încît, cum pe capul său se rezemau destinele patriei, cei doi priori, colegii săi, îi încredinţau lui singur mînuirea treburilor mai primejdioase; — omul care în conflictele dintre Albi şi Negri, lăsînd de o parte orice sentiment personal,

https://biblioteca-digitala.ro

a pronunţat sentinţa exilului împotriva ambelor facţiuni (1301), monument de severă imparţialitate; — care a alergat la picioarele lui Bonifazio pentru a-l determina să-şi schimbe gîndul de a aplica sfatul celor care îi cereau să pună Florenţa sub tirania lui Charles de Valois; şi care mai tîrziu, cînd gemea cel mai mult sub povara injuriilor soartei, a regăsit atîta forţă sufletească încît să se condamne la un exil fără sfîrşit, decît să se înjosească pe sine şi patria sa în ruşinea unei supuneri dezonorante. — Acest om întruchipează un astfel de caracter, încît sfidează muşcătura invidiei. — După ce a fost exilat, rătăci mult timp prin toată Italia, trăind din amintiri, măreţ în durerea lui, puternic în geniul pe care nimeni nu i-l poate lua. — Nenorocirea nu-l înjosi; mizeria, care, după spusele lui Homer, înjumătăţeşte sufletul sclavului, nu i-a luat un dram din simţirea lui generoasă; ci a stat împotriva loviturilor destinului, ca un om îndurerat mai mult de suferinţa altuia decît de a lui însuşi; şi cu toate că a fost constrîns să cerşească de la domnii italieni o bucată din acea pîine, che sa di sale, *nu s-a plecat în faţa puterii, nu şi-a prostituat geniul şi muza în speranţa unor recompense princiare. — Cum a văzut tăiată orice cale de a ajuta cu mintea şi cu braţul patria bolnavă, s-a dedicat scrisului şi a lăsat moştenirea urmaşilor săi, într-un poem etern, iubirea cea mai arzătoare pentru independenţă, şi ura cea mai necruţătoare împotriva viţiilor care au dus la pieire Florenţa sa. — Şi-a încheiat pelerinajul său mortal în Ravenna; acolo odihnesc încă oasele sale, însemnate de un monument nedemn de el, departe de pămîntul pe care atîta l-a iubit şi unde inerţia lui Leon X n-a permis să i se înalţe un mormînt de către Michelangelo, moştenitor al geniului său, şi poate unicul demn să-i plătească tributul pe care Italia îl datora memoriei sale.*

O, italieni! Studiaţi-l pe Dante, nu după comentarii, nu după glose; ci în istoria secolului în care a trăit, în viaţa sa, şi în operele sale. — Dar luaţi seamă! E mai mult decît vers în poemul lui; şi de aceea nu vă încredinţaţi gramaticienilor şi interpreţilor: ei sînt ca disecatorii de cadavre; voi vedeţi oasele, muşchii, venele care alcătuiau corpul; dar unde e scînteia care l-a însufleţit? — Amintiţi-vă că Socrate a spus că talentul cel mai înalt inspirat de muze este interpretul lui Homer. Aveţi voi un suflet de foc? — Aţi încercat vreodată sublimul freamăt pe care-l trezesc amintirile străvechi? — Aţi îmbrăţişat vreodată mormintele puţinilor oameni mari care şi-au cheltuit pentru patrie viaţa şi spiritul? — Aţi vărsat vreodată o lacrimă peste frumoasa ţară, pe care urile, partidele, disensiunile şi violenţa străină au redus-o la nimic? — Dacă sînteţi astfel, studiaţi-l pe Dante; din acele pagini profund energice, sorbiţi acea indignare generoasă, cu care ilustrul exilat îşi hrănea inima; pentru că ura împotriva viţiilor şi a corupţiei înseamnă virtute. — Învăţaţi de la el cum se serveşte pămîntul natal pînă la capătul puterilor; cum se trăieşte în nenorocire. Forţa lucrurilor ne-a răpit multe; dar nimeni nu ne poate răpi pe cei mari care ne aparţin; nici invidia, nici indiferenţa servituţii nu pot distruge numele şi monumentele; şi acum străjuiesc ca acele coloane care se înfăţişează pelerinului în mutele solitudini ale Egiptului, şi îi arată că în acele locuri a fost un oraş puternic. — Să înconjurăm cu sentiment fidel memoria lor. — Orice frunză de laur nemuritor pe care secolele au pus-o pe mormintele lor, e o garanţie de glorie pentru noi; nu puteţi apropia de acea coroană o mînă nelegiuită, fără să faceţi o rană adîncă în onoarea pămîntului care v-a dat viaţa. — O, italieni! — nu uitaţi niciodată că primul pas pentru a produce oameni mari stă în a-i onora pe cei dispăruţi.

Dell'amor patrio di Dante (1827)

https://biblioteca-digitala.ro

Către Daniel Stern (Marie d'Agoult)

Londra, 13 februarie 1864

Doamnă,

Am citit frumoasa dumneavoastră lucrare asupra lui Dante și Goethe. Și, vă rog să credeți, numai admirația pentru bunele și nobilele lucruri pe care le spuneți acolo îmi dă curajul să vă adresez o mică scriere pe care am publicat-o acum cîtiva ani și care rezumă puținul pe care-l știu despre el. Lucrarea Dumneavoastră e prea serioasă, prea conștiincioasă pentru ca să nu acordați o jumătate de oră vederilor unui italian care l-a studiat pe Dante cu dragoste și venerație și care și-a consacrat viața unei naționalități pe care el o visa, cel dintîi, acum cinci secole.

Vă trimit scrierea detașată, deoarece volumul căruia îi aparținea poartă numele meu, ceea ce ar fi deajuns pentru a-i interzice accesul în Franța.

Credeți, Doamnă, în stima profundă a devotatului Dumneavoastră,

G.MAZZINI

Londra, 15 martie 1864

Doamnă,

Titlul lucrării mele este: «Opere minori di Dante». Ea a fost publicată în Anglia în 1844 în Foreign Quarterly Review, înainte de a intra în colecția scrierilor mele editată la Milano de Daelli sub titlul de «Scritti editi e inediti di Giuseppe Mazzini». Articolul se află în volumul al patrulea. Numele adevărat al lui Dante este Alighieri. Se crede că Dante scria Allagheri. Unul dintre primele coduri poartă titlul pe care el însuși îl dăduse poemului său: «Incipit Comedia Dantis Allagheri, Florentini natione, non moribus». Acest titlu n-a fost reprodus decît în ediția pe care am publicat-o eu însumi în 1842 la Londra, la Rolandi, după lucrările manuscrise ale lui Foscolo. În orice caz cei doi ll sînt autentici. Schimbarea nu s-a datorat decît modificărilor care se operează din secol în secol în pronunție.

Anecdota mînăstirii este consemnată în scrisoarea unui călugăr către Uguccione, regăsită de Carlo Troya; ea e inserată în cartea intitulată: «Il Veltro allegorico».

Foscolo lucrase pentru editorul englez Pickering la o ediție a poemului. Moartea îl împiedică să-și continue munca sa care nu merge dincolo de Infern. Am reușit să dezgrop manuscrisul rătăcit și am publicat, conducîndu-mă după partea terminată, ediția Rolandi din 1842 în patru volume. Ea conține o prefață a mea, semnată «Un Italiano». Primul volum cuprinde o introducere critică a lui Foscolo foarte importantă. Titlul ediției este: «La Commedia di Dante Allighieri illustrata da Ugo Foscolo». Aș fi fericit să v-o trimit, dar mi s-a sustras singurul exemplar pe care îl aveam. Viața pe care a trebuit s-o duc nu este favorabilă formării unei biblioteci.

Punctul de vedere pe care l-ați ales exclude o lucrare asupra cultului consacrat de Dante ideii naționale. Ceea ce mi se pare că poate să intre pînă la un anumit punct în cadrul lucrării dumneavoastră este mai curînd gîndirea sa filosofică, intuiția lui asupra ceea ce numim astăzi Legea Progresului și viața colectivă a Umanității. Am

https://biblioteca-digitala.ro

încercat să schiţez aceste idei întemeindu-mă pe citate care ar putea să vă vină în ajutor.

Aţi putut, Doamnă, să deduceţi dintr-un pasaj al scrierii mele (pagina 189) maniera în care înfăţişez raporturile între Dante şi Goethe. Ele sînt pentru mine raporturi mai mult de contrast decît de asemănare. Dante reprezintă pretutindeni eul, *Goethe mai ales* non-eul. *Reuniţi, amîndoi formează cea mai completă definiţie a Artei pe care îmi e dat să o concep şi pe care viitorul o va realiza poate. Oricare ar fi vederile dv. în această privinţă, le voi aştepta cu nerăbdare. Ceea ce aţi scris pînă acum garantează importanţa a ceea ce veţi scrie. Ne veţi face* să gîndim *şi* să simţim ; *şi acesta e scopul principal de atins. Vor mai putea exista unele divergenţe asupra unei probleme secundare sau a a alteia; dar dumneavoastră ne pregătiţi pentru o comuniune din ce în ce mai intensă cu sufletul lui Dante; şi acesta e, o repet, scopul de atins.*

La revedere, Doamnă. Amintiţi-vă de mine, dacă vreodată pot să vă fiu util la ceva. Aşa cum spuneţi, sîntem uniţi pe un teren sacru şi aşezat mai sus decît orice cunoştinţă personală.

G.MAZZINI

Către Victor Hugo

Londra, 20 septembrie 1851

Domnule,

Aţi spus cuvinte frumoase şi emoţionante despre Roma şi Italia; noi le-am primit cu dragoste şi recunoştinţă.

Din ziua aceea vă bateţi cu nobleţă pentru Franţa, şi bătîndu-vă pentru Franţa, vă bateţi pentru noi toţi contra opresiunii care ia numele de republică, contra ipocriziei care îşi spune religie, contra materialismului intereselor unei caste şi unui om care uzurpă numele de doctrină de guvernare.

Aţi dat în această luptă doi fii demni de dumneavoastră; şi acum cînd ei sînt pentru moment în afara luptei, le luaţi dumneavoastră înşivă locul pe baricadă. Sublim şi generos exemplu, ca şi cauza pe care o apăraţi !

Toţi cei care suferă şi care combat sub acelaşi stindard pe care fiii dumneavoastră l-au susţinut, şi pe care dumneavoastră îl susţineţi — cei care combat pentru a aboli supliciul şi pentru a spulbera toate pretextele care duc la supliciu: care combat pentru a nu se viola dreptul de azil, şi pentru a nu mai fi nevoie de azil; care combat pentru sfînta ligă a popoarelor, şi pentru o lume viitoare în care să nu mai existe nici anarhie, nici caste, nici stăpîni, nici sclavi, nici persecutori nici persecutaţi, dar în care să stea în locul cel mai înalt Dumnezeu şi legea lui, Poporul la temelie, şi la mijloc, ca apostoli şi aştri, geniul şi virtutea, — toţi aceştia vor şti să aprecieze frumoasa dumneavoastră conduită.

Iar eu vreau să profit de ocazia unui concetăţean care arde de dorinţa de a vă vedea, pentru a vă spune cum încă din primii ani ai studiilor, v-am iubit ca poet, şi cum azi vă aud cu admiraţie lansînd cuvîntul dumneavoastră ardent la hotarele dintre

https://biblioteca-digitala.ro

cele două tabere, dintre Popor și stăpînii săi. Ca om și ca italian, simțeam de mult nevoia acestei mărturisiri spre mulțumirea sufletului meu.

Înainte, domnule, înainte în opera dumneavoastră ! De partea noastră — fiți siguri de asta — veți găsi numai credința vie, unitatea de gîndire și de acțiune, dragostea, sacrificiul și viața; de partea cealaltă, nu e decît negația și moartea. La noi pot greși judecățile, niciodată sentimentele, pentru că noi căutăm binele, ei puterea unei zile; pentru că noi credem, iar ei calculează. Nu sperați să-i convertiți, lăsați-i pradă disprețului și izolării, ca poporul să se ridice !

Soluția pașnică pe care o predicați e ultima iluzie a unui om onest, dar această soluție nu va prevala. Oamenii la care faceți apel, nu vă mai pot oferi decît expediente mizere; de la 31 mai au pierdut credința, logica, sentimentul vieții noi care fierbe în jurul lor. Inițiativa nu mai e a lor; și pentru a umple acest gol, e necesar ca poporul să vină din nou să-și explice drepturile.

Acțiunea e geniul poporului, principiul intuiției sale, revelația colectivă; și pentru a salva Franța, trebuie s-o rechemați pe acest teren . . .

Al dumneavoastră, cu desăvîrșire, GIUS. MAZZINI

https://biblioteca-digitala.ro

ȘTEFAN DELUREANU

MAZZINI și patrioții români din generația Unirii

După 13 septembrie 1848 fruntașii revoluției române inaugurează itinerarul incert al exilului sfîrșit pentru atîția fără revederea « zărilor de acasă », mai mult, fără recompensa postumă reclamată de Odobescu într-un raport către Cuza, de « a li se aduna țărîna în pămîntul nașterii». Înfrîngerii revoluției europene în 1848, îi urma în vara anului 1849 amurgul ultimelor speranțe: în iulie, arme franceze restabileau în simbolica republică romană detestata suveranitate pontificală; în august, maghiarii arborau drapele cernite; la Veneția apunea visul temerar al lui Manin. Libere pentru cîteva luni, popoarele îngenuncheau din nou. Ca nimeni altul, vizionarul Rosetti glorificase măreția acelor zile în care, redobîndindu-și demnitatea ultragiată, acestea redeveniseră ele însele. Pe nimeni altul nu l-au urmărit ca pe Rosetti, erorile fatale ale lui '48: la Tours, în 1870, în întîlnirile cu Gambetta, cu Garibaldi și republicanii spanioli, încă îl persecutau.

Contactele exilaților români cu celelalte emigrații erau naturale și nu numai exilul le impunea. Formați în ideologia republicană, cu profesori ca Michelet, Quinet și Mickiewicz, membri ai unei societăți revoluționare *Dreptate—Frăție*, protagoniști ai unei mișcări patriotice care le îngăduise — după expresia aceluiași Rosetti — să cunoască timp de trei luni libertatea, ei erau în mod necesar solidari cu oprimații. La Collège de France imaginea unei Polonii reînviate le evoca perspectiva regenerării României; ecoul Apeninilor și Alpilor răsuna în inimile lor; pătrunși de semnificația ei istorică, se străduiseră îndelung să obțină împăcarea cu maghiarii încă înainte de a descoperi în gîndirea lui Mazzini aceeași idee. Paralel cu o retrospecție critică, fruntașii revoluției române desfășoară în vederea colaborării cu proscrișii italieni, maghiari și polonezi, un vast travaliu organizatoric: între Franckfurt, Viena și Triest, Constantinopol, Brusa și Paris, e un neîncetat du-te-vino. Un dialog viu se desfășoară ani de-a rîndul, plin de proiecte și de apeluri, de îndemnuri

https://biblioteca-digitala.ro

şi anateme. Foştii locotenenţi domneşti exercită încă o însemnată influenţă asupra emigranţilor români. Ei se consideră împuterniciţi să încredinţeze misiuni, să confirme plenipotenţe, să cheme la ordine, să admonesteze. Iată de ce corespondenţa mazziniană din 1850 vorbeşte de posibilitatea reprezentării românilor în Comitetul Democrat European de la Londra, prin Eliade Rădulescu sau Nicolae Golescu, posibilitate neevidenţiată pînă în prezent de istoriografia română.

În 1851 românii intră în liga mazziniană a popoarelor. Rosetti exultă. Evenimentul e adus la cunoştinţa ţării printr-un manifest. Adeziunea a fost timp îndelungat pregătită. Aportul diferitelor personalităţi la această adeziune, la iniţierea unei propagande, a unor planuri şi acţiuni revoluţionare, a fost de amploare şi importanţă inegale. Pentru a înţelege dimensiunea rolurilor acestora, trebuie examinată gîndirea şi activitatea lor, mai ales în anii exilului care a durat pentru cei mai mulţi din 1848 pînă în 1857.

Pentru generoasa-i viziune, pentru setea lui de sacrificiu, pentru aureola martiriului îndurat pe pămîntul exilului, se cuvine să vorbim întîi de Bălcescu. La 13 septembrie 1848 începe pentru fostul secretar al guvernului provizoriu un lung itinerar al durerii şi speranţei, al fidelităţii faţă de sine pînă în ora supremă: Sibiu, Belgrad, Triest, Atena, Constantinopol, Budapesta, Viena, Paris, Londra, Ville—d'Avray, Hyères, Napoli sînt doar o parte din numele aşezărilor care amintesc cumplitele încercări ale acestui suflet nobil, sfîrşite în groapa comună a săracilor din Palermo.

Anticipînd dezideratul mazzinian al depăşirii discordiei cu maghiarii, Bălcescu urmează peste tot în 1849 guvernul revoluţionar al lui Kossuth, obţinînd cu greu rezultate adesea insuficiente, totdeauna tardive. Ca şi Mazzini, Bălcescu crede într-o menire morală a umanităţii, realizabilă prin sacrificiu necondiţionat în serviciul ideii. Această menire morală este împlinirea « dreptăţii şi a frăţiei », « temelii a ordinei absolute, perfecte ». « Misie evanghelică » — fiecare naţiune este chemată să contribuie conform geniului ei la desăvîrşirea înţelegerii. El consideră că acela care şi-a manifestat crezul în faţa ţării şi a lumii, trebuie « să-şi facă datoria fără să gîndească la ce s-o întîmpla ». Tocmai această rigoare morală avea să-i încredinţeze lui Bălcescu rolul cel mai înalt şi cel mai greu de disputat, tocmai ea avea să-l apropie de Mazzini căruia îi seamănă prin probitate, modestie, gravitate, sentimentul datoriei şi spirit de sacrificiu.

1849 este pentru Bălcescu un an de luptă împotriva dezunirii: tentative de concentrare a emigraţiei, tentative de pace şi alianţă cu Ungaria revoluţionară, proiect de pacificare şi alte proiecte politice.

Ajuns la Paris la 16 octombrie, vrea la sfîrşitul anului să înceapă « o revistă română care să apere revoluţia noastră şi să înceapă alta nouă » şi speră ca această revistă să devină « şeful » emigraţiei. La 26 decembrie constată necesitatea unui « om » la Londra. De la 1 ianuarie 1850 se află pentru trei săptămîni în capitala Marii Britanii, frecventînd cercuri în care se discută că « peste o lună Italia toată se va revolta », că la Paris de asemeni e decisă « ziua unei revoluţii ». Însăşi « mişcarea ce se pregăteşte a izbucni în Italia », i-a mărturisit « en confidence » doamna Gibson, l-a împiedicat pe Mazzini să vină la Londra. Revenit la Paris în 22 ianuarie, îi scrie lui Ion Ghica, în legătură cu ideea unei confederaţii orientale întemeiate pe « mijloace revoluţionare, acord, unitate şi solidaritate în mişcare », în scopul edificării căreia întocmise un comitet secret din reprezentanţi a şase naţiuni. Pasiunea istoriei care îl cheamă în biblioteci şi penuria pecuniară constantă îl constrîng să amîne întoarcerea la Londra. Considerînd oportună o înţelegere cu Mazzini, Ledru-Rollin şi radicalii germani, pentru « o mare solidaritate revoluţionară în toată Europa », notează identitatea de idei cu patriotul italian. La 4 Martie,

https://biblioteca-digitala.ro

răspunde lui A.C. Golescu (Albul) preocupat de examenul critic al revoluţiei române: « notre révolution n'est pas finie pour être jugée, elle n'est que commencée». Respinge ideea unei istorii ipotetice şi false, pledează pentru un intens travaliu preparator al revoluţiei viitoare, pentru o activitate secretă şi pentru renunţare temporară la concentrarea emigraţiei. La 6 martie îi împărtăşeşte lui Ion Ghica perspectiva constituirii unui « comitet revoluţionar european» cu Mazzini, Ledru-Rollin şi Daniele Manin pe care-l cunoscuse la Paris, şi-i cere să ardă scrisorile care amintesc de acest comitet. Din această perioadă e şi pregătirea proiectului pentru Statele Unite ale Dunării.

La 16 iunie 1850, într-o scrisoare către Alexandru Zane în care citează pasaje dintr-o scriere mazziniană pe care am identificat-o (textul în fotocopie prezintă întreruperi), îl numeşte pe Mazzini « cel mai mare revoluţionar din Europa» şi îşi propune să dea « o temelie *unităţii românilor*» scriind istoria lui Mihai Viteazul. Cînd în septembrie exilaţii grupaţi la Paris îl deleagă să-i reprezinte la Londra « ca să fraternizeze cu emigraţii organizaţi acolo», consideră mai utilă terminarea operei istorice la care se angajase. În octombrie cea mai urgentă exigenţă îi apare « propaganda principiilor revoluţiei şi a României viitoare». Crede în « revoluţia generală», dar cere revoluţionarilor români « dignitate, tact, măsură», pregătirea poporului fără publicitate prematură, fără asociere cu liga londoneză. La 16 noiembrie 1850, într-o adunare pariziană a căuzaşilor, pledează pentru egalitatea naţionalităţilor. Disensiunile dintre emigraţi, violenţele de limbaj, îl decepţionează tot mai mult, ca şi pe Mazzini, şi-l decid să abandoneze activitatea politică. 1851 este anul opţiunii pentru istorie, corespondenţa lui e plină de referiri, doreşte să se consacre exclusiv cercetării, numai eroismul străbun îl susţine. La 17 februarie, organizarea emigraţiei maghiare îl animă, concepe un nou memoriu relativ la concilierea istorică, apoi aluziile la suferinţă se multiplică. Bălcescu află că românii sînt reprezentaţi la Londra, afirmă într-o scrisoare către Ion Ghica (Hyères, 16 octonbrie) că « mişcarea revoluţionară viitoare va fi mai serioasă şi nu se va opri numai la Dunăre» şi cere ţării să participe pregătită la « mişcarea ce se aşteaptă». Pentru această zi doreşte ca « zestrea drăguţii» (Hyères, 6 nov., scrisoare către Rosetti) să fie cît mai mare. Credincios vocaţiei sale, îşi consacră ultimele forţe istoriografiei, scriind *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*, operă de sugestie mazziniană, carte-simbol în care Eminescu venera « o piatră de temelie a unităţii naţionale».

În septembrie 1851, comitetul revoluţionar român răspundea apelului mazzinian printr-un manifest a cărui redactare pare să fie opera noului coleg al lui Mazzini. Relaţiile sale cu Comitetul Democrat European sînt cunoscute din scrisorile şi actele sale, controversa cu Dániel Irányi din *Lettres hongro-roumaines*. Fiul spiritual al lui Michelet se simţea atras dinainte de 1848 de « ecoul Apeninilor». Efervescenţa peninsulei italice, mişcările popoarelor europene, îl încălzesc, îl dinamizează. În februarie '48, *cetăţeanul* Dumitru Brătianu e printre combatanţii Parisului, în iunie printre căuzaşii de la Bucureşti, în septembrie printe « feţele» a căror prezenţă în ţară nu se poate acorda cu « odihna şi siguranţa publică» şi a căror trimitere peste frontieră este reclamată de « mîntuirea Statului». În 1849—1850 face parte din conducerea emigraţiei române la Paris. În aprilie 1851 ajunge la Londra cu inutile scrisori de recomandare de la Jules Michelet şi Edgar Quinet. Din mai pînă în septembrie, se succed momentele afilierii române la comitetul mazzinian de la Londra, afiliere care a contribuit la o coordonare mai adecvată a acţiunilor emigraţiei, la o intensificare a propagandei prin apeluri şi publicistică, la strîngerea raporturilor cu ceilalţi proscrişi ai Europei. Prezenţa permanentă a unui reprezentant român la Londra servea şi orientării deciziilor Comitetului

https://biblioteca-digitala.ro

Democrat European, alimentat de acesta cu impresii, informaţii şi sugestii furnizate din diferite ţări de exilaţii de la Dunăre şi Carpaţi. Încă din august 1851, Mazzini îi cerea recomandări în Principate pentru o misiune în Polonia, un agent de bună credinţă la Constantinopol, relaţii despre Alexandru Manu şi Constantin Racoviţă. La rîndul lor fruntaşii emigraţiei române aşteptau avizi de la « aceşti domni » de pe malurile Tamisei, remediul universal şi noutăţi despre « dispoziţia » lor, mai ales după 2 decembrie 1851.

Reprezentantul român cunoscuse şi comitetul italian de la Londra. În 1852, el adresase în numele C.D.E. două apeluri românilor, proclamînd apropierea eliberări şi a unirii, consolidarea mişcării de emancipare a popoarelor prin solidaritatea revoluţionară, misiunea lor europeană de progres, vocaţia lor democratică şi republicană. O scrisoare din mai 1852 revelează proiectul unei călătorii în America pentru procurare de fonduri. În august 1852 părăsea lumea mama lui Mazzini: « Je reçois en ce moment la nouvelle de la mort de ma mère. Laissez-moi jusqu'à mardi. J'ai besoin d'être seul », îi scria el colegului său român. La 22, în aceeaşi lună, participau împreună la înmormîntarea lui Albert Darasz, reprezentantul polonez în C.D.E. La sfîrşitul lui noiembrie, murea singur la Palermo, Bălcescu. De la Londra, Dumitru Brătianu cere exilaţilor români adunaţi pe pămîntul ospitalier al Franţei, să fie demni de sufletul de erou al luminosului vizionar, împlinind toate jertfele necesare recuperării libertăţii şi independenţel patriei.

Spiritul de concordie pe care-l insufla activităţii comitetului londonez, îl cunoaştem dintr-o scrisoare a lui Jules Michelet care-i cere să-şi păstreze rolul şi să devină « par la force de cœur, une autorité entre les forts », să le impună în numele înţelegerii pe care o promova şl al victoriei pe care trebuiau să o pregătească.

Constanţa generozităţii cu care Rosetti a glorificat popoarele şi revoluţia lor, rămîne unică. În corespondenţa sa, în publicaţii, în ziarele şi revistele întemeiate de el, mai ales în redacţia *Românului*, unde scria vegheat de portretele inspiratorilor săi, Mazzini şi Garibaldi, Rosetti revine permanent la geniul poporului, geniul revoluţiei. Pentru el, Grecia, Polonia, Italia, Germania, Ungaria şi România, îşi datorează viaţa revoluţiilor, revoluţia este neînvinsă, Parisul, Roma, Berlinul, Budapesta şi Bucureştii sînt demne pentru că şi-au văzut despoţii « fugind sau îngenunchind înaintea poporului », sîngele vărsat de polonezi, italieni, români, francezi şi germani curge pentru « dreptate şi frăţie ». Vrea o « Republică Română » şi e sigur că poate fi dobîndită prin unire « cu noi înşine şi cu celelalte popoare revoluţionare », în ora cînd va începe « lupta cea mare între tiranie şi libertate ». La Paris ia parte la adunările românilor, la subscripţii pentru polonezi, caută paşapoarte pentru ei, se duce la comitetul lor, simte în Bălcescu curajul de « a întreprinde fapta cea mare ». Proclamarea republicii în Franţa este pentru el sărbătoare. În primăvara lui '48 vrea să ajungă în Polonia, să se bată, să trăiască « o zi »; în '49 în Italia, în Ungaria: « Acolo este datoria noastră ». În 1851 reia ideea republicii române. La 1 iunie e fericit: românii au un reprezentant la Londra. La 29 iunie notează entuziasmul exilaţilor români de la Paris: adresa C.D.E. către români a fost reprodusă în numeroase ziare pariziene şi din provincie. La 9 iulie fervoarea lui Rosetti creşte: a tradus proclamaţia lui Mazzini către români. La 9 august află de moartea prietenului său, pictorul Constantin Daniel Rosenthal, asasinat într-o închisoare habsburgică. S-au descoperit la el proclamaţii mazziniene. La 27 octombrie, notează răspunsul românilor către C.D.E. publicat în cinci ziare franceze. După 2 decembrie 1851, orizontul se tulbură. La sfîrşitul anului 1853 şi începutul lui 1854, îl însoţeşte pe bunul său prieten din comitetul de la Londra, într-o călătorie în Balcani, animat de gîndul constituirii unei armate române, al unei mişcări la Dunăre.

https://biblioteca-digitala.ro

În 1848, în exil, apoi din nou în țară, în toate momentele decisive pentru împlinirea marilor aspirații, el a fost pentru luptă: în 1853 ca și în 1859, în 1863, 1866, 1870 și 1877. El a întîlnit în condițiile exilului marile spirite ale Europei, a fraternizat în mod natural cu ele, a crezut constant în « nebunia lui Mazzini », l-a adorat pe Michelet, îl venera pe Manin. Divinitatea sa era poporul. Coalițiile popoarelor erau pentru el sacre. În fiecare dimineață aștepta «sfînta explozie », resurecția. Singura lui amintire reconfortantă, singura lui « sfîntă aniversare »: 11 iunie 1848. În fiecare an o va evoca în jurnalul său mazzinian, *Românul*. Admirator al maghiarilor și italienilor în 1849, al polonezilor în 1863, al Franței republicane în 1870—71, cultivator de încredere națională, bolnav de febră revoluționară, e oricînd gata să moară, dar ar suferi să părăsească « lumea în timp de revoluție și România în robie ». De aceea se hotărăște să nu moară pînă cînd nu va vedea « republica universală ».

Aproape neverosimil, o familie de boieri mazzinieni. Și totuși ea a existat: Goleștii. Dacă am încerca să cuprindem în cîteva cuvinte rolul fruntașilor revoluției române în întîlnirea lor cu mișcarea mazziniană, iată-le: Nicolae Bălcescu, sufletul; Dumitru Brătianu, arbitrul; C.A.Rosetti, febra; Goleștii, echilibrul.

Dintre Golești, Nicolae era cel mai apropiat de Mazzini: acesta îl cunoscuse probabil în scurta trecere prin Paris din mai 1850 și îl aștepta în toamnă la Londra, presupunînd că scrisoarea lui Mazzini (Geneva, 21 sept. 1850) către Emilie Hawkes se referă la el. În scrisoarea adresată în aceeași zi lui E.Felice Foresti îl dezvăluie ca reprezentant al moldo-valahilor în C.D.E. La 24 septembrie îi scrie lui Carlo Cattaneo: « Heliades o Golesco faranno parte pubblicamente del Comitato Europeo ». În 1852, Nicolae Golescu îndeplinește misiuni în Grecia atît ca trimis al Comitetului Național Italian cît și ca membru al Comitetului Revoluționar Român; de la Atena încurajează ideea reprezentantului român în C.D.E.de a pleca în America pentru fonduri. Pentru același scop se arată dispus să plece el însuși în insulele grecești. În toamnă își dă seama că în capitala Greciei comitetul național nu dorește să cultive relații cu Londra, mai ales în scris. În vara lui 1853 îl secondează pe Dumitru Brătianu în încercarea de a organiza adunări de simpatie pentru Principate, la Manchester și Liverpool. La Genova, în aceeași vară, cunoaște pe G.Năstăseanu, pictorul moldovean care a pierdut un braț apărînd Republica lui Mazzini. Cel mai mare dintre frați, Ștefan Golescu, respectat și iubit de Bălcescu, a adus cu modestie și aplicație servicii incontestabile cauzei revoluției în exil. La sfîrșitul anului 1851 călătorește în Germania și Austria, furnizînd comitetului european de la Londra, prin reprezentantul român, impresii, opinii, sugestii. Astfel, Berlinul îi apare lipsit de o organizare « matematică » a revoluției, la Viena — încă în stare de a înălța baricade — simte la românii întîlniți mîndria de a fi reprezentați la Londra; Praga i se înfățișează neîncrezătoare dar fermă în decizia de a nu mai repeta erorile din 1848 și plină de stimă pentru Mazzini.

Alexandru C.Golescu *(Albul)* este visătorul. Exilat la Brusa, cunoaște starea de spirit a emigrației române, poloneze și maghiare din Orient, stabilește legături cu exilații brusani și cu cei din Kütahya, constant preocupat de o solidă organizare. Fraternizează cu polonezii « à tout instant », preconizează un ziar în Grecia și un partid elenic pactizînd cu democrații italieni, maghiari, polonezi și români, un comitet unic al tuturor emigrațiilor la Paris. În 1850 redactează un proiect de statut al unei societăți secrete; inferioaritatea popoarelor în fața alianței tiranilor îl întristează. Mazzini i se pare cel mai decis dintre revoluționari, de aceea insistă pentru aderarea la C.D.E., cu gîndul la reconstituirea Poloniei și viitorul României; italienii și polonezii îi apar ca aliați naturali,

https://biblioteca-digitala.ro

autentici, noua generație greacă pe care a cunoscut-o la Atena colaborează cu emigrația italiană și poloneză, animată de ideea eliberării popoarelor oprimate. La Genova, în 1853, visează să înroleze patrioți italieni pentru bătălii în munții României, în 1854 vrea legiuni italiene, maghiare, poloneze și române, în 1857 își îndeamnă frații să rămînă la frontieră pînă cînd nu se permite și revenirea în țară a celui mai activ dintre mazzinienii români.

Pe Alexandru Manu, îl vedem în 1849 însoțindu-i pe Bălcescu, Skender-Ilinski și Alessandro Monti în Transilvania, apoi la Brusa unde participă la dezbaterea proiectului de statut al emigrației inițiat de A.C.Golescu, în 1851 la Torino, unde venise să se înroleze în armata piemonteză, cu scrisori de recomandare de la Canning și Tecco. În august 1851 Mazzini își întreba colegul român dacă Manu e demn de încredere. Încă la Torino, în octombrie, Manu îl avertiza pe Bălcescu să evite Roma. Activitatea sa printre românii transilvăneni din armata austriacă și colaborarea sa cu mazzinienii maghiari trebuie să fi fost utilă, dacă generalul Türr îl numește « bravo amico », iar Domnul Știrbei, « le correspondant actif de Mazzini, Kossuth et consorts ».

Constantin Racoviță, nepotul Goleștilor, urmează pînă în 1852 un itinerar identic aceluia al lui Alexandru Manu: Transilvania, Brusa, Torino. Pasionat al carierei armelor, se simte bine numai în compania militarilor și a democraților, se apropie cu prietenie de maiorul Lyons, deputat al stîngii în parlamentul subalpin. Încearcă să colaboreze cu emigrația maghiară din Piemont în propaganda antihabsburgică. Se teme pentru soarta lui George Adrian, arestat de poliția papală. În 1852 e la Paris, de unde-l informează pe Ștefan Golescu despre moartea lui Lyons și-i recomandă să-l cunoască pe avocatul Agostino Depretis; în anul următor îi recomandă să-l viziteze pe Alessandro Monti, prezentat ca unul dintre italienii cu vederi foarte înaintate.

Printre exilații brusani, îndurerat de neînțelegerile care divizează emigrația română și-i diminuiază combativitatea, este și ofițerul George Adrian. El îi îndeamnă pe toți să pună capăt discordiei în numele interesului patriei, să angajeze relații cu fruntașii celorlalte națiuni care împărtășesc aceleași principii. În 1850 redactează și el un proiect de statut care-și propunea același scop ca și cel al lui A.C.Golescu. În primăvara lui 1851 este așteptat la Torino, unde ajunge abia în septembrie, după aproape două luni petrecute la Montecitorio și Carceri Nuove, închisori pontificale. Într-o scrisoare de la Genova îi comunică lui Ion Ghica impresiile sale asupra stării de spirit a romanilor și piemontezilor, sigur de viitorul Italiei. Autor al unui tratat asupra războiului de partizani tipărit la Bruxelles (1853), cheamă poporul și în primul rînd tineretul la arme pentru a înfăptui unirea în circumstanțele unei apropiate mișcări europene.

Pentru o imagine mai amplă a mazzinismului în România, ar fi necesar să expunem cîteva momente din acțiunea revoluționară a lui Ion Brătianu, autor de broșuri înflăcărate, colportor curajos și eficace, emisar în Transilvania, tipograf clandestin la Paris, persecutat de poliția imperială; să-l menționăm neapărat pe Cezar Bolliac, militant activ pentru concordia româno-maghiară, el însuși colportor al ideologiei mazziniene; să evocăm modul în care s-a inserat în mișcarea exilaților Dimitrie Bolintineanu și rezultatele dobîndite; să desprindem sensul inițiativelor generalului Magheru sau aportul lui la aplicarea altor proiecte; să rememorăm activitatea, incontestabil inspirată de Bălcescu, a tinerilor studenți români de la Paris grupați în jurul promotorilor revoluției de la 1848, Dimitrie Berindei, George Crețianu, Dumitru Florescu, Alexandru Odobescu; să consacrăm gînduri de pietate pictorilor revoluționari morți în exil, Ion Negulici, Barbu Iscovescu, Constantin Daniel Rosenthal — ultimul asasi-

https://biblioteca-digitala.ro

nat într-o temniță din Budapesta pentru propagandă mazziniană — şi a lui George Năstăseanu, combatant pentru republica romană, mort şi el în străinătate; să dedicăm cîteva rînduri femeilor înclinate să înțeleagă şi să încurajeze opera democratică, patriotică şi republicană a mazzinienilor români, Zinca Golescu şi Maria Rosetti; să-i primim împreună cu populația capitalei pe exilații întorşi în 1857.

Ar mai trebui să interogăm sursele care reflectă ostilitatea anumitor cercuri față de patrioții radicali, corespondență, rapoarte, acte şi documente care atestă preocuparea constantă pentru o supraveghere susţinută a acestora, zelul autorităților subalterne, metodica rigoare a unei cenzuri. De asemeni, să răsfoim periodicele române din timpul exilului, *România viitoare*, *Junimea română* şi *Republica română*, să recitim pagini de Russo, Ion Ghica, Alecsandri, Eminescu, Odobescu. Lumini generoase aruncă asupra epocii mințile lui Eugen Lovinescu, George Călinescu, Nicolae Iorga; Camil Petrescu, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu o evocă cu venerația pe care o reclamă patriotismul învăluit pentru unii în aureola martiriului, întîiul iubit fiind — ca şi în generația lui — sfîntul de la Palermo.

Istoriografia ca şi istoria literară actuală au adus prin Gheorghe Zane şi Constantin C.Giurescu, prin Dan Berindei, Cornelia Bodea şi Vasile Maciu, prin Marin Bucur, Vasile Netea, Radu Pantazi şi alții, contribuții valabile sau substanțiale la amplificarea perspectivei studiilor mazziniene în România.

Evocarea raporturilor dintre Mazzini şi patrioții români de la 1848 are la aniversarea a 25-a a Republicii Socialiste România semnificație aparte, prin idealurile de unitate națională, democrație, dreptate socială, republică, solidaritate revoluționară şi frăție între popoare care i-au însuflețit, idealuri cărora epoca noastră le-a dat, pe lîngă conținut şi forme specifice, altă amploare de stil.

https://biblioteca-digitala.ro

MAZZINI

Mazzini nu este doar un mare caracter şi o mare inteligenţă, el este pe deasupra, pentru a spune aşa, un mare scriitor. Sub pana lui elocventă, punctele cele mai aride se colorează şi se înflăcărează la focul lăuntric al unui suflet entuziast şi sfînt. Unul din oamenii cei mai ignoraţi, cei mai calomniaţi, cei mai laş insultaţi de spiritul reacţionar, este unul dintre cei mai mari oameni ai acestei epoci

Scrierea lui Mazzini demonstrează pînă la evidenţă două mari adevăruri pe care naţiunile care aspiră la libertate nu le-au înţeles îndeajuns: primul, propriu Italiei, este că ea nu-şi va putea cuceri niciodată emanciparea prin prinţi şi că trebuie să se ralieze în jurul principiului republican, care e ancora salvării sale; pentru că, independent de miracolele de curaj şi de entuziasm cărora numai o credinţă nouă le poate da naştere, această naţiune nu poate rămîne în urma mişcării europene care antrenează în mod fatal democraţia către republică. Numai recunoscînd această formă logică a oricărei organizări democratice, ea va fi la nivelul marilor tendinţe ale viitorului.

Al doilea adevăr demonstrat de Mazzini şi care e universal, este că naţiunile nu pot nimic izolat şi că politica îngustă şi impasibilă a lui fiecare pentru el duce direct la mormînt.

Din prefaţa lui George Sand la volumul **«République et royauté en Italie»** de G. Mazzini.

https://biblioteca-digitala.ro

GIUSEPPE MAZZINI
Către un tînăr poet

LUI GOFFREDO MAMELI, LA ROMA

Roma, 19 iunie 1849

Nu pot veni personal, dragul meu Goffredo, dar adu-ţi aminte că am fost şi sînt într-un gînd cu tine, că sufăr cu tine, că aş fi dat ani din viaţă să te salvez de amputare, tînăr şi viteaz cum eşti, dar nu s-a putut; că am încredere în tine şi în curajul tău moral care te va ajuta să nu suferi peste măsură; că îţi rămîne talentul, îţi rămîne inima, adică tot ce ai mai bun; că vei fi folositor ţării întotdeauna; că vei avea, cum şi ai, în schimb, gloria de a fi făcut printre cei dintîi cel mai mare dintre sacrificii în bătălia Romei republicane; şi că am să-ţi fiu, cît voi trăi, cel mai bun prieten şi frate pe care-l poţi avea.

Iubeşte-l pe al tău GIUSEPPE

DIEGO VALERI
Poezie şi luptă

În tot cursul anului acela, între martie '48 şi aprilie '49, a fost timp de primăvară: luminos şi tulbure, aprins şi întunecat, plin de vînturi furtunoase, de zboruri, de căderi. Îngerul verde al speranţei şi îngerul negru al disperării luptau fără răgaz în cerul nostru. Răsăreau sori strălucitori, fiecare rază o spadă, şi pe neaşteptate se cufundau în umbră.

Milano şi Veneţia răsculate, Curtatone şi Goito botezate din nou italiene în sîngele voluntarilor toscani şi al tinerei armate piemonteze; apoi Custoza, fuga regelui, capitularea Milanului; apoi bombardarea Messinei; apoi fuga Papei şi proclamarea Republicii Romane; în sfîrşit reluarea războiului şi, după cîteva zile, înfrîngerea de la Novara. La 31 martie '49 generalul Haynau reintra în Brescia, glorios îngenunchiată în sîngele ei.

Roma va rezista pînă la 4 iulie. « Victoria era imposibilă — a scris, după cincisprezece ani, Mazzini —; condamnaţi să pierim, trebuia, cu gîndul la viitor, să proferăm din Roma al nostru *Morituri te salutant*,». Pînă la 22 august va rezista Veneţia, ultimul bastion al libertăţii popoarelor în Europa . . . Şi atunci totul părea cu adevărat sfîrşit; de n-ar fi existat acel gînd la viitor, care continuă să mocnească sub cenuşe.

https://biblioteca-digitala.ro

A fost primăvara unui popor și a unui an. A fost generoasa revoluție a fraternității: o revoluție, comentează Michelet, care trebuie dată ca exemplu întregului pămînt, pentru că lupta s-a dat « pour ce qui est le tout de l'homme». S-a afirmat, într-adevăr, nu numai valoarea italiană reînnăscută, dar și aceea, universal umană, a datoriei, simțită ca descătușare dintr-o culpă, ca libertate, ca fericire.

Putea o revoluție atît de frumoasă, care era toată un cîmp de forțe noi, care era poezie în act, să treacă fără a da naștere unui poet al ei?

Drama sumbră a perioadei conspirative, tristețea orașelor și satelor noastre, oroarea spînzurătorilor și a închisorilor, Italia dezgolită de laurii ei, lipsită de strălucirea și de tinerețea ei, au exprimat-o Romanțele exilatului Berchet; care, tocmai acum, în '48, se retipăreau, în sfîrșit, în Milano eliberat, la Giovanni Resnati.

Dar primăvara speranței avea altă inimă și trebuia să nască alt cîntec: un cîntec care să reia motivele aceluia, sublim, tainic intonat de Manzoni încă în martie 1821: « O, zile ale răscumpărării noastre !»

Și iată apărînd un palid tinerel cu sînge gentil, care poartă în suflet, împreună cu marea pasiune a patriei și neașteptata beție a reînvierii ei, darul de a transforma și pe una și pe cealaltă în poezie, în ardentă poezie corală . . .

Goffredo Mameli este cea mai pură imagine a epocii sale minunate. Se naște, se poate spune, odată cu revoluția, și cu ea moare. E cea mai genuină expresie a ei și simbolul ei cel mai luminos.

În lunile care preced răscoalele din Milano și Veneția și declarația de război a Piemontului, tînărul de douăzeci de ani Goffredo e ca o flacără care, împiedicată să se înalțe spre cer, țîșnește neliniștită, și șerpuiește, și se răsucește în ea însăși. Între noiembrie și decembrie '47, în Genova sa legată cu înflăcărare de Torino, el e în fruntea colegilor săi studenți și a tuturor celor afiliați la « Giovane Italia»; alături de el, și într-un anumit fel la ordinele lui, militează obscur Nino Bixio, care era cu șase ani mai mare ca el și avea mult mai multă experiență de viață.

Poezii, Goffredo scrisese cu mult înainte: poezii de dragoste și de melancolie, în modurile, chiar în manierele vlăguite ale romantismului curent (« anco un sospiro, o poveri giorni de' miei verd' anni . . .»).

Apărea cîte o străfulgerare, o țîșnire (« Questo vigor che indomito — l'anima incalza opprime . . .»); dar nu avea o formă. Forma sa, poetul avea s-o descopere în mijlocul acțiunii, al bătăliei: tocmai în vara și spre sfîrșitul lui '47, cînd revoluția plutește în aer, intră ca focul în plămîni și în inimi, și e nevoie de unul care să reverse în cîntec preaplinul sentimentului unui întreg popor.

În mai '47 scrie imnul către *Roma*, în care poetul celebrează noua misiune religioasă a « orașului amintirilor», chemat de Mazzini să dea, pentru a treia oară, unitate morală Europei. Și acolo întîlnim o strofă care în mișcarea ei, în echilibrul ei ritmic de versuri de șapte silabe cu accente pe penultima, antepenultima și ultima, și în măreția sa, între clasică și biblică, de idei și de imagini, e toată Mameli: *La*

https://biblioteca-digitala.ro

nuova Italia è nata / quale Minerva armata. / Cresce e si fa gigante, / come il voler d'un popolo, / come un'idea di Dante; / una, potente e libera / la sua bandiera alzò. /

Din aceeaşi perioadă, sau de puţin mai tîrziu, e cîntecul *Viva Italia !* în care strigătul de certitudine că Italia trăieşte şi va trăi izbucneşte în faţa străinului batjocoritor, ca o lovitură de armă, care, prima, deschide focul : *Lo straniero dicea* : « *Chi son quelli / che si vanno gridando fratelli? / Molti schiavi ed un papa e sei re / ma l'Italia, l'Italia dov'è? /* » *Viva Italia ! /*

Strigătul care se repetă la sfîrşitul fiecărei strofe, cade ca o pecete pe afirmarea noii credinţe, pe afirmarea Italiei noi : *Ella infranse le sette ritorte, / şi levó dal suo letto di morte, / dove il sonno dell'onta dormi / e al fatal Campidoglio sali. / Viva Italia ! / /*

Apoi în seara de 9 noiembrie, se înalţă pentru prima dată în cerul nostru marele *embaterion* al revoluţiei, imnul *Fratelli d'Italia* : apel solemn la unirea tuturor italienilor în comunitatea amintirilor şi a speranţelor, în îmbrăţişarea iubirii fraterne. Să ne unim, să ne iubim . . . Jurăm să eliberăm pămîntul nostru . . . spadele vîndute ale opresorilor se vor înclina ca trestia; Italia va învinge.

O lună mai tîrziu, în seara de 10 decembrie, pe cînd culmile Apeninilor liguri străluceau de focurile aprinse pentru a reaminti gestul eliberator al lui Balilla (trecuse un secol şi un an) Goffredo recită în public celălalt imn al său *Come narran sugli Apostoli*, care are ca refren, refren popular şi în acelaşi timp înaltă liturghie severă, versurile pe care din acel moment toţi le purtăm în inimă : *Poi se il popolo si desta / Dio combatte alla sua testa, / il suo fulmine gli dà. /*

El se gîndea atunci să publice un ziar care s-ar fi intitulat, şi titlul spune tot. *La Vestale*. Rămîne programul pe care el l-a trasat după liniile gîndirii mazziniene, Trebuie să întemeiem o ligă a popoarelor, în afara diplomaţiei; trebuie să scriem pe drapelul nostru « un cuvînt care să aibă ecou în toate inimile Europei»; trebuie să unim « naţiunile». « Să nu se strige că e o utopie, pentru că tot ce a devenit apoi faptă, a fost întîi utopie . . .» Cuvinte care, la distanţă de un secol, sună atît de actual; şi dacă e trist să constatăm că acea aspiraţie foarte umană e şi acum o « utopie», e totuşi reconfortant să amintim că un tînăr italian o primea, acum un secol, în sufletul său şi o dăruia, împreună cu viaţa sa Europei, lumii. « În ce ne priveşte, încheia scriitorul, noi credem în tot ce e frumos». Cuvinte de poet, cum n-au fost altele.

Acesta era Goffredo la sfîrşitul anului '47.

La începutul lui '48, el şi Bixio al lui, iniţiază slujbe religioase pentru ucişii din Milano şi din Pavia, şi pentru « victoria poporului» pecetluită în constituţia napolitană. Apoi, cînd Milano se răscoală, el nu mai poate aştepta şi trece în Lombardia, în fruntea celor trei sute de voluntari ai companiei « Giuseppe Mazzini».

Nu trebuie să-l urmărim în acţiunile din acea campanie; e deajuns să relevăm că Mazzini şi guvernul provizoriu l-au chemat ades la Milano pentru a avea ştiri şi

https://biblioteca-digitala.ro

indicații sigure, într-atît de mare era încrederea pe care căpitanul copil știuse să o cucerească.

Dovadă a preatimpuriei sale maturități de conștiință politică este și atitudinea pe care el a luat-o după Custoza, în fața extremiștilor genovezi, care ar fi vrut să proclame republica, detașîndu-se de Piemont și provocînd intervenția franceză. « Chemați Franța — a scris atunci — dar chemați-o combătînd; chemați-o, dar ca Veneția, cu tunurile în bătaie». Dezastrul armatelor regale, predarea Milanului, armistițiul Salasco nu-i știrbiseră cîtuși de puțin credința. Trecuseră cîteva zile de la acele evenimente triste, cînd el publica la 18 august, imnul de război «*Suona la tromba*» în care revine ritmul de marș impetuos și stăpînit al imnului către *Roma*, dar mai sprinten și în același timp mai grav: *Ne deporrem la spada / finché sia schiavo un angolo / dell'itala contrada, / finché non sia l'Italia / una dall' Alpi al mar. /*

Versul accentuat pe ultima silabă, care e atît de des greoi, izbitor și ofensiv la Berchet, la Tommaseo, la Carducci, pînă și la Manzoni, vedeți cum cade aici la locul său potrivit, prin forța necesității.

Rugăciunea pentru Veneția, « marea Cerșetoare», din 16 septembrie, nu e la înălțimea temei și a sentimentelor poetului. Scrisă aproape pe neașteptate, ca, de altfel, toate celelalte poezii, nu are vigoarea și rigoarea expresivă a celor mai bune; și totuși are cele două versuri care singure ar ajunge să-l caracterizeze pe Mameli, om al unui crez și poet: *Dio la difenda e il popolo / se l'han venduta i re. /*

Acum s-a sfîrșit pentru el vremea de a scrie poezii. În toamnă conduce *Diario del Popolo*, publicînd aproape în fiecare zi un articol. « Una pentru toți e cauza popoarelor» — scrie la 20 octombrie; și, fără să vrea, scrie încă un vers, unul din versurile sale. — « Zorii unei ere noi a lumii se arată privirii umanității. Europa se zbate cumplit în marea naștere și popoarele pămîntului sînt aliniate în bătălie, și se întreabă dacă o peninsulă a fost înghițită de valurile Mediteranei, pentru că un popor lipsește din rîndurile lor, și-i cheamă pe italieni în rînduri, și italienii nu răspund . . .»

La sfîrșitul lui noiembrie e la Roma, unde-l ajunge îndemnul lui Mazzini, care e aproape o investitură: « Ajutați, dați idei; explicați fiecare lucru ca și cum ați fi eu însumi». De la Roma, la 26 ianuarie '49, lansează o supremă invocație către frații din Italia: « Fraților, în numele Italiei, frați de speranță și de suferință, pentru dragostea pe care o aveți pentru voi înșivă, pentru demnitatea voastră de oameni, pentru Italia liberă care nu există încă, cutremurați-vă !» Dragostea pentru ceea ce « nu exista» nu e aci numai dragoste de poet: e credință, credință adevărată, cum spune Sf. Paul: « sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium».

Știrea proclamării Republicii Romane îl surprinde la Florența de unde, la 9 februarie îi lansează lui Mazzini fulminantul mesaj pe care toți îl cunosc: « Roma Republică. Veniți !»

https://biblioteca-digitala.ro

Acum nu mai e timp nici măcar de scris în ziare: acum e timp numai de luptă, de a apăra cu propriul trup zidurile Romei, inima Republicii popoarelor.

Bastion firav, trupul lui Goffredo e minat de oboseală şi de febră; dar sufletul se înalţă ca un zid de foc. « Îmi vorbeşti mereu de mine — îi spunea lui Bixio care-l implora să nu părăsească patul —; cînd ne asasinează ţara, noi nu avem alt pat decît acel al morţii . . .»

La 3 iunie cădea rănit, la Porta San Pancrazio; muri la 6 iulie fără să ştie, din fericire pentru el, că de două zile Roma era în mîinile asasinilor. Nu împlinise încă 23 de ani.

Toţi îşi amintesc marea pagină pe care Mazzini încă odată exilat, a scris-o în octombrie în acelaşi an '49, ca prefaţă la versurile lui Goffredo: « Ca floarea Floridelor, s-a deschis în noapte; înflori palid, aproape ca un semn de viaţă scurtă, în zori; soarele amiezii, al amiezii Italiei, nu-l va vedea».

O floare, reluă Michelet după doi ani: « une petite fleur sanglante née du sang des Bandiera».

Şi Carducci, Carducci cel din anii imediat următori lui '70, îndurerat de a vedea în jurul lui o realitate atît de diferită de sfînta utopie a martirilor şi eroilor, se gîndea cu gingăşie şi ură la acea divină floare a credinţei care « rîdea» în sufletul lui Goffredo murind.

Dar elegia cea mai înaltă a scris-o, poate, Garibaldi; acel om de puţine litere şi multă poezie care a fost Garibaldi:

« Mameli Goffredo (spune exact aşa, ca şi cum ar copia dintr-un registru militar) era adjutantul meu de cîmp, mai mult, — prietenul meu. Inima mea e împietrită de întîmplările unei vieţi furtunoase: dar amintirea lui Mameli, pierderea lui, m-au sfîşiat şi mă sfîşie încă — gîndindu-mă la gloriile pierdute de nefericita mea ţară».

(1948)

https://biblioteca-digitala.ro

COLOCVIU MAZZINI

Genova, 24-28 septembrie 1972

Act relevant al celebrărilor ocazionate de primul centenar al morţii lui Giuseppe Mazzini, s-a desfăşurat la Genova (24—28 septembrie 1972) cel de al XLVI-lea congres de istorie risorgimentală, tentativă de a cuprinde măsura contribuţiei date de ilustrul gînditor şi patriot genovez mişcării de regenerare a Italiei, de a defini valoarea doctrinei şi faptei sale, trăsăturile profilului său moral şi politic. Supunînd unui riguros travaliu critic schemele istoriografice articulate în interval de un secol şi refuzînd transfigurările mitice — tentaţie şi capcană a atîtor comemorări — numeroşi cercetători au propus celor peste patru sute de participanţi întruniţi la Genova pentru a mărturisi vitalitatea studiilor mazziniene în Italia şi în afara ei, rezultatele căutării şi meditaţiei lor, ilustrînd raporturile lui Mazzini cu oameni ai epocii şi difuziunea ideilor sale.

Prezentate de profesorii Mario Scotti, Alessandro Galante Garonne, Giuseppe Galasso, Franco della Peruta şi Giuseppe Talamo, comunicările caracterizate prin doctă rigoare şi siguranţă de metodă, au avut ca obiect: formaţiunea literară a lui Mazzini, înţeleasă ca o confluenţă de stimuli într-o personalitate care asimilează şi unifică, depăşind sugestii, momente şi atitudini, în sinteze consonante cu mereu alte trepte ale unui itinerar spiritual; anii decisivi ai maturităţii mazziniene; gîndirea socială a lui Mazzini; mazzinismul şi organizarea democraţiei italiene; istoriografia italiană de inspiraţie mazziniană.

Restrăbătînd drumul lui Mazzini de la reverie romantică la crez politic responsabil, prof. Alessandro Galante Garrone (Torino) a reconstruit etapa care a con-

https://biblioteca-digitala.ro

sacrat desăvîrşirea caracterului gînditorului, aceea a primului contact cu Franța, a traumei morale provocate de eşecul mişcărilor din 1831, a aportului fecund al doctrinei saint-simoniene şi buonarrotiene la împlinirea unei viziuni proprii asupra democrației şi republicii, explicînd apariția asociației *Giovine Italia* ca efect al unei dure ciocniri între forțe vechi și noi și restituind un Mazzini viu, « apostol înarmat » care cheamă la acțiune, dotat cu o extraordinară capacitate de a reîncepe după înfrîngeri.

În expunerea sa, *Gîndirea socială a lui Mazzini*, prof. Galasso (Napoli) a desprins importanța istorică şi teoretică a tezelor mazziniene despre democrație și justiție socială, semnificația metapolitică şi limitele viziunii sale reformiste, invitînd la o lectură « laică » a textelor sale fundamentale.

Două mese rotunde au ilustrat imaginea mazzinismului în Europa occidentală (Elveția, Franța, Germania, Marea Britanie, Spania) şi în Europa orientală. Profilul apusean al mazzinismului a fost întregit cu aspectele lui americane, de profesorii Dragan Zivojinović (Belgrad) şi Salvatore Candido (Roma).

Într-o scurtă intervenție Ştefan Zelureanu a relevat posibilitatea iluminării din alte unghiuri a temei cercetate, prin aprofundarea contactelor pe care proscrișii români de la 1848 le-au angajat cu Occidentul, insistînd asupra necesității de a se opera o distincție între atitudinea regimurilor și aceea a popoarelor față de Mazzini, distincție pe care Ion Eliade Rădulescu o propunea încă din 1850, în *Souvenirs et impressions d'un proscrit*.

La cea de a doua masă rotundă, prof. Nikša Stipcević (Belgrad) a analizat relațiile dintre Mazzini și slavii de sud și influența mazzinismului asupra mişcării de emancipare în Balcani, cu specială privire la lupta jugoslavă pentru eliberare și unitate națională; prof. Giuseppe Pierazzi (Trieste) a trecut în revistă întîlnirile slavilor din fostul imperiu habsburgic cu ideea mazziniană, referindu-se şi la apariția în 1863, la Bucureşti, a unui ziar, *Jugoslavia*.

Ştefan Delureanu a prezentat raporturile dintre patrioții români și mişcarea mazziniană (figuri reprezentative, centre, etape), imaginea mazzinismului în actele administrative din Principate, în documentele diplomatice ale puterilor vecine, în presa, istoriografia şi literatura română, accentuînd asupra pregătirii *Unirii*. În legătură cu ultima comunicare, aceea a prof. Talamo (Roma), a pus în lumină sugestia mazziniană în opera istorică a lui Nicolae Bălcescu şi în publicistica română din a doua jumătate a secolului precedent.

Relațiile Mazzini-Polonia au fost ilustrate în intervenția distinsului risorgimentist polonez, prof. Kalikst Morawski (Poznan), ales membru de onoare al Institutului român de istorie risorgimentală, și de prof. Emilia Morelli (Roma).

Prof. Wandruszka (Viena) a evidențiat atitudinea austriacă față de mazzinism dedicîndu-se în deosebi poetului Grillparzer, al cărui centenar s-a comemorat, ca şi al lui Mazzini, ca şi al lui Ion Eliade Rădulescu, în acelaşi an.

https://biblioteca-digitala.ro

Evocînd sfîrşitul prematur al marelui român prin a cărui cenuşe amestecată în ţărîna din Palermo, Occidentul se simte mai bogat, prof. Gaetano Falzone, fidel cercetător al operei şi personalităţii lui Bălcescu pe care l-a numit « Mazzini al României », a amintit de conveniul palermitan închinat acestuia la împlinirea a 150 de ani de la naştere.

În încheierea lucrărilor ştiinţifice ale congresului — contribuţie de seamă la amplificarea perspectivei studiilor mazziniene —, prof. Alberto Maria Ghisalberti a rechemat la viaţă, mereu atent la prestigiul omului, locuri şi sensuri ale acţiunii lui Mazzini, definindu-i valoarea în capacitatea de a modela caractere şi omagiind constanţa cu care spirite ca Tolstoi, Sun Yat-Sen, Gandhi şi Unamuno, exilat în insula Lanzarote, meditau la destinul său exemplar.

Selecţie şi grupaj realizate de ŞTEFAN DELUREANU

https://biblioteca-digitala.ro

O REPUBLICĂ PE BARICADE

ÎN VEACUL XX

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

PĂMÎNTUL SPANIEI

decupaj integral

(Titlul original: SPANISH EARTH)
Regia: JORIS IVENS
Comentariul scris şi citit de ERNST HEMMINGWAY
(Comentariul francez a fost scris şi citit de Jean Renoir)
Imaginea: JOHN FERNHOUT
Montaj: HELEN VAN DONGEN
Anul producţiei: 1937

(Imagine: gros plan al pămîntului)

VOCEA COMENTATORULUI: Acest pămînt spaniol este uscat şi dur...

(Imagine: obiectivul aparatului se ridică încet, spre feţele oamenilor)

VOCE: ...iar chipurile oamenilor care îl trudesc sînt şi ele, dure şi uscate de soare.

https://biblioteca-digitala.ro

(Imagine: Alcadele începe să vorbească sătenilor şi întreaga scenă a conversaţiei care se va desfăşura în spaniolă (frînturi de dialog fiind mereu prezente în textura atît de colorată a fundalului sonor) va fi relatată de vocea comentatorului într-o engleză voit simplă şi banală.)

ALCADELE *(vocea comentatorului)*: Cu apă, pămîntul acesta fără preţ, ar căpăta într-adevăr valoare...

SĂTENII *(vocea comentatorului)*: Sînt cincizeci de ani de cînd vrem să îl irigăm, dar am fost împiedicaţi.

ALCADELE *(vocea comentatorului)*: Acum însă vom aduce apa pentru a-i putea hrăni pe apărătorii Madridului.

(Imagine: plan de ansamblu asupra satului)

VOCE: Acesta este satul Fuenteduena, în care o mie cinci sute de suflete trăiesc şi muncesc pămîntul pentru binele comun.

(Pe ecran, se vede o scenă emoţionantă a împărţirii pîinii)

VOCE: Aceasta e o pîine însemnată cu legămîntul unirii. Dar e tocmai de ajuns pentru sat. Irigînd întinsele cîmpii, se va obţine încă de zece ori mai mult grîu, şi deci pîine, şi tot la fel cartofi şi vin şi oi şi toate acestea vor fi pentru Madrid.

(Imagine: plan general cuprinzînd turmele care pleacă spre păşuni şi oamenii care se duc la lucru. Apoi scurte planuri ale şoselei şi ale malurilor)

VOCE: Totul e aşezat pe rîul Tajo şi în acelaşi timp pe marele ax vital care leagă Valencia de Madrid. Toată hrana Madridului trece pe acest drum. Pentru a cîştiga războiul, trupele rebele trebuie să taie această cale.

(Imagine: Mai mulţi bărbaţi şi un copil se caţără pe o colină, copilul rămîne în urmă iar în cele din urmă dispar cu toţii în spatele colinei)

VOCE: Vor săpa o tranşee...

(Imagine: Planuri scurte ale unei hărţi militare, apoi oamenii care urcă colina şi, în sfîrşit, feţele acestora)

VOCE: Iată adevăratul chip al bărbaţilor care se aruncă în luptă. Faţa lor este puţin altfel decît chipurile pe care le vedeţi mereu în jurul vostru.

(Imagine: Plan mediu — un caporal dă instrucţiuni pentru instalarea bateriilor în tranşee)

VOCE: În faţa morţii, oamenii nu suportă să fie surprinşi de obiectivul aparatului.

(Imagine: Plan general al ofiţerilor în vîrful unui turn. Canonade repetate)

VOCE: Ascultînd aceste zgomote, sătenii din Fuenteduena îşi spun: «Tunurile noastre»

(Plan al unei explozii. Apoi scurte planuri ale unor hărţi explicînd deplasarea cîmpului de luptă la Parque del Deste)

VOCE: Frontul face acum o curbă la nord de Madrid.

(Planuri ale tranşeelor. În planele unui mediu se vede o grămadă de uşi, apoi obiectivul insistă pe cadrele cu aceste uşi care consolidează pereţii tranşeelor).

VOCE: Acestea sînt uşile caselor care au devenit goale acum. Cei care au supravieţuit bombardamentelor le aduc aici pentru a întări tranşeele.

(Planuri medii şi apropiate în care vedem soldaţi mîncînd sau citind. De fapt, este o succesiune de travelinguri înlănţuite în decursul cărora obiectivul aparatului cercetează cu atenţie feţele oamenilor).

VOCE: Cînd trebuie să lupţi pentru a-ţi apăra ţara, starea de război devine aproape o viaţă normală. Se mănîncă, se bea, se doarme, se citesc ziarele...

(Plan general asupra localităţii Alta-Voz. Printr-o transferare înainte, ajungem la linia frontului)

VOCE: Acesta este megafonul armatei populare şi mesajele lui se aud în depărtare, peste doi kilometri.

https://biblioteca-digitala.ro

(Planuri scurte într-o succesiune care urmăreşte etapele demontării şi montării unei puşti)

VOCEA COMENTATORULUI: *deasupra fondului sonor, al unor dialoguri întretăiate şi purtate în limba spaniolă*: Cînd am plecat la luptă acum trei luni mulţi din aceşti oameni ţineau în mîini o puşcă pentru întîia oară. Unii nici nu ştiau măcar să o încarce. Acum ei sînt aceia care îi instruiesc pe noii recruţi învăţîndu-i cum se montează o armă.

(Plan mediu asupra faţadei cetăţii universitare. Grupuri de combatanţi)

VOCE: Bărbatul acesta care conduce batalionul, se numeşte Martinez de Aragon. Înainte de a izbucni războiul fusese avocat. Apoi a fost un comandant curajos şi talentat. A murit însă în atacul de la Casa del Campo, chiar în ziua în care noi filmam bătălia.

(Plan general — mişcările de trupe în regiunea Aragonului. Tranşee. Apoi, dintr-odată, alarma)

VOCE *(calmă)*: Rebelii au încercat să apere clinica [1].

(Plan apropiat: Julien, un tînăr soldat republican, scrie o scrisoare).

VOCE: Julien, un băiat de la ţară, scrie o scrisoare pentru cei de acasă.

(Aparatul transfochează pe scrisoare pe care putem citi: « Tată, voi fi înapoi în trei zile; spune-i asta mamei ».

(Plan mediu al unui grup de soldaţi, strînşi sub statuia unui leu)

VOCEA COMENTATORULUI *acoperind fondul sonor, continuă în spaniolă pe un ton calm*: Trupele s-au regrupat, Compania s-a strîns pentru a-şi alege reprezentanţii care vor trebui să participe la mitingul sărbătoririi unificării tuturor miliţiilor populare în noile brigăzi ale armatei populare.

Pe ecran se văd oameni ridicînd pumnul strîns şi, pe această imagine se aude vocea gravă a Comentatorului: Acesta este pumnul strîns al Spaniei republicane.

(Imagine — un soldat republican, Lister, vorbeşte)

VOCEA COMENTATORULUI: Enrique Lister, un zidar originar din Galicia. În şase luni de lupte a devenit dintr-un simplu soldat, un adevărat comandant de divizie. E unul dintre cei mai buni tineri soldaţi ai armatei republicane.

(Imagine: prim plan al unui soldat republican)

VOCEA COMENTATORULUI: Carlos. Unul dintre primii comandanţi ai regimentului 5.

(Imagine: la fel, prim plan al unui alt soldat)

VOCEA COMENTATORULUI: Jose Diaz. Cîndva, muncise douăsprezece ore pe zi ca tipograf. Acum este membru al parlamentului spaniol.

(Imagine: plan mediu al unui alt bărbat îmbrăcat în uniforma armatei republicane).

VOCEA COMENTATORULUI: Acesta este Gustav Regler, un scriitor german venit în Spania ca să lupte pentru idealurile sale.
În iunie, avea să fie grav rănit.

(Imagine: Plan mediu al unei femei în mijlocul soldaţilor republicani)

VOCEA COMENTATORULUI: Cea care vorbeşte acum este femeia spaniolă ostaş cea mai celebră. I se spune La Passionaria. Nu e nici o frumuseţe romantică şi nu e nici o Carmen dar e soţia unui miner din Asturias; întreg temperamentul acestei noi femei spaniole, răzbate în vocea ei.

(Plan general al discursului de la Alta-Voz. Aparatul panoramează lent pe faţada « Cetăţii universitare»)

---

[1] Este vorba probabil de clinica « Cetăţii universitare » a Madridului care a servit ca adăpost în 1937 « trupelor fasciste rebele »

https://biblioteca-digitala.ro

VOCE: Megafonul se adresează rebelilor.

(Imagine: Plan general asupra clinicii « cetăţii universitare » a Madridului. Se văd urmele unor încăierări)

VOCEA COMENTATORULUI: Duşmanul se ascunde în beciurile acestei clădiri devastate. Sînt şi gărzile civile, trupe obişnuite ale încăierărilor sîngeroase, care nu şi-ar părăsi poziţiile nici chiar dacă situaţia lor ar fi fără speranţă. Soldaţi de meserie, ei se opun unui popor care şi-a luat arma în mîini. Vor să supună voinţei militarilor voinţa poporului; poporul îi urăşte pentru că fără tenacitatea lor şi fără ajutorul pe care îl primesc mereu din Italia şi Germania, revoluţia spaniolă i-ar fi învins în şase săptămîni.

(Plan mediu asupra unui batalion republican care se întoarce de pe front)

VOCEA: Acest batalion se va duce în permisie şi Julvon, care face parte din el, va avea trei zile de odihnă în satul său natal.

(Imagine: o serie de planuri înlănţuite care redau acţiunea de recuperare a operelor de artă dintr-un palat în ruine)

VOCE: Palatul ducelui de Alba a fost distrus de un bombardament rebel.

(Plan apropiat: se scoate dintre ruine un tablou)

VOCEA COMENTATORULUI: Comorile de artă spaniolă sînt păstrate însă cu grijă de oamenii miliţiei guvernamentale.

(Alt plan apropiat asupra unei baricade în construcţie)

VOCE: Cadrul natural al Madridului a făcut din acest oraş o adevărată fortăreaţă pe care poporul o face în fiecare zi mai impenetrabilă.

(Plan general al unui lung şir de oameni aşteptînd în faţa magazinelor.)

VOCE: Trebuie să aştepţi o zi întreagă ca să poţi cumpăra ceva de-ale gurii. Adeseori, proviziile se termină chiar cînd ai trecut, în sfîrşit, pragul prăvăliei şi tot adeseori se întîmplă ca un obuz să cadă alături de şirul oamenilor care aşteaptă şi atunci, acasă, undeva, într-un cămin, se aşteaptă, se aşteaptă mereu pentru că nimeni nu mai aduce nimic pentru masă.

(Plan-detaliu: Exploziile unui obuz.)

VOCE: Neputînd să pătrundă în oraş, duşmanul încearcă să-l distrugă.

(Plan mediu: Cadavrul unui om, prăbuşit undeva, la colţul unei străzi.)

VOCE: Iată un om pe care războiul nu-l mai priveşte. E un funcţionar mărunt care se ducea la treaba sa, dimineaţa, la orele 8. *(Plan apropiat: o ambulanţă.)* Corpul celui ucis este urcat în ea). Acum, funcţionarul va fi transportat, dar n-o să-l ducă nici la birou şi nici acasă.

(Mai multe planuri generale care înfăţişează evacuarea oraşului).

VOCE: Guvernul îi grăbeşte pe toţi civilii să evacueze Madridul. Dar unde o să mergem? Şi unde vom putea trăi? Şi ce vom putea face să ne cîştigăm viaţa?... Eu n-o să plec. Sînt prea bătrînă. *(Plan apropiat al unei bătrîne)* În orice caz nu trebuie să-i lăsăm pe copii în stradă decît doar atunci cînd e nevoie să stea la rînd în aşteptarea unei bucăţi de pîine.

(Planuri generale înfăţişînd intsruirea militară a apărătorilor Madridului.)

VOCE: Recrutarea a fost grăbită de bombardamente. Orice moarte inutilă îndîrjeşte poporul. Şi astfel, oameni veniţi din toate colţurile şi de toate profesiunile, se înrolează în armata republicană.

(Planuri medii şi planuri apropiate: aplauze adresate lui Azaña.)

VOCE: În acest timp, la Valencia, preşedintele...

(Planuri generale, apoi un scurt plan apropiat: satul. Discuţii asupra irigării, munci de irigare şi, în sfîrşit, sosirea lui Julien.)

https://biblioteca-digitala.ro

VOCE: Julien a reuşit să se urce într-un camion gol. A ajuns acasă mai devreme chiar decît spera.

(Planuri medii alternînd cu detalii: Julien face exerciţii militare cu băieţii din sat.)

VOCE: Seara, Julien îi pregăteşte pe băieţii din sate, de îndată ce aceştia s-au reîntors de la cîmp.

(Înlănţuire de planuri descriind manevrele militare de la Madrid.)

VOCE: La Madrid, un viitor batalion de şoc alcătuit din toreros, fotbalişti şi atleţi a şi început exerciţiile.

(Plan general al batalionului plecînd pe front.)

VOCE: Se spun aceste « adio » bine cunoscute, care sună la fel în toate limbile pămîntului. Ea spune că va aştepta. El spune că va reveni. Şi se ştie că ea va aştepta. Dar poţi să prevezi oare bombardamentele şi exploziile unui obuz? De fapt, nimeni nu ştie dacă va mai reveni. Să ai grijă de copil, spune el. N-ai grijă, răspunde ea, deşi ştie bine că aşa ceva nu se poate. Şi unul şi celălalt ştiu foarte bine că atunci cînd se pleacă în camioane se pleacă în general la o bătălie.

(Plan general al Madridului. În aer pluteşte un calm ameninţător. Apoi, dintr-odată explozia unui obuz se aude, undeva, în apropiere.)

VOCE: Pentru aceşti oameni moartea apare în fiecare dimineaţă, trimisă de dincolo de colinele aşezate în depărtare.

(Planuri apropiate ale obuzelor care explodează cu zgomot.)

VOCE: Mirosul morţii e acela al fumului acru al exploziilor şi al granitului calcinat.

(Plan mediu: oameni alergînd buimaci în toate sensurile.)

VOCE: Dar ei, de ce rămîn? Rămîn pentru că oraşul e al lor, Aici sînt la ei acasă. Aici muncesc, aici se luptă şi se luptă pentru dreptul de a trăi ca fiinţe umane.

(Plan întunecat: tineri strîng între ruine resturile unui obuz neexplodat.)

VOCE: Aceşti copii strîng acum bucăţi de obuz tot aşa cum altădată strîngeau în palme primii fulgi de zăpadă. *(Plan mediu al unui copil ucis de o explozie)* Dar obuzul următor îi loveşte. Astăzi,artileria germană şi-a intensificat puterea de foc.

(Planuri de ansamblu: sate liniştite. Deodată, avioane ameninţătoare apar pe cer.)

VOCE: Cîndva, moartea îi lovea doar pe bătrîni sau pe bolnavi. Dar acum a cuprins întreg satul. Cu trupul ei argintiu strălucind sus, în văzduh, ea îl loveşte pe toţi acei ce nu pot să fugă sau nu ştiu unde să se mai ascundă.

(Plan mediu: Ruine. Isterie. Morţi.)

VOCE: Trei avioane Junker au făcut toate astea....

(Plan general asupra ruinelor în mijlocul cărora aparatul de filmat descoperă un avion distrus.)

VOCE: Avioanele de vînătoare guvernamentale au reuşit să distrugă un Junker.

(Plan detaliu: Se vede marca germană a avionului.)

VOCE: Dar eu nu ştiu nemţeşte...

(Plan general: Soldaţi italieni morţi.)

VOCE: Aceşti morţi sînt veniţi dintr-o altă ţară. Prizionierii spun că se angajaseră ca să meargă să lucreze în Etiopia. Italienii au mai mulţi morţi, mai mulţi răniţi şi mai multţi oameni dispăruţi în această bătălie de Brihnega, decît în întreg războiul din Etiopia.

(Plan mediu: trupele republicane se pregătesc spre front.)

VOCE: Acum, trupele republicane vor fi concentrate în nord.

(Plan apropiat: o hartă. Apoi, prin transfocare, plan detaliu asupra regrupării trupelor republicane în vederea pregătirii unui contraatac.)

https://biblioteca-digitala.ro

VOCE: Rebelii atacă din nou şoseaua Valencia-Madrid. Au traversat rîul Jarama şi încearcă să cucerească acum podul de pe Arganda. Trupele republicane se strîng în nord, pentru a-i contrataca pe rebeli.

(Plan mediu: Muncile de irigare .)

VOCE: Acum, satul întreg munceşte pentru a aduce apa.

(Prin înlănţuire, se trece la un plan general al luptelor din apropierea Madridului. Soldaţii sar din camioane şi aleargă pentru a se adăposti pe cîmpia care se întinde de o parte şi de alta a şoselei.)

VOCE: Trupele sosesc pe drumul de la Valencia. Asaltul infanteriei e însă prea periculos pentru a fi filmat. Totul e o înaintare lentă, apăsătoare, golită de orice sens dramatic. Oamenii merg în coloană de cîte şase. Ultima solitudine a acestui contact în care fiecare ştie că există alţi cinci oameni înaintea lui şi apoi marele necunoscut.

(Plan general al luptelor: oamenii traversează alergînd un depou feroviar al Madridului.)

VOCE: Iată şi momentul fatidic al întregului război. Şase oameni merg spre moarte de-a lungul unei fîşii de pămînt. Însăşi prezenţa lor dovedeşte că acest pămînt este al nostru. Contra-atacul a fost încununat de succes. Drumul e acum liber. Cei şase oamenl au devenit cinci, apoi patru şi apoi trei. Doar trei au mai rămas. S-au agăţat şi au reuşit să-şi apere bucata de pămînt. Cu aceia care au mai rămas, podul este acum al nostru.

(Plan general: camioane trec într-un lung şir.)

VOCE: Şoseaua a fost salvată.

(Plan general asupra irigării.)

VOCE: Apa vine acum şi ea va da o hrană mai bogată pe care şoseaua o va putea duce mai departe.

(Plan general: armata republicană continuînd să apere Madridul.)

VOCE: Iar aceşti oameni care nu au luptat niciodată, care nici nu erau obişnuiţi cu armele, care voiau doar să muncească şi să mănînce, continuă acum să lupte.

În româneşte de EDUARD CONSTANTINESCU

https://biblioteca-digitala.ro

ALAIN RESNAIS

GUERNICA

decupaj regizoral
după
montajul definitiv
dialoguri în-extenso

Realizare: ALAIN RESNAIS și ROBERT HESSENS
Text: PAUL ELUARD, rostit de MARIO CASARÈS și JACQUES PREVOST
Muzica: GUY BERNARD
Operatori: A. DUMAÎTRE și W. NOVIK

Anul prezentării 1950
Filmul a fost distins cu « Premiul pentru cel mai bun film despre artă ».

IMAGINE: *Pe ecran trec două cartoane care conțin următoarele teme*:
« La baza acestui film au stat picturi și sculpturi realizate de Picasso între anii 1902—1949. Tabloul intitulat « Guernica », pictat în timpul războiului civil din Spania este punctul de plecare al acestui documentar ».
« Realizatorii mulțumesc doamnelor Madeleine Braun și Dora Moor domnilor Barr, Fournier, Kootz, Regias, Sabartes, Kalsuani, Zervos, ca și Muzeului « Of Modern Arts » și Galeriei Louise Leiris, care au binevoit să le pună la dispoziție toată documentația necesară.
IMAGINE: *După generic, fotografia orașului Guernica redus la ruine.*
VOCE *(crainicul):* Guernica!... Un orășel din Biscaya, tradițională capitală a Țării Bascilor. Aici se înalță stejarul, simbolul tradițiilor și al libertăților basce. Guernica nu are decît o importanță istorică și sentimentală.

https://biblioteca-digitala.ro

La 27 aprilie 1937, într-o zi obişnuită de tîrg, în primele ore ale amiezii, avioane germane în serviciul lui Franco, bombardează Guernica timp de trei ore şi jumătate, escadrilă după escadrilă. Oraşul întreg a fost ars şi ras de pe suprafaţa pămîntului. Au fost două mii de morţi; toţi civili. Bombardamentul avea ca scop experimentarea efectelor pe care le au asupra populaţiei civile efectele combinate ale bombelor explozive şi ale bombelor incendiare.

IMAGINE: *La sfîrşitul acestui recitativ se aude puternic muzica şi în supraimprimare pe ecran se succed pînze şi schiţe de Picasso, în întregime sau numai în detalii, din perioada albastră.*

«Clown» (schiţă datînd probabil din 1901--1902), «Saltimbanci», la început unul singur, apoi tot grupul (1905) «Artişti ambulanţi» (1905), «Arlechin» (mai multe teme din aceeaşi epocă), chipuri de femei şi de copii. Pe aceste reproduceri, din ce în ce mai clare, se aude vocea gravă declamînd poemul lui Paul Eluard:

VOCE *(de femeie)*: Incercate chipuri de foc, încercate chipuri de frig, încercate de oprelişti şi de noapte şi de batjocură şi de lovituri.

Chipuri bune la toate,
Iată-vă acum faţă-n faţă cu vidul
Biete chipuri sacrificate,
moartea voastră servind ca pildă
morţii de inimă rea:
V-au silit să plătiţi pîinea vieţii
cu viaţa voastră
v-au silit să plătiţi cerul, pămîntul, apa şi somnul
ba încă şi mizeria.
Chipuri naive, atît de triste şi totuşi atît de blînde
eroi ai unei veşnice drame
voi n-aţi gîndit moartea
n-aţi gîndit teama ori curajul de-a trăi, de-a muri,
n-aţi gîndit moartea, atît de grea şi totuşi atît de uşoară!
Femeile şi copiii purtînd în priviri aceeaşi comoară
Pe care bărbaţii îi apără, aşa cum pot.

IMAGINE: *pe aceste cuvinte, traveling înainte, spre chipul în gros plan din «Femeia cu evantaiul» (1905) apoi un panoramic pe mîna dreaptă întinsă. Gros-planul mîinii stăruie urmat apoi de o serie de desne pe pereţi...*

VOCE *(femeia)*: Oamenii din Guernica sînt modeşti. Locuiesc în acest oraş de multă vreme şi viaţa lor e o picătură de bucurie într-un ocean de mizerie. Oamenii aceştia îşi iubesc copiii. Viaţa le e făcută din foarte mici bucurii şi dintr-o neagră grijă: cea pentru ziua de mîine. Mîine, cînd trebuie să mănînci şi tot mîine trebuie să trăieşti. Astăzi, se speră. Astăzi, se munceşte. Am citit totul în ziare, în timp ce ne beam cafeaua de dimineaţă: undeva, în Europa, o legiune de asasini striveşte furnicarul omenesc. Şi cît de greu ne închipuim un copil cu măruntaiele revărsate, o femeie decapitată, un bărbat vărsîndu-şi dintr-odată tot sîngele. Spania e undeva, departe,
Undeva în Europa... chiar lîngă frontiera noastră.

IMAGINE: *Incepînd de la primul «undeva în Europa» şi continuînd pe tot textul care urmează, pe ecran apar planuri scurte ate desenelor de pe pereţi alternînd cu prima pagină a ziarului «El socialista» purtînd titlul «La guerra en la Sierra». Urmează un traveling înainte pentru a izola cuvîntul «La guerra».*

Apoi desene de pe pereţi, din nou gros-planul ziarului «El socialista» purtînd un alt titlu «El fascismo batido en todo et pais» urmat de un transfocator înainte, pentru a izola pe ecran cuvîntul «El fascismo». Apoi din nou, grafitti

https://biblioteca-digitala.ro

pe pereți și «capete de copii» (pînză de Picasso—1904) mitraliate în supraimpresiune. Urme de gloanțe de mitralieră pe zid. Apare de asemenea «O familie de arlechini» (1906).

VOCE *(de femeie)*: Cafeaua odată băută, trebuie să mergem la munca noastră. N-avem timp să ne închipuim că undeva, ceva s-a întîmplat și apoi, ne înăbușim remușcările.
Mîine va fi timp pentru durere, frică și moarte
Dar va fi prea tîrziu pentru a mai împiedica crima.
Gloanțele de mitralieră sfîrșesc muribunzi
și se joacă cu copiii mai bine decît vîntul.
Fierul și focul
au pătruns în carnea omului precum în măruntaiele pămîntului
l-au golit pe dinăuntru ca pe-un ulcior de argilă
și l-au pustiit ca pe o vatră fără foc.
Femeile și copiii poartă aceeași comoară
de muguri îmbobocind, de primăveri și de lapte
și de anii care vor veni,
în ochii lor neprihăniți.
Femeile și copiii poartă-n priviri aceeași comoară
Pe care bărbații o apără, așa cum pot.

IMAGINE: *Pe ecran se perindă, foarte ritmate, însoțite mai întîi de text și apoi de muzică imaginea unui perete acoperit de grafitti în supraimpresiune cu diferite portrete (Picasso—1950—1908—1912), fiecare ciuruit de gloanțe lăsînd însă urme pe ziduri (și nu pe supraimpresiune). Apoi gros-planul primei pagini din ziarul «El liberal» din al cărui titlu este izolat cuvîntul: «Triumfal». Noi grafitti pe perete, și în supraimpresiune, «Maternitatea» (Picasso — 1901) urmată de gros-planul ziarului «El liberal», insistîndu-se asupra unui cuvînt din titlu «Fascismo», apoi revenire la peretele cu graffiti, portret în supraimpresiune, urme de gloanțe, goos-plan cu «El liberal», avînd ca titlu «El Aniquilamiento del Fascismo), detaliu asupra cuvîntului «Fascismo». Peretele de graffiti, urmat de portretul dureros al unui bărbat ciuruit de gloanțe, care continuă cu o revenire la ziarul «El liberal» pe care putem citi titlui: «La Consigna triumfante. El pueblo es invincibile», apoi un plan al zidului cu graffiti și portret în supraimpresiune («Portretul Olgăi», 1971), găurit de gloanțe. Muzică fortissimo iar pe ecran se succed detalii urmate de o retragere a aparatului de pe nişte tăieturi din ziare pa care sînt înscrise cuvintele: «Guernica», «Fascismo», «Resistencia». Alte graffiti pe perete urmate de alte portrete în supraimpresiune și urmele de gloanțe rămase pe perete. O bucată de ziar ruptă și murdară pe care se distinge titlul «El socialista». Apoi apare zidul cu graffiti pe care apare, vennind spre spectator, perechea nudă din «Îmbrățișarea» (1908) găurită de gloanțe. Secvența se încheie prin întunecare în centrul ecranului întunecat, se observă urma unui glonț pe perete; apar diferite chipuri (detalii extrase din pînzele lui Picasso dintre anii (1912—1922). Toate aceste chipuri sînt triste și, pe ultimele imagini, se aude o voce...*

VOCE *(de femeie)*: Femeile și copiii au ochii la fel de roșii
și în ochii fiecăruia
se vede sîngele.

(Zgomotul avioanelor căzînd în picaj)
Și cînd te gîndești că multora dintre noi ne era
teamă de furtună.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar astăzi ştim că furtuna înseamnă viaţă
Şi cînt de gîndeşti că multora dintre noi ne era teamă de
fulgere, de tunete
Dar cît eram de naivi căci tunetul e un înger,
şi fulgere îi sînt aripi, şi n-am coborît niciodată
în beciurile întunecoase
pentru a nu vedea grozăviile naturii în flăcări.
Astăzi e sfîrşitul lumii moarte
şi fiecare îşi arată sîngele
Pentru totdeauna
copiii au căpătat un aer straniu de indiferenţă
şi chiar noi înşine vom fi reduşi
la expresia cea mai simplă...
Şi cînd te gîndeşti că au fost cîndva şi lacrimi de bucurie
şi că bărbatul în braţele-i strîngea femeia îndrăgită
şi că, mîngîiaţi, copiii printre lacrimi zîmbeau...
Ochii de mort au acum masivitatea teroarei
Ochii de mort au transparenţa pămînturilor sterpe
Victimele şi-au sorbit lacrimile
ca pe o otravă.

IMAGINE: *Montaj foarte rapid de feţe îndurerate (pictate de Picasso datînd din perioada 1911 pînă la apariţia cubismului), pe un fond sonor,crescînd în intensitate, al unei escadrile de avioane. Urmează apoi planuri scurte, pe desenul unui bec electric: alb, negru, alb, negru (simultan cu rostirea textului în «off» ca şi cum lumina becului ar clipi.*

VOCE *(de femeie):* Cu caschetele lor lustruite şi cu pantofii lor lucioşi, aviatorii, băieţi corecţi şi frumoşi, aruncă bombele cu pricepere. Pe pămînt e însă prăpădul. Cel mai mare filozof, care se străduieşte pentru a face binele, măsoară de două ori înainte de a-şi inventa un nou sistem. Căci, odată cu prezentul, se risipesc trecutul şi viitorul şi o întreagă înlănţuire care se rupe şi se consumă ca într-un crater. Se suflă în memoria vieţii ca într-o lumînare

IMAGINE: *numeroase planuri scurte şi foarte scurte de pe fresca lui Picasso «Guernic», apoi planuri foarte scurte ritmate de clipirile «lămpii» amestecate cu schiţe de lucru în care se văd mai ales desene de animale, cai răniţi şi tauri.*

VOCE *(de femeie):* Oameni împroşcaţi de sînge...

Animale împroşcate de sînge...
şi un cules de vie chiar mai scîrbos şi mai împuţit
decît călăii înşişi, atît de curaţi şi de neprihăniţi
totuşi la prima vedere.

Ochii, toţi au crăpat
Inimile toate s-au stins
Pămîntul e rece cau un mort...

IMAGINE: *Gros-planul unui desen reprezentînd un cap de taur (1937) urmat de o serie de planuri pe diverse studii de compoziţie pentru «Guernica.» În special, mai multe «Capete de cal» (datind din perioada 1937). Se trece apoi la gros-planul unui fragment de pinză definitivă (jos, în centru) în care se vede un braţ întins care ţine în mînă o sabie ruptă.*

https://biblioteca-digitala.ro

VOCE *(de femeie):* Încercați să domoliți animalul înspăimîntat de spaima morții; încercați să explicați unei mame moartea copilului ei; încercați să îmbărbătați în mijlocul flăcărilor...

Dar cum să faci să se înțeleagă că mai marii acestei lumi îi consideră pe copii, dușmani, și se năpustesc asupra lor ca asupra unei mașini de război.

Nu există decît o singură noapte, noaptea războiului, sora mai mare a mizeriei, fiica morții respingătoare, îngrozitoare...

IMAGINE: *Desene ale unor chipuri îngrozite, crispate de durere și spaimă (din perioada 1935 și 1938)*

VOCE *(de femeie):* Oamenii cărora le-a fost dăruită această comoară
Oamenii cărora le-a fost apoi nimicită.
Gîndiți-vă la agonia mamei voastre, a fraților și a copiilor voștri,
la agonia iubirilor voastre.

Apărați-vă de asasini. Un copil, un bătrîn simt în ei înșiși oroarea enormă a vieții îndoliate după viața însăși și în fața unui astfel de sfîrșit, ei resimt dintr-odată întreaga absurditate a voinței de a trăi.

Totul se scufundă în noroi.

Soarele se stinge.

IMAGINE: *Plonjeu rapid asupra unor sculpturi reprezentînd capete de morți (Picasso, 1944—1944) și corpuri omenești, naiv schițate. Apoi un panoramic lent pe un fond negru.*

Lume largă de cocioabe
și de mine întunecate, și de cîmpuri...
Frați ai mei, preschimbați în leșuri
și în schelete sfărîmate.
Pămîntul se învîrte în orbitele noastre pust ,
Voi care sînteți asemeni deșertului putred.
Căci moartea a venit să tulbure
Mersul măsurat al timpului.
Astăzi sînteți dați viermilor și corbilor
ieri ați fost însăși speranța noastră fremătătoare.

IMAGINE: *Se vede un gros-plan al picioarelor unei statui («Omul cu mioara», Picasso 1944) și apoi se trece printr-un panoramic în sus, pe față, cadrînd omul cu animalul în brațe.*

VOCE *(de femeie):* sub stejarul mort din Guernica, pe ruinele din Guernica, sub cerul curat al Guernicăi, un om s-a întors purtînd în brațe un ied behăind, iar în inimă un porumbel. El cîntă pentru toți ceilalți oameni cîntecul curat al răzvrătirii care este recunoștința față de dragoste, care spune nu, opresiunii. Promisiunile naive sînt cele mai sublime. El spune că Guernica, ca și Oradour și Hiroshima, sînt niște metropole ale păcii, în case și orașe. Și neantul lor face să se audă un protest mai puternic decît însăși teroarea.

IMAGINE: *Gros-planul pe fața statuii.*

VOCE *(de femeie):* Un om cîntă, un om speră. Bondarii gîndurilor sale se pierd în albastrul curat. Și albinele cîntecelor sale făcură totuși miere în sufletele oamenilor.

Pe ecran se poate citi, cu litere enorme: GUERNICA! INOCENȚA VA ÎNVINGE CRIMA... GUERNICA!

În românește de EDUARD CONSTANTINESCU

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

REPUBLICA NOASTRĂ

25 DE TREPTE SPRE VIITOR

https://biblioteca-digitala.ro

25 DE TREPTE SPRE VIITOR

MOMENTE MEMORABILE

Cei 25 de ani care s-au scurs de la 30 Decembrie 1947, cînd monarhia a fost definitiv înlăturată de la cîrma țării, se traduc, pentru noi, prin tot atîtea momente memorabile, consemnate de acum, în importante file de « Hronic »: naționalizarea tuturor fabricilor și uzinelor devenite astfel proprietate a întregului popor, cooperativizarea agriculturii și așezarea satelor noastre pe baze profund socialiste, marile succese obținute în opera de industrializare socialistă a României contemporane, Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român și noua Constituție a țării, Conferința Națională a Partidului Comunist Român și reorganizarea administrativ-teritorială a patriei, Congresul al X-lea al P.C.R., Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972.

În acești 25 de ani, care s-au scurs, arta și literatura românească au trecut printr-un complex proces de integrare superioară, ca factori activi de conștiință, în viața societății. Scriitorul și artistul român contemporan își înțeleg astăzi rostul prin angajarea totală a creației lor în slujba idealurilor noii societăți.

AMFITEATRU, nr. 12/1972

https://biblioteca-digitala.ro

UN MODEL EFICIENT DE CONSTRUCȚIE SOCIALISTĂ

În fața Partidului Comunist Român — desemnat de istorie să călăuzească noul destin al țării — viața a pus uriașa sarcină a elaborării unui *model* de construcție socialistă eficient. Acest model presupunea abordarea concret-istorică în spirit creator, a principiilor marxism-leninismului, a experienței mondiale, a legităților noii etape revoluționare, o complexă cunoaștere a realităților românești, estimarea exactă a resurselor materiale și umane ale țării, determinarea științifică a posibilităților și căilor pentru creșterea și valorificarea lor superioară. Se impunea un model care să reflecte judicios raportul dialectic dintre general și particular, dintre național și internațional, dintre factorul intern — determinant — și factorul extern. Un model în care să se îmbine armonios macro și microeconomicul, prezentul și perspectiva, și care să ilustreze prin plan multiplele interdependențe sectoriale și teritoriale, multilateralitatea construcției socialiste.

Elaborarea unui asemenea model complex s-a făcut treptat și nu fără dificultăți și unele erori. Esențial este faptul că s-a găsit de la început axul întregii construcții — *industrializarea socialistă* pe baza *tehnicii celei mai noi*.

Un rol inestimabil în fundamentarea științifică a modelului noii societăți, mai exact a etapei făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, l-au avut ultimele două congrese, precum și conferințele naționale din 1967 și 1972 ale partidului nostru. Programul vast care decurge din documentele de partid ale ultimilor ani poartă amprenta spiritului novator și activității laborioase ale secretarului general al Partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Trăsăturile distinctive ale acestui program sînt: abordarea *sistematică*, într-o concepție *unitară*, și de *lungă perspectivă* a noii etape, eliminarea unilateralității, a viziunilor parțiale și simplificatoare, *accentuarea laturilor calitative*, de eficiență ridicată, ale activității economice, sociale, cultural-științifice, formularea de *opțiuni și priorități* raționale, întemeiate pe prospectarea tendințelor obiective ale dezvoltării — printre care pe prim loc se situează revoluția științifică — tehnică — pe cunoașterea intereselor fundamentale, de viitor, ale țării. Larga deschidere spre *nou*, spre *modern* în toate domeniile de activitate, ca și multiplicarea valențelor externe, științei și culturii românești, pentru *un intens schimb internațional* de valori materiale și spirituale, în condiții de pace și securitate — reprezintă și ele caracteristici definitorii ale programului elaborat de Partidul Comunist Român cu sprijinul și în interesul întregului popor.

E la îndemîna oricui să facă bilanțul, mai larg sau mai concentrat, al progreselor înregistrate de poporul nostru în cei 25 de ani care au trecut

https://biblioteca-digitala.ro

de la proclamarea Republicii. Ele constituie, în mod incontestabil, un salt calitativ de o mare pondere istorică. Dar — ceea ce este mai important de relevat — aceste progrese înseamnă o premisă deosebit de consistentă pentru evoluția viitoare a țării, pentru modernizarea multilaterală a economiei naționale, pentru atingerea, în decurs de aproximativ două decenii a unor nivele apropiate sau echivalente celor realizate în țările înaintate sub aspect economic. S-au creat și se crează continuu condițiile obiective și cele subiective necesare înfăptuirii acestui țel grandios.

ASTRA, nr. 12 — decembrie 1972

ASIGURAREA VICTORIEI DEPLINE A SOCIALISMULUI

Cu un sfert de secol în urmă, poporul român, înfăptuia, sub conducerea partidului comuniștilor, marea cotitură ce încununa lupta sa istorică, purtată veacuri de-a rîndul, pentru eliberarea națională și socială. An de an, urmînd cu nestrămutată încredere partidul, poporul nostru a operat în peisajul economic și social al țării, transformări adînci de substanță, supunîndu-se el însuși, totodată, unui proces de modificare a propriei conștiințe și, astfel, făcînd bilanțul celor 25 de ani care au trecut de la instaurarea Republicii, poporul nostru constată cu legitimă mîndrie principalul rezultat al muncii sale: asigurarea victoriei depline a socialismului în patria sa. România de astăzi este un stat socialist industrial agrar în plin progres, a cărui industrie dezvoltată și agricultură în continuă modernizare sînt însoțite de o știință și cultură înfloritoare și de un neîntrerupt proces de ridicare a nivelului de trai.

Cifrele și datele pot părea uneori seci. Dar dacă dincolo de ele sau, poate, mai corect spus, dacă în miezul lor reușim să descoperim revelatoarele puncte de reper ca un trecut nu prea îndepărtat și nu mai puțin semnificativele investiții de energie, capacitate creatoare și dinamism ale unui întreg popor, atunci evocarea lor se justifică prin valențele cu adevărat ieșite din comun pe care le conțin.

În cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale pentru aniversarea Republicii găsim un amplu și impresionant tablou a ceea ce înseamnă, concret, primul sfert de secol de istorie republicană, socialistă a țării. În 24 de ani de economie planificată, producția industrială a României, — diversă, modernă, eficientă, — s-a dezvoltat într-un ritm mediu anual de aproape 14 la sută, ea fiind de 28 de ori mai

https://biblioteca-digitala.ro

mare decît în 1947. În agricultura cooperativizată a țării — aducînd schimbări revoluționare în viața satului românesc — producția globală agricolă a crescut în ultimii 25 de ani de aproape 3,3 ori.

Deosebit de elocvent pentru ilustrarea dezvoltării României socialiste este faptul că produsul social realizat în 1972 este de 12 ori mai mare decît cel din anul 1947, ceea ce reprezintă, după cum arăta plastic secretarul general al partidului, « echivalentul potențialului a 12 Românii de acum un sfert de secol. »

LUMEA, nr. 2 din 5 ianuarie 1973

VIVAT, CRESCAT, FLOREAT!

Iată, înălțată an de an de dragostea unui popor, Republica împlinește un sfert de veac. Ni se pare un prilej deosebit pentru sufletul românesc de a adresa țării, cuvintele sărbătorilor mari: « Vivat, crescat, floreat ! »

Citim în ziare, în statistici cu circulație internațională, că România de azi are puterea economică a șapte Românii din cel mai rodnic an al vechii orînduiri — 1938. Trăim o înălțare continuă a prestigiului nostru național și mîndria ne e cu atît mai justificată, cu cît gîndul nostru de pace ne aduce admirația și stima popoarelor de pe toate meridianele pămîntului. Pretutindeni în lume, respectul și demnitatea însoțesc numele țării de la Dunăre și Carpați. Cartea noastră de vizită, are acoperirea în aurul cinstei și dorinței de mai bine. Sîntem cunoscuți ca iubitori de adevăr și dreptate, de prietenie și sinceritate. Dorința noastră de independență națională e privită drept chezășie a reușitei în colaborarea cu alte state. Condusă de un partid comunist neînfricat, înzestrat cu o clarviziune politică excepțională și fermitate revoluționară specifică marxism-leninismului înflăcărat, contribuția românească la mersul înainte al societății omenești este remarcabilă. În știință tot mai multe invenții românești capătă lauri în severa competiție a inteligenței mondiale iar creația românească stă alături de cele mai autentice capodopere ale frumosului. Tezaurul românesc de gîndire devine tot mai mult un bun universal.

FAMILIA, nr. 12 — decembrie 1972

https://biblioteca-digitala.ro

CULTIVAREA VALORILOR UMANISTE

Nicicînd în istoria spirituală a poporului nostru, creațiile culturale nu au fost ocrotite și legitimate, după principii atît de consecvent și generos umaniste, slujind, fără oscilații și fără compromisuri, necontenita înnobilare a omului, îmbogățirea și desăvîrșirea zestrei sale morale, sensibile și intelectuale, obișnuința de a milita pentru idealuri care sînt în consens cu liniile majore de desfășurare a istoriei, cu construirea unei lumi a socialismului, a păcii și colaborării. Așadar, o trăsătură definitorie a progresului culturii noastre socialiste, o constituie cultivarea consecventă și plină de răspundere, în interiorul ei, a valorilor autentic umaniste și, prin urmare, cu necesitate progresiste. Și acest atribut, esențial din punctul de vedere al destinației social umane, activ-transformatoare a valorilor creației spirituale, acordă culturii românești contemporane dreptul netăgăduit la universalitate. Pentru că, nimic nu poate conferi cu mai deplin temei unei culturi naționale, acest distins atribut, decît dovada situării ei pe liniile cele mai avansate ale frontului realizării practice a dezideratelor fundamentale de bine, frumos și adevăr, de dreptate și echitate a oamenilor. De altfel, vorbind despre calitatea universalității, nu putem trece cu vederea faptul că, în acest context, termenul are, pe lîngă semnificația sa oarecum extensivă, consacrată, una mai puțin citată, dar la fel de meritorie, intensivă. Dacă prima accepție privește integrarea valorilor culturii proprii în circulația mondială, a doua accepție vizează integralitatea operei de edificare culturală pe care o desfășurăm, pluralitatea dimensiunilor acestei edificări. Șantierul construcției edificiului cultural socialist, cunoaște cele mai variate preocupări : valorificarea exigentă și comprehensivă, într-o largă cuprindere, a celor mai de seamă realizări în sfera literaturii și artei, științei și filozofiei ale predecesorilor, protejarea, conservarea și difuzarea operelor de autentică creație populară, integrarea în viața noastră culturală a operelor de incontestabilă valoare și viabilitate a altor popoare, tot mai multe la număr și reprezentate tot mai cuprinzător prin ceea ce au mai valoros în artă, literatură beletristică, social-politică și științifică.

Posibilitatea accesului tot mai larg, efectiv și eficient, la bunurile culturale, favorizat de prelungirea și generalizarea instrucției școlare, de mutațiile socio-profesionale își găsește cadrul material și organizator, stimulativ, în înmulțirea și diversificarea tot mai pronunțată a așezămintelor culturale, în așezarea activităților educative pe achizițiile recente ale practicii educative și formative a maselor.

CONTEMPORANUL, nr. 51—15 decembrie 1972

https://biblioteca-digitala.ro

CONTINUITATE ȘI PERSPECTIVĂ

Sînt clipe necesare ale examenului de conștiință, cînd îți întorci privirile în urmă și urmărești în gînd drumul străbătut. Dar privirea, în asemenea clipe, nu este doar retrospectivă. Orice bilanț al ultimului pătrar de veac și al împlinirilor din acest răstimp, pe tărîmul literelor și artelor, nu poate fi decît un examen public al conștiinței în care căile străbătute în trecut se recunosc în prezent și se continuă în viitor.

O viitoare istorie a culturii române din secolul nostru, cercetînd acest sfert de secol pe care îl avem în urmă, va înregistra, fără îndoială, în importante capitole ale sale, trei fenomene de primă importanță la care noi, cei de astăzi, asistăm, la care participăm în mod activ. Enumerate fără pedanteria unei clasificări, aceste fenomene, pe care le sesizăm atît în domeniul literaturii, al artelor plastice și muzicii, cît și în acela al științelor, al gîndirii filosofice, al culturii naționale în întregul ei, sînt următoarele: 1. reconsiderarea critică a tradițiilor naționale, încorporarea lor în conștiința vie, actuală, în creația noastră; 2. o deschidere nouă spre valorile universale, asimilarea nu mai puțin critică a lucrărilor reprezentative ale culturii din întreaga lume, precum și comunicarea propriilor noastre valori pe plan mondial; 3. comunicarea continuă a creației culturale cu viața social politică și morală contemporană.

STEAUA, nr. 24 — decembrie, 1972

UN SFERT DE VEAC DE BIRUINȚĂ A CĂRȚII

Despre destinul cărții la noi am putea glosa mult cu acest prilej sărbătoresc. Să începem cu faptul că ea a devenit dintr-un obiect de lux unul din fenomenele spirituale cele mai populare, cu cea mai largă putere de pătrundere și de influențe. Nu obiect de consum imediat și efemer, pentru că miracolul, căci într-adevăr, s-a petrecut un miracol, este faptul că înmulțirea ieșită din comun a numărului de cărți care ies acum în fiecare zi și noapte de sub teascurile tipografiilor noastre nu a dus la deprecierea cărții, nu l-au transformat, cum s-a întîmplat aiurea, în bun efemer, într-o plăcere pasageră, cu care îți potolești spleenul, curiozitatea, uneori joasă, și nu o dată fantasmele instinctuale. La noi demnitatea cărții nu a fost depreciată de numărul ei și am putea spune că între amîndouă există o creștere armonioasă. Dar fiind la îndemîna oricui și a tuturor cartea și-a sporit nu numai puterea de a influența dar a început să ocupe un alt loc în viața omului pe care nici mijloacele audiovizuale, nici timpul acordat

https://biblioteca-digitala.ro

altor mari tentații ale vieții moderne, printre care am numi turismul, nu l-au zdruncinat pînă acum.

Dar toate acestea au fost posibile pentru că astăzi și la noi cartea nu mai reprezintă rodul unui exercițiu steril, nu mai e o plăcută dar stearpă îndeletnicire de mandarinat. Utilitatea cărții pe un plan superior spiritual, faptul că omul se regăsește în paginile ei și își regăsește universul, că prin carte știe și simte că viața lui devine astfel — toate acestea au restituit demnitatea cărții românești.

Un sfert de veac de Republică înseamnă un sfert de veac de biruință a cărții, chintesența talentului, a imaginației gîndului, a gîndului înaripat.

SĂPTĂMÎNA CULTURALĂ, nr. 108—29 decembrie, 1972

« ELECTRIFICAREA » TEATRALĂ A ȚĂRII

În mai puțin de 10 ani avem 20 de teatre, peste cele 4 « Naționale » — toate de Stat, ctitorite și asumate de Stat. Forța românească de teatru descătușată, căutată, captată, se adună în zeci de teatre, risipite pe întreaga suprafață a țării ca în niște lacuri de acumulare. Aci, — întocmai ca și în hidrocentralele ce se construiesc paralel și cu aceeași viteză—, dădea naștere unui curent de lumină și energie culturală, care — întocmai ca și cel electric — pătrundea pînă la cele mai mari depărtări, pretutindeni izgonind întunericul din spirite, aprinzînd becuri, milioane de becuri în minți, în suflete. În 10 ani de Republică, era practic realizată electrificarea teatrală a țării.

Avem — ceea ce acum 25 de ani ar fi părut nu un vis, ci o halucinație și un delir — un public care a atins cifra de cinci milioane de spectatori anuali (cinci milioane de spectatori de sală, căci teatrul de televiziune și radio are vreo zece milioane de spectatori de « unde », la fiecare spectacol).

TEATRUL, decembrie 1972

O CIVILIZAȚIE A CONȘTIINȚEI

Un sfert de veac plin de fremătătoare istorie, robust, concentrat, hotărînd liniile de forță fundamentale ale viitoarelor dezvoltări. România

https://biblioteca-digitala.ro

s-a înscris pe orbită, reperîndu-și singurul loc de trecere de la lumea de ieri către lumea de mîine, justețea opțiunilor ei se vădește a fi fost responsabilă, gravă, temeinică. Acest lucru îl știm noi toți, el constituie adevărul nostru intim, convingerea noastră făcînd corp comun cu voința noastră.

De la preluarea puterii și îndeplinirea vastului proces de industrializare economică, de transformare și modernizare a agriculturii, comuniștii s-au arătat a fi conștiința mereu trează a patriei. Partidul Comunist Român și-a asumat uriașa sarcină de-a conduce cu succes întreg ansamblul problemelor menite să ne asigure o viață mai dreaptă, mai bună, mai fericită. El a fost și este singurul capabil să mențină pasul cu vremea, s-o înțeleagă și s-o diriguiască mereu către un viitor fericit. Istoria de dată recentă îi pune-n valoare cu prisosință clarviziunea. De unde atîta forță și luciditate? Noi însă, cei care trăim aici, cunoaștem statorniciile și limpezimea noastră de cuget, de un sfert de veac și încă de mai departe, depunem mărturie în fiece clipă. Oamenii acestei țări recunosc în partid propria lor conștiință, conștiința supremă și autorizată a tuturor. Democrația noastră dă sens raportului uman dintre necesitate și libertate, dintre înțelegere și acțiune, dintre dăruire și responsabilitate.

Societatea pe care am construit-o și-o ducem către desăvîrșire este făcută de oameni, dar mai ales pentru oameni, acesta este țelul și permanentul punct de sprijin interior în virtutea cărora sîntem ceea ce sîntem, nelăsîndu-ne copleșiți de greutăți, făcînd din orice victorie doar o verigă necesară în drumul pe care-l avem de parcurs. Oamenii acestei țări s-au modelat, modelînd realitatea. Toate realizările materiale, de mare anvergură, au adăugat zi de zi, printr-un efect direct de reflectare, noi dimensiuni existenței noastre. Noi am ținut un ochi deschis și atent asupra tuturor împlinirilor noastre din afară, dar, în același timp, celălalt ochi se întorcea la fel de mare și de lucid către înlăuntru, privirea lua act necontenit de mutațiile și schimbările din profunzimea ființei. Cu migală ne-am construit pe noi înșine, pentru a fi într-adevăr stăpînii conștienți ai bunurilor create, la înălțimea efortului constructiv general.

De nenumărate ori, subliniind realizările din patria noastră, tovarășul Nicolae Ceaușescu nu uita să amintească drept bunul cel mai de preț cîștigat, închegarea unei noi conștiințe, pe măsura vremurilor pe care le trăim, pe măsura vremurilor care le vom trăi. Condiția umană, în toți acești ani de construcție socialistă, traversați de elanuri, tenacitate și îndîrjire, a fost repusă în drepturile ei firești. Din aproape în aproape, noi propunem lumii, permanent, o civilizație a conștiinței

https://biblioteca-digitala.ro

pe care o credem cu toată tăria a fi cea mai avansată. Oamenii acestei ţări, luptînd cu inerţia, strunind fuga timpului, se construiesc pe sine şi-şi construiesc viitorul.

LUCEAFĂRUL, nr. 52—23 decembrie 1972

TOAST PENTRU ETERNA TINEREŢE A PATRIEI

Anul 1972 a fost pentru România, pentru oamenii ei, un an rodnic, anul în care, urmînd cuvîntul partidului, clasa muncitoare, ţărănimea, intelectualitatea, toţi oamenii muncii de la oraşe şi sate — români, maghiari, germani şi de alte naţionalităţi — au înscris în paginile de aur ale vremii socialiste a ţării rînduri de neuitat. Prin munca naţiunii avîntată « spre comunism, în zbor » patria a cunoscut noi izbînzi ale înălţării sale spre viitorul definit cu o claritate ce impune în programul de dezvoltare al României, elaborat de partidul nostru comunist.

Purtăm vie în conştiinţă ampla expunere a tovarăşului Nicolae Ceauşescu rostită la şedinţa jubiliară a Marii Adunări Naţionale, consacrată aniversării pătrarului de veac republican, expunere care a conturat tabloul viguros al prezentului, obiectivele mobilizatoare ale viitorului, generînd legitime sentimente de satisfacţie, îmbărbătîndu-se, îndemnîndu-se la fapte de nobilă semnificaţie social-umană, patriotice.

Cît de numeroase sînt izbînzile dobîndite, aceste semne materiale ale existenţei noastre demne, de oameni cu vocaţia construcţiei ! Le întîlnim pretutindeni, aducînd mărturii despre noi, oamenii acestui timp dinamic, despre vasta desfăşurare de energii creatoare, despre marele act social uman al socialismului.

Am obţinut multe succese în edificarea societăţii socialiste multilateral dezvoltate. Ţara este mai bogată, mai puternică, mai frumoasă ca ieri. Am ajuns la noi cote ale perfecţionării, am dat noi probe *la examenul riguros al eficienţei, al calităţii*. A fost 1972 un an pe care-l putem aşeza fără ezitare ca o prefaţă *luminoasă* la cei care ne aşteaptă, şi în primul rînd la acel în care vom păşi nu peste multă vreme, *anul* 1973. Mulţi dintre noi

https://biblioteca-digitala.ro

au făcut deja cunoștință cu el. Îndeplinindu-ne obiectivele stabilite pentru 1972, angajamentele asumate, am trecut deja la realizarea sarcinilor menite să confere personalitate, dreptul la memoria timpului, anului în care vom păși. Va fi un an de muncă avîntată, de efort, un an hotărîtor pentru *înfăptuirea cincinalului înainte de termen*, pentru aplicarea în viață a programului științific, mobilizator, adoptat de Congresul al X-lea, al orientării de înaltă și multiplă eficiență adoptată de Conferința Națională.

O știm prea bine, anul ce vine va însemna un nou pas pe calea progresului și prosperității țării, un pas care nu se va face de la sine, care cere mobilizarea tuturor energiilor noastre. Dar un pas pe care îl vom face cu hotărîrea, cu demnitatea celor ce știu, celor ce cunosc foarte bine calea și țelurile faptelor lor.

Să toastăm, deci, în numele anului ce vine, să rostim un *la mulți ani* care să străbată munții și cîmpiile, toate meleagurile unde ne străduim pentru binele țării, pentru eterna ei tinerețe și vigoare.

SCÎNTEIA — 31 DECEMBRIE, 1972

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

LAURENȚIU SILVIAN

Literatura nu se scrie cu cerneală

interviu
cu

ERNESTO SÁBATO

Creația argentinianului Ernesto Sábato, unul dintre cei mai reprezentativi scriitori latino-americani, a depășit de mult fruntariile Americii Latine. Ultimele sale cărți *El tunel* (Tunelul) și mai ales *Sobre heroes y tumbas* (Despre eroi și morminte) au cunoscut succese de public extraordinare, unice, care au scos în evidență o nouă relație între cititorii din America Latină și romanul latino-american. Sute de mii de exemplare au fost vîndute într-un timp record, creînd un spectacol insolit. Patrusprezece ediții consecutive din *Sobre heroes y tumbas*, în limba spaniolă. Pentru prima oară în America Latină o carte scrisă de un latino-american a cîștigat strada și a scos în relief noi disponibilități sociale.

De asemenea, în S.U.A. sau Franța, în Suedia sau Spania, în Italia sau Germania vestică, în celelalte țări latino-americane sau în Japonia, peste tot unde cărțile lui Ernesto Sábato și-au făcut apariția, au fost întîmpinate cu o explozie de elogii. Quasimodo în Italia, Albert Camus în Franța, Graham Greene în Anglia, Fernando Alegria în SUA, B. Canal-Feijoo în Argentina, pentru a cita doar cîteva nume ilustre, le-au salutat ca pe o autentică revelație literară a epocii noastre.

S-a spus că Sábato și Borges sînt cei doi mari antagoniști ai literaturii argentiniene actuale. Imaginația lui Sábato, erudit complex ca și Borges, nu ține însă, ca la acesta, de domeniul exclusiv livresc. Adept fervent al unor idealuri umanitare și de justiție socială, Sábato se interesează cu o pasiune nestinsă de tot ce se petrece în jurul său, este preocupat intens de realitățile concrete din patria sa și nu o dată se lasă cuprins de izbucniri atroce de indignare morală. Orașul Buenos Aires al lui Sábato este mult mai uman, mai intim, mai real, întocmai ca Petersburgul lui Dostoievski. Marile enigme ale realului, ale vieții, bucuriile descoperirii unor noi semne ale timpului și ale rațiunii constituie tot atîtea expresii palpitante de adevăr ale scrisului sabatian.

https://biblioteca-digitala.ro

Ernesto Sábato este prin temperament un frenetic, dar și un melancolic în același timp, un comentator lucid al evenimentului cotidian dar și un obsedat de oroarea pentru tot ce e rutină și șablon. E un însetat de transparență, un poet a cărui gîndire e fecundată de apele nevăzute ale visului. Subtila rotire a imaginației sale încalcă nu de puține ori frontierele tainei și ale neprevăzutului, iar analizele sale psihologice ating temperaturi dramatice.

Născut în 1911, într-un mic orășel din pampa argentiniană, Rojas (a cărui descriere o întîlnim și în romanul *Sobre heroes y tumbas*), Ernesto Sábato și-a început existența în modul cel mai banal. Penultimul dintr-o modestă familie de imigranți italieni, cu unsprezece copii, toți băieți, a cunoscut de timpuriu greutățile vieții. Copilăria și adolescența au fost acelea ale unui timid și introvertit, dar o dată cu intrarea la Universitatea din La Plata, începe o etapă tumultuoasă a existenței sale, existență care va rămîne marcată pentru totdeauna prin contradicție și neprevăzut. In 1928 se alătură mișcării de stînga din La Plata și participă plin de entuziasm la manifestațiile de protest și la grevele studențești și muncitorești care semnalau sfîrșitul epocii liberale în Argentina și începutul guvernărilor instabile și al loviturilor de stat.

Datorită notelor excepționale obținute în facultate, în 1930 este trimis ca bursier, cu concursul savantului argentinian Dr. B. Hoissay, la Paris, unde studiază radiațiile atomice în Laboratorul Curie. Aici, în contact cu suprarealiștii, își dă seama că vocația sa pentru literatură este mai puternică decît cea pentru știință. Nu abandonează însă nici studiile de fizică, nici nu se îndepărtează de cercurile artistice. Acum, după trecerea anilor, se poate spune că Ernesto Sábato ar fi devenit oricum scriitor, căci încă din acea perioadă nu și-a pierdut nici un moment controlul asupra viziunii și capacității sale de creație, iar arta lui s-a perfecționat permanent printr-o severă disciplină interioară, ceea ce îi trădează marea seriozitate artistică.

În acea perioadă s-a plămădit prima sa carte, pe care avea s-o scrie destul de tîrziu, peste mulți ani. Tot atunci face să apară, în colaborare cu pictorul spaniol Oscar Dominguez, «litocronismul» despre care André Breton scrie un articol elogios în ultimul număr din 1938 al revistei *Minotaure*, și un dicționar despre pictura modernă.

După terminarea studiilor la Paris, lucrează în S.U.A. o perioadă de timp, într-un institut de fizică din Boston, în calitate de cercetător în domeniul razelor cosmice și al teoriei relativității. Se înapoiază însă curînd în Argentina, unde este angajat la Institutul de Fizică din La Plata, mai întîi cercetător, iar apoi profesor titular, unde predă teoria cuantică și teoria relativității, și își continuă un studiu în legătură cu problemele de energetică.

În 1944, dualitatea științifică-literară intră în criză. Sábato abandonează definitiv cariera didactică și științifică și își consacră toate forțele literaturii. Se retrage din Buenos Aires, după ce dăruiește studenților și prietenilor săi toate cărțile de știință și se închide într-un rancho, din Sierra de lîngă Córdoba, unde scrie *Uno y el universo* (Unul și universul) primul său volum de eseistică. Succesul cu care e primită această carte (Premiul întîi al Municipiului Buenos Aires și premiul de onoare al Societății argentinene a scriitorilor) îl stimulează și îl reconfortează, dîndu-i noi speranțe.

Apariția acestei cărți coincide însă cu o perioadă dificilă pentru Sábato și familia sa: spectrul deprimant al sărăciei. Guvernarea peronistă — cu care el nu se poate împăca — îi închide accesul la căile normale de existență ca scriitor. Pentru a-și întreține familia și menține intactă flacăra vocației literare, dă lecții în particular, lucrează nopțile în tipografii, ca paginator și corector pentru ziarele de dimi-

https://biblioteca-digitala.ro

neață și traduce din autori străini neînsemnați, sub pseudonim. Ajutat de prietenii săi, în 1947 este angajat la UNESCO într-o funcție de răspundere. În pofida excelentelor condiții materiale, demisionează însă după cîtva timp și părăsește Parisul.

Reîntors în Argentina, abandonează proiectul de a scrie romanul *Isvorul mut* — din care publicase deja cîteva capitole — și începe cu înfrigurare elaborarea cunoscutului său roman *Tunelul* — care a fost tradus și în țara noastră. Succesul e fulgerător. Romanul e tradus în zeci de limbi străine.

În continuare Sábato publică o nouă culegere de eseuri: *Heterodoxia*, în care analizează problemele care l-au preocupat întotdeauna: relația dintre artă și viață, solititudinea și contactul social, sexul și amorul, societatea și limbajul etc. Referindu-se la societatea în care trăiește și care nu prea strălucește prin dinamism, el pledează cu frenezie pentru noțiunea de intelectual, de artist, respingînd optica vetustă după care intelectualul ar fi un « mag spiritual cu responsabilități imprecise». El cere să i se restituie acestuia demnitatea pe care mulți au uitat-o. De asemenea, ia poziție în favoarea participării intelectualului la viața socială și politică, combate cu vehemență exagerările panerotismului.

Dar cartea care i-a adus faima a fost *Sobre héroes y tumbas*. Stilul vibrant și sobru, dar de un nebănuit efect, subtilitatea în care se desfășoară tematica, logica halucinantă de care e străbătută aceasta, precum și prezentarea fulminantă a acesteia, au făcut ca această carte să devină una dintre cele mai explozive la vremea sa.

Sábato e în același timp un pamfletar temut. Își apără cu îndîrjire părerile și atacă fără menajamente. Nu poate suferi minciuna, nedreptatea și strîmbătatea socială. A fost printre cei dintîi scriitori latino-americani care au salutat cu căldură și emoție victoria lui Salvador Allende în Chile. Dar mai presus de toate ideile politice și filozofice la care a aderat, scriitorul rămîne un adept neclintit al adevărului.

Trăiește retras în marginea marelui oraș Buenos Aires, într-o casă veche, înconjurată de chiparoși, de palmieri și de araucarias, fiind secundat îndeaproape de soția sa, doña Matilde. Iubește florile și animalele — are o mulțime de cîini și de pisici.

Se cuvine să amintim faptul că acum cîtiva ani a vizitat România, pe care o prețuiește și o admiră în mod deosebit, așa cum singur mărturisește. Despre poporul român și despre valorile culturale și artistice românești se exprimă cu multă reverență. Profitînd de această simpatie care-l leagă de noi, i-am adresat cîteva întrebări despre opera sa și despre literatura contemporană, la care a avut amabilitatea să răspundă printr-o lungă scrisoare.

— În ultima vreme s-a vorbit mult și cu temei despre afirmarea literaturii latino-americane în cadrul literaturii universale. Unii au prezentat-o ca o literatură « nouă», care se adaugă cu autoritate celor existente. Care este părerea dumneavoastră despre acest fenomen?

— Întrebarea e justificată, fiindcă pînă de curînd literatura noastră constituia în Universitățile europene un apendice al catedrelor de literatură spaniolă, un fel de carte de telefoane, care aproape niciodată nu era examinată din lipsă de timp. Poeți fără talent împiedicau aproape în mod curent cunoașterea unor mari poeți, ca de pildă Vallejo. În ceea ce privește publicul cititor, pentru acesta aveam valoare doar ca pitoresc și deșteptam același soi de curiozitate ca și călătoriile turistice. Eram mai aproape de agențiile de voiaj Cook decît de istoria artelor.

Vina nu era atît a profesorilor europeni, cît a spaniolilor care nu puteau să se resemneze cu pierderea imperiului. Ei propagau teoria după care în America latină se bîlbîia un dialect stricat al limbii castiliene, perseverînd în convingerea existen-

https://biblioteca-digitala.ro

ţei unei limbi invariabile aşezată într-un «fotoliu absolut». Ajungeam, desigur cu mai puţin humor, la aforismul hegelian al lui B. Shaw cu privire la americani şi englezi: «O limbă comună ne separă». Adăugaţi apoi doctrina răspîndită de aceiaşi spanioli după care «meridianul culturii spaniole trece prin Madrid». În virtutea ei, înspăimîntaţi, profesorii noştri de liceu ne-au injectat proza unei Pardo Bazán şi chiar a unui Ricardo León, în locul aceleia a lui Sarmiento sau Marti. Despre scriitorii contemporani nici pomeneală. Se credea că nici un creator în viaţă nu ar putea fi important, conferind astfel morţii miraculoasa putere de amplificare, pînă la punctul de a transforma în nemuritori persoane ca amintita contesă de Pardo Bazán, numai pentru că au încetat de a mai fi în viaţă.

Un scriitor latino-american este în aceeaşi măsură descendent din Cervantes, ca oricare alt scriitor din Spania. Noi nu constituim «o nouă literatură» şi nici nu trebuie să fim consideraţi ca adolescenţi ai literelor, întrucît am aparţine unor ţări care s-au eliberat abia cu un secol şi jumătate în urmă. Mişcările sociale şi politice de atunci au creeat o conştiinţă nouă, nu au creat însă şi o literatură nouă. Omul nu este numai o fiinţă naturală, despre care ne este dat doar raportul activ dintre el şi universul înconjurător, ci şi întreaga lui moştenire spirituală, iar vorbirea constituind însăşi substanţa spiritului este evident că înaintaşii noştri în literatură sînt Cervantes şi Quevedo, inclusiv rapsozii anomimi ai Cid-ului. Întocmai ca şi marea literatură nord-americană, care este moştenitoarea unui Ben Johnson, unui Shakeaspeare, Chaucer, Swift şi a versiunii engleze a textelor biblice, fără de care nu ar fi de conceput un Faulkner. Odată cu Conquista, moştenirea hispanică s-a propagat pe un vast continent, căpătînd forme şi conţinuturi înnoitoare, conforme cu dezvoltarea dialectică ce caracterizează orice proces cultural şi idiomatic. În clipa în care primul spaniol a pus piciorul în America, totul a devenit altfel: nici cuvîntul dragoste n-a mai avut aceeaşi semnificaţie, nici măcar cuvintele furtună, amintire, singurătate sau tristeţe. Nimic. Şi astfel scriitori separaţi prin imensităţile selvei şi ale pampelor au realizat miracolul de a scrie într-o limbă care în esenţă este aceeaşi, aceeaşi ca a strămoşilor lor spanioli.

— Următoarea întrebare se impune de la sine. Oare această unitate iniţială nu a dus prin diferenţierile succesive care au avut loc, mai ales în epoca modernă, şi la o largă şi complexă diversificare a literaturii din ţările latino-americane?

— Desigur. Existenţa unei literaturi latino-americane e o realitate, aşa cum o demonstrează existenţa unui important număr de scriitori de renume mondial. Unitatea sa se datorează originii comune a naţiunilor latino-americane, unui anumit paralelism în dezvoltarea lor, idealurilor care au inspirat mişcările lor de eliberare naţională şi mai ales comunităţii de limbă.

Dar, odată admisă această unitate, e absolut necesar să subliniem infinita sa diversitate. Însăşi denumirea continentului a fost întotdeauna discutată. America Latină? Indoamerica? Iberoamerica? Europenii de diferite naţionalităţi, negrii şi indienii, metişii fac să eşueze, simultan sau alternativ, aceste denumiri.

Unii împing interpretările pînă la a le coborî, în unele cazuri, la categoria de sofisme. Voi exemplifica doar prin două cazuri. Un critic din S.U.A. declara, nu de mult, referindu-se la Borges, că în Argentina nu există o literatură naţională. Cu argumentări cam de acelaşi gen, Miguel Angel Asturias susţine că Borges e un scriitor european şi că nici el, nici Bioy Casares, nici Cortazar, nici eu, nu sîntem reprezentativi pentru acest continent. Afirmaţii care ridică cu cruzime aceeaşi problemă pe care ziarul *Le Monde* ne-o propune într-o formă cu mult mai puţin ofensatoare.

https://biblioteca-digitala.ro

Oare aşa stau lucrurile? Fireşte că în teritoriile care astăzi formează statul Argentina n-au existat civilizaţii puternice precolumbiene ca în Peru sau în Guatemala. Iar spre sfîrşitul secolului trecut intelectualii care ne guvernau au pus în aplicare idealurile lor pozitiviste şi au deschis porţile ţării masselor de europeni, pentru a popula şi civiliza stepele argentiniene de azi. O idee despre uriaşul fenomen îl oferă Buenos Aires, oraş care în mai puţin de un secol a trecut de la două sute de mii la nouă milioane de locuitori. În acest mod s-a format o ţară, aproape fără indieni şi fără negri, cu un puternic proletariat urban, fără ţărani în sensul latino-american al termenului, cu o clasă mijlocie foarte activă şi o clasă înaltă care, întocmai oligarhiei ţariste, se educa la staţiunile balneare şi la Universităţile din Europa. Nu e un elogiu, e o caracterizare. Personal, regret vidul fertilizantei prezenţe a negrilor, care au îmbogăţit Brazilia, sau a indienilor sau a metişilor care în alte părţi au dăruit lumii creatori ca Rubén Darío sau Vallejo. Şi nici admirator al clasei medii nu sînt. Aceasta e situaţia la noi şi trebuie s-o acceptăm aşa cum este.

Revenind la Borges, eu îndrăznesc să afirm că el este argentinian pînă în măduva oaselor şi că limbajul lui, modul lui de a vedea universul nu puteau să fie decît ale unui argentinian. Bineînţeles, nu în forma banală pe care o presupun aceşti partizani ai unor modele fixe, ci într-o formă enigmatică, întortochiată şi chiar antagonică a miturilor şi a visurilor.

Credeţi, cu toate acestea, că se poate vorbi de o «literatură latino-americană» ca fenomen unitar?

E cert că există o literatură latino-americană. Şi tot atît de cert este că există altele infinite, fie sub forma creaţiilor actuale, fie în stare potenţială. Şi fiecare din ele este reprezentativă pentru realităţile proprii, indiferent dacă e vorba de bananieri sau de ciclotroni. O dată admisă existenţa unei literaturi proprii, este o dovadă de maturitate intelectuală să se accepte o varietate, aproape fără număr, în ce priveşte forma şi conţinutul, de la magia lui Rulfo, în nord, pînă la mitologiile lui Borges în sud, trecînd prin tot felul de tendinţe şi de relaţii cu lumea exterioară. Eu îmi exprim speranţa că dureroasele şi gravele probleme sociale pe care le străbatem n-o să ne facă să pierdem din vedere ceea ce este sau trebuie să fie o mare literatură.

— *Opera dumneavoastră cuprinde, înafară de romane, un ciclu important de eseuri, studii de estetică şi luări ferme de poziţie în principalele probleme sociale. Cu experienţa îndelungată pe care o aveţi, cum interpretaţi necesitatea — pe care majoritatea scriitorilor vîrstnici şi tineri din America Latină şi din alte părţi ale lumii o susţin — de a reflecta în literatură socialul,* problematică socială, *condiţia omului în societtate?*

— În mod efectiv, aceasta constituie o necesitate. În primul rînd pentru că America Latină trece printr-un teribil proces de convulsiuni politice, sociale şi spirituale. Totul e pus sub semnul întrebării şi omul începe să se preocupe de toate problemele care se referă la condiţia sa. El aşteaptă, de multe ori pe bună dreptate, ca scriitorul să-i dea răspuns la multe din anxietăţile sale spirituale. Scriitorul însuşi este rezultatul acestei formidabile tensiuni în care se trăieşte şi dă prin operele sale expresie problematicii profunde care îl nelinişteşte. De aceea cred că literatura care va dăinui, din tot ceea ce se face la noi, este aceea care va fi cea mai autentică, cea mai dureroasă, literatura care se scrie cu sînge şi nu cu cerneală. Aceea care se scrie cu tot corpul, nu numai cu capul. Spun aceasta, întrucît alături de o literatură profundă şi problematică — tot atît de profundă şi problematică ca aceea pe care în alte timpuri a dat-o Rusia sau Statele Unite ale Americii, apare de asemenea o literatură de altă factură, ceva care aduce cu literatura-

https://biblioteca-digitala.ro

joc, un joc verbal sau tehnic. Sînt de părere că o asemenea literatură e secundară, chiar dacă momentan încîntă pe mulţi. Se dă, mi se pare, prea multă importanţă căutărilor pur formale. Or reînnoirile de formă nu sînt indispensabile pentru a făuri o operă care să zguduie arta, aşa cum o dovedeşte Kafka. La fel nu ajunge, cum o dovedeşte opera oricărui mînuitor de semne de punctuaţie şi de tehnică a legătoriei de cărţi, pe care geniul lui Joyce a dezlănţuit-o peste epoca noastră. Poate că nu este greşit să comparăm opera literară cu şahul: cu aceleaşi piese tradiţionale şi observînd aceleaşi reguli sintactice, un Capablanca a reînnoit în mod genial jocul, acolo unde un mediocru nu putea obţine decît mediocrităţi. Întreaga operă a lui Kafka e aceea care constituie un *nou limbaj* şi nicidecum simple fragmente din vocabularul sau din frazele sale. Şi totuşi el a obţinut cu aceste elemente uzate o vastă şi semnificativă metaforă a unei realităţi obscure, care numai în acest fel putea fi exprimată.

Eu nu spun că nu se poate reînnoi viziunea realităţii prin intermediul alterărilor de semantică şi de sintaxă. O dovedeşte Joyce. Spun, în bună logică aristotelică, că această metodologie nu e nici necesară, nici suficientă.

Actuala noastră literatură latino-americană oferă lumii opere foarte importante, dar totodată există riscul unor denaturări, unor deformări grosolane. Există o constantă şi repetată dialectică existenţială între artă şi viaţă, o manifestare a acelei « enantiodromia» a lui Heraclit, după care la noi totul merge spre contrariul său, în lumea spiritului. Şi astfel cînd literatura devine (în mod primejdios) literatură, cînd marilor creatori le iau locul manipulatorii de cuvinte, cînd marea magie se transformă în banală magie de music-hall, în mod inevitabil survine un impuls vital menit să o salveze de la moarte. După primul război mondial, « barbarii», în persoana lui Hemingway şi Faulkner, au lichidat aproape complet lîncezeala europeană, au adus un aer proaspăt în atmosfera literară de atunci, dînd viaţă unei literaturi noi şi viguroase. După al doilea război mondial, ceva s-a întîmplat cu scriitorii noştri latino-americani. Să nu pierdem această mare ocazie istorică făcînd ceea ce europenii fac foarte bine: a despica firul în patru.

Acest fapt devine deosebit de serios acum, cînd umanitatea prezintă cea mai profundă criză din întreaga sa istorie. Cînd lumea se prăbuşeşte, cînd sînt masacrate popoare întregi, cînd sînt supuse supliciului fiinţe umane care şi-au riscat totul pentru onoarea rasei omeneşti, nu mi se pare o atitudine etică şi filozofică acceptabilă aceea a unor scriitori care se dedică cu o vădită satisfacţie unor scamatorii mărunte. Şi cu atît mai puţin admisibil cînd pe deasupra se mai consideră « revoluţionari».

— *Cu ani de zile în urmă, v-aţi pronunţat prin intermediul revistei SUR împotriva curentului «noul roman» din Franţa. Vă menţineţi aceleaşi păreri şi în prezent?*

— Da. Fiindcă mulţi epigoni naţionali persistă şi acum în idolatria lor, cu toate că în Europa el a rămas redus la justele şi modestele lui limite — pentru că la noi modele ajung tîrziu şi dispar cu mult după ce ele au încetat la Paris. De altfel, cri-

https://biblioteca-digitala.ro

ticile pe care i le-am adus în 1963, în plin apogeu al modei, au fost confirmate ulterior de fapte și de criticile altor eseiști europeni.

Dacă noul roman nu a produs nici un mare scriitor — cum se întîmplă întotdeauna cu asemenea mișcări — a revelat în schimb naratori interesanți, între care aș cita mai ales pe Robbe-Grillet, cel mai original din grup. În eseul pe care l-am publicat în *Sur* nu i-am negat niciodată meritele literare, nici lui, nici Nathaliei Sarraute, ci numai pretențiile lor filozofice, absolutismul și aroganța dictatelor lor, terorismul eseurilor lor, confuzia și contradicțiile doctrinei lor. Am analizat mai ales *L'ere du soupcon* al Nathaliei Sarraute. Mai conciliatoare, — poate pentru că loviturile nu le-a primit în zadar — ea elogiază acum pe Proust, după ce a rîs de el într-o cărticică, făcînd ironii deplasate asupra pretenției lui de «a despica firul în patru», de analizele lui psihologice, de pretențiile lui de a coborî în «abisurile conștiinței», susținînd că în curînd va sosi momentul cînd școlarii vor parcurge operele lui în același fel în care sînt parcurse ruinele prestigioase. Printr-unul din acele mecanisme care produc paricizi sau cel puțin ură împotriva părinților, ca lumina care ne sosește de la stelele de mult stinse, ea își descarcă resentimentele împotriva unor creatori geniali din care ea însăși descinde: Marcel Proust și Virginia Woolf. Dar chiar dacă acum laudă cu prudență pe primul, continuă să nege scriitori de talia lui Camus, Malraux, Henry Miller, Pavese, Beckett, Th. Mann și Sartre. Că o persoană cu aceste caracteristici manifeste, în faptele și vorbele sale, nu m-a iertat pentru cele scrise de mine în *Sur*, nu mă uimește. La fel nu mă uimește că-și mențin sacra lor indignare idolatrizatorii aborigeni și micii imitatori, care atunci m-au privit ca pe un monstru reacționar, ca pe unul care neagă progresul și avangarda literară. Ceea ce mă uimește este că mai sînt încă printre noi persoane care nu înțeleg că, închinîndu-ne unor asemenea fetișisme, nu vom reuși să obținem o independență deplină, pentru a construi ceea ce constituie o legitimă cultură națională.

— *Cum ați defini dumneavoastră poziția filozofică pe care vă situați?*

— O poziție «personalistă», ca aceea pe care o apără în Franța filozoful Emmanuel Mounier. Doctrină care e o sinteză a marxismului, existențialismului și a fenomenologiei. O apărare a omului concret într-o civilizație a alienării.

— *Presupun că și poziția dumneavoastră estetică și literară derivă din această poziție filozofică . . .*

— Într-adevăr. Societatea tehnologică, bazată pe clase antagonice, e raționalistă și abstractă, a dezagregat omul, l-a transformat în robot, într-un număr, într-un angrenaj. Filozofia, prin ea însăși e incapabilă să realizeze sinteza acestui om dezagregat și alienat. Cel mult, poate recomanda în mod conceptual rebeliunea împotriva conceptului pur. Astfel că pînă și existențialismul se dovedește a fi o specie de raționalism paradoxal.

Sînt de părere că într-o lucrare literară serioasă e recomandabil să existe o sinteză autentică, de integrare a omului scindat de gîndirea pură, de convertire a

https://biblioteca-digitala.ro

lui într-o ființă concretă. Nici obiectivitatea pură a științei, nici subiectivismul rebeliunii romantice. Realitatea întreagă începînd cu eul, sinteza eului și a lumii, a conștiintei și a inconștientului, a sensibilității și a intelectului. E limpede că acest lucru a putut să fie realizat în mod complet în romanele din epoca noastră, mai ales începînd cu Dostoievski, romanul rămînînd astfel liber de prejudecățile scientiste care au apăsat greu asupra unor scriitori din secolul trecut. În felul acesta romanul a putut să-și demonstreze capacitatea de a da nu numai descrierea lumii externe și a structurilor raționale, ci și expresia lumii interne și a zonelor celor mai iraționale ale omului, trecînd în stăpînirea lui ceea ce în alte timpuri era rezervat magiei și mitologiei. În general, tendința romanului a fost aceea de a deriva dintr-un simplu document sau dintr-o simplă narațiune către ceea ce s-ar putea numi poem filozofic. De la știință la poezie. În bună măsură e realizarea ideii romanticilor germani, care vedeau în artă suprema sinteză a spiritului. Actualmente bazîndu-se însă pe o concepție mei completă și mai reușită decît acelea pe care le aveau ei. Odată cu apariția *romanului total* se termină și acele false dileme prin care s-a căutat să se înece fără rost teoria romanului : romanul psihologic contra romanului « social», romanul « național» contra romanului « universal», romanul de idei etc. E deosebit de straniu că nu ideea contează, bună sau rea, explicită sau implicită, superficială sau grandioasă. Romanele sînt întotdeauna romane cu oameni, iar oamenii nu numai că simt, dar și gîndesc în același timp. Acest roman total este forma în care artistul vrea să ne reveleze adevărul său despre bine și despre rău, despre viață și moarte, despre zi și noapte.

— *Ce părere aveți despre poziția scriitorului față de realitatea socială a timpului său?*

Un intelectual lucid și generos nu poate, în condițiile noastre, decît să fie alături de cei care luptă pentru eliberarea definitivă și unificarea culturală și socială a Americii Latine. Justiția socială și ridicarea la un nivel superior a popoarelor rămase în urmă constituie în prezent un imperativ pe care nici un scriitor nu-l poate evita fără a se converti într-un scriitor apocrif.

Mă refer la scriitor în calitatea lui de cetățean al Americii Latine, nu la artist, căruia îi incumbă obligația de a da mărturie totală despre realitate, o viziune totală și poetică a condiției umane a timpului său. Intelectualul, scriitorul, ca simplu cetățean, nu poate fi decît de partea justiției sociale, întrucît aceasta face parte din adevăr, adevăr care pentru artist e condiția *sine qua non* a operei sale. La noi se mai spune și acum că sînt în joc « valorile creștine și occidentale». La ce valori se referă? La cele pe care le-au pus în practică colonialiștii în Algeria și în Congo? La cele care s-au afirmat la Hiroshima? La cele pe care le-au practicat marinarii nord-americani la Santo Domingo? Sau la bombele de napalm aruncate în Vietnam?

— *Ați avut în ultimii ani marea satisfacție de a vă vedea principalele opere traduse în numeroase țări ale lumii. Cum vă simțiți în noua situație, știind că puteți comunica cu lumea din atîtea țări? Și ce părere aveți despre traduceri?*

Cred că orice scriitor scrie pentru a fi citit. E un act firesc de comunicare, de « comuniune», una din modalitățile cele mai profunde și mai eficace pe care le

https://biblioteca-digitala.ro

deține ființa umană pentru a realiza acea dialectică a existenței care constă în a merge de la personal la colectiv, de la ceea ce-i colectiv la ceea ce-i personal. Nu există un individ izolat, cum de atîtea ori s-a pretins și cum face să se presupună însuși cuvîntul .(Dacă nu mă înșel, cuvîntul « individ» pe care l-a inventat Cicero, înseamnă « indivizibil», «atom»). Orice individ este social, există, trăiește, simte, gîndește și visează chiar în relația cu un mediu, cu o comunitate. A trăi este a conviețui. De aceea cred că e falsă distincția care s-a făcut și se mai face adeseori între literatura socială și literatura individualistă. Toată literatura e socială, chiar și aceea care exprimă delirele, aparent personale, ca în cazul lui Rimbaud, sau Lautréamont, sau Kafka.

Astfel stînd lucrurile, nu mi-aș putea imagina că ar putea exista un scriitor care să nu se simtă mulțumit cînd cărțile sale ajung la oameni, și mai ales la oamenii din țările cele mai îndepărtate.

Cînd, cum mi se întîmplă uneori, primesc de exemplu o scrisoare de la un student polonez, care-mi spune că se simte identificat cu anumite personaje sau probleme din *Despre eroi și morminte* e ca un fel de garanție că ficțiunile mele sînt adevărate, răspund unor anxietăți autentice și speranțelor oamenilor, chiar și din țările mai îndepărtate, fiindcă, la urma urmei, toți oamenii au frămîntări asemănătoare despre viață și despre moarte, despre nedreptate și disperare, despre dragoste și ură.

În ceea ce privește traducerile, efectul lor e de multe ori foarte pozitiv. Lectori care nu cunosc o anumită limbă pot, datorită traducerilor, să cunoască și să devină admiratori pasionați ai scriitorilor care scriu în altă limbă. O redare exactă e însă uneori aproape imposibilă. Orice limbaj e unic, fiindcă orice creator și chiar orice persoană are limbajul său propriu, cu nuanțe strict personale. Limba se mișcă întotdeauna, cum spunea Vossler, între doi poli, între tradiție și noutate, între ceea ce e individual și ceea ce e comun. Acest fenomen, desigur, devine deosebit de intens și decisiv la marii scriitori, care își fac din limbaj o puternică și personală manieră de a exprima realitatea și de a interpreta lumea. Un « arbore», pentru a lua un exemplu din pictură, nu este același pentru Millet ca pentru Van Gogh. Van Gogh a pictat teme identice cu ale lui Millet, ca de pildă *Angelus*. Dar de departe se vede că un arbore al pictorului francez este radical deosebit de arborele pe care l-a pictat chinuitul și puternicul spirit al lui Van Gogh. Obiectul este același, dar e văzut altfel de fiecare artist. Pentru că arta, spre deosebire de știință (care cercetează obiectul pur, fără a se contamina de subiect) e o viziune subiectivă a realității obiective, e descrierea riguroasă a unității eului cu lumea, cum spun fenomenologi.

La fel se petrece cu scriitorii. Cuvîntul arbore la Kafka nu are cum să reprezinte același obiect care apare la Tolstoi. În contextul fiecărei opere, vorbele care înconjoară cuvîntul arbore, opera întreagă în care acest cuvînt e scufundat dă obiectului amintit o realitate tot atît de diferită ca aceea care există între arborele lui Millet și cel al lui Van Gogh. Aceste nuanțe diferite care deosebesc un scriitor de altul (ceea ce uneori se numește « stil», crezîndu-se că e ceva formal, cînd într-o operă

https://biblioteca-digitala.ro

adevărată nu se poate stabili o separare a formei de fond) sînt cele care suferă mai mult în traduceri.

Ați dori să transmiteți cîteva cuvinte cititorilor dumneavoastră din România?

Cu ani în urmă am cunoscut România prin diplomații săi din Buenos Aires. Apoi am cunoscut-o direct în timpul unei scurte șederi la București împreună cu soția mea. Mă interesează profund viața politică, socială și artistică din România. Am admirat și admir poporul român, căruia îi transmit pe această cale expresia caldă a prieteniei mele și urări înflăcărate de fericire și progres.

https://biblioteca-digitala.ro

ERNESTO SÀBATO

DRAGONUL ȘI PRINȚESA

roman

DESPRE EROI ȘI MORMINTE

Există un anumit tip de ficțiuni prin mijlocirea cărora autorul încearcă să se elibereze de o obsesie, care nu îi este suficient de clară nici lui însuși. Bine sau rău, sînt singurele pe care le pot scrie. Totuși, rămîn incomprehensibile poveștile pe care m-am văzut nevoit să le scriu încă de pe timpul cînd eram un adolescent. Din fericire, am fost avar cu publicarea lor și numai de curînd, în 1948, m-am hotărît să public una din ele: TUNELUL. *După treisprezece ani, cîți s-au scurs de atunci, am continuat să explorez acest obscur labirint care conduce spre secretul central al vieții noastre. Nu o dată am încercat să exprim rezultatul căutărilor mele, pînă ce, descurajat de rezultatele obținute, destul de sărace, distrugeam manuscrisele. Acum, cîțiva prieteni care le-au citit m-au convins să le public. Tuturor acestora vreau să le exprim aici recunoștința mea pentru această încredere pe care, din nefericire, eu nu am avut-o niciodată.*

Dedic acest roman soției mele, care m-a încurajat cu tenacitate în momentele de neîncredere, destul de numeroase. Fără ea, niciodată n-aș fi avut puterea să-l duc pînă la capăt. Și cu toate că ar merita ceva mai bun, chiar așa cu toate imperfecțiunile lui, ei îi aparține.

NOTĂ PRELIMINARĂ

Primele investigații au revelat că vechiul foișor, care îi servea ca dormitor Alejandrei, a fost închis cu cheia pe dinăuntru de Alejandra însăși. Apoi (chiar dacă, în mod logic, nu se poate preciza intervalul de timp) și-a ucis tatăl trăgînd

---

*** Fragmente**

asupra lui patru gloanțe cu un pistol calibrul 32. După aceea a stropit încăperea cu benzină și i-a dat foc.

Această tragedie, care a zguduit Buenos Aires-ul, datorită renumelui acestei vechi familii argentiniene, a putut să apară la început drept o consecință a unui atac subit de nebunie. Dar în prezent, un nou element a alterat această ipoteză primitivă. Un straniu « Raport asupra orbilor » pe care Fernando Vidal l-a scris chiar în noaptea morții sale, a fost descoperit în apartamentul pe care, sub un alt nume, îl ocupa în Villa Devoto. Din referințele pe care le avem e manuscrisul unui paranoic. Dar, cu toate acestea, se spune că din el e posibil să se desprindă anumite interpretări care aduc lumină în problema crimei și fac să pălească ipoteza atacului de nebunie în fața unei ipoteze și mai tenebroase. Dacă această deducție e corectă, ea ar explica totodată de ce Alejandra nu s-a sinucis cu unul din gloanțele care i-au mai rămas în pistol, preferînd să ardă de vie.

(Fragment dintr-o notă a poliției publicată la 28 iunie 1955 în ziarul La Razón *din Buenos Aires).*

DRAGONUL ȘI PRINȚESA

I

Într-o sîmbătă de mai din 1953, cu doi ani înainte de evenimentele din Barracas, un tînăr înalt și adus de spate se plimba pe una din aleile din parcul Lezama.

Se așeză după cîtva timp pe o bancă de lîngă statuia zeiței Ceres și rămase nemișcat, fără să facă nimic, absorbit de gîndurile sale. « Ca o barcă în derivă pe un lac întins, liniștit în aparență, dar agitat de curenții din adînc », își spuse Bruno, cînd, după moartea Alejandrei, Martin îi relata confuz și fragmentar, cîteva din episoadele care se legau de povestea aceea. Și nu numai că gîndea astfel, dar îl și înțelegea, — și încă cum! — fiindcă acest Martin de șaptesprezece ani îi aducea aminte de propriul său trecut, de îndepărtatul Bruno pe care uneori îl întrezărea de-a curmezișul unui teritoriu încețoșat de trecerea celor treizeci de ani; teritoriul pe care l-au îmbogățit și devastat dragostea, deziluzia și moartea. Și-l imagina, cu melancolie în acel parc vechi, sub lumina crepusculară, care întîrzia peste modestele statui, peste melancolicii lei de bronz, peste aleile acoperite de frunze veștede. La ora aceea cînd încep să se audă murmurele, în care marile zgomote se sting, cum se sting conversațiile cu glas tare în camera unui muribund. Și atunci murmurul unui izvor, pașii unui om care se îndepărtează, ciripitul păsărilor, care se acomodează greu cu cuibul lor, plînsul îndepărtat al unui copil, încep să se remarce cu o gravitate stranie. În aceste momente se produce un fenomen misterios: se înserează. Și totul e diferit: arborii, băncile, pensionarii care aprind cîte un foc cu frunze uscate, sirena unui vapor de la Dársena Sur [1], freamătul îndepărtat al orașului. E ora cînd totul intră într-o altă existență, mai profundă și mai enigmatică. Și totodată mai de temut pentru ființele solitare care în aceste ceasuri rămîn tăcute și gînditoare pe băncile din piețele și parcurile din Buenos Aires.

Martin ridică de jos o bucată dintr-un ziar uitat, un petec în formă de țară, o țară inexistentă, dar posibilă. Citi în mod mecanic cuvintele care se refereau

---

[1] **Țărmul de sud din portul Buenos Aires**

https://biblioteca-digitala.ro

la Suez, la comercianţi care erau duşi la închisoarea Villa Devoto, la cîteva cuvinte spuse de Gheorghiu la sosire. Alături de aceste ştiri, pe jumătate mînjite de noroi, se vedea o fotografie: PERÓN VIZITEAZĂ TEATRUL « DISCIPOLUL» În josul paginii, un fost combatant care şi-a omorît soţia şi alte patru persoane cu lovituri de secure.

Aruncă ziarul: « Aproape niciodată nu se întîmplă nimic, « i-ar fi spus Bruno, peste ani mai tîrziu, « cu toate că ciuma decimează o regiune întreagă din India ». Îi veni în minte chipul boit al mamei sale, spunîndu-i: « Exişti fiindcă n-am fost atentă ». Curajul, asta e, curajul îi lipseşte. Că altfel, ar fi ajuns de mult într-o cloacă.

Mamăcloacă

— Şi dintr-o dată — spuse Martin — am avut senzaţia că cineva se afla în spatele meu, privindu-mă.

Timp de cîteva secunde rămase încremenit, într-o stare de expectativă rigidă şi încordată, asemănătoare cu aceea pe care o ai în obscuritatea dormitorului, cînd crezi că auzi un scîrţîit suspect în apropiere. Fiindcă de multe ori mai avusese astfel de senzaţii la ceafă şi se simţise jenat şi într-o situaţie neplăcută; fiindcă (explică el) totdeauna avusese impresia că e urît şi ridicol şi îl supăra pînă şi simpla presupunere că cineva ar fi stat în spatele lui pentru a-l studia sau a-l observa. Din acest motiv se aşeza pe ultimele locuri din tramvai sau autobuz sau intra la cinema după ce se stingeau luminile. Dar în acel moment simţi ceva distinct. Ceva — se opri parcă pentru a căuta cuvîntul adecvat —, ceva inchietant, ceva similar, cu acel scîrţîit suspect pe care îl auzim, sau credem, că-l auzim, în toiul nopţii.

Se strădui să-şi menţină ochii ţintă la statuie, dar în realitate nu o mai vedea: privirile sale erau întoarse înlăuntru, ca atunci cînd te gîndeşti la lucrurile petrecute şi încerci să le reconstruieşti din amintirile înceţoşate care reclamă întreaga concentrare a spiritului.

« Cineva încearcă acum să comunice cu mine », îşi spuse el atunci frămîntat de nelinişte.

Senzaţia că este observat îi mări starea de jenă: se vedea urît, disproporţionat, vulgar. Pînă şi cei şaptesprezece ani ai săi i se năzăreau groteşti.

« Dar nu e adevărat », i-ar fi spus doi ani după aceea fata care în acel moment era în spatele lui; un interval de timp imens — gîndea Bruno — pentru ce nu se număra nici cu lunile, nici cu anii, ci, cum este firesc la acest gen de oameni, prin catastrofele spirituale şi prin zilele de absolută singurătate şi de negrăită tristeţe; zile care se lungesc şi se deformează ca tenebroasele fantome pe pereţii timpului. « Nici vorbă de aşa ceva », şi-l examina cu privirea, cum îşi examinează un pictor modelul, sugîndu-şi nervoasă eterna sa ţigară.

« Aşteaptă », spunea.

« Eşti ceva mai mult decît un băiat frumos », spunea.

« Eşti un băiat interesant şi profund, pe lîngă faptul că eşti un tip foarte deosebit ».

— Da, bineînţeles, admitea Martin, surîzînd cu amărăciune, în timp ce se gîndea « acum vezi că am dreptate », fiindcă toate acestea se spun cînd nu eşti băiat drăguţ, iar restul n-are nici o importanţă.

« Dar ţi-am spus să aştepţi », îşi răspundea iritat.

« Eşti lung şi îngust ca un personaj din El Greco ». El mîrîi.

« Dar taci o dată », continuă indignată, ca un savant care este întrerupt sau distras cu trivialităţi tocmai în momentul cînd este pe punctul de a afla rîvnita

https://biblioteca-digitala.ro

formulă finală. Şi trăgînd cu lăcomie din ţigară, cum făcea de obicei cînd era concentrată, şi încreţindu-şi fruntea, adăugă:

— Dar, ştii, de cum renunţi la expresia asta de ascet spaniol ies la iveală nişte buze senzuale, cărnoase. Şi apoi ai nişte ochi umezi. Taci, ştiu că nu-ţi place nimic din tot ce-ţi spun, dar lasă-mă să termin. Cred că femeile te găsesc atrăgător, şi nu cum presupui tu. Da, la fel şi expresia ta. Un amestec de puritate, de melancolie şi senzualitate înăbuşită. Şi apoi ... un moment ... O nelinişte în ochii tăi, sub această frunte care pare un balcon ieşit în afară. Dar nu ştiu dacă asta e tot ce-mi place la tine. Cred că e altceva ... Că spiritul la tine domină instinctele, ca şi cum ar fi trăit tot timpul în poziţie de drepţi. Bine, « îmi place » poate că nu e cuvîntul cel mai potrivit, poate că mă surprinde, mă minunează, sau mă irită, nu ştiu ... Spiritul tău dominînd impulsurile trupului ca un dictator auster.

« Ca şi cum Pius al XII-lea ar fi trebuit să supravegheze un lupanar. Haide, nu te supăra, ştiu că eşti o fiinţă angelică. De altfel, cum îţi spun, nu ştiu dacă asta îmi place la tine sau dimpotrivă urăsc cel mai mult ».

Făcu un mare efort pentru a-şi menţine privirea îndreptată spre statuie ... Spuse că în acel moment i-a fost frică şi s-a simţit fascinat: îşi aminti că o dată, la trecătoarea din Humahuaca, la marginea prăpastiei Garganta del Diablo, în timp ce contempla la picioarele sale abisul negru, o forţă irezistibilă îl împinse dintr-o dată să sară pe celălalt mal. Şi în această clipă i se întîmplă ceva asemănător: ca şi cum s-ar fi simţit îmboldit să sară peste un abis obscur « către celălalt ţărm al existenţei sale ». Atunci, acea forţă inconştientă, dar irezistibilă îl obligă să întoarcă capul.

De-abia o zări şi îşi întoarse cu repeziciune privirea de la ea, îndreptîndu-şi-o spre statuie. Avea groază de fiinţele umane: i se păreau imprevizibile şi mai ales perverse şi murdare. Statuile, în schimb, îi provocau o fericire liniştită, aparţineau unei lumi ordonate, frumoase şi curate.

Dar îi era cu neputinţă să vadă statuia: păstrînd imaginea fugitivă a necunoscutei, urmărea pata albastră a fustei sale, negrul lucios al părului ei lung, paloarea feţei, chipul ei îndreptat spre al lui. Erau pete vagi, ca într-o schiţă sumară de pictor, fără nici un detaliu care să indice o vîrstă precisă sau vreun tip anume. Dar *ştia* — apăsă pe cuvînt — că se produsese ceva foarte important în viaţa lui; nu atît prin aceea ce văzuse, ci prin puternicul mesaj pe care îl primise în tăcere.

— Dumneata, Bruno, mi-ai spus de mai multe ori că lucrurile mari nu se petrec în fiecare zi, că aproape niciodată nu se întîmplă nimic. Un om traversează strîmtoarea Dardanelelor, un domn îşi asumă preşedinţia republicii în Austria, ciuma decimează o regiune întreagă din India, şi nimic nu are importanţă pentru tine. Dumneata însuţi mi-ai spus că e oribil, dar aşa e viaţa. În schimb, în acel moment am avut senzaţia clară că s-a întîmplat ceva. Ceva care ar putea să schimbe cursul vieţii mele.

N-aş putea să precizez cît timp a trecut, dar mi-aduc aminte că, după un interval care mi s-a părut foarte lung, am simţit că fata s-a ridicat şi a plecat. Atunci, în timp ce se îndepărta, o observai: era înaltă, ducea o carte sub braţul stîng şi umbla cu o anumită energie nervoasă. Fără să-şi dea seama, Martin se ridică şi începu să meargă în aceeaşi direcţie. Dar dintr-o dată, dîndu-şi seama de ceea ce se întîmpla şi închipuindu-şi că ea, dacă ar fi întors capul, ar fi putut să-l vadă în urma ei, se opri cu teamă. Atunci o văzu îndepărtîndu-se în sus, pe strada Brazilia, spre Balcarce.

Apoi dispăru din vedere.

https://biblioteca-digitala.ro

Se înapoie încet la banca lui şi se aşeză.

— Dar — îi spuse — nu mai eram aceeaşi persoană dinainte. Şi niciodată n-am să mai fiu.

II

Trecură multe zile de frămîntări. Pentru că ştia că are s-o vadă, era sigur că ea se va întoarce în acelaşi loc.

În acest interval de timp nu făcu altceva decît să se gîndească în continuare la fata necunoscută şi în fiecare seară să se aşeze pe aceeaşi bancă, cu acelaşi amestec de teamă şi de speranţă.

Pînă cînd într-o zi, gîndind că totul fusese o prostie, se hotărî să meargă la Boca,[1] în loc să vină încă o dată, ca un caraghios, pe banca din parcul Lezama. Tocmai se afla pe strada Amiral Brown, cînd se pomeni mergînd în neştire înapoi spre locul său obişnuit; la început încet şi oarecum ezitînd, cu timiditate, apoi cu o grabă crescîndă pînă se trezi alergînd, ca şi cum s-ar fi temut să nu ajungă tîrziu la o întîlnire stabilită dinainte.

Da, ea era acolo, De departe o văzu înaintînd spre el. Fata mai făcu cîţiva paşi şi cînd ajunse lîngă el îi spuse:

— Te aşteptam.

Martin simţi că i se înmoaie picioarele.

— Pe mine? o întrebă înroşindu-se.

Nu îndrăzni să o privească în faţă, dar îşi dădu seama că era îmbrăcată cu un sweater negru cu guler înalt şi o fustă de asemenea neagră, sau poate albastru închis (nu putea să precizeze, şi de altfel n-avea nici o importanţă). I se păru că ochii ei erau negri.

— Ochii negri? comentă Bruno.

Nu, desigur, i se păruse. Şi cînd o văzu a doua oară remarcă, surprins, că ochii ei erau de un verde întunecat. Poate că prima impresie s-a datorat luminii scăzute sau timidităţii lui, care îl împiedicase să o privească în faţă, sau, mai probabil, ambelor cauze. De asemenea, putea să observe la această a doua întîlnire că părul ei lung şi lucios, pe care îl credea atît de negru, avea în realitate reflexe roşietice. Mai tîrziu îi completă portretul: buzele îi erau cărnoase şi gura mare, poate prea mare, cu unele cute la colţuri, ceea ce îi dădea o senzaţie de amărăciune şi de dispreţ.

« Să-mi explice mie cum e Alejandra, îşi spuse Bruno, cum e faţa ei, cum sînt cutele de la gura ei ... » Şi-i veni în minte că tocmai cutele acelea dispreţuitoare şi acea strălucire întunecată a ochilor ei deosebea chipul Alejandrei, înainte de orice, de chipul Georginei, pe care cu atîta înflăcărare o iubise. Şi acum înţelegea şi mai bine că pe ea o iubise cu adevărat, căci atunci cînd crezuse că se îndrăgostise de Alejandra o căutase de fapt pe mama Alejandrei, întocmai ca acei călugări medievali care încercau să descifreze textul primitiv dedesubtul restaurărilor, sub cuvintele şterse şi înlocuite. Şi această demenţă fusese cauza unor regretabile neînţelegeri cu Alejandra şi avusese uneori aceeaşi senzaţie pe care o încerci atunci cînd, sosind, după mulţi ani de absenţă la casa din copilărie şi vrînd să deschizi o uşă în timpul nopţii, te loveşti de un perete. Bineînţeles că faţa ei era aproape la fel cu a Georginei: acelaşi păr negru cu reflexe roşietice, aceiaşi ochi gri-verzui, aceeaşi gură mare, aceiaşi pometi mongolici, acelaşi ten mat şi palid. Dar acel « aproape » era atroce, cu atît mai mult cu cît era mai

---

[1] Cartier în Buenos Aires, locuit mai ales de emigranţii italieni.

https://biblioteca-digitala.ro

subtil şi imperceptibil, pentru că în acest fel eroarea era mai profundă şi mai dureroasă. Iată că nu sînt de ajuns oasele şi carnea — se gîndea — pentru a construi un chip uman, şi de aceea e infinit mai puţin fizic decît corpul: e înnobilat prin privire, prin rictusul din colţul gurii, prin cutele de pe faţă, prin tot acest ansamblu de subtile atribute ale sufletului care se revelă prin intermediul cărnii. De aceea, în clipa cînd cineva moare, corpul său se transformă în ceva deosebit, atît de deosebit că putem spune: « nu pare a fi aceeaşi persoană », cu toate că are aceleaşi oase şi aceeaşi carne pe care le avea o clipă mai înainte, o clipă înainte de acest misterios moment, cînd corpul rămîne atît de mort cum rămîne o casă cînd se retrag pentru totdeauna fiinţele care au locuit în ea şi în care, înainte de toate, au suferit şi s-au iubit. Fiindcă nu pereţii, nici acoperişul, nici etajul nu individualizează această casă, ci aceste fiinţe care o însufleţesc cu conversaţiile lor, cu rîsetele lor, cu dragostea şi necazurile lor; fiinţe care impregnează casa cu ceva imaterial, dar profund, cu ceva atît de puţin material cum este surîsul pe un chip omenesc, chiar dacă o fac prin intermediul unor obiecte fizice cum sînt covoarele, cărţile, culorile. Fiindcă tablourile pe care le vedem pe pereţi, culorile cu care au fost vopsite porţile şi ferestrele, desenele covoarelor, florile pe care le întîlnim în camere, discurile şi cărţile, deşi sînt obiecte materiale (aşa cum ţin de carne buzele şi sprîncenele), sînt, fără îndoială, manifestări ale sufletului, mai ales că sufletul nu poate să se manifeste înaintea ochilor noştri materiali decît prin mijlocirea materiei şi aceasta e una din stările precare ale sufletului, dar şi o curioasă subtilitate.

— Cum, cum? întrebă Bruno.

« Am venit să te văd », spuse Martin că i-ar fi zis Alejandra.

Şi ea s-a aşezat pe iarbă. Probabil că Martin s-a arătat tare uimit, fiindcă fata a adăugat:

— Nu crezi în telepatie? Ar fi surprinzător, fiindcă ai tot ce-ţi trebuie. Cînd te-am văzut zilele trecute pe bancă, ştiam că ai să întorci capul. N-a fost aşa? Ei, la fel şi acum, eram sigură că ai să-ţi aduci aminte de mine.

Martin nu zise nimic. De cîte ori nu s-au repetat scene asemănătoare: ea bănuindu-i gîndurile şi el ascultînd-o în tăcere! Avea senzaţia exactă de a fi cunoscut, dinainte, senzaţia aceea pe care o avea uneori că am mai văzut pe cineva altă dată, senzaţie care se aseamănă cu realitatea aşa cum seamănă un vis cu faptele din starea de veghe. Şi a trebuit să treacă mult timp pînă cînd a înţeles de ce Alejandra i se părea vag cunoscută, şi atunci Bruno începu să surîdă, ca pentru sine.

Martin o observă uluit: părul său negru în contrast cu tenul mat şi palid, corpul înalt şi colţuros; era ceva la ea care amintea modelele din revistele de modă, dar revela în acelaşi timp o asprime şi o profunzime care nu se întîlnesc la acest gen de femei. De puţine ori, aproape niciodată nu văzuse la ea acea urmă de blîndeţe dulce, una din acele trăsături care sînt considerate caracteristice pentru femeie şi mai cu seamă pentru o mamă. Zîmbetul ei era dur şi sarcastic, rîsul îi era violent, ca şi mişcările şi caracterul ei în general: « M-am străduit mult pînă am învăţat să rîd — i-a spus într-o zi — dar niciodată nu rîd dintr-o pornire lăuntrică ».

— Dar — adăugă Martin, privindu-l pe Bruno cu voluptatea pe care o manifestă îndrăgostiţii, în străduinţa lor de a le fi recunoscute toate calităţile fiinţei pe care ei o iubesc — dar nu e aşa că bărbaţii şi chiar femeile întorc capul după ea ca s-o privească?

Şi în timp ce Bruno încuviinţă, surîzînd în sinea lui de această manifestare de orgoliu plină de candoare, se gîndi că în adevăr aşa era şi că, întotdeauna şi

https://biblioteca-digitala.ro

oriunde ar fi fost, Alejandra atrăgea atenţia bărbaţilor şi chiar a femeilor. Desigur, din motive diferite, fiindcă pe femei nu le putea suferi, le detesta, susţinea că femeile formau o tagmă vrednică de dispreţ şi că ea putea să menţină relaţii de prietenie numai cu unii bărbaţi; iar femeile, la rîndul lor, o detestau pe ea, cu aceeaşi intensitate şi din motive inverse, fenomen căruia Alejandra nu-i acorda decît o dispreţuitoare indiferenţă. Chiar dacă o detestau, admirau totuşi în secret figura aceea pe care Martin o denumea exotică, întrucît în realitate era o manieră paradoxală de a fi argentiniană, ştiut fiind că acest tip de figură umană este frecvent în ţările sud-americane, cînd culoarea şi trăsăturile unui alb se contopesc cu pomeţii şi ochii mongolici ai indianului. Şi ochii adînci şi neliniştiţi, gura aceea mare şi dispreţuitoare, tot acel amestec de sentimente şi pasiuni care se bănuiesc în trăsăturile sale (de îngrijorare şi desgust, de violenţă şi de un fel de neatenţie, de senzualitate aproape feroce şi de un fel de silă pentru ceva foarte general şi profund), totul conferea expresiei sale un caracter care rămînea întipărit, nu se putea uita.

Martin spuse că în orice caz, chiar dacă nu s-ar fi întîmplat nimic între ei, chiar dacă ar fi stat de vorbă cu ea numai o singură dată şi despre cine ştie ce fleac, nu ar fi putut să-i uite chipul cîte zile ar fi trăit. Şi Bruno se gîndea că avea dreptate, că Alejandra era mai mult decît frumoasă. Sau, mai bine zis, nu puteai fi sigur dacă era frumoasă: era distinsă. Şi apărea extrem de atrăgătoare bărbaţilor, cînd o observau mergînd alături de ei. Avea un anumit aer de absenţă şi de concentrare totodată, ca şi cum ar fi meditat la ceva foarte neliniştitor sau ar fi fost absorbită de un gînd tainic şi era sigur că oricine s-ar fi întîlnit cu ea ar fi trebuit să se întrebe cine e femeia aceasta, ce o preocupă, la ce se gîndeşte? Prima întîlnire a fost decisivă pentru Martin. Pînă atunci femeile erau fie acele virgine pure şi eroice din legende, fie fiinţe superficiale şi frivole, pizmaşe şi murdare, egolatre şi şarlatane, perfide şi materialiste (« ca însăşi mama lui Martin », socoti Bruno că gîndea Martin). Şi dintr-o dată se întîlnea cu o femeie care nu încăpea în nici unul din aceste două tipare, pe care pînă la această întîlnire le crezuse unicele. Multă vreme îl nelinişti această noutate, acest neaşteptat gen de femeie care, pe de o parte, părea să aibă unele din virtuţile modelului eroic care îl pasionase atîta în lecturile din adolescenţă, şi, pe de altă parte, revela o senzualitate pe care el o credea apanajul celor pe care le ura. Chiar atunci, după moartea Alejandrei şi după ce întreţinuse cu ea intense legături, nu reuşea să vadă limpede această enigmă. De multe ori se întrebase ce ar fi făcut la a doua întîlnire, dacă ar fi prevăzut că ea era ceea ce evenimentele au revelat mai tîrziu. Ar fi fugit de ea?

Bruno îl privi în tăcere: « Oare ce ar fi făcut? »

Martin îl privi la rîndul său cu luare aminte şi după cîteva secunde spuse:

— Atît am suferit din pricina ei, că de multe ori am fost la marginea sinuciderii.

« Şi, cu toate acestea, chiar aşa, chiar dacă aş fi ştiut dinainte tot ce urma să mi se întîmple apoi, aş fi rămas alături de ea ».

« Desigur », îşi spuse Bruno « Şi care alt om, tînăr sau matur, prost sau înţelept, n-ar fi făcut la fel? »

— Mă fascina, adăugă Martin, ca un abis întunecat, şi dacă ajungeam la disperare era tocmai pentru că o iubeam şi aveam nevoie de ea. Cum ar putea să ne ducă la disperare ceva care ne lasă indiferenţi?

Rămase cîtva timp gînditor, dar apoi reveni la obsesia lui: se încăpăţîna să-şi aducă aminte (să încerce să-şi aducă aminte) momentele petrecute împreună cu ea, aşa cum îndrăgostiţii recitesc vechea scrisoare de dragoste pe care o păstrează

https://biblioteca-digitala.ro

în buzunar, cînd a dispărut pentru totdeauna din viaţa lor ființa care a scris-o; şi tot ca în scrisoare, amintirile se fisurau şi, îmbătrînind, se pierdeau fraze întregi în cutele sufletului, cerneala se ştergea şi o dată cu ea frumoasele şi magicele cuvinte care au creat viaţa. Şi atunci era nevoie să forţezi memoria aşa cum unii îşi forţează vederea şi o apropie de hîrtia mototolită şi îngălbenită. Da, da, ea îl întrebase pe unde locuia, în timp ce smulgea un fir de iarbă şi începe să mestece tulpina (de care îşi aducea aminte cu precizie). Şi apoi îl întrebase cu cine locuia. Cu tatăl lui, îi răspunsese. Şi după un moment de ezitare, adăugă că locuia şi cu mama. « Şi ce face tatăl tău? » îl întrebă Alejandra, la care el nu răspunse imediat, pînă cînd în sfîrşit spuse că era pictor. Dar pronunţînd cuvîntul « pictor » vocea lui se schimbă uşor, ca şi cum ar fi fost fragilă şi se temu că tonul i-ar fi putut atrage atenţia cum probabil atrage atenţia oamenilor felul de a merge al cuiva care păşeşte pe un acoperiş de sticlă. Şi dovada că Alejandra remarcă ceva ciudat în acel cuvînt era faptul că se înclină spre el şi-l privi cu atenţie.

— Te-ai înroşit tot, îi spuse.

— Eu? răspunse Martin. Şi, cum se întîmplă întotdeauna în asemenea împrejurări, se înroşi şi mai tare.

— Dar ce-i cu tine? insistă ea, cu firul de iarbă între buze.

— Nimic, ce vrei să fie?

Urmă un moment de tăcere, apoi Alejandra se lăsă pe spate reluîndu-şi mestecatul firului de iarbă. Şi în timp ce Martin privea o bătălie de crucişetoare de vată, cugeta că lui n-are ce să-i fie ruşine de eşecul tatălui său.

O sirenă de vapor se auzi dinspre Dársena şi Martin îşi spuse că poate e *Coral Sea* sau *Islas Marquesas*. Întorcîndu-se spre Alejandra, zise:

— Alejandra e un nume rar.

— Şi mama ta? întrebă ea.

Martin se aşeză şi începu să smulgă cîteva smocuri de iarbă: găsi o pietricică şi păru că o studiază ca un geolog.

— Nu mă auzi?

— Ba da.

— Te-am întrebat de mama ta.

— Mama mea — răspunse Martin cu vocea înceată — e o cloacă.

Alejandra se ridică de jos pe jumătate, rezemîndu-se într-un cot şi-l privi cu atenţie. Martin, fără a înceta de a examina pietricica, continuă să tacă, cu fălcile încleştate, spunîndu-şi: cloacă, mamăcloacă. Apoi adăugă:

— Întotdeauna i-am fost o piedică în cale. De cînd m-am născut.

Parcă simţea că gaze toxice şi fetide i-ar fi injectate în suflet, la presiuni de mii de livre. Sufletul său, umflîndu-se în fiecare an tot mai periculos, nu-i mai încăpea de mult în corp şi ameninţa în fiecare moment să erupă şi să-şi azvîrle necurăţenia în *şuvoaie* prin fisurile trupului.

— Întotdeauna se lamentează: de ce n-am fost atentă!

Parcă toată răutatea mamei i s-ar fi acumulat în suflet, sub presiune, îşi spunea el, în timp ce Alejandra îl privea rezemată într-un cot. Şi cuvinte ca fetus, baie, alifii, pîntece, avorturi, pluteau în mintea lui Martin ca rezidurile lipicioase şi greţoase peste apele stătute şi clocite. Şi atunci, ca şi cum ar fi vorbit cu sine însuşi, adăugă că mult timp crezuse că nu-l alăptase fiindcă n-ar fi avut lapte, pînă cînd într-o zi ea îi spusese că nu o făcuse ca să nu se deformeze şi îi explicase că făcuse tot ce îi stătuse în putinţă ca să-l avorteze, în afară de raclaj, fiindcă ura suferinţa tot atît cît adora acadelele şi bomboanele, îi făcea plăcere să citească revistele de radio şi să asculte muzică. Spunea că la fel de mult îi plăcea muzica serioasă, valsurile vieneze şi prinţul Kalender. Care din nefericire nu mai exista.

https://biblioteca-digitala.ro

Astfel că putea să-și închipuie cu ce bucurie l-a primit, după ce a luptat luni de-a rîndul sărind coarda ca boxerii și lovindu-se cu pumnii peste pîntec, motiv pentru care (îi explica mama sa țipînd) el se născuse pe jumătate «zăpăcit» și că a fost o adevărată minune că nu a ajuns într-o cloacă.

Tăcu, mai privi încă o dată pietricica și apoi o aruncă departe

— Poate din cauza asta, adăugă, de cîte ori mă gîndesc la ea, întotdeauna mi se asociază în minte cuvîntul cloacă. Și începu să rîdă.

Alejandra îl privi uimită, fiindcă Martin mai avusese totuși putere să rîdă. Dar văzîndu-i lacrimile, înțelese că ceea ce auzise ea nu era rîs, ci (cum susținuse Bruno) sunetul acela ciudat care la anumite ființe omenești se produce în ocazii cu totul. insolite și care poate, din cauza unor situații precare ale limbajului, e clasificat fie ca rîs, fie ca hohot de plîns; pentru că e rezultatul unei combinații monstruoase de fapte destul de dureroase pentru a produce hohotul (și chiar neconsolatul hohot) și de evenimente destul de grotești pentru a-l transforma în rîs. Se produse astfel o manifestare hibridă și teribilă, poate cea mai teribilă pe care o ființă omenească o poate oferi; și poate cea mai grea de consolat din cauza incertitudinii pe care o determină. La Martin durerile se acumulaseră una cîte una pe spinarea lui de copil, ca o povară crescîndă, disproporționată și totodată grotescă. Simțea că trebuie să se miște cu grijă, mergînd întotdeauna ca un echilibrist ce trebuie să treacă pe sîrmă peste o prăpastie, avînd în spate o povară urît mirositoare. Spectacol care (după judecata lui) făcea să trezească în sufletele spectatorilor un amestec de suferință și de enormă și monstruoasă bucurie, atît de tragicomică era; motiv pentru care nu se considera în drept să se lase în voia unui simplu hohot de plîns, nici chiar în fața unei ființe ca Alejandra, ființă care părea să fi așteptat timp de un secol, și considera că avea datoria (datoria quasi-profesională a unei paiațe căreia i-a trecut prin minte cea mai mare nefericire) de a transforma hohotul de plîns într-o strîmbătură de rîs. Dar, fără îndoială, pe măsură ce îi mărturisise Alejandrei cele cîteva cuvinte, cheie, era cuprins de o senzație de eliberare și pentru moment se gîndi că strîm, bătura sa de rîs putea în sfîrșit să se prefacă într-un enorm, convulsiv și înduioșător hohot de plîns. Prăbușindu-se peste ea, ca și cum în sfîrșit ar fi reușit să traverseze abisul. Așa ar fi făcut, așa ar fi vrut să facă, dar nu a făcut așa; ci doar își înclină ușor capul în piept, întorcîndu-și privirea pentru a-și ascunde lacrimile.

III

Dar acum cînd, după trecerea anilor, Martin vorbea cu Bruno despre acea întîlnire, abia mai rămîneau unele fraze izolate, amintirea unei expresii, a unei mîngîieri, sirena melancolică a vaporului necunoscut: ca niște fragmente de coloane, și dacă vreuna îi mai stăruia în memorie (poate prin uimirea produsă atunci), era fraza pe care ea i-o spusese la acea întîlnire, privindu-l drept în ochi:

— Tu și cu mine avem ceva comun, ceva foarte important.

Cuvinte pe care Martin le ascultă cu surprindere, întrebîndu-se ce ar putea avea el comun cu ființa aceasta prodigioasă?

În cele din urmă, Alejandra îi spusese că trebuia să plece, dar, cu altă ocazie, avea să-i povestească multe lucruri și că — ceea ce lui Martin i se păru și mai ciudat — simțea nevoia să i le povestească.

Cînd se depărtă, îl mai privi încă o dată, ca și cum ea ar fi fost medic și el bolnav, și rosti cîteva cuvinte care s-au întipărit pentru totdeauna în mintea lui Martin:

https://biblioteca-digitala.ro

— Deşi dacă mă gîndesc bine, cred că n-ar trebui să te mai văd niciodată Dar am să te văd fiindcă am nevoie de tine.

Simpla idee, simpla posibilitate ca fata aceea să nu-l mai vadă niciodată îl făcea să moară de disperare. Ce-i păsa lui de motivele pe care ar putea să le aibă Alejandra ca să nu mai vrea să-l vadă? Ceea ce el dorea din toată fiinţa lui era s-o poată vedea.

— Întotdeauna, întotdeauna, spuse cu fervoare.

Ea îi zîmbi şi îi răspunse:

— Da, tocmai pentru că eşti aşa, simt nevoia să te văd.

Şi Bruno se gîndi că Martin ar avea nevoie încă de mulţi ani pînă să priceapă semnificaţia probabilă a acelor vorbe obscure. Şi se gîndi totodată, că, dacă atunci ar fi fost mai în vîstă şi ar fi avut mai multă experienţă, l-ar fi uluit cuvinte ca acelea grăite de o fată de optsprezece ani. Dar tot aşa de uşor i s-ar fi putut părea fireşti; fiindcă ea se născuse matură, sau se maturizase în copilăria ei, cel puţin într-un anumit sens, de vreme ce în alte sensuri lăsa impresia că niciodată nu se va maturiza; ca şi cum o fetiţă care încă se mai joacă cu păpuşile ar fi fost capabilă de înspăimîntătoare înţelepciuni de bătrîn; ca şi cum îngrozitoare întîmplări i-ar fi grăbit apropierea de maturitate şi apoi de moarte, fără să aibă timp să piardă complet toate calităţile copilăriei şi ale adolescenţei.

În momentul în care se despărţeau, după ce făcuseră împreună cîţiva paşi, îşi aminti sau îşi dădu seama că nu stabiliseră o nouă întîlnire. Şi întorcîndu-se alergă după Alejandra.

— Nu-ţi face griji din pricina asta, îi răspunse ea. Am să ştiu eu cum să te întîlnesc oricînd voi avea nevoie de tine.

Fără să reflecteze asupra acestor cuvinte incredibile şi fără a îndrăzni să mai insiste, Martin făcu calea întoarsă.

V

E sigur că de la vîrsta de unsprezece ani nu a mai intrat în nici una din dependinţele casei şi cu atît mai puţin în săliţa aceea care era ca un fel de sanctuar al mamei sale: locul unde ieşind din baie îşi petrecea orele radiotelefonice şi unde îşi termina pregătirile pentru ieşirile sale. Şi tatăl său? Nu-i cunoştea obiceiurile din ultimii ani, îl ştia ferecat în atelier; ca să mergi la baie nu era însă obligatoriu să treci prin săliţă, dar fireşte nu era imposibil. Cocheta poate cu posibilitatea de a fi văzusă astfel de soţul ei? Făcea oare parte din îndîrjita sa ură şi din dorinţa de a-l umili într-un asemenea grad?

Totul era posibil.

Din partea lui, neauzind radio-ul aprins, presupuse că nu se afla acolo, întrucît era de neconceput să rămînă în săliţă în linişte.

În penumbră, pe divan, dublul monstru se frămînta cu nelinişte şi furie.

Colindă prin cartier, ca un somnambul, ceva mai mult de o oră. Apoi se întoarse în camera lui şi se trînti pe pat, unde rămase mult timp privind tavanul şi apoi privirile sale alergară peste pereţi pînă se opriră la ilustraţiile de Billiken [1] pe care le avea prinse cu pioneze încă din copilărie: Belgrano luînd jurămîntul pe drapelul alb-albastru soldaţilor săi, la traversarea rîului Salado.

« Drapelul imaculat » gîndi.

Şi în acelaşi timp îi veniră în minte cuvintele cheie ale existenţei sale: frig, curăţenie, zăpadă, singurătate, Patagonia.

---

[1] Abţibilduri

https://biblioteca-digitala.ro

Se gîndi la vapoare, la trenuri, dar de unde ar fi putut să scoată bani? Atunci își aduse aminte de camionul cel mare care se oprea la garajul din apropierea gării Sola și care, în mod magic, îi atrăsese atenția într-o zi cu inscripția sa: *Transporte Patagónico*. Dacă aveau nevoie de un peon, de un ajutor de șofer, orice?

— Sigur că da, puștiule — îi spuse Bucich, cu țigarea stinsă în colțul gurii.

— Am optzeci și trei de pesoși — spuse Martin.

— Lasă-te de prostii — spuse Bucich.

Părea un gigant de circ, însă puțin încovoiat, cu părul cărunt. Un gigant cu expresia candidă de copil. Martin privea camionul: pe o parte, cu litere cu caractere mari scria *Transporte Patagónico*, iar la spate, cu litere aurite, se putea citi altă denumire

— Haidem, zise Bucich, cu mucul de țigară stins între buze.

Peste pavajul ud și lunecos strălucea pentru o clipă un roșu lăptos și delicvescent. Imediat urma apoi fulgerul violaceu, pentru a fi din nou înlocuit de roșul lăptos al reclamei luminoase: CINZANO-AMERICANO GANCIA. CINZANO AMERICANO GANCIA.

— A venit frigul — comentă Bucich.

Începuse să bureze? Mai degrabă era o ceață cu extrem de fine picături impalpabile. Camionagiul mergea cu pași mari alături de el. Era un om simplu și bun. Poate simbolul a ceea ce Martin căuta în acest exod spre sud. Se simțea protejat și se lăsă în voia gîndurilor. Aici este, zise Bucich. *CHICHIN pizza faină vînzare de băuturi*. Salut, zise Bucich. Salut, zise Chichin, scoțînd din raft sticle cu rachiu de ienupăr « Llave ». Do'pă'ruțe, puștiul ăsta e un prieten. Cu multă plăcere. Plăcerea e a mea, zise Chichin, care purta șapcă și bretele colorate peste o cămașă care făcea ape. Bătrîna? întrebă Bucich. Potrivit, zise Chichin. I-au făcut analizele? Da. Și? Chichin dădu din umeri. Ei, tu știi cum « este » lucrurile astea. Să meargă departe, în sudul înghețat și neted, se gîndea Martin privind portretul lui Gardel [1] în frac, surîzînd cu surîsul lui de ștrengar, dar cu inimă bună și cocarda alb-albastru de pe mașina Masseratti a lui Fangio [2], un grup de fete tinere desbrăcate înconjurate de prieteni ai lui Chichin și multe alte fotografii din Boca, sub care se citea cuvîntul Campioni [3], precum și alta cu Torito de Mataderos [4] în tricou de antrenament, în clasica lui poziție de gardă. Și Tito? întrebă Bucich. Acum vine și el, răspunse Chichin. Și duminică? Da ce știu eu? răspunse Chichin înciudat, mă jur că nu-mi mai fac sînge rău, în timp ce ea continuă să asculte bolerouri, să se depileze, să mănînce caramele, aruncînd hîrtiile lipicioase peste tot; sînge rău pentru nimic, zice Chichin, adică cum s-ar spune nimic din nimic, eh, o lume împuțită și scîrboasă, în timp ce ștergea cu furie tăcută un pahar și repeta, te rog să fugim spre o lume curată, rece, cristalină; pînă ce lăsînd paharul și privindu-l în față pe Bucich exclamă: să pierzi asemenea podoabă, în vreme ce camionagiul clipea din ochi, urmărind problema cu atenția cuvenită și comentînd ghinionul, iar în timpul ăsta Martin continua să audă bolerouri, simțindu-se într-o atmosferă grea de baie, de alifii și desodorante, aer cald și tulbure, baie caldă, corp cald, pat cald, în timp ce un bărbat slab și nervos care spunea Salu' și Chichin zicea salu'. Humberto J. Arcangelo vă salută, salu Puchito, băiatul e un prieten al meu, cu multă plăcere, plăcerea e a mea, zise scrutîndu-l cu niște ochișori de pasăre, cu o expresie de neliniște pe care întotdeauna Martin a surprins-o la Tito, ca și cum ar fi pierdut ceva foarte prețios și ar căuta prin toate părțile, cercetînd cu repeziciune și închietudine.

[1] Un mare cîntăreț argentinian de tangouri, mort într-un accident

[2] Un celebru automobilist argentinian, cîștigător a numeroase trofee sportive internaționale.

[3] E vorba de o vestită echipă de footbal din Buenos Aires, *Boca juniors*.

[4] Boxer argentinian, idolul periferiilor din Buenos Aires în perioada anterbelică.

https://biblioteca-digitala.ro

— Tîrfa a mare cu alde dracu roşu.

— Zi-i tu, zi-i. Povesteşte-i ăstuia.

— Să fiu sincer, tu, cu camionul, scapi de oricine.

— Apoi eu, repeta Chichin, nu-mi fac sînge rău. Aşa cum se spune, nimic, absolut nimic. Îţi jur pe amintirea maică-mi. Cu schilodul ăla. Te rog. Povesteşte ăstuia. Povesteşte-o.

Humberto J. Arcangelo, cunoscut sub numele de Tito, rosti:

— Curată murdărie.

Şi se aşeză la o masă aproape de fereastră, scoase ziarul *Critica*, pe care-l purta întotdeauna la el şi scobindu-se în dinţii cariaţicu o scobitoare pe care o ţinea tot timpul în gură, îndreptă o privire întunecată spre strada Pinzón. Mic de statură şi cu umerii înguşti, cu un costum vărgat, părea că meditează la soarta generală a lumii.

După o clipă îşi întoarse privirea spre tejghea şi spuse:

— Duminica asta a fost tragică. Pierdem ca nişte tîmpiţi, cîştigă San Lorenzo[4], cîştigară milionarii, pînă şi Tigre[5] cîştigă. Vrei să-mi spui unde-o s-ajungem?

Îşi aţinti ochii spre prietenii săi, parcă i-ar fi luat ca martori, apoi îşi întoarse din nou privirea spre stradă şi scobindu-se în dinţi spuse:

— Ţara asta nu mai are scăpare.

Nu se poate, îşi spuse, cu mîna oprită pe rucsac, *nu se poate*. Şi totuşi tusea, tusea şi scîrţîielile acelea . . .

Mulţi ani după aceea, se mai gîndea, aducîndu-şi aminte de acel moment: *ca locuitori solitari a două insule apropiate, dar separate prin prăpăstii fără fund*. Mulţi ani după aceea, cînd tatăl său putrezea în mormînt, înţelegînd că bietul om suferise cel puţin ca şi el şi că, poate, din insula aceea apropiată, dar de neatins, în care locuia (în care supravieţuia) i-ar fi făcut vreodată un gest tăcut dar patetic cerîndu-i ajutorul, sau cel puţin înţelegerea şi dragostea lui. Dar astea le înţelegea de-abia după durele lui experienţe, cînd era prea tîrziu, aşa cum se întîmplă întotdeauna.

Astfel că acum, în acest prezent prematur (ca şi cum timpul s-ar fi distrat prezentîndu-se înainte de data cuvenită, pentru ca lumea să-şi facă reprezentări atît de groteşti şi primare ca acelea din tablourile unor amatori cărora le lipseşte experienţa şi sînt ca un Othelo care încă nu a iubit), în acest prezent care ar fi trebuit să fie viitor, intra pe furiş tatăl său, urca scările pe care de atîţia ani nu mai circulase. Şi, cu spatele la uşă, Martin îl simţi cum apărea ca un intrus, îi auzea gîfîitul de tuberculos şi intui aşteptarea lui nehotărîtă. Cu o deliberată cruzime se prefăcu că nu-l remarcă. *Sigur, a citit scrisoarea mea şi vrea să mă reţină*. Pentru ce să-l reţină? Ani şi ani de-a rîndul de-abea schimbau o vorbă. Se zbătea între resentiment şi compătimire. Resentimentul îl împingea să nu se uite la el, să ignoreze intrarea lui în cameră ceea ce era încă şi mai rău, să-l facă să înţeleagă că voia să-l ignoreze. Dar întoarse capul. Da, întoarse capul şi îl văzu aşa cum şi-l imaginase: cu amîndouă mîinile ţinîndu-se de balustradă, odihnindu-se după efortul depus, cu moţul său de păr cărunt căzut pe frunte, cu ochii aprinşi de febră şi puţin holbaţi, surîzînd uşor cu o expresie de vinovăţie care-l scîrbea pe Martin, zicîndu-i « acum douăzeci de ani aveam atelierul aici », aruncînd apoi o privire circulară asupra podului casei şi poate simţind aceeaşi senzaţie pe care o are un călător care, îmbătrînit şi deziluzionat, se întoarce în satul tinereţii, după ce a colindat ţări şi mări care pe timpuri îi înflăcăraseră imaginaţia şi-i deşteptaseră dorinţele. Apropiindu-se de pat se aşeză pe marginea lui, ca şi cum nu ar fi fost autorizat să ocupe destul spaţiu sau să stea

---

[4], [5]. Echipe de fotbal din Argentina.

https://biblioteca-digitala.ro

excesiv de comod. Ca să rămînă apoi mult timp în tăcere, respirînd cu greutate, nemişcat ca o statuie neînsufleţită. Cu vocea stinsă, spuse:

— A fost un timp cînd eram prieteni.

Ochii săi, gînditori, se iluminară privind în depărtare.

— Mi-aduc aminte că o dată, în Parcul Retiro . . . Tu să fi avut . . . să vedem . . . patru, poate cinci ani . . . da, da, . . . cinci ani . . . voiai să mergi singur în automobilele electrice, dar eu nu te-am lăsat, mi-era teamă să nu te sperii ciocnindu-te cu alte maşini.

Rîse încet, cu nostalgie.

— Apoi, cînd ne întorceam acasă, te-ai dat în căluşei, care erau pe atunci pe un teren viran de pe strada Garay. Nu ştiu de ce îmi aduc mereu aminte de tine cum la fiecare ocol treceai prin faţa mea. Vîntul îţi umfla cămăşuţa, o cămăşuţă cu dungi albastre. Se înserase, de-abia se mai vedea.

Rămase gînditor şi apoi repetă, ca şi cum ar fi fost ceva foarte important:

— O cămăşuţă cu dungi albastre, da. Mi-aduc aminte foarte bine.

Martin continuă să tacă.

— Pe atunci mă gîndeam că o dată cu trecerea anilor o să ajungem să fim prieteni, că între noi o să poată exista . . . un fel de prietenie . . .

Continuă să surîdă cu un zîmbet culpabil, ca şi cum speranţa aceea a lui ar fi fost ridiculă, o speranţă la care el nu avea nici un drept. Ca şi cum ar fi comis o mică hoţie, profitînd de lipsa de experienţă a lui Martin.

Fiul său îl privi, cu coatele sprijinite pe genunchi, încovoiat, cu privirea pierdută într-un punct îndepărtat.

— Da . . . acum totul s-a schimbat.

Luă în mînă un creion care se afla pe pat şi-l examină cu o expresie meditativă.

— Să nu crezi că nu te înţeleg . . . Cum am putea să fim prieteni? Trebuie să mă ierţi, micul meu Martin . . .

— Eu n-am ce să-ţi iert.

Dar tonul aspru din cuvintele lui contrazicea afirmaţia.

— Vezi? Mă urăşti. Şi să nu crezi că nu te înţeleg.

Martin ar fi vrut să adauge: « nu e adevărat, nu te urăsc », dar ceea ce era monstruos desigur era că îl ura. Această ură îl făcea să se simtă mai nefericit şi-i mărea singurătatea. Cînd o vedea pe mama sa cum se boieşte şi iese în stradă fredonînd vreun bolero, ura faţă de ea se extindea asupra tatălui său şi se oprea la el, de parcă el ar fi fost adevăratul destinatar.

— Fireşte, Martin, îmi dau seama că nu poţi fi mîndru de un pictor ratat.

Ochii lui Martin se umplură de lacrimi.

Dar rămîneau suspendaţi în marea lor ranchiună, ca picăturile de ulei în oţet, fără să se amestece. Strigă:

— Nu spune asta, tată.

Tatăl său îl privi emoţionat, surprins de reacţia lui.

Aproape în neştire, Martin strigă cu ură:

— Asta e o ţară scîrnavă. Aici singurii oameni care triumfă sînt neruşinaţii.

Tatăl său îl privi tăcut, fix. Apoi negînd cu capul, comentă:

— Nu, Martin, să nu crezi asta.

Privi lung creionul pe care-l ţinea în mînă şi, după o clipă, continuă:

— Trebuie să fim drepţi. Eu sînt un om de nimic şi un ratat în toată regula şi pe bună dreptate: n-am nici talent, nici forţă. Asta e adevărul.

Martin începu să se retragă din nou spre insula lui. Era ruşinat de patetismul acelei scene şi resemnarea tatălui său începea să-l înăsprească din nou.

https://biblioteca-digitala.ro

Tăcerea deveni atît de intensă și jenantă, încît tatăl său se ridică să plece. Probabil înțelesese că hotărîrea era irevocabilă și că, în afară de aceasta, abisul dintre ei era prea mare și definitiv. Se apropie de Martin și îl strînse cu mîna dreaptă de braț; ar fi vrut să-l îmbrățișeze, dar cum ar fi putut s-o facă?

— Bine . . . murmură.

Oare Martin ar fi spus ceva drăgăstos, atunci, dacă ar fi știut că acelea erau ultimele cuvinte pe care le mai auzea de la tatăl său?

Ai mai putea să fii atît de dur cu semenii tăi — spunea Bruno — dacă ai ști cu adevărat că într-o zi au să moară și că nimic din ceea ce le-ai spus nu se va mai putea apoi rectifica?

Văzu cum tatăl său se îndepărta pe scară. Și văzu de asemenea că înainte de a dispărea, își întoarse capul, cu o privire pe care de-a lungul anilor, după moartea lui, Martin avea să și-o aducă aminte cu disperare.

Și cînd îl auzi tușind, în timp ce cobora scara, Martin se trînti pe pat și plînse. Abia cîteva ore mai tîrziu avu puterea să-și termine de aranjat rucsacul. Cînd ieși în stradă erau orele două noaptea și în atelierul tatălui său văzu lumină.

— E-acolo, se gîndi. Măcar trăiește, încă mai trăiește.

În timp ce se îndrepta spre garaj, își spuse că ar fi trebuit să simtă o mare eliberare, dar nu o simțea. O surdă apăsare îl împiedica. Mergea din ce în ce mai încet. În sfîrșit, se opri și ezită. De fapt ce voia?

VII

— Pînă am ajuns să o văd din nou s-au petrecut multe lucruri . . . la mine acasă. N-am mai vrut să trăiesc acolo, m-am gîndit să plec în Patagonia, am vorbit cu camionagiul care se numește Bucich, nu ți-am vorbit niciodată de Bucich? dar în dimineața aceea . . . În sfîrșit, n-am mai plecat în sud. Și, desigur, nu ma-m mai întors nici acasă.

Tăcu, străduindu-se în acest timp să-și reamintească.

— Am revăzut-o în același loc din parc, dar de-abea în februarie 1955. N-am încetat niciodată să merg în parc ori de cîte ori era posibil. Și, desigur, nu mi s-a părut că am întîlnit-o datorită acestei așteptări în același loc.

— Atunci cum?

Martin se uită la Bruno și spuse:

— Fiindcă ea a vrut să mă întîlnească.

Bruno păru că nu înțelege.

— Da, dacă v-ați întîlnit în același loc, a fost fiindcă a vrut să te întîlnească.

— Nu, nu asta vreau să spun. La fel m-ar fi întîlnit în oricare altă parte. Înțelegi? Ea știa unde și cum să mă întîlnească oricînd voia. Asta vreau să spun. Faptul că am așteptat-o acolo, pe aceeași bancă, luni în șir, a fost o altă naivitate a mea.

După ce medită cîteva clipe, adăugă, uitîndu-se la Bruno, ca și cum ar fi vrut să-i ceară o explicație.

— Pentru asta, pentru că *ea* m-a căutat, cu întreaga ei voință, în mod deliberat, pentru asta mi se pare mai inexplicabil ca apoi . . . într-o asemenea manieră . . .

Continuă să se uite țintă la Bruno, iar acesta rămase cu privirile fixate la fața aceea pustiită și suferindă.

— Înțelegi?

— Ființele umane nu sînt logice, îi replică Bruno. În afară de asta, e aproape sigur că aceleași motive care au determinat-o să te caute, la fel au împins-o să . . .

Era gata să spună: « să te părăsească », dar se stăpîni și se corectă: « să se îndepărteze ».

https://biblioteca-digitala.ro

Martin îl privi un moment, apoi se cufundă în gîndurile lui, rămînînd o bucată de timp tăcut. Apoi explică cum reapăruse ea.

Se întunecase de-a binelea, şi nu mai putea să corecteze şpaltul, astfel că nu-i mai rămînea decît să privească arborii sprijinindu-se de spătarul băncii. Pe nesimţite îl furase somnul.

Visa că se afla într-un vapor părăsit, cu velatura distrusă, pe un fluviu mare, în aparenţă liniştit, dar adînc şi încărcat de mister. Era în amurg şi peisajul părea singuratic şi tăcut, dar era de presupus că în selva care se înălţa ca un zid la marginile marelui fluviu de desfăşura o viaţă secretă şi plină de primejdii. Cînd deodată, o voce care părea că vine din adîncurile selvei îl făcu să se înfioare. Nu reuşi să înţeleagă ce spunea, dar îşi dădu seama că i se adresa lui, lui Martin. Vru să se ridice, dar ceva îl împiedica. Se zbătu, fără îndoială, să se ridice fiindcă auzea de fiecare dată cu tot mai mare intensitate enigmatica şi îndepărtata voce care îl chema şi (acum sesiza) îl chema cu nelinişte, ca şi cum ar fi fost într-un înspăimîntător pericol şi el, numai el, ar fi fost în stare să o salveze. Se deşteptă zguduit de teamă şi aproape sărind de pe bancă.

Era ea.

Îl zgîlţîise bine şi acum îi spunea, cu un rîs aspru:

— Scoală-te, leneşule.

Speriat, speriat şi buimăcit de contrastul dintre vocea terorizată şi rugătoare din somn şi aceea nepăsătoare a Alejandrei pe care o avea acum în faţa lui, nu fu în stare să scoată nici o vorbă.

Văzu că ea strîngea cîteva din foile de corectat care îi căzuseră sub bancă în timpul somnului.

— Desigur că patronul acestei întreprinderi nu e Molinari, comentă ea rîzînd.

— Care întreprindere?

— Asta care-ţi dă de lucru, nerodule.

— E tipografia López.

— Oricare ar fi, dar în mod sigur nu e Molinari.

N-a înţeles nimic. Şi, cum s-a mai întîmplat de multe ori, Alejandra nu şi-a dat osteneala să-i explice. Se simţea — îşi aminti Martin — ca un elev slab în faţa unui profesor ironic.

Îşi orîndui corecturile şi această treabă mecanică îi dădu răgaz ca să-şi revină din emoţia pe care i-o produsese întîlnirea aceea atît de mult dorită. Şi la fel ca de multe ori în trecut, tăcerea şi incapacitatea sa de a purta un dialog erau compensate de Alejandra, care întotdeauna sau aproape întotdeauna îi ghicea gîndurile.

Îi răvăşi părul cu mîna, cum obişnuiesc să facă persoanele mari cu copiii.

— Ţi-am explicat că am să te văd, ţi-aduci aminte? Dar nu ţi-am spus cînd.

Martin o privi încruntat.

— Ţi-am spus oare că am să te văd curînd?

— Nu.

Şi astfel (explică Martin) începu teribila istorie. Totul fusese inexplicabil. Cum nu ştiai niciodată ce se va întîmpla, se întîlneau în locuri atît de absurde, ca hall-ul Băncii Provinciei, sau chiar pe podul Avellaneda. Şi la orice oră, chiar şi la două noaptea. Totul era neprevăzut, nimic nu se putea pronostica, nici explica, nici momentele de glumă, nici furiile ei, nici zilele cînd se întîlnea cu el şi nu deschidea gura, pînă cînd, în cele din urmă, pleca tot aşa de enigmatică cum venise. Nici lungile sale dispariţii. « Şi fără îndoială a fost perioada cea mai minunată din viaţa mea ». Dar el ştia că nu putea dura pentru că totul era frenetic şi era, ţi-am mai spus-o, nu?, ca o succesiune de erupţii de benzină într-o noapte furtunoasă. Chiar dacă uneori, de foarte puţine ori, e adevărat, părea să petreacă momente de odihnă,

https://biblioteca-digitala.ro

ca şi cum ar fi fost bolnavă şi el ar fi fost un sanatoriu sau un loc cu soare la poalele munţilor, unde ea s-ar fi retras în linişte. Alteori apărea frămîntată şi părea ca şi cum el ar fi putut să-i ofere apă sau vreun leac, ceva care îi era absolut necesar, pentru a se înapoia în acel teritoriu obscur şi sălbatic în care părea că trăieşte.

— Şi, în care eu niciodată nu am putut să intru, încheie el, uitîndu-se ţintă în ochii lui Bruno.

VIII

— Aici este, spuse.

Se simţea intensul parfum de iasomie. Gardul era foarte vechi, şi era pe jumătate acoperit cu glicină. Poarta, ruginită, se mişca greu, cu scrîşnete prelungi.

În mijlocul obscurităţii străluceau bălţile formate de pe urma ploilor recente. Se vedea o cameră luminată, dar tăcerea se potrivea mult mai bine cu o casă nelocuită. Ocoliră o grădină părăsită, acoperită cu buruieni, trecînd pe o cărăruie care se afla alături de o galerie laterală, susţinută de coloane de fier. Casa era foarte veche, ferestrele dădeau spre galerie şi mai păstrau încă gratiile coloniale; marile dale erau, desigur, din vremea aceea, căci erau îngropate în pămînt, uzate şi sparte.

Se auzi un clarinet, o frază fără structură muzicală, lîncedă, dezarticulată şi obsedantă.

— Şi asta ce mai e? întrebă Martin.

— Unchiul Bebe, explică Alejandra, nebunul.

Străbătură un coridor foarte îngust printre arbori foarte bătrîni (Martin simţea acum un intens parfum de magnolie) şi o luară apoi pe o potecă pavată cu cărămizi care se termina la picioarele unei scări în formă de melc.

— Acum, atenţie. Urmează-mă încet.

Martin se poticni de ceva: o căldare sau o ladă.

— Nu ţi-am spus să mergi cu grijă? Aşteaptă.

Se opri şi aprinse un chibrit, a cărui flacără o proteja cu palma şi se apropie apoi de Martin.

— Dar, Alejandra, nu există nici o lampă pe aici?

Auzi un rîs sec şi răutăcios.

— Lampă? Hai, vino, ţine-te de mine şi urmează-mă.

— Asta se potriveşte pentru orbi.

Simţi că Alejandra se opri de parcă ar fi fost paralizată în urma unei descărcări electrice.

— Ce s-a întîmplat, Alejandra? întrebă Martin alarmat.

— Nimic — răspunse ea sec — dar te rog să nu mai vorbeşti niciodată de orbi.

Martin îi puse mîinile pe şolduri şi o urmă, atent, prin întuneric. În timp ce suiau încet, cu multe precauţiuni, scara metalică ruptă în multe părţi şi nesigură în altele din cauza ruginii, simţea pentru prima oară sub mîinile lui corpul Alejandrei, atît de aproape şi în acelaşi timp atît de departe şi misterios. Ceva, o înfiorare, o ezitare exprimă senzaţia aceea subtilă, şi atunci ea întrebă ce se întîmplă şi el îi răspunse, cu tristeţe, « nimic ». Şi cînd ajunseră sus, în timp ce Alejandra încerca să descuie cu greutate încuietoarea, spuse « asta e vechea verandă ».

— Verandă?

— Da, pe aici nu erau decît vile la începutul secolului trecut. Aici veneau să-şi petreacă sfîrşitul săptămînii cei din familiile Olmos şi Acevedo.

Rîse.

— În epoca în care Olmos-ii nu erau nişte hămesiţi de foame şi . . . nişte nebuni.

https://biblioteca-digitala.ro

— Cei din familia Acevedo? întrebă Martin. Care Acevedo? Ăla care a fost vicepreşedinte?

— Da, ăla.

În sfîrşit, cu mari eforturi, reuşi să descuie vechea uşă. Ridică mîna şi aprinse lumina.

— Buun ! — spuse Martin — cel puţin aici există o lampă. Credeam că în casa asta se folosesc numai lumînările.

— Ei, n-o să-ţi vină să crezi. Bunicul Pancho nu foloseşte altceva decît lampa cu petrol. Zice că electricitatea îi face rău la ochi.

Martin străbătu cu privirea camera, ca şi cum ar fi străbătut o parte din sufletul Alejandrei. Tavanul era căzut şi se vedeau marile grinzi de lemn. Se afla acolo un divan acoperit cu un poncho şi un ansamblu de mobile care păreau scoase de la licitaţie : din diferite epoci şi stiluri, şi toate zdrenţuite şi pe cale de a se prăbuşi.

— Vino, mai bine aşează-te pe pat. Aici fotoliile sînt periculoase.

Pe un perete era o oglindă, aproape opacă, din epoca venețiană, cu o pictură în partea superioară. Se aflau de asemenea resturile unui scrin şi ale unei mese de scris, precum şi o gravură şi o litografie prinse pe pereţi cu pioneze.

Alejandra aprinse o maşină de spirt şi se apucă să facă o cafea. În timp ce apa se încălzea, puse un disc.

— Ascultă — spuse, gînditoare şi privind în tavan, în timp ce trăgea cu sete din ţigară.

Se auzi o muzică patetică şi tumultuoasă.

Apoi, brusc, opri patefonul.

— Acum n-am chef să-l aud.

Continuă să pregătească cafeaua.

— La premieră, Brahms însuşi cînta la pian. Ştii ce s-a întîmplat?

— Nu.

— L-au fluierat. Îţi dai seama cum sînt oamenii?

— Ei, poate . . .

— Ce, poate? strigă Alejandra, poate vrei să spui că umanitatea nu e o mare înşelătorie?

— Dar şi muzica asta e umanitatea . . .

— Ascultă, Martin — comentă ea în timp ce turna cafeaua în ceşti — ăştia sînt cei care suferă pentru rest. Şi restul nu sînt altceva decît feciori de căţea, cretini sau mai ştiu eu ce.

Aduse cafeaua.

Se aşeză pe marginea patului şi rămase gînditoare.

Apoi puse din nou discul un minut.

— Ascultă-l, ascultă-l pe ăsta. Îţi dai seama, Martin, ce cantitate de suferinţă a trebuit să se producă în lume ca să fie compusă muzica asta?

În timp ce închidea patefonul, comentă :

— Formidabil.

Îşi termină de băut cafeaua în tăcere, apoi puse ceaşca jos pe duşumea.

În tăcerea care se lăsase, dintr-odată, prin fereastra deschisă se auzi clarinetul, ca şi cum un copil şi-ar fi plimbat degetele pe o hîrtie.

— Ziceai că e nebun?

— Nu-ţi dai seama? Asta e o familie de nebuni. Tu ştii cine a trăit în acest pod, timp de optzeci de ani? Domnişoara Escolàstica. Ştii că înainte era la modă să ai un nebun închis în vreo cameră din fundul curţii. Bebe e mai degrabă un nebun blînd, un fel de idiot şi în orice caz nu poate să facă rău nimănui cu clarinetul. Esco-

https://biblioteca-digitala.ro

lástica, la fel, era o nebună blîndă. Ştii ce i s-a întîmplat? Vino — se ridică şi se duse cu el pînă la litografia care era prinsă în perete cu patru pioneze — uite, sînt rămăşiţele legiunii lui Lavalle, la trecătoarea de la Humanuaca. Ăsta e colonelul Pedernera. Ăl de alături e Pedro Echagüe. Şi bărbosul ăsta, la dreapta, este colonelul Acevedo. Bonifacio Acevedo, fratele bunicului pe care l-a avut bunicul Pancho. Lui Pancho îi spunem bunic, dar în realitate e străbunic.

Continuă să privească.

— Ăstălalt e sublocotenentul Caledonio Olmos, tatăl bunicului Pancho, adică răstrăbunicul meu . . . Bonifacio a trebuit să fugă la Montevideo. Acolo s-a căsătorit cu o uruguayană, o fată pe care o chema Encarnación Flores şi acolo s-a născut Escolástica. Halal, ce mai nume ! Înainte de a se naşte fata, Bonifacio s-a alăturat legiunii şi niciodată nu şi-a văzut copila, pentru că campania a durat doi ani, de la Humahuaca au trecut în Bolivia, unde a rămas cîţiva ani. A fost şi în Chile cîtva timp. În '52, la începutul lui '52, după treisprezece ani de cînd nu-şi mai văzuse soţia care trăia aici, în vila asta, comandantul Bonifacio Acevedo, care se afla în Chile, cu alţi exilaţi, fu cuprins de tristeţe şi veni la Buenos Aires travestit în cărăuş.

Se spunea că Rosas [1] urma să cadă dintr-un moment în altul, că Urquiza s-ar pregăti să intre în Buenos Aires, trecîndu-l prin foc şi sabie, dacă va fi nevoie. Dar el nu vru să aştepte şi plecă. Cineva l-a denunţat, altfel nu se explică. Cînd sosi la Buenos Aires, îl şi pescuiră. Îl înjunghiară, apoi trecură prin faţa casei şi bătură la o fereastră. Cînd aceasta se deschise, îi aruncară capul în salon. Encarnación muri de inimă rea, iar Escolástica înnebuni. Peste cîteva zile Urquiza intră în Buenos Aires. Trebuie să ai în vedere că Escolástica a fost crescută vorbindu-i-se zi de zi de tatăl său şi arătîndu-i-se portretul.

Dintr-un sertar de la scrin scoase o miniatură în culori.

— Cînd era locotenent de cuirasieri în campania din Brazilia.

Uniforma strălucitoare, tinereţea, graţia contrastau cu figura bărboasă din vechea fotografie.

— Oamenii lui Rosas erau făcuţi foc din cauza răscoalei lui Urquiza. Dar ştii ce a făcut Escolástica? Cînd mamă-sa leşinase, ea luă în braţe capul lui tată-său şi alergă pînă aici. Aici s-a închis cu capul tatălui ei, şi n-a mai ieşit pînă în anul 1932.

— În 1932?

— Da, în 1932. A trăit optzeci de ani, aici, închisă cu capul tatălui ei. Aci îi aduceau mîncarea. Niciodată n-a ieşit şi nici n-a vrut să iasă. Altceva: cu viclenia pe care o au nebunii, ascunsese capul, astfel că nimeni nu l-a putut scoate. Desigur, l-ar fi putut găsi, dacă l-ar fi căutat, dar ea devenea furioasă şi era cu neputinţă să o înşeli. « Trebuie să scot ceva din scrin », îi spuneau. Dar nu era nimic de făcut. Şi nimeni, niciodată, n-a putut să scoată nimic nici din scrin, nici de la masa de scris, nici din valizele ei. Şi pînă muri, în 1932, totul rămase cum fusese în 1852. Mă crezi?

— Pare cu neputinţă.

— E adevărul adevărat. Şi eu m-am întrebat de multe ori cum mînca, cum făceau curăţenia camerei. Îi duceau mîncarea şi obţineau îngăduinţa să facă un minim de curăţenie. Escolástica era o nebună paşnică şi chiar vorbea normal aproape despre toate, cu excepţia tatălui său şi a capului acestuia. Timp de optzeci de ani niciodată nu a vorbit despre tatăl său ca despre un om mort. Vorbea la prezent, vreau să spun ca şi cum ar fi fost în 1852 şi ca şi cum ar fi avut doisprezece ani şi ca şi cum tatăl său ar fi fost în Chile şi l-ar fi aşteptat să vină dintr-un moment în altul. Era o bătrînă liniştită. Dar viaţa ei şi pînă şi limbajul se opriseră în 1852, ca şi cum Rosas s-ar fi

[1] Juan Manuel de Rosas, dictator argentinian foarte abil şi crud (1793—1877)

https://biblioteca-digitala.ro

aflat încă la putere. « Cînd omul ăsta o să cadă », zicea semnalînd cu capul în afară, unde apăruseră tramvaiele electrice și guverna Yrigoyen. Se pare că mari regiuni din universul în care trăia erau dominate de vid sau poate erau închise cu cheia și le ocolea cu istețime, pentru a evita să se vorbească de astfel de lucruri, ca și cum nevorbind de ele n-ar mai fi existat și, ca atare, nici moartea tatălui său n-ar fi existat. Abolise tot ce era legat de uciderea lui Bonifacio Acevedo.

— Și ce s-a întîmplat cu capul?

— În 1932 a murit Escolástica, și în sfîrșit au putut revizui scrinul și geamantanul comandantului. Era învelit în cîrpe (se pare că bătrîna îl scotea în toate nopțile și îl așeza pe masa de scris) petrecîndu-și orele privindu-l sau chiar, poate, dormea cu el alături, ca o vază de flori. Era mumificat și micșorat, desigur. Și așa a rămas.

— Și pe urmă?

— Ei, cum pe urmă? Ce vroiai să se facă cu capul? Ce se poate face în asemenea situație?

— Păi, nu știu. Toată povestea asta e atît de absurdă, nu știu.

— Și mai ales să ai în vedere ce e familia mea, vreau să spun Olmos-ii, nu Aceved-ii.

— Ce e cu familia ta?

— Mai e nevoie să mă întrebi? Nu-l auzi pe unchiul Bebe cîntînd la clarinet? Nu vezi cum trăim? Spune-mi, mai știi pe altcineva care să aibă numele ăsta în țara asta și care să trăiască în Barracas, între fabrici și aziluri? Atunci ai să înțelegi că nimic normal nu se putea întîmpla cu capul, pe lîngă faptul că nimic din ceea ce ar putea să se întîmple cu un cap fără corpul corespunzător nu poate fi normal.

— Și atunci?

— Păi, foarte simplu, capul continuă să rămînă în casă.

Martin tresări.

— De ce te sperii? Ce altceva s-ar fi putut face? Să faci un sicriu mic și o înmormîntare mitititică pentru cap?

Pe Martin îl apucă un rîs nervos, în timp ce Alejandra rămase serioasă.

— Și unde îl țin?

— Îl ține bunicul Pancho, jos, într-o cutie de pălării. Vrei să-l vezi?

— Pentru dumnezeu, exclamă Martin.

— Ce te-a apucat? E un cap frumos și am să-ți spun că mie îmi face bine să-l văd din cînd în cînd, în mijlocul atîtor murdării. Ei erau cel puțin bărbați adevărați și își riscau viața pentru lucrurile în care credeau. Îți spun un secret, aproape toată familia mea a fost unitaristă; dar nici Fernando, nici eu nu mai sîntem acum.

— Fernando? Cine e Fernando?

Alejandra tăcu brusc, ca și cum ar fi spus ceva de prisos.

Martin rămase surprins. Avu senzația că Alejandra spusese ceva involuntar. Se ridică, merse pînă la măsuța unde avea reșoul și puse apă la încălzit în timp ce-și aprindea o țigară. Apoi se duse la fereastră.

— Vino — spuse, — ieșind din cameră.

Martin o urmă. Noaptea era intensă și luminoasă. Alejandra merse pe terasă spre partea dinainte și apoi se sprijini de balustradă.

— Altădată — spuse — se vedea de aici cum sosesc vapoarele pe Riachuelo.

— Și acum, cine trăiește aici?

— Aici? Ei, din vilă n-a mai rămas aproape nimic. Înainte era un grup de case. Apoi au început să vîndă. Fabrica aceea și hangarele de lîngă ea, toate aparțineau

https://biblioteca-digitala.ro

înainte vilei. De cealaltă parte sînt azilurile. Toată partea din spatele casei de asemenea s-a vîndut. Şi tot ce a rămas e ipotecat şi în orice moment poate fi scos la licitaţie.

— Şi nu-ţi pare rău?

Alejandra ridică din umeri.

— Nu ştiu, poate că regret pentru bunicul. Trăieşte în trecut şi o să moară fără să înţeleagă ce s-a petrecut în ţara asta. Ştii ce se întîmplă cu bătrînul? Nu ştie ce e murdăria, înţelegi? Şi acum nu are nici timp, nici talent ca să ajungă să o cunoască. Nu ştiu dacă e mai bine sau mai rău. Odată ne-au scos casa la licitaţie şi a trebuit să mă duc la Molinari ca s-o opresc.

— Molinari?

Martin auzea a doua oară acest nume.

— Da, o specie de animal mitologic. Ca şi cum un porc ar conduce o societate anonimă.

Martin o privi, şi Alejandra adăugă surîzînd:

— Avea un anumit fel de legătură. Îţi dai seama că dacă ne scot la licitaţie bătrînul moare.

— Tatăl tău?

— Nu omule, bunicul.

— Şi pe tatăl tău nu-l preocupă situaţia asta?

Alejandra avu o expresie care putea fi strîmbătura unui explorator pe care l-ai întreba dacă în Amazonia e destul de dezvoltată industria automobilistică.

— Tatăl tău — insistă Martin, din pură timiditate, pentru că simţea că îi scăpase o nerozie (deşi nu-şi dădea seama de ce) şi că ar fi fost mai bine să nu insiste.

— Tatăl meu nu e niciodată aici — se mărgini să precizeze Alejandra, cu o voce care se deosebea de cea obişnuită.

Martin, întocmai ca acei care învaţă să meargă pe bicicletă şi trebuie să meargă mereu înainte ca să nu cadă şi care, printr-un adevărat mister, pînă la urmă se poticnesc întotdeauna de un copac sau de vreun obstacol, întrebă:

— Locuieşte în altă parte?

— Ţi-am spus că nu trăieşte aici!

Martin se înroşi tot.

Alejandra se duse în altă parte a terasei şi rămase acolo mult timp. Apoi se întoarse şi se sprijini cu coatele de balustradă, aproape de Martin.

— Mama mea a murit cînd eu aveam numai cinci ani. Şi cînd am împlinit unsprezece l-am întîlnit pe tatăl meu aici cu o femeie. Dar acum cred că trăia cu ea cu mult înainte de a fi murit mama.

Cu un rîs care se asemăna cu rîsul normal aşa cum un cocoşat se aseamănă cu un om sănătos, adăugă:

— În acelaşi pat în care dorm eu acum.

https://biblioteca-digitala.ro

Își aprinse o țigară și, la lumina chibritului, Martin observă că pe fața ei mai rămăseseră resturi din rîsul anterior, cadavrul rău mirositor al cocoșatului.

Apoi, în obscuritate, vedea cum țigara Alejandrei se aprindea la răstimpuri. Fuma sugînd țigara cu o aviditate neliniștită și concentrată.

— Atunci am fugit de acasă, spuse.

●

Se înapoiară în cameră. Alejandra merse pînă la noptieră și scoase două pilule roșii dintr-un tub. Apoi se așeză pe marginea patului și lovind cu palma mîinii sale stîngi alături de ea îi spuse lui Martin:

— Ia loc!

În timp ce el se așeza, ea înghiți fără apă două pilule. Apoi se trînti pe pat cu picioarele ghemuite aproape de băiat.

— Vreau să mă odihnesc puțin — îi explică ea, închizînd ochii.

— Bine, atunci mă duc, spuse Martin.

— Nu, să nu pleci — gunguri ea, ca și cum ar fi fost pe punctul de a adormi. Vreau să stăm de vorbă apoi numai un moment . . .

Și începu să respire adînc, adormită dintr-o dată.

Își lăsase să-i cadă pantofii jos și picioarele sale desculțe erau aproape de Martin, care rămăsese perplex și încă tulburat de cele povestite de Alejandra pe terasă: totul era absurd, totul se întîmpla potrivit unei urzeli absurde și orice ar fi făcut sau ar fi lăsat să fie făcut părea nepotrivit.

Ce făcea el? Se simțea stupid și stîngaci. Dar, din motive pe care nu ajungea să le înțeleagă, părea că ea ar avea nevoie de el: nu fusese în căutarea lui? Nu-i povestise experiențele ei cu Marcos Molinari? Nimănui altcuiva, se gîndi cu mîndrie și perplexitate, nimănui nu i le mai povestise, de asta era sigur. Și nu voise ea ca el să nu plece, și se culcase alături de el, adormind lîngă el, făcuse acest gest suprem de încredere de a adormi lîngă altcineva, ca un războinic care își scoate armura. Era lîngă el, fără apărare, dar misterioasă și inaccesibilă. Atît de aproape, însă despărțită de el prin zidul subțire dar de netrecut și întunecat al somnului.

Martin o privi: era culcată cu fața în sus, respirînd adînc, cu gura întredeschisă, gura ei mare, disprețuitoare și senzuală. Părul ei lung și lucios, negru (cu reflexele acelea roșiatice care arătau că Alejandra aceasta era aceeași fetiță roșcovană din copilărie și totodată avea ceva deosebit, foarte deosebit), răvășit pe pernă, îi scotea în evidență chipul colțuros, trăsăturile acelea care aveau aceeași netezime și aceeași asprime ca și spiritul ei. Tremura și era cuprins de idei confuze, pe care nu le mai simțise niciodată înainte. Lumina lămpii de pe noptieră îi reliefa corpul cuprins de somn, sînii care se deslușeau sub bluza albă și picioarele acelea lungi și frumoase ghemuite alături de el. Își apropie mîna de corpul ei, dar înainte de a-l atinge și-o retrase speriat. Apoi, după îndelungi ezitări, mîna lui se apropie din nou de ea, și în sfîrșit și-o așeză pe una din coapsele ei. Rămase așa, cu inima bătîndu-i cu putere,

https://biblioteca-digitala.ro

mult timp, ca şi cum ar fi comis un furt ruşinos, ca şi cum ar fi profitat de somnul unui războinic pentru a-i şterpeli o mică amintire. Dar tocmai atunci ea se mişcă, şi el îşi retrase mîna. Se întoarse pe o parte şi se făcu ghem.

Tăcerea era deplină şi se auzea răsuflarea agitată a Alejandrei şi cîte un fluierat îndepărtat venind dinspre cheiurile portului.

Niciodată n-am s-o pot cunoaşte în întregime, gîndi, ca într-o subită şi dureroasă revelaţie.

Era aici, aproape de mîna şi de gura lui. Într-un anumit fel se afla la cheremul lui, dar cît de departe, cît de inaccesibilă era ! Intuia ce mari abisuri o separau (nu numai abisul somnului, ci şi altele) şi pentru ca să ajungă pînă lîngă ea ar fi trebuit să se trudească zile întregi de drum, printre crăpături tenebroase, prin trecători extrem de primejdioase, pe lîngă vulcani în erupţie, prin flăcări şi fum. *Niciodată*, gîndi, *niciodată*.

Dar are nevoie de mine, m-a ales, se gîndi totodată. De altfel îl căutase şi îl alesese pe el pentru ceva pe care nu reuşea să-l înţeleagă. Şi îi povestise lucruri pe care era sigur că nu le mai povestise nimănui şi presimţea că i-ar mai povesti multe alte lucruri, încă şi mai îngrozitoare şi mai frumoase decît cele pe care i le-a destăinuit. Dar intuia, de asemenea, că erau altele pe care niciodată nu îi va fi dat să le cunoască. Şi aceste umbre misterioase şi neliniştitoare nu vor fi fiind ele oare cele mai autentice ale sufletului ei, singurele cu adevărat importante? Se cutremurase cînd el pomenise de orbi. De ce? Se căise imediat după ce pronunţase numele Fernando. Pentru ce?

Orbi, gîndi, aproape cu frică, *Orbi*, *orbi*.

Noaptea, copilăria, ceţurile, teroarea şi sîngele, sînge, carne şi sînge, visele, abisurile, abisurile insondabile, singurătate, singurătate, singurătate, ne atingem unii de alţii, dar sîntem singuri. Era un copil sub o cupolă imensă, în mijlocul cupolei, în mijlocul unei tăceri înspăimîntătoare, singur în acel imens univers gigantic.

Şi dintr-o dată observă că Alejandra se frămîntă. Se întorcea cu faţa în sus şi părea că respinge ceva cu mîinile. De pe buzele ei ieşeau murmure neinteligibile, dar violente şi gîfîite, pînă cînd, făcînd un efort supraomenesc pentru a le articula, strigă « nu, nu », ridicîndu-se buimacă.

— Alejandra, o chemă Martin scuturînd-o de umeri, vrînd parcă s-o smulgă din coşmarul care o bîntuise.

Dar ea, cu ochii deschişi, continuă să geamă, respingînd cu violenţă inamicul.

— Alejandra, Alejandra — continua să o cheme Martin, zguduind-o de umeri.

Pînă cînd ea păru că se deşteaptă, ca şi cum ar fi apărut dintr-un puţ foarte adînc, un puţ obscur şi plin de păienjenişuri şi lilieci.

— Ah — spuse cu vocea secătuită.

Rămase mult timp aşezată în pat, cu capul sprijinit pe genunchii pe care şi-i cuprinsese cu amîndouă mîinile.

https://biblioteca-digitala.ro

Apoi coborî din pat, aprinse lampa cea mare, începu să fumeze o ţigară şi să prepare cafea.

— Te-am trezit pentru că mi-am dat seama că visai urît, spuse Martin privind-o cu nelinişte.

— Întotdeauna am coşmaruri cînd dorm, răspunse ea, fără să se întoarcă spre el, în timp ce punea ibricul de cafea pe reşou.

Cînd cafeaua fu gata, îi întinse o ceşcuţă, şi ea, aşezîndu-se pe marginea patului, şi-o luă pe a ei, dusă pe gînduri.

Lui Martin îi veni în minte: Fernando, orbi.

« În afară de Fernando şi de mine », spusese. Şi cu toate că o cunoştea îndeajuns pe Alejandra ca să-şi dea seama că nu trebuia s-o mai întrebe nimic despre numele acela pe care ea îl evitase imediat, o nechibzuită forţă îl ducea încă o dată în regiunea aceea interzisă.

— Şi bunicul tău — întrebă el — e tot unitarist.?

— Cum? — spuse ea, cu gîndurile în altă parte.

— Te întreb dacă şi bunicul tău e tot unitarist.

Alejandra îşi întoarse privirile spre el, puţin înciudată.

— Bunicul meu? Bunicul meu a murit.

— Cum? Credeam că ai spus că trăieşte.

— Nu omule, bunicul meu Patricio a murit. Cel care trăieşte e străbunicul meu, Pancho. Nu ţi-am explicat?

— Bine, bine da, vroiam să spun bunicul tău Pancho, el e tot unitarist? Mi se pare caraghios că mai avem şi acum în ţară federalişti şi unitarişti.

— Nu-ţi dai seama că aici s-a trăit din plin asta? Mai mult, gîndeşte-te că bunicul Pancho continuă să trăiască în acea atmosferă, că s-a născut puţin după căderea lui Rosas. Nu ţi-am spus că are nouăzeci şi cinci de ani?

— Nouăzeci şi cinci de ani?

— S-a născut în 1858. Noi putem să vorbim de unitarişti şi federalişti, dar el a trăit toate acele lupte, înţelegi? Cînd el era copil, Rosas încă mai trăia.

— Şi îşi aduce aminte de vremurile de atunci?

— Are o memorie de elefant. În plus nu face altceva decît să vorbească de ele, toată ziua, dacă te pui la mintea lui. E şi firesc, e unica lui realitate. Restul nu există pentru el.

— Mi-ar plăcea să-l aud o dată.

— Chiar acum ţi-l arăt.

— Ei, asta-i! Ce tot vorbeşti?... E ora trei dimineaţa!

— Nu face pe nebunul! Nu înţelegi că pentru bunicul nu există ora trei dimineaţa? Aproape nu doarme niciodată. Sau poate moţăie în fiecare oră, ce ştiu eu? Dar noaptea mai cu seamă se trezeşte şi îşi petrece tot timpul cu lampa aprinsă, gîndindu-se.

https://biblioteca-digitala.ro

— Gîndindu-se?

— Ei, cine știe. . . Ce poți să știi ce se petrece în capul unui bătrîn care nu doarme noaptea și are aproape o sută de ani? Poate că doar își aduce aminte, de unde vrei să știu eu?. . . Se spune că la vîrsta aceasta îți aduci aminte doar. . .

Și apoi adăugă, cu un rîs sec:

— Am să mă îngrijesc mult, dacă o fi să ajung la vîrsta asta.

Și apoi cu naturalețe, ca și cum ar fi fost vorba de a face o vizită normală unei persoane normale și la ore cuviincioase, spuse:

— Vino, ți-l arăt acum. De unde putem ști că mîine nu o să fie mort?

Se opri.

— Obișnuiește-te puțin cu întunericul și ai să poți să cobori mai lesne.

Rămaseră o clipă sprijiniți de balustradă privind spre orașul adormit.

— Privește lumina aceea de la fereastră, de la căsuța aceea — comentă Alejandra, arătînd cu mîna. Întotdeauna mă atrag luminile noaptea: o fi vreo femeie care așteaptă să nască? O fi cineva pe moarte? Sau poate vreun student sărac care-l studiază pe Marx? Ce misterioasă e lumea. Numai oamenii superficiali nu văd asta. Vorbești cu polițistul de la colț, îl faci să aibă încredere în tine și dintr-o dată descoperi că și el e un mister.

După cîteva momente, spuse:

— Acum, haidem.

II CHIPURILE INVIZIBILE

XXVII

Singurătatea era lugubră și în întunericul nopții incendiile aruncau o strălucire sinistră peste cerul de plumb.

Se auzea toba ca la un carnaval al nebunilor.

Acum se afla în fața Bisericii, împins din toate părțile de o mulțime înnebunită și zăpăcită. Unii purtau revolvere și pistoale. Sînt de la Alianza [1], spuse cineva. În curînd începu să ia foc benzina care fusese aruncată peste porțile bisericii. Se produsese un mare tumult, cu strigăte ce creșteau mereu. Aruncară bănci peste ușile de lemn și focul se întinse. Alții scoteau stranele pentru rugăciuni, statuetele și băncile în stradă. Ploaia cădea măruntă, indiferentă și rece. Le stropiră cu benzină, și lemnul uscat începu să ardă cu furie, în mijlocul rafalelor de vînt înghețat. Se auzeau strigăte, răsunară cîteva împușcături pe ici, colo, unii fugeau, alții se refugiau în vestibulele caselor din față, pe lîngă pereți, fascinați de foc și de panică. Cineva ridică deasupra capului o Madonă și tocmai se pregătea să o arunce în flăcări,

[1] Organizație politică de extremă dreaptă.

https://biblioteca-digitala.ro

cînd altul, care era alături de Martin, un tînăr muncitor cu trăsături de indian, strigă: « Dă-mi-o, nu o arde ! »

— Ce vrei? — zise celălalt cu Madona ridicată de-asupra capului, privindu-l cu duşmănie.

— Nu o arde, vreau să-mi fac din ea nişte lucruşoare, îi răspunse tînărul.

Celălalt coborî Madona şi clătinînd din cap i-o dădu. Apoi aruncă în foc alte bănci şi tablouri.

Tînărul o avea acum pe Fecioara Maria, jos, la picioarele lui. Căuta ajutor. Văzu un agent de poliţie care privea spectacolul; îi ceru să-l ajute să scoată Madona din biserică.

— Nu te băga unde nu-ţi fierbe oala, îl sfătui poliţistul.

Martin se apropie.

— Te ajut eu — îi spuse.

— Bine, apucă de picioare — îi spuse băiatul.

Ieşiră. Afară continua să plouă, dar incendiul din stradă creştea. Lemnele impregnate de benzină şi de apă trozneau. O femeie blondă şi înaltă, cu părul despletit, cu un sfeşnic lung de bronz, pe care-l mînuia ca pe un baston, tîra după ea un sac pe care îl umplea cu statuete şi alte obiecte de cult.

— Canalii — spunea.

— Tacă-ţi fleanca, smintito — îi răspundeau cei din jur.

— Canalii ! — spunea — în fundul iadului o să vă duceţi cu toţii. Înainta anevoie cu sacul ei mare şi cu sfeşnicul cu care se apăra. Un băiat o ciupi cu neruşinare, altul îi strigă în gura mare porcării, dar ea înainta apărîndu-se cu sfeşnicul şi blestemîndu-i.

— Mişcă de aici, uşă de biserică afurisită ! — îi strigau.

Dar ea mergea înainte şi repeta cu o voce răguşită şi seacă « canalii », încruntată, aproape pietrificată şi fanatică.

— E o nebună, lăsaţi-o în pace — strigau oamenii.

O femeie cu înfăţişare de indiană, cu un păr lung păzea şi atîţa focul, care se transformase într-o gigantică vatră de jar.

— E o nebună, lăsaţi-o să treacă.

Femeia blondă înainta cu sacul, deschizîndu-şi anevoie drum printre tinerii care îi strigau în faţă cuvinte triviale, aruncau cu cărbuni aprinşi în ea şi făceau haz pe socoteala ei, încercînd s-o scoată din sărite.

Acum se ridicau vîlvătăi mari din casa parohială: ardeau registrele. Un bărbat cu pălărie cu boruri late, brunet, rîdea isteric şi arunca cu pietre, moloz şi resturi de pavaj.

Blonda dispăru din porţiunea de trotuar luminată de rug.

Se auzi o muzică veselă de carnaval: băieţii din echipele de muzicanţi ambulanţi dădeau ocol grupelor de case unde se afla biserica şi cîntau.

https://biblioteca-digitala.ro

— Nu eşti botezat? — îl întrebă din nou femeia.

Omul rămase nepăsător continuînd să privească incendiul, dar privirea lui (după cum observă Martin) părea că devine tot mai aspră.

— Nu ai copii? Nu ai mamă?

Omul izbucni.

— Du-te dracului şi lasă-mă în pace...

— Eu sînt catolică — spuse femeia, impasibilă şi somnambulă. Vreau odăjdiile...

Pe neaşteptate omul o privi şi-i vorbi normal.

— Le-am luat ca să mă apăr de ploaie, spuse.

— Te rog, dă-mi-le mie — insistă femeia cu calm.

— Locuiesc foarte departe, în General Rodríguez — spuse omul.

Cineva din spatele femeii îndărătnice spuse:

— Atunci dumneata ai venit din General Rodriguez şi eşti din cei care dau foc bisericilor?

Băiatul pleacă capul

— Eu eram în Plaza Mayo — spuse. Eu şi mii de alţi tovarăşi. În faţa mea, unei fete o bombă i-a smuls un picior. Unui prieten i-a retezat capul, altuia i-a scos maţele afară. Au fost mii şi mii de morţi.

Femeia i-o reteză scurt.

— Dar nu-ţi dai seama pe cine aperi?

Băiatul tăcu. Apoi spuse.

— Noi sîntem săraci, señora. Eu am crescut într-o singură odaie cu părinţii mei şi alţi şapte fraţi.

— Aşteaptă, aşteaptă! — ţipă la el doamna.

Martin se îndreptă şi el spre ieşire.

— Şi tu? — îi spuse femeia. Şi tu eşti peronist?

Martin nu răspunse.

Era în plină noapte. Cerul întunecat şi rece părea un simbol al sufletului său. O ploaie măruntă era împrăştiată de vîntul din sud-est, vîntul ce măreşte tristeţea cetăţeanului din Buenos Aires, care, aşezat la o masă lîngă fereastra udă a unei cafenele, privind spre stradă murmură ce *timp de pierzanie*, în timp ce altul mai profund, meditează ce *tristeţe infinită*. Simţind picăturile reci de ploaie căzîndu-i pe faţă, mergînd în neştire, cu fruntea încruntată, privind obsedat înainte, concentrat parcă într-o vastă şi încîlcită enigmă, Martin repetă trei nume: Alejandra, Fernando, orbi.

În româneşte de LAURENŢIU SILVIAN

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ZAHARIA STANCU

LA 70 DE ANI

https://biblioteca-digitala.ro

Fragmentul de proză şi cele cîteva poezii, în mai multe limbi străine, reţinute în paginile următoare, se înfăţişează cititorului doar ca exemplificare a audienţei tot mai întinse de care se bucură opera lui Zaharia Stancu pe diverse meridiane spirituale ale lumii contemporane. Succesul prestigios înregistrat de « Desculţ », de la crearea sa acum un sfert de secol, a inaugurat o adevărată cale regală celorlalte lucrări, sub raportul răspîndirii lor prin intermediul traducerii, astfel încît, în ultimii ani, versiunile originale ale noilor romane (« Pădurea nebună », « Ce mult te-am uibit ! », « Şatra ») au fost urmate la intervale extrem de scurte de multiple tălmăciri, efectuate cu o promptitudine care singură vorbeşte despre extinderea şi consolidarea interesului şi a preţuirii universale faţă de scrisul lui Zaharia Stancu. Semnificativ în sine, acest proces de răspîndire aproape spontană certifică odată în plus valoarea reprezentativă a unei opere a cărei pulsaţie de viaţă şi de frumuseţe provoacă în atîtea locuri, în atîtea rînduri nerăbdare şi legitimă pasiune, explicabile prin sensibilitatea robustă a scriitorului înzestrat să exprime nobilele idealuri şi aspiraţii ale unui popor în plină ascensiune şi afirmare, mesajul său de adîncă umanitate către toţ ceilalţi oameni.

https://biblioteca-digitala.ro

ZAHARIA STANCU

*SI TÙ LLEVARAS TU SER**

Si tú llevaras tu ser a través de mi aldea pobre,
si florecieras a mediodía junto a los nenúfares del lago,
si te extendieras con la tarde sobre los macizos de flores,
entre las perdices pálidas que despiertan al alba,
si contaras los aldeanos que pasan en tiempo de siega hacia los campos
con los pies desnudos sobre la hierba de seda,
si bajo el sol marcharas con la ruta y el viento,
yo amaría a la vez a mi amor y a mi tierra
y cuando tú volvieras — fruta estival, madura —
desde estos montes míos, juguetona y despierta
hacia la aldea soñolienta, con sus calles de asfalto,
yo besaré en tus ojos el alto cielo mío,
en tu boca el rocío de una amapola roja,
en tus brazos la curva plateada de la luna
y hasta mi infancia, el dulce vuelo de las cigüeñas
besaría en tu cuerpo: ramo de espigas puras.

* *De ţi-ar purta făptura*, Zaharia Stancu, Scrieri-Poezii, 1,p. 90.

https://biblioteca-digitala.ro

LA INFANCIA*

He dejado mi casco y mi cota de malla,
he quebrado mi lanza golpeándola en un tronco.
Mi alazán, allá lejos, a la orilla del cielo,
va cubierto de espuma del freno a las rodillas.

Me interno en el boscaje que blandamente cruje,
busco un niño descalzo entre las grandes ramas,
lo busco en el follaje, hacia el nido, en las hojas,
girando en torno al mirlo y a su nido de oro.

Para verlo me voy por la orilla del río,
buscándolo agachado con su anzuelo en la mano
y corro a ver si lleva su flauta a la cintura
mientras conduce el rubio rebaño hacia la fuente.

Pero el niño golpeado por la suerte ...!
Silencioso me escapo, me oculto entre la hierba,
me estremezco y lo acecho temblando de repente
porque tal vez ahora llega al claro del bosque.

Y de pronto me envuelve la malvada neblina.
Las estrellas se extinguen de tanto que esperaron.
En mí una estrella herida se enciende con tristeza
y el alazán relincha desde la noche oscura.

1927

VIDA**

Escucho sin cesar el ulular de las hordas
y el pesado trote de los caballos sin herrar
y el gemido de los esclavos azotados
con largos látigos de mordiente esparto.

Alguna atroz masacre, alguna cruel masacre,
en algún sitio cerca de mí tiene lugar.
Llevo gotas de sangre dispersas en mis párpados
y de sangre caliente mis manos se mojaron.

Voy sin armas, sin casco van mis largos cabellos,
para mí no deseo corona victoriosa.
Ni matar, ni violar, ni saquear ansío.

La antigua maldición me ha lanzado a la lucha
hacia el campo blanqueado por montones de huesos.
Y mi lanza está rota, mi escudo acribillado.

1927

---

*Copilul, Zaharia Stancu, Scrieri-Poezii, 1.p. 109
***Viaţă*, Zaharia Stancu, Scrieri-Poezil, 1. p. 111

https://biblioteca-digitala.ro

LA ESTRELLA QUE TENEMOS *

La estrella que defendemos es roja,
roja como la sangre del soldado caído,
roja como los labios de la mujer que ama,
roja como las peonías de la selva.

La estrella que defendemos es roja,
roja como los párpados de la oveja que matan,
roja como es el sol cuando declina,
roja como bandera de revuelta.

1937

*Traducción de PABLO NERUDA

* *Poetas Rumanos.* Traducidos par Pablo Neruda p. 89 — 91, Editorial Losada, S.A. Buenos Aires, 1967

---

*CANZONE***

Nei miei versi nitriscono i puledori
e gli uragani rotolano i tuoni.
I miei avi calmi e pensosi, nella pianura,
pascolavano torme di cavalli.

Nei miei versi si fendono gli alberi
incoronati di aquile.
I miei avi assetati di giustizia
cercavano scampo nel folto dei boschi.

Nei miei versi la terra trema
e le stelle sono noghi di fuoco
soto l'aratro dei miei avi
s'aprivano colline, foreste, pianure.

Nei miei versi i capelli delle donne
sono come una polvere di seta
In mezzo ai campi i miei avi
amavano donne dai seni di pietra.

Uomini fieri, nei miei versi,
vestono il loro sudore come una camicia.

** *Steaua pe care stăm*, Zaharia Stancu, Versuri, colecția «Cele mai frumoase poezii,» Editura Tineretului, p. 65; Scrieri-Poezii, 1, p. 265.

https://biblioteca-digitala.ro

I miei avi vestivano il lino
sotto il sole e sotto la tempesta.

Nei miei versi aggiogo i tori
e racolgo frutti nei campi,
i miei antenati crescevano per il giogo
così come crescono le bestie.

Nei miei versi racchiudo la vita
col fuoco delle parole,
anche con le parole
di chi ormai sta nella tomba.

Oh, se potessi nei miei versi
incorniciare il tuo viso rotondo
vicino al volto dei miei avi,
che per le conviglie mi tirano all'inferno!

1941

Traduzone di MARIO DE MICHELI
e DRAGOŞ VRÂNCEANU

Antologia della poesia romena. Prezentazione Salvatore Quasimodo. Introduzione Mario de Micheli, Traduzione Mario De Micheli, e Dragoş Vrânceanu — Parenti editore, Firenze, 1961

CANZONE

Da quando l'ho conosciuta
l'allodola ha sempre annunciato l'alba.
Ragazze più belle dei fiori
sono uscite a sciami nei campi.

Il serpente ha denti di serpente
anche se veste una pelle d'oro.
Per il vento sbucato dalle gole
i rami del bosco sono corde da suonare.

Il mulo vorrebbe che la luna
fosse una greppia di grani d'orzo.
Dai confini del mondo son tornato
dietro il tuo essere tessuto di fumo.

Il mio cuore canta, ancora canta.
Sotto la cenere arde la brace.
Sull'infinito della Via Lattea
incomincio la lotta coi tori della notte.
1960

https://biblioteca-digitala.ro

LA TERRA CI PORTA SULL'OMERO

La terra ci porta sull'omero:
siamo leggeri come libellule.
Le api operose sono sazie.
gli alveari d'oro non si contano più!

Con nuovo mosto riempiamo il tino della luna,
dopo aver bevuto il vino vecchio e forte.
Nei giardini, prugni e albicocchi
si son messi agli orecchi candidi campanelli.

Il sogno della talpa è di scavarsi una buca,
il cavallo vola nel cielo solo nel sogno o nelle fiabe,
non ti calmi la sete una seconda volta
con la medesima tazza d'acqua.

Amiamo i passi di ferro del trattore,
facciamo fiorire il cielo con stelle e bandiere
e con le nostre mani mettiamo nei favi
il dolce miele del futuro.

La terra ci sostiene nel suo palmo
e noi con festoni orniamo la sua faccia.
Sopra di noi piove il mattino
una pioggia di luce, chiara e calma.

1958—61

Traduzione di MARIO DE MICHELI

Poeti romeni del doppoguerra. Presentate e tradotti da mario De Micheli, Ugo Guanda, editore Parma, 1967.

CHANSON (I)

Mes tempes sont blanches,
Mes doigts se font plus longs et plus fins.
En automne les rosiers sont toujours des rosiers
Et donnent parfois une fleur tardive.

Ma chair fond comme neige
Quand au printemps le soleil la rend impatiente.
Le soir s'approche de plus en plus vite,
Mais mon épée reste agile, mon épée.

*** Pămîntul ne poartă pe umeri, Scrieri-Poezii, 2, p. 126**

https://biblioteca-digitala.ro

D'une voix claire, je chante la vie nouvelle.
Gloire aux ouvriers, gloire aux paysans.
La poudre d'or, tamisée par les ans,
Je la recueille en lettres tremblantes dans leur rosée.

Tant de chiens ont aboyé après moi et m'ont mordu:
Dans ses profondeurs humides, la terre les a engloutis.
Jusqu'au bout du monde, le vent
A secoué les vieilles forêts.

Des chiens chassieux aboient encore après moi.
Je lance contre eux mon gourdin.
Je ne réchauffe pas dans mon sein le serpent,
Mais j'écrase sa tête avec une pierre.

Le soleil est vieux, mais il est toujours le soleil.
La tortue est jeune, mais elle est toujours une sorte de grenouille.
Tous les bourgeons vont fleurir,
Et nous serons dans leur parfum.

CHANSON (III) *

Je ne m'étonne point que mon cœur soit si las.
Depuis que le vent souffle il ne cesse de battre;
Je sais que désormais nous changerons la terre
Et que nous en ferons un grand jardin fleuri.

Je ne m'étonne point que mes traces de pas
Se confondent toujours avec celles des foules.
Je sais que dès demain nous serons sur la lune,
Et que nos descendants iront dans les étoiles.

Mais je m'étonnerais pourtant si les corbeaux
Réussissaient un jour à lire quelque livre.
Et je m'étonnerais que redoutent la mort
L'arbre dans la forêt, ou simplement ces fleurs.

CHANT DE LA FIN **

Un voleur est entré dans mes jardins,
Prenant mes ruches, mes abeilles, mon bonheur.
J'ai célébré la ville et les champs, l'étang clair,
La vie, la mort, l'amour.

---

* Cîntec (Albe mi-s tomplele colilie . . .), Zaharia Stancu, Scrieri-Poezi 2, p. 137
** Cîntec (Nu mă mir că mi-e inima istovită), Zaharia Stancu, Versuri, col. « Cele mai frumoase poezii », editura Tineretului, p. 204

https://biblioteca-digitala.ro

L'arbre a fleuri, donné ses fruits, perdu ses feuilles;
Les pluies d'automne ont noyé les vergers,
Puis la neige que j'aime
Est venue, repartie.

Je ne ris, je ne veux pas pleurer: je vis
Comme vivent les arbres, les plantes, les fleurs.
Je regarde, la nuit, la Petite Ourse,
La Grande Ourse; je les regarde, et j'attends l'aube.

Je m'étonne: comment l'âme chanterait-elle
Sans rien connaître au changement des nues?
Le griottier, sur le bord de la route,
S'offre à tous les passants.

Un aigle vole au ciel, c'est peut-être un faucon.
L'espace est bleu, transparent comme laine.
Toujours, les lèvres au soleil brûlent de soif,
Mais le soleil jamais ne s'arrête aux fontaines.

Traduction d'ALAIN BOSQUET

Anthologie de la Poésie Roumaine sous la direction d'Alain Bosquet (p. 158—163) Editions du Seuil, Paris, 1968.

BRIEF VON DER WIESE *

Hier findet mich schon wach die Morgenröte:
Im breiten Gurt, die Rechte an der Axt;
Kaum hat das Licht mein Antlitz hellgewachst,
Schon bet'ich murmelnd auf der alten Flöte.

Bin wie der Wind, so klar und frei und gut.
Kann nach Belieben mir die Pfade roden.
Mein Leben ist verbrüdert mit dem Boden,
Dem Himmel und der vollen Sonnenglut.

Ich steh im Gras, seit Tagesanbruch wach,
Im Kreis der Wachteln, Eidechsen und Schlangen;
Am Hals des Lämmchens frische Blumen prangen,
Die weisse Herde tränke ich am Bach.

Und dann erst halt ich kurze Ruhe hier,
Wenn alle Vögel in den Nestern schweigen,
Der Abend lautlos niederkniet zu mir,
Sein gelbes Antlitz hin zum Fluss zu neigen.

---

* (Cîntec de sfîrşit, Zaharia Stancu, Scrieri-Poezii, 2, p. 112
(Scrisoare din cîmp, Zaharia Stancu, Scrieri-Poezii, 1, p. 79

https://biblioteca-digitala.ro

*LIED**

Ich möchte gern ein riesengrosser Wolf sein,
Dass ich die Zeit in einem Zug verschlinge,
Und wenn wir morgen früh dem Schlaf entsteigen,
Dann sollen wir im vollen Herbst erwachen.

Ich möchte gern ein riesengrosser Wolf sein,
Dass ich den Herbst in einem Zug verschlinge,
Und wenn wir morgen früh erwachen werden,
Dann sollen wir im Winter schon erwachen.

Ich möchte gern ein riesengrosser Wolf sein,
Damit ich gleich den Winter auch verschlinge,
Und wenn wir morgen früh erwachen werden,
Dann sollen wir den Frühling schon erblicken.

Zur Frühlingszeit ! Zur Frühlingszeit !
Der Frühling kam und ging dahin.
Nun ist es Sommer schon, der Wolf, — die Zeit
Verschlingt die Tage und verschlingt die Nächte.

DAS GOLDENE ZEITALTER**

Vielleicht erlebt ich meine goldene Zeit,
Als ich mich an der Brust der Mutter nährte.
Trocken und bitter war die Brust der Mutter,
Bitter und trocken war der Mutter Brust.

Vielleicht erlebt ich meine goldene Zeit,
Als du den ersten Kuss mir schenktest.
Trocken und bitter war dieser Kuss,
Bitter und trocken war dieser Kuss.

Vielleicht erlebt ich meine goldene Zeit,
Als ich im Mondeslicht umherging.
Trocken und bitter war der Mond,
Bitter und trocken war der Mond.

Vielleicht erleb ich jetzt die goldene Zeit,
Vielleicht nur jetzt, ausschliesslich jetzt,
Vielleicht nur jetzt, ausschliesslich jetzt
Erleb ich vollends meine goldene Zeit.

*** Übersetzt von ZOLTAN FRANYÓ

---

*Aş vrea să fiu un lup uriaş . . . Zaharia Stancu, Scrieri-Poezii, 2, p. 162
** Amintiri, cele dintîi, Zaharia Stancu, Scrieri-poezii, 2, p. 141
*** Rumänische Lyrik eine Auswahl übersetzt und herausgegeben von Zoltan Franyó Bergland Verlag, Wien, 1969, p.119—122

https://biblioteca-digitala.ro

ZAHARIA STANCU

ILLILLÀ

Ansimando e appoggiandomi al bastone, avevo risalito la scarpata della ferrovia e poi il versante della collina. Appoggiandomi al bastone e animando, percorrevo la discesa.

« Non sembrate molto in gamba — mi disse Coucouletz.

— Siete piú curvo di un bue sotto il giogo. »

« Hai ragione. Sono senza fiato. Il fatto è che ho dovuto faticare sotto gioghi di ogni genere in vita mia. »

« Io mi sento leggere come un uccello. Per quanto corra, non sono mai stanco. »

« Nemmeno io mi sentivo mai stanco alla tua età. »

« Molto tempo fa? »

« Eh, piuttosto. . . »

« Sarete ancora al mondo quando io sarò vecchio come voi »

---

* Fragment de roman

https://biblioteca-digitala.ro

« No, Coucouletz, non ci sarò piú. »

Il ragazzetto sospira. Poi mormora:

« Mi dispiace. »

« Che cosa? »

« Non so. Non posso spiegarvi. Ma provo un certo rimpianto. »

« Io no — dissi. — No, non rimpiango nulla. Penso di aver già vissuto abbastanza... »

Davanti alla porta carraia, tutti i miei parenti si congedano da mia sorella e da me, augurandoci la buona notte.

« Ti rivediamo domani? »

« Domani no — risponde mia srella. — È molto affaticato, lo vedete. Domani bisognerà lasciarlo riposare. »

« Se lo dici tu... »

Se ne vanno, ognuno per conto suo. Anche Coucouletz mi lascia. Si allontana a passi sicuri, l'alto berretto di pelo sulle ventitré, un bastoncino sotto il braccio. Sembra il padrone del mondo. E forse lo è.

Sopra il villaggio, nelle profondità celesti, brillano le stelle.

« Mangia un boccone e vattene a letto — mi dice mia sorella. — Il viaggio ti ha stancato. »

« Il viaggio... Soltanto il viaggio... »

Sulla *prispa* [1] accanto alla porta vediamo una donna appoggiata al muro. È mmobile, come di pietra. Ci attende. Mia sorella le chiede:

« Sei tu, Filimona? »

« Sono io... Sono venuta per... »

« Faresti meglio a ripassare domani... O meglio, dopodomani. Mio fratello... »

« Lasciala entrare — dico a mia sorella. — Giacché è venuta... »

Comunque, il sonno mi sfuggirà fino all'alba... Sono ormai anni che non riesco ad acchiapparlo prima...

« Se non trovi piú riposo, qualcuno deve averti gettato il malocchio » dice Filimona.

« È possibile... »

« Comunque, non sono stata io. Ti assicuro che non sono stata io a gettarti il malocchio. »

Appoggio il mio bastone in un angolo. Mi tolgo berretto e cappotto e mi siedo sull'orlo del letto. La stanza è riscaldata e illuminata. Filimona siede su una sedia. Calza stivaletti militari molto logori e indossa una gonna nera. Nero è anche lo scialle che le copre la testa e le spalle. Mia sorella la guarda con aria di disapprovazione: se non avesse paura d'irritarmi, sono certo che la pregherebbe di andarsene. Filimona dice:

[1] Specie di veranda aperta lungo la factiata delle case contadine.

https://biblioteca-digitala.ro

« Se a quei tempi ci fosse stata tanta luce in casa, tu avresti letto tutta la notte. D'estate, nelle notti di luna piena, leggevi a lume di luna. »

« È vero. Avevo buoni occhi, allora. »

« E ora non sono piú buoni? »

« No. A volte devo ricorrere agli occhiali. »

Passa un treno che fa tremare la casa. I vetri continuano a vibrare per qualche istante.

« Vado a preparare la cena — dice mia sorella. — Mio marito rientrerà dal lavoro fra poco. »

Rimango solo con Filimona. Il mio sguardo si posa sui suoi stivaletti.

« Guardi le mie scarpe? le porto sempre d'inverno. Erano del mio figliole minore, il mio Floricel... Vedi, gli altri due non sono stata io a setterrarli. Il prime è morte in Russia, non si sa dove... L'altre è caduto in Ungheria... Floricel me l'hanno rimandete a casa storpio. Anzi, non me l'hanno rimandate: mi hanno fatto chiamare a Turnu, all'espedalo. È là che sono andata a prendermelo col nostro carro a buoi. Ho riempito il carro di fiene e mi sono messa in viaggio. Accanto all'ospedale ho staccato i buoi e sono entrata. C'era un grande cortile in quell' ospedale... E nel cortile, sotto le acacie, molte panchine. E sulle panchine molti soldati in convalescenza. Erano usciti al sole, come insetti.

« Chi cercate, piccola madre? »

« Il mio figliolo minore, militare... »

« Come si chiama, piccola madre? »

« Floricel Lazu. »

« Ah, Lazu! Guardate nella sala grande. »

« Da dove si passa? »

« Aspettate: vi accompagne io ».

« Si è alzato dalla sua panchina e, camminando a fatica, mi ha accompagnata nella grande sala.

« E laggiú, guardate... Lo troverete subito. »

« L'ho trovato. Pallido come cera. Sdraiato nel sue letto.

« Come stai, piccolo? »

« Bene, mamma. »

« Era là. Sotto una coperta. Ed ecco avvicinarsi un dottorino.

« Siete la madre di Lazu? »

« Sí, sono sua madre. »

« Potete potarlo a casa. Avete un carro o una carretta? »

« Un carro. »

« Benissimo. Andate ad attaccare i buoi e aspettatelo. Ve lo porteremo subito. »

« Ho rimesso i buoi sotto il giogo. Poco dopo ecco arrivare un infermiere con Floricel sulle spalle. L'ha fatto sdraiare nel carro, su un mucchio di fieno. Poi un altro uomo gli ha portato il fagottello della sua roba.

https://biblioteca-digitala.ro

« Ci hai messo i miei stivaletti, Oprea? » ha chiesto il mio ragazzo.

« Ce li ho messi. Ma avresti potuto lasciarmeli. Non ne hai certo piú bisogno! »

« Voglio darli a mia madre. Cosí, non camminerá piú a piedi nudi nel fango. »

« L'ho riportato a casa. All'ospedale, gli avevano dato degli appoggi in legno. Ci metteva sopra le mani e trascinava i suoi monconi per la stanza, oppure saltellava, come una cavalletta. Storpio o non storpio, ero ben contenta di riaverlo a casa. Dio del Cielo, che cos'è l'uomo! Non c'è infermità che tenga: la giovinezza è sempre giovinezza. Ed ecco che si mette con la vedova di Mielu, mia nuora!

« È peccato, Floricel — gli dicevo. — È stata la moglie di tuo fratello. Gli ha fatto persino dei figli... Tre, ne hanno avuti... »

« Che me ne importa? Ora mio fratello è morto, e la cosa non può piú dargli fastidio. »

« Ma fai ridere tutto il villaggio, mio piccolo Floricel... »

« Ridere? Farebbe meglio a piangere, il villaggio! »

« Che potevo farci? Ho sopportato la vergogna e basta. Poi Floricel ha preso l'abitudine di andare all'osteria. Raccattava tutto il denaro che trovava in casa e si trascinava all'osteria. Beveva molto e poi diventava litigioso. Se la prendeva persino coi gendarmi.

« Ehi, voi, cavalloni! — diceva loro. — Dato che siete giovani e forti, perché non andate anche voi al fronte a farvi massacrare dai mortai russi? »

« Una sera non è rientrato. L'ho atteso. L'ho cercato dappertutto. All'alba l'ho infine ritrovato nella macchia, vicino al ruscello. Gli avevano sfondato la testa con una randellata. Mia nuora, la vedova di Mielu, ha lasciato il villaggio. Mi hanno detto che lavora come domestica in una grande casa a Bucarest. E il peso dei tre bambini è toccato a me. Non potevo fare a meno di occuparmene. E non è stato facile... »

A questo punto, mio cognato Samintza rincasa dal lavoro. È un omone bruno dagli occhi azzurri, con baffetti cortissimi e mani enormi.

«Benvenuto fra noi, cognato.»

« Sono contento di avervi trovati tutti in buona salute » gli rispondo.

« Non vieni a cenare? » mi domanda mia sorella.

« Non ho fame. Faccio ancora quattro chiacchiere con Filimona... »

« Chiacchieri con Filimona e fumi... È logico che tu non abbia fame! »

« Fumo, è vero. Non riesco a rinunciare a quest'abitudine. »

Guardo Filimona. Filimona mi guarda. Le sue mani sono diventate ruvide e rugose. Solchi profondi le segnano la fronte. Ha le guance incavate. Le labbra sono ancora carnose, ma il vento ha dato loro una tinta violacea.

« Fa molto caldo » dice.

Si toglie lo scialle che le copre il capo e lo posa sullo schienale di una sedia. Anche il fazzoletto da collo che porta è nero.

https://biblioteca-digitala.ro

« È vero: fa caldo » rispondo.

« E hai riempito la camera di fumo. »

« Ricordi? Dopo la guerra sei tornato a casa per una settimana. »

« Ricordi. »

« Era primavera » dice Filimona.

« Infatti: primavera. »

« Era fiorito il lillà. »

« Sí, mi sembra proprio che il lillà fosse in fiore, Fili. »

« Dopo la tua partenza non mi hai piú scritto. »

« Non ti ho scritto. È vero. Non ti ho piú scritto. »

« Nemmeno una riga. »

« Nemmeno una riga, Fili... »

« Mi sono ammalata. Oh, no, non devi credere che... Non è perche tu non scrivevi che mi sono ammalata. Ho capito benissimo che laggiú, nella città febbrile, non potevi trovare il tempò di scrivermi. »

« In effetti, non avevo tempo, Fili. »

« Non so nemmeno io che cosa ho avuto. Era come se mi trovassi in un altro mondo. Ho creduto d'mpazzire. Ti ricordi di Bondar? »

« Quale Bondar? »

« Bondar, il caporale della gendarmeria. »

« Quello alto e bruno? »

« Si, proprio quello. Stava per finire la sua ferma e doveva ritornare a casa, a un villaggio nelle vicinanze di Piteşti. Mi ha chiesto di partire con lui, promettendomi di sposarmi. E cosí l'ho seguito. Non mi piaceva piú vivere qui: ne avevo abbastanza dei campi e della collina. E anche della nostra casa non ne potevo piú. Ho raccolto e mie cose di nascosto, ho ficcato tutto in un fagotto e una sera sono partita con lui, in treno. Poco dopo mezzanotte siamo arrivati a Pitesti.

« E qui — mi ha detto — Scendiamo. Passermo la notte in un albergo. »

« Ma mi rispetterai? »

« Certamente. Domani saremo a casa e là ci sposeremo. »

« Mi ha portata all'albergo. Una bicocca che puzzava di miseria, dalle parti della tazione. Ah, disgraziata, ne ho viste di cose, quella notte! E ne ho sopportate... Buon Dio, avrei voluto morire... »

« Purtroppo, Fili, l'uomo non muore quando vuole, ma soltanto, quando è giunto il suo tempo. »

« Ce ne sono di quelli che muoiono quando vogliono. Mettono semplicemente fine alla loro vita... Non è molto difficile, sai... Una corda al collo e tutto è fatto. Ci ho pensato anch'io, ma ho avuto paura. E poi non è decoroso farsi trovare da estranei appesi a un chiodo con la lingua fuori... »

« Hai ragione, Fili ».

« Prima o poi, la morte arriva comunque. »

https://biblioteca-digitala.ro

« Si, Fili. Per tutti noi. »

Fili considera attentamente ogni mia parola. La tristezza si dipinge sul suo viso. La odo mormorare:

« Dimmi, perché sei tanto abbatutto?... Credevo che tu fossi diventato qualcuno. Che cosa ti manca? »

Accendo un'altra sigaretta. Quante ne ho già fumate?

Aspiro profondamente il fumo caldo e amaro. Rido. Mi sbellico dalle risa. Mi alzo e vado su e giú per la stanza, le mani dietro la schiena. Entra mia sorella con un vassoio.

« Mi fa piacere sentirti ridere — dice mia sorella. — Dio sa quante frottole ti ha raccontato questa pazza di Filimona! »

Anche Filimona si mette a ridere:

« Gli ha raccontato le chiacchiere che girano per il paese. »

« Immagino, immagino — sorride mia sorella. E soggiunge: — Eccovi qualcosa da mangiare e una botiglia di vino. Per darvi un po'di allegria. Se ha buona memoria, andavate molto d'accordo voi due... »

« Ma no... — si schermisce Filimona. — Semplici pettegolezzi. »

Mia sorella esce. Il suo poderoso marito l'attende nella stanza accanto. Noi mangiamo un po' di carne ai ferri con pane casalingo e beviamo anche un po' di vino. Filimona si asciuga la bocca col dorso della mano.

« Sai che è la prima volta che facciano un pasto insieme? » mi dice poi.

« Non ci avevo pensato. Ma sí, hai ragione, Fili. »

Riempio il bicchiere di Filimona. Riempio anche il mio.

« Alla tua salute, Fili. »

« Alla tua... »

Mi accorgo di aver scolato il bicchiere e mi sorprendo a dire: « Ne beviamo un altro, Fili? »

Per un attimo, i muri della stanza vacillano. Il San Giorgio dell'cona mi guarda con occhi sbarrati. Anche la Vergine Maria mi fa gli occhiacci, imitata dal Bambino che tiene in braccio.

« Mi hai chiesto se mi manca qualcosa, Fili. Ebbene, non mi manca nulla, capisci! Non ho bisogno, di nulla. Sono felice... Felice. »

Filimona mi tappa la bocca:

« Non lo sembri affatto! No, nessuno lo crederebbe. »

« Puo darsi — ammetto. — Puo darsi che non si veda. Ma puoi credermi. Sono felice. Felice. »

« Quella sera, all'albergo, Bondar ha ordinato dell'antipasto e del vino. Ho mangiato con lui. Ho bevuto anch'io. Sai quant'ero ingenua a quei tempi... »

« Lo so, Fili... »

« Si è ubriacato e ha abusato di me. L'indomani mattina, quando mi sono svegliata, ero sola. Se n'era andato. Portando via tutte le mie cose. Sono scesa da

https://biblioteca-digitala.ro

portiere e gli ho chiesto: « Non avete visto il mio uomo, quello con cui sono arrivata ieri sera? »

« Certo che l'ho visto, piccola. Ha pagato e poi se n'è andato grazie a Dio... »

« E ora che sarà di me? »

« Di dove sei, piccola? »

« Sono di... » E mi sono messa a piangere.

« Non piangere — mi ha detto il portiere. — Le lacrime non servono a nulla »

« Ma che farò ora? Che sara di me? »

« Non sei la prima che si trova in questi guai. Farai quelo che hanno fatto tutte le altre. Bisognerà parlarne al padrone, a M. Fotaki. Guarda, eccolo che viene...,»

« Un uomo panciuto e calvo stava scendendo le scale. I folti baffi gli coprivano la bocca.

« Che ha la piccola? »

« Niente di speciale, M. Fotaki. E venuta ieri sera con un teppista che poi se l'è dimenticata qui. Pensavo che forse potremmo farla rimanere... »

« M. Fotaki mi ha soppesata con lo sguardo e poi ha detto con una specie di smorfia: « Beh... sí... è abbastanza ben combinata. Fresca... Arrangiandola un po', potrebbe piacere... »

« Mi rimisi a piangere. Chiama la vice-direttrice » ordinò Fotaki al portiere.

« Mme Clara era una donna angolosa con un lungo naso a punta.

« Pensate che valga la pena di tenerla? », le chiese Fotaki.

« Stupenda! Soltanto, M. Fotaki, ci vorrà un po' di tempo per dirozzarla. Suppongo che non se ne intenda molto. E sapete bene che i clienti sono molto esigenti... M. Georgel e M. Costakel, senza parlare di quella vecchia carcassa del sindaco...

« Potrei lavare le scale, pulire le camare, spazzare il cortile », ho detto.

« Qui non c'è cortile », mi ha riposto M. Fotaki.

« Ma perchè ti sto raccontando tutto questo?... »

I muri non vacillavano piú intorno a noi. Il San Giorgio, la Vergine Maria e il Bambino grassottello che essa teneva fra le braccia avevano smesso di farmi gli occhiacci.

« Un mese dopo sono riuscita a scappare. Ho preso il coraggio a due mani e sono ritornata a casa.

« Sei una sgualdrina — mi ha detto mia madre. — Per colpa tua, la gente chiacchiera su di noi. Chi ti sposerà piú, ormai? »

« Si troverà bene un cristiano.. »

« E si è trovato?

« Qualche settimana piú tardi sono stata chiesta in matrimonio da Onu Lazu, l'idiota del villaggio. L'ho sposato. »

« No sei piú ragazza », mi ha detto quando mi ha portata a casa.

https://biblioteca-digitala.ro

« Infatti, non lo sono piú ».

« E perché? »

« Suvvia, lo sai bene! Bondar... »

« Soltanto Bondar? »

« Non ho risposto. Mi si è buttato addosso, tempestandomi di pugni. Mi ha rotto le ossa, mi ha ridotto in polpette. Ho passato con lui cinque anni. Cinque anni, capisci? E in cinque anni ho dovuto accettarlo tre volte. Ho messo al mondo tre maschi... Poi il buon Dio l'ha chiamato a sé... Dopo di allora... »

Tace. Mi guarda ancora con quei suoi grandi occhi neri, asciutti, infossati nelle orbite. Prende un pezzo di arrosto e vi affonda i denti. Morsica anche il suo cantuccio di pane casalingo.

« E buono, questo arrosto – dice. – Anche il pane è buono. Tua sorella sa fare dell'ottimo pane. »

« E buono davvero – rispondo. – Evidentemente, il grano è stato macinato a dovere. E il forno scaldato a puntino... »

« Si, – annuisce Filimona, – perché il pane sia buono, tutto deve essere accuratamente preparato... Ma dimmi di te. Dimmi, che hai fatto di buono in tutto questo tempo? »

« Mi sono arrangiato. Mi sono arrangiato egregiamente. Non l'hai saputo? »

« Si, certo che l'ho saputo. Si finisce sempre per sapere tutto ».

« E non mi hai guardato? »

« Si, ti ho guardato. Non faccio che guardarti. Vedo che ti appoggio al bastone. »

« Qualche volta. Quando mi sento stanco ».

Silenziosamente, ricompare mia sorella.

« Vi ho portato un'altra bottiglia di vino. Vedo che avete ancora voglia di chiacchierare insieme ».

« Si, abbiamo ancora molte cose da dirci » rispondo.

« Allora vi lascio. Samintza vuole che si vada a letto. »

« Buona notte. »

Riprendiamo a bere. Un bicchiere dopo l'altro.

« Alla tua! ...Alla tua salute...! dice Filimona

Mi alzo per brindare con lei.

« Alla tua salute, Fili, e buona fortuna. »

« Oh, la mia fortuna... Non la auguro nemmeno ai miei nemici... »

Passa un altro treno. I vetri della finestra vibrano nuovamente.

« E mezzanotte, Fili. »

« Mezzanotte » dice Filimona.

Guardo l'orologio.

« Ricordi? Siamo già rimasti una volta a chiacchierare fino a mezzanotte, noi due. Una sola volta... »

https://biblioteca-digitala.ro

« E vero, Fili, una sola volta. »

« Me ne vado. Devi essere stanco. »

« Ti accompagno, Fili. »

« Perché? Conosco la strada. Comunque, se ci tieni... »

Prende il suo scialle. Si copre il capo, se lo arrangia sulle spalle.

Appoggiandomi al bastone, zoppico al suo fianco per le stradine del villaggio. Il cielo è sempre cupo, sempre lontano. Le stelle — tutte — sono sempre luminose. Filimona indovina i miei pensieri.

« E vero ...il cielo è sempre uguale sopra di noi. Le stelle sono uguali. Comme allora. Ed è sempre la stessa terra che calpestiamo. »

« Il cielo non invecchia, Fili... »

« Nemmeno la terra invecchia... »

Passiamo davanti a una grande costruzione nuova. Il chiarore della luna cade sui vetri delle finestre, illuminandoli.

« A chi appartiene questa casa, Fili? — domando. — Non la conosco. »

« Non è una casa. E la scuola. E non potresti conoscerla: è stata costruita soltanto l'anno scorso. »

Siamo nei pressi di un grande spiazzo. In mezzo, sorge una casa dal tetto aguzzo che riconosco.

« Una volta ci abitava Tracalie. »

« Tracalie!... Te ne ricordi ancora... »

« Si ».

« Ora ci abita un certo Lungu, di Stanictz. Ha sposato la figlia minore di Tracalie. »

« E Tracalie? »

« Lui? Abita sotto la collina, vicino alla vecchia chiesa.:

I nostri passi svegliano un cane. Supera la siepe con un salto e abbaia, girandoci intorno, minaccioso. Mi difendo col mio bastone.

« Fila via, carogna! » gli grida Filimona.

La carogna riconosce la sua voce. Si calma e torna a dormire.

« Eccoci arrivati. »

« E la tua porta? »

« Si... Sempre la stessa... »

La luna è comparsa in mezzo al cielo. L'aria è grigiazzurra, color fumo. La testa mi brucia e mi stringo le tempie fra i pugni. Stringo piú forte che posso.

« Mi sembra che il lillà sia fiorito, Fili » dico.

« E fiorito — mi rispondi lei. — E fiorito da ieri sera. E tu te ne accorgi soltanto ora? »

« Soltanto ora, Fili. »

La prendo fra le braccia. Tutto il suo corpo aderisce al mio. Le rialzo il viso. Avidamente, profondamente, mordo le sue labbra carnose, secche, amare.

https://biblioteca-digitala.ro

Il cielo vacilla. Le stelle vacillano. La luna vacilla. Ed anche la terra.

Filimona si strappa al mio abbraccio. Odo la sua voce. In un sussurro mi dice:

« Quanto sei sciocco! A che serve ora? »

« A nienti, Fili. Non serve a niente. »

La porta si apre. Si richiude.

Gironzolo senza meta per le strade del villaggio. I cani non mi riconoscono e abbaiano al mio passaggio. Altri mi si precipitano addosso per mordermi.

Allora mi fermo. Mi fermo e mi difendo a colpi di bastone.

Traduzione di RAFFAELLA LOTTERI

Din volumul „LE PIU' BELLE NOVELLE DI TUTTII PAESI, IV. Ed. ALDO MARTELLO EDITORE — 1964

https://biblioteca-digitala.ro

DUMITRU MICU

ZAHARIA STANCU LA 70 DE ANI

Zaharia Stancu a împlinit şaptezeci de ani. Mai puţini decît numărul cărţilor ce ar rezulta, dacă s-ar trage în volume tot ce scriitorul a risipit mai bine de cinci decenii în presă şi titlurile astfel obţinute s-ar adăuga celor intrate deja în istoria literară.

Fiu de ţărani din Cîmpia Dunării, Zaharia Stancu a debutat în 1921 cu note de călătorie tipărite în *Ziarul ştiinţelor şi al călătoriilor*. Curînd s-a revelat ca poet. Un poet căruia reviste de prestigiu precum *Universul literar*, *Adevărul literar şi artistic*, *Viaţa literară*, *Gîndirea*, *România literară* îi ofereau frecvent paginile lor. Paralel, el desfăşoară o intensă activitate jurnalistică, scriind la diverse ziare (*Credinţa*, *Tempo* ş.a.), scoţînd el însuşi cotidianul *Lumea românească*, reviste literare *Azi* (1933), transformată cu timpul în ziar, şi *Revista română* (1941). Vederile antifasciste pe care le exprimă în anii premergători celui de al doilea război mondial îl pun, fireşte, în conflict cu forţele de dreapta, ce nu vor întîrzia, la preluarea puterii, după 1940, să-l interneze în lagăr. După doborîrea dictaturii antonesciene, scriitorul se angajează în primele rînduri ale luptei pentru făurirea noii orînduiri şi îi vom găsi iscălitura în toate publicaţiile sprijinind revoluţia socialistă, îi vom auzi cuvîntul la întruniri, îl vom vedea angrenat constant în viaţa cetăţii. Director de reviste, deputat, academician, director al Teatrului Naţional, preşedinte al Uniunii Scriitorilor, membru al CC. al P.C.R., membru în Consiliul de Stat — simpla enumerare a funcţiilor indică diversitatea domeniilor în care s-a manifestat şi se manifestă acest artist-cetăţean. Şi o face fără încetinirea ritmului muncii pe tărîmul scrisului. Aproape nu e săptămînă în care revistele să nu-i tipărească o nouă poezie, aproape nu-i an în care să nu-i iasă de sub teascuri o nouă carte.

https://biblioteca-digitala.ro

Întîiul volum i-a apărut în 1927. O culegere de versuri: *Poeme simple*. Deschizînd-o, intrăm într-un tărîm edenic, în cuprinsul căruia poetul își regăsește condiția primordială, cîmpul cu vietățile lui restituindu-l adevăratei sale naturi și, implicit, neamului din care s-a ridicat: « Eu am crescut cu macii și strugurii pe cîmp /Și mai păstrez, ca iarba, și-acum sub ploape rouă». Poetul a crescut în cîmpia în care, în alte veacuri, « străbunii săi vînjoși, cu tulnice și ghioage» și-au păscut « cirezile blajine, /Cioporul de mioare bălane, herghelia» și pe întinderea căreia aceștia « băsmeau lungiți la focuri», « lîngă crama scundă cu chiote în căni», seara, «cînd adormea prisaca». Aici, între priveliști de o splendoare patriarhală își găsește poezia lui Zaharia Stancu spațiul ei ideal. Volumele următoare (*Albe*, 1937, *Clopotul de aur*, 1939, *Pomul roșu*, 1940, *Iarba fiarelor*, 1941, *Anii de fum*, 1944) se mențin în același univers naturist, care își dezvăluie, însă, noi fețe. Pe dinaintea ochilor cititorului defilează cînd vignete cu motive cîmpenești, subtil stilizate, cînd imagini ale unei naturi suculente, exuberante, explozive. Catrene iscusit articulate propun spre contemplație, gingaș desenate, un copac, un rîu, o fîntînă, o stea, soarele, luna, un nor, un porumb, un miel, evocă delicat amiaza, amurgul, dimineața ori anotimpurile, nu fără a insinua sugestii de natură erotică, în virtutea cărora pericolul eșuării în parnasianism este evitat. În alte culegeri, erosul devine fremătător, obsesiv, acționînd cu puterea elementară a sevelor din luturi. Sîngele clocotește în trup, asemenea apelor înspumate, carnea se zvîrcolește ca șerpii. Asimilată naturii, iubita e proaspătă ca ierburile, «sprinteană ca mînjii», și trupul ei e « pădure în veșnică frămîntare». « Tînără, tînără, abia codană», femeia are « glezne fierbinți», și pare, toată, « soare, numai soare». Celebrînd-o imnic, poetul o numește « strugur brumat», « piersică pufoasă», « mireasmă de livadă», « pădure vrăjită», «rîu înghețat», « miezul zăpezilor», «miezul amar al cucutei amare». Dimensionat la scară cosmică, erosul va fi omologat, în volumul *Iarba fiarelor*, cu însuși faptul și rațiunea de a fi a lumii.

Fără a părăsi sfera în care s-a fixat, poetul cîntă uneori și pe o altă strună, mai gravă. Ciclul *Steaua pe care stăm*, din volumul *Albe*, reflectă frămîntări de ordin social, exprimînd o adeziune fără echivoc la condiția celor mulți, desconsiderați, și vestind « ziua de mîine», menită să alunge « ziua de azi», « strîmbă și proastă».

Un alt ciclu, *Horia*, din *Clopotul de aur*, cuprinde strofe — memento, ca aceasta: *Să nu uiți niciodată: străbunii au fost șerbi,/ Primiră-n veacuri aspre sudălmi și bice-n spate. /Să nu uiți nici o clipă: se odihnesc sub ierbi,/ Dar țărna lor mai strigă și azi după dreptate*». Poemele noi, reunite în *Cîntec șoptit* (1970) și *Sabia timpului* (1972) reiau multe motive vechi, cu o tehnică mai rafinată, comunicînd stări sufletești mai complexe, mai diverse și mai fin montate, învăluite adesea într-o melancolie stranie, de toamnă cu brume. Reafirmînd aceeași încredere în era noastră, ca eră a triumfului cauzei drepte a omului, poetul este însă și subiectul unei tensiuni lăuntrice, generatoare de versuri înfiorate, dramatice: încleștarea cu timpul, bătălia cu marea umbră.

https://biblioteca-digitala.ro

Ca prozator, Zaharia Stancu s-a revelat după 1944, romanele publicate anterior (*Taifun*, *Oameni cu joben*) neimpunîndu-se. Notabil, volumul *Zile de lagăr* (1945) posedă calităţi epice evidente, totuşi el aparţine memorialisticii, iar nu literaturii de ficţiune. Rememorări sînt, de fapt, şi majoritatea romanelor scrise în anii noştri, însă transfigurate, distanţate considerabil, prin elementul creaţiei, de punctul lor de plecare, autobiografic. *Desculţ* (1948), scrierea ce l-a consacrat pe Zaharia Stancu romancier şi i-a adus renume internaţional, întocmeşte un spectacol epopeic al existenţei ţărăneşti, aşa cum a cunoscut-o autorul în copilărie, la începutul acestui secol. Din roman se desprinde o vizlune torturantă a lumii; viziunea unei lumi care, deşi existentă obiectiv, certificată documentar, pare un tărîm al visului — al unui vis de uimire fascinată şi de groază — trecută prin suflul naratorului, copilul Darie. Un alt roman, imediat următor, *Dulăii*, (1952) îmbogăţeşte tabloul cu noi privelişti. Cele două cărţi alcătuiesc, în fapt, o singură scriere. (În una din ediţii în care, romanul *Desculţ*, mult amplificat, a fost transformat într-un ciclu, unul din cele patru volume constitutive îl formează de altfel *Dulăii*). Lumea ce se încheagă în acest spaţiu românesc pare a uni un tărîm în acelaşi timp familiar şi insolit. Peisaj arid. Climă aspră. Traiul oamenilor, involuntar ascetic. Avînd pămînt puţin, sau chiar de loc şi fiind, din acest motiv, obligaţi să muncească pentru boieri, cei mai mulţi dintre ei îşi duc veacul în cocioabe betegoase, umblă desculţi, poartă căciulă şi iarna şi vara, sau umblă, pe ger şi arşiţă, cu capul descoperit. Hrana se compune din grăunţe fierte, păsat, lapte de capră sporit cu apă, pîine amestecată cu mălai — aceasta în condiţii de . . . prosperitate — sau, în vremuri de restrişte, din ştevie, mujdei de usturoi, fiertură de urzici, de fasole, de praz, de susai, de rădăcini chiar. Nu e decît întru totul explicabil că fizionomiile multora sînt uscate, de culoare gălbui-pămîntie. Ochii sînt cîteodată zbanghii, sfredelitori, dar mai adesea persoane de toate vîrstele au căutătura mohorîtă, *împosocată*. Încruntaţi îndeobşte, închişi în ei, oamenii se exprimă sobru, adesea laconic, vorbirea lor caracterizîndu-se prin absenţa culorii, singura notă de pitoresc fiind conţinută în termenii regionali folosiţi, deşi şi ei pietroşi. Exprimarea e totdeauna directă, nu rareori brutală. Rostirea ceremonioasă, fraza amplă, orchestrată cu subînţelesuri reverenţioase sau ironice, fraza atît de proprie eroilor lui Sadoveanu, ale cărui povestiri zugrăvesc lumea ţărănească din altă parte a ţării şi din alt timp istoric, patriarhal sau chiar legendar, — nu are trecere între necăjiţii «rumâni» care preferă comunicarea gîndului pe calea cea mai scurtă. Intocmind un tablou vast al existenţei ţărănimii, *Desculţ* compune implicit o monografie spirituală a satului dunărean de odinioară. Se descriu datini de nunţi şi înmormîntare, obiceiul de a striga de pe dealuri de lăsatul secului, aventurile erotice petrecute în cursul anului sau acela de a invoca ploaia prin jocul paparudelor şi prin îngroparea unei păpuşi de pămînt ce închipuie pe « tata soarelui». Semnificativ pentru atmosfera şi stilul romanului e că şi aceste manifestări folclorice păstrează sobrietatea, lipsa de exuberanţă specifică lumii evocate. Înregistrate de sensibilitatea de o extraordinară

https://biblioteca-digitala.ro

ascuțime a lui Darie, faptele desfășurate în Omida și în alte așezări din jur, fapte ce duc la marea răscoală din 1907, dobîndesc dimensiuni și intensități tragice. Un adevărat urlet al foamei cutremură amîndouă cărțile. Foame iarna, cînd șuieră vîntul sinistru a pustiu, foame vara, cînd pîrjolul secetei preface drumurile, cîmpiile, în vetre de jăratec și vitele costelive, cu boturile sîngerate, umplu văzduhul de mugete sfîșietoare. Purtați parcă de un vînt de nebunie, țăranii săraci bat drumurile conacelor, își oferă pe timp nelimitat brațele în schimbul unei măsuri de grăunțe și se întorc de obicei cu mîinile goale.

Totuși, nota fundamentală a scrierii e tonică. Lăcomia de viață a lui Darie, care e totodată a întregului neam de « desculți », este expresia unei vitalități inepuizabile. În 1907 țăranii întîmpină moartea (represalii în massă) fără spaimă, strigîndu-și disprețul față de asasini, iar mamele transmit copiilor spectacolul teribil al execuțiilor ca un *memento*: « Să nu uiți, Darie! Nimic să nu uiți. Să spui copiilor tăi. Și copiilor pe care-i vor avea copii tăi să le spui . . Auzi, Darie? Să nu uiți . . . Să nu uiți, Darie . . »

Continuînd ciclul *Desculț*, romanul *Jocul cu moartea* (1962) ce posedă toate particularitățile creației anterioare a autorului, se înfățișează, prin anumite note dominante, ca o scriere cu o individualitate distinctă. *Jocul cu moartea* este un roman al « faptelor extraordinare ». Sîntem în 1917. O bună parte din România, inclusiv Capitala, și aproape întreaga peninsulă balcanică se află sub ocupația germano-austriacă. Vînzător de ziare la București, Darie este arestat ca vagabond, predat comandaturii germane, îmbarcat împreună cu toți vreo douăzeci de « coate-goale » într-un tren de marfă și dus pînă tocmai în Macedonia, de unde, scăpat din captivitate se înapoiază în țară, pe jos, trecînd prin felurite peripeții. Aventura balcanică înscrie în existența eroului un capitol deosebit. Lui Darie îi este dat să vadă o lume necunoscută, să treacă prin întîmplări extraordinare, să se lovească de fel de fel de oameni ciudați; experiență imaginabilă numai în vreme de război, cînd totul devine posibil, cînd nimic nu mai ține de domeniul surprizei, situațiile senzaționale intrînd în ordinea faptelor zilnice. Considerate izolat, diversele întîmplări nu spun prea mult; împreună însă, ele creează atmosfera anilor de război, aduc înaintea cititorului imaginea unei umanități torturate și cartea se citește ca un impresionant document.

Pădurea nebună (1963) ne introduce în lumea dezolantă a tîrgurilor muntene de altădată, încinse vara de o zăpușală sufocantă, înecate în praf, cufundate toamna și primăvara în gloduri, și a căror existență curge uniform, evenimente veșnic aceleași. Totul e trist aici și monoton, pînă și pitorescul birjelor dărăpănate, trase de cai fantomatici, și al bragagiilor turci cu fes roșu și șalvari încărcați de petice, pînă și spectacolul oniric al cetelor de cîini vagabonzi, în urma cărora, de prăpădiți ce sînt, rămîne pe uliță o pulbere de praf ce face în aer volute, se integrează cenușiului cotidian. Caracteristice acestor așezări sînt birturile « economice », frizeriile într-o rînă, dughenele și băcăniile cu pereți scorojiți, depozite de obiecte

https://biblioteca-digitala.ro

ieşite din uz şi de alimente fosilizate. Identitatea lor o divulgă firme decolorate, zugrăvite de cine ştie ce «artist» ambulant, cu lavalieră şi plete, cu cine ştie cîte decenii în urmă. Sensibil la amănuntul bizar, scriitorul alcătuieşte panouri groteşti. Opusă acestei existenţe lîncede, somnolente, este lumea cîmpiei, cu vegetaţie luxuriantă şi desfăşurări de vitalitate neîncătuşată. Evadînd din tîrgul muced, povestitorul se avîntă în zarea unde se înălţa odinioară « pădurea nebună». În locul acelei păduri, pămîntul unduieşte ierburi înalte cît omul. Încorporat vieţii elementare, Darie despică întinderile, în tovărăşia tătăroaicei Uruma, agăţat de coama unui roib iute ca flacăra, gustă senzaţiile unei patimi trăite cu voluptate sălbatică, soarbe totul frenetic, ca şi cum ar voi să concureze freamătul de viaţă din lutul fecund şi din ramurile mustoase. Cartea devine un elogiu al vieţii intense, aprige, irepresibile.

În *Rădăcinile sînt amare*, cîmpul observaţiei se lărgeşte considerabil, îmbrăţişînd, într-o succesiune de imagini sugestive, compartimente variate ale realităţii sociale, de la diversele medii ale Capitalei dintre cele două războaie pînă la închisorile burgheze şi lagărele fasciste de concentrare şi exterminare în massă şi pînă la luptele duse pentru cucerirea puterii de către clasa muncitoare. Lăsîndu-şi memoria să coboare adînc în abisurile trecutului, Darie (de data aceasta un Darie care începe să încărunţească) îşi propune să dezgroape temeiurile, « rădăcinile» vieţii noi de astăzi. Pivotul acţiunii este momentul pregătirii alegerilor din 1946, aşadar un moment de maximă tensiune, hotărîtor, al înfruntării deschise dintre forţele democratice, populare, conduse de partidul comunist, şi reacţiune. Din acest punct nodal, ca din trunchiul unui copac, coboară în adîncurile trecutului « rădăcinile amare», adică episoadele menite să dezgroape imagini ale unui timp apus, sedimentate în memoria povestitorului în decursul întregii sale vieţi, şi care nu sînt altele decît acelea ale exploatării şi opresiunii sau ale minciunii, dispreţului şi crimei, caracteristice fostei orînduiri burgheze. Imagini întunecate sau groteşti, de şarjă caricaturală, cărora, într-o antiteză demonstrativă, li se opun cele ale luptei comuniştilor pentru regenerarea vieţii sociale şi morale a ţării.

Ce mult te-am iubit (1969) e un fel de replică nepremeditată la *Străinul* lui Camus. Povestitorul de aici e un anti-Meursault. Aflînd că i-a murit mama, eroul lui Camus, arată cum ştim, ca în tot ce făcea, o desăvîrşită neparticipare, o impasibilitate de « străin». Absenţa sufletească e modul constant de a fi al personajului lui Camus. Dimpotrivă, povestitorul lui Zaharia Stancu e covîrşit de vestea morţii mamei sale. Comunicîndu-i-se tristul eveniment, Darie se duce degrabă în satul natal, unde rămîne cîteva zile, participînd la durerea familiei cu toate resursele sufletului : cu gîndurile, cu simţirea, cu imaginaţia. Nu numai că nu se simte între ai săi un străin, dar stările de conştiinţă pe care le parcurge consună cu ale tatălui, ale fraţilor şi surorilor, devenind un fel de ecou amplificat al acelora. Romanul se înfiripă, în consecinţă, din două serii de situaţii : din cele prezente, înregistrate de conştiinţa naratorului de la sosirea în sat pînă în ziua următoare înmormîntării, şi din cele

https://biblioteca-digitala.ro

care urcă, în amintirea aceluiaşi narator, din « timpul pierdut» spre a produce un nou timp, paralel şi în parte aderent la cel actual: « timpul regăsit ». Prin această dedublare a planului narativ, prin această proiectare de umbre pe un ecran alăturat scenei, prin amestecul de prezent şi trecut, imaginile de prim plan capătă un fundal, o adîncime, iar ansamblul reprezentărilor relevă modalitatea prin care ţărănimea, potrivit tradiţiilor ei, întîmpină moartea. Întors în satul copilăriei, naratorul devine martorul, interpretul unei spiritualităţi arhaice, unei lumi am putea spune, clasice. Totul decurge după tradiţie, totul se încadrează în rînduieli intangibile, în ritual, ca în *Baltagul* lui Sadoveanu. Încăperile casei din Omida, apoi curtea, uliţa satului, cimitirul devin o scenă largă pe care se joacă spectacolul morţii. Bocirea răposatei, ceremonia funebră, ospăţul, pomenile sînt acţiuni vii în plină desfăşurare, reflexiile, amintirile, tînguirile fără glas ale povestitorului îndeplinesc rolul corului din teatrul antic. Iar îndărătul tuturor situaţiilor, dincolo de grai şi de gesturi, se întinde aripa mare, grea a destinului. Dacă în *Desculţ*, în *Dulăii*, în unele secvenţe din *Rădăcinile sînt amare*, Zaharia Stancu ne-a descris o cîmpie dunăreană aspră, chinuită, tărîm al durerii şi răzvrătirii, o lume în convulsii, *Ce mult te-am iubit* ne arată aceeaşi lume într-un moment special, cînd iese la iveală o latură a ei mai puţin cotidiană. În *Desculţ* am cunoscut chipul social istoric al neamului lui Darie, aici ni se dezvăluie un alt chip al aceluiaşi neam, chipul tainic, interior, modelat de la « începutul» timpurilor în confruntarea vieţii cu moartea.

Ce mult te-am iubit dobîndeşte prin tipicitatea momentului evocat, prin solemnitatea sobră a spectacolului, o ţinută clasică, *Şatra* (1969), în schimb, se încadrează perfect în definiţia romanticului. Şi această carte aduce o umanitate prin care se perpetuează arhaicul, preistoria, însă modul de a fi, rînduielile, ritualurile dezvăluite sînt atît de exotice, de un pitoresc atît de ciudat, încît apar romantice. Şatra bulibaşei Him, urmărită în drumul ei silit spre « dincolo», spre pustiul de « peste apă», unde va petrece o iarnă infernală, este o societate închisă, un veritabil trib, cu legi aspre, implacabile, cu datini pe care nimeni şi nimic nu le poate clinti, cu o morală strictă. Nevestele se cumpără cu bani grei, cu galbeni vechi turceşti, zimţuiţi, şi, după nuntă, care ţine zile în şir, devin roabele bărbaţilor, putînd fi bătute cu biciul pînă la ucidere, în văzul comunităţii, pentru călcarea legămîntului conjugal. Potrivit legii, soţul înşelat şi rivalul se luptă între ei cu pumnii, cu harapnicele, cu cuţitele, pînă ce unul iese din competiţie, stors de puteri sau omorît. Învestit cu puteri absolute, bulibaşa e stăpînul şi tatăl întregii obşti, nimic nu se face fără ştirea şi consimţămîntul lui, iar cînd găseşte cu cale, ia biciul şi administrează cîte unuia sau tuturor deodată, indiferent de vîrstă şi sex, cîte lovituri crede de cuviinţă. Asemenea deprinderi sînt urmate cu tenacitate chiar în timpuri cu totul critice, cum sînt cele din roman (perioada ultimului război, cînd dictatura fascistă a deportat în massă pe ţigani), în care şătrarii, constrînşi să se fixeze într-un spaţiu « sălbatic», nelocuit, ajung, după ce îşi termină proviziile, să se hrănească cu cîrtiţe, să-şi mănînce caii, măgarii, catîrii şi în cele din urmă chiar urşii, fala şatrei, duşi

https://biblioteca-digitala.ro

pînă atunci să joace cu veriga în nări, prin sate şi oraşe. Chiar în asemenea împrejurări, dragostea dintre Ariston şi Lisandra, soţia lui Goşu, e aprigă, mistuitoare, iar duşmănia dintre cei doi balaoacheşi va fi stinsă doar de moarte. Plină de culoare, de poezie, *Şatra* e o carte a vieţii explozive, a vieţii ce ţîşneşte nu doar din ea însăşi, ci dacă se poate spune, şi din moarte (supuşii lui Him-başa mor, în iarna grozavă, pe capete), asemenea ierburilor zbuciumate primăvara, de sub zăpadă.

Cum se vede, departe de a da semne de oboseală, Zaharia Stancu, este, la cei 70 de ani ai săi, un scriitor şi un militant social dintre cei mai activi, astfel încît nu încape îndoială că literatura română va continua să sporească şi prin alte mărturii ale scrisului său.

https://biblioteca-digitala.ro

IOAN COMȘA

Darie pe cinci continente

Zaharia Stancu este, dintre contemporani, scriitorul român cel mai citit în lume. Recenta reeditare, la Göteborg, în Suedia a romanelor *Desculț* și *Jocul cu moartea*, a marcat cea de-a 100-a și cea de-a 101-a apariție în volume separate a operelor sale tălmăcite în limbi străine. Tradus în 33 de limbi, vorbite de mai bine de două miliarde de cetățeni ai globului, scrierile sale au fost publicate în 51 de centre situate în 35 de țări din Europa, din cele două Americi, din Asia și din Africa și distribuite pe cinci continente.

Și harta difuzării scrierilor sale ar fi incompletă dacă n-am menționa că Zaharia Stancu e prezent în cel puțin 50 de antologii ale poeziei și ale prozei scurte românești publicate în 20 de limbi.

Aceste cifre record pentru scrisul românesc din secolul nostru sînt grăitoare. Ele îngăduie oricui să-și facă o idee despre vigoarea cu care, în ultimul pătrar de veac, literatura română nouă a izbutit să se impună atenției lumii întregi.

Națiunile mici și mijlocii au dat întotdeauna și continuă să dea și astăzi scrieri de o valoare și de o originalitate artistică remarcabilă, dar bariere lingvistice greu de trecut stau în calea recunoașterii și a integrării lor în circuitul literaturii universale. În privința creațiilor acestor națiuni exigențele sînt parcă mai severe iar rezistența mai greu de învins decît în privința operelor literare exprimate într-o limbă de largă circulație. De aceea cărțile aparținînd scriitorilor noștri și ale scriitorilor celorlalte țări mici și mijlocii care să fi făcut ocolul lumii se pot număra pe degete. Așa se explică de ce operele unor autori ca Sienkiewicz sau Reymont, ca Andrič sau ca Laxness, răzbat mai încet decît acelea ale scriitorilor care folosesc engleza, franceza sau rusa, de pildă.

Deși de la bun început vrednice de prețuire, capodoperele literaturii noastre au năzuit zadarnic să dobîndească recunoaștere și să pătrundă în tezaurul universal atîta vreme cît n-au fost accesibile prin transpunere în limbile cele mai răspîndite în lume. De la proclamarea Republicii, traducerile s-au înmulțit treptat și au în

https://biblioteca-digitala.ro

ceput să vehiculeze metodic pe toate meridianele globului atît folclorul şi scrierile clasicilor cît şi creaţiile cele mai de seamă ale scriitorilor români dintre cele două războaie şi de după 23 August.

În intervalul 1947—1972 au apărut peste 1100 de traduceri beletristice în volume separate, în 45 de ţări, şi aproape 60 de antologii de literatură română în 20 de limbi, tipărite în 23 de ţări. Cu alte cuvinte au apărut în 7 ori mai multe tălmăciri în volume separate şi de 3 ori mai multe antologii decît în cei peste 100 de ani ce despart evenimentul istoric de la 30 Decembrie 1947 de apariţia primelor culegeri de literatură populară română [1] traduse în limbi străine. Nu încape îndoială că amploarea activităţii desfăşurate pe plan internaţional de ţara noastră în ultimii 25 de ani a constituit o susţinere judicioasă a traducerilor, iar că, pe de altă parte, ea a favorizat interesul cititorilor străini pentru poezia şi proza noastră.

În ansamblul traducerilor din literatura română apărute în aceşti ani, proporţia traducerilor din opera lui Zaharia Stancu apare desigur mare. Ea este însă departe de a indica dimensiunile reale ale succeselor repurtate de scriitorul nostru. Acestea nu pot fi aproximate decît raportîndu-ne la alte criterii şi indicii.

Mai întîi să aşezăm cifrele cu privire la răspîndirea operei lui Zaharia Stancu în străinătate faţă în faţă cu statisticile privind difuzarea operelor altor scriitori. Într-un interval aproape dublu, cărţile lui Proust au fost traduse în 17 limbi. De-a lungul a patru decenii, romanele lui Panait Istrati, scrise în limba franceză, au fost transpuse în 20 de limbi. Iar pînă în 1963, adică la 12 ani după conferirea Premiului Nobel, romanele lui Faulkner nu văzuseră lumina tiparului decît în 29 de limbi.

În al doilea rînd, se impune să examinăm unele aspecte ale receptării operei lui Zaharia Stancu în timp şi în spaţiu: aspectul editorial, succesele de public şi ecoul în critica literară.

Desculţ, care a debutat pe arena internaţională în anul 1949, cînd au apărut în Cehoslovacia versiunea slovacă şi cea cehă, îşi continuă neîntrerupt ascensiunea, consemnînd an de an noi traduceri şi noi reeditări. În ultimii 5—6 ani de pildă, în care romanul a înregistrat trei noi premiere (în Japonia, în S.U.A. şi în Turcia), caracteristic e faptul că reeditările manifestă o tendinţă de creştere şi de reluare ritmică proprie operelor clasice (în Suedia şi Bulgaria s-a tipărit în aceşti ani ediţia a II-a a romanului, iar în Iran s-au publicat ediţiile a III-a şi a IV-a). Astăzi *Desculţ* totalizează nu mai puţin de 37 de apariţii în 24 de limbi.

Alte opere ale lui Zaharia Stancu se bucură de asemenea de preţuirea publicului cititor străin. Povestirea *Liliacul* a fost inclusă în antologia *Le piu belle novelle di*

---

[1] *Walachische Märchen*, antologie şi traducere de Arthur şi Albert Schott, Stutgart, 1845; *Les Doinas, poésies moldaves*, antologie şi traducere de Ion Voinescu (II), Paris, 1853 şi *Doine or Ths National Songs and Legends of Roumania*, antologie şi traducere E. C. Grenville, Murray, Smith, Elder Co, & London.

https://biblioteca-digitala.ro

tutti i paesi (*Cele mai frumoase nuvele din lumea întreagă*), publicată la Milano în 1964. Romanul *Dulăii* a fost tradus în 10 limbi şi a cunoscut 11 apariţii. *Jocul cu moartea* totalizează azi 15 apariţii în 12 limbi. *Uruma, fiica tătarului* a înregistrat 8 apariţii în 7 limbi şi a figurat în Franţa pe lista celor mai bune cărţi ale anului 1968. În cei patru ani de la publicare, *Şatra* a realizat 8 apariţii, iar *Ce mult te-am iubit* a fost tradus în 5 limbi.

Admiratorii lui Zaharia Stancu — printre care se numără Leonid Leonov şi Galina Serebreakova, René Jouglet, Pierre de Boisdeffre şi Jack Lindsay au găsit, pentru proza sa, termeni de comparaţie în unele din creaţiile lui Gorki, ale lui Hamsun, ale lui Andersen Nexö, Moravia, Kazantzakis sau Illyès Gyula, iar pentru accentele poeziei sale, apropieri cu timbrul lui Esenin.

Referinţele şi observaţiile concrete ale scriitorilor străini care s-au aplecat asupra operelor lui Zaharia Stancu oferă o bogată recoltă de aprecieri şi sugestii. Cercetarea lor invederează nu numai evoluţia ascendentă a preţuirii scriitorului nostru dar şi multiplicitatea şi varietatea valenţelor scrierilor sale, fără de care n-ar fi fost posibilă receptarea lor cu un interes la fel de viu în ţări care, din punctul de vedere al structurii sociale şi al standardului economic şi cultural, se situează la antipozi, cum sînt S.U.A., Suedia şi Japonia de o parte, şi India, Iranul şi Turcia de altă parte.

Spre a ilustra rezonanţa scrierilor lui Stancu pe diferite meridiane, reproducem cîteva aprecieri emise de-a lungul anilor.

Iată ce scria în 1951 cunoscutul romancier englez Jack Lindsay: «*Desculţ*» e *o carte europeană, profund europeană, în sensul adevărat al cuvîntului, însă într-o ţară ca Anglia întîmplările narate pot părea desuete, acoperite de colbul istoriei.*» Un an mai tîrziu australianul Geofrey Hutton recenzînd cartea declara că îl preferă pe Stancu lui Erskine Caldwell: «*Personal socot că opera lui Stancu e mai impresionantă şi că în ciuda exotismului lor personajele sale sînt mai vii.*»

La un deceniu după apariţia romanului, criticul francez René Jouglet îl situa pe autorul romanului *Desculţ* în rîndul «*celor mai dăruiţi scriitori contemporani*».

În postfaţa traducerii slovace a *Florilor pămîntului* apărută în 1962 la Bratislava, Jindra Huskova plasa opera într-un cadru mai larg: «*Structura epicii lui Zaharia Stancu, îmbinată cu mesajul ei umanist îndreptat împotriva războiului şi împotriva învrăjbirii între oameni, mesaj amplificat de magia cuvîntului ţîşnit din rădăcinile adînci ale patriei sale, aduce o contribuţie nouă, valoroasă, în contextul literaturii mondiale.* »

O apreciere, mai recentă, datată New York, 1971, aparţinînd criticului american Frank Kirk, aşează primul roman al scriitorului român alături de cîteva dintre marile glorii ale literaturii americane: «*DESCULŢ are ceva din furia zvîcnită şi neputincioasă a lui Faulkner, nu faţă de un trecut mort şi îngropat, ci faţă de un trecut încă ameninţător; în paginile sale regăsim ceva din mînia şi umorul muncitorilor agricoli migranţi din Oklahoma zugrăviţi de Steinbeck în FRUCTELE MÎNIEI ; în el răsună parcă accente din*

https://biblioteca-digitala.ro

psalmodierile orfice ale lui Whitman . . . În povestea lui Darie, Zaharia Stancu realizează o îmbinare de perspective comparabilă cu aceea pe care o intîlnim în reminiscențele lui Twain, poate chiar superioară, căci în Desculț perspectiva din HUCKLEBERRY FINN fuzionează parcă cu aceea din VIAȚA PE MISSISSIPPI. »

Spre a trece la celălalt capăt al lumii, iată şi o mărturisire făcută de Amita Ray, traducătoarea lui *Desculț* în limba bengali : « *Deşi viața rurală e o temă predominantă în peisajul literar indian, nici unul dintre scriitorii noştri n-a fost atît de vehement şi curajos în demascarea unei orînduiri inumane. . . Am lucrat doi ani la traducerea acestei cărți în limba bengali . . . copleşită de suferințele lui Darie, ale poporului său . . .* »

Vom încheia şirul citatelor prin cuvintele rostite de profesorul Manfred Mayrhofer, de la Universitatea din Viena, cu prilejul înmînării premiului Gottfried-von-Herder, în mai 1971 : « *Opera lui Stancu dobîndeşte semnificații ce depăşesc mult granițele României şi sfera literaturii române; ea nu înfățişează fenomene pitoreşti cu caracter de excepție, ci se ocupă de acute probleme-cheie proprii tuturor țărilor aflate azi sub incidența prefacerilor moderne.* »

Rămîn două întrebari : în ce măsură izbutesc traducerile să comunice adîncimile şi fiorul operei lui Zaharia Stancu? în ce măsură au găsit tălmăcitorii echivalentul limbajului şi sintaxei scriitorului şi acel ritm caracteristic prozei sale?

Pe lista celor care au transpus scrierile lui Zaharia Stancu figurează pînă astăzi peste 125 de nume. Printre acei care au căutat corespondențe în limbi străine pentru versurile sale se numără Iozsef Attila şi Pablo Neruda, Alain Bosquet, Guillevic şi Karel Jonckheere, iar în rîndul traducătorilor romanelor şi povestirilor sale găsim scriitori şi traducători ca Miguel Angel Asturias, Claude Sernet, Jack Lindsay, Iurli Kojevnikov, Theun de Vries, Georg Maurer, Walter Fabius, Georgjedde şi Halldòr Stefànsson. Mai mult chiar, unele observații nuanțate privind stilul lui Zaharia Stancu făcute de traducători par să justifice optimismul în privința calității anumitor versiuni, rămîn însă destule temeiuri de aprehensiune în privința altora.

Dar mai presus de aceste aprehensiuni, cronicile, prefețele și studiile consacrate peste hotare scrierilor lui Zaharia Stancu atestă că interesul față de opera sa sporeşte neîncetat. Ele ne îndrituiesc să considerăm că proza lui este definitiv integrată patrimoniului literaturii universale şi să nădăjduim că poezia sa nu va întîrzia să-şi afle locul cuvenit alături de ea. Opera lui Zaharia Stancu reprezintă în mod indubitabil una din contribuțiile prin care prestigiul culturii române s-a înălțat nu puțin în acest pătrar de veac, deschizînd larg porțile cunoaşterii ei în lume.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

L. VOITA

BACOVIA
în limba germană

Trebuie să spunem de la început că teama de a nu fi puşi, fără să vrem, în faţa unui eşec, ne-a făcut să deschidem cu oarecare strîngere de inimă şi îndoială, recentul florilegiu apărut în colecţia « Cele mai frumoase poezii» a editurii «Albatros», sub titlul «G. Bacovia, ediţie bilingvă». Aceasta fiindcă, în primul rînd, chiar coperta înmănunchează două nume de prestigiu, atît pentru literatura română cît şi pentru literatura de limbă germană din ţara noastră: acela al poetului băcăuan şi al unuia dintre laureaţii Uniunii Scriitorilor pe anul 1970, pentru munca de transpunere în limba germană a unei părţi din proza atît de fascinantă a lui V. Voiculescu. Este vorba de Wolf Aichelburg.

În al doilea rînd, fiindcă poeziile lui Bacovia — acele obsedante ritmuri, ca nişte lovituri de ciocan, cu ecouri prelungi şi torturante, decantate dintr-o zonă-limită a existenţei şi turnate într-o imagistică aparent monotonă pînă la exasperare — au ispitit condeiul unor traducători. Ar fi de amintit aci merituoasele încercări ale tînărului scriitor austriac Max Demeter Peyfuss care, în afară de cele 8 traduceri din Bacovia, publicate exact în urmă cu patru ani în revista noastră, a ostenit în continuare în truda de a face cunoscută literatura românească în Austria şi Germania Federală, publicîndu-şi roadele osîrdiei în reviste de prestigiu sau în paginile literare ale cotidienelor.

Dar a fost deajuns să parcurgem *Amurgul violet* sau *Lacustra*, *Gri* sau *Melancolia* şi apoi întregul ciclu *Plumb* pentru ca, pe măsură ce lectura, tot mai captivantă, avansa spre sfîrşitul volumului, să ne dăm seama că — în sfîrşit — Bacovia şi-a deschis, prin Wolf Aichelburg, o poartă spre universalitate. Tra-

valiul lui Aichelburg este cu atît mai meritoriu, cu cît printr-o traducere autonomă — şi asupra acestui lucru sîntem avertizaţi prin menţiunea de pe copertă: *Nachdichtung*, deci *versiune*, deci *autonomie* — a rămas totuşi atît de fidel structurii artistice a originalului, spiritului bacovian, încît nu o dată, citind doar textul german şi făcînd efortul de a uita originalul, am avut sentimentul că sîntem pe tărîmul autentic şi în spiritul limbii în care de la Goethe încoace, ca să luăm drept reper major doar pe creatorul lui *Faust*, s-au scris atîtea capodopere.

Ar fi o întreprindere dificilă şi de neepuizat ca în puţinele pagini care ne stau la dispoziţie, să încercăm să pătrundem în laboratorul cu multiplele lui retorte — uşor de descifrat — în care Wolf Aichelburg a retopit opera bacoviană pentru a ne oferi 65 de poeme — cele mai semnificative — în limba germană. Bănuim că în lungile meditaţii asupra versului bacovian, Wolf Aichelburg a simţit unele adevăruri ca fiind ale sale proprii din eseul — poate puţin cam romantic, dar integral preluat de structuraliştii de ultimă oră — « Lob der Vokale» al lui Ernst Jünger, după cum opera cehului Jiři Levi «Traducerea literară» apărută în urmă cu zece ani, i-a oferit multe certitudini în probabilele sale ezitări. Că vocalele în gruparea şi frecvenţa lor în cuvinte, şi mai ales în versuri, contribuie la amplificarea muzicalităţii a fost cunoscut, sau mai bine zis, intuit de poeţi cu mult mai înainte ca teoreticienii să-l fi statuat. Eminescu în *Somnoroase păsărele* — se ştie — a dat fiecărei strofe o muzicalitate în plus şi o nouă tonalitate sentimentului exprimat, utilizînd cuvinte în care predomină cînd una, cînd alta din cele cinci vocale. Bacovia nu a fost nici el mai puţin inspirat cînd a recurs la cuvinte în care vocalele potenţează tensiunea sentimentului torturant care-i străbate opera. Unul din succesele înregistrate de Wolf Aichelburg în transpunerile sale constă tocmai în intuirea acestui fenomen. Aşa de pildă în *Plumb* vocalele *i* şi *u* sînt predominante, iar prin frecvenţa şi accentuarea lor potenţează sentimentul de singurătate, de rupere de lume. Aichelburg în a sa versiune germană întrece originalul, folosind cu frecvenţă obsedantă vocala *i* (în expresia care ni se pare deosebit de reuşită «schliefen blind» sau în acel unic vers: «. . . *schlief meine Liebe. Blei. Ich rief*» care redă aproape întreg conţinutul emotiv a două versuri originale: «*Dormea întors amorul meu de plumb / Pe flori de plumb şi-am început să-l strig*». Sau, un alt exemplu din *Lacustră*: prezenţa vocalei *a* la începutul şi sfîrşitul versului: *În spate mă izbeşte un val*», întăreşte parcă senzaţia loviturii, a izbiturii). Că autorul versiunii germane a intuit acest lucru îl demonstrează versul în care predomină *e*, *i*, *a*, foarte accentuate, şi care fac să simţim cu mai multă acuitate senzaţia de lovire: *und Well auf Welle klatscht mir ins Gesicht*. Ne oprim aci cu exemplificările, deşi s-ar putea extrage din abundenţă şi altele din transpunerile lui Aichelburg.

https://biblioteca-digitala.ro

Ceea ce am dori să mai subliniem cu acest prilej este faptul că, dacă teoretic disputa traducere fidelă — traducere autonomă a fost tranşant rezolvată — un grup de eseuri publicat de Ştefan Aug. Doinaş a demonstrat pînă la evidenţă acest lucru — Wolf Aichelburg a exemplificat practic aserţiunile teoretice. Cititorul neavizat sau închistat în anumite canoane învechite, rămîne contrariat, poate, comparînd — *formal* — *Seara tristă* cu echivalentul său german *Trauriger Abend*, în care, păstrîndu-se doar schema rimelor, ne întîlnim cu alt ritm, ba chiar însuşi « barbarul » bacovian, ca atribut al cîntecului femeii, devine la Aichelburg « *sehr gewöhnlich* » (*Sehr gewöhnlich sang das Weib*). Evident, libertatea pe care şi-a luat-o traducătorul e plină de îndrăzneală, dar binevenită, fiindcă, chiar dacă atributul « capătă o nuanţă uşor morală », cum spune Ştefan Aug. Doinaş, atenuarea este contracarată de acel « . . . *ringsum Lärm, und Qualm, Gezänke* », care în original este mai pal şi puţin « barbar » prin acel « aşa » : *Şi-n jur era aşa răscoală*.

S-ar mai putea insista, cu fructuoase rezultate, asupra schemei rimelor pe care Aichelburg a păstrat-o sau a alterat-o, în spirit bacovian însă. Trimitem pe cititor tot la *Lacustră* spre a se convinge singur că, oricîtă libertate îşi ia traducătorul, muzicalitatea creată prin rime nu se alternează în nici un fel, chiar dacă schema originalului nu mai este respectată. De altfel, o altă transpunere, *Gri*, care respectă schema rimelor, demonstrează, aşa cum a demonstrat pe numeroase transpuneri şi Jiři Levi, că, în fond, respectarea sau nerespectarea rimei din original nu prezintă nici o importanţă, cînd universul sufletesc al originalului trece în toată plenitudinea lui în traducere.

Şi fiindcă, la începutul acestor rînduri, am amintit de traducerile — de astă dată fidele — ale lui Max Demeter Peyfuss, credem că nu este neinstructiv să comparăm cel puţin o singură poezie, *Amurg violet*, în cele două variante ale sale. Să ne oprim la versurile 2 şi 3 din strofa întîia :

Doi plopi, în fund, apar în siluete
— Apostoli în odăjdii violete —

« În fund » are un înţeles mult mai adînc decît « im Hintergrund » — limitat şi tehnicist — din versiunea Peyfuss, iar metafora « apostoli în odăjdii violete » pentru « plopi » sugerează în bună manieră expresionistă o uşoară fulguraţie de vis, ca-n versiunea lui Aichelburg : « *Apostel langgewandet, veilchenfarbner Traum* », după cum pentru versurile:

Pe drum e-o lume leneşă, cochetă;
Mulţimea toată pare violetă

acceptăm, de dragul imaginilor pe care ni le trezesc, versiunea extrem de sugestivă, autonomă, *abătută*, dacă voiţi, a lui Aichelburg, chiar dacă şi ritmul este altul :

https://biblioteca-digitala.ro

Lustwandelnde, geniesserisch, kokett;
Die Strasse regt sich seltsam violett,

în locul fidelei versiuni

Passanten träg und kokett;
Die ganze Menge scheint violett.

Am citat aceste exemple nu pentru a cîntări valoarea uneia sau alteia din traduceri, nici pentru a pleda în favoarea traducerii autonome sau fidele, cît mai ales pentru a oferi cititorilor cîteva mostre din care să reiasă că universul bacovian va putea fi cunoscut de acum înainte și de acei cititori care nu stăpînesc limba română, și că acest univers a găsit în versiunea lui Aichelburg un valoros tălmăcitor.

Nu este mai puțin adevărat că transpunînd în limba germană poezia poetului cu cel mai acut sentiment al sfîrșitului lumii, din cîți cunoaște literatura noastră, lui Wolf Aichelburg i-a venit în ajutor însuși Bacovia, cu limbajul său deloc încifrat, lipsit de tîlcuri ascunse, cu fraze fluente prin intermediul cărora ideile circulă fără obstacole dintr-un vers în altul, fraze de toate zilele, de multe ori « naive», adică întocmai ca la expresioniștii germani din prima generație, cum ar fi Jakob von Hoddis sau Alfred Lichtenstein, la care « soarele e plin de funingine», « nopțile sonore» sînt « foarte limpezi», dar cu atît mai inumane, « vîntul e țipăt bolnav», femeile și fetele plecînd la lucru în zori sînt « sălbăticite încă de noapte», lumea întreagă-i « capcană pentru șoareci»; așa cum la Bacovia « toamna scîrțîie din crengi ostenite», amorul e totdeauna « defunct», noaptea este « sinistră», în parcuri apar « fantome», amărăciunea e « seculară», niciodată « cîmpia nu rîde», fetele înamorate sînt « palide» iar cele angelice cîntă la « clavir» muzică funerară, orașul tentacular e văzut ca un conglomerat de cîrciumi, cazărmi, cafenele sordide, pline de « satanice ecouri», chiar liceul vîrstei entuziasmelor e « cimitir al tinereții», pretutindeni doar acorduri de « dies irae».

Sîntem deci în lumea stărilor de spirit tipic expresioniste, în lumina cărora Wolf Aichelburg a făcut, după părerea noastră, selecția din opera bacoviană, fără să ignore nici poeziile în care predomină culorile cu virtuțile lor muzicale, dar punînd mai puțin accent pe latura simbolistă a poeziei bacoviene, fiindcă, în fond, Bacovia este cel mai original expresionist, unul dintre acei « prozaici» cîntăreți ai cotidianului, într-o lume trepidantă, bîntuită de toate fantomele răscrucii de veac, în care dureri cu dimensiuni inimaginabile, un nou « Weltschmerz» mistuie existența individului, străfulgerat pînă în adîncul sufletului de iminența unei catastrofe cosmice, o lume în care verbul poetului este « un glas abia bolborosit al acestei dureri», cum spune în subtila interpretare a poeziei lui Bacovia semnatarul prefeței volumului, Ștefan Aug. Doinaș.

https://biblioteca-digitala.ro

UN PORTRET AL ROMÂNIEI
ÎN ZIARUL «THE TIMES»

« Cu pîinea prieteniei şi cu sarea înţelepciunii » — astfel întîmpină România pe cei dornici s-o cunoască îndeaproape. Cu aceste cuvinte încheie un cotidian britanic de mare tiraj suplimentul său ilustrat de opt pagini cuprinzînd un bogat grupaj de texte închinate ţării noastre, în ajun de 30 decembrie 1972.

The Times, cum bine se ştie, e unul din cele mai vechi şi serioase jurnale din Europa, avînd în spatele lui o tradiţie şi o experienţă publicistică de aproape două secole (sub numele de *Daily Universal Register*, gazeta vedea întîia oară lumina tiparului la 1 ianuarie 1785, trei ani mai tîrziu căpătînd numele pe care-l poartă pînă astăzi, *The Times:* « Timpul »)... Un semn al timpului, fără îndoială, fixarea obiectivului acestui ziar de prestigiu asupra evoluţiei şi înfăţişărilor culturii şi artei, a înfăptuirilor societăţii româneşti, — prezenţe astăzi din ce în ce mai limpede şi mai intens afirmate în ochii întregii lumi.

De o mare densitate a informaţiei, fiecare din paginile dedicate de cotidianul englez cunoaşterii României, se organizează selectiv în jurul unei idei directoare. Începînd cu deschiderea, — aşezată sub nobila egidă a unui citat din Preşedintele Ceauşescu, a cărui fotografie, alături de harta ţării, domină un prim grupaj de articole — cititorul este pus, treptat, la curent cu unele trăsături definitorii ale noii noastre experienţe sociale, cu locul şi rolul hărăzite Omului în viziunea umanismului socialist românesc.

Desigur, din economie de spaţiu, celui interesat nu i se oferă, în ultimă instanţă, decît îmbietorul prilej al unei prime luări de contact, cu stîrnirea caracteristică a curiozităţii sale pentru culegerea ulterioară a altor detalii de informare. Ce va fi dedus, de pildă, observatorul atent, din trăsăturile, relativ schematic reprezentate, ale acestei hărţi a României? Desigur, armonia, aproape desăvîrşită, a contururilor şi hotarelor; apoi, din linia iradiată a direcţiei apelor, poziţia ideală a fortăreţei unor munţi (nemarcaţi) dar situaţi undeva în inima teritoriului... Dar din limbajul laconic al cifrelor cuprinse într-un articol alăturat, unde se vorbeşte despre ritmurile dezvoltării?... Desigur, impetuozitatea unui ireversibil proces de afirmare ascendentă şi multilaterală, prefacere în miezul căreia a fost şi rămîne Omul şi Omenia, sau, în alte cuvinte, demnitatea noastră de a fi şi rămîne oameni de omenie.

Interesantă, în această ordine de preocupări, a fost ideea de a dezbate imediat apoi, într-un articol succint dar de o inspirată fineţe (A. Marino, « Mari figuri în istoria geniului românesc »), conceptul de personalitate la poporul român, şi trăsăturile distinctive în virtutea cărora figuri de talia lui Ştefan cel Mare, a lui Mihai

https://biblioteca-digitala.ro

Viteazul sau a lui Nicolae Bălcescu, a lui Cuza, Iorga sau Titulescu, se înscriu foarte distinct într-un registru propriu şi original, deosebit de tipul aşa-numitului « creator de istorie » în sensul atribuit de un Carlyle sau de alţi cugetători apuseni noţiunii de « erou » în istorie. Adevăratul nostru erou am fost noi înşine, — poporul.

Dar iată că în pofida cuviinţei şi discreţiei noastre tradiţionale, a ceea ce am putea numi « tăcerea trîmbiţelor », contribuţiile româneşti la activarea circuitului mondial de valori de toate ordinele, este impresionant. E ceea ce se subliniază documentat, cu pertinenţă şi obiectivitate, într-un articol (semnat de G. Ivaşcu) despre valorile româneşti mai vechi şi mai noi în cultura universală.

Care este însă peisajul cultural al României de astăzi? Cu forţa lapidară a cifrelor şi statisticilor, pe o pagină întreagă se oferă generos răspuns şi acestei întrebări: pentru publicul larg românesc, scrie *Times*, cultura tinde să devină astăzi tot mai mult « un mod de viaţă ».

E de la sine înţeles sentimentul nostru de satisfacţie şi mîndrie, atunci cînd — în cadrul grafic al aceleiaşi pagini — am regăsit aici, ca parte dintr-un întreg, o sobră dar percutantă prezentare ilustrată a revistei *Secolul 20*, însoţită de un buchet de elogii venind din partea unor personalităţi ca Henry Moore, George Steiner sau Pierre Emmanuel: « Pentru noi toţi, limba şi civilizaţia României reprezintă o verigă vie a legăturii cu marele trecut clasic... *Secolul 20* a fost şi rămâne între noi o punte statornică », afirmă George Steiner într-un fragment de salut. Iar Pierre Emmanuel: « O dată în Istoria literelor europene... « Secolul 20 » se află în serviciul geniului românesc în ce are mai universal »...

Pe o filă vecină, sînt trecute apoi în revistă, cu claritate şi precizie, realizările şi perspectivele sistemului românesc de învăţămînt, modernizarea procesului educativ (Mircea Maliţa: « Şcoala — factor principal al noii civilizaţii româneşti »), în timp ce, puţin mai jos, un alt articol se ocupă pe scurt de perspectivele umaniste în cîmpul artei şi literaturii. (V. Râpeanu).

În această ordine de idei, o binevenită contribuţie e adusă, apoi, de un scurt dar substanţial eseu tratînd despre poezia populară, (D. Zamfirescu), realitate artistică fără de care cunoaşterea spiritului şi creaţiei româneşti nu poate fi decît incompletă.

De la această trăsătură — de alcătuire lăuntrică a geniului românesc — se trece apoi, pe scara cea mai largă, la prezentarea rolului jucat de România în afara hotarelor, ca factor dinamizator şi interlocutor valabil în schimbul şi circuitul mondial al valorilor de cultură. În economia acestui relevant tur de orizont, una din paginile cu arhitectura cea mai izbutită e fără îndoială cea care întruneşte, în continuare, în jurul unei vibrante proze de Geo Bogza — frumoase traduceri, mai vechi şi mai noi, din poeziile lui Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu şi Marin Sorescu.

https://biblioteca-digitala.ro

O ultimă şi alertă incursiune de sinteză în istoria pămîntului, a oamenilor şi a spiritului lor (semnată Iulian Antonescu şi Vasile Drăguţ), vine, la sfîrşit, să încheie prezentarea găzduită festiv de ziarul *Times* în coloanele sale în ajunul sărbătorii de jubileu a Republicii.

Creionat prin delinierea cîtorva repere esenţiale, acest portret schiţat al României ca prezenţă în plin progres, are deci pentru ce să ne bucure.

Ilustrat cu eleganţă, prin reproduceri fotografice sugerînd durata şi calităţile prezenţei noastre de făuritori de lucruri frumoase în acest colţ de Europă, suplimentul ziarului *Times* înfăţişează totodată cititorilor săi şi un sugestiv punctaj de rapeluri grafice, mergînd de la *Şarpele* fantastic tomitan, la *Omul* lui Nicodim, trecînd prin arta populară maramureşană, fără să fie omisă evocarea noului în arhitectura ultimilor ani, sau sculptura lui Brâncuşi şi Anghel.

Astfel, privind lucrurile în ansamblu, confirmarea şi omagiul aduse de *Times* înţelepciunii şi cuviinţei spiritului românesc sînt pentru noi, din toate punctele de vedere, un prilej de bucurie: aplecîndu-se asupra reflexelor din oglinda astfel oferită unui public străin foarte larg, inteligenţa orişicui poate pricepe mai bine că, în concertul popoarelor, de la locul hărăzit lui de istorie, poporul de aici îşi înţelege bine şi răspicat rostul pe acest pămînt şi chemarea pe lume: o chemare spre lumină, dreptate şi frumuseţe; în multe feluri, vechi şi noi, — o vocaţie de afirmare şi păstrare a omeniei.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

BĂDENI Vedere spre carierele de piatră

M Ă G U R A

T R A D I Ț I E Ș I A R T Ă

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

PAUL PETRESCU

Tradiția românească a pietrei cioplite

Se știe prea puțin că în tradiția culturii și artei populare românești, piatra constituie o prezență aproape tot atît de semnificativă ca și cea a lemnului. Dacă n-ar fi decît să recunoaștem pe una, piatra, ca mărturie a unei lumi și a unei viziuni de artă meridionale, iar pe celălalt, lemnul, ca pe o expresie a lumii și civilizației nordice. Este drept că tradițiile străvechi pe pămîntul românesc ale pietrei cioplite au dăinuit cu intermitență, epoci de înflorire și de afirmare alternînd cu unele de pîlpîire firavă, dar nu s-au stins niciodată. Ele au înflorit în epoci atît de îndepărtate ca cele din care ne vin enigmaticii menhiri neolitici, pe care sînt cioplite stîngaci imagini rudimentare ale omului, menhiri găsiți în Dobrogea și în Hunedoara. O vreme aceste tradiții, judecînd după urmele arheologice, au pălit ca să renască apoi cu strălucire în lumea pontică greco-romană și în cea carpatică daco-romană. Dintr-una ne-au rămas, pe țărmul mării și pe pămînturile dintre Dunăre și Marea Neagră, opere cioplite cu măiestrie și grație, din cealaltă, strînsă între munți, în inima Daciei, am moștenit, una lîngă alta, ruinele albe ale Ulpiei Traiane și cele, tăcute și grandioase în cenușiul lor albăstrui, ale Grădiștei Muncelului. Firul tradiției a fost apoi timp de cîteva sute de ani tors mai subțire, renăscînd viguros în arta medievală timpurie românească și ajungînd, încet, încet la splendida înflorire din vremea lui Brîncoveanu ca să nu se mai stingă pînă azi. În tot acest îndelung răstimp, măsurabil cu mileniile, arta cioplitului pietrii a ființat neîntrerupt în așezările românești de la Carpați, Dunăre și Mare, după cum nu s-a stins nici o dată nici în așezările aromânilor și vlahilor din Balcani, răspîndiți de istorie din Tesalia și Pind pînă în Muntenegru și Istria, numai astfel putînd să ne explicăm existența, azi, a unui puternic filon tradițional românesc în folosirea pietrii. Prea puțini dintre noi știm să, de pildă, în vastul domeniu al arhitecturii populare, în care ne-am obișnuit să căutăm, cu îndreptățire de altfel, capodoperele construcțiilor de lemn, există mai mult de zece zone etnografice în care casele se fac din piatră. În cîteva din aceste zone, lucru aproape necunoscut, pînă și acoperișul este făcut tot din plăci de piatră subțiri, însăși structura șarpantei fiind alta (acoperiș de mică înălțime), aparența generală a caselor adu-

1–

https://biblioteca-digitala.ro

cînd surprinzător cu cea a construcțiilor țărănești vechi din anumite zone din cîmpia Padului și din Toscana. Apoi, în tot atît de marele domeniu al diferitelor « unelte » și instalații tehnice, piatra a fost și este folosită mult în lumea țărănească românească, discurile rîșnițelor și pietrelor de moară, clopotele țăstu-rilor hunedorene de piatră, continuînd pe cele romane găsite în orașele ruinate ale Dobrogei antice ca și în ruinele impresionante ale Pompeiului. Și să nu uităm că arta cioplirii acestor discuri, uneori uriașe, a fost folosită și pentru construirea unor mese, identice ca structură cu cea devenită celebră de la Tg. Jiu, și care se regăsesc aidoma și în Muntenia, și în Maramureș și în Moldova centrală. Firește, s-ar putea spune, intenționalitatea artistică și încărcătura emoțională sînt altele în cei doi termeni ai comparației noastre. Aceasta este însă adevărat și pentru alte opere din domeniile paralele ale artei profesionale, ca să nu-i spunem «culte», și ale artei populare. «Coloana fără sfîrșit», ca să rămînem la Brâncuși, are aceeași structură formală ca stîlpii și crucile lucrate în multe locuri ale României, dar înțelesul ei este modificat, dacă nu altul. Este adevărat că și în domeniul formelor populare ale sculpturii au existat sensuri inițiale, dacă nu l-am aminti decît pe cel al crucii, care cu vremea și de prea multă întrebuințare, s-a tocit pînă la totală ștergere, iar noi, cei de azi, în fața imaginilor săpate pe monumentele funerare sau votive ale trecutului nostru țărănesc și medieval nu mai sîntem impresionați sau emoționați de înțelesul lor, ce va fi fost cîndva puternic și tulburător, și căutăm mai ales doar plăcerea estetică în diferitele ei trepte de profunditate. De aceea s-a ajuns la situația, ce poate părea ciudată, ca un același obiect, masa de piatră, să ni se pară odată, în cazul celei de la Tg. Jiu, încărcată de înțelesuri subtile exprimate în limbaj artistic, iar altă dată, în cazul ciclopicelor mese ale pomenilor maramureșene, să nu resimțim decît grandoarea monumentală și să nu mai vibrăm la tot ce însemnau aceste mese în viziunea plină de reprezentări și de simboluri ale unei alte concepții despre lume și viață, din care concepție, oricît de paradoxal ar părea, chiar Brâncuși a extras sensuri pe care le-a incorporat în « masa » lui. Să nu uităm însă că și unele și altele, ca orice obiect de artă, exprimă într-un mod specific o realitate de gîndire și simțire. Depinde de noi să știm a ne cufunda în aceste realități, cu atît mai greu de atins cu cît sînt din ce în ce mai mult ale trecutului.

Vorbind despre tradiția pietrei cioplite în țara noastră să observăm că tot așa de puțin se știe că meleagurile Buzăului dețin, în această privință, un loc eminent în geografia artei noastre populare. Nu este vorba numai de abundența pietrei bună de construcție sau de cioplit, ci și de o înțelegere aparte a oamenilor acestor locuri, pentru însușirile de frumusețe conținute fie în grăuntele sau în vinele rocilor, fie în surprinzătoarele volume ale concrețiunilor geologice pe care locuitorii satelor de pe apa Sărățelului, de pildă, le strîng, le văruesc și le pun la porțile caselor ca pe niște ciudate opere de sculptură « culeasă din natură ». Tradiția artei pietrarilor buzoieni mi se pare a fi străveche dacă ne gîndim că în aceste ținuturi se află unele din cele mai interesante monumente rupestre din țara noastră, amintind aici doar Alunișul. În zidăria multor așezăminte medievale, piatra este îngemănată cu roșul cărămizilor, formînd, ca la cetatea mînăstirească Bradu, o admirabilă textură constructivă. Iar un portal ca cel de la biserica mînăstirii Berca reprezintă un singular exemplar de artă în care piatra, lemnul și fierul încuietorilor sînt reunite cu o supremă înțelegere a virtuților fiecărui material în parte și a decorului adecvat.

Adevărata dimensiune a locului pietrei în viața și arta acestor meleaguri este dată însă de colosala desfășurare de piatră cioplită de pe dealul Istrița. Uriașa barieră de piatră ce mărginește ca o faleză stîncoasă întinderea adîncă a Bărăga-

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

nului de sub ea, pornind de la poalele dealului și oprindu-se după zeci și zeci de kilometri, tocmai în bălțile aburinde ale Dunării, își arată pe fața dinspre soare așezările risipite pe versanții prelungi, fiecare din aceste sate albe de podgoreni avînd cîte o aglomerare de monumente cioplite în piatră în grandioasele cimitire. Crucile înalte din aceste incinte ale tăcerii, de la răscruci, de la biserici, din poarta fostelor hanuri și de la mori, din vii, de la fîntîni, se înalță ca niște menhiri ai locului, încărcați cu o ciudată frumusețe, frustă la prima vedere, rafinată și turburătoare la o mai atentă privire. Și nu este vorba numai de cruci, ci și de gigantice jghiaburi și ghizduri crestate de fîntîni, de stîlpi înalți de poartă, de mese ce prefigurează pe cea celebră de la Tg. Jiu, de bănci și scaune, de laturi de poduri, care toate se înscriu într-o originală civilizație a pietrii.

Înălțimea Istriței, ridicîndu-se enigmatică în zarea de miazănoapte a Bărăganului, a fost în ultimele două sute de ani un grandios atelier ai cărui meșteri-cioplitori artiști au creat opere ce s-au răspîndit în toate așezările Bărăganului, ca în acel prea frumos cimitir de la Broșteni de lîngă curtea întărită a faimosului bogătaș Zappa, și pînă în Bucureștii unde și azi pot fi întîlniți pietrarii buzoieni veniți de Moși lucrînd pe loc cu îndemînare la comanda clienților. Monumentele lucrate la Bădeni, Dara, Greceanca, Pietroasele, ca și cele de la Ciuta și Măgura, au călătorit cu căruțele pe toate drumurile străjuite de singuraticele movile ale cîmpiei și au trecut și dincolo de Dunăre. Ele se întîlnesc și în Dobrogea unde fîntîni impozante sînt construite în același sistem de arcuri de triumf țărănești ca și uimitoarea Cruce a Manafului ridicată între viile din preajma Săhătenilor la 1846, unul din cele mai reprezentative monumente de artă rustică din țara noastră.

Cei patru stîlpi de piatră ai Crucii Manafului, susținînd arcade aproape plate și arhitrave ca la un arhaic templu grecesc, sugerează forța împlîntării în pămîntul strămoșesc a neamului de oameni ce au înălțat monumentul și par în același timp să înconjoare și să apere, într-o mută solidaritate, stîlpul central, masiv și superb, depășind în înălțime pe frații săi de margine și purtînd un fel de « căciulă » turtită, cioplită într-un bloc de piatră de cîteva zeci sau sute de kilograme, alunecată puțin într-o parte, ca un semn poate tragic, poate închizînd un ascuns umor, ambivalența aceasta putînd fi de atîtea ori recunoscută în viața de toate zilele și în expresiile artistice ale spiritului românesc.

Toate aceste monumente de piatră cioplită par a fi fost înfipte în pămînt pentru a încerca să fixeze mobilitatea cunoscută a solurilor mereu alunecătoare din această parte a țării și să redea totodată stabilitate veșnic schimbătoarei istorii politice și militare a Buzăului, ținut de margine și de răscruce, cu sate de moșneni plăieși și grăniceri ce-și zic « boieri de Buzău » iar copiilor lor le spun « coconi » la fel ca în celălalt ținut, Maramureșul. Multele ctitorii surpate din ținutul Buzăului ce cuprinde și acel dispărut județ al Săcuienilor, mărturisesc tocmai instabilitatea politică ce a dus la întorsătura istorică din secolele al XVI-lea și al XVII-lea, cînd boierimea din nord- estul Munteniei pierde pasul în favoarea celei din apusul Țării Românești. Au rămas mărturie operele de piatră cioplită înfruntînd cataclismele geologice și vicisitudinile istoriei.

Continuitatea cu această imensă strădanie de a rămîne neclintiți mi se pare a fi semnificația majoră a ceea ce se cheamă « tabăra de sculptură Măgura ». Din valea Nișcovului, prinsă între masivul Istriței și valea Buzăului cu carierele de la Ciuta și Măgura, urcă spre munte și se afundă în codru un drum singuratic ce se oprește în poarta vechii așezări a Ciolanului. Dincolo de căsuțele și turlele ieșind

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Pag. 2
VÎRFUL ISTRIȚA
Crucea Frumoasă

Pag. 5
GRECEANCA
Monument funerar: fața apuseana

Pag. 7
Detaliu: Crucea Manafului.

Pag. 8--9
Crucea Manafului

Pag. 10
VÎRFUL ISTRIȚA: Ghizd de fîntină

Pag. 13
GRECEANCA: Monument funerar

Pag. 21
BREAZA DE SUS
Uluc de fîntînă

https://biblioteca-digitala.ro

dintre fagi și brazi, se întinde o poiană rotundă, vălurită, desfășurată pe o coastă lină. Am văzut-o acum sub prima zăpadă a acestei ierni; un popor de pietre albe uriașe ce străbăteau linţoiul alb așternut peste poiană și se profilau mărețe pe fundalul codrului negru. Ceea ce văzusem mai înainte pe coastele dealului Istrița, demonstrînd istorie și vechime, se înfățișa aici într-o transfigurare mărturisind forță și tinerețe, accente viguroase ale unei arte românești noi, moderne. Legătura cu tradiția și cu istoria străveche a acestui pămînt este evidentă, după cum evident este și suflul de modernitate românească străbătînd aceste opere cioplite în piatra de Măgura. Mi s-a părut limpede că « Tatăl și fiul » lui Apostu purcede din ancestrala viziune a cioplitorului de piatră de pe meleagurile românești, după cum un crîmpei de istorie a Țării Românești devenit capitol glorios din istoria mare a României prin jertfa de sînge a Domnului Tudor, mi se părea că răzbate cu putere de simbol în potcapul imens și puțin aplecat ca o coloană dîrză și năzuind spre înălțimi, a imaginii acestui Domn român cu tragic destin, așa cum l-a văzut Codrea și, miracol al artei mari, așa cum ne facea să-l vedem și noi. Trec de la piatră la piatră, cu spații mari între ele, umblînd parcă de la un altar al artei la altul, toate la un loc amintindu-mi străvechi aglomerări megalitice aidoma incintelor sacre de la Grădiștea Muncelului. Piatra este însă aici albă, iar numele tinerilor artiști înscrise pe fiecare monument se poate încă bine citi. O tradiție nouă s-a născut aici de doi ani sub semnul artei românești contemporane, depășind limitele Buzăului. Inițiativa locală s-a transformat într-o manifestare de amploare națională și foarte curînd va trebui să-i înregistrăm ecourile internaționale. Mi se pare drept ca tabăra de sculptură modernă Măgura să aibă o replică într-o rezervație de sculptură țărănească veche pe coasta dealului Istrița, poate la Bădeni, poate la Greceanca, cu grija de a lăsa la locurile lor, atît de evocatoare, Crucea Manafului și Crucea Frumoasă din cel mai înalt punct al dealului. Tabăra Măgura și rezervația Istrița vor deveni două pagini splendide despre trecutul și prezentul artei românești, înscrise în lunga noastră istorie care acum două mii de ani începea tot cu imaginile săpate în piatra Columnei lui Traian și pe Tropaeum Traiani de la Adamclisi.

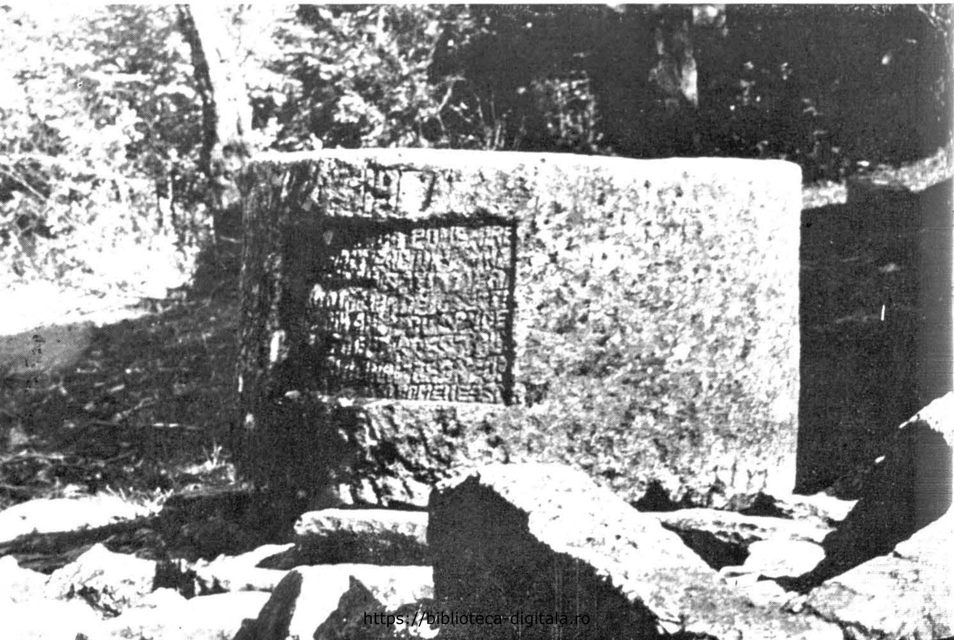

https://biblioteca-digitala.ro

VASILE DRĂGUȚ

Repere medievale

În mod obișnuit, atunci cînd se vorbește despre locurile de interes artistic de pe harta țării, gîndurile fug fie spre nordul Moldovei — cu ale sale comori de pictură murală — fie spre nordul Olteniei, fie spre Maramureșul legendelor cioplite în lemn, fie spre munții Apuseni, eventual spre ținuturile hunedorene. Cu greu s-ar putea găsi cineva care să cuteze să așeze în rîndul citatelor regiuni acel teritoriu care, administrativ vorbind, este cunoscut sub numele de județul Buzău. Or, realitatea este tocmai aceasta: Buzăul merită cu prisosință să fie considerat printre cele mai interesante zone de civilizație și cultură românească, printre cele mai atrăgătoare și mai pline de surprize și frumuseți naturale, întîmpinîndu-l pe vizitator cu o nebănuit de valoroasă zestre de mărturii ale unui trecut istoric cu deosebire frămîntat.

Așezat la locul de frîngere a arcului carpatic, în chiar mijlocul țării, Buzăul s-a aflat întotdeauna la întîlnirea celor trei țări românești, Muntenia, Transilvania și Moldova, de aici decurgînd o remarcabilă bogăție și varietate etnografică, de aici decurgînd o particulară putere de absorbție și de sinteză concretizată cu generozitate pe planul creației artistice.

Considerat prin prisma tradițiilor sale artistice, în funcție de principala sa contribuție la fondul de veche artă românească, și în funcție de meșteșugurile populare specifice, Buzăul se conturează nu numai ca o foarte rodnică vatră a creației, dar și ca o gazdă legitimă a principalei tabere de sculptură din țară: tabăra de la Măgura.

Menționat în hrisoavele domnești încă din secolul al XV-lea, ținutul Buzăului a cunoscut o viguroasă afirmare pe plan economic și politic în cursul secolului al XVI-lea, cînd boierimea locală ajunge să ocupe un loc eminent în viața Țării Românești, disputîndu-și întîietatea cu puternica familie a Craioveștilor. Însîngerat de luptele dintre boierimea olteană și cea buzoiană, secolul al XVI-lea cuprinde numeroase pagini de dramă shakesperiană, cu personaje care au intrat și meritau să intre în legendă, cu victorii schimbătoare, cu mantii sfîșiate, cu capete rostogolite pe reci lespezi de biserici. Dar, ceea ce este mai important, în pofida vremurilor nestatornice, în pofida alunecărilor de teren și a cutremurelor care au amenințat veșnic această parte de țară, în pofida deselor incursiuni turcești — raiaua Brăilei era în

https://biblioteca-digitala.ro

imediată vecinătate — pe plaiurile Buzăului s-au construit în această perioadă numeroase monumente, au fost realizate numeroase opere de artă care, toate laolaltă vin să vorbească despre rîvna întru frumos a meşterilor locali.

Primul personaj buzoian care accede la tronul ţării, consemnînd astfel o victorie de trecătoare strălucire a boierilor buzoieni, a fost Vintilă Vodă (1532—1535). În fapt, Vintilă era originar din Slatina, dar el se identifică cu interesele Buzăului şi odată cu el începe o perioadă de înaltă efervescenţă artistică în această parte de ţară. Ctitor al mînăstirii Menedicului, pe valea rîului Slănic, pe un frumos platou de munte cu largă vedere asupra împrejurimilor, Vintilă Vodă a continuat politica de patronat a republicii monastice de la Athos, înzestrînd mănăstirea Kutlumuz cu preţioase odoare, între altele o splendidă draperie brodată, piesă de rezistenţă a artei decorative româneşti din secolul al XVI-lea. Tot de la el datează şi o cruce ferecată, mărturie elocventă a acelui moment de multilaterală dezvoltare artistică.

În deceniile care au urmat, plaiurile buzoiene s-au acoperit cu o bogată mantie de monumente, mantie a cărei străluciri de odinioară a fost sfîşiată de luptele fratricide, de incursiunile otomane, dar mai ales de alunecările de teren, în cele mai multe locuri doar ruine triste fiind tot ceeace a rămas din edificii altădată mărețe. Fără să epuizeze lista monumentelor ridicate în secolul al XVI-lea, o incursiune în documentele de epocă face posibilă evocarea mînăstirilor Cislău, Tisău, Runcu, Nucu, Lapoş, Ion Damaschin, Aninoasa, Aluniş, Banu, Cîrnu, unele aşezări păstrîndu-se pînă azi, altele avînd de suferit transformări sau distrugeri totale. Însumînd întreaga suită de ctitorii înălţate de-alungul timpului pe meleagurile buzoiene, se ajunge la o concluzie cu adevărat surprinzătoare: dacă nu ar fi intervenit atîtea distrugeri şi pustiiri, Buzăul s-ar putea mîndri cu cea mai densă salbă de monumente din ţară.

Înainte de a păşi în cel de al XVII-lea veac, Buzăul este ilustrat prin figura de legendă a doamnei Neaga, unul dintre cele mai reprezentative personaje feminine din istoria noastră. Prestigiul ei a fost atît de mare, încît azi amintirea îi este pretutindeni prezentă, de numele său fiind legate mai toate ruinele risipite prin plaiuri.

Intensa activitate constructivă desfăşurată în ţinutul Buzăului se concretizează nu numai prin monumentele ce se înalţă pretutindeni ci şi prin constituirea unor puternice centre de pietrari, apariţia acestora fiind favorizată şi de existenţa mai multor masivi cu piatră bună de lucru. Încă din această vreme faima pietrarilor buzoieni ajunge pînă departe, numărul mare de meşteri locali făcînd posibilă răspîndirea meşteşugului în mai toate satele din preajma carierelor. Ca nicăieri în restul ţării, exceptînd, poate, unele sate din regiunea Bistriţei şi a Dejului, pietrăritul devine o îndeletnicire caracteristică pentru aşezările buzoiene de pe dealul Istriţei sau de pe Măgura, de sub dălţile anomime ivindu-se nenumărate frumuseţi care conferă peisajului local o expresie de neconfundat.

Continuator firesc al strădaniilor ctitoriceşti anterioare, secolul al XVII-lea înzestrează ţinutul Buzăului cu noi monumente care surprind pe vizitatorul de azi prin frumuseţe şi originalitate dar şi prin mustrătoarea întrebare: « cum de au fost uitate pînă acum? » Cetatea mînăstirească de la Bradu, cu ale sale ziduri din piatră şi cărămidă, este, cu certitudine, una dintre cele mai impresionante construcţii de acest gen din întreaga ţară; mînăstirile Ciolanu şi Barbu (care poartă numele fondatorului ei, căpitanul de margine Barbu) au cununat nobleţea zidurilor aspre cu molcomul desfăt al poienilor rotate atît de caracteristice Buzăului, dar monumentul care polarizează parcă talentele cele mai de preţ este mînăstirea Berca. Înălţată către sfîrşitul veacului prin grija marelui stolnic Mihalcea Cîndescu, mînăstirea Berca — a cărei înfăţişare actuală, maculată de neîngrijirea îndelungă, ar putea

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

înşela o privire grăbită — păstrează, la intrarea în biserică, un admirabil portal care, înpreună cu uşa şi coloanele interioare, totul datînd din 1694, constituie una dintre cele mai strălucite realizări ale sculpturei de epocă brîncovenească. Înainte ca vestitele ctitorii cu decoraţii sculptate ale marelui spătar Mihail Cantacuzino să fi apărut pe harta ţării, la Berca se încheia prima mare demonstraţie de sculptură brîncovenească, un adevărat atestat de maturitate al cioplitorilor buzoieni care, de aici în colo, sînt mereu mai activi asigurînd cu lucrările lor nu numai partea de podoabă a monumentelor, dar şi însemnele de durată ale peisajului, stîlpi de hotar, fîntîni, troiţe.

Curînd după Berca, se constrneşte la Rîmnicul Sărat biserica Adormirea Maicii Domnului, ctitorie a marelui stolnic Mihail, edificiu cu forme arhitectonice pure şi cu o fastuoasă decoraţie sculptată a cărei frumuseţe a contribuit nu puţin la expansiunea stilului brîncovenesc spre Moldova vecină.

Este acum momentul cînd, sub autoritatea artei brîncoveneşti, meşteşugul cioplitorilor buzoieni se îmbogăţeşte şi se diversifică, statornicindu-şi propria personalitate, aşa cum poate fi şi azi cu uşurinţă recunoscută în nenumăratele pietre care populează un vast teritoriu, între Carpaţi şi Dunăre. Însumînd mii şi mii de lucrări, activitatea meşterilor cioplitori pare să fi atins treptele cele mai înalte ale desăvîrşirii sale în monumentala şi strania alcătuire a crucii Manafului, în decoraţia sculptată a « Crucii cu pui » sau în reliefurile « Frumoasei ».

Considerînd această imensă şi încă prea puţin cunoscută avuţie artistică a Buzăului, judeţ cu veche şi bogată tradiţie artistică dar şi cu cea mai preţioasă zestre de monumente sculptate — medievale sau populare — apariţia taberei de sculptură Măgura mi se pare pe deplin firească şi necesară. Tabără de la Măgura, admirabilă realizare a sculpturii româneşti contemporane este nu doar o fericită încununare a unei nobile şi inspirate iniţiative, este, în acelaşi timp un act de dreptate pentru o redescoperită vatră de cultură şi artă, pentru acest Buzău păstrător vrednic de nobile tradiţii pe care vremurile nefericite le-au acoperit cu uitare.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

C. JOJA

Date pentru o tipologie a arhitecturii populare din Buzău

Necesitatea unei tipologii a arhitecturii populare care să uşureze înţelegerea, punerea în valoare a notelor specifice fiecărui regiuni, să dezvăluie armonii arhitecturale specifice fiecărei văi, ritmuri, sens al volumetriei, al valorii decoraţiei şi culorii, a materialului şi a aşezării în peisaj, e evidentă. Dar toate acestea nu pot fi relevate de o tipologie a spaţiului interior, a planului cu o cameră, sală şi cameră, sală şi două camere sau dublul ei, sală şi patru camere, pentru că această organizare a spaţiului interior n-a variat substanţial la români, fiind uniformă pe toată ţara, cu excepţia caselor patrate. Probleme de plastică interioară au fost concentrate în special la găsirea unor proporţii de mare echilibru.

Noi n-am avut pasiunea rafinării organizării spaţiului interior şi n-am ajuns niciodată la rafinamentele spaţiale bizantine transmise populaţiei balcanice, nici chiar în secolul XIX, după intervenţia masivă a neoclasicului în ţară. Evident, spaţiul interior trebuia aranjat cu gust, dar erau rare intervenţiile arhitecturale şi stucatura strălucitei şcoli româneşti aproape a dispărut: totul era lăsat pe seama mobilierului, a covoarelor, a ţesăturilor; soba era singurul element arhitectural nelipsit.

Dar mai cu seamă tipologia arhitecturii populare trebuie să urmărească în principal să pună în evidenţă puterea expresiei arhitecturale mijlocită de valorile plastice descrise mai sus, ideea regională de arhitectură, sentimentul spaţiului, al raportului cu natura, cu oamenii, cu stăpînirea, cu duşmanii. Şi pentru că aceasta nu s-a făcut, simpla descriere, casă cu pridvor, cu sau fără foişor, cu sau fără două nivele, cu scară exterioară vizibilă sau ascunsă, nu a dus la înţelegerea valorilor arhitecturale autentice româneşti de la Mincu pînă azi, nu s-au putut actualiza valorile

https://biblioteca-digitala.ro

arhitecturale tradiţionale, şi mai ales n-a putut fi înţeleasă arhitectura urbană cu pridvor închis.

Fără o tipologie a valorilor plastice ale arhitecturii populare româneşti vom continua să fim în afara înţelegerii arhitecturii tradiţionale, să credem că nu avem arhitectură decît în castelele şi oraşele din Transilvania, în timp ce adevărate valori arhitecturale universale ale artei populare din Muntenia şi Moldova, din Transilvania şi Oltenia au fost ignorate.

Expeditiv şi nejustificat s-a clasat toată arhitectura populară românească pitorească; de aici toată neînţelegerea acestei arhitecturi căreia nu i s-au putut găsi căile de cercetare exactă.

Mijloacele clasice de cercetare a arhitecturii au fost întotdeauna încadrarea arhitecturii în reţete geometrice diverse şi a reducerii proporţiilor la numărul de aur, dar n-a fost luată în considerare valoarea acordată sistemului gravitaţional, masivităţii sau, dimpotrivă, intrării construcţiei în zona aerianului, a umbrei sau penumbrei cuasitotale, cum n-a fost luată în considerare valoarea acordată materialului în sine, culorii, căldurii, elasticităţii sau rigidităţii lui, vibraţiei lui grosiere sau fine, fibrelor sau granulelor lui şi mai ales valorii plastice a fiecărui element în sine, a fiecărui subansamblu, a discursului sec sau desfăşurat ca o simfonie pe care fiecare casă de arhitectură populară autentică o prilejuieşte în Buzău şi în restul ţării.

Notele grave ale arhitecturii sînt date de umbră şi nu de lumină, de goluri, nu de plinuri şi gravitatea e aceea care face monumentalitatea clădirii. Volumul în unitatea lui şi aceste note grave dau monumentalitate arhitecturii noastre populare, în sens valoric nu dimensional. Întreruperea lui de către foişor, el însuşi monumental, suprapunerea aceasta de două elemente monumentale nu scade valorea arhitecturală, pentru că ele păstrează întotdeauna aceeaşi scară.

Volumul frămîntat la scări diferite al arhitecturii neoromâneşti a lipsit de monumentalitate această arhitectură care încearca să se salveze variind elementele, materialele, forma şi dimensiunile golurilor, intrînd astfel în pitorescul cel mai desăvîrşit.

Cu foişorul, spaţiul devine modulat armonic, compoziţia tinde să devină contrapunctică, un romantism se instalează în această arhitectură românească care a pornit din cel mai pur clasicism, arhitectura cu pridvor continuu. Romantic fiind, foişorul tinde deseori să devină pitoresc dacă penumbra lui nu s-ar unifica cu cea a pridvorului.

Clară şi penetrantă, arhitectura cu pridvor fără foişor, plină de sentimente şi idei, cu un limbaj făcut nouă astăzi inteligibil graţie arhitecturii moderne, rămîne sumuum al efortului arhitectural făcut de milenii în ţară.

Extensibilă, ca sensuri şi valori plastice cum şi în dimensiuni, arhitectura cu şi fără foişor va aduce prin intrarea ei în actualitate, aportul românesc la valorile universale, atunci cînd vom fi epuizat modelele străine.

Frumuseţea acestei arhitecturi ar fi fost greu de demonstrat în afara apartenenţei ei la arhitectura autentică ţărănească pe care a ridicat-o într-o arhitectură majoră nu numai la oraş, ci şi la ţară.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

DAN HĂULICĂ

MĂGURA

un fapt de artă

Măgura este un fapt de artă care s-a impus de la sine. Dincolo de entuziasmul firesc pe care l-a putut stîrni în sînul artiștilor o asemenea experiență — născută cu simplitatea fecundă a deciziilor hotărîtoare, cu adevărat importante pentru cursul artei — valoarea obiectivă a acestei realizări s-ar putea măsura, pentru început, și prin referință la ceea ce a fost făcut, în această privință, prin alte părți. Am avut prilejul să văd cîteva din înfăptuirile importante pe care experiența ultimilor ani le-a înscris în Occident, chiar și dincolo de Ocean, pînă în Canada — la Quebec mai ales — unde se ține un foarte interesant simpozion al lemnului, sau la Montréal, unde există un simpozion al pietrei, și pot afirma că dincolo de rezonanța internațională a numelor care au fost angajate în asemenea confruntări, ceea ce s-a făcut la noi se distinge printr-o trăsătură care se cere subliniată și pe care am putea-o defini printr-un însemnat spor de organicitate, judecat, mai ales prin comparație cu asamblările și organizările spațiale ale altor simpozioane asemănătoare de sculptură în aer liber.

Hotărît, Măgura are, așadar, pentru ce să intereseze străinătatea, ca dezvoltare inserată în contextul contemporan al marilor probleme de creație; într-adevăr această ieșire în natură a sculpturii este una din cele mai stringente nevoi resimțite de artiștii epocii noastre. « Arta trebuie să se rătăcească în natură », spunea Arp; unele din lucrările sale se numeau, de altfel, foarte simplu, « de expus în pădure »; și, nu întîmplător, comentatori plini de sagacitate ai sculpturii moderne, ca Giedeon-Welcker de pildă, compară sculptura lui Arp cu formațiuni naturale, uneori cu dune de zăpadă sau cu aglomerări de gheață pe albia unor ape; asemenea forme ale lui Arp sînt alăturate în cartea Carolei Giedeon-Welcker unor fotografii înfățișînd forme animale: de pildă o lebădă ghemuită în arcuirea umilă a formei sale, și dînd astfel o replică uimitoare uneia din sculpturile lui Hans Arp.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

S-ar mai putea da numeroase exemple, dovedind deopotrivă că sculptura vrea astăzi din ce în ce mai mult să evadeze din ceea ce a fost obiectul ei tradiţional, într-o năzuinţă spre lărgirea acestuia, urmînd, în aceasta, o indicaţie de mare fineţe a lui Marx care, într-un loc, numea natura « corpul anorganic al omului »; ruptura între peisaj, — între natură şi existenţa umană, pe baza căreia se constituise, în lumea clasicismului, sculptura europeană, nu se mai poate menţine nici măcar ca o distincţie teoretică: şi această nouă putere a sculpturii de a incorpora forţe ale lumii, odinioară nefigurabile, de a ieşi în largul peisajului pentru a-l lua în stăpînire, este un semn al epocii noastre, pe care artiştii români şi-l însuşesc.

Această irumpere în lumina zilei mari, în poienile rotate ale spaţiului hotărît pentru simpozionul de la Măgura, pune, apoi, într-un fel nou, problemele dialectice între « european » şi « specific naţional », sau între domenii tradiţionale, cum ar fi cele ale arhitecturii şi sculpturii. Unele din operele de la Măgura pun ele însele problema unei moderne fuziuni între arhitectonică şi sculptură, căci par a se compune în jurul unui sistem de a dezagrega poetic mulări arhitectonice; s-ar putea cita aici exemplul lucrărilor lui Bucur, în care e prefigurată problema unor raportări spre arhitectură, o arhitectură în sine, aşa cum, pe de altă parte, spre o anumită stricteţe dorică, ne duc unele din lucrările de aici ale lui Flămîndu, astfel încît, mereu, meditaţia noastră îşi pune firesc problema de a depăşi anume graniţi artizanale, prea îndelung stăpînind spiritele la noi.

A sosit fără îndoială timpul să gîndim împreună dezvoltarea artelor, şi o experienţă ca Măgura ne împinge şi mai hotărît în această direcţie. La fel cum însăşi dezvoltarea sculpturii ţărăneşti ajunge să anuleze de fapt hotarele separînd arhitectonicul de sculptural; după cum tot ea ne poate duce cu gîndul la acea abolire a cronologiilor la care se referea o lucrare mai veche a lui Paul Petrescu, — o transcendere aparţinînd unei istorii foarte îndepărtate, de dincolo de Grecia, cu care s-ar putea merge către Persia sasanidă, spre modalităţile ei specifice de a gîndi decorul; atingem desigur aici, în spirit, hotarele experienţei exotice, dar este tocmai vorba de acel tip de exotism funcţionînd latent în adîncurile imaginaţiei populare. Faptul că arta populară stimulează o valorificare a naturii brute, — de pildă, piatra brută a discurilor, la nivelul tehnicii ţărăneşti, a monumentelor din Maramureş sau din alte ţinuturi cu vechi tradiţii, faptul că această arhitectură ne pune în contact cu rafinamentele unei naturi intacte, nu poate fi desprins şi separat de adevărul că aici este implicată în fiecare clipă o *poetică*; şi aceasta s-a întîmplat nu numai la noi: — în această privinţă exemplul lui Brâncuşi este revelator, pentru că am învăţat valoarea pietrei prin tratarea sublimului *poetic* al pietrei de către Brâncuşi; în istoria artei, cercetările mai noi arată că sensibilitatea pentru natura liberă, sustrasă organizărilor geometrice (de pildă în secolul al XVIII-lea) a însemnat, concomitent, în realitate, şi o curiozitate faţă de chipul unei naturi transfigurate. În clipa cînd Europa, începînd din Anglia — după aceea trecînd pe restul continentului — descoperea natura liberă, cea care nu se lăsa constrînsă de geometriile marelui secol al Curţii de la Versailles, ea introducea în spectacolul mare al firii o întreagă *poetică* sau, mai bine zis, o dramaturgie poetică al cărei exemplu îi venea de departe, tocmai din China; în această privinţă, cartea fundamentală care a avut cea mai mare circulaţie, născînd polemici şi generînd influenţe, e cea ascrisă de englezul Chambers, în care ni se vorbeşte despre sistemul de grădinărie după uzanţele sistemelor chinezeşti. Or, acest exemplu exotic era exemplul unei naturi transfigurate. Chambers compară unele din alcătuirile grădinilor chinezeşti din secolul al XVIII-lea cu acelea ale lui Bosch: în grădinile chinezeşti existau şi asemenea artificii, de pildă un fel de îngemănare continuă a naturii b ute cu artificiul, — stînci artificiale de felul acelora care se pot vedea în pictura

ADINA ŢUCULESCU: «Sînii pămîntului» ▶

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

europeană a flamanzilor sau în parcurile aceluiaşi secol al XVIII-lea; nu este lipsit de însemnătate faptul că unele parcuri de acest gen, pomenite în textele unor călători prin China, ne aduc mărturia existenţei unor cuptoare sau a unor topitorii de metal, care produceau flacără şi fum, sporind ceea ce era ameninţarea dramatică şi complicaţia poetică în aspectul naturii — element de transfigurare poetică care dubla aproape automat descoperirea naturii ca atare şi a naturii brute. Aceasta ne obligă să judecăm, fireşte, mersul spre elementar, spre realizarea elementară a materiei, a pietrei, — cum este cazul sculpturilor de la Măgura — cu o cercetare a supraînţelesurilor poetice prezente în elaborările artiştilor care, prin ele, au împrumutat acestor meleaguri o nouă dimensiune.

În legătură cu Măgura, o alăturare de puncte de vedere concrete, venite de la arhitecţi, de la etnografi şi specialişti ai artei populare, de la specialişti ai artei vechi medievale — care, alături de criticii fenomenului modern contemporan se silesc să imagineze concordanţa unei dezvoltări, — este, aşadar, din toate punctele de vedere bine venită; pentru că, desigur, nu este destul să imaginăm apariţia unor noi sculpturi, în felul unor mari frunze de piatră care s-ar ivi pe întinsul acestor poieni în fiecare toamnă; nu este destul să imaginăm dezvoltarea acestor locuri ca o succesiune de fericite recolte, ci trebuie să vedem cum creaţia artiştilor care s-au simţit încurajaţi de duhul locurilor, de încrederea oamenilor de pe aceste tărîmuri ale Buzăului, într-un cuvînt, cum creaţia lor poate întipări şi reţine ceva din atmosfera locului, aşa cum se vădeşte pînă şi în mai vechile înfăptuiri ale acestui ţinut.

Este o mare regiune în ceea ce priveşte pietrele cioplite, un ţinut de mare interes în ceea ce priveşte arhitectura, domeniu unde întîlnim aici soluţii de o mare simplitate şi de o mare nobleţe. Din conjugarea punctelor de vedere la care ne refeream mai sus se vor schiţa, neîndoielnic, rădăcinile unei fecunde dezvoltări de viitor. Tot ceea ce ne vor spune artiştii şi criticii care vor continua examenul acestei experienţe din perspective deosebite, felul în care s-a elaborat o atmosferă de solidaritate, felul în care a funcţionat acest « falanster » — cum îndrăznesc să-l numesc — care a fost echipa lucrînd la Măgura, aşadar sensul uman şi artistic al experienţei, ni se pare de o importanţă deloc neglijabilă; în egală măsură remarcabil a fost felul în care natura a fost făcută să constituie ceva mai mult decît un simplu conţinător al sculpturii, ea devenind o nouă realitate, de sine stătătoare, care să însumeze şi să potenţeze elementele expuse; aici, şi în acest sens, experienţa colectivă de la Măgura rămîne de cel mai mare preţ: este vorba de fascinanta confruntare cu o natură funcţionînd ca spaţiu muzeal, şi creînd o comunicare nouă între sculptură şi spaţiul care o conţine; în sfîrşit, tot ceea ce este respiraţie fericită în această sculptură şi care dă ideea ultimei comunicări, acea arheologie posibilă, idee pe care am avut, mulţi dintre noi, prilejul s-o găsim ilustrată în reacţiile spontane ale oamenilor, oridecîte ori se găseau în faţa altor fenomene artistice cu adevărat izbutite.

În legătură cu ideea de natură ca spaţiu muzeal, s-ar putea propune mai departe dezbaterea unei laturi noi asupra căreia organizatorii simpozionului în ediţiile viitoare ar trebui să mediteze; lucrurile, aşa cum sînt, se oferă acuma deschis dintr-odată, sau aproape dintr-odată, privirii. Ar fi poate loc însă şi pentru o anume cuprindere mediată, în treapte, a ceea ce se poate vedea, aşa cum s-a făcut de altfel şi în unele din marile muzee de sculptură în aer liber existente în lume. Măgura ar putea învăţa de pildă de la experienţa olandeză de la Koelermueller, unde există o asemenea dispoziţie a spaţiului, înzestrat cu asemenea variaţii, încît muzeul poate conţine obiecte din cele mai disparate: lucrări în metal de o tristeţe industrială provocatoare, ale lui David Smith, iar la cîteva zeci de metri sculpturi de Henry Moore,

https://biblioteca-digitala.ro

— pentru a nu mai vorbi de opere clasice, cu care epoca modernă începe: Rodin, Maillol, Bourdelle şi alţii. E vorba de cel mai important muzeu de sculptură în aer liber din Europa, unde o trăsătură definitorie e tocmai această modulare a spaţiului, astfel încît să permită inserţia unor stiluri foarte variate.

Or, un dialog între pădure şi poiană, — aşa cum se înfăţişează astăzi acest spaţiu al Măgurii, un dialog mai nuanţat, dus mai departe, ar putea să îngăduie aici nu numai nişte simple variaţii de prezentare a lucrărilor, dar, în acelaşi timp, şi o punere în valoare a ceea ce este originalitatea ireductibilă a acestor sculpturi.

La vechii greci o frumoasă tradiţie cerea ca cel chemat să pătrundă în sanctuarul oracolului de la Dodona să calce cu dreptul, cu piciorul acoperit de humă: admirabilă idee, pentru că ea exprimă această nevoie de a accede spre sublim — Dodona era consacrată lui Zeus — de a păşi spre zonele înalte, păstrînd necontenit contactul cu solul şi cu realităţile fecunde ale pămîntului.

Citind această împrejurare purtăm desigur în gînd convingerea că artiştii care au lucrat la Măgura au călcat cu dreptul: dezbaterea înfăptuirilor sau a sensurilor legate de acest pas n-are cum să nu evoce pentru noi nobleţea fermă a rădăcinilor adînci.

HORIA FLĂMÎNDU «Cuplu» ▶

GABI BEJU SILVIA: «Stăpîna pădurii» ▶ ▶

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

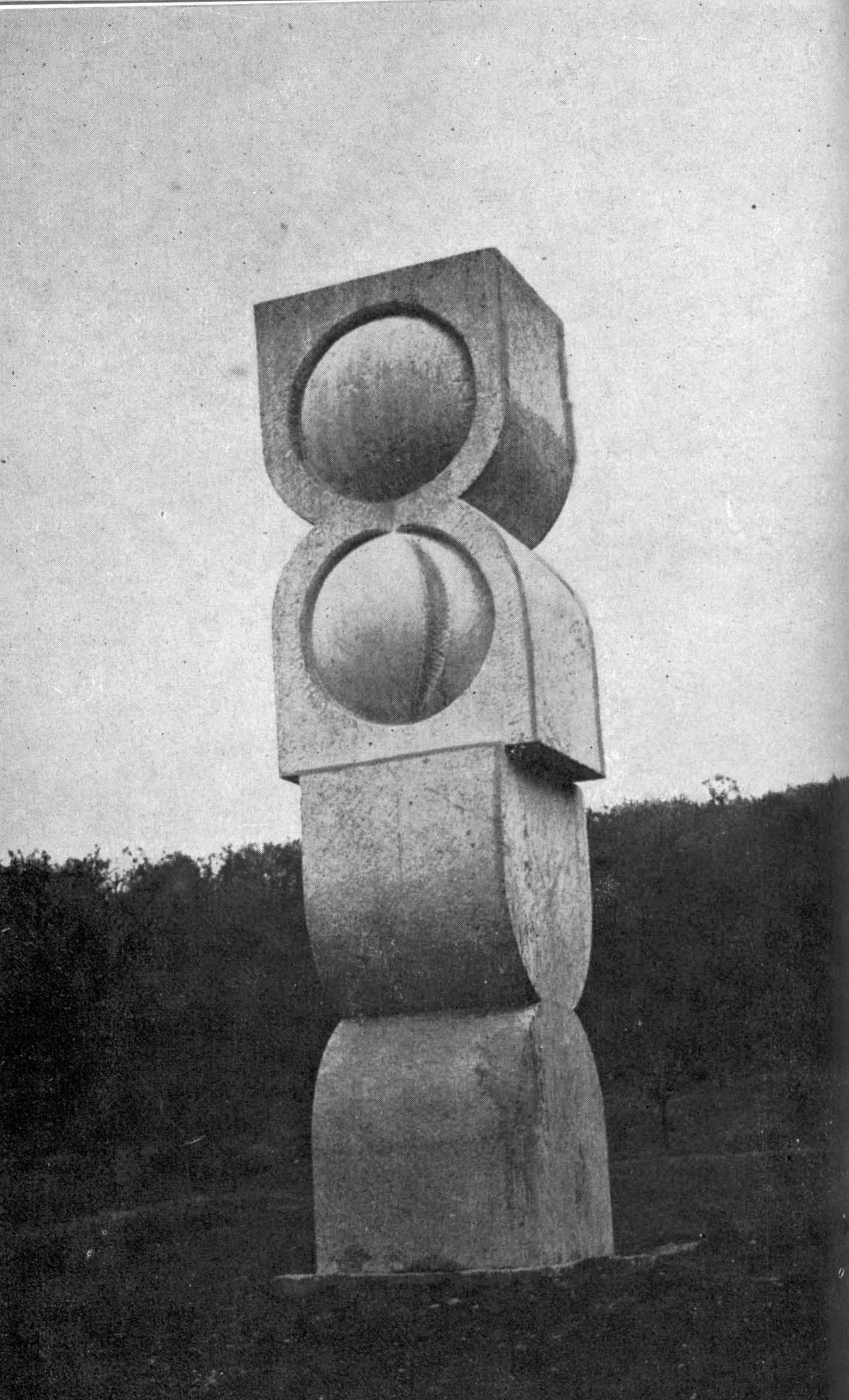

https://biblioteca-digitala.ro

MĂGURA

Buzăul, orașul și județul, nu evocă în memoria literelor și artelor monumente sau amintiri grandioase, asemeni Argeșului sau Sucevei, Botoșanilor sau Tîrgoviștei. O întîmplare pare să fi intervenit spre a lega Buzăul de numele unuia din cei mai mari pictori ai noștri ; dar cînd cunoști locurile cu ochiul și spiritul nutrite de viziunea și patosul profund al lui Ioan Andreescu, realizezi că venirea sa aici n-a fost o simplă întîmplare ci că, desigur, a fost hotărîtă de acea misterioasă afinitate dintre geologic și uman pe care marii poeți au deslușit-o din totdeauna. Munții Buzăului au avut apoi norocul de a fi inspirat pe Alexandru Odobescu, care a ilustrat peisajul, oamenii și legendele lor străvechi în proza românească, de cel mai pur stil atic, a neuitatului basm al bisoceanului. Și mai aproape de noi, de numele Buzăului avea să fie legată prima operă originală a întemeietorului sculpturii moderne, cea care e considerată azi drept dată capitală, punct de răscruce, asemeni unei faimoase picturi a lui Picasso, în istoria artei acestui secol : *Rugăciunea* lui Constantin Brâncuși. Dislocată, e o datorie ca ea să fie reintegrată ansamblului : căci nu e vorba de o statuă de sine stătătoare, ci de un element al unui ansamblu sculptural unitar, primul de acest fel realizat, și tot în țara sa, de Brâncuși. Sculptorul l-a conceput și elaborat ca atare, vreme de șapte ani, desăvîrșindu-l în 1914, cînd el însuși poposea în carierele de la Măgura spre a alege piatra pentru cele două socluri, cărora singur le-a calculat statura, pe care le-a cioplit și le-a fixat spre a realiza armonia indestructibilă a primei sculpturi tombale moderne. Nu credem că pășea atunci în carierele Măgurei neștiutor de vechile tradiții ale pietrei din ținutul Buzăului. Pretutindeni prezente, mărturiile străvechiului meșteșug trebuie să-i fi atras luarea aminte, așa cum ele îl impresionau, tot pe atunci, și pe un alt călător, întristat de prăpăstuirile săracelor locuri, pe Nicolae Iorga. Și nu e străină de tradițiile locale, de nestinsul *spiritus loci*, acea exuberantă, masivă și barocă decorație în piatră a bisericii ridicată pe la mijlocul secolului al XVII-lea, ruinîndu-se apoi solitară pe peretele de lut ce se înalță deasupra satului Berca, într-un fantastic peisaj breughelian : monument al sculpturii noastre pe care cercetările noi nu vor întîrzia a-l pune, cum de altfel au și început s-o facă, în cuvenita lui deplină lumină.

Același *spiritus loci* trebuie să fi condus și la întemeierea primei tabere de sculptură de la noi. Meșterilor populari din vechime li se închină arta sculptorilor de

◀ DAVID SERTH: « Timpul »

https://biblioteca-digitala.ro

azi veniţi să cioplească aceeaşi antică lespede aspră şi grăunţoasă a zăcămintelor din Măgura. Ieşind din desişul pădurii de fagi şi stejari, pe muncelele molcome şi savant îmbinate ale marei poleni rotate unde vieţuieşte o aşezare mînăstirească de acum patru veacuri, te întîmpină o uimitoare populaţie de piatră, apărută aici numai de doi ani, dar care pare să asume încă de pe acum rezonanţa unei durate. Pe linele pripoare din prejmă, încă nepopulate de pietre încorporînd, asemeni Stîncilor Fetei din basmul bisocean, duhul viu al formelor, vor veni poate alţi meşteri în verile următoare, lăsînd mărturie arta daltei lor. Şi se va forma aici, pe nesimţite, un mare muzeu în mijlocul naturii, muzeu perpetuîndu-şi fiece sculptură pe locurile înseşi unde pietrele au fost cioplite, ca şi cum stînci imuabile ar fi germinat aici dintr-odată, la un sublim capriciu geologic al blîndelor povîrnişuri de lut.

Şi iată cum moştenirea de artă pe care, cu tabăra « Măgura » Buzăul a întreprins s-o lase posterităţii, evocă autobiografia sa artistică, aruncă o lumină înviorătoare asupra străvechilor sale vocaţii de artă. Şi în legătură cu aceasta, cuvine-se a aminti vorbele unui mare gînditor englez: « Naţiunile îşi scriu autobiografiile în trei manuscrise: cartea faptelor lor, cartea cuvintelor şi cartea artei lor. Niciuna din aceste cărţi nu poate fi înţeleasă fără a le citi pe celelalte două, însă singura vrednică de neţărmurită încredere este cea de a treia ».

ŞERBAN RUSU: ▶
« Mobil»

FLORIN CODRE:
«Omagiu lui Tudor»

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

GHEORGHE COMAN

Puritatea și tinerețea pămîntului

Pășind dincolo de poartă, avînd în mîini aceleași unelte ca și meșterii cioplitori autohtoni, am fost întîmpinați aici de ceva extraordinar care trebuie să dăinuie peste veacuri; un cadru minunat, un adevărat spațiu mioritic, care îl ajută pe artist să se concentreze și să-și dăruiească toată priceperea și puterea.

George Apostu mărturisea că piatra de Măgura este bine cunoscută și colegilor săi, adăugînd că cei mai mulți dintre participanți reprezintă o generație tînără și talentată; ca primă impresie, — cadrul natural splendid, piatra familiară, condiții de lucru optime și credința că se va face un lucru bun.

Astăzi, părerea unanimă este că, într-adevăr, s-a făcut un lucru bun. Piatra scoasă din pămîntul de desubt a fost redată aceluiași pămînt, cu înfățișări de parcă sămînța chipului era purtată în pîntecul pietrei, de parcă s-ar fi ivit, învingînd scoarța pămîntului, asemenea plantelor ieșind la iveala luminii primăvara.

Ceea ce a dus la perfecta integrare în natură, la comuniunea dintre opere și mediu, își află izvor în însăși structura psihică a creatorului de artă ce nu poate rămîne nesensibilizat de condiția sitului.

De aceea oamenii locului i-au acceptat pe artiști fără a amesteca în vorbele lor dumicați de critică: așa cum admiră frumusețea lunii, a soarelui, păsările, pădurea, cu acel simț din firea românului datorat legăturii lui istorice cu acest pămînt al său.

Dar nu numai oamenii locului ne-au fost vizitatori, ci și numeroși alții, care au auzit ori citit despre Măgura, muncitori, oameni din Buzău și alte localități ale județului, au venit să ne privească lucrînd ore în șir, acest interes al semenilor față de munca noastră devenindu-ne cu adevărat suport moral și social.

Poate că acolo, la Măgura, se desăvîrșește pe viu o latură esențială a relațiilor public-operă de artă și public-artist. Acest aspect a fost o preocupare de fond a colectivelor participante.

Sîntem încredințați că peste ani și ani, acest lăcaș al artei va fi unul din semnele purității ce caracterizează tineretul nostru de azi, a unei purități pe care în cotidian o receptăm cu oarecare dificultate. Istoria are însă avantajul de a putea recapitula cu discernămînt. Și cînd o va face, va afla în poienile de la Măgura curățenia sufletească pe care tineretul nostru artistic a pus-o aici sub vestmintele de piatră.

GH. COMAN: « Zbor »

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

OCTAVIAN BARBOSA

Arta-natură

Mimetică sau antimimetică, arta nu încetează să ne apară ca o ipoteză umană a naturii. Nu o negație ci o variantă neantinomică. « Și eu sînt natură » — ar putea fi tradusă exclamația lui Correggio. Prezentă în virtualitatea sensibilă a imaginii și, deopotrivă, în realitatea concretă, utilitară sau nu, a obiectului, ea a constituit întotdeauna pentru conștiința plăsmuitoare de forme vizibile, punctul de referință inițial și ideal. Chiar și atunci cînd nu părea să fie altceva decît un motiv de reflectare și contemplare pasivă, mai mult sau mai puțin senzorială, orgoliul creator al artistului a ținut să o revendice, în primul rînd, ca model constructiv. În limitele celui mai pur realism, luciditatea artistică s-a simțit ultragiată ori de cîte ori recunoașterea « motivelor obiective » în complexul abstract al imaginii insinua fidelitatea transcrierii iconografice ca pe un criteriu suprem în loc să ia asemănarea drept un accident firesc al aceluiași mod de a lucra, adică « în felul naturii » — cum cerea Luchian.

Despre o asemănare iconografică între formele frumosului natural și formele frumosului artistic, nu poate fi vorba în cadrul muzeului în aer liber, cum au început să se numească colinele de la Măgura. Și totuși sculpturile ivite în poienița de pe colinele împădurite se înscriu în contextul naturii cu spontanetiatea unor accidente firești, deși locul amplasării fiecăreia este rezultatul celui mai absurd hazard: hazardul deliberat. A te încrede acestui hazard înseamnă nu numai solidaritate colectivă ci și încredere absolută, pe de o parte în capacitatea creatoare proprie, căci numai o formă artistică ireproșabilă, oriunde și oricînd este la locul său, iar pe de altă parte sentimentul unei inalterabile *naturalități* originare a demersului artistic care-și găsește expresia deplină în limbajul abstract al gîndirii.

Alții, mai înainte, au arătat cu elocvența documentelor și forța argumentării logice, avatarurile istorice, localizările creatoare ale unei idei pe care ignoranța ne-ar fi putut face s-o credem o descoperire a timpurilor moderne. Fără alte dovezi decît cele ale unei tradiții strălucitoare în arta cioplitului în piatră, rămasă încă foarte vie, fără justificări teoretice, programatice, în cele mai neașteptate locuri, la răscrucile drumurilor, pe coline și poieni, modeste monumente, singulare sau pîlcuite în superbe cimitire, te îndeamnă la fiecare pas să le interpre-

◀ CRISTIAN BREAZU: « Gînditor»

https://biblioteca-digitala.ro

tezi ca pe niște convingătoare anticipări la o estetică a naturii gîndită ca spațiu muzeal.

Înaintea ideii moderne de ambiant, arta s-a instituit în zonele comportamentului colectiv, ca atare. Locurile nu par căutate şi totuşi relațiile dintre formele sculpturale și formele naturii înconjurătoare sînt atît de organice, de parcă amplasarea lor ar fi fost rezultatul unor riguroase deliberări teoretice preliminare, atît de spontană și întîmplătoare le este apariţia.

Corepondența nu are loc în planul asemănării iconografice (imaginile sculpturale nu reproduc, adică nu imită natura în alcătuirile ei formale exterioare) ci în acel al echivalențelor « stilistice », menite să aşeze arta în prelungirea naturii, pregătind-o pentru substituirea şi prezervarea estetică a acesteia.

Atunci cînd revoluția tehnico-ştiințifică va pune mai acut problema, tradiția și experiența actuală de la Măgura, vor aduce negreşit argumente convingătoare în favoarea osmozei artă-natură, pe care numai o mentalitate pripită, fascinată superficial de mirajul estetic iconoclast al tehnologiei o poate privi ca pe o ecuație în termeni contradictorii.

Dacă tehnologia în stare pură alungă natura, arta anticipează recuperarea ei în lumea echivalențelor spirituale. Experiența de la Măgura vorbește despre o asemenea recuperare.

https://biblioteca-digitala.ro

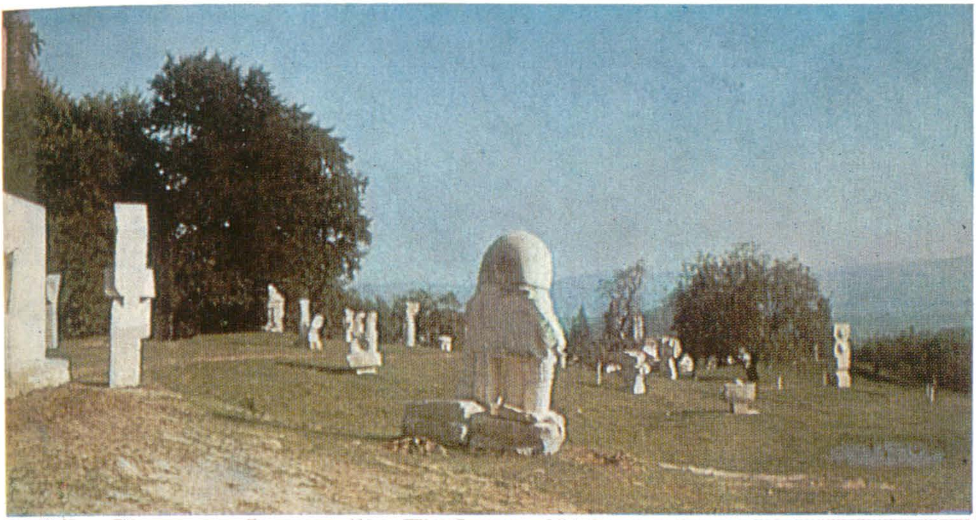

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ANCA ARGHIR

Spaţiu și stil

Între peisajul vechilor necropole din regiune și complexul de la Măgura, legătura reală este de tipul rudeniei colaterale, nu al ascendenței. Ambele coboară dintr-o tradiție arhaică a pietrei care a fost din belșug exemplificată aici și se dezvoltă ca două serii istorice diferite. Este însă deopotrivă misterios aerul de rudenie între alcătuirile simetrice biaxiale sau poliaxiale ale unor bătrîne cruci sculptate și între structurile monolitice ale sculpturilor noi.

Iconografic, ele se deosebesc pornind de la temă, de la comanda socială, dar stilistic tot ele indică un fond antropologic comun al imaginii creative. Artiștii noştri par a se fi lăsat în voia unui depozit imemorial de modele stilistice, spre a regăsi spontan un tipar de creativitate în acel depozit al subconștientului colectiv, de care vorbea Young, și pe care filozofia culturii și critica derivată din ea îl invocă drept explicație pentru fenomenul stabilității unor motive culturale, pentru fenomenul recurenței unor elemente de stil.

Fondul ultim se recunoaște, așa cum s-a mai spus, în fondul mioritic, fiindcă nu putem ocoli referința la Blaga atunci cînd vorbim despre o realitate cu un apel atît de intens la rădăcinile străvechi ale formei: deci se manifestă aci o vocație telurică apărută și perpetuată dintr-o veche civilizaţie agrară și conservată, dincolo de necesitatea istorică, printr-o asimilare psihică la care esteticul a contribuit mereu în virtutea mecanismelor tradiției.

Formal, sculpturile de la Măgura sînt în mare măsură abstracte, se organizează ca semne spațiale; aşadar nu sînt imagini, ci substitute de imagini. Ele întemeiază totuşi o iconografie de simboluri, atît prin transparența mitologică despre care s-a vorbit mereu, cît și printr-o anume tendință de fixare tipologică, de canonizare a formei. De aici răsare unitatea care sfidează diferențele de aplicare a viziunii.

◀ MIHAI BUCULEI: « Soldat cu scut»

https://biblioteca-digitala.ro

Îmi aduc aminte că atunci cînd Chagall a fost întrebat cum de a îndrăznit să nu se adapteze prin stil plafonului Operei pe care l-a decorat, el a răspuns că recunoaşte drept singur criteriu al unităţii o unitate de valoare. Cam în sensul acesta ar trebui privită şi perspectiva dezvoltării acestui ansamblu sculptural. Singura precauţie care se poate lua în ceea ce priveşte păstrarea originalităţii acestor forme, este aceea de a nu le folosi de exemplu, de a le recunoaşte valoarea de unicat, în sensul originalităţii individuale sau, mai bine zis, în sensul unui mod individual de a fructifica o originalitate a spiritului creator colectiv. Ceea ce se poate spera este ca de fiecare dată artistul să se afle în faţa peisajului îmbogăţit cu ceea ce cuprinde acum, după acumularea noilor straturi de morfologie şi stil apărute în urma acestei veri. Se va afla deci în faţa unui complex stilistic cu semnul puţin schimbat şi va avea să adauge straturilor de experienţă mumificată în piatră, şi acest strat contemporan.

În felul acesta, artistul însuşi o să fie arheologul propriei experienţe, al propriei sistematizări a experienţei, şi probabil că nu există o şcoală critică mai bună decît sinceritatea de a te lăsa în voia răspunsului spontan la sugestiile spaţiului.

AURELIAN BOLEA: « Nud» ▶

https://biblioteca-digitala.ro

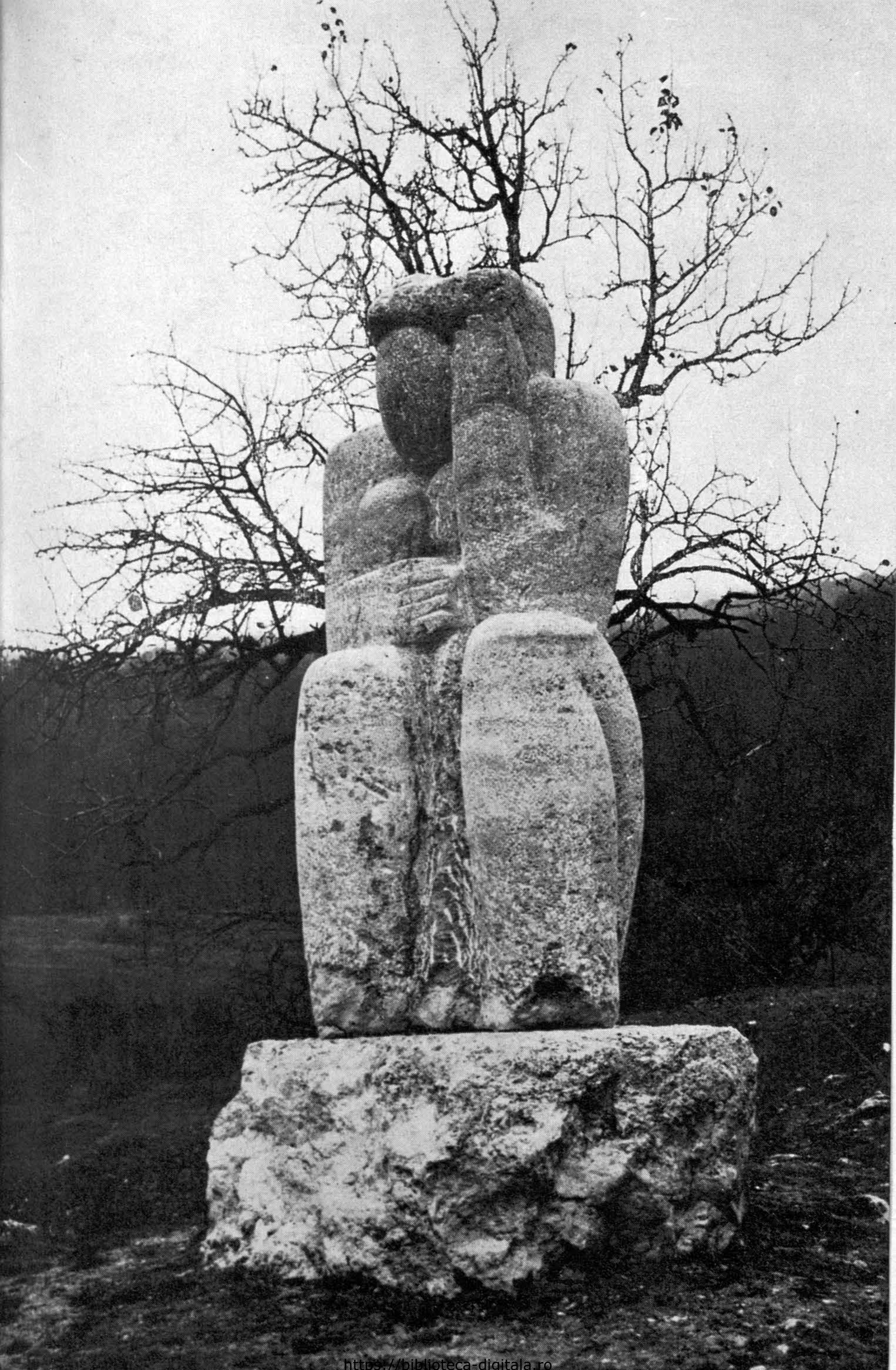

https://biblioteca-digitala.ro

Corectura: LIDA IGIROŞIANU

Tiparul executat la Întreprinderea Poligrafică «Arta Grafică»

https://biblioteca-digitala.ro

PREZENTAREA TEHNICĂ
I. BROD

Secolul20
REDACŢIA: CALEA VICTORIEI, 115. TEL. 16.79.22
ADMINISTRAŢIA: ŞOSEAUA KISELEFF, 10 — TEL. 18.33.99
BUCUREŞTI

Lei 23

43 804